

581.943.91

G 58

LIBRARY OF
THE NEW YORK BOTANICAL GARDEN

Special Book Fund,
1903

Septemb 1899

R. W. Gibson - Inv.

1/2 h. 25 11/17

PESTMEGYE ÉS TÁJÉKA
V I R Á N Y A.

VEZÉRFONAL

AZ

E-MEGYÉBEN VADON TERMŐ NÖVENYEK KÖNNYŰ ÉS
BIZTOS MEGHATÁROZÁSÁRA.

A TANULÓ IFJUSÁG

ÉS

A FŰVÉSZET KEDVELŐK SZÁMÁRA

IRTA

GÖNCZY PÁL,

NEVELŐ ÉS TANÁR, A MAGYAR TUD. AKADEMIA LEVELEZŐ S
TÖBB TUDÓMÁNYOS TÁRSULAT TAGJA.

Ára füzve 2 frt 40 kr.

PEST, 1864.

RÁTH MÓR BIZOMÁNYA.

581943.91

G58

LIBRARY OF
THE NEW YORK BOTANICAL GARDEN

Special Book Fund
1903

Septemb 1899

R. W. Gibson. invt

PESTMEGYE ÉS TÁJÉKA
V I R Á N Y A.

VEZÉRFONAL

AZ

E MEGYÉBEN VADON TERMŐ NÖVÉNYEK KÖNNYŰ
ÉS BIZTOS MEGHATÁROZÁSÁRA.

A TANULÓ IFJUSÁG

ÉS

A FÜVÉSZET KEDVELŐK SZÁMÁRA

IRTA

GÖNCZY PÁL,

NEVELŐ ÉS TANÁR, A MAGYAR TUD. AKADEMIA LEVELEZŐ S
TÖBB TUDOMÁNYOS TÁRSULAT TAGJA.

LIBRARY
NEW YORK
BOTANICAL
GARDEN

PEST, 1864.

RÁTH MÓR BIZOMÁNYA.

QK323

. G65

Huc ades! . . . . .

Hic ver purpureum, varios hic flumina circum

Pandit humus illos. . . . .

Virgil. Ecloga. IV.

E l ő s z ó.

A nemzeti általános mívelődés csak azóta halad biztos pályán előre, mióta az abstract tudományok sikeres megérthetésére, az oktatás újabb s helyesebb elvei szerint, a tanuló ismerete körét saját vizsgálódása útján, az őt legközelebb környező s így bizonyosan leginkább is érdeklő természeti tárgyak szemléltetésén kezdi, és az így szerzett tapasztalati ismeretek lépcsőjén, mint egyedüli és biztos fokozatokon törekszik felemelkedni az eszme világába.

Ezen önerőn való vizsgálódásra a természet nagy könyve állandóul nyitva áll ugyan; de mivel benne az *egyszerű* egyszersmind a szép és magas, oly sokféleségben tűnik fel, hogy e miatt egészben *nagyszerűvé* válik; e nagyszerűség a kezdő vizsgálódó előtt az egyszerűt gyakran mintegy elleplezni látszik, s haladásában nem ritkán meg meg állítja. Ugyanazért, hogy a természet által a növényalakokra ruházott sokféleségből a kezdő vizsgáló az egyszerűt könnyen kikereshesse, im itt nyujtom hozzá a biztos vezérfonalat.

Az egyszerű feltalálhatására a vizsgálódót a fejtegető módszer (methodus analytica) vezethetvén legbiztosabban el; vezérfonalomat a Lamarek-Cürié-féle fejtegető két-két águ módszer (dichotomethodus) szerint készítettem. — Mivel azomban az egyes ismeretek csak úgy válhatnak egyetemes s tudományos ismeretté, ha azokat bizonyos rendszerben bírjuk felfogni s áttekinteni: munkám szerkesztésében nem téveszthettem szemem elől, hogy a vizsgálódó a gyakorlati uton is észrevétlenül juthasson a *Linné mesterséges* és az *Endlicher természetes* rendszere ismeretéhez, s végül a megismert növényeket mindkét rendszerben áttekinthesse.

Továbbá mivel olyan fűvészet kedvellő is ohajthat művem segítségével a növények ismergetésében előhaladni, ki iskolailag nem szerezhette meg az ehhez megkívántató előismereteket; az ilyenek kedvéért kettős segédeszközt kívántam nyújtani: egyiket a bevezetésben olvasható lehető legrövidebb s népszerű növényi alaktant (Morphologia), másikat a könyv végén levő növénytani rövidmúszótárt. A rövid növényalaktant azért irtam, hogy az önerején vizsgálódó, a növény lényeges részeit egymás mellett rendben láthassa; a növénytani műszótárt pedig azért, hogy a könyv szövegében előforduló minden egyes műszó jelentését szükség szerint felkereshesse.

A növénytani műnyelvet (terminologia) illetőleg, még az 1852-ben megjelent növénytani munkámban*) kifejtett nézetemhez hiven a Diószeghi

*) Vezérkönyv a növénytan tanítása és tanulására. Pesten, 1852.

Fazekas Magyar fűvészkönyve műszavaihoz tartottam magamat, csupán ott kivántam ettől eltérni, a hol a tudomány és az izlés, vagy a szükség kényszerítették. Vajha a magyar fűvészek ezen elvet követve, a műnyelvre nézve egységre juthatnának!

A tudomány fejlődésével e század eleje óta a növények elnevezése (nomenclatura) változott is, gyarapodott is; ehhez képest a Diószeghi Fazekas magyar elnevezéseihez, hogy a nagyszerűen megkezdett magyar elnevezés során csorba ne maradjon, pótlékul ujakat kellett készítenem, s az 1852-ben készíttetekhez most ismét készítettem ujakat, ezek mellett felhasználtam a Brassai Sámuel és Kovács Gyula tudós fűvészek által készítteteket; ezenkívül a növényfajok leírásához csatoltam a növények népies neveit is.

A növények rendei és nemei sorozatában szorosán követtem Endlichert, a nemek és fajok jellemzése- s leírására nézve magokon a természetes növényeken kívül, Cürrie ,Anleitung stb. Pflanzen zu bestimmen'; Maly ,Flora v. Deutschland'; Koch ,Deutschlands Florá'-t és Sadler ,Flora Comitatus Pestiensis't (1840) használtam. Ott, hol nem látszott szükségesnek, a lehető legrövidebben írtam le a növények legfőbb jellemeit; ott pedig, hol hittem, hogy a kezdő fűvész tévutra könnyen juthatna, a részletesebb leírást tartottam szemem előtt.

Jelen műben csupán a Pestmegyében vadon termő s néhány mivelés alatti általánosabban elterjedt közhasznú növény van leírva, nemcsak azért, mivel 15 éven át e vidéken folytatott kirándu-

lásaim alatt, ezeken tettem legközelebbi észleletemet, hanem főleg azért; mivel a budapesti és e megyében létező számos közép és felsőbb tanintézetek növendékei egy ilyen segédkönyvet alig nélkülözhetnek; és hogy a kezdő fűvész az ilyen segédkönyvek használata mellett nyerhet, e gyakorlati uton megszerezhető tantárgyhoz teljeskedvet, kirándulásai alkalmával nem levén kénytelen, olyan növények tömkelegében tévedezni és e miatt elkedvetlenedni, melyek e vidéken nem is találhatók.

Vajha ezen művem minél több barátot szerezne a növénytanak, s általában a tudománynak!

Irtam Pesten, 1864. martius havában.

A szerző.

Bevezetés.

I.

Növényi alaktan.

Ha meleg időben, vagy meleg szobában termőföldbe növény magvakat vetünk, azt tapasztaljuk, hogy azok rövid időn kikelnek, vagy másszóval a magvakban rejlő picziny növények elkezdenek nőni.

A növény növése kikelésekor azonnal két irányban indul meg, egyik része nevezetesen lefelé, a másik része pedig felfelé nő.

A növény lefelé növő részét *gyökerének*, felfelé növő részét *törzsének* (szárának, derekának) hívjuk.

A magból kelő, vagy magból kelt növények hajtásairól növekedett növények bármelyikének, vannak lefelé és felfelé növő részei, azaz: van mindeniknek gyökere, van törzse.

A növény gyökere és törzse közt eső azon közép részét, melyből a gyökere lefelé, törzse pedig felfelé indul, a növény *tövének* nevezzük.

A növénynek mind a gyökere, mind a törzse rendszerint el szokott ágazni. A gyökér elágazásait általában *oldal gyökereknek*, *gyökér rostoknak*,

a törzs elágazásait *oldal ágaknak, leveleknek, virágnak* és *termésnek* szoktuk nevezni.

Mint hogy a növények ezen részeik által szerzik meg és szívják fel az életök fentartására s részeik gyarapodására szükséges táplálékot; a növény ezen részeit, egyszóval *szerveknek*, vagy *életműveknek* (*orgona*) hívják.

A ki valamely növényt meg akar vizsgálni s vizsgálata után határozottan meg is akar ismerni; annak a növény mindezen részeit (szerveit) apróra meg kell szemlélni, s azután ezen részek alakjait, mint az egész növény ismertető jegyeit (bélyegeit) szorosán meg kell tudni határozni. — Ezen ismerető jegyek többnyire oly szembetűnők, hogy azokat első tekintetre meg lehet egymástól különböztetni; azomban több esetben fordulnak a növényeken olyan bélyegek is elő, melyeknek alakját csak nagyító üveg (Loupe) segítségével lehet megsejnélni. Ilyen esetekre a fűvésznak egy közönséges nagyító üveget kell szerezni.

Hogy a kezdő fűvész a növények szervei főbb alakjairól helyes ismeretre tehessen szert; a növények szervei alakjait főbb vonalaiban a következőkben előadom.

1. §. A gyökérről.

1. A növény tövéből lefelé növő azon részt, melynek rendeltetése az, hogy a növény táplálása és gyarapodására szolgáló anyagokat öszszegyűjtse és felszívja, s melynél fogva a növény helyén megállhasson, a növény *gyökerének* (*radix*) nevezzük.

A gyökér a növény tövéből vagy egy fő, vagy sok ággal indul ki. Ha egy főággal indul ki s azután ezen fő ág oldalából nőnek ki, a főágnál kisebb ágak, azon esetben az ilyen növényeket *tögyökéres* növényeknek; ha pedig a növény tövéből

egyszerre sok ág indul ki, s ezen ágak mind egyenlő átmérőjűek, az ilyen növényeket *rostos* gyökerű növényeknek nevezzük. Mind a két esetben a gyökér lényeges részei: a *rostjai* vagy a *rostocskái* s ennek táplós szövetű végei, melylyel a tápszert öszszegyűjti s felszedi, vagyis a *tápszívói*.

2. A *tőgyökér* (rhizoma) alakjára nézve különféle. — Ha a tőgyökér csaknem mindenütt egyenlő, azomban egy zsinegnél nem vastagabb, akkor *fonalalakunak* (r. filiformis); ha az ilyen gyökér a zsinegnél vastagabb, akkor *hengeralakunak* (r. cylindrica) hívják. Fonalalaku tőgyökere van a Házi Lennek, hengeresalaku tőgyökere van a Kerek Kapotnyaknak. — Ha a tőgyökér teteje lassanként kezd aláfelé vastagodni, a közepe felé legvastagabbá lesz, onnan aztán ismét lassanként vékonyodik el; akkor *orsóalaku* (r. fusciformis) a neve. Ilyen orsóalaku tőgyökere van a Terjőke Kigyószisznek és a Vetési Konkolynak. — Ha a tőgyökér a növénytövénél legszélesebb s onnan kezdve aláfelé menedékesen hűgyesedik el, akkor *murokalanak* nevezik. Ilyen tőgyökere van a Sárga Muroknak. — Ha a tőgyökér felül elszélesedvén hasason hirtelen elkerekedik s alján vékonyan nyulik ki, akkor *répaalaku* (r. napiformis) a neve. Ilyen tőgyökere van a Reteknek. — Néha a tőgyökér, sőt a mellék gyökerek végei is kolonczosan megvastagodnak, a midőn az ilyen gyökereket *gumós gyökereknek* nevezik, mint a milyen a Kolonczos Bajnóczáé, a Mogyorós Bükkönyé stb.; de az ilyen gumókat nem kell a rügy tulajdonsággal bíró gumókkal felcserélni.

3. A *rostos gyökér* rostjai alakjukra nézve vagy fonal- vagy czérnaalakuak.

4. A gyökerek helyzetükre nézve is különböznek egymástól. Legtöbb növény gyökere a földben, némelyeké a vízben, másoké pedig a levegő-

ben van elhelyezkedve, s ott találja fel tápszereit is; de vannak olyan növények is, melyek egy másik növénybe eresztik gyökereiket, s ezektől szivják életnedvöket, ez utóbbiakat *élődi növényeknek* (plantae parasiticae) hívják. — Földben élő gyökerű növényeket nem szükség nevezni; vízben élő a Lencsés Lepce; levegőben élő a Repkény Borostyán gyökere; élődi a Fejér Fagyöngy.

5. A gyökerek életideje nem egyforma ideig tartó. Vannak gyökerek, melyek a növény többi részével együtt csak azon évben tartanak el, melyben a magról kikelvén, felnevelték s magba hajtották az egész növényt; az ilyen gyökereket: *egy nyáriaknak* (radix annua) hívják, s írásban rövidség okáért a napjegyével jelelik: ☉. Ilyen egy nyári gyökere van: a Paszulynak, Napraforgónak stb.

Vannak olyan gyökerek, melyek a magból kikelés évét átélvén kitelelnek, s a következő évben szárba és magba hajtják a növényt, s e második évben száradnak el; az ilyen gyökereket *két nyáriaknak* (r. biennis) nevezik, s e jeggyel jelölik: ☉. Ilyen kétnyári növények: a Murok, a Káposzta, a Buza stb.

Vannak olyan gyökerek, melyek számtalan éven át élnek, minden tavasszal leveleket, szárazakat hajtának, s magot nevelnek; azomban a levél- és a szárhajtásaik egy-egy nyárnál tovább nem tartanak, hanem elszáradnak s pusztán gyökereik maradnak meg; az ilyen gyökereket az egész növényvel együtt *fűféle évelő* (r. perennis) gyökereknek hívják s jegyök, Jupiter bolygó jegye: ♃. Ilyenek: a Vereshagyma, a Liliom, a Viola, a pázsitfűvek legnagyobb része.

Vannak végre olyan gyökerek, melyek nem csak magok, hanem az általok nevelt és élő szárok is számtalan éven át élnek; ezeket, mivel gyökerek belső szervezete egészen megfásul, *faféle évelő*

néven szokás a fűféle évelőktől megkülönböztetni; jegyök Saturnus bolygó jegye: ♄. Ilyen gyökereik vannak a fáknek és a cserjéknek.

2. §. A töröl és a törzsről.

1. Mint fenebb is érintém a növény azon közép részét, melyből a gyökere lefelé, törzse pedig felfelé nő, a növény *tövének* (caudex intermedius) nevezik. A növény töve, néha csupán egy pontot foglal el a gyökér és a törzs között, néha több hüvelyknyire megnő mint p. o. a Tavaszi Ibolyáé. Ha a tö egy pontot foglal el, akkor csupán a növény törzse kifejtésére, hanem ha hosszabbaeskára megnyulik, azon esetben a növény élete fenmaradása és a növényfaj szaporítására nézve bir jelentőséggel, mivel ez esetben önállóvá levő részeket is nevel.

2. Mindenkor a töből nő a növény felfelé emelkedő része, vagyis a törzse, (caudex ascendens) melyből azután az oldal ágak, levelek, virág és termés nevednek. A törzs már maga is a tön képződött rügyből fejlik ki, s azután az ágak, levelek, virág és termés nevelésére nézve rajta új meg új rügyek képződnek. Ezen *rügyek* nem egyebek mint egy új törzs kis durványa körül képződő s egymást pikkelyesen hátaló levél képződmények, melyekből az ágak és a levelek fejledeznek ki; ha a törzs és ágak hegyén vagy oldalain fejlő rügyek, a törzsdurványa és a levélnemü képződmények mellett, még virágrészeket is tartalmaznak, akkor az ilyen rügyeket, *bimbónak* (gemma) szoktuk nevezni.

3. Valamint a felfelé növő s így a föld felé eső törzs önálló részei kifejlődhetésért rügyeket és bimbókat képes teremni; épen úgy képes a tö föld alatt eső részén is rügyeket fejteni ki. — Így például a Szilvafa, Akászfafa föld alól jövő *hajtá-*

sai, mind a tövön támadó föld alatti ugynevezett *vakrügyekből* (lenticellae) fejlenek ki. — A Földi-eper Szamócza *indái* (flagellum) a Tavaszi Ibo-lya *ostorindái* (stolo) mind a tő földalatti rügyei-ből jönnek létre. — A tő ezen említett rügy termé-nyeinek kívül némely növény tövén, a törzsön termő mag tulajdonságaival bíró, s az anyanövénytől el-szakadni képes rügyek is szoktak teremni. Ilyen földalatti rügyek és bimbók nevezetesen a *hagyma* (bulbus) és a *gumó* (tuber.) (Lásd ezeket anövény-tani műszótárban bővebben.)

4. Ha a töből felfelé emelkedő törzs egy nyá-ron tart, s oldalán olyan rügyek teremnek, me-lyekből ágak, levelek és virág fejlenek ki; akkor *szárnak* (caulis) nevezik. — Ha a szár csöves, s ez bütykök által izekre van tagolva, ha bütykeiből induló levelei, a szár izeit (közzeit) hüvely módra burkolják be, akkor a szárnak *szalma* (culmus) ne-vet adnak, mint a milyenek a pázsitfűvek szárai; ha pedig a szalmához, csaknem mindenben hason-lító szár bütykei egymásba nyilnak, csöve belső üregei pedig taplós, likacsos anyaggal vannak ki-töltve, akkor *gaz* (culmus) nevet visel; mint a milyenek a Sás és a Káka szárai.

Az olyan felfelé emelkedő törzsöt azomban, melynek oldalán sem ágak, sem levelek nem nő-nek, csupán a hegyén fejlenek ki levélnemürügyei és bimbói, *tökocsánynak* (scapus) hívják.

Ha a növény tövéből felfelé nőtt része nem csak egy nyáron, hanem évek során át élél, oldalain s hegyein évről évre új meg új rügyeket képes teremni, azon esetben *deréknek* (truncus) nevezik. A derék szót azomban szoros értelemben csak a magános szálu fák törzséről mondják. Ilyen dere-kuk van p. o. a Cseresznye, Dió, Szilva stb. fáknek; ha valamely faféle növény tövéből azomban több törzs nő egymás mellett, az olyan fák törzseit ágak-

nak v. veszzőknek, magokat a fákat *cserjéknek* (frutex) hívják; sőt ha az ily cserjefélék törzsei nem fásulnak meg oly keményre mint a fa, akkor *cserjésedőknek*, vagy *kóróknak* (frutescens, v. fruticulus) nevezik. Cserjék például a Szöllő, Ribiszke, Fagyal stb. kórós törzsűek, a Zsálya, a Tetemoldó stb.

5. A növények törzsei alakjukra nézve különfélék: ha például keresztmetszetök kör alakú, akkor *hengeres* (c. teres); ha keresztmetszetök körkörös, akkor *lapított* (c. compressus); vannak továbbá *félhengeres*, továbbá *háromszögű* (c. triquetrus) midőn keresztmetszetök háromszögöt alkot; *négyszögű*, (c. quadriquetrus) háromélű, négyélű stb. törzsek.

6. A növények törzsei, állásokra nézve is különböznek egymástól. Ha törzs a tőből egyenesen, azaz: függőlegesen emelkedik fel, akkor *felálló* (c. erectus) ha a tőből kiindulásakor oldalra hajolva indul — mintha le akarna feküdni, azomban megfordul és nagyrésze függőleg nő fel; *felegyenesedő* (c. ascendens); ha a töről induló szár a földre elterül de hegyei felé felegyenesedik, akkor *henyélő* (c. decumbens); ha úgy terül el a földön, hogy a hegyei sem emelkednek fel, akkor *lecsepült* (c. prostratus) ha azután az ilyen henyélő vagy lecsepült szárok itt-ott gyökeret vernek *gyökerező* (c. repens v. reptans) ha továbbá, szároldalaiból vagy a levelek nyelei végeiről hajtott kacscsaiknál fogva fák oldalaira vagy gyepekre aggatódznak, akkor *kapaszkodó* (c. scandens); ha végre más rővények oldalaira tekerőznek, akkor *felfutó* (c. volubilis) nevekkel szokták egymástól megkülönböztetni.

7. A szárok oldal növéseit *ágaknak* (ramus) ezek vékonyabb elágazásait *galyaknak* (ramulus) a ki nem fejlett hegyes végű ágtöveket pedig *töviseknek* (spinae) hívják.

3. §. A levélről.

1. Levélnek hívjuk a növénytövérről és a száráról növő azon zöldszinű, rendszerint lapos szerveket, melyeknél fogva a növény a légkörből tápszereket szív fel, és a melyeken át az élete fentartására felesleges nedveket és legnemeket kigözőlgi. Ha a növény levelei laposan terülnek ki, akkor a növényt, *lombos-*, ha hengerdedek és hegyesvégűek, akkor *tűlevelűnek*, ha pedig apró lapocskákká fejlődve, a tövére vagy szárára borulnak, *pikkelyesnek* nevezik.

2. A levelek vagy egy nyujtványnál, vagy egyenesen alsó részöknél fogva vannak a növény tövéhez vagy a szárához foglalva. A levelek ezen foglaló nyujtványát, a *levél nyelének* (petiolus), s így a leveletnyelesnek, a nyélnélküli levelet pedig *nyeletlennek* (sessilis) hívják. — Akár van a levélnek nyele, akár nincs, a levél lapja közepén egy vastag, rendszerint kiálló vonal nyulik végig, ezt a részt, mely a nyeles levelekben a levélnyele folytatása, a levél *gerinczének* (costa intermedia) hívják. — Némely növénylevele gerinczéből mind a két oldalán ágazatok erednek s haladnak a levél éle felé, ezeket pedig egymás között még vékonyabb ágacsok foglalják egymással össze. A levél gerinczéből induló oldalágakat nevezik *levél inainak* (nervus), az ezeket egymással összefoglaló ágacsokakat pedig *levél ereinek*; ezen inak és erek közeit töltik aztán ki a levél legpuhább részei, mely puha részeket, ha egy korhadásnak induló levél inai és erei közül kefével kidörzsölünk, akkor olyan formává lesz a levél, mint valamely háló, ugyanazért az ilyen inazatu s erezetű leveleket *in-* vagy *érhálózatos leveleknek* szokás nevezni. Ilyen inhálózatos levelei vannak a Rózsafának, Almafá-

nak, a Paszulynak stb. Más növény levele gerinczéből nem nőnek ki oldalinak, hanem a levélinai az aljától fel a végéig, a gerinczével párhuzamosan futnak, az inakat egymással összekötő erei pedig pusztán szemmel nézve ki sem vehetők; az ilyen növényeket *párhuzamos inu levelűeknek* hívják. — Ilyen levelei vannak a pázsitfűveknek, Tulipánnak, Hagymának stb. — A levél gerinczét inai és erei közeit kitöltő puha részeket finom felbőr vonja be, melyet *hámnak* (epidermis) neveznek; ezen hámon állati szájhoz hasonló, de csak erősen nagyító üveg segítségével látható, *szájacsok*, (stomata) vannak, melyeken át képesek a növények a légből táplálkozni és felesleges nedvöket kigőzölgögni.

A levél alsó és felső színét a levél alsó és felső *lapjának* (pagina) alsó részét, ott, hol a nyele beleér, vagy a gerincze kezdődik, a levél két *vállának* (basis), a vállalaival átellenes azon részét, a hol a gerincze végződik, a *levélhegyének* (apex) a vállától a hegyéig s innen ismét a vállához menő kerületét *élének* (margo) nevezik.

3. A növényfajok egyik fő megkülönböztetése jelét a fűvészek a levelek alakjaiban találván, a fűvészeknek igen jól kell ismerni a levelek különféle alakjait. A levelek alap alakjai következők:

Kerek vagy *köralaku* (folium orbiculare) az olyan levél, mely a körhöz hasonló; — *körkörös* (f. ellipticum) az olyan levél, melynek a válla és a hegye csaknem egyenlően van elkerekedve, azonban olyan hosszukás köralaku, mintha két központtal volna két kör egymásba írva; ilyen a Szilvafá és a Gyöngyvirág levele. — *Tojásdad* (f. ovatum) az olyan levél, melynek a válla szélesebben a hegye pedig keskenyebben kerek vagy épen hegyes, vagy olyan, mint egy keményre főzött s hosszában kétfelé vágott tojásnak a lapja. Ilyen levele van a Körtefának. *Viszszás-tojásdad* (f. obo-

tum) midőn a levél hegye szélesebben kerek mint a válla; ilyen levele van az Éklevelű Fűtőjnek. — *Hosszszudad* (f. oblongum) midőn 2—4-szer hosszabb a levél mint szélesebb; ilyen levele van a Halmi Kacsanyaknak. — *Láncsás* (f. lanceolatum) az olyan levél, melynek a két vége egyenlően keskenyedik el, azonban a közepe mintegy kihasasodik p. o. Fagyalfa levele. — *Lapiczkás* (f. spatulatum) ha a vége el van kerekítve, s a válla úgy keskenyedik el mint a láncsás levélé; ilyen levele van a Gubóvirágnak. — *Szálás* (f. lineare) az olyan levél, mely vállától hegyéig csaknem egyenlő széles, s szélességénél legalább négyszer hosszabb; ilyen a Hóvirágé. — *Kardalaku* (f. ensiforme) az oly levél, mely olyan forma, mint a szálás levél, de mindkét éle éles; ilyen a Nősziromé.

A levelek ezen alap alakjai változnak a válluk bevágása, hegyök megnyulása, és egyik alaknak a másikkal való öszszenövése által.

Ha a levél válla köze ki van vágva s vállalai kerekdedek, hegye pedig hegyes, a levelet akkor *szivesnek* (f. cordatum) hívják, mint az Orgona, Lila levele, de ha a szives levél hegye le van kerekítve, akkor szives-tojásdad, mint a Tavaszi Ibo-lyáé. — *Viszszás szives* (f. obcordatum) az olyan levél, melynek a hegye van szivesen kikanyarítva, a válla pedig hegyes; ilyen a Madár Sósdi levélkéje. — *Vesealaku* (f. reniforme) az olyan levél, melynek a válla köze szivesen van kikanyarítva, vállalai és hegye is le vannak kerekítve; ilyen a Kerek Kapotnyak levele. — *Nyilalaku* (f. sagittatum) levél az, melynek vállalai hegyesen meg vannak nyulva, s függőleg állanak; ilyen levele van a Nyillelevelű Nyilfünek. — *Dárdaalaku* (f. hastatum) az olyan levél, melynek kihegyesedett vállalai víz-irányosan állanak; ilyen a Keserédes Csucsór le-

vele. — A levél hegye változásánál fogva is más alakúvá lesz a levél, p. o. ha hirtelen hegyesedik el, akkor *hegyesnek*, *kihegyezettnek* (f. acuminatum), ha tompa, *botulónak* (f. obtusum), mint az Ükörke Lonczé; ha lecsapott végü, *csonkának* (f. truncatum) Tulipánfa Liriodendron; ha a hegye alig van kikanyarítva, *kicsipettnek* (f. emarginatum), mint a Tavaszi Pimpóé; ha kurta hegyben, vagy tūhegyben végződik, *szálka* vagy *fulánk*os hegyűnek (f. mucronatum) nevezik.

Az említett levélalakok egymással való egyesülését az elnevezésből könnyen meglehet érteni, itt csak egy pár példát hozok fel. Ha a levél válla és vége láncsaalakú, azomban a közepén nem hasas, hanem szélességéhez mérve mintegy 4—6-szorta hosszabban párhuzamos, akkor *szálas-láncsásnak* (f. lineare-lanceolatum) hívják; mint a milyen a Törékeny Fűz levele.

4. A levél éle is kiváló ismertető jegyéül szolgál a növénynek. Némely levélnek az éle sima, s ezen esetben *épélűnek* (f. integerrimum), vagy *bemetszett*, bevagdalt. Ha a levél éle bevágásai nem hatnak a szélétől messzebb, akkor a levelet, bárha nem épélű is, de mivel szabdalatlan, *épnek* (f. integrum), ha ellenben a bevágások a levél lapja közepe felé benyomultak, akkor *szabdalt*nak (f. sectum) nevezik. Ha az éplevél éle fenynyeden úgy van bevagdaltva, hogy bevágásai szűk szegletűek, külső hegyei pedig hegyesek, akkor *fűrész*es (f. serratum) élűnek, mint a Rózsafáé; ha bevágásai szűk szegletűek, de kiülő hegyei tompák, akkor *csipkésnek* (f. crenatum), mint a Tavaszi Ibo-lyáé; ha pedig a bevágásai tompaszögűek, kiülő hegyei hegyesek, akkor *fogasnak* (f. dentatum) mondják, mint a Fűzfáké. Ha továbbá mind bevágásai, mind külső részei tompák, akkor *csavargós élű* (f. repandum), mint az Ostorindás Kacsanyaké;

ha bevágásai s karélyai mélyek és kerekék, akkor *öblös* (f. *sinuatum*), mint a Tölgyfáé; ha pedig karélyai ránczba vannak szedve, akkor *fodros* (f. *crispum*), mint a Bodros Uszányé, neveket viselnek.

A szabdalt élű levelek közül ezek a nevezetesebbek. Ha a levél mély bevágásai szűk szegletűek, kiülő részei pedig tompák, mint a Szöllőé, akkor *karélyos* (f. *lobatum*); ha bevágásai szűk szegletűek, kiálló részei is hegyesek, akkor *sallangos* (f. *laciniatum*); ha bevágásai nemcsak nagyok, hanem a levél közepéig is érnek, mint a Mezei Kazupáé, akkor *szárnyason hasadt* (f. *pinnatifidum*); ha a levél éle szárnyason hasadt karélyai végei, le- vagy hátrafelé tartanak, mint a Pongyola Pitypangé, akkor *kaczuross* (f. *runcinatum*); ha bevágásai közepénél is mélyebbre hatnak, mint a Sikkanttyus Csükküllőé, akkor *szárnyason hasogatott* (f. *pinnati partitum*); ha pedig szárnya metszetei vagy hasábjai még egyszer, vagy kétszer bevagdaltak, s ismét be vannak metszve, akkor *kétszer-háromszor szárnyalt* (folium *bipinnatum*, f. *tripinnatum*) a neve. — Továbbá, ha a szárnyason hasadt levélnek nagy végső karélya van, mint a Vetési Mustárnak, akkor *félbeszárnyasnak* (f. *lyratum*); ha a levél 5—7 hosszudad hasábra van bevágva, mint a Rózsás Gerelyé, akkor *tenyeresnek* (f. *palmatum*), ha pedig 5—7 levélke van egy nyélre fűzve, mint a Bokrétafáé, akkor *ujjasnak* (f. *digitatum*) hívják.

5. Bármily alaku vagy bevagdalt élű legyen a levél, ha egy nyelen csak egy levéllap van, mindig *magános levélnek* (folium *simplex*) nevezik; mi-helyt azonban egy nyélre több levél nő, azonnal *fűzött levéllé* (f. *compositum*) válik. Az egy nyélre fűzött levél egyes tagjait *levélkének* (foliolum) hívják. A fűzött levelek közül leginkább ezek fordulnak elő: a *hármás levél* (f. *ternatum*), midőn egy

nyélre három levélke van fűzve, mint a Lóheréé; *ötös levél* (f. quinatum), mint a Liba Pimpóé; *hetes levél* (f. septenatum), mint néha a Bokrétafáé, ez utóbbiakat *ujjasoknak* is hívják; *szárnyas levél* (f. pinnatum), midőn a levélnyele hosszában ellenesen álló, egyenlő nagyságu levélkéek vannak növe; *páratlan szárnyas* (impari pinnatum), ha a nyél végén egy levélke magánosan áll, mint a Fejér Ákászfáé; *páros szárnyas* (f. abrupte pinnatum), ha végső magános levélkéje nincs, mint az Abrak Babóé; *csontatollas szárnyas* (f. interrupte pinnatum), ha a szárnyas levél levélkéi váltogatva nagyobbak és kisebbek, mint a Burgonya v. Kolompér Csucsoré; *kétszer-szárnyas* (f. bipinnatum), ha a főnyelére átellenesen álló nyelecskéken álló szárnyas levelek nőttek, mint az Ostorindás Haramagé; *háromszor szárnyas* (f. tripinnatum), ha főnyelére átellenesen nőtt nyelecskéin kétszer szárnyas levélkéi vannak, mint az Anizsé.

6. A levelek a növénynek vagy a tövéből, vagy a szárából nőnek ki; ha a tövéből nőnek, akkor *tőleveleknek* (folia radicalia), ha a szárából hajtanak ki, akkor *szárleveleknek* (folia caulina) nevezik.

A tőlevelek állásukra nézve néha *pázsitosak*, (f. caespitosa), midőn a tövet tömötten benövik, mint p. o. a szegfűfajoké szokott lenni; néha *rózsások* (f. rosulanta v. rosulata), ha állásuk a teljes rózsaszirmai állásához hasonlítanak, mint a Fűfű tövén.

A szárlevelek állásukra nézve: *váltogatók* (f. alterna), midőn egyik levél a szár egyik oldalán alább, a másik levél pedig a szár másik oldalán felebb áll; *ellenesek* (f. opposita), midőn két levél egyenlő magasan nő ki a szár oldalából, mint a Fagyalfáé, Bodzafáé; *csillagosak* v. *gyűrűsök* (f. stellata v. verticillata), midőn 4 s több levél nő egyenlő magasságban a szároldaláról, mint a Galaj fajaié;

ziláltak (f. *sparsa*), midőn a levelek állásában határozott rendet alig lehet felfedezni, mint a Közönséges Gyujtoványé.

Vannak továbbá olyanállásu levelek, melyek vállalokkal vagy körülnövik, vagy körülfogják a szárat, az ilyeneket *átnőtt* vagy *átbuvó* leveleknek (f. *perfoliatum*) nevezik, ilyenek a Jerikói Loncez, a Buvák Szingallérlevelei; vannak olyanok, melyeknek vállalai nem fogják egészen, vagy csak félig fogják körül a szárat, az ilyeneket *szárölelőknek* (f. *amplexicaule*), ilyen levele van p. o. a Karórépa Káposztának. Ha a levél nemcsak megöleli a szárat, hanem vállalai a szároldalán egy darabig le is nőnek, akkor *szárrafutónak* (f. *decurrens*) mondják, ilyen levele van a Fekete Nadálytőnek; ha pedig a levél úgy fut le vagy a nyélre, vagy a szárra, hogy vállalai széles szalag- vagy szegélyként állanak ki, akkor a nyelét vagy a szárat *gatyásnak* (*alatus* v. *alatum*) nevezik.

A levélnyelének a szárhoz növéséről megjegyzendő, hogy némely növényeken csak hozzá van csuklózva, mint p. o. a gyümölcs és erdei fákön, s e miatt rólok időnként leválnak, s az ilyeneket *lehullóknak* hívják, másokhoz ellenben erősen hozzá vannak növe, s vagy több éven át a növényeken maradnak, vagy soha le nem hullanak, hanem a növény élete fogytáig rajta maradnak, az ilyeneket *állandó leveleknek* hívják; ha mindég zöldek, *örökzöld leveleknek* nevezik, ilyenek a tülevelű fák levelei. Némely növényekhez állandóul hozzá vannak növe, de mint maga a növény, vele együtt egy nyárfolytán élnek; nevezetesen az ilyenek között a pázsitfélék, mivel ezek levelei nyele a bütökknél kezdődván, csöves száruk közeit beburkolják, s ugyanazért *szárhüvelyezőknek* (f. *vaginantia*) nevezik: a hol a szártól elhajolni s lapossá lenni kezdenek, ott rendszerint még egy hártyanemű

folytatásuk, *nyelvecskék* (ligula) is nő. — A pázsitféléken kívül is vannak olyan növények, melyeknek levelei nyele a szárat v. tőkocsányt behüvelyezi, ilyenek p. o. a Sások, Májusi Gyöngyvirág stb.

7. A növények szárain, sőt magokon a növények nyelein és lapjain is fejlenek ki levélnemű részek, melyeket a levél mellék vagy segédszerveinek szokás nevezni. Ilyenek: a száron vagy tőkocsányon rendszeren a virág alatt kifejlenni szokott gyűrűbe vagy egygyé nőtt levelek, melyeket *gallérnak* (involucrum), mint a Kökörcsineké, vagy ha az ilyen főgalléron felül még kisebb gallér is van, *gallérkának* (involucellum), ha pedig levélnemű gallér helyett hártya foglalja be a virágot, mint a Hóvirágot, akkor *burok* (spatha), neveznek; — ilyenek továbbá a szár- vagy levélnyele oldalára tapadva, de nem belső részéből nőtt szűrők, melyeket *fulánknak* (aculeus) hívják; a levélnyele tövén kifejlett különféle alaku levelecskék, melyeknek *pálha* (stipula) a nevek; a szároldalából nőtt, vagy igensokszor a levélnyele vége meghosszszabodásából álló fogódzó szálak, melyeket *kaecs* (cirrus) néven ismerünk, mint a Szőlő, Babó kapaszkodó szálai; ilyenek végre a *szőröknek* (pili) mindenféle fajai. (A szőrök egyes fajait lásd a műszótárban.)

4. §. A virágzatról.

A szár vagy ág azon részét, melyen a virág van, *kocsálynak* (pedunculus) hívják. Ha a kocsányon csupán egy virág van, akkor *magános virágnak* (flos solitarius); ha ellenben egy kocsányra több virág nőtt, azt *virágzatnak* (inflorescentia) nevezik. — Ha a közös kocsány elágazik, elágazásait *kocsánykáknak* (pedicellus) hívják. A kocsányon

vagy kocsánykákön a virág fő részein kívül néha zöld vagy más színű levélkéket is látunk; az ilyen levélnemű részt *murvának* (bractea) hívják. A virágzatok különböző nemei a következők:

1. Ha a virágok a szár vagy a kocsány hegyén alig kivehető kocsányokra vagy azok nélkül tömötten együvé nőnek, a virágzatot akkor *csoportosnak* (i. aggregata) nevezik. A csoportos virágzat háromféle; ilyen: *a) A fészkes virágzat* (flos compositus), midőn egy csészealaku gallérban, — fészekben (calathidium), a szár vagy kocsány kiszélesedett (=vaczok, receptaculum) kopasz, vagy polyvás v. szőrös hegyén több virág ül, mint a milyen a Napraforgó. *b) A gombos virágzat* (capitulum), midőn a szár vagy kocsány megvastagodott hegyén egy csomó olyan virág ül, melyek közül mindeniknek külön csészéje van, mint a Lóhere fajai virágzata.

2. Ha a virágok egy megnyult kocsányra kocsánykák nélkül vannak felfűzve, akkor a virágzatot fűzéresfélének hívják; ilyenek: *a) A torzsa* (spadix), midőn a virág lényeges szervei, mint a terme és a poroda (lásd a virág alatt) egy meghusosodott kocsányra tömötten egymás mellé nőnek, s be vannak burokkaltakarva, mint a Kontyvirág virágzatában. — *b) A barka* (amentum), midőn a főkocsány hosszában pikkelyes s a pikkelyek tövein tenyészszervei vannak; ilyen barkái vannak a Diófának, Fűznek; a barka virágzás után rendszerint lehull. — *c) A toboz* (strobilus) az olyan virágzat, melynek főkocsányján egymásfelibe nővő megfásult tömött pikkelyei vannak, s tenyészszervei ezen pikkelyek tövéen ülnek; ez azonban csak a magva megérésekor hull le. — *d) A fűzér* (spica) az olyan virágzat, melynek a főkocsányjára kocsánytalanul nőnek a virágok, mint az Utifű. — *e) Fűzérke* (spicula) az olyan virágzat, melyben 2 s több virágot, alólról 1—2 polyva (murva)

foglal be, mint a pázsitfélék virágzatai, p. o. a Buzáé.

3. Ha a virágok kocsányjai a szárhegye tetejéről egy pontból többen indulnak s végökön egy-egy virágot tartanak, mint a Kankalin, akkor a virágzatot *a) ernyőnek* (umbella), ha pedig az ernyő kocsányjai végei megint ernyősen ágaznak el, és ezen ágak hegyein van a virág, mint a Kapor virágzatán, akkor *b) kétszeres ernyőnek* hívják. Ha pedig egy pontból úgy indulnak a kocsányok, mint ha ernyővé alakulnának, azomban a kocsányok különböző hosszúságúvá ágbogosan fejlenek ki végre, s a rajtok levő virágokkal mégis egy síkban terülnek ki, mint a Bodzafa, Kánya Bangita virágzatai, akkor *bogernyőnek* (cyma) nevezik.

4. Ha a főkocsányból különböző magasságban, vagy váltogatva vagy féloldalon apró kocsánykák fejlenek ki, s ezeknek a végein vannak a virágok, mint a Káposztán, akkor *a) fürtnek* (racemus) hívják, a kocsány féloldalán nőtt kocsánykákön álló virágzatot *féloldali* (r. secundus), mint a Gyöngyvirágé, mikor pedig a fürt több apró fürtből áll, mint a Szöllőé, akkor *billengnek* (r. compositus) nevezik. — *b)* Mikor a főkocsányból különböző magasságban kocsánykák fejlenek ki, s azután ezen kocsánykák különféleképen elágaznak, s a virágok ezen különféle magasságra érő kocsánykák hegyein vannak, a virágzatot ilyenkor *bugának* (panicula) nevezik. Azomban ezen bugás virágzat többféle: ha p. o. a buga ágai szélylyel vagy kinyilva állanak, mint azabé, akkor *pongyola buga* (p. patens) a neve; ha pedig a sokféleképen elágazó buga kocsánykái meszsze kinyúlnak, mint a Derezfűé, akkor *buglyos bugának* (p. diffusa), ha pedig a főkocsányból kiinduló kocsánykák meggyököntenek, mint a Berzedt Galajé, akkor *szélylyelberzedt* (p. divaricata); ha végre a főkocsány el-

ágazásai úgy tartanak össze, hogy mintegy bun-
kót képeznek, mint a Fagyalfáé, akkor *fejes buga*
(thyrsus) nevet viselnek. — *c*) Ha a kocsányjai kü-
lönböző magasságból indulnak, s hegyök felé épen
ily különböző magasságból indulva ágaznak, s a vi-
rágai végre mégis egy síkban terülnek ki, mint a
Salátáé, vagy a Csengő Linkáé, akkor *sátorozó vi-
rágzatnak* (corymbus) hívják. — *d*) Ha a virágok
szára tetejében igen kurta kocsánykákön tömötten
ülnek, mint a Barát Szegfű virágzatában, akkor
csomónak (fasciculus) nevezik. — *e*) Ha a szára kör-
ül egyenlő magasságban, körben ülnek a virágok,
mint a Mezei Zsályáé vagy a Tátkanafé, akkor
gyűrűs virágzatnak (verticillus) hívják.

5. §. A virágról.

1. A kocsány hegyén a mag kifejlődhetése vé-
gett növe s a bimbóban átalakult leveleket *virág-
nak* (flor) hívják.

A tökélyes virág négy fő részből áll. A virág
külső zöld takaróját *csészének* (calyx), az ezen be-
lől eső színes leveleket *bokrétának* (corolla), a bok-
rétán belől eső, virágpont tartalmazó részeket *po-
rodának* (stamen), s a porodánál még beljebb álló
magot termő, átalakult leveleket *termének* (pistil-
lum) nevezik. A csésze és bokréta, vagy a két
külső takaró, mint a melyek a két belső rész, (po-
roda és terme) védőszereül szolgálnak, a virágnak
nem *lényeges*, a két belső rész ellenben lényeges ré-
szeit teszik. — Ugyanazért vannak olyan virágok,
melyeknek, egyszerűen vagyis alaktanilag véve a
dolgot, nincsen csészéjük, hanem a külső takaró-
juk is bokréta színű, a milyen p. a Liliom, Tulipán
stb.; az ilyen virágok külső takaróját aztán se cse-
szének, se bokrétának, hanem *lepelnek* (perigonium)
nevezik; vannak ismét olyanok, melyeknek se csé-

széjök, se bokkrétájok nincsen, mint a Bűdös Kőrishnek, az ilyeneket *csupaszoknak* (flos nudus) vagy *szíromtalanoknak* (flos apetalus) hívják.

Azomban arra is van elég eset, hogy a virágban nemcsak a lényegtelen, hanem a lényeges részek is hiányzanak; van p. o. olyan virág, melyben a csésze és poroda vannak meg, mint a milyenek általában a barkák; vagy a csészén és bokrétán belől csak a porodák vannak meg, mint a Tök némely virágában; s ismét van olyan, a melyben a csésze és a terme van meg, mint a Diófa némely virágában, és olyan, melyben a csésze a bokréta mellett csak a terme van meg, mint a Tök némely virágában. Minthogy az ilyen virágokban a virág lényeges részei különváltak, vagy külön-külön virágban fejlettek ki; tehát *lakiaknak* (flores diclini) nevezik. — Ha a virág ezen lényeges szervei úgy válnak el, vagy külön-külön virágban úgy laknak, hogy mind a porodás, mind a termés virág ugyanazon egy növényen van, mint a Diófaé, Töké stb., akkor *egylakiaknak* (monoici vagy monocia); ha pedig az így külön vált szervek két külön növényen fejlenek ki, mint a Kenderé, Nyárfáé, akkor *kétlakiaknak* (dioici v. dioecia) hívják; — ha továbbá ugyanazon egy növényen a porodás egyszersmind termés, vagyis tökélyes virágok között olyan virágok is fejlenek ki, melyeknek egyikében csupán poroda, másikában csupán terme van, az ilyen növényeket *zürzavart* vagy *felemás viráguaknak* (flores polygami) nevezik, ilyen virágu növények a Jávor fajtái és a Falfű.

Midőn a virágnak mind a négy főrésze megvan, akkor széles értelemben, ha pedig legalább a porodája és terméje van meg, akkor szorosabb értelemben *tökélyes virágnak**) (flos completus v. her-

*) A seregek, nemek és fajok meghatározására szolgáló alábbi táblázatokban, a *tökélyes virág* alatt mindenkor olyan

maphroditus), ha pedig a négy főrészt közül valamelyik hiányzik, akkor *tökélytelen virágnak* (flos incompletus) nevezik.

2. Minden virág a kocsány vagy a kocsányka végén szokott kifejléni. A kocsány vagy a kocsányka vége rendszerint kisebb-nagyobb mértékben el szokott lapulni s ezen ellapult végét, mivel a virág részei rajta fekszenek, *vaczoknak* (receptaculum) hívják. Megesik néha, hogy a vaczok teteje ikrás karika vagy tányér formán fejlik ki, mint p. o. a Nadálytőé; a vaczok az ilyen feldudorodását *vánkosnak* (torus), ha pedig nyelecskeformán emelkedik fel, mint a Mécsvirágban, akkor a *terme kocsánykájának* (gynophorum) nevezik.

A terme alsó része, melyet *maghonnak* (germen v. ovarium) nevezünk, mindenkor a vaczokra, vagy mint említők, néha a vánkosra, néha a terme kocsánykájára van növe; a maghont környezik aztán, a virág többi részei, ugyancsak a vaczok tetejére vagy annak az oldalára növe. A maghonnak a virág többi részeihez növéséből, vagy attól szabadon való állásából, a virág állását szokás meghatározni. Nevezetesen, ha a maghon a virág közepén úgy áll szabadon, hogy a virágtöbbi részével nincsen összenöve, mint p. o. a Szegfűben és Gyöngyvirágban; akkor azt mondjuk, hogy a virág *alsó* (hypogynus), mivel mind a csésze, mind a bokréta, vagy a Gyöngyvirágban a lepel kiindulása, a maghonon alól kezdődik; ha ellenben a csésze vagy a lepel alsó része úgy van a maghonnal összenöve, hogy metszetei és a bokréta vagy a lepel szirmai, a porodákkal együtt a maghon felső széléről indulnak, mint a Bodza virágában és a Hóvirágban; akkor a virágot *felsőnek* (fl. epigy-

---

virágot kell érteni, melynek mind a 4 fő alkotó része megvan, a *tökélytelen virágon* ellenben olyat, melynek valamelyik része hiányzik.

nus) nevezzük; mivel ilyen esetben a maghon mindig a virág alatt van. — A virág részei különféle öszszenövéseiből vagy egymáshoz állásából származó többféle elnevezéseket, mint a melyek a kezdőfűvészt könnyen zavarba hozhatnák, itt elhagyván, átmegegyek a virág egyes részeirővidleirására.

a) A csésze (calyx) a virág négy fő részei közül mindig a külső kört képezi, s akár egy, akár több tagból áll, tagjai a vaczokból mindig egyenlő magasságban indulnak ki, mely fő jelleménél fogva a csészt a különböző magasságbólinduló murva levelektől meg lehetkülömböztetni: rendszerint zöldszinü. A csésze szabályszerűleg egy körben álló levelekből alakul, vannak azonban virágok, melyekben a rendes csészen kívül még egy alsó csésze is képződik; a csészen kívül álló alsó csészt *külső csészenek* (epicalyx, calyculus) nevezik. Ilyen külső csészejök van a mályvaféléknek, a Földieper Szamócának. A fészkes virágok külső zöld takaróját a csészével nem kell összezavarni, mivel ez, mint fennebb emelve volt, a *gallérnak* (involuerum) egy sajátzerű faja, melyet *fészkeknek* (calathidium) nevezünk. A fészket is környezi néha alsó csésze forma, mint p. o. az Üszögör virágában; de mivel ez nem a csésze, hanem a gallér alatt van, külső csészenek nem nevezhető, hanem mivel murvaforma, *murvakör* a neve. — A fészkes virág csészeit a fészken belől, a virág körül kell keresni, melyek ott a maghon aljával öszsze vannak növe s annak a tetején vagy mint pikkelyek, vagy mint szőrök, azaz: *bóbita* (pappus) láthatók.

Ha a csésze levelei egész aljokig szabadok, akkor a csészt szabadon állónak s anynyi levelűnek mondják, a hány levélből áll; van p. o. 2, 3, 4, 5 levelű csésze; ha a csésze levelei akármily kis részben öszsze vannak növe, akkor a csészt *egytagunak* hívják. Azonban az egy tagu csésze leve-

lei nem mindenkor egyenlő magasságig levén összenöve, az egy tagu csésze, levelei összenövése szerint különböző név alatt ismeretes. Ha például az egy tagu csésze levelei nem nőttek a csésze közepéig össze, vagy a mint mondani szokás, félignél lejjebb vannak behasítva: akkor *hasábosnak* (c. *partitus*) hívják. — Négy hasábu csészéje van p. o. a Cser Szigorállnak; öt hasábu csészéje van a Fekete Nadálytőnek stb. Ha a csésze levelei félignél feljebb vannak összenöve, vagy legfelebb félig vannak behasítva, akkor *bemetszettnek* (c. *fidus*) nevezik. Ötmetszetű csészéje van p. o. a Kökény Szilvának, a K. Csucsornak stb. — Ha csak a hegyei nincsenek összenöve, vagy csak a hegyei vannak bevagdálva, akkor *fogas* (c. *dentatus*) a neve. Négy fogu csészéje van a Fagyalnak, öt fogu a Szegfünek stb. Néha a csésze metszetei vagy fogai nem érnek egyenlő magasságra, hanem például 2 foga jóval alább, 3 jóval felebb áll, s a nyílása e miatt a tátott szájhoz hasonlít, mint a Zanóté; ilyenkor a csészét *ajakasnak* (c. *labiatus*) nevezik.

A csésze tartósságáról jegyezzük meg, hogy vannak virágok, melyeknek a csészéje csak addig tart, míg a virágot bimbójában takarja, és mihelyt a virág kinyílik, azonnal lepattan; ilyen a Mák, a Gódircz stb. csészéje, az ilyen csészét *lepattanónak* hívják. Vannak virágok, melyeknek a csészéje elvirágzás után esik le, mint a Szódokfáé, Sziron-táké stb.; az ilyen csészét *lehullónak* nevezik. Vannak végre csészék, melyek a virág elnyílása után is megmaradnak, s a termését vagy betakarják, vagy azzal együvé is nőnek, mint a Bolondító Csalmatoké, az Almáé, Körtvélyé stb.; az ilyen csésze *állandó* nevet visel.

b) A *bokréta* (corrolla) a virág négy fő része között, mindég a csészén közvetlen belől eső kört képezi, hasonlóul levélanyagból alakult át, csak-

hogy nem zöld, hanem a fekete szín kivételével, minden más színben játszó finom levelekből, vagy a mint az ilyen színes leveleket hívják, *szirmokból* (petalum) áll. A szirmok épen úgy, mint a csésze levelei kisebb nagyobb mértékben vagy özszenöttek, vagy külön vannak válva. Ha özszenöttek, akkor egy *taguaknak* v. *forrtszirmuaknak* (gamopetalae) vagy *egytaguaknak* (monopetalae) mint a Nadálytő bokkrétája; ha külön vannak válva, akkor *váltszirmuaknak* (dialypetalae) vagy *szirmosaknak* (polypetalae), a milyen a Szegfű, a Rózsa bokkrétája; ha pedig szirma sincs, hanem azt csak pikkelyek helyettesítik; akkor *szirmotalanoknak* (apetalae) szokták nevezni. A forrtszirmu bokkréták *karimái* vagy *ereszei* (limbus) épen úgy mint a csészéről fennebb mondva volt, lehetnek, vagy *fogasok*, vagy *bemetszettek*, vagy *hasábosak*, sőt a bokréta karimája némely esetben ép is; — épen ily különféleképen lehetnek bevagdálva a vált szirmu bokkréták szirmai is.

Ha akár az egytagu bokréta bevagdolásai, akár a több tagu bokréta szirmai, egyenlő szabásuak; akkor a bokkrétát *szabályosnak* nevezik; ha ellenben bármelyik féle bokréta bevágásai vagy szirmai egyenetlen szabásuak, vagy alsó részökön valami szembetűnő kinövése p. o. sarkantyujavan; akkor a bokréta *szabálytalan* nevet visel.

Az egytagu v. forrtszirmu bokkréták alakjokra nézve egymástól igen nagyon különböznek. Ismerkedjünk meg főbb alakjaikkal. — Az olyan bokkrétát, melynek a karimája laposan kiterült, habár hasábos is, de alól igen kurta, vagy alig kivehető esővé van növe: *kerékalakunak* (cor. rotata) nevezik; ilyen bokkrétája van a Szigorállnak, a Bodza virágának. Az olyat, melynek a karimája úgy terül ki, mint a kerékalakué, azomban az alja na-

gyobb csővé nőtt, mint a Kankalin bokkrétája, *gyertyatartóalakunak* (hypocrateriformis) hívják.

Az olyan egytagu bokkrétát, mely alól hasas, felül kissé össze felé tart, de karimája ismét kihajlik, mint a Csengetytyüke fajaié, *harangalakunak* (cor. campanulata) nevezik. Az olyan egytagu bokkrétát, melynek a karimája alig hajlik ki, s onnan kezdve lefelé lassanként elszűkül, mint a Szulák fajaié, *töltésresnek* (cor. infundibuliformis) nevezik. — Az olyan egytagu bokkrétát, melynek mind a karimája, mint a dereka és alja csaknem egyenlő tág, mint a Napraforgó középvirágai, *csövesnek* (cor. tubulosa) hívják.

Az egytagu szabálytalan bokkréták között nevezetesebb alakok a következők: Ha a bokkréta alja csővé nőtt, teteje pedig úgy van be és kétfelé vágva, hogy egy tátott szájhoz hasonlít; akkor *ajakasnak*, (corolla labiata) nevezik. Az ajakas bokkréta felső nagyobb metszete felső, alsó nagyobb metszete, alsó ajak néven ismeretes; az alsó ajaknak rendszeren két oldal és egy közép karélya van. Ilyen ajakas bokkrétájuk: a Tátkanaf, Zsálya stb. — Ha a bokkréta úgy van bemetszve, mint az ajakas, de tátott szája helyett alsó ajaka (*inye* = palatum) torkát bezárja, mint a Pintyőé és a Gyujtoványé; akkor *alakosnak* (cor. personata) nevezik. — A Pintyő szabálytalanságát, tövén nőtt pupja, a Gyujtoványét sarkantyuja is neveli. — Ha a bokkréta alsó része vékony csővé van alakulva, azomban ezen cső közepétől kezdve a csőnek csak féloldala fejlődik ki; — akkor *félszernek* vagy *nyelv alakunak* (cor. ligulata) szokták nevezni. Ilyen bokkrétája van a Napraforgó sugár (szélső) virágainak.

Az egytagu bokkrétáknak néha az elszűkülésénél, a *torkában* (faux) sziromnemű ikrás pikkelyek nőnek, mint a Nadálytő vagy az Atraczel bokkré-

tájában, s az ilyen kinövést, *bóltpikkelyeknek* (fornices) nevezik; néha a csövében, mint a Tátkanaféban, *szörkőr* (annulus pilosus v. pilorum) fejlődik ki.

A váltszirmu bokréták szirmai alakjaikra nézve a levél alakjaival vetendők egybe, csupán azt kell rólok megjegyezni, hogy a felső részők kiterül, mint a Szegfű szirmaié, kihajló lapos részőt *lemeznek* vagy *eresznek* (lamina) a csészébe nyuló elkeskenyedett részőt *nyaknak* (ungvis) nevezik. — E mellett a váltszirmu bokréták között is vannak szabálytalanok, sőt sarkantyusak is, mint a Tavaszi Ibolya bokrétája, mely szirmai egyenetlensége és sarkantyujánál fogva egyaránt szabálytalan.

c) A *lepel* (perigonium) mind mineműsége, mind rendeltetésére nézve néha a bokrétához, néha a csészéhez hasonló; a virágnak ez is külső, de egyszeres takarója; a barkákban pikkelyalaku, a pázsitfűvekben murvanemű (polyva*) a Tulipán és a Gyöngyvirágban szíromnemű. — Ez is épen úgy mint a bokréta vagy szabályos, vagy szabálytalan; alakjaira nézve a bokréta alakjaival vethető egybe.

d) A *pilis* v. *pót* (nectarium) szíromnemű levél vagy pikkely, mely a lepel vagy a bokréta tövén kívül vagy belől fejlődik ki, s többnyire a virágok mézedőnyéül vagy ezek fedői vagy takaróiul szolgál; ilyen pilise van kívülről a Sarkvirágnak, Czámolynak, belső pilise, pikkelye, van a Szírontáknak; néha a pilis fedetlen gödör vagy csatorna, mint a Liliom szirmain.

A bokréta, a lepel és a pilis tartósságáról, megjegyezhetjük, hogy azok a virágzás után rendszerint lehullanak vagy elszáradnak.

e) A *porodák* (Stamina) a bokrétán vagy a

*) Lásd a nemi táblázatban a III. sereg 2. rende alatt a polyvás fűvek virágai részei leírását.

leplen belől álló részei a virágnak, épen úgy, mint a virág külső takarói a bimbóban kifeslett apró levelekből alakultak át. A poroda lényeges két fő része a zacskóforma *portok* (anthera) és a portokba zárt *virágpor* (pollen), a harmadik nem lényeges, s annál fogva nem is mindenkor kifejlett része, azon vékony fonalszálforma nyujtvány, melynél fogva a poroda vagy a vaczokhoz vagy a bokkrétához vagy a csészéhez van növe; ezen fonalalaku alsó részét *szálcsának* (filamentum) nevezik. — Mikor a poroda megéri, portokai felrepednek, s a bennök levő virágpor kiömlik vagy kiszóródik.

Ha a porodák egyenlő magasak és semmi részök nincs egygyüvé növe, akkor csak megszokták számlálni, s azt mondják a virágról, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12 porodások; ha a porodák egyenlő magasak és semmi részök nem nőtt egymással egybe, s 12—15-nél többen vannak, akkor azt nézik rajtok honnan indulnak ki. Ugyanis, ha a bokréta vagy csésze karimájáról indulnak; akkor a virágot *20 porodásnak*, mint az Almafa virágában; ha pedig a vaczokból a maghon tövéről nőnek, mint a Kököcsinben; akkor a virágot *sok porodásnak* hívják. — Ha a porodák négyen vannak, kettő közülök egyenlő magas és kettő egyenlő alacsony mint a Tátkanafban, akkor a virágot *két főbb porodásnak* nevezik. Ha hat poroda van a virágban s azok közül négy egyenlő magas, 2 egyenlő alacsony, mint a Retek v. a Káposzta virágában; akkor a virágot *négy főbb porodásnak* nevezik. Ha a porodáknak a szálcái valamely részben vagy egészben özszenöttek, de a portokok szabadok, akkor a virágot *falkásnak* mint az Árorr, Mályva, Ákász, Linka (1, 2 és sokfalkás.) Ha pedig portokai nőttek özsze, mint a Napraforgó középvirágaiban, akkor *forrtportokunak* hívják. Ha a porodák termére nőttek, mint a Kosborfélékben, akkor

porodásterméjüeknek; ha végre a porodák külön, a terme is külön virágban lakik, mint a Tök 's a Nyárfa virágaiban: akkor *lakiaknak* nevezik. A növények porodái egyenlő és viszonyos magassága, szálcái vagy portokai öszsze, vagy a termére növése, vagy külön virágban való lakása, szolgál a Linné rendszere alapjául. (Lásd az I. táblán XLV. lap a Linné seregei meghatározását.)

f) A *terme* (pistillum) a virág legbelső részén a bimbóban átalakuló termő levelékből (carpella) képződik. Ha egy termő levélből alakul, mint a Pászulyé, akkor *egyszerűnek* (pistillum simplex), ha több termőlevélből forr öszsze, mint a Konkolyé, akkor *összesítettnek* (pist. compositum) nevezik. Ha egy vagy több termő levél öszszeforradásából áll elő a terme, akkor a növényt *egyterméjűnek* (planta monocarpica); ha pedig egy virágban sok termő levél fejlődik ki, s egymás mellett mindenikből önálló terme áll elő, akkor a növényt *sok terméjűnek* (pl. polycarpica) nevezik; ilyen p. o. a Szirontáké.

A termének rendszerint három főrésze van: a vaczokra vagy vánkosra nőtt *maghon* (germen s. ovarium) az erről felfelé emelkedő száracska vagy a *bibeszár* (stylus), a bibeszáron, vagy ha ez hiányzik, a maghon tetején ülő *bibe* (stigma.) A termének a maghon és a bibe lényeges, a bibeszár mellékes része.

A maghont alkotó termő levelek úgy hajolnak s forrnak öszsze, hogy belől üreget képeznek; befordult élei pedig vagy a belső oldalain kiálló sinórokká lesznek, mint a mák maghonában, vagy pedig a maghon közepén öszszeforrván, rekeszket alkotó válaszfalakká alakulnak. Az első esetben a maghon egy, a második esetben több rekeszűvé válik. — A levelek befordult széleiből alakult sinórokon vagy válaszfalakon apró hólyagocskák támadnak, melyek egy-egy kis *kötölkéknél* (podos-

permium v. funiculus) fogva a levelek éleivel özsze-
köttetésben vannak. Ezen apró hólyagocskákból
fejlődnek ki a növény *magvacskái* (ovula.) — Hogy
ha a növényt még virágzása idején meg akarjuk
határozni, gyakran van rá szükség, hogy a mag-
hont keresztbe át kell metszenünk, s nagyító üveg-
gel meg kell vizsgálni: valljon egy vagy több re-
keszűe a maghon, s valljon a rekeszeiben egy vagy
több magcsa van-e. — Néha a maghon egyene-
sen fedetlen magcsákból áll, a mikor csak meg
kell számlálni, mint a Tátkanafban és a Nadály-
töben.

A maghonra rendszerint egy vagy több bibe-
szár szokott nőni. Ha a bibeszárát a maghonnal
együtt hosszában végig metszjük, s jó nagyítóval
megvizsgáljuk, azt fogjuk látni, hogy ezen végig
több finom csatorna van, melyek a maghonban
levő magcsákkal özsze-
köttetésben vannak.

A bibeszár különféle alakú, van p. o. *fonal*,
hengeres, *bunkós*, *kúpalaku* stb.

A bibeszár tetején, vagy ha ez hiányzik, a
maghon tetején ül a bibe. Ez ikrás vagy ikrássző-
rös *babugokból* (papillae) áll, melyek a virágzás
idején ragacsos nedvvel vannak bevonva. A raga-
csos nedv a portokokból a bibére hulló port
felfogja, melyek ott rajta finom szütyökké (hólya-
gokká) fejlenek, s ezen hólyagok a bibeszár, vagy
ha ez nincs, a maghon csatornáin a magcsákba be-
hatolnak, s a magcsák ezek hatására magvakká
fejlenek ki.

A bibe alakjára nézve különféle. Van p. o.
szíromnemű bibe (stigma petaloidea), mint a Pom-
pás Nőszíromé; van *fonalalaku* (st. filiforme), mint
az Ecsetpázsité; van *tollas* (st. plumosa), mint
a Rozsé; van *gombos* (st. capitatum), mint a Kar-
kaliné; van *sugáros* (st. radiatum), mint a Má-
ké stb.

6. §. A termésről.

A növények elvirágzása után a maghon vagy maghonok, néha velek együtt a csésze, kezdenek fejledezni, s lassanként terméssé, vagy gyümölcsésé (fructus) fejlenek ki. — A termés lényeges része mindenkor a mag. Azomban a magot legalább hám v. felbőr, legtöbb esetben még e felett vagy husos vagy száraz takaró burkolja be; a mag takaróját *magrejtőnek* (pericarpium) nevezik.

A magrejtőket e szerint *szárazokra* és *husosokra* osztják fel.

1) Száraz magrejtők:

a) A *makkocska* és *makk* (caryopsis, achenium, nucula, nux) olyan termés, melyet különféle vastagságu és keménységű kéreg borít, melyen belől van a mag bele és szike. — A fűvészek a makkocska termést különféle névvel nevezik, a szerint a mint azok vékonyabb vagy vastagabb, simább vagy érdesebb kéreggel vannak bekérgezve. Ezen különféle elnevezések azomban nem pusztán a mag kérgétől, hanem annak élet kifejlődésétől is erednek. Minthogy azomban a növényeket meghatározni akaró fűvészek főképen a gyümölcs alakjával van dolga, azért is, hogy a meghatározási foglalatosságot egyszerűsítsem, azért is mivel a fűvészek által kérgeiknél fogva egymástól megkülönböztetett s különféleképen nevezett makkocskák lényegesen nem is különböznek; a különféle kérgű magvakat mind a makkocska név alá foglaltam össze. — Makkocska termései vannak szirontákféléknek, a Czikkcszárfa fájainak, a fészkeseknek, a borágóféléknek. — Feltűnő a makkocskák közt az ernyősök makkocskája*), mivel ezek látszólag kétféle magból vannak együvé foglalva (diache-

*) Lásd az ernyősök makkocskái leírását a nemek táblázatában, az V. sereg 2-ik rende alá tett jegyzetben.

nium) s ha megérnek, elválnak egymástól. Ha a makkocska termés nagyocska, akkor *makknak* nux hívják. Ilyen makk termése van a Tölgynek, Mogyorónak, Gesztenyének stb. az ezeket félig takaró levélnemű vagy husos boritékot *kopáncsnak* (cupula) nevezik.

b) A *leppendék* (samara) egy vagy több magot magába záró tok, melynek vagy köröskörül, vagy két oldalról hártyanemű szárnya van, mint a Szilfa és Jávorfatermésének.

c) A *tüsző* (folliculus) egyetlen termő levélből képződött toknemű termés, melynek befelé fordult szélén állanak a magvai, s a belső oldalán egy felől nyílik fel; ilyen a Gólyahir és a Sarkvirágtermése.

d) A *hüvely* (legumen) hasonlóul egyetlen termőlevélből képződött magrejtő, melynek befordult élén egy vagy két sorban vannak a magvai; a levél gerince helye, vagy is a *foka* vastagabb, a levél éle öszszeforradása, tehát az *éle* élesebb; válaszfala nincs, mind a fokán mind az élén, s így két részre feselve (az az, két kopáncsal = valvula) nyílik fel. Ilyen termése van a Paszulynak, Borsónak. A hüvely alakjára nézve egyenes, kard- vagy sarló- vagy csigaalakú, mint a Csigacsőtermése.

A hüvelylyel alakulása és fejlődésére nézve mindenben megegyezik a *czikkhüvely* (lomentum) azomban a kettő között az a különbség, hogy a czikkhüvelyben minden magkereszt rekeszszel van egymástól elzárva és hogy czikkein keresztbe nyílik, mint a Kornilla termése.

e) A *becző* (siliqua) két termő levélből képződött magrejtő, melynek ellenesen álló vastag forradása között belől egy hártya válaszfal (dissipimentum) van, mely a forradásai belső oldalára egy kis kötőléknél fogva (podospermium) nőtt

magvakat egymástól elválasztja. Két kopáccsal nyílik fel, kopácsi azomban alólról, a kocsány felől kezdenek felfesleni. Ilyen termése van a Káposztának, Mustárnak stb.

Ha azomban az ilyen bező termés szélessége akkora mint a hossza, akkor *táskának* (silicula) nevezik; ilyen táskatermése van a Csapkának, a Tarsókának, Tormának stb.

Néha a bező termés keresztbe el van rekgetve, s rekgetéseiben cikkekben szakadozik el, s nyílik fel; mint a Kerti Retek terméseé, s ilyenkor *czikkos bezőnek* (sil. lomentacea) nevezik.

f) A *tok* (capsula) termés több termő levélből alakult s különféleképen fel vagy fel sem nyíló magrejtő. Ha a tokot alkotó termőlevelek élei csak úgy fordultak be, s forrtak össze, hogy a közepéig nem nyúlnak be, akkor a tok *egyrekeszű* (cap. unilocularis) s ilyenkor a magvak a tok falához vannak növe. Ilyen egy rekeszű s három kopáccsal nyíló tokja van a Tavaszi Ibolyának. Ha a termőlevelek olyan egy rekeszű tokot képeznek, hogy a közepőkön egy oszlop áll szabadon, melyhez vannak a magvak növe; akkor a tok tetején 4, 5 v. 10 kopáccsal vagy foggal szokott megnyílni; mint a Szegfű, Konkoly és a Kankalin termései. — Ha a tokot alkotó termő levelek élei olyan erősen befordulnak, hogy a tok átmérőjét egészen keresztül érik, akkor a tok több rekeszűvé válik. Két rekeszű s két kopáccsal nyíló tokja van a Szigorállnak. — Három rekeszű s három kopáccsal nyíló tokja van a Hóvirágnak, a Tulipánnak. — Öt rekeszű tokja van a Gerelynnek stb.

Ha a termőlevelek egymásra fordulva nőnek össze, s a belölők képződött magrejtő egy v. két rekeszű marad; akkor a tok termés keresztbe szokott felnyílni. — Ilyen nyílásu s két rekeszű tokja

van a B. Csalmatoknak, s ilyen nyilásu, de egy rekeszű tokja van a P. Tikszennek.

2. Husos magrejtők.

a) A *bogyó* (bacca) termés, husos, leves s olyan magrejtő, melynek a magvát a husa között finom hártya vagy meg nem fásult bőr v. pergamen környezi; ez is szokott lenni 1, 2, 3 s több rekeszű. — Egyrekeszű bogyója van a K. Bangitának, a Szöllőnek, három rekeszű bogyója van a Gyöngyvirágnak stb.

A bogyóhoz mindenben hasonló a *Kabak* (Pepo) és *alma* (pomum.) Ezen terméseket némely fűvészek megszokták külömböztetni; azomban ezek, habár a szoros értelemben vett bogyóknál nagyobbak is, lényegesen nem külömböznek. — Az almatermés a csésze meghusosodásából fejlődik ki, jellemzi főleg husa közepén levő pergamenszerű 5 rekesze. — A kabaktermés vastag husán belől üreges, melyet finom rostok rekgetnek el s ezeken fejlenek ki magvai. — Kabak termése van a Töknek, Ugorkának; almatermése van a Körtvélynek.

b) A *csontár* (Drupa) hasonlóul husos termés, melyben a magtakaró belső hártyája kemény héjju (putamen) alakul. Sima kemény héjju csontára van a Cseresznyének, ránczos, barázdolt vagy likacsos héjju csontára van a Szilvának, a Diónak, a Mondolának.

Megemlítettök még az öszszetett husos gyümölcsök közül az egy vaczkon megtelepült apró csontáru Szederj, s Eper gyümölcsei; valamint a *figetermés* (syconium), melynek husa belső oldalain fejlenek ki apró csontárai stb.

7. §. A magról.

A maghonban fejledező magesák a virágpor hatására elkezdenek nőni, s idő folytán maggá (semen) fejlenek ki. A magot kívülről rendszerint

egyszeres vagy kétszeres hám (integumentum vagy epidermis) takarja. E hám egyik pontját egy kis kötőlék (podospermium) foglalja össze a maghonnal vagy magrejtővel; ezen kötőléknél fogva táplálkozik a mag a növény gyökere tápszivói, és levelei által felszivott tápszerből, s csak ezen esatorna által fejlődhetnek ki a mag hámján belől eső részei. — Minden rendesen kifejlett magnak leglényegesebb része a *csirája* (embryo.) A csiráának három fő részét lehet megkülönböztetni, t. i. a kötőlékkel egybekötetésben volt alsó kupos végét vagy a *gyököcskét* (radicula) a közép részét vagyis a *törzs durványát* (cauliculus) és a gyököcskével átellenes vége bimbóját vagy a *kelőjét* (plumula.)

A rendesen kifejlett mag csiráját vagy beburkolja vagy két oldalról fogja körül a magbele. Ez némely esetben szijjas vagy porczogós, némely esetben tisztán lisztes képződmény, sok esetben pedig mind a kétféle egymás mellett. — A mag szijjas vagy porczogós belét, vegyi alkotó részei miatt *fejérnyének* (albumen), lisztes állományát pedig *keményítőnek* (amylum) nevezik. A magbelének ezen két alkotó része közé egyéb állományokon kívül gyakran *olaj* (oleum) is vegyül. A magbele rendeltetése az, hogy az új életre kelő magcsirája, mielőtt gyökerei és levelei kifejlének, belőle vegye a táplálékát.

A növények meghatározására szolgáló vezérfonalnak feladata főleg a növény részei külső alakjait ismertetni, élettani fejtegetésekbe tehát itt nem bocsátkozhatni, elég legyen jelenleg a magvak különféle kelését és külső alakjait érinteni.

A megérett mag csirája a mag belében mindaddig nyugton, hogy úgy mondjam, alva marad, míg azt kedvező helyzet és körülmény új életre nem ébreszti. Ha a mag ily kedvező körülmények közé jut s csirája fejledezni kezd, azt mondjuk: a

mag kikél. — A kikeléskor mindenik mag csirájának a gyököcskéje nőni kezd lefelé, kelője pedig emelkedik felfelé. — Ha a kelő bimbójából egyetlen levélke (cotyledon) emelkedik s buvik ki, akkor az ilyen magról az egész növényt *egy kelőlevélűnek* vagy *egyszikűnek* (pl. monocotyledonea) nevezik; ha pedig a kelő bimbójából két levélke emelkedik s buvik ki, akkor az ilyen magról az egész növényt *két szikűnek* (pl. dicotyledonea) hívják. — Az egyszikű magvak belei, ha földbe vannak kelés alatt, mindig a földben maradnak, s ott szolgáltatják a tápot a fejlődő növénynek; a kétszikű magvak belei ellenben két ágra hajolva a föld felületére bujnak, s midőn egy részről alkató részeit az új növény eledelül nyújtják, egyszersmind a levegőből is vesznek fel táplálékot.

Egy szikű vagy egy levéllel kelő növények a pázsit-, a liliom-, a kosbor- stb. félék; két levéllel kelő v. kétszikű növények a Paszuly, Lenese, a gyümölcsfák stb. magvai.

A magvak csiráinak nemcsak a kelői fejlenek olyan jellemzően, hanem a gyököcskéi is. Ugyanis az egyszikűek gyököcskéi fejlődések első percében azonnal több rostot eresztenek, holott a kétszikűek csirái gyököcskéje rendszerint tögyökérré alakul, melynek az oldalából indulnak aztán ki oldal gyökérszállai.

A növénymag csiráinak ilyen különböző módon történő kifejlése szolgált alapul a növények természetes rendbe állítására vagy rendszerezésére. A növény magva ezen különféle módon történő kelésen alapul a Jussieu s ennek számbavétele mellett a növény törzse kifejlésén vagy nem létezésén áll az Endlicher természetes rendszere.

A fűvész sokszor olvas hivatkozást a mag fejérnyéjére, mint p. o. az ernyős félék meghatározásánál, legtöbbször azomban a mag alakjára vagy

hámja simasága, horpodozottsága, tuskességére stb., e mellett a mag alakjára; épen ez oknál fogva el kellene itt számlálnom, a magvak mindezen jegyeit. Miután azomban ezen jegyek a növények egyéb részein oly sokszor vannak megmagyarázva, sőt miután ezen jegyek a mindennapi életben annyira ismeretesek; feleslegessé válik itt azok ismétlése. Ha azomban valamely különösebb, a mindennapi életben közönségesen nem ismert jegy fordul a magon elő, arról a könyv hátulján levő műszótárból a kezdő fűvész szerezhethet magának felvilágosítást.

II.

A növények meghatározására és e könyv használatára szolgáló rövid utasítás.

1. A ki valamely növényt meg akar határozni, minthogy annak minden főbb részét meg kell vizsgálni, olyan növényt kell vizsgálat alá vennie, melynek minden része gyökerétől kezdve, nemcsak megvan, hanem tökéletesen ki is van fejlődve. E mellett a szemlélet alá vett növénynek virágzó, ha lehető, oly állapotban kell lenni, hogy termése is ki legyen fejlve. Minthogy pedig ez a kettő, t. i. virág és termés, nem minden növényen látható egyidőben, a fűvésznek az olyan növényt, melyet virágzása idején tökéletesen meg nem határozhat, kifejlett termésével újra elő kell keríteni, s az azon közben megszáraztott virágzó példánnyal összehasonlítva, két ízben kell meghatározni.

A kezdőnek egyébiránt legjobb, kezdetben ismeretes növényt venni a kezébe s azon próbálgatni mind a növény szervei megismergetését s egymástól való megkülömböztetését, mind a könyv használatát. A mint egy ismeretes növény részeit a könyv segítségével megismerte, s magának jól meg-

jegyezte, csak akkor olvashatja el haszonnal a könyv elején levő bevezetést, melyből a gyakorlat közben szerezhethet kellő elméleti ismeretet.

2. A könyvben levő három táblázat használatára következő gyakorlati utasítás szolgáljon utmutatásul.

a) Keressen a kezdő fűvészs kora tavasszal a Tavaszzi Ibolyának egy virágzó példányát, s nyissa ki a könyvet a XLV. lapon; itt találja az A) betű alatt a Linné seregei meghatározására szolgáló táblázatot. Olvassa az I. szám alatti két kérdést. Az egyik kérdésben azt kérdezi a könyv a virágról, hogy *virága tökélyes*, a másik kérdésben, hogy *virága tökélytelen*. Az Ibolya virágán láthatja, hogy meg van a csészéje, bokrétája, porodája és terméje; és így, az Ibolya virága tökélyes. A *tökélyes* szó után oda van téve a 2. szám, nézzen tehát az alább következő 3-dik sor elejére, ott találja a 2. számot. Itt azt kérdezi a könyv: *Porodái terméjét v. terméit környezik*, s minthogy az Ibolyában így találja, a másik kérdést el sem kell olvasnia, hanem a 3-as szám utasításánál fogva, a sorok elején álló 3. számot kell felkeresni. — Itt ezt olvassa: *Porodái egymás közt szabadok, azaz: egymással semmi részben nem nőttek össze*, s mivel az Ibolyában így találja, az itt következő 4-es szám utasítja a sorok elején álló 4-es számra. A 4-es szám alatt ezt olvassa: *Porodái mind egyenlő hosszuk stb.*, s mivel az Ibolyában ezt is úgy találja, a kérdés végén álló 5 szám vezérlésénél fogva megy a sorok elején álló 5-re. Itt ezt olvassa: *Porodái számszerint 1—12-en vannak*. — Itt már nem talál a kérdés végén vezérlő számot, hanem a. b. c. stb. kikezdés alatt egymás alá írott tizenegy kérdést lát; hogy tehát eligazodhassék, melyik kérdés illik a kezében levő növényre, olvassa meg porodáit, s látván, hogy az Ibolyának 5 porodája van, nézze meg az e alatti

kérdést, itt ezt olvassa: Ötporodások. *Pentandria*. (V. Sereg.) Most anynyira jutott, miszerint tudja, hogy az Ibolya a Linné V-dik seregébe tartozik, vagyis meghatározta, hogy az Ibolya melyik seregbe tartozik.

Az *V. sereg* szó után levő LXII. sz. azt mutatja, hogy keresse az ötporodások seregét a LXII. lapon; a LXII. lapra fordít tehát s ott megtalálja az V. sereget. Itt a sereg neve alatt olvasván: I. Rend. Egyterműek. *Monogynia*; megvizsgálja az Ibolya terméjét s látván, hogy abban egy terme van, keresi ezek között. Ha 2, 3, 4 vagy 5 termét találna az Ibolyában, akkor ugyanczen seregben a 2-ik, 3-ik, 4-ik vagy az 5-ik rendben fogná keresni, a többi rendet természetesen elmellőzné. Az Ibolyának tehát egy terméje levén, következőleg keresi:

Olvassa az 1. szám alatti kérdést, ez így van: *Virágai tökélyesek*, ezt már felebb megvizsgálta, tehát világos, hogy az Ibolyát a sor végére írott 2. számnál fogva a sorok elejére írott 2-dik szám alatt kell keresni. Itt ezen kérdéseket olvassa:

Bokrétája vált szirmu. 3.

Bokrétája egytagu 10. — A két kérdés közül könnyü a választás, mert az Ibolya bokrétája csak ugyan vált szirmu, s nem egy tagu; tehát a 3. szám utasításánál fogva, megy a sorok elején álló 3-as számra. Itt ezeket olvassa:

3. *Bokrétája felső.* 4.

Bokrétája alsó. 5. — A választás itt épen olyan könnyü, mert látható, hogy az Ibolya virága t. i. eséséje és bokrétája a maghonánál alább áll, sigy virága alsó; megy tehát az 5-dik számra. Itt ezeket olvassa:

5. *Bokrétája szabálytalan.* 6.

Bokrétája szabályos. 7. — Ugy de azt is láthatja, hogy a bokréta szirmai nem egyenlő szabásuak, sőt egy közülök épen sarkantyus is; és így az Ibo-

lya bokkrétája szabálytalan. Keresse tehát a 6-dik szám alatt. Itt ezt olvassa: *Ötlevelü csészéje tövei pillenpátyosak; bokkrétája 5 szirmu, az alsó szirma sarkantyus. Ibolya. Viola.* Vagy is addig vizsgálódott a kezében levő virág részein, hogy észrevétlenül ráment az Ibolya nemi nevére. Ha így nézgeti meg a vizsgálódó a kezébe vett ismeretlen-növény minden részeit, s az elébe tett két (ritkán 3) kérdés közül a növényre illő kérdést jól meg választja; minden növény nemi nevére a felmutatott módon biztosan rá fog menni. Ha azonban véletlenségből megtévedne, akkor nincs más mód, mint az, hogy a dolgot újra elől kell kezdeni, s mind- eddig újra vizsgálni, míg a kezében levő növényt meg nem találja.

Most már tudván az Ibolya nemi nevét, azt kell meghatározni, micsoda faju Ibolya van a kezében. Ezt így folytatja. A Viola szó után találja a 234. számot; fordítson tehát a könyv II. táblázatában eső 234. lapra, ott a 76. Rend. *Ibolyafélék* stb. 1. száma alatt megleli: *Ibolya. Viola. L.* — Itt ismét mint a seregek és a nemek táblázatában a számok segítségével halad előre. Olvassa tehát 1. szám alatt: *Száratlanok:* stb. stb. 2.

Szárba indulók. 4. — Ugy de a kezében levő Ibolya száratlan; a sor elején álló 2. szám alatt ha rá olvassa: *Töve ostorindákat hajt.* stb. stb. alatta ott találja: Tavaszi I. azaz Ibolya. V. odorata, — s ekkor meghatározta a kezében levő növényt tökéletesen.

Igy bánjék aztán az előtte ismeretlen minden növényvel. — Ha a növényen található jegyek megvizsgálása után így rá tud menni a növény nemi és faji nevére: akkor a növényt meghatározta.

I.

A seregek és a nemek meghatározására szolgáló táblázat.

Linné rendszere szerint rendezve.

A.) A Linné seregei meghatározása.

Virágos növények. *Phanerogamia*.

Lapoa

1. Virága tökélyes. 2.
Virága tökélytelen. 11.
2. Porodái terméjét, v. terméit környezik. 3.
Porodái terméjére nőttek: Porodástermék. Gynandria (XX. sereg) lásd a CXX
3. Porodái egymás közt szabadok, azaz egymással semmi részben nem nőttek össze. 4.
Porodái valamely részben egymással összenőttek. 8.
4. Porodái mind egyenlő hosszuk, néha a 10 porodás virágban 5 egyenlő magas; 5 egyenlő alacsony. 5.
Porodái egyenetlen hosszúságúak, azomban bizonyos szám közülök egymással egyenlő. 7.
5. Porodái számszerint 1—12-en vannak, s ilyenek:

- a) Egy porodások. *Monandria*. I. Sereg. XLVII
 b) Két porodások. *Diandria*. II. Sereg. XLVIII
 c) Három porodások. *Triandria*. III. Ser. L
 d) Négy porodások. *Tetrandria*. IV. Ser. LIX
 e) Öt porodások. *Pentandria*. V. Sereg. LXII
 f) Hat porodások. *Hexandria*. VI. Sereg. LXXVIII
 g) Hét porodások. *Heptandria*. VII. S. LXXXII
 h) Nyolcz porodások. *Octandria*. VIII. S. LXXXII
 i) Kilencz porodások. *Enneandria*. IX. S. LXXXIV
 k) Tíz porodások. *Decandria*. X. Sereg. LXXXIV
 l) Tizenkét porod. *Dodecandria*. XI. S. LXXXVIII

Porodái száma 12-ön felül van, vagy porodái so-
 kan vannak. **6.**

- 6.** Porodái (szirmaival együtt) a csésze torkolatá-
 ról nőttek:

Husz porodások. *Icosandria*. XII. Sereg. LXXXIX

Porodái a vaczokból, vagy a maghon alól indul-
 nak: Sokporodások. *Polyandria*. XIII. Ser. XCII

- 7.** Porodái számszerint 4-en vannak, azomban ezek
 közül 2 egyenlő magas, 2 egyenlő alacsony:
 Két főbb porodások. *Didynamia*. XIV. Ser. XCV

Porodái számszerint 6-an vannak, azomban ezek
 közül 4 egyenlő magas, 2 egyenlő alacsony:
 Négy főbb porodások. *Tetradynamia*. XV. S. CI

- 8.** Szálcásai kisebb-nagyobb részben öszszeforrtak,
 portokaik szabadok. **9.**

Portokai forrtak öszsze és szálcásai szabadok:

Forrtportokuak. *Syngenesia*. XIX. Sereg. CXII

- 9.** Szálcásai oszlopalakuan forrtak egybe; csészéjük
 mindenkor alsó és állandó: Egyfalkások. *Mo-
 nadelphina*. XVI. Sereg. CVI

Szálcásai más módon forrtak egybe. **10.**

- 10.** Porodái száma 6, v. 8, v. 10; a tíz porodások
 szálcásai köztrendszerint 9 szálcása nőtt együvé
 s egy szabadon áll, vannak azomban olyanok is,
 melyeknek mind a 10 szálcásája egybenőtt;

- bokrétájok pillangós: **Kétfalkások. *Diadelphia*. XVII. Sereg. . . . . CVII**
 Porodái sokan vannak, de szálcái tövön 3—5
 csomóba nőttek: **Sokfalkások. *Polyadelphia*.
 XVIII. Sereg. . . . . CXI**
- 11.** Virágai ugyanazon egy növényen fejlenek ki, azom-
 ban porodái külön, terméi is külön virágban
 vannak: **Egylakiak. *Monoecia*. XXI. Ser. CXXIII**
 Virágai két külön növényen fejlenek ki, még pe-
 dig úgy, hogy egyik növényen csak a porodás,
 a másikon csak a termés virágai vannak: **Két-
 lakiak. *Dioecia*. XXII. Sereg. . . . . CXXIX**

B.) A nemek meghatározása.

1. Sereg. **Egyporodások. Monandria.**

1. Rend. **Egyterméjűek. Monogynia.**

- 1.** Levelei gyűrűsek, bokrétája nincs; maghonát pár-
 kányozó csészéje 1—2 fogból áll.
 Uszszakál. *Hippuris*. 271
- 2.** Levele nincs; szára cikkes (II. Sereg. 1.)
 Somócsing. *Salicornia*. 76

2. Rend. **Két terméjűek. Digynia.**

- 1.** Vizi növény; levelei ellenesek; virágai hónaljiak,
 tövén ellenes 2 murva van. (XXI. Sereg. 1.)
 Mocsárhúr. *Callitriche*. 62
- Szárazai növény; levelei váltogatók. **2.**
- 2.** Levelei háromszögűek v. dárdások; leple 3—5
 metszetű; virága csomós; husos termése ve-
 res. (V. ser. 2.) . . . Mángolt. *Blitum*. 73

- Levelei szálasok; hónalji virágai magánosak. **3.**
3. Leple 5 szirmu, murvája 2; termése tojásdad.
 (III. ser. 1.) . . . Torzon. *Polychnemum.* 78
 Leple 1—3 szirmu; murvája nincs; szárnyas ter-
 mése egyik oldalán domboru. (V. ser. 2.)
 Poloskamag. *Corispermum.* 76

3. Rend. Három terméjűek. Trigynia.

- Vizi növény; szára és levelei fonalakalakúak; virá-
 ga hónalji; 3—4 termésén paizsaalaku bibéi
 rajta vannak. (XXI. ser. 1.)
 Galáz. *Zanichellia.* 57

II. Sereg. Kétporodások. Diandria.

1. Rend. Egyterméjűek. Monogynia.

- 1.** Virága tökélytelen, vagy van leple, vagy
 nincs. **2.**
 Virága tökélyes. **4.**
2. Szárnyas levelű nagy fa; termése 2 rekesztű lep-
 pendék. . . . . Körisfa. *Fraxinus.* 135
 Fűféle növény. **3.**
3. Leple húsos, egy tagu, repedéssel nyiló; szára
 cikkes; levele nincs. Sziki növény.
 Somócsing. *Salicornia.* 76
 Leple hártya, egy tagu, az éle néha csipkés;
 néha porodája s terméje együtt van, néha két-
 laki; szára levélnemű. Vizen uszó növény.
 Lepcse. *Lemna.* 59
4. Bokrétája 2 szirmu, felső. Szirompár. *Circea.* 271
 Bokrétája egy tagu, alsó. **5.**
5. Fűféle növény; bokrétája szabályos. **6.**
 Fűféle növény; bokrétája szabálytalan. **8.**

6. Csészéje 4 fogu; bokrétája 4 metszetű. 7.
Csészéje 5 fogu; bokrétája 5—8 metszetű.
Jásmin. *Jasminum.* 134
7. Termése 2 rekeszű, ősszel megfeketedő bogyó.
Fagyal. *Ligustrum.* 135
Termése 2 rekeszű, 2 kopácsu tok.
Lila. *Syringa.* 134
8. Bokrétája sarkantyus, ásitó. Vizi növény. (XIV. ser. 2. rend.) . . . Rencze. *Utricularia.* 176
Bokrétája sarkantyutlan. 9.
9. Termése 2 rekeszű tok. 10.
Termése 4 makkocska. 11.
10. Bokrétája ajakas, 2 porodája mellett van még 2 ki nem fejlett porodájais. (XIV. ser. 2. rend.)
Csikorka. *Gratiola.* 167
Bokrétája csaknem kerékalaku, 4 karélyu, felső karélyai nagyobbak; tokja csorba.
Szigoráll. *Veronica.* 168
11. Csészéje 5 fogu; bokrétája töltéséres, 4 metszetű. (XIV. ser. 1. rend.)
Peszércz. *Lycopus.* 139
Csészéje 2 ajaku; bokrétája ajakas, felső ajaka sarlóalakuan előre hajló, alsó ajaka 3 karélyu; szálesái felső részei alsó részére csuklósan nőttek. (XIV. ser. 1. rend.)
Zsálya. *Salvia.* 141
- Porodái számánál fogva ide tartoznék még néhány növény, azomban ezeket is a magok természetes helyén fogjuk megemlíteni; ilyenek: a *Scirpus* néhány faja, és a *Cladium* III. Sereg 1.; a *Lythrum Hyssopifolia* XI. Sereg 1.; a *Lepidium rudemale* XV. Sereg 1.; a *Verbena* XIV. Sereg 2.

2. Rend. Két terméjűek. Digynia.

Ide a pázsitfélék közül az *Anthoxanthum*, *Hierochloa* és *Bromus*. III. Sereg 2. és a *Salix* XXII. Sereg 2. tartoznának, de ezeket a magok helyén adjuk elő.

III. Sereg. Háromporodások. Triandria.

1. Rend. Egyterméjűek. Monogynia.

Lapon

1. Tökélyes viráguak. 2.
Tökélytelen viráguak. 5.
2. Levelei 4—8-ával gyűrűsek. 3.
Levelei ellenesek. 4.
3. Bokrétája harangalaku (lásd IV. Ser. 1. rend.)
Müge. *Asperula.* 131
Bokrétája kerékalaku (lásd IV. Sereg 1. rend.)
Galaj. *Galium.* 128
4. Csészéje karimája érett gyümölcsén bóbitává fejlik; bokrétája tövén púpos.
Gyökönke. *Valeriana.* 88
Csészéje kicsiny, fogas, néha alig észrevehető.
Galambbegy. *Varelianella.* 87
5. Virága polyvás. 9.
Virága másnemű, azaz leple van. 6.
6. Leple szíromnemű. 7.
Leple csészenemű, öt levelű, melynek tövén két murva van; néha 1, 2 vagy 5 porodás.
Torzon. *Polycnemum.* 78
7. Leple szabálytalan, 6 hasábu, csaknem két ajaku.
Dákoska. *Gladiolus.* 49
Leple szabályos, hat hasábu. 8.
8. Leple három külső szirma kifelé hajlik, a három belső befelé hajló. . . . Nőszírom. *Iris.* 47
Leple egyenszabásu, harangalaku; bibéje felfelé kiszélesedő. . . . Sáfrán. *Crocus.* 49
9. Füzérkéi kétsorúak. 10.
Füzérkéi főkocsányját mindenfelől fedelékesen fedik. 11.
10. Virágzata csomós v. füzéres; polyvája egy kopácsu, minden polyvájában vannak tenyészszervek, csak néha a két alsó kisebb s üres. Palka. *Cyperus.* 36

- Virágzata egyszerű füzér, kétsora alig kivehető;
 6—9 polyvája egy-egy kopácsú, melyek közül
 csak 2—4-ben vannak tenyészszervek, az alsó
 3—6 kisebb és üres. . . Csáté. *Schoenus.* 36
11. Az alsó polyvái nagyobbak mint a többi, vagy
 azokkal egyenlők, az alsók közül 1—2 üres. 12.
 A 3—4 alsó polyvái kisebbek, mint a felsők és
 üresek. 13.
12. Érett makkocskáit selymes hoszsú szőrök bur-
 kolják be, melyek bóbíta alakulag hoszsúan ki-
 nyulnak. . . . Gyapu. *Eriophorum.* 36
 Érett makkocskáit a rájuk nőtt bibeszár töve ki-
 hegyezi. . . . Káka. *Scirpus.* 33
13. Makkocskáját törékeny kéreg borítja; bibeszára
 fonalalaku, lehulló. . . Sätorsás. *Cladium.* 33

2. Rend. Kéttermjűek. Digynia.

Polyvás virágu pázsitfűvek.*)

1. Füzérkéi kocsánytalanok, vagy a főkocsány mé-
 lyedéseibe, vagy a főkocsányból induló fogacs-
 kákra nőttek; bibeszáruk igen kurta, vagy nincs
 is; tollas bibéik a virág aljából két oldalra ki-
 hajolnak. 2.

*) A polyvás virágu pázsitfűvek meghatározásához a kez-
 dő fűvész mindég tartózkodva fog, holott ezek meghatározá-
 sa nem oly nehéz, mint egyelőre látszik. Ugyan is, ha a
 virágzatot és a virág részeit rendben vizsgálja és bonczolgatja
 fel, természetesen egy kézi nagyító segítségével, azonnal kita-
 lálja a nyitját. A rendben való vizsgálás így történik:

1. Megnézi a virágzatot. A virágzat mindég egy főkocsá-
 nyon áll, mely nem egyéb, mint a szár vége. A főkocsányon
 vagy füzéresen, vagy bugásan van a virágzat s ez szembetűnő.

2. Akár füzéres, akár bugás, akár a kettő öszszetételéből
 származó a virágzata, egy csoportba rendszerint 1—2 s több
 virágocskák van öszsze állva; a virágocskák ezen csoportosulá-
 sát hívják: füzérkének. A második megnézni való tehát a fű-
 zérke.

- Fűzérkéi kurtább vagy hosszabb, néha igen rövid kocsányuak; vagy a fűzér bütkeire nőttek; vagy ezikkes és szőrös bugájának egyike kocsánykátlan, másika kocsánykás. 8.
2. Fűzérkéi, ezikkes főkocsánya mélyedéseibe egyenkint nőttek; virágát polyvái 1—2 kopácsesal takarják . . . . . Tőrfű. *Lepturus*. 1
Fűzérkéi főkocsányja mélyedéseiből induló fogacsakára nőttek. 3.
3. Ódalt álló fűzérkéi polyvái egy kopácsuak, a végsők két kopácsuak, kopácsában 3 — sok virága van; külső ondója kalásztalan vagy a hegyén egy kis kalásza van; fűzérkéi magánosak, változók, a főkocsány felé éllel állanak
Vadóc. *Lolium*. 4
- Polyvái két kopácsuak. 4.
4. Fűzérkéi főkocsányja fogacsakái közepén hármával állanak. 5.

3. A harmadik nézni valók magok a *virágocskák* volnának, azonban, mielőtt ezek szoros vizsgálatához fogna a vizsgálódó, nézze meg nincs-e a fűzérke vagy a virágocska tövén valamely levélnemű 1—2 kinövés, ha van, ez a *murva* v. a *pikkely*.

4. Vizsgálja meg a *virágocskát*. A virágocskát kívülről rendszerint 1—2 darabból álló s 1—2 nyilással (kopácsesal) bíró zöld takaró fedi; a virágocska ezen külső takaróját *polyvának* hívják. Ez alatt rendszeren van ismét 1—2 zöldes fejtakaró, ez az *ondó*, ez néha rá is nő a magra, mint a kölesre az árpára stb. Néha a polyva és az ondó közt is van ondó forma murva, mint a Porodapár — Anthoxanthumban.

Az ondón belül van aztán a 2 v. 3 poroda, ezeken belül a terme. Néha némely polyvában csak porodák, másokban csak termék vannak foglalva; néha megesik, hogy a polyva záp, az az üres.

5. A polyváról vagy az ondóról néha egy száalka nő, ez a *kalász*.

A fűvésznak tehát a pázsitfű virágzata és virága mindezen részét előre s ily rendben meg kell vizsgálni; azután biztosan rá fog találni a kezében levő pázsitfűre.

- Füzérkéi magánosak, a főkocsány felé oldalt fordultak. **6.**
- 5.** Füzérkéi egy viráguak, a nyeletlen középsőben terme és poroda, a nyeles két szélsőben csak poroda van, ezekben azomban néha ez is hiányzik . . . . . *Árpa. Hordeum.* 1
- Füzérkéi 2 — sok viráguak, mindegyik virágban van terme és poroda is. . *Czimbor. Elymus.* 2
- 6.** Polyvái 3—4 viráguak, polyvája kopácsai domboruak, ormótlanak, a hegyei 2—4 foguak, kalászosak vagy kalásztalanok, külső ondói hegyein 1—4 kalász van. . *Kalászbojt. Aegilops.* 1
- Polyvái kopácsai ormósak, külső ondója kalászos vagy kalásztalan. **7.**
- 7.** Kopácsai tojásdadok, vagy tojásdad lánésások, füzérkéiben több virág van. *Buza. Triticum.* 3
- Kopácsai áralakuak; füzérkéiben két virág, s e mellett egy harmadik virággá ki nem fejlett pótlék, v. durvány van. . . . *Rozs. Secale.* 3
- 8.** Füzérkéi füzére bütykein kettenként állanak, egyike kocsánykátlan, másika kocsánykás; a kocsánykátlanban terme és poroda a kocsánykásban csupán poroda van. Füzére ujjas.
- Fenyér. Andropogon.* 22
- Füzérkéi rövid, vagy hosszu kocsányuak. **9.**
- 9.** Füzérkéi egy viráguak, vagy olyanok, hogy ezen egy virága mellett van egy felső, vagy két alsó virágot helyettesítő pótlék. **10.**
- Füzérkéi 2 — sok viráguak, alsó virágaiban néha nincsenek tenyészszervek, vagy csak porodák vannak bennök, felső virágai gyakran elsatnyultak. **25.**
- 10.** Füzérkéi hátuk felől lapitottak. **11.**
- Füzérkéi oldalról lapitottak. **15.**
- 11.** Polyvája 3 kopácsu. **12.**
- Polyvája 2 kopácsu. **13.**

- 12.** Murvája nincs. . . . . Köles. *Panicum.* 21
Murvája virága kocsányjai tövéhez nőtt kalász-
alaku sertékből áll; bugája füzéralaku.
Muhar. *Setaria.* 21
- 13.** Polyvája alsó kopácsa igen kicsiny, hártvás, a
felső bőrnemű, tövises; ondói hártvások.
Polyvaborz. *Tragus.* 20
Polyvái kopácsai egyenlők. **14.**
- 14.** Porzogóssá váló ondói kalásztalanok.
Kásafü. *Milium.* 17
Porzogóssá váló ondói kalászosak, kalászhullók. . . . . Kásakalász. *Piptatherum.* 23
- 15.** Polyvája nincs, s magvát bezáró ondói csaknem
egyenlők, kalásztalanok. . . Durcza. *Leersia.* 20
Polyvája kétkopácsu. **16.**
- 16.** Virága tövén két kalásztalan pikkely- vagy on-
dóalaku murva van. **17.**
Polyvája 1—2 virágu, vagy egy virágu, de en-
nek tövén egy másik virágot helyettesítő mur-
va van. **18.**
- 17.** Porodája 3; bugája füzéralaku vagy karélyos;
ondói kalásztalanok, fénylők, kisebbek, mint a
tövökön levő kopácsok.
Polyvacsukk. *Phalaris.* 18
Porodája 2; virága tövén a 2 kalásztalan mur-
ván belől, két kalászos ondója van, melyek a
legbelső és a valóságos ondójánál valamivel na-
gyobbak. . . Porodapár. *Anthoxanthum.* 13
- 18.** Füzérkéje tetejéből kinyuló bibéje fonalaku **19.**
Füzérkéje hegye alól, vagy a tövéről induló bi-
béje legyezőalaku, vagy tollas. **21.**
- 19.** Két kopácsu polyvájában egy ondója van; füzérkéi
egy viráguak, második virágot pótló murvanél-
kül. . . . . Ecsetpázsit. *Alopecurus.* 19
Két kopácsu polyvájában két ondója van. **20.**
- 20.** Kopácsai csaknem egyenlők, ormósak, lapítottak,

- hegyök le van csapva (néha hegyes) hosszabbak, mint ondói . . . Komócsin. *Phleum*. 18
 Kopácsai kurtábbak, mint ondói; ondói egyenetlenek, láncások, a felső hosszabb.
- Bajuszfű. *Crypsis*. 19
- 21.** Megnyult bibeszárán ülő bibéje a virág hegye alól indul ki s legyezőalakú. **22.**
 Kurta bibeszáron ülő tollas bibéje füzérkéje tövén ér ki. **23.**
- 22.** Polyvája kopácsai boltosak, 2 viráguak, hegyes ondói polyváival egyenlő magasak; magva szabad, virágzata fürtösen bugás, féloldali.
 Hernyóka. *Beckmannia*. 18
 Polyvája kopácsai keskenyek, kinyitlak; szálak felső ondója kívülgyelt, az alsó oldalról lapított, tojásdad; virágzata füzéres, füzére ujjas.
- Csillagpázsit. *Cynodon*. 18
- 23.** Alsó ondója hengeresen lapított, porczogós, melynek tetején állandó, erős, tövön czikkos kalásza van. . . . . Hajka. *Stipa*. 17
 Alsó ondója nincs hengeresen lapítva, kalásza tövön nem czikkos. **24.**
- 24.** Ondója hártvás, kopasz, vagy a töve igen kurta szőrrel van körülvéve. . . Tippan. *Agrostis*. 16
 Ondója tövét, keresztmetszeténél hosszabb szőrök környezik. Nádtippan. *Calamagrostis*. 16
- 25.** Fonalalaku bibéje virága hegyéből hosszankinyulik; füzérkéje 2—6 virágu; alsó ondója ép-élű, fulánkos vagy kalászos, vagy a hegye 3—5 fogu, fogai fulánkosak, vagy kalászosak.
 Bibikra. *Sesleria*. 12
 Bibéje vagy a virág hegye alatt, vagy tövén nyulik ki, ivalaku, vagy tollas. **26.**
- 26.** Ivalaku bibéje a virág hegye alatt nyulik ki. **27.**
 Tollas bibéje a virág tövén nyulik ki. **28.**
- 27.** Füzérkéi sok viráguak, alsó virágaiban csak po-

- roda, a többiben poroda és terme van; virágait kocsánkájáról nővő, hosszu szőrök veszik körül. . . . . *Bognád. Phragmites.* 11
- Füzérkéi három viráguak; két alsó virágában három-három poroda terme nélkül, felső virágában két poroda és terme van.
- Harmadmag. *Hierochloa.* 12
28. Füzérkéiben tökélyes tenyészszervü virágai mellett, vannak olyanok is, melyek csak porodások. 29.
- Füzérkéiben minden virágban meg van a poroda is a terme is. 31.
29. Virágai kalásztalanok, az alsó vagy a két alsó tökélyes tenyészszervekkel bir, a második vagy a harmadikban csak poroda van, melybe aztán még egy vagy több elsatnyult virág van befoglalva. . . . . *Léhapót. Melica.* 11
- Füzérkéje két virága közül az egyik legalább kalászos. 30.
30. Meggyökönt hosszu kalászu alsó virága porodás, tökélyes tenyészszervü, felső virága kalásztalan, vagy csak kurta kalászu.
- Ürezab. *Arrhenatherum.* 13
- Kalásztalan alsó virágában meg van a terme is a poroda is, kalászos felső virágában csak poroda van. . . . . *Mézfü. Holcus.* 13
31. Bibeszára vagy bibéje, szőrös hegyü maghona közepén felüli előoldalából nő ki; füzérkéi sokviráguak; virágai láncásak, vagy tojásdad láncásak, kalászosak, vagy kalásztalanok.
- Rozsnok. *Bromus.* 6
- Bibeszára maghonából másként nő ki. 32.
32. Kalásza alsó ondója háta közepéből, vagy a tövéből nő ki. 33.
- Kalásza alsó ondójának vagy a hegyéből, vagy a hegye alól nő ki, vagy nincsen is kalásza. 35.

- 33.** Ondója tövéről növő kalásza felső része bunkós, közepén gyűrűs, ondója hegye épeltű.
Bunkópót. *Corynephorus.* 15
Kalásza hegyes. **34.**
- 34.** Alsó ondója hegye csonka, négyfogu, tövéről vagy a hátáról növő kalásza tövön megcsavartott, meggyökönt vagy csaknem egyenes.
Nápicz. *Aira.* 15
Alsó ondója hegye két metszetű vagy két kalászu, hátáról növő kalásza tövön meg van csavarodva. . . . . *Zab. Avena.* 13
- 35.** Felső ondója szélén fésű alakú serte szemszórók vannak. . . . . *Nyelecz. Brachypodium.* 5
Felső ondója szélén finom szemszórók nőttek, szőrös vagy kopasz, de nem fésűalakulag sertés. **36.**
- 36.** Alsó ondója tojásdad, tompa, felpuffadt hasu, tövén fülesen szivalaku; kalásztalan; polyvája 3 — sok virágu; füzérkéi kétsorúak, kocsányosak.
Rezge. *Briza.* 8
Polyvája nem hasas; füzérkéi kocsányosak; bibeszára igen kurta, vagy nincsen. **37.**
- 37.** Virága háta felől lapított, ormós. **38.**
Virága félhengeres vagy hengeres, nem lapított, s ormótlan. **41.**
- 38.** Alsó ondója ép, kicsipett vagy két metszetű hegyén kalász vagy fulánk nőtt. **39.**
Kalásztalan ondói tojásdadok vagy láncások. **40.**
- 39.** Felső ondói tojásdadok, hegyei befelé görbültek, az alsók egyenetlen oldalúak; füzérkéi 3 — s több viráguak . . . . . *Ebír. Dactylis.* 8
Ondói láncások, egyenesek, füzérkéi 2 — sok viráguak, nagy polyvai virágát betakarják; bugája füzéralaku. . . . . *Polyvabur. Koeleria.* 12
- 40.** Virágai főkocsányja bütykeivel hullanak le; bibeszára igen kurta vagy nincs. . . . . *Perje. Poa.* 8

- Alsó ondója lehulló, felső ondója a főkocsányon s vele együtt állandó; bibeszára megnyult.
Bajuszpázsit. *Eragrostis.* 10
- 41.** Virága háta félhengeres, egyébként hoszszukás, vagy kupalaku, befelé csaknem hasas. **42.**
 Virága háta hengeres, egyébként láncsás vagy áralaku, befelé nem hasas; felső ondója szélén finom szemszór nőtt. **43.**
- 42.** Virágai hoszszukások, tompák, kalásztalanok.
Édpázsit. *Glyceria.* 10
 Virágai befelé hasasodó tövüktől kezdve kupalakuak, kalásztalanok, vagy kalászosak, ez esetben kalászai egyenesek. **Kéhencz. *Mollinia.* 11**
- 43.** Egyes füzérkéje tövét, változtatva két soru szárnyas kopácsokból képződött murva fedi.
Czinczor. *Cynosurus.* 8
 Ilyen murvája nincs; felső ondója szélén finom szemszórók nőttek. . . **Csenkesz. *Festuca.* 5**

3. Rend. **Háromterméjűek.** Trigynia.

- 1.** Csészéje 3—4 metszetű v. hasábu; bokr. 3—4 szirmu; tokja 3—4 rekesztű. (VIII. Ser. 4.)
Látonya. *Elatine.* 255
 Csészéje 5 hasábu v. 5 levelű; bokr. 5 szirmu. **2.**
- 2.** Szirmai 2 hasábuak (X. Ser. 3.)
Csillaghur. *Stellaria.* 243
 Szirmai épek, kicsipettek, v. fogasok. **3.**
- 3.** Virágzata 5—7 virágu ernyő; szirmai fogasok, porodája 3—5; tokja 6 fogu. Olocsán. ***Holosteum.* 241**
 Virágai magánosak; szirmai épek, vagy alig kicsipettek. **4.**
- 4.** Tokja 3 kopácsu (X. Sereg. 3. r.)
Ludhur. *Alsine.* 240
 Tokja 6 kopácsu (X. Sereg. 3.)
Homokhur. *Arenaria.* 241

IV. Sereg. **Négyporodások.** Tetrandria.1. Rend. **Egyterméjűek.** Monogynia.

Lapon

1. Virágai tökélyesek. **2.**
Virágai tökélytelenek. **18.**
2. Virágai egy közös vaczokra csoportosan nőttek, csoportja alatt galléros; csészéje kettős; bokrétája egy tagu. **3.**
Virágai csoportosak, csoportja gallértalan, csészéje egyszeres. **7.**
3. Szára ormói és kocsányjai fulánkosak; galléra levelei csillagalakulag kiterültek; polyváinál hosszabbak; vaczka kupalaku, polyvás, polyvái fulánkosan vagy sertésen szemszórősek; csészéje karimája fogas v. csipkés; bokrétája 4 metszetű. . . . **Mácsonya. *Dipsacus.*** 89
Szára és kocsányjai fulánktalanok; vaczka lapos v. domboru. **4.**
4. Vaczka érdes, szőrös, polyvátlan; galléra levelei csillagalakuan kiterülnek; külső csészéje 4 vagy több kurta fogu; belső csészéje medencezalaku, 5--sok serte fogu; bokrétája 4 metszetű
Kazupa. *Knautia.* 90
Vaczka polyvás. **5.**
5. Galléra félgömbalaku, tömötten fedelékes, polyváinál kurtább, fejéres; külső csészéje 4 — sok fogu, a belső tál v. medencezalaku vagy sok fogu v. épélü; bokrétája 4 metszetű.
Fejvirág. *Cephalaria.* 89
Galléra csillagalakulag kiterült, 1 — több soru, polyvájánál hosszabb; belső csészéje tálalaku 1—5 kalász fogu, v. épélü. **6.**
6. Bokrétája 4 metszetű; fűnemü külső csészéje 4 fogu. . . . . **Sutabub. *Succisa.*** 90
Bokrétája 5 metszetű; külső csészéje harang v.

- kerékalaku, csészéje karimája áttetsző hártya-
szegélyü. . . . Sikkantyú. *Scabiosa.* 90
7. Bokrétája egy tagu. 8.
Bokrétája 4 szirmu. 15.
8. Bokrétája alsó. 9.
Bokrétája felső. 12.
9. Virágsoportja gombos v. füzéres. 10.
Virágai magánosak. 11.
10. Virágsoportja gombos; csészéje 5 metszetü; szí-
nes bokrétája karimája csaknem ajakas, felső
ajaka kisebb 2 metszetü, az alsó 3 metszetü;
szütyő termése egy magu.
Gubóvirág. *Globularia.* 152
Virágsoportja füzéres v. gombos; csészéje 4
metszetü; hártyanemü bokrétája 4 metszetü,
metszetei letüremlettek, toktermése sok mag-
vü, derekán nyiló. . . . Utifü. *Plantago.* 85
11. Csészéje 5 fogu; bokrétája csöves-harangalaku,
5 metszetü; kocsányja és levelei a tövéről nő-
nek. (XIV. Ser. 2.) . Iszaprojt. *Limosella.* 167
Csészéje 4—9 metszetü v. hasábu, v. féloldali v.
buroknemü; bokr. ékalakuan harangalaku, 4—7
metszetü; bibéje 2; virága szárhegyi (V. Ser.
2. r.) . . . . Tarnics. *Gentiana.* 137
12. Bokrétája kerékalaku, lapos, 3—5 metszetü;
csészéje fogai alig kivehetők. 13.
Bokrétája töltséres v. töltséresen harangalaku,
karimája 4 metszetü. 14.
13. Bokrétája 4—5 metszetü; bogyónemü ;termése
husos, kettős. . . . Buzér. *Rubia.* 131
Bokrétája kerékalaku 4, ritkán 3 metszetü; szá-
raz termése kettős. . . . Galaj. *Galium.* 128
14. Töltséres bokrétája 3, 4—5 metszetü, 4—6 fo-
gu, csészéje állandó megérett magva tetején is
ott ül. . . . Magabár. *Scherardia.* 132
Harangalaku v. töltséres bokrétája 3—4 hasábu;

csészéje fogai alig kivehetők, nem állandó.

Müge. *Asperula*. 131

15. Termése csontár. 16.

Termése tok v. makkocska. 17.

16. Csontára porczogós, hosszában nyíló; bokkrétája 4—7 szirmu; porodái 4—5 szirma előtt állnak. (V. ser. 1.) . . . Benge. *Rhamnus*. 258

Csontár termése husos, 2 rekeszű.

Somfa. *Cornus*. 195

17. Toktermése szines, 3—5 rekeszű; 4—5 porodája bibircsós vánkosaéhoz nőtt. (V. ser. 1.)

Kecskerágó. *Evonymus*. 257

Makktermése 4 szarvu, egyrekeszű, egymagu.

Sulyom. *Trapa*. 272

18. Faféle növény, levelei ezüstszinű felomlásosak; leple harangalaku, 4—5 metszetű, tövön csöves; porodája 4—5; maghona leple csövébe van rejtve, szabad; bibeszára fonalalaku.

Ezüstfa. *Eleagnus*. 84

Füféle növény. 19.

19. Levelei szárnyaltak; virágzata gombos; csészéje 4 hasábu, felső; 4 ormóju maghonát 2—3 murva környezi. . . . Vérfő. *Sanguisorba*. 283

Levelei épek, áralakuak v. tojásdad-láncsások. 20.

20. Leple 4 fogu, átellenes 2 foga nagyobb; porodái leple tövéhez nőttek.

Szikőr. *Camphorosma*. 75

Leple harang v. töltséralaku. 21.

21. Leple harangalaku, virágai felemások, t. i. van porodás és termés, és pusztán termés virága; bibéje ecsetalaku. . . . Falfű. *Parietaria*. 67

Leple töltséralaku, 4—5 metszetű; porodája 4—5, szőrcomó foglalja be; csontára egymagvu.

Bögregtok. *Thesium*. 83

2. Rend. Négyterméjűek. Tetragynia.

Lapon

1. Leple 4 hasábu; csontára 4, kocsánytalan. Vizi növény. . . . . **Uszány. *Potamogeton.*** 58
Csészés és bokrétás virágok. **2.**
2. Más növényeken élődő; bokr. 4—5 metszetű; tokja 2—4 magvu. (V. ser. 2.)
Fünyüg. *Cuscuta.* 160
Nem élődi növény. **3.**
3. Csészéje 4—5 levelű; bokr. 4—5 szirmu; tokja 4—5 kopácsu; magva vesealaku. (X. ser. 6.)
Szagyán. *Sagina.* 239
Csészéje 4—9 metszetű v. hasábu, v. féloldali s buroknemű; bokr. egy tagu, 4—5 metszetű; tokja 2—4 magvu. (V. ser. 2.)
Tarnics. *Gentiana.* 137

V. Sereg. Ötporodások. Pentandria.

1. Rend. Egyterméjűek. Monogynia.

1. Virágai tökélyesek. **2.**
Virágai tökélytelenek. **48.**
2. Bokrétája vált szirmu. **3.**
Bokrétája egytagu. **10.**
3. Bokrétája felső. **4.**
Bokrétája alsó. **5.**
4. Bokrétája 5 szirmu, szirmai nyakasok; termése sokmagvu bogyó . . . . **Ribiszke. *Ribes.*** 198
Bokrétája 5—20 szirmu, szirmai tövön szélesek; porodája 5—10; termése 5—10 rekeszű bogyó. . . . . **Borostyán. *Hedera.*** 195
5. Bokrétája szabálytalan. **6.**
Bokrétája szabályos. **7.**
6. Öt levelű csészéje tövei pillenpátyosak; bokrétája 5 szirmu, az alsó szirma sarkantyus.
Ibolya. *Viola.* 234

Ötlevelű csészéje szabálytalan, hátsó levele a többinél sokkal nagyobb, szíromnemű és sarkantyus, két első levele igen apró, néha meg sincs; bokrétája 5 szirmu, oldalt álló szirmai páronként együvé nőttek, portokai együvé ragadtak.

Fájvirág. *Impatiens.* 269

7. Termése 2 rekesztű bogycó; bokrétája 5 szirmu, hegyökön özszeragad, s a maghonról aljukkal válnak el. . . . . Szöllő. *Vitis.* 258

Termése nem bogycó. 8.

8. Termése 3—5 rekesztű színes tok; 4—5 szirmu bokrétája csészéjéhez, szirmaival váltogató 4—5 porodája pedig bibiresós vánkoshoz nőttek.

Kecskerágyó. *Evonymus.* 257

Termése csontár. 9.

9. Csontára porcogós, hosszában felnyiló; 4—7 szirmu bokrétája csészéjéhez nőtt; porodái szirmai előtt állanak, néha igen kicsinyek vagy ninesenek is. . . . . Bengé. *Rhamnus.* 258

Fel nem nyiló csontárát kör alakú hártyszárny szegélyezi. . . . . Tüskepár. *Palurus.* 258

10. Bokrétája alsó. II.

Bokrétája felső. 44.

11. Termése 4 makkocská, mindenik makkocská 1 magvu, vagy 2 makkocská, s ilyenkor mindenik makkocská 2 magvu. I2.

Termése tok. 27.

Termése bogycó. 41.

12. Maghona 4 forradásu, mely megérésekor lapos alju 4 makkocskára válik el; nyilt torcu és töltséres bokrétája karimája ránczos.

Kunkor. *Heliotropium.* 153

Maghona 4, melyekből azomban nem mindenkor fejlik ki mind a 4 makkocskája. I3.

13. Makkocskái hátukkal állandó bibeszarához nőnek. I4.

- Makkocskái az alattok levő vánkushoz nőnek. **17.**
- 14.** Termése csészéje virágzás után megnő, s makkocskáival együtt lapítottá fejlődik.
Magiszák. *Asperugo.* 158
- Termése csészéje harangalaku v. kiterült. **15.**
- 15.** Makkocskái puha tüskések, bojtortjánosak. **16.**
Makkocskái simák, laposak, a hegyöknél összevont s behajlott élű hártvaszegélyűek.
Köldöncz. *Omphalodes.* 159
- 16.** Makkocskái puha tüskéjűek, laposak.
Árnő. *Cynoglossum.* 159
- Makkocskái háromszögűek, élőkön bojtortjánosak.
Sünmag. *Echinosperrnum.* 157
- 17.** Makkocskái tövén egy felpuffadt és sinóros gyűrű van, a gyűrűn belől eső alja homorú. **18.**
Makkocskái alja nem homorú. **22.**
- 18.** Bokrétája hengeres, harangalaku; áralaku bólt-pikkelyei kuposan hajlanak össze.
Nadálytő. *Symphytum.* 154
- Bokrétája töltséres. **19.**
- 19.** Bokrétája görbenyaku; torkát 5 tompa bólt-pikkely szűkíti el. . . . Nyakó. *Lycopsis.* 155
- Bokrétája egyenes nyaku. **20.**
- 20.** Bokrétája torka nyílt, szakálás v. kurta szőrös.
Apácz. *Nonnea.* 154
- Bokrétája torka be van zárodva. **21.**
- 21.** Bólt-pikkelyei tompák, babugosak.
Atraczel. *Anchusa.* 154
- Bólt-pikkelyei kurták s portokai alánóttek; gyökere a kezét pirosra festi.
Alkanna. *Alkanna.* 156
- 22.** Makkocskája 2, mindenik makkocskában két mag van; hengeres-harangalaku bokrétája torka nyílt; portokai nyilalakuak, tövön összekapcsolódtak. . . . Szeplén. *Cerithe.* 153
- Makkocskája 4. **23.**

- 23.** Bokrétája torkát 5 kopasz bőltpikkely zárja be; makkocskái prémetlenek. Nefelejts. *Myosotis*. 157
Bokrétája torkában nincsenek pikkelyek. **24.**
- 24.** Bokrétája torka szőrös. **25.**
Bokrétája torka kopasz. **26.**
- 25.** Csészéje 5 metszetű v. fogu, 5 ormóju, termése megérésekor felfuvódott. Gálna. *Pulmonaria*. 156
Csészéje 5 hasábu, termése megérésekor sem változik; bokrétája torka szőrös 5 ránczú.
Kőmag. *Lithospermum*. 155
- 26.** Bokrétája harangalaku, lassanként kiszélesedő ferde karimájú; tojásdad portokai szabadok.
Kigyószisz. *Echium*. 153
Bokrétája hengeres-harangalaku; nyilalaku portokai tövön őszzsekapcsolódtak.
Vértő. *Onosma*. 155
- 27.** Tokja 1 rekeszű. **28.**
Tokja 2—5 rekeszű. **35.**
- 28.** Tokjok közepén szabadon álló magoszlopuk van. **29.**
Tokjok oldalához nőtt 2 magtartójuk van. **34.**
- 29.** Bokrétája metszetei csöve oldalára hátra türemlettek, bokrétája csöve harangalaku.
Türtszirom. *Cyclamen*. 177
Bokrétája töltséres v. gyertyatartó alaku. **30.**
- 30.** Csészéje 5 metszetű. **31.**
Csészéje 5 hasábu. **32.**
- 31.** Bokrétája csöve hengeres v. ékalaku.
Kankalin. *Primula*. 176
Bokrétája tojásdad, hegye felé elszűkül.
Müköcs. *Androsace*. 176
- 32.** Tokja derekán nyiló; bokrétája kerékalaku, 5 hasábu . . . . . Tikszem. *Anagallis*. 178
Tokja 5 kopácsal nyiló. **33.**
- 33.** Bokrétája gyertyatartó alaku, csöve hengeres,

- karimája 5 hasábu (*fésűalakulag szárnyalt le-
velü vizinövény*) . . . . Tónya. *Hottonia.* 178
- Bokrétája kerékalaku, 5 hasábu.
Lizinka. *Lysimachia.* 177
34. Bokrétája töltséres, karimája 5 hasábu, hasáb-
jai belőlről szakálasok; bibéje ép.
Vidrafü. *Menyanthes.* 136
- Bokrétája kerékalaku, 5 hasábu, torca szakálas;
bibéje 2 hasábu. Eleczke. *Limnanthemum.* 136
35. Csészéje állandó. 36.
Csészéje lehulló, azomban az alja gyűrűalakban
maghonán marad; termése tüskés.
Redősirom. *Datura.* 162
36. Tokja hasas, teteje felé nyakas, s itt köröskörül
kupakosan nyilik fel; bokrétája töltséres.
Csalmatok. *Hyosciamus.* 162
- Tokja kopácsal nyiló. 37.
37. Bibéje 2.—38.
Bibéje 1.—39.
38. Bokrétája töltséres v. gyertyatartóalaku; porto-
kai elvirágzás után srófosan megcsavarodnak.
Földepe. *Erythraea.* 138
- Bokrétája töltséresen harangalaku, 5 ránczu.
Szulák. *Convolvulus.* 159
39. Bokrétája töltséres, 5 ránczu; tokja 4 foggal
nyilik. . . . . Dohány. *Nicotiana.* 162
- Bokrétája kerék- vagy gyertyatartó alaku. 40.
40. Bokrétája kerékalaku; porodái egyenetlenek, por-
tokai szálcsein keresztbe v. ferdén állanak.
Farkkóró. *Verbascum.* 163
- Bokrétája gyertyatartó alaku, metszetei ferdén
csonkák; 2 maghonának 1 közös bibeszára van.
Meténg. *Vinca.* 135
41. Bogyóját felfuvódott veresszinü csészéje zárja be;
bokrétája kerékalaku. . Páponya. *Physalis.* 161
- Bogyója szabad. 42.

42. Portokai hegyeiken 2 lyukkal nyilnak fel; bokrétája kerékalaku; bogyója kiterült esészéjén ül.
Usucsór. *Solanum.* 161
Portokai oldalról nyilnak. 43.
43. Bokrétája töltséres, torkát szálesái szőrei bezárják; termése esészéje kicsiny s bogyója legalját fedi. . . . . Fánzár. *Lycium.* 160
Bokrétája harangalaku, két rekesztű bogyója tövét megnőtt esészéje környezi.
Nadragulya. *Atropa.* 161
44. Termése tok. 45.
Termése 2—3 rekesztű bogyó; bokrétája szabálytalan; eserje. . . . . Loncz. *Lonicera.* 132
45. Tokja tetején vagy kopácsesal nyilik v. kilyukad. 46.
Tokja oldalain lyukadozik ki. 47.
46. Tokja 5 kopácsesal nyiló, egy rekesztű; porodája 10, melyek közül 5 terméketlen felebb áll; esészéje esőve maghona fele részével egybenőtt.
Számolya. *Samolus.* 178
Tokja tetején lyukad ki, két rekesztű; portokai tövön csillagformára összszenőttek s bibeszárát körül fogják; szálesái áralakuak.
Csékesillag. *Jasione.* 125
47. Bokrétája 5 hasábu, hasábjai felül összszenőttek, alól szabadok; szálesái tövön széles 3 szögtek, portokai szabadon állanak; tokja 2—3 rekesztű.
Raponcz. *Phyteuma.* 125
Bokrétája harangalaku, 5 karélyu v. 5 metszetű, tövön elszélesedett, szálesái maghonát fedik; tokja 3—5 oldal lyukkal nyilik ki.
Csengetytyűke. *Campanula.* 126
48. Leple felső, állandó 4—5 metszetű, töltséres; lepléhez nőtt 4—5 porodáit egy szőr esomó fogja be; csontára egy magvu.
Bögretok. *Thesium.* 83

- Lepke alsó, öt hasábu. 49.
49. Porodája 10, melyek közül az 5 váltogatva állónak nincs portoka. 50.
Porodája 5—8; levelei váltogatók; pálhái hártatöltséresek (VIII. ser. 1.)
Czikkszár. *Polygonum.* 80
50. Szárhegyi gombos virágát száraz hártya s ezüst színű nagy murvák veszik körül; leple hasábjai láncsások, hegyesek; bibeszára 2 metszetű.
Aszgallér. *Paronychia.* 238
- Oldalt álló csomós virágait, apró murvák környezik; leple csészenemű, hasábjai tojásdadok, tom-pák; bibéje 2. . . . Porzika. *Herniaria.* 238

2. Rend. Kétterméjűek. Digynia.

1. Virága tökélytelen. 2.
Virága tökélyes. 13.
2. Faféle növény. 3.
Fűféle növény. 4.
3. Lepke harangalaku 4—5 vagy 8 metszetű; virágai oldali csomót képeznek, a fa kilevelése előtt nyitnak; termése lapos leppendék.
Szilfa. *Ulmus.* 65
Lepke 5—6 hasábu, virágai fiatal hajtásai levelei hónaljaiban magánosak; termése csontár.
Czeltis. *Celtis.* 65
4. Lepke nincs; csészéje 4—5 fogu; megkeményedett csészéje fenékén ülő termése 1 magvu. (X. ser. 2. r.) . . . . Sziklár. *Scleranthus.* 238
Lepkelek. 5.
5. Virágaiban néha van poroda is, terme is, azonban rendszeren 1 laki (XXI. ser.)
Maglapél. *Atriplex.* 74
Virágaiban mindig van terme is poroda is. 6.

6. Leple 1—3 áttetsző pikkelyecskeből áll; szárnyas termése egyik oldalán domboru.
 Poloskamag, *Corispermum*. 76
- Leple 5 metszetű v. 5 hasábu, néha 3 hasábu. 7.
7. Ötmetszetű leple tövön egy husos csővé huzódik össze, mely maghonát magába zárja, s amelyre porodái is növe vannak. . Czékla. *Beta*. 71
- Öt hasábu leple tövön husos csővé nem huzódik össze. 8.
8. Leple hasábjai hátán pilise v. pótja van. 9.
 Leple hasábjai hátán nincs pilise v. pótja. 11.
9. Leple hasábjai szélylyelálló túskealaku 5 pöttá alakultak. . . . Sünhaj. *Echinopsilon*. 77
- Leple hasábjai nem túskealakuak. 10.
10. Leple hasábjai hátán keresztbe álló pót van; csirája csavaros; levele hegyei tövisesek.
 Savar. *Salsola*. 77
- Leple hasábjai hátán keresztben álló hártyanemű szárny, vagy keresztben álló ráncz van; csirája gyűrűalaku; levelei nem tövises hegyűek.
 Seprőfü. *Kochia*. 75
11. Magvai felállók v. vannak közöttök vizirányosak is; leple 3—5 hasábu; lapított szűtyő termését száraz v. bogyónemű leple takarja.
 Mángolt. *Blitum*. 73
- Magvai vizirányosan állók. 12.
12. Magvait kemény kéreg borítja; lapos csavaralaku csirája kevés fejrnyéjét 2 csomóra osztja.
 Sutlap. *Schoboeria*. 76
- Magvait kemény kéreg borítja; gyűrűalaku csirája lisztes fejrnyéjét keríti.
 Libatopp. *Chenopodium*. 71
13. Bokrétája egy tagu, alsó. 14.
 Bokrétája 5 szirma. 17.
14. Kettős maghonán egy bibéje. 15-
 Maghona egy. 16.

- 15.** Bokrétája kerékalaku, 5 hasábu, porodái tövön, bokréta torkát beleplezõ, husos, taplós, 5 fogu hengerbe nõttek õszsze; két hegyes tûszõben levõ magvai selyem takaróba vannak foglalva.
 Czinka. *Cynanchum*. 136
 Bokrétája 5 hasábu, hasábjai többnyire hátra türemlettek; tojásdad husos-taplós esomóba nõtt porodái maghonát befedik; hasas v. kihegyesedõ tûszõbe zárt magvai gyapot takaróba vannak foglalva. . . . . Krepin. *Asclepias*. 136
- 16.** Bokrétája ékalakuan-harangalaku, vagy nyakas gyertyatartóalaku, karimája 4—7 metszetü; esészéje 4—9 metszetü v. hasábu, v. féloldali s buroknemü, bibeszára 2 v. 1, bibéje 2.
 Tarnics. *Gentiana*. 137
 Bokrétája és esészéje kancsóalaku; 4—5 metszetü; porodája 4—5; tokja 2—4 magvu. Más növényeken élõdik. . . Fűnyüg. *Cuscuta*. 160
- 17.** Bokrétája alsó; fa v. cserje; levelei szárnyasok; termése felfuvódott hólyag.
 Halyogfa. *Staphylea*. 257
 Bokrétája felsõ (Az ernyõsök.) **18.**
- 18.** Virágzata gombos v. egyszerű ernyõ.*) **19.**

*) Az ernyõsféle növények termetökre nézve igen nagyon hasonlítván egymáshoz, megkülömböztetõ nemi jegyeiket csupán magvaikon lehet feltalálni; az ernyõsöket vizsgáló fűvész ennél fogva ezen növények magvain a következõ jegyeket keresse:

1. Az ernyõsféle növény félérett vagy érett *egész magva* (makkoeskája = diachenium) két *félmagvacskára* (mericarpia) válik el, melyek kétfelé ágazó fonalalaku kocsánykái végein függenek; mindenik félmagvacskában van bél (fejérnye = albumen) s ebbe van foglalva a csirája.

2. A kétfél magvacska külsõ részét, a mag *hátának* egy-máshoz fekvõ lapjaikat pedig, *belső* vagy *érintkezési lapjának* (commissura) hívják.

3. Mindenik félmagvacska hátán 5 fõ, s e mellett néha 4, mellék kiálló vonal = *sinór* (stria) van; ezen sinórok vagy fonalalakuak v. tüskések, v. hártyaszárnyasok.

Virágzata kétszeres ernyő. 20.

19. Magvai visszás-tojásdadok, sinórtalanok, pikkelyesek v. puposak; virága gombjai kerekdedek v. tojásdadok; 5 fogu csészéje hegyei tövisen végződők; szirmai felállók.

Iringó. *Eryngium*. 180

Magvai hoszszudadok, félmagvacskáin, kiálló ranczosan fogasolt 5 sinór van; felemás virágai hoszszu kocsányuak, gallérkái láncások, színesek. . . . . Zapócza. *Astrantia*. 179

20. Mind két fél magvacskája bele, az egymást érintő lapok felől, lapos v. domboru. 21.

Mindkét félmagvacskája bele, az egymást érintő lapok szélén vagy begöngyölődött v. egy mélyecske rovátk van rajta. 49.

21. Fél magvacskáján 5 fő sinór van, mellék sinórijai ninesenek. 22.

Félmagvacskáján 5 fő és 4 mellék sinór van; az egész magva háta felől kisebb nagyobb mértékben lapított. 46.

22. Egész magva oldalról (éle felől) lapított, fő sinórijai fonalakuak. 23.

Egész magva kereszt metszete köralaku, vagy háta felől lapított, de nem lencsealaku; fősinórijai fonalalakuak v. hártyszárnyasok. 32.

Egész magva háta felől lapos, vagy lencsealakuan lapos, széle vagy meg van vastagodva, vagy hártya karima (szárny) veszi körül. 40.

23. Szirmai épek, csészéje szélei ki nem vehetők. 24.

4. A sinórok közein eső völgyecskéket *rovátk*-nak (*vallecula*) hívják, ilyen rovátkok a belső vagy érintkezési lapon is vannak.

5. A rovátkokban néha 1—3 olajos gyanta anyagu csiknyulik végig, melyet egyszerűen *olajcsiknak* (*vitta*) fogunk nevezni.

- Szirmai viszsás-szivesek; szirmain levő karélyocskái befelé hajoltak. **26.**
- 24.** Leveli épek; galléra 1 — több levelű v. nincs, gallérkája több levelű, szirmai csonkák, begöngyöledtek, sárgák; magva tojásdad.
Szingallér. *Bupleurum.* 183
- Leveli szárnyasok v. szárnyason hasogattak. **25.**
- 25.** Tojásdad szirmai csillagosan kiterültek, hegyeik begöngyöledtek; magva kerekded két göcsü; rovátkaiban 2—3 olaj csik van.
Zeller. *Apium.* 180
- Tojásdad szirmai befelé hajlott karélyocskája miatt kisebb nagyobb mértékben esorba; magva tojásdad, csaknem 2 göcsü; galléra nincs, gallérkája több levelű.
Petrezselyem. *Petroselinum.* 181
- 26.** Csészéjének alig van v. nincs széle. **27.**
Csészéje 5 fogu. **29.**
- 27.** Rovátkaiban 3 olajcsik van; magva tojásdad lapított, 2 göcsü; bokrétája szabályos szélylyelálló bibéje hajszerűalakú.
Pimpinella. *Pimpinella.* 182
- Rovátkaiban vagy nincs olajcsik vagy csak 1 van. **28.**
- 28.** Rovátkaiban nincs olajcsik; hegyén behasított termésthordó kocsánykái sertealakúak; galléra és gallérkája nincs. Baktopp. *Aegopodium.* 181
- Rovátkaiban 1 olajcsik van; termése hosszukás; bibeszárai hátrahajoltak; galléra és gallérkái 1 —3 levelűek. . . . Kömény. *Carum.* 181
- 29.** Rovátkaiban 1 olajcsik van. **30.**
Rovátkaiban 3 olajcsik van. **31.**
- 30.** Magva gömbded; lapított, csaknem 2 göcsü; rovátkait betöltő olajcsikjai sinórjainál kijebb állanak; fejrnyéje kereszt metszete kör alakú, (tőgyökere rekeszes.) . . Csomorika. *Cicuta.* 180
- Magva hosszukás; sinórjai fonalalakúak; fejr-

- nyéje hengeres, elől lapos; szirmai visszás-szivesek. . . . . **Sarlófű.** *Falcaria.* 181
- 31.** Magva tojásdad, csaknem 2 göcsü; rovátkáiban és belső lapján 3 — sok olajcsik van, külső olajcsikjait kérges magrejtője fedezi; fejrnyéje átmetszete kör- v. hatszögalaku; galléra és gallérkái soklevelűek. . . . **Korsóka.** *Berula.* 183
- Magva tojásdad v. csaknem 2 göcsü; rovátkáiban 3, belső lapján 6 olajcsik van; fejrnyéje átmetszete félhengeres; galléra és gallérkái soklevelűek. . . . . **Bolonyik.** *Sium.* 183
- 32.** Szirmai épek, láncások, kihegyezettek; csészéje fogai ki nem vehetők; oldali 2 sinórja széles szárnyu, szárnya szélessége félmagvaescájával egyenlő; rovátká 1, belső lapján 2—4 olajcsikuak. . . . . **Angyélika.** *Angelica.* 187
- Szirmai más szabásuak. **33.**
- 33.** Szirmai kerekdedek, csonkák, begöngyöldöttek; fél magvaescáján kiálló tompaélü 5 sinórja van; rovátkáiban 1, belső lapján 2 olajcsik van; galléra és gallérkái nincsenek.
- Ánizs.** *Foeniculum.* 185
- Szirmai befelé hajló karélyoescájua, v. befelé hajolva meggyökönte. **34.**
- 34.** Szirmai felálló közepöktől befelé hajolva meggyökönte; csészéje fogai levélneműek; magvai gömbdedek, horgas sűrű tuskéjűek; ernyöesckéi gömbalakuan állanak össze, gallérkái igen aprók.
- Gombernyő.** *Sanicula.* 179
- Szirmai kerekdedek, visszás-szivesek v. visszás-tojásdadok, karélyoescái befelé hajlók. **35.**
- 35.** Rovátkái 3, belső lapjaik 4—6 olajcsikuak, csaknem egyenlő sinórjai élesen kiállók, v. szárnyasok; szirmai széles aljuak; bibeszárjai hátrahajoltak; gallérkái soklevelűek.
- Szila.** *Silaus.* 187

Rovátkai egy olajcsikuak. 36.

36. Csészéje széle ki nem vehető. 37.

Csészéje fogas. 38.

37. Szirmai visszás-szivesek; rovátkai néha 2, belső lapjai 2—4 olajcsikuak; oldali sinórjai szárnyai a háta sinórjai szárnyainál kétszerre nagyobbak; galléra nincs, gallérkái sok levelűek.

Derezele. *Selinum*. 187

Szirmai egyenetlenek, ernyőcskéi szélső szirmai a belsőknél nagyobbak; rovátkai 1, belső lapjai 2 olajcsikuak; magva gömb-tojásdad; fél magvacsakája 5 sinórja kiálló, vastag s éles ormóju; galléra nincs, szálas 3 levelű gallérkája féloldali, lefüggő. . . . . Adáz. *Aethusa*. 185

38. Bibeszárjai felállóak; magtartó kocsánykái belső lapjaihoz forrtak. . . Haramag. *Oenanthe*. 184

Bibeszárjai lekonyultak, magtartó kocsánykái szabadok, azaz: nem nőttek a belső lapokhoz, 2 hasábuak. 39.

39. Magvai tojásdadok, 5 sinóruak, sinórjai kiállóak v. vastag szárnyuak; rovátkai 1—3, belső lapjaik 2—4 olajcsikuak; szirmai visszás-tojásdadok, csorbák. . . . . Gurgulya. *Seseli*. 186

Magvai tojásdadok, 5 sinóruak, sinórjai vastagocsakák, tompák; rovátkai 1, belső lapjaik 2—4 olajcsikuak; szirmai visszás-szivesek.

Bibepár. *Libanotis*. 187

40. Olajcsikja igen sok, vagy a rovátkaiban 3, belső lapján 4 van; szirmai tojásdadok, épek, hegyesek, hegyök felegyenesedő v. begörbült.

Husáng. *Ferula*. 188

Olajcsikja mindenik rovátkában 1—2 van. 41.

41. Középső 3 sinórja egymástól egyenlő távolságra van, oldal sinórjai ezektől távolabb esnek és kiszélesedett szélét érik, vagy ez által el vannak fedve. 42.

- Sinórjai egymástól egyenlő távolságra vannak; olajcsikjai fonalalakuak. **44.**
- 42.** Olajcsikjai ékalakuak; magvai széle ellapult; szirmai viszsás-szívesek, a külök néha sugárosak. **Tapsir. *Heracleum.* 190**
- Olajcsikjai fonalalakuak. **43.**
- 43.** Magva tojásdad v. kerek, lapított, karimája meg van vastagodva, ránczosan göcsös; 5 sinórja alig kivehető; csészéje 5 fogu; szirmai sugárosak. . . . . **Magtaraj. *Tordylium.* 190**
- Magva körkörös, lapos, 5 sinórja alig emelkedik fel, igen finom, oldali 2 sinórját kiszélesedett karimájától egy rovátk választja el; belső lapja 2—4 olajcsiku; sárga virágu. **Pásztinák. *Pastinaca.* 190**
- 44.** Csészéje széle ki nem vehető; szirmai csomók, erősen begöngyölödöttek, sárgák; 5 sinórja fonalaku, a 3 középső élébb, az oldalt álló 2 kisebb; belső lapja 2 olajcsiku. **Kapor. *Anethum.* 190**
- Csészéje 5 fogu. **45.**
- 45.** Belső lapjai 2—6 olajcsikja alig kivehető; magvai kerekdedek v. tojásdadok v. hosszukások, laposak, széles hártások; 5 sinórja fonalaku, tompa; galléra és gallérikái nincsenek, vagy 1 — sok levelűek; szirmai viszsás-tojásdadok, csorbák. . . . . **Kocsord. *Peucedanum.* 188**
- Belső lapjai olajcsikjait magrejtője befedi, egyébként a Kocsordhoz mindenben hasonló. **Tejér. *Thysselinum.* 189**
- 46.** Sinórjai kopaszok. **47.**
- Sinórjai serte szőrösek. **48.**
- 47.** Fő sinórjai kiálló, fonalalakuak, 4 mellék sinórja kevésbé kiálló; belső lapjai 4 olajcsikuak. **Sujtár. *Siler.* 191**
- Fő sinórjai fonalalakuak, 4 mellék sinórja szár-

- nyas, szárnyai épek; belső lapjai 2 olajcsikuak.
Bordamag. *Laserpitium.* 191
- 48.** Fő sinórjai szálás sertések, mellék sinórjai egy soros tüskések; virágai tökélyesek; galléra levélkéi szárnyason szabdaltak.
Murok. *Daucus.* 191
 Fő sinórjai szálás sertések, mellék sinórjai 2—3 soros tüskések; virágai felemások; galléra levélkéi épek, láncsások. **Sziromőr. *Orlaya.*** 192
- 49.** Magvai tüskések; 5 fő sinórján kivül 4 mellék sinórja van, oldali két fő sinórja szárnya feltületén van. **50.**
 Magvai nem tüskések, hanem néha sertés göcsökekkel rakottak; mellék sinórjai nincsenek. **52.**
- 50.** Magvacskái 7 tüskés sinóruak, mindenik sinóron 2—3 sor tüske van; levelei egyszerűen szárnyaltak. . . . . **Degencs. *Turgenia.*** 192
 Háta fő és mellék sinórjai mind alakjuk, mind tüskéikre nézve különbözők; levelei 2—3-szor szárnyaltak v. hármások. **51.**
- 51.** Magvacskái 4 tüskés sinóruak, tüskéi 1—3 sorok. . . . . **Borzon. *Caucalis.*** 192
 Magvacskái háta sűrű tüskés, melyek közt 3 sor serte van. . . . . **Tüskemag. *Torilis.*** 192
- 52.** Magvacskái sinórtalanok, csaknem hengeresek, csőre 5 sinóru. . . **Ormánka. *Anthriscus.*** 193
 Magvacskái sinórosak, sinóraik egyenlők, a két szélső a mag karimáját képezi. **53.**
- 53.** Magvai szálás-hosszszukások, csórtelenek; magvacskái 5 tompa sinóruak; rovátkai 1 olajcsikuak; szirmai viszsás-szivesek; bibeszára fonalakú. . . . . **Baraboly. *Chaerophyllum.*** 194
 Magvai gömb-tojásdadok, oldalról kissé lapítottak; 5 sinórja kiálló, hullámosan csipkés, rovátkai olajcsik nélküliek. . . **Bürök. *Conium.*** 194

3. Rend. Három terméjűek. Trigynia.

Lapok

1. Virága tökélyes, alsó. 2.
Virága tökélyes, felső. 7.
2. Fák v. cserjék. 3.
Fűféle növények. 5.
3. Tövises fulánku cserjék; tövesei párosak. (V. ser. 1.) . . . . . Tüskepár. *Paliurus*. 258
Tövísnélküli cserjék 4.
4. Csészéje 5 hasábu bokrétája 5 szirmú; csontárja egymagvu. Cserje. . . Szömörce. *Rhus*. 263
Sziromnemű csészéje 5 hasábu, bokrétája 5 szirmu; 2—3 tokja felfuvódott hólyag, mindenben 1—2 makkja van. (Néha csak 2 terméje fejlődik ki.) . . . . . Halyogfa. *Staphylea*. 257
5. Virágzata 5—7 águ ernyő; szirmai fogasok. (III. ser. 3. és X. ser. 3.) Olocsán. *Holosteum*. 241
Virága magános, hónaljí v. szárhegyi. 6.
6. Tokja 3 kopácsu; szirmai épek. (X. ser. 3.)
Ludhúr. *Alsine*. 240
Tokja 6 kopácsu; szirmai 2 hasábuak; (X. ser. 3.)
Csillaghúr. *Stellaria*. 243
7. Bokrétája némelyike kerékalaku, némelyike csöves, bogyója egyrekeszű, egymagvu.
Bangita. *Viburnum*. 133
Bokrétája mind kerékalaku, végre letüremlett;
bogyója 3 rekeszű, 3 magvu.
Bodza. *Sambucus*. 133

4. Rend. Négy terméjűek. Tetragynia.

- Csészéje 5 levelű; 5 szirmu bokrétája előtt husos 5 pilise van, melyeken behasogatott ikra gombocskák vannak; hegyén nyiló sok kopácsu tokja 1 rekeszű. . . Boglárpót. *Parnassia*. 234

5. Rend. Ötterméjűek. Pentagynia.

Lapon

1. Leveli szárnyason szabdaltak; virágzata ernyős.
(XVI. ser. 1.) . . . . . Árór. *Erodium*. 264
Leveli épek. 2.
2. Bokrétája szabálytalan, sarkantus. (V. ser. 1.)
Fájvirág. *Impatiens*. 269
Bokrétája szabályos, nem sarkantus. 3.
3. Virágzata bugás; egytagu csészéjét aszott hártya
szegélyezi; bokrétája 5 szirmú; maghona 1
magesáju. . . . . Lelleg. *Statice*. 87
Virága magános. 4.
4. Tokja 10 rekeszű, 5 kopácsu, rekeszei 1 mag-
vuak; csészéje 5 levelű, bokr. 5 szirmú.
Len. *Linum*. 267
Tokja egyrekeszű, közepén magoszlop áll. 5.
5. Tokja 10 kopácsu. (X. ser. 4.)
Madárhúr. *Cerastium*. 242
Tokja 5 kopácsu. 6.
6. Leveli csomósak, algyűrűsek. (X. ser. 4.)
Csibehúr. *Spergula*. 238
Leveli ellenesek, pálhátlanok. (X. ser. 4.)
Szagyán. *Sagina*. 239

6. Rend. Sok terméjűek. Polygynia.

1. Leveli szálások; csészéje 5 levelű, tövön sar-
kantus. . . . . Mizura. *Myosurus*. 203
Leveli 3 hasábuak v. tenyeresek; 5 levelű csé-
széje sarkantyutlan.
Fuláncs. *Ceratocephalus*. 203

VI. Sereg. Hatporodások. Hexandria.

1. Rend. Egyterméjűek. Monogynia.

1. Virágai csészesek és bokrétások. 2.

- Virágai leplesek. 4.
2. Virágai alsók. 3.
Virágai felsők, csészéje 6 fogu párkány, bokrétája 4—8 szirmú; bogyója egy magvu. Fákon elődő cserjécske. (lásd XXI. ser.)
Fákin. *Loranthus.* 196
3. Csészéje 6 levelü; bokrétája 6 szirma, szirmai tövén két-két ikra van; bogyója 2—3 magvu.
Borbolya. *Berberis.* 210
Csészéje 12 fogu, harangalaku; bokrétája 6 szirma, hamar elhulló; két rekeszű tokja sok magvu.
Locsahúr. *Peplis.* 272
4. Leple szirmnemü. 5.
Leple csészenemü (átlátszó v. aszott hártvás) 6 levelü. 16.
5. Leple felső. 6.
Leple alsó. 8.
6. Leple töltsérialaku, 6 hasábu; egyenes szálesái bokrétája csöve felső részéhez nőttek, 3 porodája a másik 3-nál kisebb. Sáríka. *Sternbergia.* 50
Leple harangalaku. 7.
7. Szirmai egyenetlenek, külső 3 szirma tojásdad láncás-hegyes, fejr, a 3 belső kurtább, hegyén kicsipett, sárgás zöld csikos.
Hóvirág. *Galanthus.* 49
Mind a 6 szirma egyenlő, tompádad megvastagodott hegyü. . . . . Tőzike. *Leucojum.* 50
8. Leple 6 fogu v, 6 metszetü. 9.
Leple 6 szirma. 10.
9. Termése bogyó, bogyója 3 rekeszű, rekeszei 1 magvuak; leple harangalaku v. csöves.
Gyöngyvirág. *Convallaria.* 46
Termése tok; leple gömbded v. hengeres, tetején elszükült s igen apró 6 fogu.
Gyöngyike. *Muscari.* 45
10. Bibeszára hegye 3 metszetü; harangalaku leple

- kocsánykája cikkes; bogyója 3 rekeszű, rekeszei 2 magvuak. Nyulárnyék. *Asparagus*. 46
 Bibeszára hegye ép v. nincs is; bibéje tompa v. 3 karélyu. 11.
11. Felálló portokai aljokkal nőttek szálesái hegyeire, szálesái fonalalakuak; szirmai tövön egyenlők, felül kinyiltak, sárgák; tokja 3 rekeszű.
 Sárma. *Gagea*. 42
 Portokai szálesáin keresztben állanak. 12.
12. Leple tövén egy hoszszu mézbarázda van; bibeszára egytagu; bibéje 3 szögű. Liliom. *Lilium*. 45
 Leplében nincs mézgödör. 13.
13. Leple töve kocsánykájával cikkesen összeragadt kocsánykává huzódik őszsze.
 Hőlye. *Anthericum*. 41
 Leple töve nem huzódik őszsze cikkes kocsánykává. 14.
14. Ernyőjét virágzás előtt hártya-burok zárja magába; porodái tövei leplével őszszenőttek.
 Hagyma. *Allium*. 43
 Burokhárttyája nincs. 15.
15. Leple kékszínű; porodái leple tövéhez nőttek.
 Csilla. *Scilla*. 43
 Leple fejr v. zöldes fejr, porodái szirmain belől a vaczkából nőttek.
 Zöldcsik *Ornithogalum*. 41
16. Virágai oldalt álló buzogány alaku hengeres torzsán ülnek; leple 6 szirmu; bibéje száratlan.
 Kálmos. *Acorus*. 60
 Virágzata sátorozó vagy tömött füzér; bibe szárán fonalalaku 3 bibe van. 17.
17. Tokja 3 kopácsu, 1 rekeszű, 3 magu; levelei pázsitneműek, laposak. . . . Lucza. *Luzula*. 39
 Tokja 3 kopácsu, 3 rekeszű, sok magvu; levelei félhengeresek, válusformák v. nincsenek.
 Szitytyó. *Juncus*. 38

2. Rend. Kétterméjűek. Digynia.

Láncsás levelű fa (V. 2.) . . Celtisz. *Celtis.* 65

3. Rend. Háromterméjűek. Trigynia.

1. Virága csészés és bokrétás; csészéje 3—4 met-
szetű v. hasábu; bokrétája 3—4 szirmu; poro-
dája 3—4—6—8. (VIII. s. 4.)

Látonya. *Elatine.* 255

Virágának nincs csészéje, csupán leple van. 2.

2. Leple egytagu, töltséres, csöve hoszszu, 3 reke-
szű tokja felfuvódott. . Kikerics. *Colchicum.* 40
Leple 4—6 hasábu, v. szirmu, csövetlen; virág-
zata füzéres. 3.

3. Leple 4—5 hasábu, hasábjai egyenetlenek (VIII.
ser. 1. r.) . . . . Czikkszár. *Polygonum.* 80
Leple 6 szirmu. 4.

4. Maghona egy, bibeszára 3, bibéje tollas; leple
csészenemű; leple belső szirmai a külsőknél na-
gyobbak, összetartók s később háromszögű
magvait takarják; virágai néha porodások és
termések, néha felemások, néha kétlakiak.

Lórom. *Rumex.* 78

Maghona három. 5.

5. Maghona tövön összenőtt s teteje bibeszárrá
keskenyedő; portokai keresztbe nyílnak fel, s
ilyenkor tálcсаalakuak. . Zászpa. *Veratrum.* 40

Maghona 3—6, tokja megérésekor tengelyéről
alól felfelé hasadva válik el; bibeszára nincs,
3—6 bibéje tollas. . Hutsza. *Triglochin.* 37

5. Rend. Hat — sokterméjűek. Polygynia.

1. Leple 6 szirmu (VI. ser. 3.)

Hutsza. *Triglochin.* 37

Virága tökélyes; csészés és bokrétás. 2.

2. Csészéje 3 levelű; bokrétája 3 szirmu; termése gyűrűben álló, legalább 6 v. sok tokból áll, mindenikben egy mag van. . . Hidőr. *Alisma.* 37
Csészéje 6—20 hasábu, bokr. 6—20 szirmu. (XI. Ser. 4.) . . . Fűfü. *Sempervivum.* 197

VII. Sereg. Hét porodások. Heptandria.

1. Rend. Egyterméjűek. Monogynia.

- Csészéje 5 fogu, harangalaku; bokrétája egyenetlen 5 szirmu; tüskés, leginkább 3 rekeszű tokja csaknem gömbalaku. Bokrétafa. *Aesculus.* 256

VIII. Sereg. Nyolcz porodások. Octandria.

1. Rend. Egyterméjűek. Monogynia.

1. Virágai tökélyesek. 2.
Virágai tökélytelenek, alsók. 6.
2. Leveletlen, pikkelyes száru növény; virágzata szárhegyi fűrt; 5 szirmu bokrétája 10, négyszirmu bokrétája 8 porodás. (X. Ser. 1.)
Gazillat. *Monotropia.* 179
- Leveles száru növények. 3.
3. Fa vagy cserje; virágai felemások; csészéje 5 fogu, bokrétája 5 szirmu; bibeszára 1—3 bibéjű; termése 1—2 magvu s két szárnyu lependék. . . . Jávör. *Acer.* 255
- Fűféle növények. 4.
4. Bokrétája 4 szirmu. 5.
Bokrétája egytagu; csészéje 8 metszetű; bokrétája gyertyatartóalaku, 8 metszetű, sárga; porodái bokrétája csövéhez nőttek.
Klóra. *Chlora.* 137
5. Piros szirmai a csészéjéhez nőttek; hoszszu, csö-

- ves tokjába zárt magvai koszorúsak, az az pelyhes bóbítájuak. . . Csővirics. *Epilobium*. 270
 Sárga szirmai a csészéje torkolatjához nőttek, magvai nem koszorúsak, azaz: bóbítatlanok.
 Csészekürt. *Oenothera*. 269
6. Bibéje 2—3; porodája 5—8; 3—5 hasábu leple felső része szines, később egy magvu makkoeskáját takarja. . Czikkszár. *Polygonum*. 80
 Bibéje egy. 7.
7. Leple 4 metszetű, szines, lehulló; porodái leple csövéhez nőttek; csontára 1 magvu. Apró cserje. . . . . Boroszlán. *Daphne*. 83
 Leple 4 metszetű, zöldszinű, elhervadó s egy magvu makkoeskáján állandó; porodái csészéje csövéhez nőttek. Egy nyári növény.
 Czicző. *Passerina*. 84

2. Rend. Kétterméjűek. Digynia.

1. Faféle növény; leple harangalaku 4—5 vagy 8 metszetű (V. Ser. 2.) . . Szilfa. *Ulmus*. 65
 Fűféle növény. 2.
2. Csészéje 4 tagu; bokr. 4 szirmu. (X. Ser. 3.)
 Csitre. *Moehringia*. 241
 Leples virágu növények. 3.
3. Leple 4—5 metszetű, félig felső, belőlsárga színű; egy rekeszű tokja 2 csőrű, sok magvu. A felsőbb virágai 10 porodások.
 Veselke. *Chrysosplenium*. 198
 Leple alsó 4—5 hasábu, verhenyes v. zöld (VIII. Ser. 1.) . . . . Czikkszár. *Polygonum*. 80

3. Rend. Háromterméjűek. Trigynia.

1. Csészéje 4 tagu; bokr. 4 szirmu (X. Ser. 3. r.)
 Ludhur. *Alsine*. 240
 f*

2. Lepke 4—5 hasábu. (VIII. Ser. 1.)
Czikkszár. *Polygonum.* 80

4. Rend. Négyterméjűek. Tetragynia.

1. Csészéje 4 levelű; bokrétája 4 szirmu, szirmai csészéje leveleinél keskenyebbek; bogyója 4 rekeszü. . . . . Czellár. *Paris.* 46
2. Csészéje félig felső, szárhegyi virágában levő 2 karélyu, az oldaliban 3 karélyu; szárhegyi virága bokrétája 4 metszetű, az oldalié 5 metszetű; porodája 8—10; bogyónemű tokja 4—5 rekeszü. . . . Koczkagyöngy. *Adoxa.* 134
3. Csészéje 3—4 metszetű v. hasábu; bokrétája 3—4 szirmu; porodája 3—4—6—8; tokja 3—4 rekeszü. . . . . Látonya. *Elatine.* 255

IX. Sereg. Kilencz porodások. Enneandria.

3. Rend. Hatterméjűek. Hexagynia.

- Lepke 6 szirmu, szines; 6 tokja özsze van nőve, s belső oldalaikon nyilnak. . Elecs. *Butomus.* 38

X. Sereg. Tiz porodások. Decandria.

1. Rend. Egyterméjűek. Monogynia.

1. Bokrétája szabályos. 2.
Bokrétája szabálytalan. 5.
2. Szálcásai tövön özszenöttek. 3.
Szálcásai szabadok. 4.
3. Kocsányjai 1—2 virágnak; porodája 10 vagy 5, tokjaka lászai kopaszok. (XVI. Ser. 1. r.)
Gerely. *Geranium.* 265
- Kocsányjai ernyősek; porodája 10, 5 terméket-

- len; tokja kalászhai belőlől szakálosak. (XVI. Ser. 1. r.) . . . . . *Árórr. Erodium.* 264
4. Csészéje 4—5 levelű, lehulló; 5 szirmu v. hasábu bokkrétája sárga; tokja 5 púpú vagy 5 tövistü. . . . . *Szurdancs. Tribulus.* 264
- Csészéje 4—5 levelű; szirmai harangalakulag állanak öszsze, tövön puposak; tokja 5 kopácsu, halvány sárga, levél helyett pikkelyes száru élődi növény. . . . . *Gazillat. Monotropa.* 179
5. Virágzata szárhegyi fürt; bokkrétája 4 szirma felfelé, az ötödik lefelé áll; 5 karélyu maghona kurta kocsánykán ül. . *Ezerjő. Dictamnus.* 264
- Virágai a fa ágai oldalából csomósan nőnek ki; bokkrétája pillangós szabásu, 5 szirmu; termése hüvely. . . . . *Czerczis. Cercis.* 309

2. Rend. Két terméjűek. Digynia.

1. Virága tökélytelen. 2.
Virága tökélyes. 3.
2. Lepke 4—5 fogu; megkeményedett csészéje fenekén ülő termése 1 magvu.
Sziklár. Sceleranthus. 238
- Lepke félig felső, 4—5 metszetű, sárga; tokja 2 csőrű; levelei vesealakuak. (VIII. ser. 2.)
Veselke. Chrysosplenium. 198
3. Tokja 2 csőrű, 2 rekeszű, megérésekor csőreiközött kilyukad; csészéje 5 fogu v. 5 hasábu.
Kötör. Saxifraga. 197
- Tokjának nincs csőre, 4 kopácsesal nyilik fel. 4.
4. Csészéje töve pikkelyes. 5.
Csészéje tövén nincsenek pikkelyek. 6.
5. Szirmai hosszu nyakuak, csészéje csöves-hengeres; virágzata csomós v. magános.
Szegfü. Dianthus. 244
- Szirmai nyakatlanok, lassanként szélesednek el;

- csészéje harangalaku; virágzata szárhegyi bog-
ernyő. . . . . Ékfű. *Tunica*, 246
6. Szirmai nyakatlanok, lassanként szélesednek el
ékalakuvá. . . . . Derczefű. *Gypsophyla*. 246
- Szirmai hoszszu nyakuak. 7.
7. Ötfogu csészéje hengeres körkörös-hoszsza-
maghona 1 rekeszű, sok magvu.
Szappanfű. *Saponaria*. 247
- Ötfogu csészéje tojásdad-tornyadzó alaku, ter-
mése csészéje megnó s 5 szárnyú; maghona
alja 2—3 rekeszű. Bögreszeg. *Vaccaria*. 247

3. Rend. Három terméjűek. Trigynia.

1. Csészéje 1 tagu, 5 fogu; bokrétája 5 szirmu. 2.
Csészéje 5, néha 4 levelű: bokrétája is 5, néha
4 szirmu, tokja mélyen hasábos, vagy a he-
gyén fogas. 3.
2. Bogyó termése 1 rekeszű; csészéje poháralakuan
harangalaku; egymástól távolocska álló szirmai
2 metszetűek. . . . Kukuba. *Cucubalus*. 249
- Tok termése fenekén 3 rekeszű; csészéje henge-
res v. ékalaku, 10—20 v, 30 sinórú; szirmai
épek, kicsipettek v. 2 metszetűek.
Sziléne. *Silene*. 247
3. Tokja 3 kopácsu. 4.
Tokja 6, néha 4 kopácsu. 5.
4. Szirmai épek, néha csorbák; magvai veséalakuak
szárnyatlanok. . . . . Ludhúr. *Alsine*. 240
- Szirmai épek; magvai háromszögűek v. kerekded
visszás-tojásdadok, szárnyatlanok, v. szárnya-
sok. . . . . Pikkelyhúr. *Lepigonum*. 239
5. Szirmai épek v. alig csorbák. 6.
Szirmai fogasok v. bemetszetek. 7.
6. Tokja 4—6 kopácsu; magvainak köpenyalaku
pótléka van. . . . . Csitrc. *Moehringia*. 241

- Tokja 6 kopácsu, magva vesealaku pótnélküli.
Homokhúr. *Arenaria.* 241
7. Szirmai fogasok; porodája 3—5; ernyős virág-
zata 3—7 virágu. . . Olocsán. *Holosteum.* 241
Szirmai mélyen csorbák v. 2 hasábuak.
Csillaghúr. *Stellaria.* 243

5. Rend. Ötterméjűek. Pentagynia.

1. Maghona egy. 2.
Maghona 5, melyek tövön összenöttek; az egész
növény husos (pozsgás.) . . Szaka. *Sedum.* 196
2. Csészéje egy tagu, 5 fogu; bokrétája 5 szirmu,
szirmai nyakasok és torokban pillenpátyosak. 3.
Csészéje 5 levelü; bokrétája 5 szirmu. 5.
3. Tokja tövön 5 rekeszű, felső részén nincs elrek-
getve, szirmaival szemben eső részén 5 foggal
nyilik fel. . . . . Enyvencz. *Viscaria.* 250
Tokja 1 rekeszű. 4.
4. Tokja csészéje fogaival szemben eső részén 5 fog-
gal nyilik fel; bibeszárai csésze fogaival álla-
nak szemben. . . . Konkoly. *Agrostemma.* 251
Tokja 10 foggal nyilik fel.
Mécsvirág. *Lychnis.* 250
5. Szálesái tövön összenöttek; tokja 5 ormóju s
ormóin nyilik fel; levelei hármások; levélkéi
viszszás-szivesek. . . . . Sósdi. *Oxalis.* 269
Szálesái szabadok, azaz: semmi részök sem nőtt
össze. 6.
6. Termése bogyónemű, 4—5 rekeszű; csészéje fé-
lig felső, szárhegyi virágában két, az oldaliban
három karélyu; szárhegyi virága bokrétája 4,
az oldalié 5 metszetű, porodája 8—10. (VIII.
ser. 4.) . . . . Koczkgagyöngy. *Adoxa.* 134
Termése tok. 7.

7. Magva köralaku, szárnyas; tokja 5 kopácsu, porodája 5 v. 10; pálhái vékony hártvások.
Csibehúr. *Spergula.* 238
- Magva szárnyatlan. 8.
8. Szirmai épek, 4—5-en vannak; porodái 4—5—10; tokja 4—5 kopácsu; magvai vesealakuak.
Szagyán. *Sagina.* 239
- Szirmai csorbák v. bemetszettek, 5-en vannak; porodája 10 vagy 5. 9.
9. Szirmai 2 metszetűek v. a hegyén csorbák; tokja hengeres v. hengeres-kúpalaku, tetején 10 kis foggal nyílik fel. . . Madárhúr. *Cerastium.* 242
- Szirmai 2 hasábuak; tokja tojásdad-ötszögű, 5 kopácsu, kopácsai hegyükön behasítottak.
Puhar. *Malachium.* 244

XI. Sereg. Tizenkét porodások. Dodecandria.

1. Rend. Egyterméjűek. Monogynia.

1. Virága tökélytelen; harangalaku leple felső, 3 metszetű, állandó: portokjai áralku szélesűi közapére nőttek. . . Kapotnyak. *Asarum.* 85
- Virága tökélyes. 2.
2. Tokja derekán nyíló.
Csészéje 2 hasábu; sárga bokkrétája 5 szirmu; porodája 6—12. . . . Poresin. *Portulaca.* 237
- Tokja tetején nyíló. 3.
3. Csészéje hengeres, 8—12 fogu; piros bokkrétája 6 szirmu, porodája 12 vagy 6.
Füzény. *Lythrum.* 272
- Csészéje 5 levelű; bokkrétája 5 szirmu; porodája 12—15; tokja 3 rekeszű, sokmagvu.
Harmala. *Peganum.* 263

2. Rend. **Kétterméjűek.** Digynia.

Csészéje 5 metszetű, csészéje csövén kezdetben puha, később megnőtt s megkeményedett horgas tüskék nőnek; porodái 6 v. 12, vagy 15.
Párló. *Agrimonia.* 282

3. Rend. **Háromterméjűek.** Trigynia.

1. Virága tökélyes; csészéje 5—7 hasábu; bokrétája szabálytalan, 5—7 egyenetlen szirmu; tokja hártyanemű, 3—6 foggal tetején nyiló, sokmagvu. . . . . *Rezeda. Reseda.* 231
2. Virága tökélytelen; leple harangalaku, 4—5 metszetű; kocványkás tokja 3 czikkű. (XXI. ser. 2.)
Fűtáj. *Euphorbia.* 259

4. Rend. **Öt — sok terméjűek.** Penta-polygynia.

Csészéje 6—12 hasábu; bokrétája 6—20 szirmu, melyek tövön egymással és a porodákkal összenőttek; porodája 12—40; bibeszára és tüszője 6—20. . . . *Fülfű. Sempervivum.* 197

XII. Sereg. **Husz porodások.** Icosandria.1. Rend. **Egy terméjűek.** Monogynia.

1. Virága felső. 2.
Virága alsó; csészéje 5 metszetű; bokrétája 5 szirmu. 3.
  2. Csészéje 4—5 hasábu; bokrétája 4—5 szirmu; bibeszára 4 metszetű; tokja 4—5 kopácsu.
Jézsafa. Philadelphus. 273
- Csészéje 5 metszetű; bokrétája 5 szirmu, csontárja 1—5 csontmagvu.
Galagonya. Crategus. 275

3. Csontár termése nem husos, száraz takarója szabálytalanul felrepedezik, csontja lyukacsos.
Mondola. *Amygdalus*. 283
- Csontár termése husos. 4.
4. Csontára csontja ránczosan barázdolt, barázdáiban lyukak vannak. . . . Baraczk. *Persica*. 283
- Csontára csontja sima, vagy ránczosan barázdolt, azomban nincsen meglyukgalva. 5.
5. Virágai magánosak v. kettősek; husos termése mindkét végén elhegyesedő vagy körkörös v. gömbalaku, hámja mindenkor hamvas.
Szilva. *Prunus*. 284
- Virágzata csomós, v. ernyős, v. fürtös; husos termése gömb- v. szivalaku, hámja nem hamvas.
Megygy. *Cerasus*. 284

2. Rend. Két—öt terméjűek. Di-pentagynia.

1. Virágai tökélytelenek, szárhegyi gombot képeznek; leple alsó, 4 hasábu; maghona 2—3; bibeszára és bibéje ecsetalaku. (XXI. ser. 2.)
Csábair. *Poterium*. 283
- Virágai tökélyesek. 2.
2. Virágai alsók v. félig alsók; csészéje 5 metszetű; bokrétája 5 szirmu; 3—12 tokja (tűszője) 2—6 magvu; virágai néha kétlakiak. (XXII. ser.)
Bajnócza. *Spiraea*. 282
- Virágai felsők; csészéje 5 hasábu, állandó. 3.
3. Termése csontár. 4.
- Termése alma v. bogyó. 5.
4. Csontára végén levő gödre keskenyebb, mint a csontára átmérője, 1—5 csontmag van husában.
Galagonya. *Crategus*. 275
- Csontára végén levő gödre csaknem olyan széles, mint a csontára átmérője, husában 5 csontmagva van. . . . . Nászpolya. *Mespilus*. 274

5. Bogyója 1—5 magu, nincsen elrekeszelve, hanem magvait finom hártya takarja; virágzata bogernyős; bokrétája szirmai kerekdedek.
Berekenye. *Sorbus.* 274
Alma termésében magvait rugalmas pergamen hártya takarja. 6.
6. Almája 5 rekeszű, rekeszeiben 2 mag van.
Körtefa. *Pyrus.* 273
Almája 5 rekeszű, rekeszeiben sok mag van.
Birs. *Cydonia.* 273

3. Rend. Sok terméjűek. Polygynia.

1. Csészéje 5—9 metszetű, metszetei egy sorban vannak. 2.
Csészéje 8—10 metszetű, metszetei két sorban vannak, a külső sorban álló metszetek pótléknak látszanak. 4.
2. Csészéje alja és csöve husos, kancsó vagy gömbalaku, ebből kifejlett husos, — csipke, — termésébe van számos magva bezárva.
Rózsa. *Rosa.* 275
Csészéje lapos v. harangalaku. 3.
3. Csészéje harangalaku, termése 3—12 tok (tűsző), (lásd 2. rend.)
Bajnócza. *Spirea.* 282
Csészéje csaknem lapos; sok maghona félgömb v. kupalaku vaczkára van nőve; maghonai egy gömbded v. kupalaku csomóban egyesült apró csontárokká fejlenek ki. . . Szederj. *Rubus.* 276
4. Terméskéire állandó bibeszára csákósan ránó.
Cziklász. *Geum.* 281
Terméskéi csákótlanak. 5.
5. Vaczka virágzás után husos leves álbogyóvá fejlődik ki, melynek felszínébe vannak a magvai becsüpedve. . . . Szamócza. *Fragaria.* 278

Vaczka száraz, nem husos, domboru τ. golyóalaku; bokrétája 5, néha 4 szirmu.

Pimpó. *Potentilla*. 278

XIII. Sereg. Sok porodások. Polyandria.

1. Rend. Egy terméjűek. Monogynia.

1. Csészéje szíromnemű, a felső levele sarkantyus. (XIII. ser. 2.) . . Sarkvirág. *Delphinium*. 209
Sem a csészéje, sem a bokrétája nem sarkantyus. 2.
2. Száraz növények; 4—5 szirmu bokrétások. 3.
Víz növények, sok szirmu bokrétások. 8.
3. Bokrétája 4 szirmu. 4.
Bokrétája 5 szirmu. 7.
4. Csészéje 2 levelű, lehulló. 5.
Csészéje 4 levelű, lehulló; portokai szálesai kiszélesedett tetejére nőttek; termése 1 rekeszű, bogyó. . . . . Takta. *Actea*. 209
5. Bibéje 2 karélyu; tokja beczőalaku, 2 kopácsu. 6.
Bibéi maghona tetején sugárosan körben állanak, 4—20 sugárnak; tokjának közepén össze nem érő 4—20 válaszfala van, tokja állandó bibéi tövén lyukadozik ki. . . . . Mák. *Papaver* 210
6. Virágzata ernyős; tokja 1 rekeszű, magvai kopácsai közé nőtt magtartóra nőnek, s tövéről kezd felnyilni. Az elszakasztott növényből verhenyes sárga tej foly.
Gódircz. *Chelidonium*. 211
Virágai magánosak; tokja kopácsai közt kifejlett taplós válaszfalánál fogva 2 rekeszű, hegye felől kezd felnyilni. . Szarutok. *Glaucium*. 211
7. Fa, kocsányjain pergamennemű sárgás zöld murvája van; csészéje 5 levelű, elhulló; makkocskanemű tokja 1—2 magvu. Szódokfa. *Tilia*. 253

- Fűféle növény, v. apró cserje; csészéje állandó; tokja 1 rekeszű vagy tökélytelen 3 rekeszű, 3 kopácsu. . . . Tetemoldó. *Helianthemum*. 233
8. Csészéje 4 levelű; bokrétája fejér, külső szirmai csészéjénél valamivel hosszabbak, nincs rajtok mézgödör. . . . Nimfa. *Nimphaea*. 232
- Csészéje 5 levelű; bokrétája sárga, szirmai csészéjénél kurtábbak, hátukon mézgödör van.
Tórózsa. *Nuphar*. 232

2. Rend. Két — sok terméjűek. Di-polygynia.

1. Maghona sok magcsáju; tokja belső oldalán nyílik. 2.
Maghona 1 magcsáju; termései fel nem nyílt makkoeskák. 9.
2. Virága szabálytalan; csészéje szíromnemű pilis, a felső sisakos v. sarkantys. 3.
Virága szabályos; csészéje hasonlóul szíromnemű pilis. 4.
3. Pilise felső levele sisakosan boltos; 2—5 szirma csészéje leveleinél kisebb, sisakja alárejtözött, a 2 felső nyakas, kámzsaalaku, a 3 alsó szálas v. nincs meg; tüzője 3—5.
Sisakvirág. *Aconitum*. 209
Pilise felső levele tövön csöves sarkantys, bokrétája 4 szirma, a 2 felső sarkantys, szirma a csésze sarkantyuja csövébe nyúlik, vagy minden szirma sarkantyuvá nőtt össze; tüzője 1—5.
Sarkvirág. *Delphinium*. 209
4. Virágának csupán leple van, leple 5 szirma, sárga; tüzője 5—10. . . Gólyahir. *Caltha*. 207
Virága csészés és bokrétás, de a csészéje színes pilis. 5.
5. Egyenlően töltéséres 5 szirma alól sarkantys,

- melyek pilise lapos 5 levelével váltogatva állanak. . . . . Czámoly. *Aquilegia.* 208
- Szirmai csövesek. 6.
6. Pilise lehulló. 7.
Pilise állandó; bokrétája 8—10 szirmu, szirmai csövesek. . . . . Hunyor. *Helleborus.* 207
7. Tokja kocsánytalan. 8.
Tokja hoszszu kocsányu; csészéje 5—8 levelü; bokrétája nyakas, lemeze csöves.
Sziralj. *Eranthis.* 207
8. Pilise 5 levelü; 5—10 szirma nyeles, csöves, 2 ajaku, mindenik tövén egy pikelylyel fedett mézgödör van; felfuvódott 5—10 tokja egymással félig összenőtt. Kandilla. *Nigella.* 208
Pilise 5—8 levelü; szirma 5, csöves, ajakas; lapított 2—3 tokja nincs összenöve.
Galamó. *Isopyrum.* 208
9. Virága tökélyes; bokrétája 5 — s több szirmu. 10.
Virága tökélytelen. 13.
10. Szirmai nyaka fonalalaku, lemezénél hoszszabb. Apró növény. . . . . Mizura. *Myosurus.* 203
Szirmai nyaka kurta vagy nincs is. 11.
11. Szirmai nyakatlanok s tövükön nincsen mézgödör; csészéje 5 levelü. . . . . Hérics. *Adonis.* 202
Szirmai kurta nyakuak, s tövükön pikkelyes mézgödör van. 12.
12. Terméskéi egyrekeszűek; csészéje 3—5 levelü; bokrétája 5 s több szirmu.
Szironták. *Ranunculus.* 203
Terméskéi 3 rekeszűek, rekeszei közül egyben van mag, kettő terméketlen.
Fuláncs. *Ceratocephalus.* 203
13. Leplei a bimbóban fedelékesen hátalják egymást. 14.
Leplei a bimbóban kopácsosak, v. a széleik befelé türődtek; magvai tollas csákóságok.
Bércse. *Clematis.* 198

14. Csőrös v. esákos magvai félgömb vagy kupalaku vaczkához nőttek. . . Kököresin. *Anemone*. 201
Csőrtelen magvai tányéralaku vaczkához nőttek.
Virnánecz. *Thalictrum*. 199

XIV. Sereg. Két főbb porodások. Didynamia.

1. Rend. Fedetlen magvuak. Gymnospermia.

Ezen rendbe tartozó növények csészéje fenekén 4 maghón van.

1. Porodája kettő. 2.
Porodája négy, melyek közül 2 egyenlő magas, 2 egyenlő alacsony. 3.
2. Bokrétája töltséres, 4 metszetű; szélesebb metszete kicsipett; csészéje 5 fogu. (II. ser. 1. r.)
Peszércz. *Lycopus*. 139
Bokrétája ajakas, felső ajaka sarlóalakuan előrehajló, alsó ajaka 3 karélyu; szálcásai felső részei alsó részére csuklósan nőttek. (II. ser. 1. rend.) . . . . . Zsályá. *Salvia*. 141
3. Porodái és bibeszára bokrétája csövéből nem érnek ki. 4.
Porodái és bibeszára, vagy legalább a bibeszára bokrétája csövéből egészen a torkáig érnek. 6.
4. Bokrétája nem ajakas, szűk csövé, kiterült karimája 5 metszetű, metszetei egyenetlenek, az alsó a többinél nagyobb; 4 maghona özszenőttnek látszik, azomban belőle fejlett s megérett 4 mákkocskája szélylyelválík. (XIV. ser. 2. rend. . . . . Galambócz. *Verbena*. 152
Bokrétája ajakas v. ásitó. 5.
5. Bokrétája csészéjénél hosszabb, felső ajaka felálló, 2 metszetű; csészéje csöves 5—10 fogu, nem ajkás v. néha csaknem ajakas; mákkocskái 3-élűek, felül csonkák.
Pemet. *Marrubium*. 145

- Bokrétája csészéjénél kurtább, felső ajaka ép; csészéje 2 ajaku; gyűrűi 6 viráguak; makkocskái tompa ormójuak, felső részök lekerekített tompák. . . . . **Bibetyű. *Sideritis.* 145**
- 6.** Porodái szorosan egymás mellett állanak, s legalább a virág kinyílásakor párhuzamosan a bokréta felső ajaka alá vonulnak. **7.**
Porodái elállanak egymástól, felső részök vagy nagyon szélylyeláll, vagy öszszefelé tart, azomban egyenesek. **23.**
- 7.** Bokrétája felső ajaka vagy egészen hiányzik, vagy igen kurta, porodáinál sokkal kurtább. **8.**
Bokrétája előre tartó, legalább is akkora, mint a porodái. **9.**
- 8.** Felső ajaka nincs, hanem ennek a helye be van hasítva, melyből nyulnak ki a porodái; bokrétája csövében nincsen szörkör.
- Tarorja. *Teucrium.* 150**
- Felső ajaka igen kurta, kicsipett; bokrétája csövében belől szörkör van.
- Kacsokanyak. *Ajuga.* 151**
- 9.** Csészéje egyenlő 5 vagy 5-nél kevesebb fogu, fogai nem képeznek két ajakat. **10.**
Csészéje 5, vagy 5-nél kevesebb fogu, fogai szembetűnőleg 2 ajakat képeznek. **20.**
- 10.** Bokrétája alsó ajaka 2 karélyu, alsó ajaka két oldalán a torka szelénél két szálka foga nőtt.
- Tátkanaf. *Lamium.* 149**
- Bokrétája alsó ajaka 3 karélyu, vagy apró oldal-karélyai miatt épnek látszik. **11.**
- 11.** Bokrétája csöve alsó részében belől szörkör van melynek kívülről begyürődés felel meg. **12.**
Bokrétája csövében nincsen szörkör. **16.**
- 12.** Bokrétája alsó ajaka metszetei virága kinyílása után egy aralaku metszette göngyölődnek öszsze;

- makkocskaí 3 élűek, csonkák; tenyeres levelei 3—5 metszetűek. . Gyöngyhim. *Leonurus*. 148
 Bokrétája alsó ajaka metszetei nem göngyölödnek öszsze; levelei épek. 13.
13. Szálcsái tövén bokrétájához nőtt részén alól felfelé görbülő pótok vannak; bokrétája felső ajaka bóltos. . . . . Bundi. *Phlomis*. 150
 Szálcsái tövén nincsenek pótok. 14.
14. Bokrétája alsó ajakának mind a három metszete hegyes, felső ajaka bóltos, csipkés; bokrétája sárga. . . . . Mamó. *Galeobdolon*. 150
 Bokrétája alsó ajakának legalább a közép metszete vagy tompa vagy ki van csipve; bokrétája nem sárga, hanem más színű. 15.
15. Hoszszabb két porodája virágpora kiszórása után, a virágból kifelé fordul, kihajlik.
 Hunyász. *Stachys*. 146
 Porodái virágpora kiszórása után is felfelé állanak. . . . . Pesztercze. *Ballota*. 150
16. Alsó ajaka mindkét oldalán egy-egy pupja van, ezen kiálló pupok alól üregek.
 Foganőtt. *Galeopsis*. 147
 Alsó ajakán nincsenek pupok. 17.
17. Felső ajaka mélyen kicsipett, vagy csaknem a közepéig be van metszve. 18.
 Felső ajaka ép, vagy alig sekélyen kicsipett. 19.
18. Alsó ajaka közép karélya kerekded, domboru, csipkés, oldalkarélyai aprók s úgy látszanak, mintha a torca szélei volnának letüremelve.
 Csipkepityty. *Nepeta*. 143
 Alsó ajaka közép karélya visszás-szíves; oldalkarélyai ki vannak fejlődve; portokai páronként X-et alkotnak. . Repkény. *Glechoma*. 143
19. Makkocskaí tetejei le vannak kerekítve; levelei szíves-hoszszukások. . . . . Betónika. *Betonica*. 146

- Makkoskái csonkák, tetejei 3-szögű lapuak; levelei nyélbe keskenyedők. **Kajtár.** *Chaiturus.* 149
- 20.** Bokrétája csövében belől szörkör van; szálesái portokain felül kurta fulánkkal vagy foggal végződnek; csészéje felső ajaka csonka és csekély 3 fogu, alsó ajaka 3 metszetű; bokrétája felső ajaka bóltos, ép, alsó ajaka 3 metszetű, középső metszete a két oldalnál nagyobb.
Villahim. *Prunella.* 144
- Bokrétája csövében nincs szörkör; szálesái nem nyulnak portokain át fogason. **21.**
- 21.** Csészéje 2 ajaku, ajakai épek, felső ajaka hátán egy felfelé álló pikkelyalaku pótja van, ajakai virágzás után becsukódnak; bokrétája felső ajaka bóltos, 3 metszetű, alsó ajaka ép.
Csukóka. *Scutellaria.* 144
- Csészéjének legalább az egyik ajaka be van vagdálva. **22.**
- 22.** Csészéje harangalaku, bokrétája csövébenél sokkal bővebb, szabálytalan 3—4 fogu; bokrétája felső ajaka ép vagy sekélyen kiesipett.
Mozsárvirág. *Melittis.* 145
- Csészéje csöves, két ajaku; bokrétája felső ajaka 2 hasábu, torka felfuvódott.
Pofóka. *Dracocephalum.* 143
- 23.** Bokrétája ajakai csaknem egyenlők. **24.**
- Bokrétája ajakas vagy ásitó. **25.**
- 24.** Csészéje 5 fogu, nem ajakas, torka nyílt; azaz: elvirágzás után szörök nem zárják be; bokrétája töltéséres 4 metszetű.
Ménta. *Mentha.* 138
- Csészéje 2 ajaku, felső ajaka 3 metszetű, fogai 3 szögű-láncások, alsó ajaka 2 metszetű, fogai áralakunak, elvirágzás után torkát szörök zárják be; töltéséres bokrétája csöve hasas torku.
Csombor. *Pulegium.* 139

- 25.** Hoszszabb két porodája egyenes, s felül egymástól elállanak. **26.**
Mindenik porodája portokaival együtt öszszetart. **27.**
- 26.** Csészéje tövét csészéjénél hoszszabb murvák környezik. . . . . **Murvapikk. *Origanum.* 140**
Csészéjét murvák nem környezik, csészéje 2 ajaku torkát virágzás után szemszörök zárják be.
Démutka. *Thymus.* 140
- 27.** Virágzata gyűrűit sertealaku számos murva gallérozza körül; csöves hengeres csészéje torkát szemszörök zárják be; bokrétája felső ajaka lapos, alsó ajaka 3 metszetü.
Pereszlén. *Clinopodium.* 141
Virágzata gyűrűinek serte murva gallérai ninesenek; tojásdad csészéje tövön rendszerint püpos.
Kalaminta. *Calamintha.* 140

2. Rend. Fedett magvuak, vagy magrejtősek. Angiospermia.

- 1.** Porodája kettő. **2.**
Porodája négy, melyek közül 2 egyenlő hoszszu, 2 egyenlő alacsony. **3.**
- 2.** Bokrétája sarkantys, ásitó, inyes; csészéje 2 egyenlő levelű, tokja egyrekesztü. — Vizi növény. (II. ser. 1. rend.)
Rencze. *Utricularia.* 176
Bokrétája ajakas, 2 ép porodája mellett van még két ki nem fejlett porodája is; tokja 2 rekesztü. (II. ser. 1. rend.)
Csikorka. *Gratiola.* 167
- 3.** Maghona 4 rekesztü, 4 magesáju, megérésekor azomban 4 makkocskává válik el. (XIV. sereg. 1. rend.) . . . . **Galambócz. *Verbena.* 152**

- Maghona 1—2 rekeszű, kifejlésekor tok terméssé válik. 4.
4. Leveletlen pikkelyes száru halvány sárga, verhenyes vagy kékes színű növények; bokkrétájok ajakas. 5.
- Leveles száru növények. 6.
5. Maghona tövén elől egy szabadon álló tojásdad ikra van; csészéje harangalaku, egyenlő 4 metszetű; virágzás után bokkrétája töve kereken leválik s lehull. . . . . Vicsor. *Lathraea*. 175
- Maghona tövén nincsen ikra; csészéje néha 2 levelű, csészéje levelei épek vagy bemetszettek; néha 1 levelű, 4—5 fogu; bokkrétája töve virágzás után felválílik ugyan, de nem hull el.
- Szádor. *Orobanche*. 175
6. Csészéje 4 fogu, fogai épültek. 7.
- Csészéje 5 fogu, vagy 5 metszetű, vagy 5 levelű, néha kevesebb mint 5 levelű, levelei azonban bevagdalt csipkések. 9.
7. Tojásdad alakú csészéje felfuvódott, bokkrétájánál szélesebb, lapított; lapos, sima magva hártya prémes. . . . . Lapór. *Rhinanthus*. 173
- Csőves csészéje nincs felfuvódva. 8.
8. Bokkrétája felső ajaka 3-szögű-lapított, kicsipett, alsó ajaka 3 fogu, alsó részén homorú, felül 2 púpú; tokja rekeszeiben 1—2 mag van; magvai prémetlenek, simák. . Fintor. *Melampyrum*. 173
- Bokkrétája felső ajaka sisakosan bóltos, 2 karélyn, kicsipett v. esonka, de nem lapított; alsó ajaka 3 metszetű, metszetei épek v. kicsipettek; tokja rekeszeiben sok mag van, magvai prémetlenek, hosszában karczoltak.
- Szálkacsék. *Euphrasia*. 172
9. Tokja 1 rekeszű, 2 kopácsu, magoszlopa szaba-

don álló, sok magvu; csészéje 5 fogu; bokr. 5 metszetű csaknem szabályos.

Iszaprojt. *Limosella*. 167

Tokja 2 rekeszű. 10.

10. Bokrétája tövön pupos v. sarkantyus; csészéje mélyen 5 hasábu. 11.

Bokrétája töve se nem pupos, se nem sarkantyus. 12.

11. Bokrétája tövön pupos, két ajaku, alsó ajaka felpuffadt inye száját bezárja; csészéje 5 hasábu.

Pintyő. *Antirrhinum*. 166

Bokrétája tövön sarkantyus, két ajaku, alsó ajaka felpuffadt inye száját bezárja; csészéje 5 metszetű. . . . Gyujtovány. *Linaria*. 165

12. Bokrétája csaknem gömbalaku, karimája kurta; felső ajaka 2 metszetű, alsó ajaka közép karélya letüremlett. . Tákajak. *Scrophularia*. 166

Bokrétája hosszudad. 13.

13. Bokrétája ferde harangalaku, nyílt száju, karimája egyenetlenül bemetszett; csészéje 5 hasábu v. 5 levelű. . Gyűszűvirág. *Digitalis*. 167

Bokrétája ásitó, felső ajaka sisak- vagy sarlóalaku; csészéje többnyire felfuvódott, fogai vagy csipkések v. épéltek.

Kajmacsór. *Pedicularis*. 173

XV. Sereg. Négyfőbb porodások. Tetradynamia.

1. Rend. Tásкасok. Siliculosa.

1. Tásкаja gömbalaku; kemény, fel nem nyíló, válaszfala elenyészése miatt néha egy rekeszű. 2.

Tásкаja oldalról lapított, kopácsai gerincei kiálló ormójuak vagy szárnyasok. 8.

Tásкаja csaknem gömbalaku, válaszfala olyan szé-

- les, mint a táskája; vagy a táskája háta felől kisebb nagyobb mértékben lapított, felnyíló. **14.**
- 2.** Tászkája egyetlen bütyökből áll. **3.**
Tászkája egymás felibe helyezett 2 czikkü, a két tag megéreskor egymástól elválík, de azért fel nem nyilik. **7.**
- 3.** Tászkája egy rekeszű és egy magvu. **4.**
Tászkájának egynél több rekesze van. **5.**
- 4.** Gömbalaku s hálózatosan ránczos táskája tetején bibeszára megmaradt; bokrétája arany színű.
Sömörge. *Neslia.* 229
Kerekded-tojásalaku táskája tetején kupalaku kurta bibeszára meg van; bokrétája fejér.
Matyó. *Calepina.* 229
- 5.** Tászkája körtealaku, 3 rekeszű, egymás mellett eső, 2 felső rekesze üres.
Bunkonecz. *Myagrum.* 229
Tászkája kerekded vagy tojásdad. **6.**
- 6.** Tászkája tojásdad v. körkörös gömbded, tetejét bibeszára hegyezi ki; két rekesze egymás mellett áll, s mindenikben egy-egy mag van; boktája fejér. . . . Tászkazár. *Euclidium.* 228
Tászkája tojásdad csaknem 4 ormóju; egy más felibe helyezett két vagy két pár rekeszű, rekeszeiben egy mag van; bokrétája sárga.
Szümeső. *Bunias.* 230
- 7.** Két czikkü táskája alsó tagja kocsánykaalaku, 1 — sok magvu, a felső tojásdad, vagy kerekded, egy magvu; kötőléke igen kurta; virága sárga.
Rekenyő. *Rapistrum.* 230
Két czikkü táskája alsó tagja kocsánykalaku, üres; a felső gömbalaku, egy magvu; kötőléke hosszu; virága fejér. . . Tátorján. *Crambe.* 230
- 8.** Tászkája fel nem nyiló, vagy ha két czikküvé válik is magvát akkor is magába záró. **9.**
Tászkája felnyilik és magvát kiszórja. **11.**

9. Szárnytalan táskája vesealaku, vagy 2 göcsü, lapított, szélesebb, mint hosszabb, hálózatosan ránczos, kopasz. . . Táskarag. *Senebiera.* 228
Szárnycsészés táskája más alakú. 10.
10. Egy pár paizsból alakult, szárnyas táskája hegyén és tövén kikanyarított.
Paizspár. *Biscutella.* 226
Hosszucsészés vagy csaknem tojásdad szárnyas táskája válaszfala át van furva, s e miatt egyrekesű s egy magvu.
Csülleng. *Isatis.* 229
11. Táska kopácsai különösen a hegyök felé szárnyasok. 12.
Táska kopácsai nem szárnyasok. 13.
12. Táska szives vagy tojásdad kopácsai csőalakúak, hegyein egy kis szárnya van; rekeszei 1 magvuak. . . . Zsázsa. *Lepidium.* 226
Táska háromszögű szives v. kerek, rekeszei 2 s több magvuak. . . . Tarsóka. *Thlaspi.* 225
13. Táska körkörös tompa; rekeszei 2 magvuak.
Szirtör. *Hutchinsia.* 228
Táska háromszögű visszás-szives, hegye ép, vagy alig kicsipett; rekeszei sok magvuak.
Csapka. *Capsella.* 228
14. Szálcáin szárnyemű fogak vagy pupok vannak, táskái felnyílók. 15.
Szálcái fogatlanok táskái felnyílók. 16.
15. Táska kerekded, vagy tojásdad háta lencsealakúan lapított, kopasz vagy lelapult csillagszőrétől szürke; rekeszei 1—4 magvuak.
Ternye. *Alyssum.* 222
Táska körkörös, lapos, molyhos; rekeszei 6 s több magvuak. . . . Hamuka. *Fursetia.* 223
16. Táska puffadtak, körte- vagy gömbalakuak. 17.
Táska lapítottak, néha puffadtak. 18.

- 17.** Tászkája körtealaku, állandó bibeszárát kopácsa hegyéhez egy pót foglalja; bibeszára táskája felnyílásakor kopácsaival együtt pattan le.
Gomborka. *Camelina.* 225
Tászkája nagyon fel van fuvódva, vagy csaknem gömbalaku; bibeszára táskája felnyílásakor válaszfalán marad. . . . Torma. *Cochlearia.* 225
- 18.** Körkörös-láncsás, s csaknem lapított táskája egy megnyult fonalalaku termekocsánykán ül; kötőlekei válasz falához nőttek.
Lapicz. *Lunaria.* 224
Láncsás v. tojásdad v. hosszukás, s háta felől lapított, sok magyu táskája nem ül termekocsánykán. . . . Daravirág. *Draba.* 224

2. Rend. Beczősek. Siliquosa.

- 1.** Beczője nem nyílik fel, hengeres vagy gyöngysoralaku, megéréskor azomban néha czikkekre szakadozik. . . . . Retek. *Raphanus.* 230
Beczője alólról felső két kopácsal nyílik fel. **2.**
- 2.** Magvai beczője mindenik rekeszében 2 soruak, vagy egyenetlenül 2 soruak. **3.**
Magvai beczője mindenik rekeszeiben 1 soruak. **6.**
- 3.** Beczője kopácsai innélküliek vagy csak töveiken van az in kezdetének némi jele; beczője lapított vagy hengeres, néha igen kurta.
Rézsuka. *Nasturtium.* 212
Beczője kopácsai 1 inuak. **4.**
- 4.** Beczője hegye csőrös, csőre áralaku, felényi mint a beczője; szálas beczője lapított 4 ormóju; magvai tojásdadok. . . . Alszegecs. *Syrenia.* 220
Beczője hegye nem csőrös. **5.**
- 5.** Lapos beczői sugáron félállók, szárlevelei nyilalakuak; bokr. szirmai keskenyek, hosszukás ék-alakuak, sárgás fejérek. Toronszál. *Turritis.* 213

Szálás vagy szálás láncsás beczői egymástól távol állanak, kihajlók; bokrétája szirmai kerekded visszás-tojásdadok, sárgák; alsó levelei szárnyason hasgattak vagy félbeszárnyasok.

Sorapár. *Diploaxis*. 222

6. Bibéje felálló s egymásra boruló 2 lemezeeskéből áll, 4 főbb porodája töve szárnyas.

Estike. *Hesperis*. 215

Bibéje egyszerű tompa, vagy hegyes, néha 2 lemezű is, de lemezei letfiremlettek; szálcái nem szárnyasok. 7.

7. Beczője kopácsai innélküliek, vagy csak töveiken van az in kezdetének némi jela. 8.

Beczője kopácsai hosszában menő 1, 3, 5 vagy sok innak. 9.

8. Csirája kelő levelei éle mindkét felől özszeránczoltak; husos és pikkelyes fogú tőgyökere vízirányosan áll. . . . Fogasir. *Dentaria*. 215

Csirája kelő levelei laposan kiterültek; csonka tőgyökere nem fogas, tőgyökere vagy rostos, vagy orsóalaku. . . . Fozslár. *Cardamine*. 214

9. Beczőjük hengeres, áralku vagy lapos csőrön végződik; magvok gömbalaku. 10.

Beczőjüknek nincsen csőre; ha pedig kurta csőrök van, akkor magvai hosszukások vagy tojásdadok. 11.

10. Kopácsain egy hosszában menő, vagy e mellett két felől csavargós, alig szembetűnő oldal ina van. . . . Káposzta. *Brassica*. 220

Kopácsain 3, vagy 5 kiálló ina van.

Mustár. *Sinapis*. 221

11. Kopácsain hosszában menő egy in, vagy e helyett hosszában menő több ér van. 12.

Kopácsain hosszában menő 3 ina van. 15.

12. Beczője lapos, vagy valamenynyire domboru, kopácsai kiálló vagy elmosódott egyinuak, vagy e

- helyett hosszában menő eresek; csészéje levelei tövein belől pikkelylő nőtt egy-egy ikra van. . . . . Ikrapikk. *Arabis*. 213
 Beczője 4 szögű vagy hengeres. 13.
13. Levelei épek, épélűek vagy fogasok; beczője 4 szögű. . . . . Szegecs. *Erysimum*. 218
 Levelei szárnyason szabdaltak, vagy az alsók legalább félbeszárnyasok. 14.
14. Beczője lapított, 4 szögű; magvai gömbalakuak. Tormáncs. *Barbarea*. 213
 Beczője csaknem hengeres; magvai tojásdadok vagy hosszukások. Nyulga. *Erucastrum*. 221
15. Bibéje tompa, ép vagy alig kicsipett; beczője hengeres, szálas vagy áralaku. Zsombor. *Sisymbrium*. 216
 Bibéje hegyes, kúp- vagy áralaku, karélyai kissé szélylyelállók; beczője végén bibéjéből lett kúp-alaku kurta csőre van. Málka. *Malcolmia*. 216

XVI. Sereg. Egyfalkások. Monadelphía.

1. Rend. Ötporodájuk. Pentandria.

1. Bokrétája 5 szirmu. 2.
 Bokrétája egy tagu, 5 metszetű. 3.
2. Levelei szárnyason bevagdaltak, vagy karélyosak. (Lásd XVI. ser. 2. r.)
 Arorr. *Erodium*. Gerely. *Geranium*. 264—265
 Levelei épek és épélűek. (Lásd V. ser. 5. r.)
 Len. *Linum*. 267
3. Bokrétája torkát husos hengerkévé nőtt porodái zárják be. (Lásd V. ser. 2. r.)
 Czinka. *Cynanchum*. 136
 Bokrétája toroka nyílt (V. ser. 1. r.)
 Lizinka. *Lysimachia*. 177

2. Rend. Tizporodájuk. Decandria.

Lapon

1. Levelei hármások, levélkéi viszsás-szivesek.
(Lásd X. ser. 5. r.) . . . Sósdi. *Oxalis*. 269
Levelei tenyeresen karélyosak, vagy szárnyason
bevagdaltak. 2.
2. Mind a tiz porodája ki van fejlődve; tokja kopácsi megéréskor alólról feselve, ivalakulag kunkorodnak fel. . . Gerely. *Geranium*. 265
Öt porodája ki van fejlődve, öt nincs tökéletesen kifejlődve; tokja kopácsi megéréskor alólról feselve, csavarosan kunkorodnak fel.
Arorr. *Erodium*. 264

3. Rend. Sokporodájuk. Polyandria.

1. Csészéje egyszeres. . . Sárda. *Abutilon*. 253
Csészéje kétszeres. 2.
2. Külső csészéje 3—12 levelű. 3.
Külső csészéje 2—9 metszetű. 4.
3. Külső csészéje 3 levelű; termései lapos sajtalaku körben ülnek, s megérésekor egymagvu termésekre hullanak szélylyel. . . Mályva. *Malva*. 252
Külső csészéje 6—12 levelű; 5 rekeszű tok termése 5 kopáccsal nyilik fel.
Hibik. *Hibiscus*. 253
4. Külső csészéje 3 metszetű.
Paizssajt. *Lavatera*. 251
Külső csészéje 6—9 metszetű. . Ziliz. *Althea*. 251

XVII. Sereg. Kétfalkások. Diadelphia.

1. Rend. Hatporodájuk. Hexandria.

1. Bokrétája felső szirma tövön zaeskos; kerekded termése makkocskanemű, egy magvu, fel nem nyiló. . . . . Füstike. *Fumaria*. 211

2. Bokrétája hoszszu sarkantyus; termése beczőnemű tok, sok magvu, két kopácsu.
Likasir. *Corydalis.* 211

2. Rend. Nyolcz porodájua. Octandria.

Csészéje 5 levelű, a két belső levele igen nagy, szárnyhoz hasonló, szíromnemű; 3—8 szirma szálcáival öszszenőtt.

Csészeszárny. *Polygala.* 256

3. Rend. Tiz porodájua. Decandria.

Pillangós virágua.

1. Szálcái egy esomóba nőttek, s maghonát behüvelyezik; termésök azomban hüvely. 2.
Szálcái két esomóba nőttek, azaz : 9 szálcasa öszszenőtt, a vitorlája felől álló egy szálcasa szabadon áll; termésök ugyancsak hüvely. 7.
2. Bokrétája szárnyai felső részén ránczosak; csészéje 1—2 ajaku. 3.
Bokrétája szárnyai nem ránczosak; csészéje 5 fogu vagy alig két ajaku. 5.
3. Csészéje felül mélyen behasított, egy ajaku, aszottas hártya széle 3—5 foggal tödött, csolnakja 2 szirmu; hüvelye lapos.
Jeneszter. *Spartium.* 285
- Csészéje harangalaku vagy csöves, 2 ajaku. 4.
4. Levelei egyszertűek, épek; csolnakja tompa végű; szálcái hegyök felé elszélesedök; bibéje belső oldalán menedékes, ferde.
Reketytye. *Genista.* 286
- Levelei hármások, csolnakja tompa végű; szálcái hegyök felé nem szélesednek el; bibéje külső oldalán menedékes. . Zanót. *Cytisus.* 286

5. Levelei hármások; csolnakja hegyes végű; szálesái hegyök felé kiszélesednek.
Igliez. *Ononis.* 287
- Levelei páratlan szárnyasok. 6.
6. Csészéje 5 fogu, magva megérésekor száraz széleivel hüvelyét bezárja, hasas; szálesái felül kiszélesedők; virágzata szárhegyi esomóban van.
Szapuka. *Anthyllis.* 288
- Csészéje 5 metszetű, magva megérésekor is nyitva marad, hártya szélű; szálesái áralakuak; virágzata hónalji fürtöt képez. Gálga. *Galega.* 297
7. Hüvelye 2 kopácsu, s nem ezikkés. 8.
Hüvelye ezikkés, keresztbe szakadozó. 26.
8. Bibeszára kopasz. 9.
Bibeszára szőrös. 19.
9. Csolnakja esőrösen kihegyezett. 10.
Csolnakja nem esőrös, egyszerűen hegyes vagy tompa. 11.
10. Hüvelye hengeres, vagy lapított szárnyatlan, felnyilt kopácsai csavarosan megtekeredettek; bibeszára lassankint hegyesedik el.
Kerep. *Lotus.* 296
- Hüvelye négyszögű, mindenik ormóján széles szárnyas; bibeszára felfelé vastagabb.
Szárnyók. *Tetragonolobus.* 297
11. Csomóba nőtt szálesái szirmaival kisebb nagyobb mértékben összenöttek; 1—5 magvu hüvelyét elszáradt virágai takarják.
Lóhere. *Trifolium.* 291
- Csomóba nőtt szálesái szirmaival nem nőttek össze. 12.
12. Csolnakja 2 szirmu; hüvelye bőrnemű, lapított.
Higviricz. *Glycyrrhiza.* 297
- Csolnakja 1 szirmu. 13.
13. Hüvelye hosszában kisebb nagyobb mértékben két rekesztű. 14.

- Hüvelye egy rekeszű. **15.**
- 14.** Tompa végü csólnakján nincs száлка; hüvelye alsó forradása válaszfallá hajlik be.
Bóka. *Astragalus.* 298
Tompa végü csólnakja vége alól egy kalászalaku száлка indul ki; hüvelye felső forradása válaszfallá nyomul be. . . . Sajkorr. *Oxytropis.* 298
- 15.** Hüvelye csigamódra tekeredett, vagy sarlóalaku, 1 — sok magvu. . . . Csigacső. *Medicago.* 289
Hüvelye más alaku. **16.**
- 16.** Csólnakja hegye ferdén csonka; egy magvu kemény hüvelye, visszás-tojásdad, alsó forradásán szárnyas ormóju, sima vagy fésűfogas, hálzatosan horpadozott.
Espárczet. *Onobrychis.* 301
Csólnakja hegye tompa. **17.**
- 17.** Szárnya hegyei őszenöttek, közepén hólyagosan felfuvódottak, csólnakja hegye sötét lilaszint; hüvelye gömbalaku.
Dornik. *Dorycnium.* 296
Szárnya hegyei nem nőttek ősze. **18.**
- 18.** Hüvelye kurta, puffadt, tojásdad, 1—3 magvu, virágzata tojásdad, vagy lefüggő fürt.
Mézkerep. *Melilotus.* 290
Hüvelye szálas lapos, sok magvu; virágzata 6 vagy több ernyős csomó.
Lepkeszeg. *Trigonella.* 290
- 19.** Fák vagy cserjék. **20.**
- Füféle növények. **21.**
- 20.** Bibeszára fonalaku szőrös, elől szakálas; bibéje bibeszára végén van, hüvelye lapos, szálas hosszukás; fürtje függő, virága fejér.
Ákász. *Robinia.* 298
Bibeszára félhengeres, tövétől fel tömötten szőrös, hegye horgas; bibéje horga hajlásában

van; hüvelye hólyagosan felfuvódott; fürtje felálló, virága sárga vagy piros.

Dudafürt. *Colutea.* 298

21. Bibeszára köröskörül, vagy a belső oldalán hosszában szőrös. **22.**

Bibeszára hegye alatt a külső oldalán szakálás, egyébütt kopasz vagy molyhos. **25.**

22. Bibeszára fonalalaku, hegyén köröskörül szőrös, egyébütt kopasz. . . . . *Lenese. Ervum.* 305

Bibeszára nem fonalalaku. **23.**

23. Bibeszára 3-éltű, oldalról lapított, tövén felül ormós, alól válus, hegye szakálás. *Borsó. Pisum.* 306

Bibeszára hegye lapos, egyenlő széles vagy felül szélesebb, hegye befelé hajló. **24.**

24. Pároson szárnyas, vagy páros levele nyelei kacscon végződnek. . . . *Bükköny. Lathyrus.* 306

Párosan szárnyas levele nyelei végén nincsen kacs. . . . . *Lednek. Orobus.* 307

25. Bibeszára egyenes, alól szakálás, felül s körül molyhos; csészéje 5 fogu, vagy 5 messzetű, a felső foga kurtább. . . . . *Babó. Vicia.* 301

Bibeszára, porodái és csólnakja csavarosan megtekeredett, csészéje 2 ajaku.

Paszuly. Phaseolus. 309

26. Hüvelye csaknem hengeres; vagy 4 ormóju, ezikein begyüremlett, 1 magu.

Kornilla. Coronilla. 300

Hüvelye lapított, magva sinórját tartó forradása felől öblösen kikanyarított, vagy karélyos; magva félkör alakulag meggörbült.

Patkóczim. Hippocrepis. 301

XVIII. Sereg. Sokfalkások. Polyadelphia.

1. Rend. Sokporodájuak. Polyandria.

Szálesái 3, 5 vagy 6 falkába nőttek; csészéje 5

levelü vagy 5 hasábu; bokrétája 5 szirmu; bibeszára 3; tokja 3 rekeszü.

Linka. *Hypericum.* 254

XIX. Sereg. Forrt portokuak. Syngenesia.

Ezen seregbe tartozó növények rendeit szándékosan mellőzöm, hogy meghatározásuk ez által is könnyítve legyen.

1. Minden virága félszer vagyis nyelvalaku. 2.
Minden virága csöves, 5 (ritkán kevesebb) fogu; vagy néha fészke kertületén levő virágainak nincs is bokrétája, hanem e helyett fészke belső színes levelei képezik a sugarát. 16.
Fészke kertületén levő virágai félszeresek, vagy nyelvalakuak; a többiek (közép virágai) csövesek, 5 foguak. 42.
2. Magvának (sőt a maghonának is) bóbitája van. 3.
Magvának (és annál fogva maghonának) nincs bóbitája; magván azomban a bóbita helyett néha egy bokrocska polyva van. 15.
3. Bóbitája szőrei egyszerűek, ágatlanok. 4.
Bóbitája szőrei ágasok vagy tollasok, azaz: oldalról ismét szőröcskék nőttek. 10.
4. Virágai számszerint öten vannak, s egyetlen kört képeznek. . . . Csakkör. *Prenanthes.* 120
Virágai számosak, kettős vagy többes körben állanak. 5.
5. Magvai esőrmélküliek, bóbitája ennél fogva nyeletlen. 6.
Magvai vékony esőrütek, bóbitái ennél fogva nyelések. 8.
6. Magvai lapítottak; bóbitája hajlós nem törékeny; levelei kopaszok, élén tüskés szemszőrütek.
Csorbóka. *Sonchus.* 121
Magvai hengeresek, vagy alig laposak; levelei élén nincsenek tüskés szemszőrök. 7.

7. Magvai felső végei vékonyabbak, mint az alsó elhegyesedésre hajlók; bóbitája szép fejér, rendszerint hajlós és nem törékeny.
Aszász. Crepis. 121
 Magvai felső végei alsó végeinél nem vékonyabbak, sőt vastagabbak, csonkák; bóbitája piszkos sárgás, nem hajlós, törékeny.
Holgyomál. Hieracium. 123
8. Tőkoesányja egy virágu, esőves; virágai többszörös körtiek; magvai hegyeiken puha túske pikkelyek, v. finoman göresösek.
Pitypang. Taraxacum. 118
 Sok virágu szára van. 9.
9. Magvai csőre tövét polyvanemű koszoruk vagy pikkelyek veszik körül; virágai kétkörben állanak; fészke alatt néhány levélből álló murvaköre van. . . . . *Kakics. Chondrilla.* 119
 Magvai csőre tövén sem koszoruk, sem pikkelyek nincsenek; fészke fedelékesen egymásra boruló egyenetlen pikkelyekből áll; virágai 1—3 kört képeznek; magvai lapítottak.
Saláta. Lactuca. 119
10. Vaczka polyvás, polyvái egyes virágait egymástól elkülönözik, a magva megérésekor, magvával együtt leválnak.
Polyvahordó. Hypochaeris. 115
 Vaczka kopasz. 11.
11. Fészke levélkéi mind egyenlők; tövön összenöttek, murvaköre nincs.
Kecskedisz. Tragopogon. 116
 Fészke levélkéi egyenetlen hosszúságúak. 12.
12. Fészke murvaköre levélkéi lekonyultak; bóbitája tövön egy gyűrűbe nőtt, s könnyen lehulló.
Magvarótt. Picris. 116
 Fészkének nincs murvaköre, fészke levélkéi vagy pikkelyei mind lelapultak. 13.

- 13.** Bóbitája oldal szőröcskéi nincsenek egymásba szövődve, bóbitája nem hull le; fészke pikkelyei mind egyenlő szélesek, szálas lánçasok; tőkocsányja van. . *Arszlánfog. Leontodon.* 115
 Bóbitája oldal szőröcskéi egymásba szövődtek; fészke pikkelyei tövön szélesebbek, felfelé lassanként elkeskenyednek; száruk van. **14.**
- 14.** Fészke alsó pikkelyei hátán lefelé álló apró fogai vannak; magva alja, egyéb részénél jóval vastagabb, ezen levő poczka alsó részén homoru.
Magpoczok. Podospermum. 118
 Fészke alsó pikkelyei hátán nincsenek fogak; magvai tövön nem poczkosak.
Pozdor. Scorzonera. 117
- 15.** Fészke levélkéi konyák; magvai lánças polyvák-
 kal vannak koszoruzva; virága kék.
Katáng. Cichorium. 115
 Fészke levélkéi lelapultak; magvain nincs nincs polyva koszoru; magvai 20 rovátkuak; virága sárga. . . . . *Válupikk. Lapsana.* 114
- 16.** Minden virágnak fedelékes külön esészéje van, s mindnyája együtt egy golyóalakú gümböt képez; bóbitája koszorúalaku; kopasz vaczka golyóalaku. . . . . *Laptaborz. Echinops.* 106
 Az egyes virágoknak nincs külön esészéjük. **17.**
- 17.** Magva bóbitás. **18.**
 Magva bóbitátlan. **40.**
- 18.** Vaczka polyvás, vagy sertés, vagy sejtes. **19.**
 Vaczka kopasz. **31.**
- 19.** Fészke pikkelyei 2 soruak, a külső sor letüremlett; levelei ellenesek. (lásd 56. sz.)
Villamag. Bidens. 97
 Fészke pikkelyei fedelékesek; levelei váltogatók. **20.**
- 20.** Vaczka sejtes, sejtgödre szélei megszakadozottak, sok soru szőrös csaknem tollas bóbitája

- tövön egy gyűrűbe nőtt öszsze; magva viszsás tojásdad, lapított 4-szögű; fészke levelei tövishegyűek. . . . Bordon. *Onopordon*. 110
- Vaczka polyvás vagy sertés, de nem sejtes. 21.
21. Bóbitája tollas. 22.
Bóbitája szőrös, sertés vagy polyvás. 23.
22. Fészke belső levélkéi sugárzók, szálasok, színesek, száraz hártások és tövistelenek, a külsők kurtábbak, fűneműek és tövisesek; bóbitája egy soru minden virágában van poroda is terme is.
Körfény. *Carlina*. 107
- Fészke belső levélkéi nem sugárzók; bóbitája sok soru, mindenik tollas, alól gyűrűbe nőttek, s lehullók; virága csöves-harangalaku, rendszerint tökélytelen kétlaki; magva lapított, hosszukás. . . . . Bárcs. *Cirsium*. 112
23. Fészke belső levélkéi, a külsőknél hosszabbak, sugárzók, színesek és tövistelenek, a külsők száraz hártások; szélső virágai csövesek, kétajakuak, s bennök terme van, közép virágai csövesek, 5 foguak, porodások és termések; belső magvai bóbitái 5—10 láncsás polyvából állanak; vaczka is polyvás.
Vasvirág. *Xeranthemum*. 107
- Fészke levélkéi nem sugárosak. 24.
24. Vaczka belső szélén köröskörül termés virágai között polyvás, közepén kopasz; fészke apró 5 szögű vagy kupalaku, külső levélkéi gyapjasok, a belsők hártások. . . . Pamár. *Filago*. 102
- Vaczka egészen polyvás. 25.
25. Fészke levélkéi horoghegyűek; virágaiban megvan a terme is, a poroda is; sok soru bóbitája serte polyvás; fészke csaknem gömbalaku.
Bojtorján. *Lappa*. 113
- Fészke levélkéi nem horog hegyűek, különféleképen képződtek. 26.

- 26.** Tojásdad fészke külső levélkéi szára felső leveleivel egyenlők, öblös szárnyas szabásuak, a belsők hosszudad láncások, hártyaneműek; virágai tökélyesek, 5 metszetűek; 4 lapu magvai viszsás-tojásdadok.
Gordon. *Kentrophyllum*. 110
- Fészke külső levélkéi szára felső leveitől különböznek. **27.**
- 27.** Bóbitája 3—sok soru, állandó gyűrűbe nem nőtt össze, külső sora a többinél hosszabb, a belső kurtább. **28.**
Bóbitája 2 — sok soru, lehulló; bokrétája mind egyenlő csöves. **29.**
- 28.** Magva hoszszukás, lapított; bóbitája sok soru; bokrétája egyenlő vagy a szélsők nagyobbak a többinél s töltéressek, üresek; fészke levélkéi rojtosak, vagy prémesek vagy néha tövisesek.
Csüktüllő. *Centaurea*. 108
- Magva hengeres, viszsás-tojásdad; bóbitája 3 soru; szélső virágai a többinél hosszabbak szálas töltéressek, ferde szélűek, üresek; fészke levélkéi láncások, kihelyezettek, prémetlenek és tövistelenek. . . . Bóbitagyász. *Crupina*. 107
- 29.** Magvai viszsás tornyadzó alakúak, négyszögűek; 2—3 soru serte polyvás bóbitája magva tetején álló, kurta hengeres ványkosra nőtt és ezzel együtt lehulló; szőre belső sora a külsőnél hosszabb. . . . Puhoncz. *Jurinea*. 110
- Magvai hoszszukások, lapítottak; bóbitája sok soru. **30.**
- 30.** Bóbitája sertepolyvás, gyűrűbe nem növedő, a belső sora hosszabb a többinél; virágai tökélyesek vagy kétlakiak. . . Zsóltina. *Serratula*. 114
- Bóbitája szőrös; tövön gyűrűbe nőtt, sorai egyenlők; virágai tökélyesek.
Bogács. *Carduus*. 110

- 31.** Fészke levélkéi egysorúak vagy ez alatt még egy murvakör is van. **32.**
Fészke levélkéi fedelékesek, vagy 2—3 sorúak. **34.**
- 32.** Főkocsánya alacsony, pikkelyes tetején fejes bugás virágzata van; fészkei kétlakiak; termés virágu fészkeiben sugárvirágai több sorúak, porodás virágu fészkeiben egysorúak.
Kalapfü. *Petasites.* 91
- Szára leveles. **33.**
- 33.** Fészket 1 vagy több levélkéből álló murvakör veszi körül. . . . . Üszögör. *Senecio.* 104
Fészket murvakör nem környezi.
Dugasor. *Cineraria.* 106
- 34.** Levelei ellenesek, 3—5 hasábuak; fészkei 5—6 viráguak, virágai tökélyesek; bibeszára fonalalaku s megnyúlt. Pakócza. *Eupatorium.* 91
- Levelei váltogatók, épek; fészkei sokviráguak. **35.**
- 35.** Minden virága tökélyes, 5 metszetű, sárga; bibéje tojásdad. . . . Aranyfürt. *Linosyris.* 94
Sugárvirágaiban csupán terme van; bibéi félhengeresek. **36.**
- 36.** Portokai tövéről serteszálak nőttek. **37.**
Portokai tövéről nem nőttek serteszálak.
Küllőrojt. *Erigeron.* 93
- 37.** Sugárvirágai szabálytalanok, 3 metszetűek, egysorúak. **38.**
Sugárvirágai fonalalakuak, 1—5 sorúak, hegyökön fogasolt. **39.**
- 38.** Bóbitája szőrei egyenlők; sugárvirágaiban csupán terme van, középvirágai 5 foguak, tökélyesek; portokai tövéről két szál serte nőtt.
Sertecsék. *Inula.* 94
- Bóbitája szőrös, szőrei külső köre kurta s egy koszoruba nőtt. . . . Balhafü. *Pulicaria.* 96
- 39.** Fészke 5 szögű, vagy kupalaku, apró; külső levélkéi gyapjasok (lásd 23.) Pamár. *Filago.* 102

Fészke félgömb vagy hengeralaku, levélkéi száraz hártyások, vagy a külsők fűnemtek, kopaszok, különféle szintek.

Gyopár. *Gnaphalium*. 103

40. Fészke levélkéi 5—9 egy sorban s lazán állanak; minden virága csöves, szélső virágai is 5—9 magot termők, közép virágai tökélyesek vagy csak porodások, de terméketlenek, vaczka kopasz. . . . . Molyhár. *Micropus*. 94

Fészke levélkéi fedelékesek. 41.

41. Fészke félgömbalaku vagy tojásdad; vaczka kopasz vagy gyapjas bolyhos; virágzata füzeres v. fürtös; virágai tökélyesek, v. a szélsők fonalalakuak s termések; magvai viszsás-tojásdadok, tetejükön egy kis keskeny tányérocsonk van.

Üröm. *Artemisia*. 100

Fészke félgömbalaku, virágzata bogernyős; vaczka kopasz; virágai tökélyesek, v. a szélsők fonalalakuak, 3 foguak; magvai szegletesen rovátkoltak, a tetejükön levő tányérocsonk olyan széles, mint a mag teteje.

Varádics. *Tanacetum*. 102

42. Magvai mindnyájan vagy legalább a középsők bóbítások. 43.

Minden magva bóbítatlan. 53.

43. Pikkelyes tókoesánya van; levelei tövéről nőttek. 44.

Leveles száruak. 45.

44. Szára hegyén egy fészke van; sugárvirágai többsorúak, sárgák, csupán terme van bennök, középvirágai tökélyesek. Szatytyu. *Tussilago*. 91

Virágzata fejes bugás (lásd a 32. szám alatt.)

Kalapfű. *Petasites*. 91

45. Sugárvirágai sárgák. 46.

Sugárvirágai más szintek. 51.

46. Fészke levélkéi mind egyenlők. 47.

- Fészke levélkéi egyenetlenek, s egymást többszörösen hátalják. 49.
47. Fészket 1 vagy több levélből álló murvakör veszi körül; fészke levélkéi hegyei rendszerint feketék; néha nincs sugáros virága (lásd 33. sz.)
Üszögör. *Senecio*. 104
- Fészket murvakör nem környezi. 48.
48. A szélső körben álló magvainak nincs bóbitájok; bibéjük hegye egyéb részöknél vastagabb.
Tarkör. *Doronicum*. 104
- Minden magva bóbitás; bibéje csonka, vagy fonalalaku. . . . . Dugasor. *Cineraria*. 106
49. Portokai tövéről nem nőttek serteszalak; sugárvirágai egy sorban állanak, számszerint 5—8.
Ritkarój. *Solidago*. 94
- Portokai tövéről két serteszál nőtt; sugárvirágai sokan vannak. 50.
50. Bóbitája egyenlő szőrökből áll. (Lásd 38. szám.)
Sertecsék. *Inula*. 94
- Bóbitája szőrei külső köre egy koszoruba nőtt s a belsőknél kurtább. (Lásd 38. szám.)
Balhafű. *Pulicaria*. 96
51. Termét tartalmazó szélső virágai több sornak, ezek közül a külsőkör keskeny nyelvalaku és a sugárát képezi. (Lásd 36. sz.)
Küllőrojt. *Erigeron*. 93
- Termét tartalmazó szélső virágai egysorúak, széles láncások. 52.
52. Termés sugárvirágai is teremnek magvakat.
Gerepesin. *Aster*. 92
- Sugárvirágaiban nincsenek tenyészszervek, s annál fogva nem is teremnek magvakat.
Csillagcsin. *Galatella*. 93
53. Vaczka kopasz. 54.
- Vaczka polyvás. 56.
54. Fészke pikkelyei szegélytelenek s egyenlő hossz-

- szuk; vaczka kupos; tőkocsányja egy virágu; magvai egyformák. . . . Rukercz. *Bellis*. 93
Fészke pikkelyei hártyaszegélyűek. 55.
55. Vaczka laposan domboru.
Aranyvirág. *Chrysanthemum*. 110
Vaczka kupos. . . . Szikfü. *Matricaria*. 100
56. Fészke pikkelyei kétsorúak, egyenlők, a belső sorbeliek felállók, a külsők letüremlettek; négy-szögű magvainak 2—4 horgas foga van; szélső virágai néha sugárosak, néha nem. (Lásd 19. szám.) . . . . . Villamag. *Bidens*. 97
Fészke pikkelyei egyenetlenek, fedelkesek. 57.
57. Fészke pikkelyei hegyei lehajlók; magvairól 2—4 polyva bőbitója lehulló.
Napvirág. *Helianthus*. 96
Fészke pikkelyei egymásra lapultak; magvai bőbitátlanok. 58.
58. Sugárvirágai igen szélesek, csaknem kerekdedek, vagy szivesek, 10-nél nem igen több.
Cziczkóró. *Achillea*. 97
Sugárvirágai hoszszukások, számosak; fészke fél-gömbalaku vagy lapos. Montika. *Anthemis*. 99

XX. Screg. Porodás terméjűek. Gynandria.

1. Rend. Egy porodájúak. Monandria.

1. Alsó ajaka (mézajaka) alólról sarkantyus vagy zacskós. 2.
Alsó ajaka se nem sarkantyus, se nem zacskós. 8.
2. Levele helyett tőkocsányján burkok vannak, portokai terméje hegyén szabadon állanak; sarkantyúja áralaku, lefelé álló. Gérbicz. *Limodorum*. 54
Tövéről vagy száráról levelei nőttek; kétrekesztü portokai terméje előrészen állanak. 3.

3. Alsó ajaka ép, szálas; portoka rekeszei aláfelé esőröcskéje kikanyarított öble által vannak elválasztva. . . . Sarkar. *Platanthera*. 54
 Alsó ajaka több karélyn, vagy éle bevagdalt, vagy csipkés. 4.
4. Alsó ajaka 1—2 hüvelyk, s a még ki nem nyílt, vagy éppen nyíló félben levő virágában sodros; portokai rekeszei alól egy zacskócskával vannak egybekötve.
 Sodortajk. *Himanthoglossum*. 53
 Alsó ajaka sokkal kurtább s nem sodros. 5.
5. Portokai 2 nyelecskéje, egy rekeszű zacskócskájánál fogva van a bibe ikrájához növe; 3 felső szirma összeáll, a két oldali nyílt; alsó ajaka 3 metszetű; sarkantyúja akkora, mint a maghona, vagy valamivel hosszabb.
 Ragikra. *Anacamptys*. 53
 Portoka 2 nyelecskéje mindegyike bibéje 2 ikrájára van növe. 6.
6. Portoka rekeszei alól egymástól elállanak, zacskócskájok nincs; alsó ajaka széles lánésás, a hegye felé kiszélesedő, 3 fogú; kurta sarkantyúja zacskóalakú. . . Nyclvür. *Coeloglossum*. 53
 Portoka rekeszei párhuzamosak; alsó ajaka széles, leginkább karélyos. 7.
7. Bibéje mindkét ikrája 2 rekeszű zacskócskába van záródva. . . . Kosbor. *Orchis*. 50
 Zacskócskája nincs. . Csorikra. *Gymnadenia*. 53
8. Alsó ajaka 2 tagu. 9.
 Alsó ajaka nem tagolt. 10.
9. Leple harangalaku, kissé nyílt; maghona kurta csavaros nyelen függ, azomban maga nem csavaros.
 Bibak. *Epipactis*. 55
 Leple szirmai felálló, összetartók; nyeletlen maghona csavaros. . Porfej. *Cephalanthera*. 54
10. Tőkoecsányja kopasz vagy hártya pikkelyes, le-

- velei nincsenek; ajaka visszás-szíves; portokai szabadok. Az egész növény piszkos sárga, végére barnás. . . . Tokafék. *Neottia*. 56
Szára leveles. 11.
11. Leple szirmai kiterültek, vagy más szóval: virága kinyilt. 12.
Leple szirmai felfelé állók, vagy öszszetartók. 14.
12. Alsó ajaka előre álló, széles, bársonyos-barna; portoka rekeszei maghonához nőttek, de alól egymástól elállók. . . . Bangó. *Ophrys*. 54
Alsó ajaka hátra felé fordult, felálló; portokai szabadok. 13.
13. Portokai állandók, 4 porgolyója páronként nőtt a maghonára; leple nyilt, belső szirmai tojásdadok, ... Bibefog. *Malaxis*. 57
Portokai lehullók; tompa ajaka tojásdad; leple szirmai szálas-ékalakúak.
Hagymabur. *Sturmia*. 56
14. Alsó ajaka szabadon lefüggő, 2 metszetű; leple szirmai sisakalakulag öszszeállanak; maghona teteje hátsó része tojásdad-kontyu, melynek a tövére vagy a tetejére nőtt a portoka; szárán 2 ellenes levele van. . . Bibekonty. *Listera*. 56
Alsó ajakát leple alsó szirmai foglalják be, vagy alsó ajaka felfelé álló, ép, igen tompa, elől esipkés; portokai szabadok, nyeletlenek.
Füzértekerces. *Spiranthes*. 56

2. Rend. Két porodájúak. Diandria.

Leple 4 szirma keresztalakúan kinyilt, az alsó 2 metszetű; ajaka czipóalakúan felfuvódott, lefelé álló; maghona teteje 3 metszetű, portokai ezen metszetek 2 szélsőjére nőttek.

Czipőczim. *Cypripedium*. 57

3. Rend. **Hat porodájuk.** Hexandria.

Lepke sárgás színű csöves, csöve tövön hasas, hegye lepitytyedt nyelvvalaku.

Gégevirág. *Aristolochia.* 84

XXI. Sereg. **Egylakiak.** Monoccia.

A XXI. és XXII-dik seregbe tartozó növényeket Linné porodáik számánál fogva állította rendekbe; de mivel mind a két sereg számos rendet foglal magában, és mivel némely rendbe 1—2 növény jut; a növények könnyebb meghatározhatása miatt a rendeket itt jónak láttam mellőzni.

1. Vizi növények. 2.

Szárazai növények. 9.

2. Vizen uszó s gyökerét a vízbe eresztő növény; szára levélnemű; van 2 porodája s 1 maghona.

Lepese. *Lemna.* 59

Gyökerét az iszapba ereszti, szára és levelei a vízben, vagy a vizen usznak, vagy a víz felett állanak. 3.

3. Virágai magánosak, hónaljiak. 4.

Virágai virágzatot képeznek. 6.

4. Porodás virága leple 10—12 metszetű; 5 — sok portoka van. — Termés virága leple 9—12 metszetű, maghona 1, termésén bibeszára megmarad; levelei gyűrűsek.

Locsagaz. *Ceratophyllum.* 62

Porodás virágai leplét 1—2 murva pótolja, levelei ellenesek, épek. 5.

5. Egy porodáját 2 ellenes murva védi; bibeszára 2; száraz csontár termése 4 felé esik; levelei hosszukás ékalakuak, vagy szálások.

Mocsárhur. *Callitriche.* 62

Egy porodáját egy hártyanemű murva védi; porodás virágában levő 1 porodája fonalalaku; tö-

- kélyes virágában porodája szinte 1, maghona 4, bibéje paizsalaku; levelei sertés-szálások. Galáz. *Zanichellia*. 57
6. Virágzata gyűrűs vagy csomós; levelei sertealakuak vagy keskeny szálások. 7.
Virágzata buzogányos füzér, levelei laposak, széles szálások. 8.
7. Porodás virága csészéje 4 karélyu; bokrétája 4 szirmu, lehulló; porodája 8. Termésvirága 4 fogu, csészéje felső; szirmai igen aprók; bibéje 4, bolyhos; termése száraz csontár, mely megérésekor 4 felé esik; viz alá merült levelei gyűrűsek, mélyen szárnyason hasgatott serte sallanguak. . . . Tóborosta. *Myriophyllum*. 271
Kancsóalaku egy tagu, 2—3 fogu porodás burka 1 portokát magába zárja. Termés virága 2—3 bibeszáru egy csupasz maghonból áll; száraz csontára 1 magvu; csavargós élű levelei szálások. . . . Hinár. *Najas*. 57
8. Porodás és termés virágai hengeres füzérben (buzogányban) szára hegyén vannak, felül a porodás, alattok a termés virágok; maghonait serteák veszik körül; állandó bibeszára termésére rá van növe. . . . Gyékény. *Typha*. 60
Füzerei gömbalakuak, felső gömbjében porodás, az alsókban termésvirágai vannak; leple több levelű, polyvanemű; száraz és szurós csontára kocsánykátlan. . . . Baka. *Sparganium*. 61
9. Fűféle növények. 10.
Faféle növények. 23.
10. Pázsit vagy palkafélék (sások.) 11.
Nem pázsitfélék. 12.
11. Porodás virágai szárhegyi szélylyelterpedt bugában állanak; termés virágai egy vagy több oldali torzsán (csövön) vannak, melyet levelek

- hüvelyeznek be, bibeszára igen sok, hajhoz hasonló. . . . . Kukoricza. *Zea.* 22
- Egy, ritkán kétlaki virágai füzéresek; egyes virágait egy polyva burkolja; porodás virágai 3 porodások; termés virágai kancsóalaku leple makkoeskájával öszszenőnek. . . Sás. *Carex.* 23
- 12.** Virágai csészések és bokrétások. **13.**
Virágai leplesek, leple 1 — sok szirmu vagy levelü, vagy ez is hiányzik, s burok helyettesíti. **16.**
- 13.** Csészéje 3 levelü, bokrétája 3 szirmu; porodája sok. Termés virága porodás virágához hasonló, sok maghona csak gömbalaku vaczkán ül.
Nyilfü. *Sagittaria.* 37
- Csészéje és bokrétája egy tagu, 4—5 metszetü, vagy hasábu. **14.**
- 14.** Termése borsó nagyságu, sima, fekete bogyó; virágzata fürtösen sátorozó; virága 1, vagy 2 laki.
Gönyc. *Bryonia.* 237
- Termése nagy kabak; 1 laki virágai magánosak, hónaljiak. **15.**
- 15.** Magvai kiálló szegélyűek; portokai csővé nőttek öszsze, kacsesai ágasok. . . Tök. *Cucurbita.* 236
- Magvai élesek, szegélytelenek; portokai öszszeptartók; kacsesai egyszerűek.
Ugorka. *Cucumis.* 237
- 16.** Virágzata torzsa, melyet egy töltséres hártya-csuklya burkol, vagy hüvelyez be; torzsája hegye bunkós, kopasz; közepén vannak köröskörül porodái, töve felé szőrös bibéjü maghonai; termései 1 magvu bogyók.
Kontyvirág. *Arum.* 60
- Virágzata másalaku. **17.**
- 17.** Levelei szárnyasok; virágzata szárhegyi csomós, a csomó felső részén esők termések, az alsóbbak porodások; leple helyét pótló csészéje 4 metszetü; porodája 20—30; bibéje ecsetalaku.
Csábair. *Poterium.* 238

- Levelei egyszerűek, épek vagy karélyosak. **18.**
- 18.** Porodája 10 — sok, kocsányos maghona hasas lepléből kinyulik; leple harangalaku 4—5 fogu, fogai félhold vagy 2 szarvu fedőjével (ikrájával) váltogatva állanak; bibeszára 3, két metszetű; tokja 3 czikkű, czikkei egy magvuak; virágzata ernyős. . . . Fütéj. *Euphorbia.* 259
Porodája 3—5. **19.**
- 19.** Virágait fészekalaku gallér veszi körül; porodás virágai galléra sok levelű, termés virágai galléra egytagu. 2 virágu; termés virágának leple nincs; horgas tüskéjű magrejtője megkeményedő gallérából fejlőd ki. . . . Csimpaj. *Xanthium.* 125
Virágai ninesenek gallérban. **20.**
- 20.** Bibéje gombos ecsetalaku; porodás virága leple 4 hasábu, porodája 4. **21.**
Bibéje vagy bibeszára 2, fonalalaku. **22.**
- 21.** Egy vagy kétféle virágai bugás virágzatot alkotnak; porodás virága leple 4 hasábu, termésvirágaié keresztbeálló 4 levelű; levelei ellenesek s szárával együtt csipős fulánkos szőrűek.
Csalán. *Urtica.* 66
- Virágai felemások; csipő fulánkszőrei ninesenek (lásd IV. ser. 1. r.) . . Falfű. *Parietaria.* 67
- 22.** Mind kétféle virágai leple 3—5 levelű, minden virága alatt 3 murva van, porodás virágai-
ban 3—5 poroda, termés virágaiban 2—3 bibe van; 1 magvu szütyő termése derekán nyiló.
Amaránt. *Amaranthus.* 77
- Termés virága termésével együtt növe leple 2 kopácsu, murvanemű s lapított; porodás és felemás virágaié 3—5 hasábu; porodája 3—5; termésvirágából származott magva felfelé, tökélyes virágáról fejlett magvai vízirányosan állanak; egyikféle virága tövén sincs murva.
Maglapél. *Atriplex.* 74

- 23.** Körtealaku husos vaczka bezáródott, virágai vaczka belső oldalán vannak; felül eső porodás virágai leple 3 hasábu, porodája 3; termésvirágai leple 5 hasábu, maghona kocsánykás, bibeszára 2 bibéjü. . . . . *Figé. Ficus.* 66
Virágai külsők, ninesenek a vaczkába záródva. **24.**
- 24.** Termés virágai barkában vannak vagy füzéresek. **25.**
Termés virágai magánosak, vagy 2—3-sok. **30.**
- 25.** Porodás és termés barkái golyóalakuak, igen kurta, számos porodái közt csaknem ékalaku pikkelyek vannak; visszás tornyadzóalaku terméi is számosak, s ezek közt is pikkelyek vannak; makkoeskái tövön koszorusak.
Boglárfa. Platanus. 67
Barkái nem golyóalakuak. **26.**
- 26.** Porodás és termés barkái 3—5-ével fürtösek, hengeres, porodás barkái pikkelyei paizsalakuak, kocsányosak, mindenikben 3 lepel, mindenik leplében 4 poroda van; termés barkái hosszukások, pikkelyei tojásdadok, 2 virágnak; magva megérésekor megfásulnak; magva lapított
Egerfa. Alnus. 63
Barkái vagy füzérei magánosak. **27.**
- 27.** Porodás és termés füzérei tömöttek; termés barkái tojásdadok; leple 4 szirmu, maghona 2 bibéjü; makkoeskáját husossá fejlődő leple zárja be, termése csomós álbogyó v. esontár; porodás füzérei hosszukás-hengeresek: leple 4 hasábu, porodája 4. . . . . *Eperfa. Morus.* 66
Porodás és termés barkái pikkelyalaku murvák-ból képződtek. **28.**
- 28.** Porodás barkája fedelékes pikkelyei paizsalakuak, kocsányosak, mindenik pikkely belső oldalán 3 kissebb murva van 4 porodával, portokai nem szakalások; termés barkái pikkelyei kocsánykát-

lanok, töveiken 2—4 mellékpikkelylyel és 2—4 maghonnal; bibeszára 2, magva szárnyas.

Nyírfa. *Betula.* 63

Porodás barkái pikkelyei mellett nincsenek murvák, porodája 12 — s több, portokai hegyei szakadások; termés barkái pikkelyei lazán állanak; makkocskái nem szárnyasok. 29.

29. Termés barkái szálasok, lehulló murvái láncásak, mindenik murva tövén 3 karélyu, szegletes fogu s kocványkás 2 pikkely van, melyek magva megérésekor 2 burokká s együtt mindnyájan tobozzá fejlenek ki.

Gyertyánfa. *Carpinus.* 63

Termés barkái egyes virágai mellett 2 murvája van, melyek épélűek, tövön szórősek, éleiknél fogva üszszenőttek s maghonait befoglalják; érett magvait tartalmazó toboza tojásdad, a komlóéhoz nagyon hasonló.

Veniczfá. *Ostrya.* 63

30. Levelei páratlan szárnyasok; porodás barkái oldalik, karélyos pikkelyeik alatt 12—24 porodája van; termés virága 1—3-ankint az ághegyeken ülnek; csőves esészéje maghonához nőtt, 4 fogu, bokrétája 4 fogból áll, bibéje 2; termése csontár. . . . . Diófa. *Juglans.* 263
- Levelei magánosak, épek, vagy öblösen karélyosak. 31.

31. Porodás virágai hosszu kocványon függő, csaknem golyóalaku barkában vannak, 5—6 metsetű leple harangalaku; porodája 8—12, termés virága felálló, hónalji, vagy szárhegyi, burka kancsóalaku, csaknem 4 karélyu, szálas murváiba göngyölt, s azzal üszszenőtt, 2 maghonán 2 bibe van; tojásdad termése makknemű, négyélű borzas-tüskés kopáncs, bele 3-szögű.

Bikkfa. *Fagus.* 65

Porodás barkái hengeresek vagy szálások. **32.**

- 32.** Porodás barkái szálások, felállók, leple 5—6 hasábu, porodája 10—20, termés virágai magánosak, vagy 2—3-an vannak együtt, s borzas tüskés gallér fogja őket körül; 5—8 metszetű leple maghonával egygyénőtt, bibéje 5—8; tüskés kopácsában 1—3 makkja van, makkja héjja bőrnemű, belső oldalán selymes szőrű.

Gesztenyefa. *Castanea.* 65

Porodás barkái lefüggők. **33.**

- 33.** Porodás barkái hengeresek; fedelékes pikkelyei alatt 2 pikkelyecske és 8 poroda van; termés virágai bimbóalakuak, fedelékesen pikkelyesek, alsó pikkelyei üresek, a felsők 2 viráguak, bibeszára 2; egy rekeszű makkját rongyos, fogas száju kopáncs burkolja be.

Mogyorófa. *Corylus.* 64

Porodás barkái szakgatottak, leple 6—8 hasábu, porodája 6—8; termés virágai bimbóalakuak, fedelékesen pikkelyesek, egy viráguak, bibéje 3 karelyu; félgolyóalaku kopáncsban ülő makkjai egyrekeszűek. . . . Tölgyfa. *Quercus.* 64

XXII. Sereg. Kétlakiak. Dioecia.

1. Virágai csészések és bokrétások. **2.**
Virágai leplesek vagy polyvások. **12.**
2. Fák vagy eserjék. **3.**
Fűféle növények. **8.**
3. Fákon élődő, villás ágazatu eserjék. **4.**
Földből növő fák v. eserjék. **5.**
4. Virágai szárhegyi fűrtben vannak, tökélyesek v. kétlakiak; csészéje szélei igen kurták, felsők; szirma 6; porodás virágaiban 6 poroda van, termés virága 1; maghona tetején egy bibeszára van; termése 1 magvu bogó.

Fákin. *Loranthus.* 196

- Virágai szára hegyén 3—5-tével allanak csomóban; porodás virága husos-bőrnemű, csészéje 4 hasábu, porodája 4; termésvirága csészéje karimája elmosódott, szabadon álló husos-bőrnemű szirma 4, bibéje száratlan; termése 1 magvu bogyó. . . . . Fagyöngy. *Viscum.* 195
5. Levelei füzöttek. 6.
Levelei egyszerűek, épek, vagy karélyosak. 7.
6. Levelei szárnyasok (lásd II. ser. 1. r.)
Körisfa. *Fraxinus.* 135
Levelei hármások (lásd V. ser. 3. r.)
Szömörce. *Rhus.* 263
7. Porodás virágaiban 8 poroda van; csészéje 5 hasábu, bokrétája 5 szirmu, levelei ellenesek. (I. VIII. ser. 1. r.) . . . . . Jávör. *Acer.* 255
Porodás virágaiban porodái szirmaival ellenesen allanak; termés virága maghona felső; termése csontár. (lásd. V. Ser. 1 r.)
Benge. *Rhamnus.* 258
8. Bokrétája egytagu, harangalaku; csészéje 5 fogu; termése bogyó, (lásd XXI. ser. 14 szám alatt.)
Gönye. *Bryonia.* 237
Bokrétája 3—5 szirmu. 9.
9. Vizi növények; csészéje 3 hasábu; bokrétája 3 szirmu. 10.
Szárasi növények. 11.
10. Tökocsányja hegyén levő porodás 1—5 virágát 2 levelü burok fogja körül; porodája 9, hárma tövéről bibeszáralaku szálaeska nyulik virága közepére; termés virága tövén, burkában 1 virág van, 3—6 porodájának csak a szálaesája van meg; portoka nincs, bibéje 6, két hasábu; termése bogyó.
Potnya. *Hydrocharis.* 47
Porodás virágai tökocsányja hegyén levő 2 levelü burkában 1—5-en vannak, sokporodások.

Termésvirága, tókocsányja hegyén 2 levelű burkában, csak egy van, sok porodájának csak szálcái vannak meg, portokai hiányzanak; bibéje 6, két metszetű; termése bogyo.

Kolokán. *Stratiotes.* 47

11. Szirmai 2 metszetűek, torkolatán pilisések; termés virágaiban 5 bibeszár van. (lásd X. ser. 5. r.)

Mécsvirág. *Lychnis.* 250

Szirmai épek, torkán pilistelenek; termésvirágai-
ban 3 bibeszára van. (lásd X. ser. 3. r.)

Sziléne. *Silene.* 247

12. Palka- vagy fűféle növények. 13.

Fák vagy eserjék. 22.

13. Palkaféle növény; virágzata szárhegyi egyszerű füzér. (lásd XXI. ser. 11. szám alatt.)

Sás. *Carex.* 23

Fűféle növények. 14.

14. Vizen uszók, vagy viz alámerültek. 15.

Száraz földi növények. 16.

15. Kerek- vagy hosszukás levelei a vízszinén usznak, gyökereit a vízbe ereszti stb. (lásd II. ser. 1. rend; XXI. ser. 2. szám alatt.)

Lepese. *Lemna.* 59

Csavargós élű levei szálasok, virágai hónaljiak (l. XXI. ser. 7. szám.) . . .

Hínár. *Najas.* 57

16. Porodás és termés virágai leple 6 hasábu. 17.

Porodás és termés virágai leple 6-nál kevesebb hasábu vagy epen hiányzik. 19.

17. Virágzata szárhegyi álgyűrűs-fürt (lásd VI. ser. 3. rend.) . . . . .

Lórom. *Rumex.* 78

Kocsányjai az ág v. a levélhónaljából nőttek. 18.

18. Kocsányjai magánosak, az ág hónaljából nőttek; levelei serte- v. láncsaalakuak (lásd VI. ser. 1. r.)

Nyulárnyék. *Asparagus.* 46

Fürtjei levélhónaljiak; leple harangalaku; porodás

- virágaiban 6 poroda van; termésvirágaiban maghona alsó, bibeszara 3 metszetű; termése boggyó; levelei szivesek. . Folyondár. *Tamus.* 47
19. Levelei ujjasok; porodás virágai leple 5 hasábu, porodája 5; termésvirágai leple egytagu, oldalról felhasított; bibeszára 2.
Kender. *Cannabis.* 67
- Levelei egyszerűek, v. karélyosak. 20.
20. Szára felfutó; levelei 3—5 karélyuak; porodás virágai bugások, leple 5 hasábu, porodája 5; termésvirágai fedelékesen egymást hátaló murvákából alakult barkában vagy tobozban, mindenik murva alatt 2 virága van; bibeszára 2.
Kömélő. *Humulus.* 67
- Szára felálló; levelei épek. 21.
21. Levelei ellenesek, szárával együtt csipős fulánkos szőrtek. (Lásd XXI. ser. 21. szám alatt.)
Csalán. *Urtica.* 66
- Levelei ellenesek, csipős szőr vagy fulánk nélküliek; leple 3—4 hasábu; porodás virágaiban 8—12 poroda van; termés virágai 2—3 bibeszaruak; tokja 2—3 golyóju, mindenikben egyegy mag van. . . . Szélfű. *Mercurialis.* 262
22. Leveletlen cserjécske; porodás virágai füzéralaku barkában vannak, leple 2 metszetű, porodája 1 — s több, szálesai egytűvé nőttek; termésvirágai bimbóalaku 2 viráguak, tövén 2 pikkely van; bibeszára 2; termése boggyó.
Bogyópikk. *Ephedra.* 62
- Leveles cserjék, vagy fák. 23.
23. Levelei szárnyasok; csészéje és bokr. 4 hasábu, vagy mindkettő hijányzik; porodás virágaiban 2 poroda van. Termésvirágai egy bibeszaruak és 2 bibéjűtek; termése 2 rekeszű leppendék. (Lásd II. Ser. 1. r.) Kőrisfa. *Fraxinus.* 135
- Levelei egyszerűek, vagy öblösek. 24.

- 24.** Virágai körtealaku husos vaczka belső oldalán fejlenek ki, s abba be vannak záródva. (l. XXI. ser. 23. szám alatt.) . . . Figefa. *Ficus*. 66
Virágai külsők, nincsenek a vaczkába záródva. **25.**
- 25.** Levelei szálások, mindég zöldék, tűalakuak; gömbalaku porodás barkái tojásdad pikkelyekből képződtek, mindenik pikkelye alsó s előszélén 4—6 portok van. Termésvirágai pikkelyalaku murvákbl képződött bimbó, 3 maghona tövön őszszenött; termése csontárnemű 1—3 magvu gyűtmöles. . . Boróka. *Juniperus*. 61
Levelei más szabásuak, legalább is szálás lánésások. Lombos fák. **26.**
- 26.** Barkái murváik rongyosak; leple ferde száju poháralaku; porodás virágaiban 8—20 poroda van. Termésvirágai maghonai magánosak, 2 bibéjének egy bibeszára van; 2 kopácsu tokja sok magvu, magvai bóbitások.
Nyárfa. *Populus*. 70
Barkái murváik pikkelyalakuak, épek; leple nincs, e helyett 1—2 mézikkrája van; porodás virágai 1—5 porodások. Termésvirágai maghonai egyrekeszttek, bibeszára 1 vagy egy sincs, bibéje 2; sok magvu tokja 2 kopácsu, magvai bóbitások. . . . Fűz. *Salix*. 67

II.

A fajok meghatározására szolgáló táblázat.

Endlicher rendszere szerint rendezve.

Törzsnövények. Cormophyta.

II. Al-osztály. Körnövek. *Amphibrya*.*)

1. Rend. Pázsitfélék. Gramineae. *Juss.*

1. TÖRFŰ. *Lepturus*. *R. Br.*

Füzére hengerded, áralaku, sugár; levelei rövidek, szélesok, hegyesek, levele hüvelyei kopaszok, felső levele szélesebb, mint az alsóbbak, nyelvecskéje hosszúkás, fogas; szalmája felegyenesedő, bütykös. ☉ Szikestérekén, tavak mellett. Üllő, Alberti, Tass vidékén. Jun. Juli 3—8". (*Pholurus Trin*, *Rotbellia Roth.*) Széki *T. L. panonicus. Trin.*

2. KALÁSZBOJT. *Aegilops*. *L.*

Füzére sugár hengeres; levelei kopaszok, ritka szőrűek, érdesek, levele hüvelyei szemszőrűsek, nyelvecskéje igen kurtá. ☉ Homokos helyeken. Maj. Jun. — $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '. Üstökös *K. Ae. caudata. L.*

3. ÁRPA. *Hordeum*. *L.*

1. Minden virága tökélyes, vagy csak az oldalt állók olyanok, melyekben csupán poroda van, de ezek mindég kalásztalanok 2.

*) Az I. Alosztály, Csúcsnövek = *Acrobrya*, mint a mely a virágtalan növények egy részét foglalja magában, e virányban előadva nincs; e mű csupán a virágos növényekre szorítkozik.

Oldalt álló virágaiban csupán poroda van, vagy a sincs, minden virága kalászos. 5.

2. Mindenik füzérkéje tökélyes. 3.

Oldalt álló füzérkéiben csupán poroda van, s ezek kalásztalanok, csak a közepén álló virágok tökélyesek és kalászosak. 4.

3. Füzére egyenetlenül hatsoru, két sor a két oldalán kijebb áll. Mivelik ☉

Közönséges Á. *H. vulgare*. L.

Füzére egyenlően hatsoru. Mivelik ☉. (Ősz árpa.)

Hatsoros Á. *H. hexastichon*. L.

4. Füzére kétsoru; tökélyes virágán a füzérhez lapult kalász van. Mivelik ☉

Laposfejű Á. *H. distichon*. L.

Füzére kétsoru, tökélyes közép virágán levő kalásza lefelé hajló. Mivelik ☉

Német Á. *H. zeugiton*. L.

5. Középfüzérkéi murvái szálaláncsások, mindkétfelül szemszörösek, oldalt álló füzérkéje külső murvája sertealaku. Utakon, legelőkön, falakon stb. közönséges. ☉ Jun.—Sept. $\frac{1}{2}$ —1'.

Egér Á. *H. murinum*. L.

Középfüzérkéi murvái sertésen érdesek, vagy csak érdesek, nem szemszörösek. Mindenütt; fűfokomokon is. ☉ 3—8". Maj.—Jun.

Tengeri Á. *H. maritimum*. With.

4. CZIMBOR. *Elymus*. L.

1. Murvái ormói szemszörösek, áralakuan láncsások, hegyesek, füzérkéinél hosszabbak, levelei durvák, begöngyölödöttek. 4. Jul. Aug.

Fövény Cz. *E. arenarius*. L.

Murvái ormói szemszörtelenek, egyenesek, áralakuak, kalászosak, alsó ondói durvák, kalászosak, levelei laposak 2.

2. Levelei laposak, gindárok, hegyesek, érdesek, tövön

szőrösek, eleik viszzásan borzasok. Ligetekben, vágásokon, bokrokban 2. Jun. — Aug. 1—3'.

Europai Cz. *E. europaeus. L.*

Leveli keskenyek, élök érdes; murvái sertealagnak, kalászhai különböző hosszúságúak. Terméketlen homokon, Sz.-Endre mellett. ☉. Maj.—Jun. ½—1½'.

Hajas Cz. *E. crinitus. L.*

5. ROZS. *Secale. L.*

1. Fókocsányja szijjas; murvái kurtábbak mint füzérkéi, s kalászosak. Mivelik, azomban útleleken vadon is nő, ☉ és ☺. Jun.—Aug. Gabona R. *S. cereale. L.*
2. Fókocsányja cikkesen törékeny, murvái s kalászhai igen hosszuk. Homokos mezón, a pesti városliget környékén. ☉. Jun.—Jul. 1—2'.

Törékeny R. *S. fragile. M. B.*

6. BUZA. *Triticum. L.*

1. Füzérkéi kisebb-nagyobb mértékben felfuvódott hasások, kopácsai tojásdadok, vagy hosszukások. 2. Füzérkéi nem fuvódtak fel hasason, kopácsai lánésások vagy lánésásan hosszukások, hegyök egyenes, nincs kifelé hajolva; füzerei két soruak. 4.
2. Füzére két sora; füzérkéi leginkább 3—4 viráguak, lapítottak, murvái kalászosak, külső murvái kalászhai hosszabbak, murvái inai szőrösek, leveli szálások, mind a két lapján szőrösödök. — A pesti váczai töltésen kívül fekvő homokon. ☺. Jun.—Jul. 1—1½'.

Bolyhos B. *T. villosum. M. B.*

Füzére négy oldalú, vagy oldalról lapított. Mivelés alatti fajaink. 3.

3. Fókocsányja törékeny; füzére fókocsányja szélesebb oldala felől lapított, laza s fedelékes; füzérkéi többnyire 4 viráguak; kopácsai széles tojásdadok, csonkák, 2 foguak, első foga kisebb, termése ondójába zárt. ☺. Jun.—Jul. Mivelik. (*Tönköly; tenkely; piros alakor*).

Tönköly B. *T. Spelta. L.*

Főkocsányja szijjas, éle szőrös; kopácsa háta kerekded boltozatos, melyen egy kiálló tompa ina van: termése szabad. Mivelik ☉ és ☺. Jun.—Jul. (Ősz és tavasz buza).

Közönséges *B. T. vulgare. L.*

4. Kopácsai láncások, hegyesek, vagy hoszszukások 5.

Kopácsai áralakuak, kihegyezettek. 6.

5. Kopácsai láncások, 5 inuak, hegyesek, virágai hegyesek vagy tompák. Mezőkön, legelőkön közönséges gaz. 2—4'. 4. Jun.—Jul. (*Perje, ebgyógyító fű; taraczk.*)

Taraczk *B. T. repens. L.*

Kopácsai hoszszukások, 5—7 inuak, tompák; virágai is tompák, egyébként az előbbivel egyenlő. — Köves helyeken, gyepükben és útfeleken 4. Jul.—Aug.

Hamvas *B. T. glaucum. Desf.*

6. Füzérkéi 5 viráguak, kopácsai áralakuak, kihegyezettek, virágai hoszszu kalászosak; levelei laposak, mind két oldalán érdesek. — Ligeteken, vágásokon, Buda vidékén. 2—6'. 4. Jun.—Jul.

Eb *B. T. caninum. Schreb.*

Füzérkéi 5—20 viráguak, ellenesek, lapítottak, levelei szálas-serte alakúak, élei begöngyöltek, alig szőrösek.

Tarjagos *B. T. cristatum. Schreb.*

7. VADÓCZ. *Lolium. L.*

1. Tövérol virágzó szalmákat és nem virágzó levélesomókat hajt. 2.

Tövérol csak virágzó szalmákat hajt. 3.

2. Fialat levelei begöngyölödtek, levelei szálas láncások, hegyesek, érdesek, szára felegyenesedő, kopasz. Réteken, legelőkön. 4. Maj.—Aug. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '. (*Kutyazab; angol perje.*)

Utféli *V. L. perenne. L.*

Kopácsai csaknem olyan hoszszuk vagy kurtábbak, mint füzérkéi; levelei szálas láncások, szalmája egyenes, felül érdeskés. — Árpa, zab és len vetésekben, ritka ☉ Maj.—Jun. 1—2'.

Mezei *V. L. arvense. With.*

8. NYELE CZ. *Brachypodium*. P. B.

1. Gyökere rostos; levele konya; füzére kétsoru, lefüggő, felső virágai kalásza hosszabb mint az ondója. Erdős helyeken. 4. Jun.—Jul. 2—3'. (*Triticum sylvaticum*.)
Erdei Ny. *B. sylvaticum*. R. és Sch.
2. Tőgyökere terjedő; levelei egyenesen állók: füzére leginkább kétsoru s felálló; füzérkéi kalászhai kurtábbak, mint az ondója. Vágásokon, füves hegyeken, köves téreken. 4. Jun.—Jul. 2—3'. (*Triticum pinnatum*.)
Szárnyas Ny. *B. pinnatum*. P. B.

9. CSENKESZ. *Festuca*. L.

1. Levelei sertealakuak, gyökere rostos. 2.
Levelei szálasok, vagy láncsás szálas laposak. 3.
2. Bugája keskeny, tömött, felálló, kurta kocsánykájú; füzérkéi hosszudak, 4 viráguk, kalászosak; szalmája vékony. Gyepes helyeken közönséges. 4. Maj.—Jul. 1—1½'. (*Juh perje*.)
Juh Cs. *F. ovina*. L.

A fűvészek különféle változatait ismernek, a milyenek: *F. glauca* és *duriuscula*. — *F. vaganita* v. *gustphalica*. stb.

Bugája nyúlt, pongyola, hegye bókoló, füzérkéi 5 viráguk, virágocskái láncsás áralakuak, kalászosak; szalmái pázsitosak. Erdőkben, vágásokon, a János hegyen. 4. Jul.—Aug. 2—3'.

Sertetővü Cs. *F. heterophylla*. Lam.

3. Kalászhai virágai hegye alól indulnak, kalásza kétanynyi mint ondója, tekergős; bugája terepély, kocsányjai hegyein lefüggők. — Bokrokban, ligetekben, vágásokon, kivált nyirkos helyeken. 4. Jun.—Sept. 3—5'.
Óriás Cs. *F. gigantea*. Will.

Virágai kalásztalanok, alsó ondója hegye alatt tövises, vagy a nélküli. 4.

4. Bugája terepély, lefüggő; kocsányjai érdesek, két-két águk, mindeniken 5—15 füzérke van; füzérkéi 4—5

viráguk. Nedves réteken, bokrokban. 4. Jun.—Jul. 3—6'.
Nádas Cs. *F. arundinacea*. Schreb.

Bugája egyoldali, tömött, virágzás idején lefüggő; kocsányjai érdesek rendszerint két águak, egyike ezeknek kurta s rajta egy füzérke van, másika fürtös, s 3—4 füzérkéjü; füzérkéi 6—10 viráguk. Réteken igen közönséges, azomban található árkokban és mocsáros helyeken is. 4. Jun.—Jul. 2—4'.

Magas Cs. *F. elatior*. L.

10. ROZSNOK. *Bromus* L.

1. Füzérkéi, elvirágzás után is, a hegyök felé keskenyebbek. 2.

Füzérkéi a hegyök felé szélesebbek; alsó kopácsa 1, a felső 3 inu; felső ondója fésű alakulag sertés szemszörös. 8.

2. Alsó kopácsai 3—5 inuak, a felsők 5 inuak; felső ondója szélén kemény szemszörök vannak. 3.

Alsó kopácsai 1 inuak; a felsők 3 inuak; felső ondója szélén kurta s puha szemszörök vannak. 7.

3. Levele hüvelyei kopaszok; termést tartalmazó virágai végre kifelé hajlók, hengerdedek, kopaszok, kalászhai tekergősek vagy egyenesek, bugája lefüggő. — Közönségesen vetések között s füves téreken. ☉. Jun.—Aug. 1—1½'. (*Rozsnok*.)

Gabona R. *B. secalinus*. L.

Levele hüvelyei, vagy legalább az alsó levelek hüvelyei szörösek; termést tartalmazó virágai egymást széleivel fedeléken hátaalják; alsó ondója 7 inu. 4.

4. Bugája felálló, vagy csak a hegye függő. 5.

Bugája lefüggő. 6.

5. Füzérkéi tojásdad hosszudadok, lapítva puffadtak, kopaszok, 6—10 viráguk, virágocskái körkörösök, kalászhai egyenesek, ép de csonka végű ondóival egyenlő hosszuk; szalmája egyenes, felső része érdes. Füves helyeken, utfeleken, vágásokon ☉. Jun.—Jul. 1—1½'.

Fürtös R. *B. racemosus*. L.

Füzérkéi tojásdad hoszszerűdadok, lapitva puffadtak, érde-
secskék, puhán szőrösödők, 6, — sok viráguak, virá-
gocskái körkörösök, kalászhai egyenesek s kétfogu ondóí-
val egyenlő hoszsűk; az egész növény szőrösödő. Min-
denütt. ☉. Maj.—Jul. 1—1½'.

Puha R. *B. mollis*. L.

6. Füzérkéi tojásdad láncsások, alig lapítottak, 5—8 virá-
guak, kopaszok, kalászhai egyenesek, kétfogu ondóíval
egyenlő hoszsűk; szalmája egyenes, kopasz. Fűvesek-
ben, vetések közt, utfeleken. ☉. Jun.—Aug. 1½—2½'.

Ugar R. *B. arvensis*. L.

Füzérkéi hoszszerűdad láncsások, lapítottak, sok virá-
guak, fényesek, kalászhai előbb egyenesek, de éréskor
berzedten kifelé hajlók, néha meg is tekeredettek.
Szárak mezőkön, homokon. ☉. Jun.—Jul. 1—1½'.

Berzedt R. *B. squarrosus*. L.

7. Bugája bókoló; füzérkéi szálas láncsások, 6—10 virá-
guak, szőrösödők, kalászosak, kalászhai ondójánál kur-
tábbak, egyenesek; levelei szálas láncsások, borzasok.
Ligeteken, hegyi erdők vágásain. ☉. Jun.—Jul.
2—4'.

Durva R. *B. asper*. Murr.

Bugája felálló, csaknem egyenlő; füzérkéi szálas lán-
csások, hengerdedek 5—8 viráguak, kopaszok, kalászhai
lanok, vagy igen kurta kalászuak; levelei szálas lán-
csások, kopaszok. Fűves téreken, utfeleken, árkokban.
☉. Jun.—Jul. 1—3'.

Árva R. *B. inermis*. Leys.

8. Bugája egyszerű, pongyola, kevés virágu; füzérkéi szá-
las láncsások, lapítottak 7—10 viráguak, virágai
áralakuak, kalászosak; levelei, valamint levele hüve-
lyei is szőrösök, érdesek, szalmája kopasz. Fűves he-
lyeken, legelőkön, vágásokon. ☉. Maj.—Jul. 1—2'.

Meddő R. *B. sterilis*. L.

Bugája pongyola, sok virágu; füzérkéi szálasok, szőr-
södők, 5—6 viráguak, virágai kalászosak, kalászhai on-
dóíval csaknem egyenlők; levelei s levélhüvelyei sző-

rösek. Fűves téreken, legelőkön, házfedeleken, kőfalakon. ☉ Maj.—Jul. $\frac{1}{2}$ —1'.

Fedél R. *B. tectorum*. L.

11. CZINCZOR. *Cynosurus*. L.

Szalmája sugár, egyenes, 1—2'; bugája füzeralaku, tömött; mindenik füzérkéje tövén, egy szárnyasan szabott murvája van. — Gyepes hegyeken, de nem gyakori. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Tarjagos Cz. *C. cristatus*. L.

12. REZGE. *Briza*. L.

Levele nyelve igen kurta, csonka; bugája felálló; füzérkéi szives-tojásdadok, oldalról lapítottak, 5—9 viráguak. Gyepes helyeken. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Közép R. *B. media*. L.

13. EBIR. *Dactylis*. L.

Bugája felálló: füzérkéi tömötten csomósak; füzérkéi láncások, lapítottak, érdesek, alsó ondói 5 inuak; levelei szálasok, hegyesek. Gyepes téreken, legelőkön, utfeleken stb. 4. Maj.—Aug. 1—4'.

Csomós E. *D. glomerata*. L.

14. PERJE. *Poa*. L.

1. Bugája és füzérkéi kocsányjai kurták, füzérkéi tömöttek, főkocsányja lapos, törékeny; ondói bőrneműek, tompák. Az egész növény halványzöld. Utfeleken ☉. Maj.—Jun. 3—8". Durva P. *P. dura*. L.

Bugája pongyola, kocsánykái részben nyult vékony águak. 2.

2. Levele hüvelye nyelvecskéi, kivált a felsőké, hosszukásak, előrenyultak. Gyökere rostos, ostorindája nincs. 3. Levele hüvelye nyelvecskéi, még a felsőké is, igen kurták és csonkák. 7.
3. Szalmája a töve felett bütykös; bugája 2—3 águ érdesecke; virágai néha levélnemű, (hagymaalaku) bor-

sócskák képződnek. Mindenütt, de különösen homokos téreken. 4. Kora tavasztól Jul. $\frac{1}{2}$ —1'.

Borsóskás *P. P. bulbosa. L.*

Virágai nem képződnek borsócskáká. 4.

4. Bugája kocsányjai kétáguak, ritkán egyesek, sőt hármak is. 5.

Bugája alsó kocsányjai többnyire 5 águak; szalmája 1—3 láb magas. 6.

5. Bugája kocsányjai elvirágzás után lefelé hajlanak, kopaszok; füzérekéi hosszukás tojásdadok; szalmája kissé lapított, hajlós. Uton, utfélen; egész nyáron át virágzik. ☉ 3—10". Nyári *P. P. annua. L.*

Bugája kocsányjai nem hajolnak lefelé; szalmája tövét gyepes, tömött tölevelei fogják körül, melyeket szalmájával együtt egy közös burok foglal be; polyvája sarlós és esólnak alakú. A budai, buda-örsi és budakeszi magasabb hegyeken. 4. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ —1'.

Bérczi *P. P. alpina. L.*

6. Szalmája és levele hüvelyei kopaszok; levelei tövön ránczosak, a legfelső rendszerint hosszabb mint a hüvely; ondói inai alig látszóak. Mocsárookban és vizegyes réteken 4. Jun.—Aug. $1\frac{1}{2}$ —4'.

Kövér *P. P. fertilis. Host.*

Szalmája érdes; felső levele sokkal kurtább, mint a hüvely; ondóin kiálló inuak. Réteken, kivált nedves helyeken. 4. Maj.—Jul. 1—3'.

Sovány *P. P. trivialis. L.*

7. Füzérekéi többnyire 6 viráguak, láncsások; bugája tömött, gyakran egyoldali, kocsányjai érdesek; szalmája kétélűvé lapult, tövén henyélő; levelei kurták; gyökere erősen terjedő. Réteken, legelőkön, köves helyeken, szőlőskertekben. 4. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '.

Fejes *P. P. compressa. L.*

Füzérekéi 3—5 viráguak, virágocskáit háta ina alsó részén és elein gyapjunemű szőrszál foglalja össze. 8.

8. Virágai 5 inuak; bugája mindenfelé egyenlően terül; levele tövén nincs ráncz; felső levele kurtább, mint a

hüvelye; töve ostorindákat hajt. Réteken közönséges, a vizenyős helyet leginkább szereti. 24. Maj.—Jul. 1—3'.
Mezei P. *P. pratensis*. L.

Virágai innélküliek; bugája gyakran féloldali; levelei hüvelyei felett kissé ránczosak; felső levele hosszabb, mint a hüvelye; nyelvecskéje igen kurta, néha alig látszik; bugája kocsányjai csak kettősek. Árnyas erdőkben és gyepeken. Némely változatát az előbbtől igen nehéz megkülönböztetni. 24. Maj.—Jul. 1—3'.

Ligeti P. *P. nemoralis*. L.

15. BAJUSZ-PÁZSIT. *Eragrostis*. P. B.

1. Bugája 4—5 legalsó ága félgyűrűben áll; füzérkéi szálasok, 5—12 viráguk, meglehetősen hegyesek, laposak, fényesek, barna pirosak; levelei szálas láncsások, érdes éltek. Gyepeken és vetések közt. ☉. Jun.—Jul. 1/2—1 1/2'. (*Poa pilosa* L.)

Szőrös B. *E. pilosa*. P. B.

2. Füzérkéi szálas láncsások, 8—20 viráguk, laposak, fényesek, szürkés pirosak, virágai tompák, inasok; levelei láncsások, érdes éltek, tövön, valamint hüvelyeiken is szőrösök. Homokos réteken és legelőkön, sőt a futó homokon is. ☉. Maj.—Aug. 3—12''. (*Poa Eragrostis*. L.)

Kesely B. *E. poaeoides*. P. B.

16. ÉDPÁZSIT. *Glyceria*. R. Br.

1. Füzérkéi 4—11 viráguk. 2.

Füzérkéi többnyire 2 viráguk, szálasok, lilaszintűek; virágai hosszukások, három inuak, töve ostorinda által terjedő. Mocsárookban, tavak és árkokban. 24. Maj.—Jul. 1—1 1/2'. (*Aira aquatica* L.)

Vizi E. *G. aquatica*. Presl.

2. Bugája féloldalra hajló, kocsányjai virágzás idején derék szöglet alatt lefelé, alsó kocsányjai kettőnként állók; virágai láncsás hosszudadok. — Árkokban, mocsárookban. 24. Maj.—Sept. 2—3'. (*Festuca fluitans* L.)

Harmat E. *G. fluitans*. R. Br.

Bugája egyenlően terepély; virágai tompák. **3.**

- 3.** Bugája seprőalakú, hosszu farku, igen ágas s nagy; szalmája 4—6 láb magas, vastag, nádnemű. — Álló vizek szélein s folyók partjain. 24. Jun.—Aug. (*G. aquatica* Wlb. *Poa aquat.* L.) (*Fodorsás.*)

Fodorsás E. *G. spectabilis.* M. és K.

Bugája kocsányjai terpedtek, alsó kocsányjai leginkább ötönként, a termést hordók lefelé állanak; virágai tojásdad láncsások. — Vizenyős helyeken, árkokban, kivált szikes helyeken. 24. Maj.—Aug.

Vigály É. *G. distans.* Wahl.

17. BOGNÁD. *Phragmites.* Trin.

Levelei láncsások, hosszan kihegyezettek; bugája terepély, verhenyes barna; fűzéréki 4—5 viráguak. — Álló vizekben. 24. Jun.—Jul. 8'. (*Arundo Phragmites* L.) (*Nád.*)

Fedő B. *P. communis.* Trin.

18. KÉHENCZ. *Molinia.* Schrank.

- 1.** Bugája sötét kékes öszszeszorult; fűzéréki felálló, kalásztalanok, többnyire 3 viráguak, virága 3 inu; szalmája csaknem kopasz. Nedves erdei réteken, árkokban, tavakban. 24. Jun.—Sept. 2—5'.

Kékellő K. *M. coerulea.* Mönch.

- 2.** Bugája nyilt; fűzéréki 4—5 viráguak kalászhai kurták; virága 5 inu, szalmáját egész a tetejéig levele hüvelyei borítják. — Buda magas hegyein. 24. Jul.—Aug. 3—5'.

Kései K. *M. serotina.* M. és K.

19. LÉHAPÓT. *Melica* L.

- 1.** Alsó ondói szélei tömötten szemszöröse, gyapjasok; bugája fűzéralakú. Köves és gyepes hegyeken, gyepekben. 24. Maj.—Jul. 1—2½'.

Prémes L. *M. ciliata.* L.

Alsó ondói szemszörtelenek; bugája féloldali. **2.**

2. Füzérkéi bókolók 3.

Füzérkéi felállók 4.

3. Füzérkéi tojásdadok, alig 3 viráguak, melyek közül kettő tökélyes, egy csak durvány. Árnyas és ligetes hegyeken, erdei patakok partjain. 2. Maj.—Jun. 1—2'.
Függő *L. M. nutans. L.*

Füzérkéi hosszukások, hengerdedek, alig három viráguak, a harmadik tökélytelen; ondói fiatal korukban verhenyesek, később szalmaszínűek. — Buda, Buda-Örs, Tétény erdejei szélein 2. Jun.—Jul. 3—6'.

Óriás *L. M. altissima. L.*

4. Füzérkéi tojásdadok, két viráguak, virága egyike tökélytelen. Árnyas erdőkben. 2. Maj.—Jun. 1—2'.

Egy virágu *L. M. uniflora. L.*20. POLYVABUR. *Koeleria. Pers.*Levelei laposak, szálasok, kihegyezettek, az alsók szemszőrűsek; bugája füzéralaku, füzére alsó részén elvált; füzérkéi 2—4 viráguak; alsó ondója kihegyezett, kalásztalan vagy fulánkos. — Mindenütt. 2. Maj.—Jul. 1—2'.
Taréjos *P. K. cristata. Pers.*21. BIBIKRA. *Sesleria. Ard.*Levelei láncsások, hirtelen hegyesedők, azomban tom-pák; füzére tojásdad hosszukás, többnyire féloldali; füzérkéi sötét hamuszínűek, 2—3 viráguak; alsó ondója 2—4 sertén s közepéről eredő 1 kalászon végződik. — Száraz hegyoldalokon kora tavasszal gypet képez. 2. 1/2—1'.
Kék *B. S. coerulea. Ard.*22. HARMADMAG. *Hierochloa. Gmel.*

Kocsánykái kopaszok; tökélyes virágai kalásztalanok, a csupán porodát tartalmazók, hegyén egy kis kalász van, s ugyan ennek az ondói szemszőrűsek. — A veresegyházi szőlőhegyek homokos dombjain. 2. Maj.—Jun. 1—2'.

Jószagu *H. H. borealis. R. és Schult.*

23. PORODAPÁR. *Anthoxanthum*. L.

Bugája füzéralaku, hoszszukás, laza; alsó polyvája felényi mint füzérkéje s hegyes; ondónemű murvai alsó virágai mellett páronként, lelapult szőrösek, lekerekítve tompák, felényiek, mint a belső kopácsa. Közönseges. 24. April—Jun. $\frac{1}{2}$ —1'. (*Borju pázsit*).

Illatos *P. A. odoratum*. L.

24. MÉZFU. *Holcus*. L.

Gyökere rostos; levelei mind két oldalán puhaszörtek; porodás virága kalásza polyvájába van zárva, vagy abból alig ér ki, végén horogalakulag hajlik meg. Réteken, erdőkben. 24. Jul.—Aug. $1\frac{1}{2}$ —2'.

Pelyhes *M. H. lanatus*. L.

25. ÜREZAB. *Arrhenatherum*. P. B.

Levelei laposak, szálás láncások; bugája virágzás idején terpeszkedő; tökélytelen virága kalásza kétanynyi mint a polyvája, tökélyes virágáé kurtább. — Hegyi és alföldi gyepeken egyaránt. 24. Jun.—Jul. 3—5'.

Magas *Ü. A. elatius*. *Glatthafter*.

26. ZAB. *Avena* L.

1. Maghona hegye szőrös 2.

Maghona kopasz. 9.

2. Füzérkéi, legalább virágzás után, lefüggők, polyvái 5—9 inuak. 3.

Füzérkéi nem függők; polyvái 1—3 inuak. 8.

3. Virága kocsányjai kopaszok, virágai tövén csomósan szőrösek. 4.

Virága kocsányjai durva szőrrel gypjasok; bugája egyenlően kiterült; polyvái leginkább 3 viráguak; felső polyvája 9 inu; virága tövétől egész a közepéig sertésszőrös, hegye két metszettű, hátán kalászos. — Vetések közt, utfeleken. ☉. Jun.—Jul. 1—2'.

(*Üre-héla-vad-szőrös-fekete zab*.)

Héla *Z. A. fatua*. L.

4. Virágai hoszszukások, tompák, kopaszok, vagy felső részén sertések, akkorák mint polyvái; felső polyvája 7 inu; bugája féloldali. — Vetések közt. ☉. Jun.—Jul. 2—3'.

Kurta Z. *A. brevis. Roth.*

Virágai láncások, hegye igen vékony. 5.

5. Polyvái leginkább 2 viráguak, hoszsabbak, vagy akkorák, mint a virágai: alsó polyvái bőrneműek, háta alól sima, hegye felé kiálló ina van. 6.

Polyvái 3 viráguak, kurtábbak, mint a virágai; virágain tövüktől hegyökig erős ina van; hegyök hajszál vékony s kétágu, a felső kalásztalan; bugája féloldali. — Vetések közt. ☉ Jun.—Jul.

Kopasz Z. *A. nuda. L.*

6. Polyvái hoszsabbak a virágainál; felső polyvája 9 inu; virágai kopaszok, hegyökön két metszetűek és fogasok, felső virága kalásztalan. 7.

Polyvái akkorák, mint a virágai; felső polyvája 7—9 inu; virágai hátáról meggyökönt kalásza nő, virága hegye két metszetű, metszetein egyenes kalászoeska van; bugája csaknem féloldali. — Vetések közt. ☉. Jun.—Jul.

Borostás Z. *A. strigosa. Schreb.*

7. Bugája egyenlően kiterülő. — Vetik mindentütt. ☉. Jun.—Jul.

Abrak Z. *A. sativa. L.*

Bugája féloldali, összehúzódó. Vetik és vadon is terem. ☉. Jun.—Jul.

Zászlós Z. *A. orientalis. Schreb.*

8. Alsó levelei hüvelye serte szőrű, levelei tompa szálasok, mind két oldalán szőrösek; bugája egyenlően terpedt, csaknem fürtös, kurtább kocsánykain egy, a hoszsabbakon két, az alsón 5 füzérke van; füzérkéi 2—3 viráguak; alsó virágának a hátából nő ki a kalásza, polyvái hegye felé ezüst színű hártyások. — Kiváltképen hegyi gyepeken. 4. Maj.—Jul. 1—3'.

Csikos Z. *A. pubescens. L.*

Alsó levele hüvelyei kopaszok; bugája összehúzódó, fűr-

tős, alsó kocsánykai kettenként állnak, a felsők egyenként; füzérkéje mindeniken magános vagy az alsó leg-hosszszabban kettő van; füzérkéi 4—5 viráguak, kalásza ondója háta közepéről indul. Hegyi gyepeken, a homokon ritkább. 2. Maj.—Jul. 1—3'.

Mezei Z. *A. pratensis*. L.

9. Kalásza alsó virága hegyén van; polyvája 7—9 inu; füzérkéi leginkább 3 viráguak; felső virága hajszáll-hegyű, két kalászu, ennek a hátáról indul meggyökönt nagyobb kalásza. — A legszárazabb hegyi réteken Buda körül. ☉ Maj.—Jun. 1—1½'.

Czérna Z. *A. tenuis*. Mönch.

Kalásza nem a virága hegyéből indul. 10.

10. Bugája egyenlően terpedt, hosszabb kocsánykain 5—8 füzérke van; füzérkéi 3 viráguak, virága tengelyei szőrösek. Kövér gyepeken. 2. Jun.—Jul. 1—3'.

Sárga Z. *A. flavescens*. L.

Bugája kinyilt 3 águ; virágai apróbbak mint a polyvája; levelei sertealakuak. A budakeszi erdőben. ☉. Maj. 2—6'' (*Aira caryophylla* L.)

Szegfű Z. *A. caryophylla*. Wigg.

27. BUNKÓPÓT. *Corynephorus*. Palis.

Tövén tömött pázsit nő; levelei sertealakuak, szürke zöldek; bugája barnás ezüst-szinű, kocsányjai virágzáskor lefelé hajolnak, azután összehuzódnak. Solmár, Üröm, Kalász legszárazabb hegyi rétein. 2. Jun.—Jul. ½—1'.

Szürke B. *C. canescens*. P. B.

28. NÁPICZ. *Aira*. L.

1. Tövén tömött gyeplő nő; levelei laposkák, nyelvecskéje hosszukás; kalásza sertealaku, akkora mint az ondója, tövén alig tekeredett. Nedves réteken. 2. Jun.—Aug. ½—2½'.

Gyepi N. *A. caespitosa*. L.

2. Levelei keskenyek, csaknem serte-, azomban hengerded fonálalakuak, nyelvecskéi igen kurták, csonkák; második virága kocsányja négyszer kurtább a virágánál; kalásza meg van gyökönve, tövén csavaros. — Soroksár vidékén száraz homokos gyepeken. 4. Jun.—Jul. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '. (*Avena flexuosa*. M. és K.)

Vanyiga N. *A. flexuosa*. L.

29. NÁDTIPPAN. Calamagrostis. Roth.

1. Második virágához nincs durványja. 2.
 Második virágához egy kocsányalaku durványja van. 5.
 2. Kalásza a hegyéből indul s egyenes. 3.
 Kalásza háta közepéről vagy azon alól nő ki, s egyenes 4.
 3. Kalásza igen rövid, ondója hegye kiesipéséből indul, s annál alig hosszabb; szőre hosszabb, mint a virágoeskája. Nedves réteken, nádasokban. 4. Jun.—Aug. 2—3'.
 Fiókos N. *C. lanceolata*. Roth.

Kalásza akkora, vagy hosszabb, mint ondójának fele; szőre hosszabb, mint a virágoeskája. — Mint az előbbi, a Duna kiöntéseiben Soroksár felé. 4. Jul.—Aug. $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ '.

Parti N. *C. litorea*. DC.

4. Bugája sugár, csomósan karélyos; egyenes kalásza ondója közepéből indul. Hegyi száraz réteken, kivált szőlőkben. 4. Jun.—Aug. 2—4'. (*Siska*).

Siska N. *C. Epigeios*. Roth.

5. Bugája pongyola, polyvai hegyesek; kalászhai ondója hátáról nőnek ki, meg vannak gyökönve, ondóinál hosszabbak. Sz.-Endre, Sz.-László és Visegrád erdeiben. 4. Jun.—Aug. 2—4'.

Erdei N. *C. sylvatica*. P. B.

30. TIPPAN. Agrostis. L.

1. Kalásza mindjárt ondója hegye alól indul, hosszu. 2.
 Kalásza ondója hegyénél jóval alább kezdődik, vagy nincsen is. 3.

2. Bugája buglyos; porodái szálás hosszukások, kalászhai 3—4-szer hosszabbak, mint az ondói. Réteken és vetések közt. ☉. Jun.—Aug. 1—2½'. (Apera Sp. v. Adans) (*Harmattartó*).

Harmattartó T. *A. spica venti* L.

Bugája keskenyebb, öszszetartó, rongyos, porodái kekedded tojásdadok. Száraz, kiváltképen homokos gye-
pen. ☉. Jun.—Jul. 3—12". (*Apera interr. P. B.*)

Rongyos T. *A. interrupta. Trin.*

3. Levelei mind laposak, nem igen szélesek; kalásza többnyire nincs. 4.

Tölevelei sertealakuak, nagyon keskenyek. 5.

4. Nyelvecskéje kurta és csonka; bugája kocsánykái virágzás után terepélyen állanak; bugája tojásdad. Száraz és vizenyős gyepeken egyaránt. 2. Jun.—Aug. 1—1½'. (*Agrostis polymorpha. Huds.*)

Czérna T. *A. vulgaris. With.*

Nyelvecskéje hosszu, előrenyult. Bugája kocsányjai vizirányosan, vagy lefelé állanak, virágzás után összehuzódók, kurtább kocsánykái szőrösek; bugája hosszukás kúpalaku. — Vizenyős gyepeken, tavakban 2. Jun.—Aug. 1—1½'. (*Agrostis stolonifera. L.*)

Fejér T. *A. alba. Schrad.*

5. Bugája kocsányjai érdesek; bugája buglyos, tojásdad; levelei sertealakuak. Veresegyház közelében levő homokos mezőkön. 2. Jun. ½—1½'.

Eb T. *A. canina. L.*

31. KÁSAFŰ. *Milium. L.*

Szalmája kopasz; levelei szálás láncások; bugája lefüggő; ondója hegyes. Hegyi ligetekben. 2. Maj.—Jul. 1—2½'.

Ziláltfejű K. *M. effusum. L.*

32. HAJKA. *Stipa. L.*

1. Kalászhai tollasok, tekeredetten meggyököntek, néha

egy láb hosszuk; alsó ondója alsó részén selymes szőrű 5 vonal van; bugája alsó részét a levele behüvelyezi. A legszárazabb, kivált homokos gyepeken. 24. Maj.—Jun. 1—2'. (*Árvalányhaj.*)

Árvalány *H. S. pennata. L.*

2. Kalászhai fonálalakúak; egyéb tekintetben hasonló az előbbihez. — Ott terem a hol a másik. 24. Jun.—Aug. 1—3'.

Kunkorgó *H. S. capillata. L.*

33. CSILLAGPÁZSIT. *Cynodon. Rich.*

Tőgyökere ostorindás; levelei alól szőrösek; füzérkéi 3—5 ujjasok; ondói kopaszok, alig szemszőrösek. Házaknál, csapásokon és utfeleken közönséges. 24. Jun.—Sept. 6—18". (*Digitalia stolonifera. Schrad. Panicum L.*)

Ujjas Cs. *C. Dactylon. Pers.*

34. HERNYÓKA. *Beckmannia. Host.*

Füzerei öszszetettek, ágai féloldaliak; füzérkéi kétoldalra fedelékesek, igen kurta kocsánykájúak; levelei láncsások, laposak, hegyesek, érdesek; gyökere terjedő. Ártérekben, árkokban, szikes helyeken, a síkon mindeütt. 24. Jun.—Aug. 1—3'.

Nyulánk *H. B. cruciformis. Host.*

35. POLYVACSUKK. *Phalaris. L.*

Bugája megnyult, kinyílt; füzérkéi csomósak; polyvái szárnyatlanok. — (A kertekben mivel fajtát pántlika fűnek hívják.) Sziksós és nádas tavakban, árkokban. 24. Jun.—Aug. 2—6'.

Pántlika *P. P. arundinacea. L.*

36. KOMÓCSIN. *Phleum. L.*

1. Füzéralaku bugája egyszerű, nem karélyos; füzérkéiben

nincs egy másik virágnak durványja; polyvája kalásza, harmadrésznyi mint a polyva; füzére hengeres, különböző hosszúságú s halvány zöld. Réteken, kivált a vizenyős helyeket szereti. 24. Maj.—Aug. 1—3'. (*Lóperje; macskafarku-perje.*)

Mezei K. *P. pratense. L.*

Füzéralaku bugája ágas, ágai ugyan főkocsányjához lapultak, de ha bugáját meghajtjuk, ágai azonnal láthatók; füzérkéiben egy másik virágnak is van durványja. 2.

2. Polyvája ékalaku, csonka, hegye felé puffadt, szögletes, fulánkos. Köves gyepes helyeken Buda körül, kivált a Szt-Gellért hegyén. ☉. Jun.—Jul, $\frac{1}{2}$ —1'.

Durva K. *P. asperum. Vill.*

Polyvája hosszukás szálas, ferdén csonka, kihegyezett fulánkos, háta durva szemszörös, vagy érdes. — Száraz hegyi és homokos gyepeken. 24. Maj.—Aug. $\frac{1}{2}$ 1 $\frac{1}{2}$ '.

Violaszáru K. *P. Böhméri. Wibel.*

37. BAJUSZFŰ. *Crypsis. Aith.*

1. Szalmája ágas, lapos. 2.

Szalmája egyszerű, hengerded. 3.

2. Levélnemű s bajuszos gallérba foglalt bugája füzér- s félgömbalaku; virágai 2 porodások. — Szikes tavak környékén az egész megyében. ☉. Jul.—Sept. 1—8''.

Bubos B. *C. aculeata. Aith.*

Tojásdad hosszukás bugája tövét felső levele hüvelyezi; virágai 3 porodások. Vizenyős helyeken. ☉. Jul.—Aug. 6—8''. (*Phleum Schoenoides L.*)

Ecsset B. *C. schoenoides. Lam.*

3. Bugája füzéres, hosszukás láncsás, kopasz pirosas; virága 3 porodás. Gyepeken mindenütt. ☉. Jul.—Sept. 2—4''. Füzéres B. *C. alopecuroides. Schrad.*

38. ECSETPÁZSIT. *Alopecurus. L.*

1. Szalmája egyenes. 2.

Szalmája felegyenesedő. 3.

2. Bugája füzéralaku, hengeres, tompa, ágain 4—6 füzérke van; polyvai hegyesek, közepén alól özszzenöttek, bolyhosak, ormói szemszörösek. Réteken s gyepeken mindenütt. 24. Maj.—Jul. s a sarjuban őszszel. 1—3'. (*Rókafarkfü.*)

Mezei E. *A. pratensis*. L.

Bugája füzéralaku, hengeres, mind két vége felé elhegyesedő, ágain 1—2 füzérke van; — polyvai közepén alól özszzenöttek, kopaszok, ormói kurta szemszörösek. Agyagos földön, s szántóföldek barázdáin. ☉. Jun.—Jul. 1—2'.

Pallagi E. *A. agrestis*. L.

3. Bugája füzéralaku hengerded füzérkéi tojásdad hosszúságúak; ondója közepén alól kalászos, kalászsai csaknem két akkorák, mint az ondója; portokai sárgás fehérek, virágzás után barnák. — Vizenyős helyeken, tavak, patakok és árkok mellett. 24. Maj.—Jul. 1/2—1'.

Bütykös E. *A. geniculatus*. L.

Bugája füzéralaku, hengerded; füzérkéi körkörösök, kalásza ondója közepéről nő ki, polyvájánálalig hosszabb; porodája verhenyes sárga. Talán az előbbi változata. — Az előbbivel egy helyen terem. 24. Maj.—Jul.

Kesely E. *A. fulvus*. Sm.

39. DURCZA. *Leersia*. L.

Levelei igen érdesek; bugája kinyilt; kocsányjai hullamosak; füzérkéi 3 porodások, féltójásdadok, szemszörösek. — Vizenyős helyeken a Duna partjain Soroksár felé. 24. Jun.—Aug. 1—2'.

Rizs D. *L. oryzoides*. Sw.

40. POLYVABORZ. *Tragus*. Desf.

Szalmája ágasan elterült, henyéldő, bütykein gyökerező, vagy felegyenesedő; levelei laposak, élökön ritka tús-

ke szemszörök vannak; bugája fürtös. — Homokon.
 ⊙. Jun.—Aug. 5—6''. (*Lappago racemosa*. Schreb.)
 Tüskés *P. T. recemosus*. Desf.

41. KÖLES. *Panicum*. L.

1. Füzérkéi egyszerűek, csaknem ujjasok, páronként állanak, a pár egyikének hosszabb kocsánya van. 2.

Füzérkéi bugát képeznek. 4.

2. Levelei s levele hüvelyei meglehetősen szőrösek; füzérei leginkább ötönként ujjalakuak. 3.

Levelei kopaszok; füzérei hármanként ujjalakuak; füzérkéi körkörösök, szőrösödők, inai kopaszok. Zöldes kertekben, szőlőkben, homokföldeken stb. ⊙. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1'. (*Digitaria filiformis*. Koel.)

Kopasz *K. P. glabrum*. Gaudin.

3. Terméketlen virága ondója kopasz, élén szőrösödő, inai külső oldalán nincsen szemször. — Ez is mint az előbbi, mivel helyeken. ⊙. Jul.—Sept. 1—1 $\frac{1}{2}$ '. (*Digitaria sanguinalis*. Scop.)

Pirók *K. P. sanguinale*. L.

Terméketlen virága ondója inai külső oldalán serte szemszörök vannak. Mint az előbbieket. ⊙. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1'. (*Digitaria ciliaris*. Koel.)

Szemszörös *K. P. ciliare*. Retz.

4. Öszszetett füzérekéből álló bugája féloldali, polyvai kalászosak. — Szántóföldeken, telekes helyeken. ⊙. Jun.—Sept. 1—2'. (*Echinochloa crusgalli*. P. B.)

Kakasláb *K. P. crusgalli*. L.

Bugája egyenlően kiterült, lefüggő; polyvai kurta fülánkuak. — Ázsiából került. Mivelik. ⊙. Jun.—Jul. 1—3'. (*Köles*.)

Kása *K. P. mileaceum*. L.

42. MUHAR. *Setaria*. P. B.

1. Füzéralaku bugája hengeralaku. 2.

Füzéralaku bugája öszszetett, karélyos; sertealaku

murvai előreálló fogai miatt érdesek; tökélyes virágai ondói meglehetősen simák. Mivelik, itt-ott vadon is terem. ☉. Jun.—Jul. 1—3'. (*Rókafarku köles; olasz köles.*)
Olasz M. S. *italica*. P. B.

2. Murvai viszszaosan álló fogai miatt érdesek; bugája tömött, tövön néha megszakadt; tökélyes virágai ondói meglehetősen simák. — Zöldséges kertekben, szántóföldeken, szőlőkben. ☉. Jul.—Aug. $\frac{1}{2}$ —2'.

Ragadó M. S. *verticillata*. P. B.

Murvai előre álló fogainál fogva érdesek. 3.

3. Tökélyes virágai ondói meglehetősen simák, s akkorák mint tökélytelen virága ondói. Mivelik gyepes téreken mindenütt. ☉. Jun.—Aug. 1—2'.

Zöld M. S. *viridis*. P. B.

Tökélyes virágai ondói keresztbe ránczosak; murvai rozsdás barna sárgák. Homokos téreken, vetések közt. ☉. Jun.—Aug. 1—1 $\frac{1}{2}$ '.

Széna M. S. *glauca*. P. B.

43. FENYER. *Andropogon*. L.

1. Levelei szálasok, válusok, tövön szőrösek; füzére ujjas 5—10 águ; főkocsányja és kocsánykái szőrösek. — Hegyi és homoki száraz réteken és legelőkön. 4. Jun.—Sept. 1—2'.

Szürke F. A. *Ischaemum*. L.

2. Levelei szálasok, hegyesek, felül érdesek, szemszőrösek; bugája buglyos, kocsánykái 3 viráguak, kocsánykái tövön szakálasok. — Hegyi és homoki száraz gyepeken, 4. Jun.—Aug. 2—5'. (*Élesmosófű.*)

Élesmosó F. A. *Gryllus*. L.

44. KUKORICZA. *Zea*. L.

Termés füzereit alsóbb levelei hüvelyei burkolják, bibeszárjai igen hosszuk; porodás virágai szára tetején szélylyelterpedt bugában vannak. — Mivelik. ☉. Jul.—Aug. 3—6'.
Csöves K. *Zea Mays*. L.

45. KÁSAKALÁSZ. *Piptatherum*. Beauv.

Bugája nyílt; füzérkéi tojásdad láncásak; ondója szőrösödő; levelei laposan láncásak, érdesek, az alsók hegye konya. Buda, Sz.-Kereszt, Sz.-Endre árnyas berkeiben patakok mentén. 24. Jun.—Aug. 1—3'. (*Milium paradoxum* L.)

Fekete-fejér *K. P. paradoxum*. Beauv.

2. Rend. Palkafélék. *Cyperaceae*. DC.

1. SÁS. *Carex* L.

A sásnemet, négy alnemre szokás osztani, hogy így a fajokat annál könnyebben lehessen meghatározni:

1. BALHASÁSOK. *Psyllophorae*. Lois.

Füzérkéi gazza hegyein magánosak; maghona tövén nincs kalásza.

2. PALKAJAJTÁK. *Cyperoideae*. Koch.

Ezen fajtaból nálunk nincs.

3. SÁTÉK. *Vigneae*. Koch.

Füzérkéik füzéresek, tökélyes viráguak; füzére tövén murva van.

4. VALÓDI SÁSOK. *Legitimae*. Koch.

Szárhegyi füzérében porodás, oldalfüzéreiben termésvirágai vannak; szára hegyén ritkán van termésvirága.

1. BALHASÁSOK. *Psyllophorae*.

Szártetéző füzérkéi magánosak, kétlakiak; horogvégű gyümölcse polyvájából kiálló; levelei keskenyek, élükön érdesek, gazza is érdes. — Nedves réteken Pest körül. 24. April—Maj. 8—15".

Tömöttfejű *S. C. Davalliana*. Sm.

3. SÁTÉK. *Vigneae*.

1. Felső füzérkéi leginkább porodás virágokból állanak; bibéje kettő. 2.

Alsó füzérkéi állanak leginkább porodás virágokból, füzerei egyszerűek; bibéje kettő. 10.

2. Tógyökere hoszszu ostorindákat hajt. 3.

Tógyökere ostorinda nélküli, pázsitos. 5.

3. Füzére tojásdad vagy gömbalaku, polyvanemű pikkelye széle hegye felé fehéres hártájú; termése tojásdad 9—11 inu; gazza sima. — Gyepes, kivált homokos téreken bőven. 2. Apr.—Maj. 8—15''.

Szitytyós *S. C. stenophylla*. *Whlnb.*

Füzére hoszszukás, polyvanemű pikkelyei nem fejr hártások. 4.

4. Füzére öszszetett; termése széles tojásdad, háta domboru 3—11 inu; gazza teteje felé érdeses. Mocsárookban, sőt réteken és homok dombokon is. 2. Jun.—Jul. 1—1½. (*C. Schoenoides*. *Host.*)

Csátés *S. C. divisa*. *Huds.*

Füzére kétszeresen öszszetett, hoszszu, tömött, alól megszakadt; a legfelső és legalsó füzérkéje termés-, középső füzérkéi porodás viráguak; termése tojásdad, kissé domboru 9—11 inu; gazza élei érdesek.

Kétsoros *S. C. disticha*. *Huds.*

5. Terméseik háta nincsen puposan felpuffadva, hanem vagy laposan boltos, vagy lapított. 6.

Terméseik puposan felpuffadtak, tojásdadok, s hegyökön két fog van. 8.

6. Termései kocsánykáitól felfelé nézve elállók; gazza karsu, kissé bókóló, felfelé érdes; termése tojásdad, laposan domboru. Ligetekben mindenütt. 2. Maj.—Jul. 8—15''.

Keshedt *S. C. divulsa*. *Good.*

Termései kocsánykáiktól berzedten elállók. 7.

7. Gazza élei igen érdesek; füzére kétszeresen öszszetett, tojásdad láncsás; termése 6—7 inu. Mocsárok-, ár-

kokban s folyók mellett. és Buda magasabb erdeiben.
 24. Maj.—Jul. 1—1½'.

Róka *S. C. vulpina. L.*

Gazza élei csak felső részén érdesek; füzére öszszetett, hoszszukás, tömött, vagy tövön megszakadt; termése sima, vagy alig inas. — Minden réten, uton, szántóföldeken, árkokban, ligetekben gyakori. 24. Maj.—Jul. 1—1½'.

Sulymos *S. C. muricata. L.*

8. Tőgyökere dülten nő, s kissé terjedő; gazza felső része háromélű, lapjai kissé domboruak; füzére öszszetett vagy kétszeresen öszszetett, tömötten esomós. — Mocsárookban, árkokban, stb. Pestmegye síkjain gyakori. 24. Maj.—Jun. 1—2'.

Hengergazu *S. C. teretiuscula. Good.*

Gyökere rostos, töve tömötten gypes; füzére bugás; gazza felfelé igen érdes. 9.

9. Gazza háromélű oldalai laposak; polyvái szélei ezüst színű hártvások, fénylők; termése innélküli, sima, háta tövén kissé rovátkos. Mocsárookban, a Rákos melletti nedves réteken, ritka. 24. Maj.—Jul. 1—2'.

Buglyos *S. C. paniculata. L.*

Gazza háromélű, oldalai kissé domboruak; polyvái keskeny hártva szegélyűek, vagy szegélytelenek; termése köröskörül erősen rovátkolt. Mocsárookban, a város ligeti folyó partjain. — 24. Maj.—Jun. 1—1½'.

Abajdócz *S. C. paradoxa. Wild.*

10. Tőgyökere gyökerező indákat hajt; füzérkéi sötétbarnák, többnyire 5 van, tömöttek, egyenesen állók; tojásdad hoszszuk; termései felfelé állók, akkorák, mint a polyvái, hoszszukás tojásdadok, élén csaknem a tövétől finom fűrész fogaitól szemszörösek, hegye kettős. Gyepeken, kivált a hegyek oldalain bőven. 24. Apr.—Maj. 6—12''.

Kopári *S. C. Schreberi. Schrank.*

Tőgyökere töve inda nélküli tömött gypet hajt. 11.

11. Füzérkéi többnyire hatával állanak közel egymáshoz, vastagok, kerekdedek, körkörösök; termései felfelé

állók, tojásdadok, köröskörül rovátkoltak, szárnyas prémtek, kétfoguak; polyvai szürkésbarnák. Legelő-kön, réteken, hegyi gyepeken. 24. Maj.—Jul. 6—12''.

Nyúl *S. C. leporina. L.*

Füzérkéi egymástól elállók; terméseinek nincsen szárnyas prémje. 12.

12. Füzére öszszetett, füzérkéi váltogatók, aláfelé porodás viráguak, a 3—4 alsó füzérke egymástól jó távol áll, s ezek tövéről, a főkocsány hegyéig érő hoszszú murva nőtt; termései hoszszabbak mint polyvai. Ligetekben, árnyas és nedves helyeken. 24. Maj.—Jun. 8—15''.

Ritkás *S. C. remota. L.*

Füzére öszszetett, füzérkéi mintegy négyen vannak, s egymástól távolocska állanak; termései terpedten kinyiltak, kétfogu, finoman fűrészelt csőrön végződök; murvai kurtábbak, mint füzérkéi. Gödöllő vizenyőseiben. 24. Maj.—Jul. 6—15''.

Csillagos *S. C. stellulata. Good.*

4. VALÓDI SÁSOK. Legitimae.

1. Két bibéjük. 2.

Három bibéjük. 4.

2. Levelök hüvelye nincsen felhasadva; gazzuk egyenes, éles ormóju; alsó murvája hoszszabb, mint a főkocsányja; porodás füzére 2—3; termés füzére 3—4, ez utóbbiak virágzás alatt felállanak, azután lehajolnak. Mocsárookban s folyók kiöntéseiben, árkokban. 24. Apr.—Jun. 1—3'.

Éles *S. C. acuta. L.*

Levelök hüvelye hálózatosan fel van hasadva. 3.

3. Gazza sugáron felálló, éles ormóju, érdes, mindenik levele hüvelye hálózatosan fel van hasadva; termése körkörös, lapos, mintegy 6 inu. — Ingoványos mocsárookban, közönségesen tömött gyepet képez. 24. Apr.—Maj. 2—3'.

Sugár *S. C. stricta. Good.*

Gazza konya, alsó levelei hüvelyei hálózatosan felha-

sadtak; termése mindkét oldalán kissé domboru, inatlan. Az elébbivel együtt terem. 24. April—Maj. 1—1½.

Gyepi *S. C. caespitosa. L.*

4. Termésök csőr nélküli vagy kurta csőrű. 5.

Termésök csőrös, csőrök párkányos, két fogu, vagy két hegyű. 20.

5. Murvái, füzére tövét nem hüvelyezik, vagy alig hüvelyezik. 6.

Murvái, füzére tövét hüvelyezik. 11.

6. Termései kopaszok; 1—2 termés füzére kocsánytalan, kerekded, öszszetartó; termései, gömbded-körkörösök, tompa 3 éltek, fénylők; tögyökere terjedő. — Homoki réteken gyakori. 24. Maj.—Jun. 3—6''.

Henyé *S. C. supina. Walkb.*

Termései szőrösödők, vagy molyhosak. 7.

7. Polyvái fekete barnák, tompák vagy csonkák, fulánkosak; murvái hártásos, szárölelők, fulánkosak; porodás füzére, magános, termés füzére 1—2, öszszetartó, tojásdad; gyökere rostos, töve tömötten gyepes. A budai hegyi és ligeti gyepeken bőven. 24. Maj.—Jun. 6—15''.

Hegyi *S. C. montana. L.*

Polyvái sárgák vagy sötétbarnák. 8.

8. Polyvái viszsás-tojásdadok, kurta szemszörűek, igen tompák, a hegye alatt alig látszó inai vannak, fejéren szegélyezettek; tögyökeréből ostorindák nőnek. — Homoki gyepeken, a városliget háta megett, igen ritka. 24. Apr.—Maj. 3—8''.

Hanga *S. C. ericetorum. Poll.*

Polyvái hegyesek vagy fulánkosak, közép inai kiállók, szemszörtelenek. 9.

9. Porodás füzerei vastagok, viszsás tojásdad-ékalakúak, magánosak, termés füzerei 1—3, öszszetartók, hosszukás-tojásdadok; termése viszsás tojásdad, 3 lapu; töve ostorindás. Hegyi és homoki száraz gyepeken mindenütt. 24. Apr.—Jun. 3—12''.

Korai *S. C. praecox. Jacqu.*

Porodás füzerei vékonyak, hosszszas szálások, mind két végökről kihegyezettek; termései gombosan viszsás tojásdadok. **10.**

- 10.** Tógyökere rostos, gazza magva érésekor legörbül; porodás füzére magános, termés füzére rendszerint 3, öszszetartók, kerekdedek, kocsánytalanok; alsóbb murvája levélnemű, egyenes és kinyilt. A zugligetben, ritka. 24. April—Maj. 6—12''.

Epres S. *C. pilulifera*. L.

Tógyökere ostorindás; gazza sugár s egyenes; termés füzére 1—2, hengeres; termése kurta szőrrel molyhos; alsó murvája hosszszu, s többnyire vizirányosan kinyilt. Minden, kivált vizenyős, réten közönséges. 24. Apr.—Maj. 8—15''.

Molyhos S. *C. tomentosa*. L.

- 11.** Termésök molyhos. **12.**

Termésök kopasz; murváik levélneműek. **14.**

- 12.** Polyvája nyilásánál kissé lecsonkitott, termésének csak a hegye molyhos; levelei válusok, hosszszabbak mint a gazza; porodás füzére magános, termés füzére 2—3 virágu, egymástól távolodók, rendszerint 3 viráguak, kocsányosak. Hegyi gyepeken kora tavasszal. 24. 1—2''.

Cseplesz S. *C. humilis*. Leysser.

Polyvája nyilásánál kissé kicsipett, termése egészen molyhos. **13.**

- 13.** Termés füzére 2—3, többnyire 5 virágu, a felsők egymáshoz közelállók, az alsók főkocsányja tövéről indulván, hosszszu kocsánykájuaik, s ezeket alsó murvája behüvelyezi; gyökere rostos, tövén tömött gyp nő. — Minden ligeti réten, erdők mellett. 24. Apr.—Maj. 6—12''. (*C. alpestris*. All.)

Havasi S. *C. gynobasis*. Vill.

Termés füzére leginkább 3, szálás, füzérkéik egymástól kissé távol állnak, kocsánykások; termései akkorák, mint az egy kissé kicsipett és fogasolt polyváik; hártvás,

rézsut lecsapott murvái kocsánykait behüvelyezik. — Erdei árnyas gyepeken. 4. Apr.—Maj. 6—10''.

Ujjas *S. C. digitata. L.*

14. Termés füzerei 2—3, egymáshoz közelállók, vagy csak az alsók távolodnak egymástól el; termése csőr nélküli, körkörös hosszukás; levelei s alsó levele hüvelyei szőrösök; gyökere rostos. Árnyas ligetekben, s kövér hegyi réteken. 4. Maj.—Jun. 8—15''.

Sáppadt *S. C. pallescens. L.*

Termés füzere 1—4 egymástól távol állanak, ritkás viráguak, s hosszukások. 15.

15. Alsó murvája hártyanemű, murvája hátán zöld esik van; termése tojásdad gömbalaku, gödrös, hengeres, kurta csőrű; levelei keskenyszálasok, töve ostorindás. Pilis Csaba tölgyeseiben bőven. 4. April—Maj. 6—12''.

Fejér *S. C. alba. Scop.*

Alsó murvái levélneműek. 16.

16. Alsó murvája száalkahegyű; termés füzere 2, hosszukás, az alsó kifelétartó hosszu kocsánykájú, tömött, többnyire 12 virágu, a felsők csaknem kocsánytalanok; termései tojásdad-gömbalakuak, éles inuak, csőrök kurta, hártvás hegyű, két karélyu; töve ostorindás. Homoki és hegyi gyepeken gyakori. 4. April—Maj. 6—12''.

Fényes *S. C. nitida. Host.*

Minden murvája levélnemű. 17.

17. Termés füzerei ritkás viráguak, felállók, 1—3; porodás füzerei magánosak, kocsányosak; tövei ostorindásak. 18.

Termés füzerei, lefüggők, bókolók vagy végre lefüggők. 19.

18. Virágot nem termő levélcsojájában lévő levelei szőrös szemszőrűek, széles szálasok, hosszabbak mint az alig leveles gazza; termése csaknem gömbösen viszsza tojásdad, 3 oldalú; gyökere terjedő. Minden hegyi árnyas erdőben. 4. Apr.—Maj.

Szőrös *S. C. pilosa. Scop.*

Minden levele, valamint leveles tövű gazza is kopasz;

porodás füzére mindig felálló; töve ostorindás. Vize-nyős réteken, tavak és folyók mellett. 4. Maj.—Jun. 8—12".

Muhar *S. C. panicea. L.*

- 19.** Porodás füzére többnyire 3, termés füzére 2—3, hoszszu kocsányuak; termése tompa, igen kurta csőrű, lapítottan bóltos, kissé érdes, innélküli; gazza sima; töve ostorindás. — Mocsáros erdők árnyasain. 4. April—Jun. 12—18".

Hamvas *S. C. glauca. Scop.*

Porodás füzére magános, mellette rendszeren meggörbült 4 termés füzére van; termése háromszögű, s ezen háromélű csőre van; gazza 3 élű; leveleiláncsás szálasok; gyökere rostos. A tótfalui hegyi patakban. 4. Maj. 1½—3'.

Magas *S. C. maxima. Scop.*

- 20.** Porodás füzérök magános. **21.**

Porodás füzérök rendszerint több egynél. **27.**

- 21.** Murvái hüvelyezők, körülbelül akkorák mint a füzére, és sokkal kurtábbak mint a gazza, termés füzére 1—2, porodás füzérétől meszsze álló; termése visszás tojásdad, hasas, háromélű, kétágu hegyes csőrben végződő; töve ostorindás. — Árnyas erdei gyepeseken bőven. 4. Maj.—Jun. 1—1½'.

Korhadó *S. C. Michellii. Host.*

Murvái levélneműek, hoszszuk, kurta hüvelyűek, alsó füzérénel hoszszabbak. **22.**

- 22.** Termése csőre görbe, termése felfuvódott; murvája széles, hoszszabb mint a gazza, végre kinyílt vagy letüremlett; termés füzére 2—3, meglehetősen összetartó, kerek-tojásdad, az alsó kocsányostól együtt murvája hüvelyébe záródott, a felső kocsánytalan; töve gyepes, gyökere rostos. Mocsáros és turfás réteken bőven. 4. Maj.—Jun. 6—18".

Sárga *S. C. flava. L.*

Termése csőre egyenes. **23.**

- 23.** Termése kerekded, puffadt, apró, csőre széle finom fűrészesen-érdes; gazza sima, töve gyepes, gyökere

rostos. — Az előbbivel együtt terem, s mintegy harmadrésznyi magas. 2. Maj.—Jun.

Oder S. C. *Oederi*. Ehrh.

Termése tojásdad, alig puffadt. 24.

24. Termés füzére 2, az alsó a felsőtől távol van, mindkettő kocányos, vagy három s ilyenkor a két felső egymáshoz közel áll, felálló, tömött virágu; murvái hosszu hüvelyűek; az alsó levélnemű, a porodás füzért csaknem érő, néha elérő, vagy tetéző is; termése csőre fulánkos; polyvája hegyes; töve gyepes és kurta ostorindás. A sikon fekvő minden mocsárban. 2. Maj.—Jun. 1—1½'.

Pej S. C. *fulva*. Good.

Termés füzére kettőnél több. 25.

25. Termés füzére 4, szálas, ritkás virágu, függő; termése körkörös, 3 élű, egészen sima, csőre szálas; gazza sima; levele széles szálas. Erdőkben gyakori. 2. Maj.—Jul. 1—1½'.

Erdei S. C. *sylvatica*. Huds.

Polyvái tojásdadok. 26.

26. Murvái hegyesek, de nem fulánkosak, porodás füzereig alig érnek, vagy csak odáig érnek; termése kerekded, felegyenesedő; gyökere kurta, töve ostorindás. Nedves réteken és a pesti mocsárookban bőven. 2. Maj.—Jun. 1—1½'.

Hornschuch S. C. *Hornschuchiana*. Hoppe.

Murvái fulánkos hegyűek; termései inasok, oldal inai kissé kijebb állnak, zöldek, vagy biborpirosan pettetettek, vagy biborpirosak; füzerei egymástól távol állanak. — Többnyire árkokban, nedves réteken, mocsárookban és félig kiszáraztott helyeken. 2. Maj.—Jun. 1—1½'.

Ritkás S. C. *distans*. L.

27. Termésök kopasz. 28.

Termésök kurta szőrű. 32.

28. Gazza sima vagy csak a teteje felé érdes. 29.

Gazza éles, ormói érdesek. 30.

29. Porodás füzére 1—3, termés füzére 2—3, hengeres

kurta kocsányu, termései főkocsányjától meszsze elállók, csaknem gömbalakuak, puffadtak, hátokon többnyire 7 inuak, levele tengerzöld; gazza tompa ormóju. — Patakok, árkok s mocsárookban. 4. Maj. Jun. 1—2'. Bögrés S. *C. ampullacea*. Good.

Porodás füzére 1—2, termés füzére 3—4, hengeres vagy tojásdad, kocsánytalan, vagy csak az alsónak van kocsányja; termése tojásdad kúpalaku, finomul barázdolt, kopasz. A pilisi járás mocsáraiban, a Szt. Gellért alatti nedves réteken, s a kincstári erdőknél. 4. Maj.—Jun. 1—2'.

Bókoló S. *C. nutans*. Host.

30. Termése tojásdad, vagy hoszszukás tojásdad, lapos, inas, kopasz; termés füzére 2—3, hengeres, tömött virágu, felálló; polyvai kihegyezettek; murvai levélnemtek, nem hüvelyezők; gyökere terjedő. — Patakok, folyók és árkokban. 4. Maj.—Jun. 1—1½'.

Posvány S. *C. paludosa*. Good.

Termése kúpalaku, vagy tojásdad kúpalaku. 31.

31. Porodás füzére 3—5, termés füzére 3—4 hengeres vastag; kúpalaku termése éle le van kerekítve, mind két oldalról domboru, sok inu, kopasz; gyökere terjedő. — Árkokban, mocsárookban, vizek partjain. 4. Maj.—Jun. 2—4'.

Parti S. *C. riparia*. Curt.

Porodás füzére 1—3, termés füzére 2—3, távol állók, hoszszukás hengeresek, kocsánytalanok; termései dűlten elállók, tojásdad kúpalakuak, puffadtak, kopaszok, hátokon 7 ina van; gyökere terjedő. Az elébbivel együtt terem. 4. Maj.—Jun. 1—2'.

Hólyagos S. *C. vesicaria*. L.

32. Murvája vagy nem hüvelyező, vagy alig hüvelyező; porodás füzére 1—2, termés füzére 2—3, távol állók hoszszukások, vagy tojásdadok; gazza tompa ormóju; levelei válusok, gazzánál alig szélesebbek; gyökere nagyon terjedő. A sikon levő mocsárookban bőven. 4. Maj.—Jun. 2—4'. Czérna S. *C. filiformis* L.

Murvája hosszan hüvelyező; porodás füzére 2, termés füzére 2—3, felálló, hosszukás hengerded; termése tojásdad, kurta szőrű; levelei és levele hüvelyei szőrösek; gyökere terjedő. — Mindenféle nedves és száraz gyepeken, kivált a homokon. 4. Maj.—Jun. 6—18".

Borzas *S. C. hirta. L.*

2. SÁTORSÁS. *Cladium. R. Br.*

Gazza leveles; sátora kétszeres, egy szárhegyi, a többi oldaltálló; füzerei gombosan csomósak; levele éle és gerince egyaránt szűrös. Mocsárookban mindenütt. 4. Jun.—Sept. 2—4'. (*Cladium germanicum. Schrad.*)

Szűrös *S. Cl. Mariscus. R. Br.*

3. KÁKA. *Scirpus. L.*

1. Füzérkéi szárhegyen nővők, gazok hegyén, vagy gazzok ágain magánosan állók; ágaik azomban nem ernyősek. **2.**

Virágzata ál oldali csomó, vagy sátorozó. **5.**

Füzérkéi szárhegyi füzért képeznek, két soruak, összeállók, füzerei magánosak. **15.**

2. Bibéje kettő; füzérkéje hosszukás, polyvai hegyesek, alsó polyvája a következőt nem tetézi, s a füzérkéjét félig öleli; makkja visszás tojásdad sima; gazza magános, hengeres, lapított. — Nedves helyeken és mocsárookban, itt-ott. 4. Jun. Aug. 6—18". (*Heleocharis palustris R. Br.*)

Árva *K. S. palustris. L.*

Bibéje három. **3.**

3. Makkocskája négy oldalú, hosszukás, rajta sok finom vonal van; gazza igen vékony, sertealaku, borzódatlan; gyökere terjedő. — Vizenyős s félig kiszáradt helyeken, mocsárok partjain. ☉. Jun.—Aug. 1—4". (*Heleocharis acicularis R. Br.*)

Ször *K. S. acicularis. L.*

Makkocskája három oldalú, sima. 4.

4. Gazza felső hüvelye kurta levelen végződik; polyvái tompák, a legalsó a többinél nagyobb, fulánkos; virága sertéi hosszabbak, mint a makkjai. — Vizenyős helyeken, a Rákos partjain. 4. Jun.—Jul. 2—10". (*Baethryon caespitosum*. Dietr.)

Gyepi K. *S. caespitosus*. L.

Gazza minden hüvelye levél nélküli; polyvái fulánktalanok; virága sertéi kurtábbak, mint a makkjai. — Mocsárookban és nedves réteken. 4. Jun.—Jul. 1—4". (*Baethryon pauciflorum*. Dietr.)

Kevésvirágu K. *S. pauciflorus*. L.

5. Virágzata ál oldali csomó. 6.

Virágzata ernyő alakú, vág gombos. 9.

6. Ál oldali csomója gömbalaku, tömött fejű, kocsánytalan; muvája csomója felibe hosszsan nyulik; polyvái csonkítottak, fulánkosak; bibéje 3. — Pocsolyákban. 4. Maj.—Jul. 1—2—3'. (*Holoschoenus vulgaris* L. K.)

Szürkelábu K. *S. Holoschoenus*. L.

Ál oldali csomója nem gömbalaku. 7.

7. Gazza háromélű; füzérkéi kocsánytalanok, tojásdad hosszukások; polyvái fulánkja tövén kicsipettek; bibéje 2, makkja sima. — Mocsárookban. 4. Jun.—Jul. 1—1½'.

Szűrő K. *S. Rothii*. Hoppe.

Gazza hengeres. 8.

8. Füzérkéi kettősök vagy hármások; murváj* sokkal kurtább mint a gazza, felálló, végre oldalra hajló; bibéje 3; makkocskája lapított, hosszában vonalozott. Vizenyős helyeken, mocsárok partjain. ☉. Jun.—Aug. 1—4". (*Isolepis setacea*. R. Br.)

Serte K. *S. setaceus*. L.

Füzérkéi hármásoknak látszó csomóban vannak; murvája felálló s akkora mint a gazza; bibéje 3; makkocskája három oldalú, keresztbe ránczos. Nedves helyeken, partokon. ☉. Jul.—Aug. 2—8". (*Isolepis supina*. R. Br.)

Henye K. *S. supinus*. L.

9. Ernyőalaku virágzata álololdali. 10.

Ernyőalaku vagy gombos virágzata szárhegyen álló. 12.

10. Gazza háromélű; füzérkéi tojásdadok, csomósak, csomói kocsányosak, vagy a nélküliek; bibéje 2; makkocskája sima, háta domboru. A Tisza folyó mocsáraiban. 4. Jun.—Jul. 1½—3'.

Háromélű K. *S. triquetra*. L.

Gazza hengeres. 11.

11. Füzérkéi csomósak, kocsányosak; polyvái simák; bibéje 3; makkocskája három oldalú sima, portokai szakálosak. — Mocsárookban és tavakban. 4. Nyáron át. 4—12'.

Tavi K. *S. lacustris*. L.

Füzérkéi, mint az előbbié; polyvái pontozottan érdesek; bibéje 2; makkocskája csaknem háromoldalú, domboru, portokai szakálnélküliek. — Árkokban, mocsárookban. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Hamvas K. *S. Tabernaemontani*. Gmel.

12. Polyvái fulánkosak, kétmetszetűek; bibéje 3; gazza háromélű, igen leveles. — Tavakban és árkokban igen közönséges. 4. Egész nyáron.

Villás K. *S. maritimus*. L.

Polyvái épek; gazza háromélű, igen leveles. 13.

13. Ernyőalaku virágzata sokszorosán öszszetett, bibéje 3. 14. Füzérgombjai tojásdadok, kerekdedek, karélyosak, halványak, 4—5 hosszú murvába foglaltak; polyvái láncsások; bibéje 2. — A tiszai mocsárookban. ☉. Jun.—Aug. 3—6". (*Cyperus Michelianus* L. K.

Sallangos K. *S. Michelianus*. L.

14. Füzérkéi tojásdadok, kocsányosak és kocsánytalanok; polyvái tompák, igen finomul hegyezettek. Kivált hegyi mocsárookban. 4. Jun.—Aug. 1—3'.

Erdei K. *S. sylvaticus*. L.

Füzérkéi hosszukások, hosszú kocsányúak; polyvái fulánktalanok. — A megye síkjai levő mocsárookban és árkokban, közönséges. 4. Jun.—Aug. 1—3'.

Gyökerező K. *S. radicans*. Schk.

- 15.** Gazza alig háromélű, levelei valusan ormozóttak; füzérekéi 6—8 virágnak; virága sertéi hátrafelé tüskések. Nedves gyepeseken és a mocsárookban. 24. Jun.—Aug. 6—12". (*Blysmus compressus* Panz.)

Lapított K. *S. compressus*. Pers.

4. GYAPU. *Eriophorum*. L.

- 1.** Gazza teteje felé háromélű; levelei laposak, hegye három ormóju; kocsányjai érdesek. Mocsáros és turfás helyeken. 24. Maj.—Jul. 6—12".

Széleslevelű Gy. *E. latifolium*. Hoppe.

Gazza csaknem hengeres; levelei szálas válusok, hegyökön három ormójuak; kocsányjai simák; gyapjuja háromszorta nagyobb mint füzérkéje. — A Tisza mocsáraiban gyakori. 24. Maj.—Jul. 6—12".

Keskenylevelű Gy. *E. angustifolium*. Hoppe.

5. CSÁTÉ. *Schoenus*. L.

Gazza hengeres, kopasz, meglehetősen vékony; virágzata 5—10 füzérből álló gomb, szárhegyi; külső murvája dülten felegyenesedő; levelei áralkuak, felényiek, vagy akkorák, mint a gazza. Tavakban és nedves réteken. 24. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ —1'.

Kormos Cs. *S. nigricans*. L.

6. PALKA. *Cyperus*. L.

- 1.** Virágzata csomós; füzérekéi csaknem öten vannak; két polyvája egyenetlen; makkoeskái csaknem háromszögűek; gazza felegyenesedő, a levele hüvelyezi alóról; levelei aprók. — Vizenyős helyeken, kivált szikes és homokos földön. ☉. Jun.—Aug. 2—6".

Bogár P. *C. pannonicus*. L.

Virágzata ernyős. **2.**

- 2.** Bibéje 2; makkoeskája kerekded-tojásdad, polyvái sárgások, hátukon zöld csik van; levelei igen keskenyek, gazzánál kurtábbak. — Vizenyős helyeken, árkok és tavak mellett. ☉. Jun.—Aug. 3—8".

Sárgálló P. *C. flavescens*. L.

Bibéje 3; makkocskaí körkörösek; polyvái feketés barnák, hátukon zöld csik van; levelei igen keskenyek, akkorák mint a gazza. Nedves helyeken és mocsárookban. ☉. Jun.—Aug. 6—12".

Barna P. C. *fuscus*. L.

3. Rend. Hidőrfélék. Alismaceae. R. Br.

1. HUTSZA. Triglochin. L.

1. Termése szálas, ormós, tövefelé elkeskenyedő, tőkocsányja felé hajló, 3 tokra szakadó; tőkocsányja alját hüvelyező levelei keskeny szálasok, ormósak, kopaszok. — Nedves réteken és mocsárookban. 4. Jun.—Jul. 1—1½'.

Savanyu H. *T. palustre*. L.

2. Termése tojásdad, ormós, legörbült bibéje alatt begyűremlett, 6 tokra szakadó; fürtje megnyult; levelei kövérek. — Mocsárookban, kivált sziksós tavakban bőven. 4. Jun.—Jul. 1½—2'.

Hatbibés H. *T. maritimum*. L.

2. HIDÓR. Alisma. L.

Tőkocsányja gyűrűsen bugás; levelei szivesek, tojásdadok, vagy láncások; termése hegye lekerített tompa, hátán barázdolt; virága fejr vagy verhenyes. Az ártéren, mocsárookban, árkokban s mindenütt. 4. Jun.—Aug. ½—3'. (*Vizi utifü*).

Vizi H. *A. Plantago*. L.

3. NYILFŰ. Sagittaria. L.

Levelei tövéről nőttek, hoszszu nyelűek, nyilalakuak; virágzata három virágu gyűrűben áll, szirmai fejrök, nyaka piros. — Mocsárookban, árkokban bőven. 4. Jun.—Aug. 6—15".

Nyillevelü Ny. *S. sagittaeifolia*. L.

4. ELECS. *Butomus*. L.

Magános tőkocsányja hegyén galléros ernyős virágzata van; levelei tövéből nőnek, hoszszuk, szálasok, válualakulag háromélűek; virága piros. — Tavakban, patakokban és a folyók mellett. 24. Jun.—Jul. 2—5'. (*Virágos v. öreg kúka; fülemilefü.*)

Ernyős E. *B. umbellatus*. L.

4. Rend. Szitytyófélek. *Juncaceae*. *Agard.*1. SZITYTYÓ. *Juncus*. L.

1. Gazzok leveletlen, tövén csak levele hüvelye van meg. 2. Gazzok leveles. 4.
2. Bibeszára kivehető; porodája 6; tokja hoszszukás körkörös, tompa, fulánkos; gazza mélyen barázdolt, bele fiókosan szakgatott. — Mocsároknban, árkokban s túrfás téreken. 24. Jun.—Jul. 1—3'.

Fakó Sz. *J. glaucus*. L.

Bibeszárának csak a töve van meg; porodája három. 3.

3. Tokja visszás tojásdad, csonka, bibeszára töve feldomborodott pupja végére van nőve; ernyőalaku virágzata oldalt áll; gazza szijjas. Az előbbivel együtt nő. 24. Jun.—Jul. 1—3'.

Bunkós Sz. *J. conglomeratus*. L.

Tokja benyomottan csonka, bibéje töve egy kis gödröcskébe van nőve; ernyőalaku virágzata oldalt áll; gazza törékeny. Az előbbivel együtt. 24. Jun.—Jul.

Béka Sz. *J. effusus*. L.

4. Leveleik bele rekeszes (fiókos.) 5. Leveleik bele nem rekeszes (folytonos.) 7.
5. Levele hengeres; sátoros virágzata szárhegyi, kétszerezsen öszszetett; leple szirmai egyenlők, lekerekítetten tompák, csaknem ezüst színűek. — Mocsároknban, árkokban. 24. Jun.—Aug. 1—2'.

Tompavirágu Sz. *J. obtusiflorus*. Ehrh.
Levele kerekdeden lapított. 6.

6. Leple szirmai egyenetlenek, a belső hosszabb, hegye letüremlett. — Az elébbivel együtt terem. 4. Jun.—Aug.

Görcsös Sz. *J. sylvaticus*. Reichh.

Leple szirmai egyenlők, egyenesek, hegyeik kurta fulánkuak. — Az elébbiekkel. 4. Jun.—Aug.

Bütykös Sz. *J. lamprocarpus*. Ehrh.

7. Gazza közepén egy levél van; gazza lapított; leple kurtább mint gömbded tokja; bibéje felényi, mint a maghona. Réteken, legelőkön, kivált vizenyős helyeken. 4. Egész nyáron át.

Sivatag Sz. *J. compressus*. Jacqu.

Gazza több levelű; sátra megnyult ágai két-két águak, egyenesek; virágai egyesek egymástól, távolodók; hosszukás tokja hosszabb, mint láncsás szirmai. — Réteken és moesárookban, kivált ártéteken. ☉. Jul.—Aug.

Két-kétágu Sz. *J. bufonius*. L.

2. LUCZA. *Luzula*. D. C.

1. Virágzata sátorozó. 2.

Virágzata tojásdad vagy hosszukás füzéres. 3.

2. Sátora egyszerű, kocsánykái többnyire három viráguak, a felsők elvirágzás után lehajlók, virágai egyesek; tőlevelei szálas láncsások, szőrösek. A budai magasan fekvő ligetekben, ritka. 4. Maj.—Jun.

Perje L. *L. pilosa*. Wild.

Sátora többszörösen öszszetett, kinyílt.; galléránál alacsonyabb; kocsánykái többnyire 4 viráguak; leple szirmai hosszabbak, mint a tokja; szálas levelei éle szőrös. — Virágai fejéreslők, van azomban verhenyes virágu fajtája is. — Ligetekben bőven. Maj.—Jun. 1—2'.

Fejéreslő L. *L. albida*. DC.

3. Füzérei ernyős formák, kocsánytalanok vagy kocsányosak; leple szirmai láncsások, hegyesek, hosszabbak mint tompa s fulánkos tokja; tőlevelei szálas láncsá-

sok, élők szőrös, végre kopaszok. Homoki és ligeti legelőkön bőven. 24. Maj.—Jun. 3—8".

Mezei L. *L. camprestis*. DC.

5. Rend. Kikericsfélék. Colchicaceae. DC.

1. ZÁSZPA. *Veratrum*. L.

1. Fürtös virágzata bugás, szőrösödő; leple szirmai hoszszukás láncások, fogasoltak, kocsánykainál sokkal hoszszabbak; levelei tojásdadok, alsó lapjai szőrösödők. — Vizenyős réteken s mocsárok mellett a síkságon. 24. Jun.—Jul. 1½—3' Mérges. (*Fejér hunyor; fejér zászpa.*) Fejér Z. *V. album*. L.
2. Fürtös virágzata bugás; leple szirmai körkörösek, ép-élűek, akkorák, mint kocsánykái; alsó levelei széles körkörösek, kopaszok. — Ligetekben, vágásokon Buda körül. 24. Jun.—Aug. 1½—3' Mérges. (*Fekete zászpa.*) Fekete Z. *V. nigrum* L.

2. KIKERICIS. *Colchicum*. L.

1. Levelei szálas láncások, élők lapos; bibeszárjai leple hasábjainál kurtábbak; tokja tojásdad hoszszukás. — Hegyi vizenyős réteken; ősszel virágzik, leveleit és termését tavasszal hajtja ki. 24. Sept.—Oct. 8—12" Mérges. (*Őszi kökörösín; őszike; törpe zászpa; fejér zászpa.*) Zászpa K. *C. autumnale*. L.
2. Levelei láncás szálasok, válusok; bibeszárjai leple hasábjainál hoszszabbak; tokja mind két végén hegyes. — Homoki réteken. — Kisebb és vékonyabb mint az előbbi. Homoki K. *C. arenarium*. W. K.

6. Rend. Liliomfélék. Liliaceae. Juss.

1. LILIAM. *Lilium*. L.

Levelei gyűrűsek, körkörös láncások, kihegyezettek, élők érdes; szára szőrösödő-érdes; virágai lefüggők; leple

szirmai kikunkorodnak. — Ligetekben, vágásokon Buda körül. 24. Jun.—Jul. 2—4'. (*Erdei lilium; török turbán; szászvétü gyökér.*)

Turbán L. L. *Martagon L.*

2. HÖLYE. *Anthericum. L.*

1. Tökocsányja magános; virágzata fürtös; bibeszára lefelé hajló; termése tojásdad tok. Hegyi réteken, a homokos erdőkben ritkább. 24. Jun.—Jul. 1—3'.

Ágatlan H. A. *Liliago. L.*

2. Tökocsányja felül ágas; bibeszára egyenes; tokja kerekded. — Az előbbivel együtt. 24. Jun.—Jul. (*Hölye.*)

Ágas H. A. *ramosum. L.*

3. ZÖLDCSÍK. *Ornithogalum. Link.*

1. Virágzata fürtös. 2.

Virágzata sátorozó. 4.

2. Fürtje ingadozó, virágzáskor már féloldali és lefüggő; leple nyílt harangalaku, szirmai körkörös láncsások, tompák; szálcái 3 fognak, hosszabb szálcái szélső foga a portokot tetézi. Gyümölcsösökben, szántóföldeken, vetések közt. 24. Maj.—Jun. 1—1½'.

Konyuló Z. O. *nutans. L.*

Fürtje rendes és megnyult. 3.

3. Kocsánykái főkocsányjától elálló, termése kocsánykái a főkocsányjához lapultak, murvai tojásdad láncsások, lassanként hegyesednek ki; maghona tojásdad; levelei szálasok, válusok. — Bozótokban, gyepük mellett, szántóföldeken bőven. 24. Jun.—Jul. 2—3'.

Hegyi Z. O. *pyrenaicum. L.*

Kocsánykái főkocsányjától mintegy félderék szögben állanak el, végre mindnyájan egyenlő hosszuk; levelei szálasok, szemszörösek. — Verőfényes gyepes sziklákon, a sz. Gellérten és a Sashegyen bőven. 24. Jun.—Jul. 3—8".

Üstökös Z. O. *comosum. Jacqu.*

4. Természes alsó kocsánykái vízirányosan allanak; levelei szálasok, kopaszok, egy fejr vonal van rajtok. Kertekben, réteken, szántóföldeken stb. 4. Maj. 3—12". (*Uri virág; madártéj.*)

Uri Z. *O. umbellatum. L.*

Természes alsó kocsánykái, főkocsányjától szélylyeltartva vannak lekonyulva, termése azomban felegyenesedő; levelei szálasok, kopaszok, rajtok egy fejr vonal van. — A pesti szántóföldeken, erdőkben, bozótokban s kertekben. 4. Maj.—Jun. 6—12".

Letört Z. *O. refractum. Kit.*

4. SÁRMA. *Gagea. Salisb.*

1. Két hagymáját egy közös hártya takarja, egyik hagymájából gyökérrostok nőnek, a másik következő évben hajt gyökérrostokat. 2.

Egy hagymája van, melyből nő gyökér rostja lefelé, tőkocsányja és egy levele felfelé. 3.

2. Tőlevele kettő, szálas gallér levelei ellenesek; kocsányjai ágasok, gyapjasok; szirmai láncsások, hegyesek; hagymája kerekded. — Szántóföldeken, gyepeken igen közönséges. 4. Apr.—Maj.

Pallagi S. *G. arvensis. Schult.*

Tőlevele magános, szálas, lapos, vagy alig válus; gallér levele egy, hüvelyező, láncsás, 2—5 virágkocsányt foglal be; szirmai szálas láncsások, hegyesek; hagymája tojásdad. — Buda körül, erdőkben, kövér hegyi réteken. 4. Maj. 1—3". (*Kis tyuktaréj.*)

Apró S. *G. minima. Schult.*

3. Tőlevele magános, felálló, szálas láncsás, hirtelen kihagyezett, lapos, éles ormóju; két gallér levele csaknem ellenes; virágzata ernyős; kocsányjai kopaszok; szirmai hosszukás tompák; hagymája tojásdad. Erdőkben, bokrokban. 4. Maj. 4—8". (*Sárga madárliliom; sárga tyuktaréj.*)

Sárga S. *G. lutea. Schult.*

Tőlevele magános, keskeny szálas, válus; két gallér

levele ellenes, az alsó nagyobb; ernyője 2—3 virágu; kocsányjai kopaszok; szirmai láncsások, tompák. Homoki legelőkön. 4. Kora tavasszal — igen apró.

Piczi *S. G. pusilla. Schult.*

5. CSILLA. *Scilla. L.*

1. Hagymája szálas láncsás két levelet hajt; tőkocsányja hengeres, murvája nincs; szálesái tövei fejérek. A sikon és szigetekben nedves réteken. 4. April—Maj. 6—8". (*Erdei jáczint.*)

Kétlevelű Cs. *S. bifolia. L.*

2. Hagymája sok levelet hajt; tőkocsányja szegletes; kocsányjai tövén lecsapott vagy fogas kurta murvai vannak; szálesái kékek. — Csepelsziget ligetein. 4. Apr.—Maj. $\frac{1}{2}$ —1'.

Ékes Cs. *S. amoena. L.*

6. HAGYMA. *Allium. L.*

1. Tőkocsányja, tőlevelei csomója oldala mellől hajt ki, tőlevelei csomóját, tőkocsányjával együtt, közös hártya burkolja be; tőkocsányja felső része élesen ormós; levelei laposak, szálasok, gerincei ormósak; porodái fogatlanok; hagymája keresztbe fekvő tógyökérről nő. — Vizenyős réteken, s Buda köves hegyein. 4. Jul.—Sept. 8—12". (*Kövi hagyma.*)

Kérges H. *A. acutangulum. Schrad.*

Szára alsó részén, vagy közepéig leveles. 2.

2. Váltogató porodái szélesek, tövei fogatlanok. 3.
Váltogató porodái tövén vagy tetején fogasok. 4.
3. Levelei hengeresek, keskenyek, s mélyen barázdoltak; levele hüvelye egy kopácsu s fulánkos hegyű; porodái, leplénél háromszor kurtábbak; hagymája hárttyája végei hálózatosan rojtosak, — Verőfényes hegyek száraz oldalain. 4. Aug.—Sept. 4—8". (*Allium setaceum W. és K.*)

Pézsmá H. *A. Moschatum L.*

Levelei szálasok, laposak, alig válusok; levele hüvelybe teteje dülten metszett, két kopácsu, s kurtább mint levele nyele; porodái másfél akkorák, mint a leple; hagymája hártájára hegyei szabálytalanul hasgatottak. — Nedves réteken az ördögmalmánál. 24. Sept. 1—2'.

Jószagu *H. A. svaveolens. Jacqu.*

4. Váltogató porodái tövén mind két oldalról egy-egy tompa fog van, fogai sokkal kurtábbak mint a szálcésája; hagymája hosszukás tojásdad, gerézdei fogalakuak; levelei széles szálasok, laposak. Mivelik. 24. Jul.—Aug. 1—1½'.

Fog *H. A. sativum. L.*

Porodái váltogatva szélesebbek, hármashajszálhegyűek, középső hajszál hegyén van a portoka, oldalt álló hajszál hegyei fonálalakuak. 5.

5. Ernyője tokot termő. 6.

Ernyője hagymácskákat termő. 8.

6. Levelei félhengeresek felső része mélyen válus, ernyője gömbalaku, végre csak kupos; portokát tartó szálcésája közép hegye, szálcésájánál felényivel hosszabb. — Száraz, kivált homoki réteken mindenütt. 24. Jun.—Aug. 1—1½'.

Bunkós *H. A. Sphaerocephalum. L.*

Levelei laposak. 7.

7. Hagymája egyszerű, gömbded; szálcésái hosszabbak, mint a leple. Mivelik. 24. és ☉. Jun.—Jul. (*Póré hagyma; párhagyma.*)

Póré *H. A. porrum. L.*

Hagymája egy közös hártájába zárt sok hagymácskából áll, szálcésái a leplénél kurtábbak; Buda hegyei verőfényes rétein bőven. 24. Jul.—Sept.

Ereszes *H. A. rotundum. L.*

8. Levele éle érdes; szálcésái kurtábbak mint a leple. Erdőkben, vágásokon, homoki réteken. 24. Jun.—Jul. 1½—3'. (*Magvas hagyma; török foghagyma.*)

Kigyós *H. A. scorodoprasum. L.*

Porodái egyszerűek. 9.

Levelei szálasok. **10.**

Levelei hengeresek, bőrdösök. **11.**

- 10.** Szálsái leple töve felibe nőttek; körülbelül akkorák, mint zöldszejér vagy verhenyes szirmai; virága burka két kopácsu, egyik kopácsa hosszú csőrű. Gyepükben, bozótokban, szőlőskertek szélein. 24. Jun.—Jul. 1½—2'. Érdes H. *A. oleraceum* L.

Szálsái leple töve felibe nőttek, két anynyiak mint szirmai; virága burka két kopácsu, egyik kopácsa két anynyi hosszú, mint ernyője. — Hegyi gyepeken, sziklás helyeken. 24. Jul.—Aug. 1½—2'.

Sárga H. *A. flavum*. L.

- 11.** Levelei egyenlően hengeresek, vagy kissé lapítottak, tökéletesen bőrdösök; porodái kártábbak, mint szirmai, fogatlanok; virága burka akkora mint az ernyője. — Mivelik. 24.

Metelő H. *A. Schoenoprasum*. L.

Levelei felfuvódottak. **12.**

- 12.** Levelei közepén felfuvódottak: szálsái fogatlanok. — Mivelik. 24. Bőrdős H. *A. fistulosum*. L.

Levelei közepén alól felfuvódottak; váltogató szálsái tövén mind két oldalról egy kurta fog van. — Mivelik. 24. Veres H. *A. cepa*. L.

7. GYÖNGYIKE. *Muscari*. Tourn.

- 1.** Felső virágai felálló és sokkal hosszabb kocsányuak, mint az alatta állók; ezen allattálló füzéres virágai, vizirányosak, hengeresek, ormósak, piszkos zöldek. — Hegyi réteken, szántóföldeken, vetések között. 24. Maj.—Jul. ½—2'. (*Mezei jáczint; kék kigyó-hagyma.*)

Üstökös Gy. *M. comosum*. Mill.

Minden virága egyenlő kocsányu, az alsók lefüggők. **2.**

- 2.** Levelei szálasok ivalakulag hátrahajoltak, konyák; virágai tojásdadok. — Szántóföldeken és legelőkön igen sok van. 24. Mart.—Maj. 3—8'.

Fürtös Gy. *M. racemosum*. Mill.

Leveli szálas láncsások, felálló; virágai majdnem gömbalakuak. — A Pest melletti vizenyós réteken, kiváltképen a szigeteken. April—Maj. 6—18".

Eper Gy. *M. botryoides*. Mill.

8. NYULÁRNYÉK. *Asparagus*. L.

Leveli csomósak, sertések az ágak mellett kopaszok és simák; virága leginkább kétlaki. Szántóföldeken, utfeleken mindenütt. 4. Jun.—Aug. 1—2'. (*Spárga*; *nyulárnyék*; *klárisfü*; *lófarkfü*.)

Spárga Ny. *A. officinatis*. L.

7. Rend. Tukmafélék. *Smilaceae*. R. Br.

1. CZILLÁR. *Paris*. L.

Szára tetején gyűrűsen álló 4—7 tojásdad hegyes levél van. — Magasan fekvő árnyas ligetekben. 4. Maj.—Jun. 6—12". (*Czillár*; *párizsfü*; *farkasszöllő*; *négylevelű fü*.)

Négylevelű Cz. *P. quadrifolia*. L.

2. GYÖNGYVIRÁG. *Convallaria*. L.

1. Kopasz tókocsányja tövét két levele nyele behüvelyezi; levelei tojásdad- vagy körkörös láncsások. — Árnyas erdőkben. 4. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ —1'. (*Gyöngyvirág*; *kakukvirág*; *szelenczevirág*.)

Májusi Gy. *C. majalis*. L.

Szára leveles; kocsányjai a levél hóna alól nőnek ki. 2.

2. Leveli nyelesek, tojásdadok hegyesek, alsó lapjai inain szőrösödők; kocsányjain 4—5 virág van. — Erdőkben, ligetekben. 4. Maj.—Jun. 1—1 $\frac{1}{2}$ '.

Széleslevelű Gy. *C. latifolia*. Jacqu.

Leveli szárölelők. 3.

3. Szára szegletes; levelei tojásdad hoszsúk, vagy körösek, kopaszok; kocsányjai 1—2 viráguak. —

Az előbbivel. 24. Maj.—Jun. 1—1½'. (*Salamon pécsetje; pécsetes gyökér; sok térdűfü; erdei sülyfű.*)

Bütykös Gy. *C. Polygonatum. L.*

Szára hengeres, levelei tojásdad-hosszszukások, vagy körkörösek, kopaszok; kocsányjai 3—5 viráguak; szálcésái szőrösek. Az előbbivel. 24. Maj.—Jun.

Fürtös Gy. *C. multiflora. L.*

8. Rend. Potnyafélék. Hydrocharideae. DC.

1. KOLOKÁN. Srotiotes. L.

Levele kardalaku, 3 élű, túske fogakkal fűrészelt; virága kétlaki, fejer. Álló vizekben libeg, a Tisza kiöntéseiben a csemege sulyommal. 24. Jul.—Aug. 4—10'. (*Kolokány; imergyökér.*)

Imer K. *S. aloides. L.*

2. POTNYA. Hydrocharis. L.

Uszó levelei nyelesek, köralakuak, tövén mélyen szivesek; virágai kétlakiak, fejérek. — Álló vizekben. 24. Jul.—Aug.

Béka P. *H. morsus ranae. L.*

9. Rend. Dioscoreafélék. Dioscoreae. R. Br.

1. FOLYONDÁR. Tamus. L.

Szára felfutó; levelei szivesek, kihegyezettek, épélűek; virágai zöldesek. A Baja felé eső erdőkben. 24. Jun.—Jul.

Gönye F. *T. communis. L.*

10. Rend. Nőszirromfélék. Irideae. R. Br.

1. NŐSZIROM. Iris. L.

1. Leple külső metszetei belső oldalán szakálasok. 2.

Leple külső metszetei belső oldalán szakáltalanok. **4.**

- 2.** Szára egy virágu, igen kurta; leple csöve burkából kiér; levelei kardalakuak, hosszabbak, mint a kocsányja. Hegyi és homoki gyepeken. **4.** Kora tavasszal 3—12". (*Leány liliom; apró liliom.*)

Apró N. *I. pumila. L.*

Szára több virágu. **3.**

- 3.** Leple metszetei hosszukás visszás-tojásdadok, belső metszetei töve felé lassankint keskenyednek; levelei kardalakuak s kocsányjával egyenlők. Hegyi és homoki gyepeken, s erdőkben. **4.** Maj.—Jul. 6—18". (*Tarka liliom.*)

Tarka N. *I. variegata. L.*

Leple metszetei kifelé hajlók, szélesecskék s hosszukások, a belsők láncsások, fodrosak, bibeszára lemezeit tetézők, kinyitak; tókocsányján két virág van; levelei kardalakuak, keskenyek csaknem akkorák, mint a tókocsányja. Homokos téreken és a legszárazabb hegyeken. **4.** Maj.—Jun. 3—4".

Homoki N. *I. arenaria. W. és K.*

- 4.** Szára kétélű, leginkább 2 virágu; levelei szálasok, száránál sokkal hosszabbak; leple külső metszetei pót-léknak tetszők, tojásdadok, kurtábbak, mint kiszélesedett nyaka; maghona hatszögű. — Erdőkben Buda környékén. **4.** Jun.—Jul. $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{1}{2}$ ".

Pázsitos N. *I. graminea. L.*

Szára hengeres **5.**

- 5.** Levelei sokvirágu szárával egyenlők; leple sárga; külső metszete széles nyaku, tojásdad, a belsők szálasok, bibéje lemezeinél kurtábbak. Mocsárookban. **4.** Maj.—Jul. 1 $\frac{1}{2}$ —2". (*Sárga-, v. sás- v. vízi liliom.*)

Sás N. *I. Pseudacorus. L.*

Levele, kevés, vagy kétvirágu száránál kurtább. **6.**

- 6.** Szára csöves; leple külső metszete lilaszínnel érzett világos kékszinű, visszás tojásdad keskeny s kurta nyaku, belső metszetei lilaszínűek; maghona háromszögű. — Nedves réteken gyakori. **4.** Maj.—Jul. 1—3".

Mezei N. *I. sibirica. L.*

Szára teli bélü: leple külső metszetei késsel erezett fejéres sárgák, kurtábbak, mint ferde csiku, s láncsás nyakaik, belső metszeteik lilaszínűek; maghona hatszögü. Mocsárookban és vizenyős réteken gyakori. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Fátyol N. *I. spuria. L.*

2. DÁKOSKA. *Gladiolus. L.*

Hagymája reczés, szára felálló, magános; levelei kardalakuak, hegyesek, füzére féloldali, sokvirágu; bibéje metszetei felfelé kissé elszélesednek, s tövétől mindenütt bibiressókkal szemszórözött; tokja háromszögü, felső részén éles ormóju. A Rákosan és a budai hegyekben a Farkasvölgyön. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Bókoló D. *G. communis. L.*

3. SÁFRÁN. *Crocus. L.*

Hagymája burka rostjai hagymáját egymásba nyiló szemű hálóval borítják be, hálója szemei tojásdadok, vagy kerekdedek; tőkocsányja tetején 1, néha 2 virág van; bibéje három metszetü, leplénél felényivel kurtább, leple torka kopasz, hasábjai lánésások, hegyesek, halvány lilaszínűek; levelei szálas sertések. — A Kőbánya felé eső homoki legelőkön, kora tavaszszal, azomban nagy ritkaság. 4. 3—6". (*Crocus reticulatus M. B.*)

Tarka S. *C. variegatus. Hoppe.*

11. Rend. Amarillisfélék. *Amaryllideae. R. Br.*

1. HÓVIRÁG. *Galanthus. L.*

Tőkocsányja egy virágu; levelei szálasok. Ligetekben mindenütt kora tavaszszal. 4. 1—12". (*Hóvirág; fejtér tavaszika; fejtér kankós; fejtér viola.*)

Kikeleti H. *G. nivalis. L.*

2. TÓZIKE. *Leucojum L.*

Burkából 3—6 kocsány indul, s azokon ugyanannyi virág van; bibeszára fonalos-kupalaku; levelei szálasok, tompák. — Vizenyős réteken. 4. Maj.—Jun. 1—1½'. (*Tőzek viola.*)

Nyári T. *L. aestivum. L.*

3. SÁRIKA. *Sternbergia. W. Kit.*

Levelei szálasok, tökocsánya kétélű; virága felálló; leple metszetei tojásdad hosszszukások, a külsők hegyesdedek; virága sárga. — Hegyi gyepeken Buda körül (Lipótmezőn, Kecsehegyen, Sashegyen, s a kincstári erdőkben.) 4. Ősszel virágozik, toktermése tavasszal fejlik ki, tokja kocsányos, tojásdad sárgás.

Kikerics *S. S. colchiciflora. W. K.*

12. Rend. Kosborfélék. *Orchideae. Juss.*

1. KOSBOR. *Orchis. L.*

1. Gyolyós gyökerűek (kivéven a bodza kosbor, melynek a golyója két karélyu.) 2.
Tenyeres gyökerűek. 11.
2. Murvájok egy inu. 3.
Murvájok három s több inu. 10.
3. Alsó ajaka (mézajaka) három hasábu, közép hasábja elől kiszélesedő, két metszetű, metszete karélyában legtöbbször egy kis fogaeska van. 4.
Alsó ajaka három metszetű vagy három karélyu. 7.
4. Murvája maghonánál sokkal kurtább. 5.
Murvája felényi mint a maghona. 6.
5. Levelei hosszszukás tojásdadok; alsó ajaka ecsetesen pontozott, oldali két hasábja szálas, a középső, tövétől kezdve lassankint kiszélesedő, visszás szives, karélyai tojásdadok, csaknem csonkák; füzére hosszszu, sokvirágu. — Hegyi réteken, s erdőkben. 4. Jun.

—Jul. $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ '. — A nálunk levő kosborok közt a legszebb és a legnagyobb.

Kesely K. *O. fusca*. Jacqu.

Levelei hoszszukás körkörösek; alsó ajaka esetesen pontozott; oldali két hasábja szálas, a középső hasábja is szálas, a hegye felé szélesedik el, két metszetű, metszetei hoszszukások, szélylyeltartók; füzére tojásdad. — Az elébbivel. 24. Jun.—Jul. 1— $1\frac{1}{2}$ '.

Vitéz K. *O. militaris*. L.

6. Levelei tojásdad hoszszukások; alsó ajaka pontozott, kopasz; oldali két hasábja hoszszukás, a középső széles-viszszás-szíves; sarkantyuja felényi, mint a maghona; tojásdad füzére tömött. — Hegyi réteken, a homokon ritka. 24. Maj,—Jun. 6—18'',

Tarka K. *O. variegata*. Jacqu.

Levelei hoszszukás láncsások; alsó ajaka oldali két hasábja hoszszukás szálas, a középső két metszetű, karélyai hoszszukás szálasok; sarkantyuja harmadrésznyi mint a maghona; füzére elébb tömött, azután kinyulik. — Minden réten közönséges. 24. Jun.—Jul. 4—8''.

Sömörös K. *O. ustulata*. L.

7. Alsó ajaka három metszetű, lefüggő, metszetei csaknem egyenlők, a középső hoszszukás, ép; murvája akkora, mint a maghona, ritkán hoszszabb; füzére hoszszukás hengeres, tömött; levelei szálas láncsások. — Minden réten, kiváltképen a nedveses homoki réteken. 24. Jun.—Jul. 6—12''.

Palaczka K. *O. coriophora*. L.

Alsó ajaka három karélyu, karélyai szélesek, kurták. 8.

8. Lepke szirmai sisak módra állanak öszsze, tompák; murvai egy inuak, az alsók többnyire 3 inuak, akkorák mint a maghona; füzére kurta, laza s kevés virágu; levelei hoszszukás láncsások, — Minden réten a legközönségesebb. 24. Apr.—Maj. 4—10''. (Vitézfű; kosborfű; agárfű.)

Agár K. *O. morio*. L.

Felső ajaka oldali két szirma végre hátrahajlik. 9.

9. Levelei hosszukás-viszszás tojásdadok, alsó ajaka alig három karélyu, épélü, vagy igen finomul csipkés; kifejlett füzére visszás tojásdad; virága többnyire sárgás fejér. Hegyi réteken. Apr.—Maj. 6—10''.

Sáppadt K. *O. pallens*. L.

Levelei hosszukások; alsó ajaka mélyen három karélyu, karélyai szélesek, fogasok; kifejlett füzére megnyult s laza virágu; virága piros. Minden réten. 4. Jun.—Jul. 10—13''. (*Piros kökörcsin*.)

Füles K. *O. mascula*. L.

10. Levelei szálas láncsások; alsó ajaka 3 karélyu, oldal karélyai elől lekerekítettek, a közép mélyen kicsipett; sarkantyuja hengeres, vízirányosan áll, vagy felegyenesedő, kurtább mint a maghona; szirmai hosszukások, tompák, az oldalt levők hátrahajolnak; füzére hosszú, ritka virágu. — Vizenyős réteken és a mocsárookban. 4. Jun.—Jul. 8—12''.

Lazavirágu K. *O. laxiflora*. Lam.

Levelei hosszukás láncsások; alsó ajaka kurta 3 karélyu; sarkantyuja kuposan-hengeres, lefelé tartó, akkora mint a maghona, szirmai szélylyeltartók; füzére tömött, virága szaga hasonlít a bodzavirágéhoz, virága sárgás-fejér, ajaka világos sárga, tövén pirosan pontozott, vagy az egész leple piros. Magasabb helyen fekvő réteken. Maj.—Jun. 6—12''.

Bodza K. *O. sambucina*. L.

11. Szára bördős 4—6 levelü; levelei kihajlók, az alsók tojásdadok vagy hosszukások, tompák, a felsők kisebbek, láncsásosak, kihegyezettek, néha barna foltosak; virágai pirosak. Nedves réteken és mocsárookban. 4. Maj.—Jun. 9—18''.

Bördös K. *O. latifolia* L.

Szára telebélü, mintegy 10 levelü, felső levelei igen aprók, murvához hasonlók, a legfelső füzérétől távol áll; virága piros pontok- s vonalokkal ékesített világos lilaszintü, levelei rendszerint barnafoltosak. —

Erdőkben, nedves réteken. 24. Jun.—Jul. 1—1½'.
(*Tenyeres gyökerü, v. tarka levelü kökörösín.*)

Foltos K. *O. maculata. L.*

2. RAGIKRA. *Anacamptys. Rich.*

Alsó ajaka félig három karélyu, tövén két lemezeeske van, karélyai hoszsukások, tompák; sarkantyuja fonálalaku, akkora mint a maghona, vagy valamivel hoszsabb; szirmai láncások, meglehetősen hegyesek; murvai tövön 3 inuak; füzére tömött, levelei láncás-szálások. — Hegyi réteken, erdőkben. 24. Jun.—Jul. 6—18".

Tornyos R. *A. pyramidalis. Rich.*

3. SODORTAJK. *Himanthoglossum. Sp.*

Sisakja fejr, belől piros és zöld csikos; ajaka fejéres zöld, verhenyesen pontozott, 3 hasábu, karélyai szálások, a középső igen hoszsú, sodrott, az oldaliak sokkal kurtábbak, fodrosak; levelei széles láncások. — Hegyi gyepeken. 24. Jun.—Jul. 1—2'.

Bakbüzü S. *H. hircinum. Rich.*

4. CSORIKRA. *Gymnadenia. R. Br.*

1. Sarkantyuja fonálalaku, csaknem kétanynyi mint a maghona; oldal szirmai szélylyel állók; füzére hengeres, megnyult, levelei hoszsú láncások; gyökere tenyeres. Hegyi réteken. 24. Jun.—Jul. 6—12".

Szunyoglábu Cs. *G. conopsea. R. Br.*

2. Sarkantyuja fonálalaku, csaknem akkora, mint a maghona; szirmai igen szélylyelállók; füzére hengeres, megnyult; levelei szálás láncások és szálások; gyökere tenyeres. — Az elébbivel. Jun.—Jul. 6—12".

Jószagu Cs. *G. odoratissima. R. Br.*

5. NYELVÜR. *Coeloglossum. Hartm.*

Alsó ajaka szálás, hegye 3 fogu, középső foga igen

kurta; sarkantyuja igen rövid, zacskó alakú; levelei tojásdadok, tompák, a felsők láncsások; gyökere tenyeres. — Hegyi és homoki száraz és nedves réteken. 24. Maj.—Jul. 3—8". (*Habenaria viridis*. R. Br.)

Zöld Ny. *C. viride*. Hartm.

6. SARKAR. *Platanthera*. Rich.

Alsó ajaka ép, szálas; sarkantyuja 1½—2-er hosszabb, mint a maghona, fonalalaku; portoka rekeszei párhuzamosak; szárán 2—3 láncsás kis levele van; virága fejéres. Erdőkben bőven. 24. Maj.—Jul. (*Habenaria bifolia* R. Br.)

Kétlevelű *S. P. bifolia* Rich.

7. BANGÓ. *Ophrys*. L.

Alsó ajaka hosszukás, visszástojásdad; közepén 2—4 piszkos sárga, tövén keresztbe összefoglalt, hosszára nyúló vonal van, ép, bóltos, felpuffadt, szélen legyüremlett, hegye tompa, vagy alig kicsipett; gumója ép. — Minden gyepen, kivált a homoki nedves réteken. 24. Maj.—Jul. 6—12".

Pókos B. *O. aranifera*. Huds.

8. GÉRBICZ. *Limodorum*. Tourn.

Levélnélküli, világos lilaszínű növény; tökocsányja hártyás, pikkelyes; ajaka tojásdad, fodros; sarkantyuja áralaku, akkora, mint a maghona. A budai erdőkben, a Hárshegyen, ritka. 24. Jun.—Jul. ½—1'.

Violaszin G. *L. abortivum*. Schw.

9. PORFEJ. *Cephalanthera*. Rich.

1. Maghona kopasz. 2.

Maghona szőrösödő; leple szirmai mind kihegyezettek; ajaka lemeze tojásdad, kihegyezett, akkora, mint bel-

ső szirmai; leple szép piros; levelei láncások, hegyesek. Buda körül a ligetekben. 24. Jun.—Jul. 6—15''.

Veres *P. C. rubra. Rich.*

2. Levelei tojásdadok, vagy tojásdad láncások, kihégyezetttek; leple sárgás fejr, mindenik szirma tompa; ajaka lemeze szives-tojásdad, szélesebb mint hosszabb; murvája hosszabb, mint a maghona. — Hegyi és homoki erdőkben. 24. Jun.—Jul.

Sáppadt *P. C. pallens. Rich.*

Levelei láncások, a felsők szálas láncások s keskenyek; leple fejr, ajaka hegyén egy sárga folt van, külső szirma hegyes; murvája sokkal kurtább, mint a maghona. — A budai hegyeken ritka. 24. Nyáron.

Kardlevelü *P. C. ensifolia. Rich.*

10. BIBAK. *Epipactis. Rich.*

1. Ajaka lemeze kerekded, tompa, akkora, mint szirmai; levelei tojásdad láncások, szárölelők, virága zöldes piros. — Vizenyös réteken, mocsárokbau bőven. 24. Jun.—Jul. 6—15''.

Mocsári *B. E. palustris. Crantz.*

Ajaka lemeze kihégyezett, s hátrahajlott. 2.

2. Ajaka lemeze tövén levő pupjai simák; levelei szárölelők, az alsók széles tojásdadok, a felsők tojásdad láncások, a legfelső 1—2 láncás; virága zöldes verhenyes, ajaka lilaszinü. Ligetekben. 24. Jun.—Jul. 1—2'.

Széleslevelü *B. E. latifolia. All.*

Ajaka lemeze tövén levő pupjai ránczosan fodrosak. 3.

3. Levelei tojásdadok, éle és inai szőrösödők, felső levelei nyeletlenek, láncások; virága sötét piros. — Hegyi nyílt gyepeken, kivált a Farkasvölgyön. 24. Jun.—Jul. 6—12''.

Verhenyes *B. E. rubiginosa. Gaud.*

Levelei tojásdad láncások, vagy láncások, aprók, élők szőrösödő-érdes, inai kopaszok; virága zöldes, széle

verhenyes, ajaka széle fejéres. Buda erdeiben ritka, legtöbbet lehet találni a budakeszi erdőben. — 4. Jun.—Jul. 6—12''.

Aprólevelű *B. E. microphylla. Ehrh.*

11. TOKAFÉK. *Neottia. L.*

Az egész növény piszkos sárga, végre bárnássá lesz; szára leveletlen, e helyett hártya hüvelyekkel fedett; ajaka visszás-szíves, alig 3 karélyu. — Árnyas erdőkben a fák törzsein és gyökerein élődik. 4. Maj.—Jun. 6—12''.

Madárfészek *T. N. Nidus avis. Rich.*

12. BIBEKONTY. *Listeria. R. Br.*

Szára kétlevelű; levelei ellenesek, tojásdadok; leple zöldes sárga, ajaka szálás, két metszetű. — Ligetekben, kivált nedves helyeken. 4. Maj.—Jul. 6—12''.

Tojásdad *B. L. ovata. R. Br.*

13. FÜZÉRTEKERCS. *Spiranthes. Rich.*

Szárán csak levélhüvelyek vannak, tőlevelei tojásdad hoszszukások, szára féloldala felől állanak; füzére csavaros; leple apró, fejr. — Gödöllő körül eső homoki gyepeken és a Tisza vidékén levő legelőkön. — 4. Nyáron át. 6—9''.

Őszi *F. S. autumnalis. Rich.*

14. HAGYMABUR. *Sturmia. Rich.*

Szára háromszögű, ezt tövön körkörös lánecsás két levél hüvelyezi; füzére 3—8 virágu; virága zöldes-sárga, ajaka tojásdad, tompa, apró csipkéjű; tojásdad gumóját élesen vonalozott burok fedi. — A pesti városliget vizenyős gyepein, nagy ritkaság. 4. Jun.—Jul. 2—5''.

Libaszinű *H. S. Loselü. Rich.*

15. BIBEFÖG. *Malaxis*. Swartz.

Háromszögű szára rendszerint egylevelű; levele szár-
ölelő tojásdad, hegyes; virágzata fürtös; ajaka homo-
ru, kihegyezett, virága zöldes-sárga. A sz.-endrei er-
dőbéli réteken. — 4. Jun. 3—6". (*Microstylis mo-*
nophyllos. Nutt.)

Egylevelű *B. M. monophyllos*. Sw.

16. CZIPŐCZIM. *Cypripedium*. L.

Háromszögű szára leveles; levelei körkörösek, kihe-
gyezettek, leple pirosbarna, ajaka sárga, kissé lapí-
tott, ásitó, belől gyapjas; virága a mi kosborféléink
között legnagyobb és legszebb. — A budai hegyen, a
szép juhászné körül fekvő gyepeken. — 4. Jun.—
Jul. 6—12". Tarka Cz. *C. cacleolus*. L.

13. Rend. **Hinárfélék.** Najadeae. *A. Rich.*1. HINÁR. *Najas*. L.

1. Levelei szálások, csavargós éllel fogasoltak, fogai fu-
lánkosak; levele hüvelye épeltű. — A Tisza mocsá-
raiban. ☉. Nyáron át.

Nagy H. *N. major*. Roth.

2. Levelei keskeny szálások, csavargós éllel fogasoltok,
hátra kunkorodottak, fogai fulánkosak; levele hü-
velye finom szemszőrökkel fogasolt; szára igen töré-
keny. — A Tisza mocsáraiban. ☉. Aug.—Sept.

Apró H. *N. minor*. All.

2. GALÁZ. *Zanichellia*. L.

Szára fonlalaku, bütykös, vizen uszó; levelei ellene-
sek s alig gyűrűsök, sertés szálások, kopaszok; virága
hónalji; bibe szára felényi, mint a termése. A megye
síkjain eső posványokban, árkokban. 4. Jul.—Sept.
3—12". Fogas G. *Z. palustris*. L.

3. USZÁNY. Potamogeton. L.

1. A tökéletesen kifejlett növény levelei vizen uszók, alakjuk, sőt sejtszövetekre nézve is az alámerültektől különbözők, változtatók, csupán a kocsánytövön ellenesek. 2.

Minden levelök egyenlő, hárttyás, áttetsző; az egész növény víz alá merült, csupán füzerei, a virágzás idején emelkednek ki a vízből. 3.

2. Vízá alá merült levelei lemezei virágzás idején elkorhadván, csupán levéllyelei maradnak meg, alámerült ifjabb levelei keskenyebbek, lánésások vagy hosszukások, fenn uszó levelei kerekdedek vagy hosszukás-körkörösök, bőrneműek, vállók alig szives, tompa élű termése lapított. — Minden folyóeskában s mocsárban. 24. Jun.—Aug.

Békatutaj U. *P. natans. L.*

Víz alá merült levelei hárttyások, áttetszők, keskenyek vagy széles lánésások, tövön elkeskenyedettek, nyeletlenek, élőkön kissé érdesek, fennuszó levelei bőrneműek, lánésások vagy tojásdadok, hosszú nyelűek; tompa élű termése lapított; szára igen ágas. — Lassan folyó minden vízben és mocsárban. 24. Jun.—Aug. (*P. heterophyllos. Schreb.*)

Pázsitos U. *P. gramineus. L.*

3. Levelei változtatók, legfeljebb a virága alattiak ellenesek. 4.

Minden levele ellenes, nyeletlen, szárölelő; füzére villás, virágzás után hátrahajlik; termése széles ormóju és csőrös. — Ó-Budán kívül, a puszkaporos malom környékén levő mocsárookban. 24. Jun.—Jul.

Villás U. *P. densus. L.*

4. Levelei nyelesek, tojásdadok vagy lánésások, fulánkosak, élők érdes; kocsányja felső része megvastagszik; tompa élű termése lapított, alig ormós. — Minden lassan folyó vízben s a mocsárookban. 24. Jun.—Aug.

Üveglevelű U. *P. lucens. L.*

Levelei éle éles vagy finom fűrészcs. 5.

5. Levelei nyeletlenek, szálas-hosszszukások, meglehetősen tompák, apró fűrészfoguak, fodrosak; termése csőrös; szára ágas, lapos. Az előbbivel. 24. Jun.—Aug.

Bodros B. *P. crispus*. L.

Levelei pázsitneműek. 6.

6. Levelei hüvelynélküliek, nyeletlenek, igazi szálasok, meglehetősen hegyesek, 3—5 inuak; kocsányjai 2—3-szor hosszabbak, mint 4—8 virágu, többnyire szakgatott füzére; termése ferdén körkörös. — Az előbbiekkal együtt. 24. Jun.—Aug.

Hajszál B. *P. pusillus*. L.

Levelei hüvelyesek, szálasok vagy sertések, 1-inuak, keresztben eresztek, erei vastagocskák; füzére hosszú kocsányu; termése ferdén tojásdad, szárasztva háta ormós, felegyenesedő kurta bibeszára rajta van. Az előbbiekkal együtt, bőven terem a Rákos folyóban. 24. Jun.—Aug.

Borostás B. *P. pectinatus*. L.

14. Rend. Lepcsefélék. Lemnaceae. DC. és Duby.

1. LEPCSE. Lemna. L.

1. Lombja tagjai lánčasok, végre nyelesek, keresztet képeznek; egy szál gyökere van. — Álló vizekben, víz alá merül. ☉. Nyáron és ősszel.

Keresztes L. *L. trisulca*. L.

Lombja tagjai tojásdadok. 2.

2. Csomós gyökertű; lombja tagjai kerekded-viszszás tojásdadok. — Álló vizeken uszkál. ☉. Nyáron és ősszel.

Fanos L. *L. polyrrhiza*. L.

Egy szál gyökertűek. 3.

3. Lombja tagjai viszszás-tojásdadok, alól felül laposak, nyeletlenek. Az előbbivel. ☉. Igen apró.

Apró L. *L. minor*. L.

Lombja tagjai visszás tojásdadok, meglehetősen domboru, alól taplósan domboru. Álló vizeken. ☉. Nyáron s őszszel.

Lencsés L. *L. gibba. L.*

15. Rend. Kontyvirágfélék. Aroideae. *Juss.*

1. KONTYVIRÁG. *Arum. L.*

Tökocsányját egy nagy burok hüvelyezi, ezen burok fogja be torzsáját; levelei dárdás-nyílalakuak, egyenlő színűek vagy barna-foltosak. — Árnyas ligetekben. — Budán a Béla-kutjánál. 4. Maj.—Jul. 3—12". (*Kigyótráng; párkányfü; anyafü.*)

Mocokos K. *A. maculatum. L.*

2. KÁLMOS. *Acorus. L.*

Tökocsányja levélnemű, lapított, egyik éle éles, a másik válus, ebben van gömbded-hengeres torzsája; levele hoszsú, kardalaku. — A folyó vizek melléken, a Zagyva és Tisza mocsáraiban. 4. Jun.—Jul. 2—4'. (*Kálmus.*)

Orvosi K. *A. Calamus. L.*

16. Rend. Gyékényfélék. Typhaceae. *D. C.*

1. GYÉKÉNY. *Typha. L.*

1. Levelei széles láncások; termés füzére szorosan porodás füzére alatt áll. — Mocsárookban. 4. Jun.—Jul. 4—8". (*Gyékény.*)

Bodnározó Gy. *T. latifolia. L.*

Levelei keskeny szálások, alól válusok; termés füzére porodás füzérétől 1—1½" távol áll. Mint az előbbi, de ritkább. 4. Jun.—Jul.

Hati Gy. *T. angustifolia. L.*

2. BAKA. *Sparganium*. L.

1. Levelei sugárok, felállók, tövön háromélűek; bibéje szálas; terméskéi hoszsza csőrűek. 2.

Levelei lecsepültek, vagy uszók, vagy a víz színén, vagy az alatt lobálódók. 3.

2. Szárán ágas virágzata van; oldal levelei behorpadtak, az alsók szárhüvelyezők a többiek szárölelők. — Mocsárok- és posványokban. 4. Jun.—Aug. 1—3'.

Buzogány B. *S. ramosum*. Huds.

Szárán egyszerű, fürtös virágzata van; oldal levelei laposak. — Az elébbivel, de ritkább. 4. Jun.—Aug. 1—2'.

Nyeles B. *S. simplex*. Huds.

3. Terméskéi hoszsza kocványuak, áralaku bibeszáránál kurtábbak; szárán ágas virágzata van, melyek 10—12 porodás gömbből állanak; levelei laposak, keskenyek, igen hoszsúk s uszók. — Patakocskákba s csendesen folyó vizekben, a Rákosban bőven. 4. Jul.—Aug. 1—4'.

Sulymos B. *S. natans*. L.

III. Al-osztály. Csúcskörnövők. *Acramphibrya*.

I. Csoport. Csupaszmagvuak. Gymnospermae.

17. Rend. Toboztermők. Coniferae. L.

1. BORÓKA. *Juniperus*. L.

Levelei hármával állnak, szálas-áralakuak, szűrósak, felül alig válusok, alól ormósak, ormóján végig egy besüppedt vonal van; bogyói tojásdadok, érett korukban 2—3-szorta kurtábbak a levelénél. — Terméketlen száraz hegyi erdőkben. ♀. Maj. 2—8'.
(*Gyalogfenyő*.)

Gyalogfenyő B. *J. communis*. L.

2. BOGYÓPIKK. *Ephedra*. L.

Szára cserjésedő, levélnélküli, cikkes, hengeres, kopasz; virágos ágacskaí gyűrűsök; barkái kocsányosak s magánosak, ellenesek, hármások, bogyónemű termése veres. — A budai verőfényes hegyek, és a pesti homok buczkák oldalain. 7. Aug.—Sept. 1—1½'.

Törpe B. *E. monostycha*. L.

II. Csoport. Sziromtalanok. Apetalae.

18. Rend. Locsagazfélék. *Ceratophylleae*. Gray.

1. LOCSAGAZ. *Cerathophyllum*. L.

Levelei villások, 2—4 szálal fonálra hasogatottak; termése tojásdad, nem leppendékes, 3 tövisű, két tövis az alján van s hátragörbült, egy a végén s ez akkora mint a termése, vagy valamivel hosszabb. — Álló vizekben. 24. Jul.—Aug.

Szarvas I. *C. demersum*. L.

19. Rend. Mocsárhurfélék. *Callitricheae*. Link.

1. MOCSÁRHUR. *Callitriche*. L.

Ágai alsó levelei szálalok, a felsők visszás tojásdadok; murvai kör-sarlóalakuak, hegyök horgas; bibeszárjai hosszuk, szélylyelállók; termése éle szárnyason ormós. Álló és csendesen folyó vizekben. 24. Jun.—Sept. (*C. verna*. L.) (*Mocsári lenesefü.*)

Tavaszi M. *C. hamulata*. Kütz.

20. Rend. Nyírfélék. *Betulaceae*. Bartl.

1. NYÍRFA. *Betula*. L.

Levelei kótaalaku háromszögtek, hosszsan kihegyezetek, kétszer fűrészesek, kopaszok; termés barkái

hoszszu kocványon függenek; leppendékecskéje szárnyai kétszer olyan szélesek, mint a magva s egészen a bibéjéig felérnek. — A budakeszi erdőkben, s a pesti szigeten. ♪. April—Maj.

Fejér Ny. *B. alba. L.*

2. ÉGERFA. *Alnus. L.*

1. Levelei kopaszok, csupán alsó lapjaik, gerinczök s inaik által képezett zugaiban szőrösek, kerekdedek, igen tompák, egyenetlen fűrészesek; termése nem leppendék. Vizenyős, mocsáros helyeken, patakok partjain. ♪. Mart.—April 3—6''.

Mezsgés É. *A. glutinosa. Gärtn.*

2. Levelei alsó lapjaikon szőrösödök, vagy csaknem molyhosak, tengersizn zöldek, tojásdadok, hegyesek, kétszer fűrészelték, fogai hegyesek, inai zugai kopaszok; termése nem leppendék. — Az előbbivel, ez nálunk bővebben van. ♪. Mart.—April 3—6°.

Hamvas É. *A. incana W.*

21. Rend. Kopáncstermők. *Cupuliferae. Rich.*

1. VENICZFA, *Ostrya. Michel.*

Tobza tojásdad, lefüggő; levelei tojásdad kihégyezettek, vállain alig szivesek. — A visegrádi erdőkben. ♪. April—Maj. (*Carpinus Ostrya L.*) (*Veniczfa.*)

Komlós V. *O. carpinifolia. Scop.*

2. GYERTYÁNFA. *Carpinus. L.*

Tobza pikkelyei 3 hasábnak, oldal hasábjai láncsások, a középső megnyult, épült vagy fűrészelt; levelei tojásdadok, kihégyezettek, ránczosok, kétszer fűrészesek. — Erdőkben. ♪. Maj.

Fejér Gy. *C. Betulus. L.*

3. MOGYORÓFA. *Corylus. L.*

1. Kopánca harangalaku, hegye szélylyelálló, rongyos fogas száju; levelei kerekdedek, szivesek, kétszer fűrészesek, kihegyezettek. — Erdőkben, bozótokban mindenütt. ♪. Febr.—Mart.

Közönséges *M. C. Avellana. L.*

2. Kopánca csöves-hengerded, bevagdalt fogas-száju, felül özsze van szorulva; levelei kerekded-szivesek, hegyesek, kétszer fűrészesek. — Itt-ott vadon, azomban mivelik.

Csőves *M. C. tubulosa. W.*

4. TÖLGYFA. *Quercus. L.*

1. Kifejlett levelei kopaszok. 2.

Kifejlett levelei alsó lapjain molyhosak. 3.

2. Hármával vagy négyével együtt ülő makkjai kocsánytalanok, pelyhes murvái hegyesedők; jó nagy makkját kopánca harmadrésznyire fedi; levelei felül szélesek, alól a nyélbe keskenyedők, különféleképen öblözöttek, karélyai tompák. — Erdőkben. ♪. Maj.

Kocsánytalan *T. Q. sessiliflora. Sm.*

Kettejével együtt ülő makkjai 1—2 hüvelyknyi, változtatva álló kocsányon függenek; keskeny murvái fehér kurta szőrrel vannak fedve; makkja nagy, kopánca, aránylag kisebb, mint az előbbi; levelei felül ennek is szélesek, aláfelé elkeskenyedők, nyeletlenek, öblei nagyok, karélyai tompák. — Erdőkben. Maj.—Jun. ♪.

Kocsányos *T. Q. pedunculata. Ehrh.*

3. Makkkopánca pikkelyei kurták, lelapultak, 3—4 makkja fürtösen ül egy vastag mintegy 8—10 vonalnyi molyhos kocsányon; levelei alakjokra nézve hasonlítanak a kocsánytalan tölgyéhez, de attól levele molyhosságánál fogva feltűnően különbözik. — Az előbbiekkal. ♪. Maj.—Jun.

Szőrösödő *T. Q. pubescens. Wild.*

Makkkopánca pikkelyei megnyultak, szálal alakúak, szélyyelállók, s tekeredettek; termése kettő-három ül együtt megérésére két nyár kell, levelei nagyon változékonyak, többnyire szárnyason behasogatva kikanyargatottak, karélyai hegyesek. — Az előbbiekkal. ♪. Maj.—Jun. (*Cserfa.*) Cser T. Q. *Cerris. L.*

5. GESZTENYEFA. *Castanea. Tourn.*

Levelei hosszukás lánecsások, kihegyezettek, szákahegyü fűrész-fogasok, kopaszok; vagy alól szőrösödők. — A budai hegyeken itt-ott, azomban mivelik. ♪. Jun.—Jul. Szelid G. C. *vulgaris. Lam.*

6. BIKKFA. *Fagus. L.*

Levelei kopaszok, tojásdadok, alig fogasok, fényesek, élök bolyhosan szemszörös; virága egylaki. — Az erdők északi oldalain. ♪. Maj.

Erdei B. F. *sylvatica. L.*

22. Rend. Szilfélék. *Ulmaceae. Mirbel.*

1. Levelei félfaruak, hosszukás tojásdadok, kétszer fűrészesek; virága csaknem kocsánytalan; leppendéke kopasz, kocsánytalan; fája kérge sima. — Erdőkben. ♪. Kora tavasszal. (*Alásfa, szilfa.*)

Sima Sz. U. *campestris. L.*

Levelei félfaruak, széles tojásdadok, kétszer fűrészesek, felül kopaszok, alól szőrösödők, nyelesek, függők; kocsányos leppendéke éle gyapjason szemszörös. Erdőkben. ♪. Kora tavasszal.

Nyólez porodás Sz. U. *effusa. Wild.*

23. Rend. Czeltiszfélék. *Celtideae. Duby.*

1. CZELTIS. *Celtis. L.*

Levelei félfaru tojásdadok, kihegyezettek, fűrészesek;

felső lapjain érdesek; termése fekete csontár. — Mivelik. 7. Maj.

Napnyugoti Cz. *C. occidentalis*. L.

24. Rend. Eperfélék. Moreae. Endl.

1. EPERFA. Morus. L.

1. Leveli mélyen szivesek, egyenetlen válluk, néha tojáskerékek, fűrészesek; termés barkái akkorák, mint a kocsányjai, leple éle kopasz; gyümölcse fejr, piros és fekete. — Mivelik a selyemtenyésztés kedvéért. 7. Maj.

Selyem E. *M. alba*. L.

2. Leveli szives-tojásdadok, fűrészesek; termés barkái csaknem kocsánytalanok, leple éle és bibéje érdes. — Mivelik. 7. Maj. (*Szederjfa*.)

Szederj E. *M. nigra*. L.

2. FIGEFA. Ficus. L.

Leveli szivesek, tenyeresek, 3—6 karélyuak, felül érdesek, alól szőrösödök; vaczka körtealaku. — A Sz.-Gellért hegy déli oldalán. 7. Maj.

Édes F. *F. carica*. L.

25. Rend. Csalánfélék. Urticaceae. Endl.

1. CSALÁN. Urtica. L.

1. Leveli ellenesek, tajásdadok, hegyesek, bevagdaltan fűrészesek; bugája a levél hónaljából nő, kettősek, kocsányjánál kurtábbak. — Mivelt helyeken. ☉. Jul.—Sept. 1—1½'.

Apró Cs. *U. urens*. L.

2. Leveli ellenesek, hoszszukás szivesek, kihegyezetttek, durva fűrészfoguak; bugái a levél hónaljából nőnek,

kocsányjánál hosszabbak, lefüggők; virága kétlaki.
— Mindenütt. 24. Jun.—Octob.

Kétlaki Cs. *U. dioica*. L.

2. FALFŰ. *Parietaria*. L.

Szára felálló, magános; levelei hosszukás tojásdadok;
leple harangalaku, porodás virágain akkora, mint a
porodái. — Gyepükben, utfeleken. ☉. Jul.—Aug.

Orvosi F. *P. erecta*. M. és K.

26. Rend. Kenderfélék. *Cannabineae*. *Endl.*

1. KENDER. *Cannabis*. L.

Levelei ötösek, ujjasok, nyelesek; levélkéi keskeny-
lancsások, élesen fűrészesek; virága kétlaki. Indiából
került, mivelik. ☉. Jul.—Aug.

Közönséges K. *C. sativa*. L.

2. KOMLÓ. *Humulus*. L.

Szára felfutó; levelei ellenesek, szivesek, karélyosak,
durva fűrészesek; virága kétlaki. — Sövényeken,
bozótokban. 24. Jul.—Aug.

Felfutó K. *H. Lupulus*. L.

27. Rend. Boglárfafélék. *Platanaceae*. *Letisb.*

1. BOGLÁRFA. *Platanus*. L.

Levelei ötszögűek, karélyosak, fogasok, váluk ékalaku,
alól szőrösöcskék, murvái fogasoltak. — Mivelik. ♀.

Virginiai B. *P. occidentalis*. L.

28. Rend. Fűzfélék. *Salicineae*. *L. C. Rich.*

1. FÜZ. *Salix*. L.

Jegyzet. A fűzek fajai meghatározásában ügyelni kell, a

barka megvizsgálásán felül a termés virágokra és a fa gyümölcsére is. — És mivel a korán virágzó fajok levelei virágzaskor még kifejlve lenni nem szoktak: a fát kilevelezése után is, még egyszer meg kell vizsgálni. Így lehet aztán a *barkák*, *termésvirágai*, *tokja* kopaszsága vagy szőrössége, *levelei* alakja, kopaszsága vagy molyhossága, ismerete után a fajokat bizton meghatározni.

1. Barkája minden pikkelye egyszínű, sárgás-zöld. 2.
Barkája felső pikkelyei barnák vagy feketések. 6.
2. Levelei alsó lapjain fejéres szürke molyhosak, felső lapjai homályosak és szürkés-zöldek, szálas láncások, élök kissé begönggyölődött s ikrás fogasok; barkái a levelek kihajtásakor virágzanak, s ivalakulag hajolnak meg. Bibeszára hoszszu; tokja kopasz, tokja kocsánykája kétanynyi, mint a mézikrája. — Patakok partjain, különösen a szigetek füzeseiben. ♀. April.—Maj. (*Salix riparia*. W.) Szőke F. *S. incana*. Schrank.
Levelei mind a két oldalon kopaszok vagy lelapult se-lyemszőrűek, fényesek, barkái egyenesek. 3.
3. Termés virága pikkelyei gyümölcse megéréséig megmaradnak; bibeszára alig van; porodája 3; tokja kopasz, kocsánykája 2—3 akkora, mint mézikrája; levelei kopaszok, láncások. — Füzésekben, a Duna szigetein, posványokban, leginkább cserje. ♀. Maj. (*S. triandra* L. Sm. szerint.)

Mandolalevelű F. *S. amygdalina*. L.

Termés virága pikkelyei virágzás után lehullanak; bibeszára kurta, vagy alig van, tokja kopasz. 4.

4. Virágcsái 2 porodájuak, levelei keskenyek, láncások. 5.

Virágcsái 4—10 porodájuak; levelei tojásdadok, láncások vagy körkörösök, kopaszok, fénylő zöldek; pálhái, ha vannak, hoszszukások, egyenesek; tokjai kocsánykái két anynyiak, mint mézikráik. — Vizpartokon, posványokban. ♀. Jun.—Jul. (*Veres füz.*)

Babér F. *S. pentandra*. L.

5. Levelei rendszerint kopaszok, gyenge korukban kissé selymesek, felső lapjaik fényes zöldek; tokjaik kocsánykái 2—3-szor hosszabbak, mint mézikráik. — Utfeleken, füzésekben, vizek partjain bőven. ♪. April—Maj.

Csőrege F. *F. fragilis*. L.

Levelei mind két oldalon selyem-szörűek, szürke zöldek; tokjai alig kocsányosak. A mi füzeink között legmagasabb. — Utfeleken, vizpartokon, füzésekben. ♪. Apr.—Maj.

Fejér F. *S. alba*. L.

6. Bibeszárok már virágzásuk idején hosszú. 7.

Bibeszárok igen kurta, vagy alig van. 9.

7. Levelei keskenyek, mintegy négyszer vagy többször hosszabbak, mint szélesebbek, hosszukás láncások, végre kopaszok; pálhái félszivalakuak; barkái leveleinél korábban nőnek ki, s kocsánytalanok; tokja kopasz, kocsánykája kurtább, mint mézikrája. — Utfeleken s árok partokon. ♪. Apr.—Maj. (*S. praecox*. Hoppe.)

Jókori F. *S. daphnoides*. Vill.

Levelei négyszeres szélességénél sokkal hosszabbak. 8.

8. Levelei megnyult láncások, kihegyezettek, épélük, alig kanyarosak, alsó lapjaikon selymesek, fejéreslőn fénylők; pálhái kurtábbak, mint levele nyelei; tokja kocsánykája kurtább, mint mézikrája. — Folyó vizek partjain, a szigeti erdőkben és mocsárookban. ♪. April. 1—1½^o cserje. Kötő F. *S. Viminalis*. L.

Levelei megnyúlt láncások, kihegyezettek, kanyarosan ritkásan fogasoltak, fiatal korukban alsó lapjaikon finom molyhosak, idősebb korukban alól ritkás molyhosak, alól felül zöldek; portokai felnyílások előtt sárgák; tokja tojásdad kupalaku, molyhos, kocsánytalan. — A Duna és Tisza füzeseiben. ♪. April.

Puha F. *S. mollissima*. Ehrh.

9. Levelei kopaszok s nem ránczosok, láncások, fűrészsek, alól kékes szürkék; barkái kocsánytalanok; vi-

rágcsái egy porodások, portokai felnyílásuk előtt pirosak; tokja tojásdad, molyhos, kocsánytalan. — Vizpartokon, mocsárookban, a megye hegyi és sík vidékein. ♪. April—Maj. (*S. monandra. Ard.*)

Csigolya F. *S. purpurea. L.*

Levelei kisebb nagyobb mértékben szőrösek; tokjuk kocsányja 3—4-szer hosszabb, mint méziráik. 10.

10. Levelei nem ránczosak, legalább gyenge korokban, mind két lapjaikon lelapult selyem-szőrűek, fénylők, hegyök kajszán kinyuló. — Homoki, kivált vizenyős gyepen. ♪. April—Maj. 1—3'.

Terjedő F. *S. repens. L.*

Levelei, kivált alsó lapjain kiülő inuak, s ránczosak, kisebb-nagyobb mértékben molyhosak, fény nélküliek, élök néha hullámosan fogasolt. 11.

11. Rügyeit fedő pikkelyei, valamint fiatal hajtásai is szőrösödők; levelei körkörösek, vagy láncsás viszsás-tojásdadok, alól molyhosak, felül szőrösödők; pálhái vesealakuak. A megye síkján minden fűzesben, kivált mocsáros helyeken. ♪. Mart.—April.

Hamvas F. *S. cinerea. L.*

Rügye pikkelyei kopaszok, levelei kajsza hegyűek. 12.

12. Levelei tojásdadok, vagy körkörösek, alól kékes-zöldek, molyhosak, felül kopaszok; tokjai hosszúkocsányuak. — Hegyi erdőkben. ♪. April.

Kecske F. *S. caprea. L.*

2. NYÁRFA. *Populus. L.*

1. Nyolcz porodāju; barkája pikkelyei szemszőrösek. 2.
Tizenkét-husz porodāju; barkája pikkelyei kopaszok. 4.
2. Levelei kerek-tojásdadok, szegletesen fogasok, alól molyhosak. 3.

Levelei csaknem köralakuak, fogasok, fiatal korokban selymesen gyapjasok, végre kopaszok. — Erdőkben. ♪. April.

Rezgő Ny. *P. tremula. L.*

3. Levelei alsó lapjain hófejér molyhosak; termés barkái pikkelyei csipkések, szemszörösek. A Duna szigetein, vizek mellett, posványokban. ♀. April. Magas fa.

Fejér Ny. *P. alba*. L.

Levelei alsó lapjain szürke molyhosak; termés barkái pikkelyei bemetszettek, szemszörösek. Az elébbivel. ♀. Mart.—April. Magas fa.

Szőke Ny. *P. canescens*. Sm.

4. Ágai felálló; levelei kótaalakuak, kihegyezettek, élök fűrész; kopasz. — Keletről hozták, utfelekre ültetik. ♀. April. Igen magas fa.

Jegenye Ny. *P. pyramidalis*. Rozier.

Ágai terepélyesek; levelei háromszög-tojásdadok, kihegyezettek, fűrészesek, élök kopasz. Erdőkben, kivált nedves helyeken. — Mivelik is. ♀. April.

Fekete Ny. *P. nigra*. L.

29. Rend. Libatoppfélék. Chenopodiaceae. Vent.

1. CZEKLA. Beta. L.

Tőgyökere, ha mivélés alá veszik, vagy kerekdeden vagy hoszszukáson megvastagodik; tőlevelei tojásdadok, tompák, alig szivesek; szára felálló, szár levelei kóta alakuak. Mivelik. ☉. ☺.

Veres Cz. *B. vulgaris*. L.

Ennek válfaja a fejér cz. B. ciela, — melyet tehén répa, vagy burgundi répa név alatt részint takarmánynak, részint czukornak természetnek.

2. LIBATOPP. Chenopodium. L.

1. Levelei szivesek, karélyosak, karélyai szegletesek, hegyesek; virágzata bugás; magva horpadozottan pontozott. Omladékokon s telekes helyeken. ☉. Jun.—Aug. ½—3'. (Pokolvarfü.)

Pokolvar L. *Ch. hybridum*. L.

Levelei másalakuak. 2.

2. Levelök élei különféle szabásuak. 3.
Levelök élei épek. 8.
3. Levelei csaknem szárnyasan metszett öblösek, hosszúságok, a legfelsők murvaneműek, láncásak épélük; bogernyős virágzata megnyult fürtté válik. — Homokos réteken, a megye sik részén fekvő tavak és szőlőskertek környékén. ☉. Jul.—Aug. 1—2'. (*Fürtösfü; fodorka; bajfü; ribijankó; szőlősfü.*)

Rubiánka L. *Ch. Botrys. L.*

Levelei egyenetlen fogasok. 4.

4. Levelei fényesek és nem lisztesek. 5.
Levelei fénytelenek, kisebb-nagyobb mértékben lisztesek. 6.

5. Levelei háromszögűek, válluk a nyelére futó, öblösek vagy kikanyargatottan fogasok; füzéres virágzata összetett, felálló, csaknem leveletlen; magva fényes, sima. Omladékokon, telekes helyeken. ☉. Jun.—Aug. 1—3'.
Telekes L. *Ch. urbicum. L.*

Levelei kótaalakulag-tojásdadok, fényesek, hegyes foguak; virágzata szélylyelálló; magva fénytelen, ormós szélü. — Büzös. Az elébiekkel. ☉. Jun.—Aug. 1—2'. (*Ludláb; laboda.*)

Gáti L. *Ch. murale. L.*

6. Magvai simák, fényesek. 7.
Magvai finom horpadással pontozottak, fényesek; alsó levelei csaknem dárdaalakulag három karélyuak, fogasok, közép karélyai megnyultak, hosszúságos láncásak, tompák, a felsők szálas láncásak, épélük. Az elébiekkel. — ☉. Jun.—Aug. 1—2'.

Késői L. *Ch. ficifolium. Sm.*

7. Levelei kótaalakuan-tojásdadok, apró foguak, felső levelei hosszúságosak, épélük. — Az előbbiekkel. ☉. Jun.—Aug. 1—2'. (*Esterparéj.*)

Fejér L. *Ch. album. L.*

Ha a virágzata füzéres, akkor fejér l.; ha a virágzata bogernyösen gombos, akkor zöld l. *Ch. viride. L.*
a neve.

Levelei kerekded kótaalakuak, csaknem három karélyuak, igen tompák, kiesipett fogasok, a felsők körkörös láncsások. — Az előbbiekkal. ☉. Jun.—Aug. 1—2'.

Kereklevelű *L. Ch. opulifolium. Schrad.*

8. Levelei tojásdadok, finom hegytiek, kopaszok, termés leplei kinyitlak. — Romokon, árkokban, sós helyeken, nádasokban. ☉. Jun.—Aug. 1—3'.

Sokmagu *L. Ch. polyspermum. L.*

Levelei kotás-tojásdadalakuak, szürke lisztesek; magva fényes, finomul pontozott. — Utfeleken, mivel tereken, omladékokon. ☉. Jun.—Jul. Kellemetlen szag. (*Ch. olidum. Curt.*) (*Büdöslaboda; kutyalaboda.*)

Büdös *L. Ch. vulvaria. L.*

3. MÁNGOLT. *Blitum. L.*

1. Leple virágzáskor bogyónemű; levelei hoszsúkás háromszögűek, csaknem dárdaalakuak, mélyen fogasok; virágcsomói hónaljiak, levelesek; termése skarlátpiros. Mivelik. ☉. Jun.—Aug.

Veszszős *M. B. virgatum. L.*

Leple virágzáskor nedv nélküli, nem bogyónemű. 2.

2. Levelei fényesek, kótaalakuan háromszögűek, csaknem dárdaalaku három karélyuak, öblösen fogasok; szára verhenyes, magva sima. — Utfeleken. ☉. Jun.—Aug. (*Chenopodium rubrum. L.*) (*Veres laboda.*)

Veres *M. B. rubrum. Rchb.*

Levelei nem fényesek. 3.

3. Levelei háromszögű dárdaalakuak, épélük; szárhegyi, valamint oldali füzerei is összetettek; minden magva felálló. — Sövények, házak, kertek, árkok mellett. 4. Jun.—Aug. 1—1½'. (*Chenopodium Bonus Henricus.*) (*Kenőfű; vad spinát.*)

Paréj *M. B. Bonus Henricus. A. May.*

Levelei hoszsúkások, vagy tojásdad hoszsúkások, tompák, ritka foguak, alól szürke zöldek; szára buglyos, magva sima. — Nedves helyeken. ☉. Jun.—Aug. (*Chenopod. glaucum. L.*) Fakó *M. B. glaucum. Koch.*

4. MAGLAPÉL. *Atriplex*. L.

1. Termés virága leple magva megérésekor is fű- vagy hártyanemű s egészen az aljáig van hasadva. 2.
Termés virága leple tövétől egészen a közepéig porczogós-kemény, fejéres és félig öszsze van növe. 7.
2. Minden levele szálas, láncsás vagy szálas, hegyesen fogasolt, vagy néha épélű; leple szirmai kótalakuan tojásdadok, fogasok, füzére sugár. — Legelőkön vagy sziksós gyepeken az egész megyében. ☉. Jul.—Sept. 1—3'.

Parti *M. A. litoralis*. L.

Alsó s felső levelei alakja közt különbség van. 3.

3. Alsó levelei szivesded háromszögűek, fogasok. 4.
Alsó levelei tökéletes dárdaalakuak, vagy csaknem dárdaalakuak. 5.
4. Levelei egyenlő szintűek, fénytelenek, a felsők hosszukások, néha háromszögűek vagy csaknem dárdaalakuak. — Zöldséges kertekben mivelik is. ☉. Nyáron át. 2—5'. (*Német paréj; laboda paréj; izetlen fű.*)

Kerti *M. A. hortensis*. L.

Levelei felső lapja fénylő, alsó lapjai ezüstös és kékes zöldek, felomlásosak; magva leple épélű. — Omladékokon, sövények, szőlőskertek s utak mellett. ☉. Jul.—Aug. 3—6'.

Fényes *M. A. nitens*. *Rebent.*

5. Alsó levelei háromszögű dárdaalakuak, fogasok, a felsők dárdás-láncsások, a legfelsők láncsások, épélűek; termése leple háromszögű, épélű vagy fogasolt. — Nedveses gyepeken, szikes helyeken. ☉. Aug.—Sept. 2—3'. (Válfa az Aprómagu *M. A. microsperma*. W. K.)

Széleslevelű *M. A. latifolia*. *Wahl.*

Alsó levelei láncsások vagy tojásdad-láncsások, csaknem dárdások. 6.

6. Alsó levelei tojásdad-láncsások, fogasok csaknem dárdások, a felsők láncsások, épélűek; leple magva érése idején tojásdad, csaknem kótaalaku, épélű. — Omla-

dékokon, kerítések mellett, utfeleken. ☉. Jul.—Aug. 1—4'. (*A. oblongifolia*. *W. K.*)

Tatár *M. A. tatarica*. *L.*

Leveli láncsások, az alsók fogasok, csaknem dárdások; alsó ágai szélyyelállók; termése leplei magva megérésekor dárdás-kótaalakuak. — Omladékokon, gyepeken, utfeleken, mezőkön. ☉. Jul.—Aug. 1—2'.

Úti *M. A. patula*. *L.*

7. Leveli mélyen öblösek, fogasok, csaknem dárdaalakuak, az alsók háromszög kótaalakuak, a felsők dárdás hosszukások; füzére szárhegyi, levél nélküli, csupán a tövén leveles. — Omladékokon, utfeleken, házak mellett. ☉. Jul.—Aug. 1—2'.

Karélyos *M. A. laciniata*. *L.*

Leveli karélyosak, fogasok, az alsók kótaalakuak, a felsők tojásdadok; füzére nem folytonos, leveles. Az előbbivel. ☉. Jul.—Aug. 1—2'.

Rózsás *M. A. rosea*. *L.*

5. SZIKÓR. *Camphorosma*. *L.*

Szára lecsepült, elágazó, levelei áralakuak, felső fiatal levelei hosszu szőrűek, az alsók kopaszok husosak, háromszögdedek. — Szikes helyeken mindenütt, még ott is, hol más növény nem nő. ☉. — Aug.—Sept. 1—4'.

Sós Sz. *C. ovata*. *W. K.*

6. SEPRÖFŰ. *Kochia*. *Roth.*

1. Leveli áralakuan-fonalosak, alig husosak, alsó lapjainkon egy vonal barázda van; virágai levele honaljaiban hármával ülnek; termése leple murvája csaknem kótaalaku, egyenetlen; szára verhenyes. — A futó homokon az egész megyében mindenütt. ☉. Jun.—Octob. 1—1½'.

Homoki S. *K. arenaria*. *Roth.*

Leveli szálasok vagy szálas láncsások. 2.

2. Szára kórosodó, levelei szálasok laposak, szőrösödők, vagy gyapjas szürkék; virágai levelei honaljaiban hármával ülnek; termése leple murvai kerekdedek, a vi-

rág átmérőjénél valamivel hosszabbak. — Szikes és homokos száraz mezőkön. 4. Jul.—Sept. (*Salsola prostrata* DC.) Lecsepült *S. K. prostrata* Schrad. Szára fűnemű, szőrösödő; levelei szálas láncásak, szemszőrűsek; virágai levele hónaljaiban csomósak; termése leple murvái igen kurták, háromszögűek, hegyesek. — Kertekben művelik, elvadulva terem omladékokon. ☉. Jul. 1—3'. (*Salsola scoparia* M. B.) (*Seprőfü; kerti seprő.*)

Kerti *S. K. scoparia* Schrad.

7. POLOSKAMAG. *Corispermum*. L.

1. Magva szárnya fogasolt, a hegyén szárnya ki van csipve, kicsipése mindenik oldaláról egy-egy hegyes fogaska nő; magva kopasz; murváit tojásdad-láncásak, elkeskenyedve hegyesedők; levelei szálasak. — Futó homokon. ☉. Jul.—Sept. (*C. Marschallii* Steven.)

Szőke *P. C. canescens*. *Kitaib.*

2. Magva szárnya hegye ép, két fulánku; magva kopasz; murváit tojásdadok, árhegyűek, élöket fűnemű részével egyenlő szélességű hártya szegélyezi; szára verhenyes s fényes. — Az elébbivel. ☉. Jul.—Aug.

Fénylő *P. C. nitidum*. *Kitaib.*

8. SOMÓCSING. *Salicornia*. L.

Szára fűnemű, ágas, ágai egymás hegyibe nőtt husos cikkelyekből állanak; virágzata husos füzér, füzére minden oldalon három virágu; leplei háromszögűt alkotnak. A Tisza és a Zagyva körül fekvő szikes hegyeken. ☉. Aug.—Sept. 6—12".

Husos *S. S. herbacea*. L.

9. SUTLAP. *Schoboeria*. C. A. Meyer.

Szára fűnemű, terepély, ágas; levelei félhengeresek, hegyesek; virágai levelei hónalja alatt hármankint ülnek; leple ormós; magva finomul pontozott.

Szikes helyeken közönséges. ☉. Jun.—Jul. 3—8".
(*Chenopodium maritimum* L.)

Tengerparti *S. S. maritima*. Mey.

10. SAVAR. *Salsola*. L.

1. Szára terepély, ágas, szőrös vagy kopasz; tövises hegyü; levelei áralkuak; virágai hónaljiak, magánosak; leple magva megérésekor porczogós. Homokos téren, utfeleken, vetések közt, a tarlókon. ☉. Jul.—Sept, ½—1½'. (*Kamborz; szükségfü.*)

Kamborz *S. S. kali*. L.

2. Szára kopasz, ágas; ágai felegyenesedők; levelei szálasok, fél hengerdedek, hegyesedők, kurta fulánkuak, termése leple hártyanemű. Sólt s a megye Bács felé eső vidékén. ☉. Jul.—Sept.

Sziksós *S. S. Soda*. L.

11. SÜNHAJ. *Echinopsilon*. Moq.

Szára fűnemű, felálló, gyapjas, ágas; levelei szálas-fonalalkuak, kövérek, tompák, igen szőrösesek; virágai hónaljiak, csomósak; termése leple ötszögű, kurta tüsskékkel borított. — Utszéleken szőlők közt, p. o. a Szent-Gellért-hegyen. ☉. Jul.—Sept. ½—1½'. (*S. sediioides*. Poll.)

Szaka *S. E. sediioides*. Moq.

30. Rend. **Amarántfélék.** *Amaranthaceae*. Juss.

1. AMARÁNT. *Amaranthus*. L.

1. Szára felálló, szőrös, levelei tojásdadok, elhegyesedők, tompák, murvai két akkorák, mint leplei, csaknem tövises fulánkosak; virága 5 porodás. — Omladékon, telekes helyeken. ☉. Jun.—Oct. 1½—3'. — (*Disznó-paréj.*)

Gyom *A. A. retroflexus*. L.

Szára szélylyelterült vagy lecsepült. 2.

2. Szára szélylyelterült, felegyenesedő, kopasz; levelei tojásdad-kótaalakuak, hegyök kicsipett vagy tompa; virágzata szárhegyi kopasz füzér; murváikurtábbak, mint a leple; tokja kerek-tojásdad. — Omladékokon, mezőkön, kivált a szőlőkben. ☉. Jul.—Aug. 1^{1/2}—2'.

Kövér A. A. *Blitum*. L.

Szára lecsepült, felső része szőrös; levelei tojásdad-kótaalakuak, tompák vagy kicsipett hegyűek, élők habos; virágzata szárhegyi kopasz füzér; murváik akkorák, mint virága leplei; tokja hosszukás tojásdad. — Homokon és réteken, kivált a szikes nedves helyeken. ☉. Jul.—Aug. 1—3'.

Lecsepült A. A. *prostratus*. L.

2. TORZON. *Polychnemum*. L.

1. Szára felálló, karsu, ágas, szőrösödő-enyves; levelei fonalalakuak, alig tövisesek, tömötten állók, konyák. — A gyömrői és verese gyházi erdőkben fedezte fel Heuffel. ☉. Aug.—Sept.

Karsu T. P. *Heuffelii*. Láng.

Szára lecsepült. 2.

2. Szára ágas, simáskás; levelei áralakuak, alig négyszögűek, szálkások, felálló s szélylyeltartók. — Szántóföldeken s homoki réteken. ☉. Jun.—Sept.

Mezei T. P. *arvensis*. L.

Szára igen ágas, bibiresős, érdes; levelei áralakuak, négyszögűek, szálkáshegyűek, szárra lapultak. — Homokos téreken, mindenütt a megyében. — ☉. Jun.—Sept.

Bibiresős T. P. *verrucosum*. Láng.

31. Rend. Czikkszárfélék. *Polygoneae*. Juss.

1. LÓROM. *Rumex*. L.

1. Virágai tökélyesek vagy zürtzavartak; levelei tövön

elkeskenyedettek, kerekdedek vagy szivesek, de nem dárdások. **2.**

Virágai kétlakiak, vagy zürtzavartak; levelei dárda- vagy nyilalakuak. **8.**

- 2.** Magrejtője mindenik belső metszete, vagy legalább egy közülök mirigyes. **3.**

Magrejtője belső metszetein nincsenek mirigyek, tölevelei szives-tojásdadok, hegyesek, tövön kiszélesedettek. — Tavak és folyók partjai körül, árkokban. 24. Jun.—Aug. 3—5'. (*Vizi lapu; vizi lórom.*)

Vízi **L. R. aquaticus. L.**

- 3.** Magrejtője mindenik belső metszete mirigyes. **4.**

Magrejtője belső metszeteinek csak egyikén van mirigy, metszetei szálaláncsások, tompák, épélűek; legalsó levelei szives-hosszszukások; virágzata gyűrűi murvalevél nélküliek, vagy csak a legalsó gyűrű alatt van levél — Legelőkön, réteken, utfeleken. 24. Jun.—Aug. 2—3'. (*R. Nemolapathum. Ehrh.*)

Véres **L. R. sanguineus. L.**

- 4.** Virágzata mindenik gyűrűje tövén van murva-levél. **5.**
Virágzata gyűrűi tövén nincs murva-levél. **6.**

- 5.** Magrejtője belső metszetei épélűek, szálaláncsások, tompák; alsó levelei szives- vagy tojásdad-hosszszukások, közép levelei szives láncsások, kihegyezettek; ágai terepélyek; virágzatának csak felső gyűrűi tövén nincs murva levél. — Legelőkön, réteken, erdők szélein. 24. Jun.—Jul.

Gyűrűs **L. R. conglomeratus. Murr.**

Magrejtője belső metszetei mind két oldalán két serte fog van, fogai olyan hosszszuk, mint a magrejtő belső metszetei; levelei láncsásszálalások, nyélre futók. — Tavak és folyók partjain, árkokban, közönséges. 24. Jun.—Jul. (*Sóslórom; lósóska, keserűlapu.*)

Sós **L. R. maritimus. L.**

- 6.** Magrejtője belső metszetei hosszszu, tompa s épélű hegybe nyulnak ki, tojásdad háromszögűek, töveiken egy áralaku fog van; alsó levelei szivesek, tompák;

a középsők szives hoszszukások, hegyesek, a legfelsők láncsások. — Omladékokon, házak körül, szikes helyeken gyakori. 24. Jun.—Aug. 2—4'.

Tompalevelű *L. R. obtusifolius. L.*

Magrejtője belső metszetei nem nyulnak hoszszu hegyüekké; leveleik láncsások. 7.

7. Magrejtője belső metszetei kerekdedek, csaknem szivesek, épélűek, vagy tövön alig fogasoltok; levelei fodrosak, hegyesek. — Legelőkön, réteken, szántóföldeken, utfeleken, nagyon közönséges. 24. Jun.—Jul. 1½—4'. Bodros *L. R. crispus. L.*

Magrejtője belső metszetei tojásdad háromszögűek, épélűek vagy hátul fogasok; levelei tövön elkeskenyedtettek, élök habosan csipkézett; levele nyelei felül laposak. — Mocsárookban, folyók mellett és fűzesekben. 24. Jun.—Aug. — Ez a legnagyobb lórom-faj.

Parti *L. R. Hydrolapathum. Huds.*

8. Levelei nyíl- vagy dárdaalakuak, eresek; pálhái sallangosan fogasok. — Gyümölcsösökben, legelőkön, réteken. 24. Jun.—Aug. 1—2'. (*Mezei sóska; sósdi; sóslórom.*) Erdei sóska *L. R. acetosa. L.*

Levelei dárdaalakuak láncsások, v. szálasok. — Hegyi és homoki száraz gyepeken. 24. Nyáron át 1—1½'. (*Mezei füles sóska; madár sóska.*)

Madár *L. R. acetosella. L.*

2. CZIKKSZÁR. Polygonum. L.

1. Virágzata füzéres. 2.

Virágzata más állásu. 7.

2. Füzére sűrű, tömött, hengeres. 3.

Füzére ritka, vékony, fonalalaku. 5.

3. Tőgyökere terjedő; virága öt porodás; levelei hoszszukás láncsások, nyelesek. Vidra Cz. *P. amphibium. L.*

Válfojai: a) felső levelei és szára vizen uszó, hoszszu nyelűek, kopaszok: *natans*; b) levelei félfaru szivesek, nyelesek, kopaszok, élei érdesesek, szára csaknem felálló: *aquaticum*; c) levelei hoszsjudadok, he-

gyesek, nyelesek, mindkét lapján lelapult, szőrűek, élők szemszörösen fűrészelt, szára felálló, terjedő; *palustre*; d) levelei láncsások, hegyesek, kurta nyelűek, mind két lapján lelapult szőrűek, fogasoltak; szára felegyenesedő: *terrestre*. — Posványokban, mocsárookban közönséges. 24. Jun.—Jul.

Gyökere nem terjedő; virága hat porodás. 4.

4. Hártyatöltésér pálhái kopaszok, vagy egy kissé gyapjasok, kurta s finom szemszörűsek; kocsányja és csészéje ikrásan-érdes; levelei tojásdadok, körkörösök vagy láncsások.

Lórom Cz. *P. lapathifolium*. L.

Válfojai: a) bütkei görcsösek: *nodosum*. Pers.; levelei alsó lapjain gyapjasok; *incanum*. Sm. — Posványokban, mocsárookban, árkokban, szantóföldeken, telekes helyeken. ☉. Jul.—Aug. 2—3'.

Hártyatöltésér pálhái borzasok, hosszu szemszörűek, kocsányja és csészéje ikrátlan. — Az előbbivel. ☉. Jun.—Jul. 1—3'. (*Hunyorfü*; *kis hunyor*; *baraczklevelű fü*; *disznóhunyor*.)

Hódos Cz. *P. Persicaria*. L.

5. Virága hat porodás. 6.

Virága öt porodás; levele elkerekedett tövétől kezdve csaknem egyenlő széles, vége felé lassankint elkeskenyedő, láncsás szálas; hártyatöltésér pálhái lelapult szőrűek, hosszu szemszörűsek. — Az előbbiekkal bőven. ☉. Jun.—Aug.

Apró Cz. *P. minus*. Huds.

6. Hártyatöltésér pálhái csaknem kopaszok, kurta szemszörűek, a virágzata alattiak csaknem szemször nélküliek; virágai ikrásan pontozottak; levelei láncsások vagy körkörösök. — Árkokban, mocsáros és kiáradási helyeken nagyon közönséges. ☉. Jul.—Sept. (*Vizi bors*; *vizi hunyor*; *balhafü*; *ebgyömbér*; *légyfü*; *keserüfü*.)

Borsos Cz. *P. Hydropiper*. L.

Hártyatöltéserei borzasok, hosszu szemszörűek; virágai

ikrátlanok; levelei láncsások vagy hosszukás láncsások. — Buda melletti mocsárookban. ☉. Jul.—Oct. (*P. laxiflorum. Weihe.*)

Szelid Cz. *P. mite. Schrank.*

7. Virágzata levele hónaljaiban van, csomós, vagy levelei elkicsinyedései miatt szakadozott füzéresnek látszó. 8. Virágzata fürtös, fürtje bugás vagy szára hegyén sátorozó is; makkocskája kihegyezett háromélű; levelei nyilalakuan-szivesek, kihegyezettek. — Mivelik. ☉. Jul.—Sept. 1—1½'. (*Pohánka; kruppa; hajdina; haricska; tatárka.*)

Pohánka Cz. *P. Fagopyrum. L.*

8. Virágai levelei hónaljaiban magánosak, vagy 2—3—4-enként ülnek. 9.

Virágai, levelei hónaljaiban csomósan vannak. 11.

9. Virágai levele hónaljaiban magánosak; három kurta bibeszára van; szára henyelő, ágas, ágai egészen a hegyökig levelesek; levelei körkörös-láncsások, élőkön érdesek; hártyatöltsérei két metszetűek. — Szántóföldeken, mivel tereken, utfeleken csaknem mindenütt. ☉. Jul.—Aug. 3—18". (*Porcsin; portsfü; disznó-pázsit.*)

Porcsin Cz. *P. aviculare. L.*

Virágai levele hónaljaiban 2—3—4-enként ülnek. 10.

10. Szára felálló; ágai vesszőalakúak; virágzata szakgatott füzérnek látszó, füzére felül leveletlen; levelei eresek, laposak, körkörösek, a felsők láncsások, kihegyezettek; hártyatöltsérei rongyosak. — Telekes helyeken, hegyi utak mellett; a szentgellérti szőlőkben bőven. ☉. Jul.—Sept. 1—4'.

Sugár Cz. *P. Bellardi. All.*

Szára henyelő, tövön girbe-gurba, ágas és terepély; levelei láncsás-szálások, hegyesek, épélűek; hártyatöltsére rongyos. — A legterméketlenebb homokban az egész megyében, virágai világos rózsaszínűek. ☉. Jul.—Sept.

Homoki Cz. *P. arenarium. W. K.*

11. Szára felfutó; levelei szives-nyilalakuak, hártyatölsérei esonkák; leple belső szirma tompa ormóju, háromszögű makkocskái fénytelenek. — Sövényeken, szántóföldeken. ☉. Jun.—Aug. (*Folyófü; szulák; haricska.*)

Szulák Cz. *P. convolvulus. L.*

- Szára felfutó; levelei szives-nyilalakuak; hártyatölsérei esonkák; leple külső szirmai hártvás szárnyuak; háromszögű makkocskái fényesek. — Sövényeken, bozótokban. ☉. Jul.—Aug. (*Folyó fü.*)

Folyó Cz. *P. dumetorum. L.*

32. Rend. Szantálfélék. Santalaceae. *R. Br.*

1. BÖGRE TOK. *Thesium. L.*

1. Szára felálló, felül bugás; levelei láncsások, v. szálas láncsások 3—5 inuak; murvai hármások; termése kerek-tojásdad, kocsányos; begöndörödött leple termésénél háromszor kurtább. — Mindeu száraz réten. 4. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}'$.

Hegyi B. *T. montanum. Ehrh.*

2. Szára felálló vagy felegyenesedő águ, ágai fürtösek, s ágacskaival együtt felálló, terepélyek; levelei láncsászalások, alig 3 inuak; murvai hármások, fogasoltan érdesek; begöndörödött leple termésénél háromszor kurtább. — Az elébbivel. 4. Maj.—Jun.

Ágas B. *T. ramosum. Hayne.*

33. Rend. Boroszlánfélék. Daphnoideae. *Vent.*

1. BOROSZLÁN. *Daphne. L.*

1. Levelei virágzás után hajtanak ki, láncsások, tövön ékalakuak, keskenyek, kopaszok; virágai kocsánytalanok, szára oldalára leginkább hármanként vannak fűzve, pirosak; borsó nagyságu csontárja veres. Vác vidéki

ligetekben. ♪. Mart.—April 1—3'. (*Farkashárs; tetűfa.*)

Farkas B. *D. Mezereum. L.*

2. Szára henyélő; levelei láncsás-ékalakuak, tompák, kurta száalka hegyűek, kopaszok; virágzata szárhegyi, csomós kurta kocsányu, murváí és szára felső része szőrösödő; virága piros, jószagu; termése száraz barnálló. — A budai kincstári erdők száraz gyepein. ♪. Maj.

Henye B. *D. Cneorum. L.*

2. CZICZÓ. *Passerina. L.*

Szára felálló, egyszerű, vagy ágas; levelei rendetlen állásuak, szálasok, szárától kissé elállóak; virágai hónaljiak, zöldek, leple metszetei virágzás után özsze tartanak. — Szántóföldeken, homoki és hegyi gyepeken gyakori. ☉. Jul.—Aug. 1—1½'.

Egy nyári Cz. *P. annua. Wickstr.*

34. Rend. Ezüstoffélék. *Eleagneae. R. Br.*

1. EZÜSTFA. *Eleagnus. L.*

Levelei láncsások, hegyesek, épélűek, mind két lapjacon ezüstszinü felomlásosak; kocsányos virágai hónaljiak, kívül ezüst, belül narancsszinűek. — Mivelik. ♪. Maj. (*Fűz olajfa; ezüstoffűz.*)

Olaj E. *E. angustifolia. L.*

35. Rend. Gégevirágfélék. *Aristolochiaceae. Juss.*

1. GÉGEVIRÁG. *Aristolochia. L.*

Szára egyszerű, felálló; levelei tojásdadok, mélyen szivesek, nyelesek, kopaszok; virágai hónaljiak, csomósak, sárgák; termése nagy, hatszögü-körtealaku. Bo-

zótokban, szántóföldeken, stb. 24. Jun.—Aug. 3—4'.
(*Farkasalma*; *likasír*.)

Farkas G. A. *Clematitis*. L.

2. KAPOTNYAK. *Asarum*. L.

Tőgyökere terjedő; szára igen kurta, ennek tetejéről nő hosszu nyelű, s vesealaku két levele; két ágra induló levele nyelei közt van, kurta kocsányu, kívül zölde, belől sötétbarna piros virága. — Bozótokban fák alatt. 24. Jun.—Aug. (*Kapotnyak*; *mogyoróalja*; *kerek kapor*.)

Kerek K. A. *europaeum*. L.

III. Csoport. Forrtszirmuak. Gamopetalae.

36. Rend. Utifűfélék. Plantagineae. Vent.

1. UTIFŰ. *Plantago*. L.

1. Tőkocsányosak, leveleik mind a tövéből nőnek. 2.

Szára leveles, ágas; levelei szálasok; csészéje előlálló metszetei ferdén lapiczkások, tompák, a hátsók lán- csások, hegyesek. — Minden gyepen, kiváltképen a homokon, szántóföldeken. ☉. Jul.—Oct. 1—1½'.

Homoki U. *P. arenaria*. W. K.

2. Bokrétája csöve kopasz. 3.

Bokrétája csöve gyapjas; levelei szálasok, husosak, vá- lualakuak; murvái tojásdadok, hegyesek, körülbelől akkorák, mint a csészéje. — Vizenyős legelőkön, ki- váltképen a homokos és szikes helyeken. 24. Jun.— Oct. 6—18". (*Hagymalevelű utifű*; *tengeri utifű*.)

Sziki U. *P. maritima*. L.

3. Tokjába zárt magtartója két szárnyu, szárnya mindenik oldalán 2—4 mag van. 4.

Tokjába zárt magtartója mindenik oldalán 1 mag van. 5.

4. Levelei nyelesek, tojásdadok, kopaszok, vagy alig szó- rösödők; tőkocsányja felegyenesedő, körülbelül akkora, mint a levelei; füzére hengeres, fedelékes; murvái

tompák, a csészéjével egyenlők. — Gyepeken, legelőkön, utfeleken, tavak mellett. 2. Jul.—October 3—18".

Széles U. *P. major*. L.

Levelei tojásdad-körkörösök, csuklyások, hosszu nyelűek; tőkocsányja igen hosszu; füzére hengeres, tömött; murváí a legtompábbak. A Rákos posványos helyein, ritka. 2. Jul.—Sept. 2—3'. (*Utifü; közönseges utifü; széleslevelü utifü.*)

Nagy U. *P. maxima*. Jacqu.

5. Gyökere évelő. 6.

Gyökere egy nyári; levelei husosodók, szálasok, alig válusok, tőkocsányjával egyenlők; tőkocsányja hengerded, szőröskés; füzére ritkás, karsu. Homokos, szikes téreken, sziksós tavak körül. ☉. Maj.—Jun. 2—4".

Apró U. *P. tenuiflora*. W. K.

6. Tőkocsányja mélyen barázdolt. 7.

Tőkocsányja alig barázdolt, hengerded. 8.

7. Tőkocsányja 5 barázdáju; levelei láncsások, mind két végök felé elkeskenyedők, 3—6 inuak, kopaszok, vagy érdesek, alig fogasok; czészéje metszetei tompa hegyűek, kopasz szélűek. Gyepeken, homoki száraz legelőkön. 2. Maj.—Jul. 3—24". (*Hegges utifü; hosszu utifü; keskenylevelü utifü.*)

Keskeny U. *P. lanceolata*. L.

Tőkocsányja sok barázdáju; levelei láncsások, mind két végén elkeskenyedettek, alig fogasok, 5—7 inuak; csészéje metszetei lekerekítettek, tompák, szemszörösek. — Nedves réteken és szikes helyeken bőven. 2. Jun.—Aug. 3—4'.

Legnagyobb U. *P. altissima*. Jacqu.

8. Levelei körkörösök, alig fogasok, mindkét lapjok kurta szőrű, rövid azomban széles nyelére futók. — Minden réten és legelön, utfeleken. 2. Jun.—Aug. 1—3'.

Közép U. *P. media*. L.

Levelei láncsások, mindkét végök felé elkeskenyedők,

alig fogasok, 3—5 inuak, lelapult, csaknem selymes szőrűek, murváji tojásdadok, hegyesek, közepökön zilált szőrűek. — Szikes és száraz mezőkön. 24. Maj. Jul. 1—1½'. (*P. sericea*. *W. K.*)

Selymes U. *P. victorialis*. *Poiret.*

37. Rend. Ikracsőfélék. Plumbagineae. *Juss.*

1. LELLEG. *Statice*. *L.*

Szára felálló, alig szegletes, ágai szára tetején csaknem sátorozók; levelei hosszukás viszsás tojásdadok, vagy viszsás-tojásdadok, szállahegyűek; füzére féloldali; virágai tömöttek; bokrétája verhenyes kék. — A megye nedves és szikes rétein — Budán az akasztóhegy alatt (Galgenberg). 24. Aug.—Sept. 1—1½'. (*Lelleg.*)

Szíki L. *S. Limonium*. *L.*

38. Rend. Gyökönkefélék. Valerianaceae. *D. C.*

1. GALAMBEGY. *Valerianella*. *Mönch.*

1. Termésén nőtt csésze metszetei alig látszó kurták, 1—3 foguak. 2.

Termésére nőtt csésze metszetei jól kivehetők. 3.

2. Termése kerek-tojásdad, lapított, mindkét oldala meglehetősen lapos, oldalain két sínor van. — Gyepeken és szántóföldeken. ☉. Mart.—Maj. 3—10''. (*Galambegeg*; *tavaszi bárány-saláta.*)

Tavaszi G. *V. olitoria*. *Mönch.*

Termése hosszukás, csaknem négyszögű, hátsó lapján mélyen válus; csészéje alig egy fogu. — Hegyi gyepeken bőven. ☉. Mart.—Maj. 3—10''.

Ormós G. *V. carinata*. *Lois.*

3. Csészéje karimája ferdén csonkitott, hátsó fogu nagyobb. 4.
Csészéje karimája hat sertefogu. 7.

4. Tokja tojásdad-kupalaku, kopasz vagy borzas. 5.

Tokja csaknem gombos-tojásdad. 6.

5. Tokja hátul domboru, finom 3 sinóru, elől meglehetősen lapos, felemelkedő szélei között egy hosszszukáson benyomott térecske van; csészéje metszete felényi széles, mint a termése. — Szántóföldeken, kivált homokos réteken. ☉. Maj.—Jun. 2—10". (*V. dentata. Betke.*)

Fogas G. *V. Morisonii. D. C.*

Tokja hátul 3 sinóru, elől laposas, borzas, hosszára barázdolt; csészéje harangalaku, hártvás, 6 fogu, fogai hegyei horgasok. — Hegygyepeken. ☉. Maj.—Jun. 3—10".

Borzas G. *V. lasiocephala. Betk.*

6. Tokja finom öt sinóru, eleje egy barázdás, teteje 3—5 fogu, egy foga megnyult; levelei szárölelők, borzaskák, a felsők tövön fogasok, bevagdaltak, vagy szárnyasok. — Gyepeken. ☉. Maj.—Jun. 1—1½'.

Füles G. *V. auricula. D. C.*

Tokja elől domboru, hátul homoru, teteje horpadt, kurta, 3 fogu; levelei mind épéltek vagy csak szálás hosszszudadok, szárlevelei fogasok. — Hegyi nyílt gyepeken, kivált a Sz. Gellért-hegye déli oldalán. ☉. Maj.—Jun. 2—6".

Törpe G. *V. pumila. Vahl.*

7. Tokja tojásdad, csaknem négyszögű, bolyhos; csészéje karimája, belől kopasz, 6 sertefoga horgas; bokré-tája metszetei egyenetlenek, veresellők. — Hegygyepeken. ☉. Maj.—Jun. 3—12".

Koronás G. *V. coronata. D. C.*

2. GYÖKÖNKÉ. *Valeriana. L.*

1. Virágai egyenlők, levelei (7—11 pár bordával bíró) szárnyasok, levélkéi láncsások, épéltek vagy fogason fűrészesek; szára barázdolt. — Hegyi erdőkben és a

mocsárookban. 2. Maj. 2—5'. (*Macska gyökér; mezei nárdus; terjékfü.*)

Macska Gy. V. officinalis. L.

2. Virágai egyenetlenek, egyik szárán nagyobbak, másikon apróbbak; töve ostorindás; alsó levelei kerekded-tojásdadok, vagy körkörösök; nem virágzó töve tölevelei hosszunyelttek, tojásdadok, hegyesek, szárlevelei félbeszárnyasok, felső levelei leginkább hármások. — Nedves réteken. 2. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '.

Kétlaki Gy. V. dioica. L.

39. Rend. Mácsonyafélék. Dipsaccae. D. C.

1. MÁCSONYA. *Dipsacus. L.*

1. Levelei nyelesek, nyelén fülesek; gallérkái lefelé állók; murvái egyenesek, sertés szemszörűek. — A pilisi járás hegyi patakaiban, ritka. ☉. Jul.—Sept. 1—3'.

Élgombos M. D. pilosus. L.

Levelei nyeletlenek, a középsők tövön öszszenöttek. 2.

2. Levele éle kopasz, vagy ritka fulánkos, alsó levelei tövön elkeskenyedettek; gallérkái szálas áralakuak, ivalakuan felegyenesedők; murvái egyenesek, hajlósak, virágánál hosszabbak. — Szántóföldek barázdáin, utfeleken, folyók mellett, nedves bozótokban. ☉. Jul.—Aug. 3—5'. (*Gólyahugy; csapóecset.*)

Erdei M. D. sylvestris. L.

Levelei serte szemszörűek, az alsók karélyosan csipkéssek, a többi szárnyason szabdalt; gallérkái láncsás-áralakuak; murvái hajlósak, egyenesek. — Az elébbivel, de annál gyakoribb. ☉. Jul.—Aug. 3—5'. (*Vénusfürdő; pásztorveszsző; szomjutövis; héjjakut.*)

Héjjakut M. D. laciniatus. L.

2. FEJVIRÁG. *Cephalaria. Schrad.*

Levelei szárnyasok, tölevelei félbeszárnyasok, borzasok, élőkön szemszörűek; galléra és murvái tojásdad-lán-

csások, szákahegyűek; virág gombjai félgömb, vagy gömbdedalakuak; virágai sugárosak, virága lila vagy fejtér színű. — Utsfeleken, szőlőskertek s gyepük mellett Budán. 24. Jul.—Aug. 1½—6'. (*Scabiosa transylvanica*. L.)

Erdélyi *F. C. transylvanica*. Schrad.

3. KAZUPA. *Knautia*. Coult.

1. Szára kurta szőrei miatt szőkálló, hosszu szőrei miatt borzas; alsó levelei épek, közép levelei szárnyason bevagdaltak; virága barackvirág vagy testszínű. — Réteken és legelőkön. 24. Maj.—Aug. 1—2'. (*Scabiosa arvensis* L.) (*Rühfü*; *varfü*; *fekélyfü*; *koszfü*; *kelésfü*; *senynyedésfü*.)

Mezei *K. K. arvensis*. Coult.

2. Szára tövén borzas, felül igen kurta szőre miatt puhaszörű, hosszu szőrei miatt azomban borzaska; levelei körkörös láncások, csipkésék, épek vagy tövön bemetszettek; virága kékespiros. — Erdők szélein, köves és arnyas helyeken. 24. Jun.—Aug. 1—2'. (*Scabiosa sylvatica*. L.) Erdei *K. K. sylvatica*. Dub.

4. SUTABÚB. *Succisa*. M. és K.

Tőgyökere olyan, mintha el volna harapva; szára csaknem kopasz; alsó levelei tojásdad hosszukások nyélre futók, közép levelei hosszukás láncások; virág csoportjai félgömbalakuak, később gömbalakuak; csészéje levelei tojásdadok, hegyesek, fulánkösök; virágai kékek. — Minden vizenyős és posványos gyepeken, folyócskák partjain. 24. Jul.—Sept. 1—3'. (*Sikkantyu*; *elharapott gyökerűfü*.)

Réti *S. S. pratensis*. Mönch.

5. SIKKANTYU. *Scabiosa*. R. és Sch.

1. Tőlevelei hosszukás láncások a legépebbek, ritka fo-

gasok; szárlevelei szárnyasok, szárnya bordái szálasok, épek, mind levelei, mind a szára szőrösödő, s e miatt szürke; virágai 4—5 metszettiek, sugárosak, szép kékek. — A hegyek nyílt oldalain. 24. Jul.—Sept. 1/2—1'. (*Asterocephalus canescens*. Spreng.)

Szürke S. *S. canescens*. L.

2. Tőlevelei alig félbeszárnyasok, hoszúkások, bevagdaltan-csipkézettek; szár levelei szárnyasok, alsóbb bordái szárnyason szabdaltak, felsőbb bordái szálasok; szára felegyenesedő, érdesecske; virága kék és sárga is. — Gyepeken, utfeleken. 24. Jun.—Sept. 1—2'. (*Asterocephalus columbarius*. Spr.)

Galamb S. *S. columbaria*. L.

40. Rend. Fészkesek. Compositae. Adans.

1. PAKÓCZA. Eupatorium. L.

Szára sugár; levelei nyelesek, hármások, vagy ötösek; virágzata sátorozó; virága fakó. — Vizenyős helyeken, s itt-ott erdőkben. 24. Jul.—Sept. 3—6'.

Kender P. *E. cannabinum*. L.

2. KALAPFŰ. Petasites. Tourn.

Levelei szivesek, egyenetlen fogasok, vállalai lekerekítettek, alsó lapján molyhos; virágzata fejes buga; termés virágai fonalalakuak; tökélyes virágai bibéi tojásdadok, kurták, virága piszkos piros, néha fejéres. — Árkok szélein, vizek partjain. 24. Kora tavasszal virágzó tőkocsányja 6—12" termését hordó tőkocsányja 12—24"-re megnő. (*Kalapfű v. édeslapu*.)

Orvosi K. *P. officinalis*. Mönch.

3. SZATYTYU. Tussilago. L.

Tőkocsányja tetején egy fészke van; virága sárga levelei elvirágzása után hajtanak ki; levelei szivesek,

szögletesek, fogasok, alsó lapján molyhosak. — Nedves agyagokban, patakok partjai oldalain. 4. Tavasz kezdetén, virágzó tőkocsányja 2—6''; természetes tőkocsányja 6—12''. (*Martilapu*; *kis édeslapu*; *lókörmfü.*)

Lókörmü Sz. T. *Farfara. L.*

4. GEREPCSIN. Aster. L.

1. Szára és levelei kopaszok, legfelebb leveleik éle érdes. 2.

Szára és levelei kurta szőrűek, alsó levelei körkörösök vagy visszás-tojásdad lapiczkasok, a felsők hosszukás láncások; virágzata szélylyelálló sátor; fészke levélkéi lekerekítetten tompák, kissé szélylyelálló, a belsők hegyei szinesek; sugárvirágai kékes lilaszínűek. — Hegyek és dombok nyílt téerein. 4. Aug.—Octob. 6—18''.

Csillag G. A. *Amellus. L.*

2. Fészke levélkéi egyenetlenek, fedelékesen egymásra lapultak. 3.

Fészke levélkéi csaknem egyenlők, egymástól lazán elállók. 4.

3. Levelei kissé husosak, kopaszok, épélűek vagy érdesen szemszőrősek; tőlevelei tojásdadok, nyélre futók, szárlevelei csaknem nyeletlenek, sőt nyeletlenek is és szálas láncások; virágzata sátorozó; fészke levélkéi belső sorábanlévők hosszabbak a többinél s tompák; sugárvirágai kékek. — Nedves réteken és mocsárokban. ☉. Jul.—Oct. 1—2'. (*Aster pannonicus. Jacq.*)

Pozsgás G. A. *Tripolium. L.*

Levelei láncások, hegyes végűek, élőkön érdesek, alig fűrészesek, tövön elkeskenyedők, felső levelei nyeletlenek szálas láncások, épélűek; virágzata sátorozó; virága kinyílásakor fejér, későbbben kékellő. — A megye Tisza felé eső vidékein. 4. Jul.—Aug.

Fűz G. A. *salignus. Willd.*

4. Levelei láncsások, mindkét végök felől elkeskenyedők, hegyesek, csaknem épélűek, élők érdeses; szára fürtösen ágas, ágai vesszősek, egy-egy virágfészket hordók. — Sadler szerint ezelőtt 50 évvel Pest Ferencz külvárosa alatt bőven termett.. 4. Jul.—Aug. 2—4'.

Pesti G. *A. pesthiensis*. D. C.

5. CSILLAGCSIN. *Galatella*. Cass.

Szára tetején igen ágas; fészkei sátorozók; levelei nyeletlenek, szálal láncsások, kihegyezettek, lapjai beszurkáltan pontozottak; sugárvirágai lilaszínűek. — A Tisza és Zagyva melléken fekvő nedves és szikes réteken. 4. Aug.—Sept. 1—2½'.

Pettegetett Cs. *G. punctata*. N. ab Es.

6. RUKERCZ. *Bellis*. L.

Tökocsányja egy fészke; levelei visszás tojásdad-lapiczkások. — A szigetek és a pilisi hegyek gyepin, ritka. 4. Egész évben. 1—6". (*Rukercz; kis nádalyfü.*)

Szászsorszép R. *B. perennis*. L.

7. KÜLLÓROJT. *Erigeron*. L.

1. Szára bugás; bugái hosszukások; levelei szálal láncsások, sertés szemszórűek; sugárvirágai igen kurták, piszkos fehér vagy lilaszínűek. — Szántóföldeken, réteken, legelőkön igen közönséges. ☉. Jul.—Octob. 1—2'.

Seprencze K. *E. canadense*. L.

2. Szára felálló, szegletes, fürtösen ágazó, végre csaknem sátorozó; levelei szálal láncsások, durva szőrűek; sugárvirágai hosszuk, halvány test- vagy halvány lilaszínűek. — Hegyi és homoki száraz réteken. 4. Jul.—Aug. 6—18".

Bóbitás K. *E. acre*. L.

8. RITKARÉJ. *Solidago*. L.

Szára felálló, tetején bugáson fürtös, vagy csak fürtös; levelei tojásdadok és láncások, nyélrefutók, szőrösek, az alsók fűrészesek; virága aransyárga. — A homoki dombokon és a hegyek nyílt téerein s erdei vágásokon. 4. Jul.—Sept. 1—2½'

Aranyos R. *S. Virga aurea*. L.

9. ARANYFÜRT. *Linosyris*. D. C.

1. Szára sugár, felül sátorozó; levelei szárát tömötten fedik, ziláltak, szálások, hegyesek, kopaszok; fészke levélkéi berzedtek; virága aransyárga. — Hegyi száraz gyepeken. 4. Aug.—Sept. 1—2'.

Tág A. *L. vulgaris*. DC.

2. Szára felálló, hengerded, felül alig sátorozó; levelei váltogatók, láncások, aláfelé elkeskenyedők, tompák; szára és levelei szőkálló tömött gyapjasok; fészke levélkéi pikkelyesek, lelapultak, élőkön aszottasok. Száraz szikes téreken Tápió-Szele és Rákos vidékén. 4. Jul.—Sept. 6—18''.

Gyapjas A. *L. villosa*. DC.

10. MOLYHÁR. *Micropus*. L.

Levelei váltogatók, láncások; fészke levélkéi fúánktalanok, virága sárgás-fejéres, az egész növény gyapotosan gyapjas. — Budakeszi, Sz.-Endre és Vác száraz rétein, ritka. ☉. Jun.—Jul. 2—6''.

Gyapotos M. *M. erectus* L.

11. SERTECSÉK. *Inula*. L.

1. Fészke belső levélkéi hegyökön elszélesedettek, lapiczkások; levelei egyenetlen fogu fűrészesek, alól molyhosak, az alsók nyelesek, a felsők szárórelők, szives-tojásdadok, kihégyezettek; virága sárga. — A megye

sikjain fekvő vizenyős réteken, füzesek- és égerfásokban. 2. Jun.—Aug. 3—6'. (Örvénygyökér.)

Örvény S. I. *Helenium*. L.

Fészke belső levélkéi kihégyezettek. 2.

2. Magva kopasz. 3.

Magva borzas vagy szőrösödő. 6.

3. Fészke levélkéi gyapjasok, vagy élőkön kurta szemszörűek. 4.

Fészke levélkéi molyhosak, vagy serteszörűek. 5.

4. Levelei láncsás szálasok, hegyesek, kiálló inuak, kopaszok, érdes élűek, szárlevelei nyeletlenek; fészke levélkéi gyapjasok és szemszörűek. — Száraz réteken mindenütt. 2. Aug.—Sept. 6—18".

Kardos S. I. *ensifolia*. L.

Levelei láncsások, kihégyezettek, élők alig észrevehetően ritka fogások, kopaszok, felső levelei szivesek, szárölelők, hátrahajoltak; fészke levélkéi kurta szemszörűek. — Hegyi réteken, ligetekben, kertek és szőlők mellett. 2. Jul.—Aug. 1½—2'.

Fűzlevelű S. I. *salicina*. L.

5. Levelei alsó lapján szőrűek, szárlevelei szivesek; sátorozó virága sok fészkü, gombos; sugárvirágai, közép virágainál alig hosszabbak; csaknem hengeres fészke levélkéi molyhosak. — Szőlők szélein, utfeleken, kiváltképen hegyi gyepeken. 2. Jul.—Aug. 1—2'.

Hengeres F. I. *germanica*. L.

Levelei és szára ikrás durva szőrűek; sugár virágai, közép virágainál jóval hosszabbak; fészke levélkéi keskenyek, láncsa hegyűek, serteszörűek. — Ligetekben és száraz gyepeken bőven. 2. Jul.—Sept. 6—18".

Borzas S. I. *hirta*. L.

6. Fészkelevélkéi szélylyelállók s hátrahajoltak; sugárvirágai három metszetűek, alig nyelvalakuak, s akkorrák, mint fészke levélkéi; szára kissé molyhos, tetején bugásan ágas, ágai sátorozók; tömött viráguak; levelei körkörös láncsások; hegyeskék, felső lapjaikon szőrösödők, alól molyhosak. — Ligetekben, vizmo-

sások mellett. 24. Jun.—Aug. 1½—2½'. (*Conyza squarrosa*. L.)

Berzedt S. I. *Conyza*. D. C.

Fészke levélkéi láncsások vagy szálal láncsások, lelapultak. 7.

7. Szára s levelei gyapjasok, alsó levelei láncsások, nyélrefutók, a felsők szivesek, szárölelők; fészke levélkéi láncsások, a külsők fokozatosan kurtulók, gyapjasok. — Homoki és hegyi száraz réteken. 24. Jun.—Aug. 6—18".

Selymes S. I. *Oculus Christi*. L.

Szára s levelei bolyhosan gyapjasok; alsó levelei nyelések, a felsők szivesek, szárölelők, néha tövön fogások; fészke külső levélkéi hosszuk, sugárvirágait érők, azomban ezeknél kurtábbak. — Gyepük és utak mellett, homoki nedves réteken és patak partokon. 24. Jun.—Aug. 1—2'.

Lapály S. I. *britannica*. L.

12. BALHAFŰ. *Pulicaria*. Gärtn.

Sugárvirágai közép virágainál alig hosszabbak; virága piszkos sárga; levelei hosszukás láncsások, habosak, tövön elkerekítettek, nyeletlenek, ragacsosan szőrösödők. — Az egész növény kellemetlen szagu. — Vizenyős és posványos helyeken. ☉. Jul.—Aug. 6—18". (*Inula pulicaria* L.) (*Balhafü*.)

Közönséges B. P. *vulgaris*. Gärtn.

Sugárvirágai közép virágainál sokkal hosszabbak; virága aransárga; levelei hosszukások mélyen sziveszárölelők, alól szőrös molyhosak. Vizenyős réteken, patakok mellett, szántóföldeken. 24. Jun.—Aug. 2—3'. (*Inula dysenterica*. L.)

Réti B. P. *dysenterica*. Gärtn.

13. NAPVIRÁG. *Helianthus*. L.

1. Mindenik levele szives, 3 inu, fűrészkes; kocsányja meg-

vastagodik s fészke alatt elhusosodva terül ki; fészke bókoló. — Mivelik. ☉. Jul.—Sept. 6—7'. (*Napraforgó; tányérvirág.*)

Napraforgó N. *H. annuus. L.*

2. Alsó levelei szives-tojásdadok, a felsők hoszszukás tojásdadok, vagy láncások, kihegyezettek, fűrészesek, az egész növény élesen érdes; töve gumókat terem. — Mivelik. ♃. Octob.—Nov. 6—7'. (*Csicsóka; picesóka.*)

Csicsóka N. *H. tuberosus. L.*

14. VILLAMAG. *Bidens. L.*

1. Levelei 3—5 hasábuak, fűrészesek; virága felálló, sugára nincs. — Kiöntésekben, árkokban, mocsárokban. ☉. Jul.—Sept. 1—3'. (*Farkasfog; ragadó villa.*)

Subás V. *B. tripartita. L.*

Levelei épek, láncások, fűrészesek; virága sugáros vagy sugártalan, bókoló. — Az előbbivel. ☉. Jul.—Sept. $\frac{1}{2}$ —2'.

Bókoló V. *B. cernua. L.*

15. CZICZKÓRÓ. *Achillea. L.*

1. Levelei fésűfogason hasgattak, bordái szálás áralkuak, épek; virágzata gombos sátor; virágai sárgások, jószaguak. — Homokon közönséges. ♃. Jun.—Sept. 12—18'.

Fésűs Cz. *A. pectinata. Willd.*

Levelei kétszer szárnyasan hasadtak, vagy kétszer szárnyaltak. 2.

2. Virágai sárgállók, erős szaguak; szára felegyenesedő, szegletes; alsó levelei nyelesek, a felsők nyeletlenek, szárnya sallangjai szálások, tompák, 2—3 hasábuak; az egész növény szőke-szőrös. — A Naszállhegyi

szöllők közötti köves helyeken. 2. Jul.—Aug. 12—18''.

Hegyközi Cz. *A. chrythmifolia*. W. K.

Virágai fehérek, néha pirosak. 3.

3. Levelei főnyele gatyás, az az: levele szárnya bordái a nyelére futnak, s a levél nyelét bordái között két oldalról kiprémezik. 4.

Levelei főnyele nem gatyás. 5.

4. Szára sugár, magas, alig szegletes; levelei gyapjason bolyhosak, vagy meglehetősen kopaszok; szárlevelei körrajza hosszukás vagy láncsás, kétszer szárnyason hasgattak, szárnyaeskái fogasolt-fürészesek, fogai kihégyezettek, alsó levelei gatyája fogas; az egész növény bolyhos. — Homoki és hegyi száraz gyepeken. 2. Jul.—Sept. 1½—2½'.

Gyapjas Cz. *A. lanata*. Spreng.

Szára egyenes hengerded, bolyhosan borzaskás; szárlevelei körrajza hosszukás, kétszer szárnyason hasgattak; gatyája, valamint szárnyaeskái is fogasoltan-fürészesek; virága fejéres vagy pirosolló. — Bokrokban, hegyi és erdei réteken, homokon ritka. 2. Jul.—Aug. 2—4'.

Varádclevelű Cz. *A. tanacetifolia*. All.

5. Levelei körrajza láncsás, vagy csaknem szálás, kétszer szárnyaltak, szárnyaeskái 2—3 sallanguak, vagy ismét szárnyalva 5 sallanguak; sallangjai szálások vagy tojásdad-kihégyezettek, az egész növény szőrösödő vagy csaknem kopasz; virága szenyynes fejr. — Mindentűt terem, a legközönségesebb. 2. Jun.—Sept. 1—2'. (*Egér farkkóró*; *czicz fark*; *ezerlevelű fü.*)

Egér fark Cz. *A. Millefolium*. L.

Vál fajai: Levelei keskenyek, sallangjai kurták, hegyőkön porczogóságok vagy megvastagodottak: *A. crustata*. Roch. — Sátorozó virágzata bolyhos: *A. sordida*. — Levele sallangjai igen keskenyek; szirmai felső lapjai sárgások, alsó lapjai fehérek; szára érdes: *Sertés Cz. A. setacea*. W. K.

Levelei körrajza tojásdad, kétszerszárnyaltak, szárnyaeskái szárnyason hasgatott-fogasok, a nagyobb sallangjai 5—7 foguak, fogai kurták fulánkosak; főnyelei keskenyek, tetején álló levélkéje egészen a közepéig fogasolt. — Száraz és verőfényes gyepeken, gyepük mellett és szántóföldeken. 24. Jul.—Aug. 6—18".

Nemes Cz. *A. nobilis. L.*

16. MONTIKA. *Anthemis. L.*

1. Vaczka polyvái szálás-sertések; vaczka hosszukás-kupalaku, tele belül; sugárvirágai fejérek; magva karezolt, karezolatai bútýkösek. — Utfeléken, szántóföldeken a vetések közt. — ☉. Jun.—Aug. 1—2'. (*Ebkapor.*)

Büdös M. *A. Cotula. L.*

Vaczka polyvái szálások vagy láncások. 2.

2. Vaczka csaknem félgömbalaku; termése négy ormóju, lapított, kétélü, éle éles szegélyü. 3.

Vaczka, magva érése idejére kupalakuvá nyulik; termése tompa négy ormóju, ormói közt levő horpadásai egyenlők. 4.

3. Levelei szárnyaeskái fészfoguak, fűrészesek; virágai sárgák. — Hegyi és homoki száraz réteken, utfeléken, bokrokban. 24. Jun.—Sept. 1—3'.

Festő M. *A. tinctoria. L.*

Levele szárnyaeskái épélűek; sugárvirágai fejérek, középvirágai sárgák. — Szántó és telekes földeken, vetések közt. ☉. Jun.—Aug. 1—2'.

Szöszös M. *A. austriaca. Jacq.*

4. Vaczka polyvái láncások, fulánkos kemény hegyűek; magvai párkányos pártások; virága kissé szagos. — Utfeléken, szántóföldeken, vetések közt. ☉. Jun.—Aug. 1—2'.

Pallagi M. *A. arvensis. L.*

17. SZIKFŰ. *Matricaria*. L.

Sugárvirágai délig kiterültek, délután lekonyultak, fe-
jérek, középvirágai sárgák, négyfoguak. — Szikes
gyepeken. ☉. Maj.—Jun. 6—12". (*Szikfű.*)

Orvosi Sz. *M. chamomilla*. L.

18. ARANYVIRÁG. *Chrysanthemum*. L.

1. Levelei egyszerűek. 2.

Levelei füzöttek, kétszer vagy háromszor szárnyal-
tak. 3.

2. Alsó levelei hosszunyelűek, visszás tojásdad lapicz-
kások, csipkésék, felső levelei nyeletlenek, fűrész-
sek; magvai tetején párkánytalanok. — Réteken és
legelőkön mindentűt. 4. Jun.—Jul. 1—2'. (*Ökör-
szemvirág; papvirág.*)

Ökörszem *A. C. Leucanthemum*. L.

Minden levele láncsás, ritkán álló nagy fűrész fogu,
borzason érdes; tőlevelei nyélrefutók; magvai tete-
jén párkányosak. — A Tisza mocsárai és posványai-
ban bőven. 4. Aug.—Sept. 1½—3'.

Iszap *A. C. uliginosum*. W. K.

3. Szára teteje felé sátorozó; levelei szárnyasok, alsó le-
velei szárnyai szárnyason hasgattak, metszetei élesen
fűrészesek, puhaszórűek. — Erdei gyepeken, bozó-
tokban a legközönségesebb. 4. Jul.—Sept. 1½—3'.
(*Pyrethrum corymbosum*. Wild.)

Sátoros *A. C. corymbosum*. L.

Szára egyenes, ágas; levelei kétszer, háromszor szár-
nyason hasgattak, sallangjai szálas-fonalalakuak. —
Utfeleken, szántóföldeken, a vetések között, ☉. Jul.
—Aug. 2—3'.

Szagatlan *A. C. inodorum*. L.

19. ÜRÖM. *Artemisia*. L.

1. Virágai tökélyesek. 2.

Sugár virágaiban csak terme van. 3.

2. Minden virága tökélyes; levelei hófehér molyhosak, vagy végre kopaszok, kétszer háromszor szárnyaltak, sallangjai szálás czérnaalakuak, tompák; fészkei hoszszukások, molyhosak. — Sziksós téreken. 4. Sept.—Oct. 6—12".

Sós Ü. *A. maritima. L.*

Termés virága csak egy van, vagy egy sincs; levelei szöke molyhosak; tőlevelei nyelesek, kétszer szárnyasan sok sallanguak; szárlevelei alig szárölelők, szárnyas sok sallanguak, áglevelei egyesek, szálasok. — A 'Tisza és a Zagyva mentén, szikes téreken. 4. Aug.—Sept. 6—18".

Egyterméjü Ü. *A. monogyna. W. K.*

3. Vaczka bolyhosan-gyapjas; levelei fehér szürke-selymesek, tőlevelei kétszer s háromszor szárnyasok; szárlevelei kétszer, vagy csak egyszer szárnyaltak, metszetei láncsások, tompák. Kellemetlen erős ürömszag. — Telekes helyeken, utfeleken, falak mellett, kertekben. 4. Aug.—Sept. 2—4'. (*Fejér öröm.*)

Fejér Ü. *A. Absinthium. L.*

Vaczka kopasz. 4.

4. Levelei épek (csak a legalsók kihajtáskor három metszettiek) kopaszok, láncsás-szálasok; fészkei csaknem gömbalakuak. — Mivelik. 4. Aug.—Sept. (*Tárkony.*)

Tárkony Ü. *A. Dracunculus. L.*

Levelei hasogatottak, tövön fülesek. 5.

5. Gyökere terjedő. 6.

Gyökere nem terjedő. 7.

6. Levelei alsó lapjaikon fehér molyhosak, kétszer szárnyasok, sallangjai szálasok; fészkei csaknem gömbalakuak, szürke szőrűek. — A legszárazabb legelőkön, köves sziklákon, szőlőskertek gyepűi mellett. 4. Sept.—Oct. 1—2'. (*Bárány öröm.*)

Bárány Ü. *A. pontica. L.*

Levelei szürke molyhosak, szárlevelei csaknem ujjason hasgattak, fészkei durva szőrrel molyhosak, kerekded

tojásdadok. Verőfényes hegyi réteken Buda környékén. 4. Aug.—Sept. 6—18''.

Selymes Ü. *A. austriaca*. Jacqu.

7. Nem virágzó szárai pázsitosak, virágzó szárai felegyenesedők, bugások; levelei szürke selymes szőrűek, vagy kopaszok, kétszer-háromszor szárnyaltak; fészkei tojásdadok. — Réteken, szántóföldeken. 4. Aug.—Sept. 1—2'.

Mezei Ü. *A. campestris*. L.

Szára nem pázsitos. 8.

8. Szára magános, egyenes, bugásan ágas, leveleivel együtt vagy borzas, vagy kopasz, sötét veres; levelei körrajzban tojásdadok, kétszer háromszorosan szárnyason hasogatottak; fészke kerek-tojásdad bókoló. — A homokon bőven. ☉. Aug.—Sept. 1—3'. (*Homokseprő*.)

Seprő Ü. *A. scoparia*. W. K.

Levelei szárnyason hasogatottak, metszetei láncások, kihegyezettek, élök be van metsztve vagy fűrészesek, felső lapjaik sötét zöldek, az alsók fehérek, feketén pontozottak; fészkei tojásdadok, vagy hosszukások. — Gyepük, s árkok mellett s uton, utfelen. 4. Aug.—Sept. 3—6'. (*Fekete üröm*.)

Fekete Ü. *A. vulgaris*. L.

20. VARÁDICS. *Tanacetum*. L.

Levelei kétszer szárnyason hasogatottak, metszetei fűrészesek. — Mocsárookban, füzesekben, gyepükben. 4. Jul.—Sept. 2—4'. (*Varádicskóró*; *gilisztavirág*.)

Giliszta V. *T. vulgare*. L.

21. PAMÁR. *Filago*. L.

1. Fészke levélkéi kopasz szurós hegyűek; szára villás; fészkei szárhegyi gombokban vannak; az egész növény molyhosan gyapjas. — A homoki és hegyi réteken, szántóföldeken ritka. ☉. Jul.—Oct. 6—18''.

Kétkétágu P. *F. germanica*. L.

- Fészke levélkéi láncások, vagy szálás láncások, tompa kopasz hegyűek, virág gombjain felül nem érnek. **2.**
- 2.** Ágai villások; levelei szálás láncások, molyhosak. — A budai, s kincstári erdőkben és hegyi réteken igen ritka. ☉. Jul.—Sept. 3—10''.

Hegyi P. *F. minima*. Fries.

Bugásan álló ágai csaknem füzéresek; levelei láncások. Az egész növény igen molyhos. — Szántóföldeken, réteken mindenütt. ☉. Jul.—Aug. 6—18''.

Gyepi P. *F. arvensis*. L.

22. GYOPÁR. *Gnaphalium*. L.

- 1.** Fészke egy laki; sugár virágai termések, közép virágai tökélyesek; bóbítája fonalalaku. **2.**
- Fészke két laki; tökélyes virágu fészkeiben levő bóbítái hegyei meg vannak vastagodva. **5.**
- 2.** Sugárvirágai kevesen vannak s egysorban állanak; levelei molyhosak, alsó levelei viszsás-tojásdad-láncások; sátora öszszetett; fészke fénylő citromsárga. — Homoki réteken bőven. 4. Jun.—Sept. 6—18''. (*Helichrysum arenarium* DC.)

Sárga Gy. *G. arenarium*. L.

Sugárvirága több soru. **3.**

- 3.** Fészkei gombosak. **4.**

Fészkei füzéresek, vagy fürtösek; szára egyszerű; alsó levelei láncások, közép levelei kevéssel kisebbek, alsó lapjaikon fejr molyhosak, felső lapjaikon zöldek, s végre kopaszszá levők. — Ligetekben gyakori. 4. Jul.—Aug. 6—24''.

Erdei Gy. *G. sylvaticum*. L.

- 4.** Szára tövétől fel ágas, terepély; gombjai levelesek. — Homoki posványokon, mocsárookban, szántóföldeken. Jul.—Sept. 3—12''.

Iszap Gy. *G. uliginosum*. L.

Szára magános, vagy tövétől fel ágas; fészke gombjai levél nélküliek; levelei láncások, vagy kerek végű

szálasok. — Az előbbivel homoki és hegyi réteken. Jul.—Sept. 6—18''.

Halovány Gy. *G. luteo-album. L.*

5. Szára magános, töve gyökerező ostorindákat hajt; tőlevelei visszás-tojásdad lapiczkások, felső lapjaikon kopaszok, az alsón hófejér molyhosak; sátorozó tömött virágzata szára tetején van; fészke fejér, vagy bibor piros. — Verőfényes homoki és hegyi száraz s terméketlen réteken 24. Maj.—Jul. 3—12''. *Pallagi gyopár; kis egérfül.*)

Kétlaki Gy. *G. dioicum. L.*

23. TARKÖR. *Doronicum.*

1. Föld alatti indái hoszsúk, vékonyak, végeiken megvastagodnak, kileveleznek, s újra indákat hajtának; tőlevelei hoszsú nyelűek, mélyen szivesek, szárlevelei tojásdadok, fogasok; virága sárga. — A kincstári erdőkben Buda mellett. 24. Maj.—Jun. (*Zergefü; vadkecskefü.*)

Zerge T. *D. Pardalianches. L.*

2. Gyökere gumós; szára egyenes, ikráson gyapjas, 1—3 virágú; levelei gyapjasok; tőlevelei nyeles tojásdadok, tompák; szárlevelei váltogatók szárölelők, hoszsúdad-tojásdadok, hegyesek; fészke levélkéi szálas láncsások, szemszörösek. — Homok dombokon és száraz hegyi réteken. 24. Jun.—Jul. 1—2'.

Gumós T. *D. plantagineum. L.*

24. ÜSZÖGÖR. *Senecio. L.*

1. Minden virága csöves, vagy van félszer sugárvirága is, azomban sugárvirágai legöngyöledtek. 2.
Félszer sugárvirágai is vannak, s ezek kiterülve állanak. 3.
2. Murvaköre lelapult kurta, 10 pikkelyű, fészke levélkéi hoszsúk s fekete hegyűek; levelei kopaszok, vagy pókhálósan gyapjasok, szárnyason hasogatottak, az

alsók nyélre futók, a felsők szárölelők, fülesek; fél-szer virága nincs. — Omladékokon, mivel téréken. ☉. Tavasztól késő őszig. 6—15". (*Rontófü; aggó-fü; szöszösfü.*)

Aggó Ü. *S. vulgaris. L.*

Murvaköre levélkéi pongyolán állanak, s fészke levélkéihez mérve felényiek; fészke levélkei, mélyen szárnyason hasogatott leveleivel együtt ikrásszörű-ragacosak; fél-szer virágai hátra kunkorodottak. — Omladékokon, s a pilisi járás vágásaiban. ☉. Jul.—Aug. 1—1½'.

Enyves Ü. *S. viscosus. L.*

3. Levelei bevagdaltak, szárnyasok, vagy szivesek s tövön szárnyason bevagdaltak. 4.

Levelei épek, fűrészes vagy épélűek. 5.

4. Minden magva érdes szörű s egyenlő bóbítájú; levelei szárnyason hasogatottak, szárnyacskaí szálások, fogasok és szárnyason bevagdaltak, tövön épélű, apró fülűek; fészke pikkelyei veres hegyűek. — Hegyi és homoki réteken, utfeleken, szántóföldeken bőven. 2. Aug.—Octob. 1½—2'.

Veresövű Ü. *S. erucaefolius. L.*

Középmagvai kurta-érdes sűrű szörűek, sugárvirágaitól származó szélső magvai kopaszok, ez utóbbiak bóbítája kevés szörű, lehulló; alsó levelei félbeszárnyasok, a felsők szárnyason hasogatottak, szárnyacskaí fogasok vagy csaknem szárnyason bevagdaltak, nyeletlenek és sok hasábu fülökkel szárölelők. — Az elébbivel együtt. ☉. Jul.—Aug. 2—3'.

Berzedt Ü. *S. Jacobaea. L.*

5. Murvaköre levélkéi igen kurták; sugár virága öt van; murvalevelei tojásdadok, csaknem szives válluak, szá-lason áralakuak; levelei kopaszok, tengerszinre haj-lók, fogasok vagy épélűek, hosszukások, az alsók nyélre futók, a középsők nyeletlenek, csaknem szárra futók, nagyok, a felsők kicsinyek, hegyesek. — Ned-

ves réteken, legelőkön, szántóföldeken. 4. Jul.—
Aug. 3—5'. (*Anyafü.*)

Kövér Ü. *S. Doria. L.*

Murvaköre levélkéi felényiek, vagy akkorák, mint fészke levélkéi. 6.

6. Murvaköre 5 levelű; sugárvirága 7—8 van; magva kopasz; levelei meglehetősen kopaszok, hosszukás láncsások, igen hegyesek, egyenetlen fűrészesek, fűrészfoga hegyei előretartók. — A szigetek bozataiban és ligeteiben. 4. Jul.—Sept. 2—5'.

Aranyos Ü. *S. saracenicus. L.*

Murvaköre leginkább 10-levelű; sugárvirága leginkább 13 van; magva kissé szőrösödő vagy kopasz; levelei nyeletlenek; szásláncsások, megnyult hegyűek, élesen fűrészesek, felül kopaszok, alól molyhosak. — Mocsárookban. 4. Jun.—Aug. 2—5'.

Posvány Ü. *S. paludosus. L.*

Válfa: Levelei széles láncsások, élesen fűrészesek, mindkét lapján tömötten hófehér molyhosak: *Senecio tomentosus*, vagy Láng szerint *Senecio Sadleri*.

25. DUGASOR. *Cineraria. L.*

Levelei szöszös gyapjasok; tőlevelei tojásdadok, vagy kerekdedek, nyélrefutók, épélűek vagy alig csipkéssek; szára közép levelei hosszukások, a felsők láncosak; fészke töve gyapjas, egyéb részen kopasz. — Réteken, erdőkben, leginkább vizenyős helyeken. 4. Jun.—Jul. 1½—2'.

Mezei D. *C. camprestis. L.*

26. LAPTABORZ. *Echinops. L.*

1. Levelei szárnyason hasogatottak, tövisfognak; felül szőröskék, alól fehér szöszös molyhosak; fészke külső levélkéi ikrás szőrűek; virága fehér. — Hegyi és a szi-

geti gyepeken nem ritka. — 4. Jul.—Aug. 1—2'.
(*Laptatövis.*)

Fejér L. *E. sphaerocephalus. L.*

2. Levelei kétszer szárnyason hasogatottak, tövisfoguak, alól hófehér molyhosak; fészke levélkéinek a gerincei kopaszok; virága kék. — Az előbbivel, de ritkább. 4. Jul.—Aug. 1—2'.

Kék L. *E. Ritro. L.*

27. VASVIRÁG. *Xeranthemum. L.*

1. Fészke félgömbalaku, levélkéi kopaszok, fulánkossal, a külsők tojásdadok, a belsők láncásak, lilaszínűek, közép virágainál kétszerte hosszabbak. — Száraz réteken, utfeleken, töltéseken mindenütt. ☉. Jul.—Aug. (*Vasvirág.*)

Kinyiló V. *X. annuum. L.*

2. Fészke hengeres, külső levélkéi épélűek, kopaszok tojásdadok, tompák, hátokon molyhosak, a belsők láncásak, összetartók, lilaszínűek. — A legszárazabb mezőkön, utfeleken, Sz. Endre megett levő szántóföldeken, az előbbinél ritkább. — ☉. Jul.—Sept. 6—18".

Hunyó V. *X. cylindricum. Sm.*

28. KÖRFÉNY. *Carlina. L.*

Szárán 2 s több fészke van, s ezek csaknem sátorozók; csészéje, sugáros s belső sárgálló levélkéi töve szélesecske, tövöktől közepükig szálások, teteje felé láncásak, közepükig egyszersmind szemszórősek; murváii fészkeinél kurtábbak. Száraz s miveletlen helyeken. ☺. Jun.—Sept. 1—2'.

Molyhos E. *C. vulgaris. L.*

29. BÓBITAGYÁSZ. *Crupina. Cass.*

Fészke levélkéi láncásak, kihegyezettek; levelei szár-

nyasok, érdesek, bordái szálasok, hegyesek, fulánkosan apró fűrészfoguak. — Verőfényes réteken, hegyi útféleken, szőlők körül Buda vidéken. ☉. Maj.—Jun. 1—2'. **Közönséges** *B. B. vulgaris. Pers.*

30. CSÜKÜLLŐ. *Centaurea. L.*

1. Fészke levélkéi tövistelenek, aszottvégűek, végei épek vagy rongyosak. **2.**

Fészke levélkéi háromhasábu vagy szárnyas tövistűek. **8.**

2. Fészke levélkéi végső rongyai a többi rongyaival egyenlők. **3.**

Fészke levélkéi végső rongyai szélesek, néha tövisneműek. **4.**

3. Bobitája nincs; fészke levélkéi aszott végei fészket egészen borítják, kerekdedek vagy tojásdadok, vagy épek, lehasogattak, vagy az alsók fésűfogalakulag rongyollottak; levelei láncások, épek, vagy az alsók ritka öblűek, vagy szárnyasan hasogattak. — Gyepken. 4. Jun.—Őszig. 1—2'. (*Imola.*)

Imola Cs. *C. Jacea. L.*

Bobitája magvánál háromszor kurtább; fészke levélkéi belső során levő prémjei kerekdedek, hasadt foguak a külső levélkéek rongyai által fedve vannak, a többiek tövön láncások, azután hoszszu áralakuak, hátra-görbültek, szárnyason rongyosak; levelei hoszszukás körkörösök, fűrészesen fogasok. — Erdőkben, kivált vágásokon s erdők szélein. 4. Jul.—Aug. 1½—2'.

Időérző Cs. *C. phrygia. L.*

4. Levelei szárrafutók. **5.**

Levelei szárira nem futók. **6.**

5. Levelei hoszszukás láncások épek, épélűek, vagy fogsoltak, molyhosak; fészke levélkéi fekete préműek, fűrészesen rongyosak, rongyai akkorák, mint a prémje; sugárvirágai buzavirág, közép virágai pirosas lilaszínűek. — A pilisi járás hegyein, ritka. 4. Jun.—Aug. 8—16'.

Hegyi Cs. *C. montana. L.*

Levelei szálas láncások, épek vagy kikanyargatottak; fészke levélkéi fekete préműek, fűrészesen rongyosak, rongyai csaknem porczogósak, s majdnem kétanynyiak, mint porczogós prémje; virága szép buzavirág színű. — Hegyi réteken és homok dombokon gyakori. 4. Jun.—Aug. 6—18'.

Hónalj Cs. *C. axillaris*. Willd.

6. Bobitája magvánál mintegy egy harmadrésznnyivel hosszabb, fészke prémje sárga bőrszínű, prémjei 5 inu levélkét nem fedik el, azomban rongyosak; levelei érdesek, molyhosak, az alsók kétszer, a száron levők egyszer szárnyasok; szára felső részén bugásan ágas. — Homoki és hegyi réteken, utfeleken, szántóföldeken. ☉. Jul.—Oct. 1—3'.

Bugás Cs. *C. paniculata*. Lam.

Bóbitája magvával egyenlő. 7.

7. Levelei szálas láncások, a legalsók tövön fogasok; fészke levélkéi fekete préműek, fűrészesen rongyosak. — Vetésekben, pallagokon, réteken. ☉. Jul.—Aug. 1—2'. (*Buzavirág; kékvirág.*)

Buzavirág Cs. *C. Cyanus*. L.

Levelei csonkatollas szárnyasok, vagy szárnyason hasogatottak és kétszer szárnyaltak; bordái láncások, épélűek, vagy fogasok; fészke levélkéi prémjei háromszögűek feketések, rongyosak, s keskenyebbek, mint innélküli levélkéi. — Minden réten, szántóföldek barázdáin, bozótokban. 4. Jul.—Sept. 2—5'.

Sikkantys Cs. *C. scabiosa*. L.

8. Virágai halvány pirosak; levelei mélyen szárnyason hasogatottak, sallangjai szálasok, fogasok; fészke levélkéi kopaszok. — A megye síkjain fekvő legelőkön, utfeleken. ☉. Jul.—Sept. 1—2'.

Sulymos Cs. *C. Calcitrapa*. L.

Virágai ezitromsárga színtűek; levelei szálas láncások, szárrafutók, épélűek, az alsók félbeszárnyasok; fészke

levelkői gyapjasok. — Terméketlen verőfényes helyeken közönséges. ☉. Jul.—Oct. 1—2'.

Sáfrányos Cs. *C. solstitialis*. L.

31. PUHONCZ. *Jurinea*. Cass.

Levellei alól fejér molyhosak, szárnyason hasogatottak, sallangjai szálasok, épültek; fészke levelkői molyhoszürkék; magva sima, kissé horpadásos; virága bíborpiros. — Hegyi és homoki száraz gyepeken, kivált erdőkben. ♀. Jun.—Aug. 1½—3'. (*Carduus mollis*. L.)

Molyhos P. *J. mollis*. Rehb.

32. GORDON. *Kentrophyllum*. Neck.

Alsó levellei szárnyason hasogatottak, fogasok, a felsők szárölelők, szárnyason hasadt-fogasok, tövisesek; szára a fészkével együtt gyapjas; sugár virágaiból származó magvai bóbíthatlanok. — Barázdákon, utfeleken, köves helyeken. ☉. Jun.—Aug. 1—2'.

Gyapjas G. *K. lanatum*. DC.

33. BORDON. *Onopordum*. L.

Levellei körkörös-hosszszukások, öblösek, tövisesek; szőszös gyapjasok; gatyáson szárrafutók; fészke tövissei tojásdad töről indulnak, szálas áralkuak, az alsók szélylyel állók. — Utfeléken, ugarakon, árkok mellett igen gyakori. ☉. Jul.—Aug. 4—8'. (*Szamár- v. fejér hátú tövis; szőrös bogács.*)

Fejérhátú B. *O. Acanthium*. L.

34. BOGÁCS. *Carduus*. L.

1. Fészke levelkői lelapultak, vagy hátrahajoltak, de hátra nem gyököntek. 2.

Fészke levelkői tojásdadok, töve felett kissé elszükültek

és egy keresztráncznál fogva hátra gyököntek; az egész fészke kerekded, magános, nagy és bókoló. — Utfeleken, ugarokon és hegyi réteken. ☉. Jun.—Jul. 1—3'.

Bokoló *B. C. nutans. L.*

2. Fészke magános. **3.**

Fészke csoportos, kivéven a fodros bogácsot, melynek néha csoportos, néha magános. **4.**

3. Kocsányja kurta, fodrosoeska, tövises; fészke kerekded; levelei többnyire kopaszok, mélyen szárnyason-hasogatottak, hegyei fulánkosak. — Telekes földeken, utfeleken, legelőkön, réteken, erdőkben a legközönségesebb. ☉. Jul.—Aug. 2—6'.

Akánt *B. C. acanthoides. L.*

Kocsányja levéltelen; fészke bókoló; levelei láncsások, kissé tengerzöldek, vagy csaknem egyenszinűek, tövises-szemszőrősek, fűrészesen fogasok. — Erdei réteken. ☉. Jun.—Jul. 1—2½'.

Csüggdő *B. C. defloratus. L.*

4. Felső levelei épek, tojás- vagy láncsaalakuak, az alsók széles tojásdadok, egészen a gerinczéig szárnyason hasogatottak, az alsó lapján minden levele szöszösgyapjas; fészkei bojtorjánhoz hasonlók. — Hegyi vizmosásokban Visegrád és Vác körül, igen ritka. **4.** Jun.—Jul. 1½—3'.

Bojtorjános *B. C. Personata. Jacqu.*

Minden levele mélyen vagy öblösen szárnyason hasogatott. **5.**

5. Veszszős ágai kopasz kocsányon végződnek. **6.**

Ágai tövises kurta kocsányon végződnek; levelei alsó lapjain szöszösen molyhosak, inai csaknem bolyhosak, öblösen szárnyason hasogattak, szárnyacskaí három karélyuak, közép karélyai a szélsőknél nagyobbak, minden karélya fulánkos. — A pilisi járás bokrosai-ban és a szigetek gyepein. ☉. Jul.—Aug. 1—4'. (*Fodor v. samártövis.*)

Fodros *B. C. crispus. L.*

6. Fészke levélkéi szálas láncsások, lelapultak; levelei szárrafutók, alól szöszösen molyhosak, félbeszárnyások, szárnyacskaí tojásdadok, 3 metszetűek és karélyuak, karélyai tövises szemszörűek s egy erős tövisen végződők, Homok dombokon Gödöllő vidékén, a budai és a pilisi hegyeken. ☉. Jun.—Jul. 1½—3'.

Patyolat *B. C. collinus*. *W. K.*

Fészke levélkéi láncsás tövűek, szálasok, belső levélkéi horgosan hátrahajoltak; levelei szárrafutók, felül zilált szörűek, alól szöszös-gyapjasok, vagy meglehetősen kopaszok, mélyen szárnyason hasgattak, szárnyacskaí tojásdad 3 metszetűek, vagy karélyuak, karélyai tövises szemszörűek, s egy erős tövisen végződnek. — Száraz réteken a megye sik szántóföldein, s a budai erdők körül. ☉. Jun.—Aug. 1½—3'.

Horgas *B. C. hamulosus*. *Ehrh.*

35. BÁRCS. *Cirsium*. *Tourn.*

1. Virágai mindenik fészkeben tökélyesek. 2.

Virágai kétlakiak; fészkei aprók, tojásdadok, bugásan sátorozók; virága halvány piros; levelei hoszszukás láncsások, tövises szemszörűek. — A vetések közt igen bőven, ugarokon, utfeleken. 4. Jun.—Aug. 2—3'. (*Aszottas; zabtövis; gyengénszűrő.*)

Aszottas *B. C. arvense*. *Scop.*

2. Levelei felső lapjaikon tövises kurtaszörűek; virága piros. 3.

Levelei felső lapjain nincsenek tövises szörők; fészke levélkéi hegyei egyszerű tövisen végződnek, vagy tövistelenek. 4.

3. Levelei szárrafutók, alsó lapjaikon pókhálós szörűek, mélyen szárnyason hasgattak, fészkei tojásdadok, hasonlól pókhálós szörűek. — Telekes földeken, legegylőkön, szántóföldeken. ☉. Jun.—Sept. 3—6'.

Láncsás *B. C. lanceolatum*. *Scop.*

Levelei szárölelők, szárira nem futók, alsó lapjaikon molyhosak, mélyen szárnyason hasgattak; fészkei

gömbalakuak, pókhálós-szörűek. — Az előbbivel, azomban nálunk az erdőkben és a vágásokon is. ☉. Jun.—Sept. 3—8'.

Gyapot B. *C. eriophorum. Scop.*

4. Levelei szárrafutók; virágai pirosak. 5.

Levelei szárra nem futók; virágai sárgás fejérek. 7.

5. Gyökere csomós, gyökér rostjai orsóalakuan meg vannak vastagodva; szára tetején egy fészke van, vagy legfelül ágazik el, s ágain ekkor is egy-egy fészkek van; levelei hosszukás láncások, tövis szemszörűek. Nedves homoki réteken bőven. 4. Jun.—Sept. 2—4'.

Pöszke B. *C. canum. M. B.*

Gyökere rostjai fonalakuak. 6.

6. Szára hegyén levő ágain sok fészke van; fészkei fürtösen csomósak. — Legelőkön, bokrokban és nedves réteken. ☉. Jun.—Sept. 2—5'.

Tavi B. *C. palustre. Scop.*

Szára közepétől kezdve leveletlen, 1—3 fészkü; tögyökere ferdén nő, rostjai fonalalakuak; levelei hosszukás láncások, épélűek vagy fogasok, egyenetlen tövis szemszörűek. — Hegyi nyílt réteken, ligetekben gyakori. 4. Jun.—Aug. 1½—3' (*Cirsium serratuloides. Scop.*)

Zsóltina B. *C. pannonicum. Gaud.*

7. Fészkei szárhegyiek, csomósak, murvások, külső murvái tojásdadok, sáppadt zöldek; levelei kopaszok, vagy ritkásan-szörösödők, fogasok, egyenetlen tövis-szemszörűek, szárölelők, az alsók szárnyason bevagdaltak. — Vizenyős réteken és árkokban igen ritka. 4. Jul.—Aug. 3—5'.

Halovány B. *C. oleraceum. Scop.*

36. BOJTORJÁN. Lappa. Tourn.

1. Fészke mindenik levélkéje áralaku s hegyeik horgosak. 2.

Fészke belső levélkéi láncsások, tompák, s hegyeik egyenesek, szinesek; fészke pókhálós. — Omladékon, telekes helyeken, utfeleken. — ☉. Jul.—Aug. (*Arctium Bardana. Willd.*)

Pókhálós B. *L. tomentosa. Lam.*

2. Fészke minden levélkéje egyenlő zöld szintű, kopasz; virágzata csaknem sátorozó; virága piros. — Az elébbivel. ☉, Jul.—Aug. (*Arctium Lappa. L.*) — (*Széles v. keserűlapu; bojtorján.*)

Nagy B. *L. major. Gürtn.*

Fészke belső levélkéi hegyei pirosak, levélkéi közei kissé pókhálósak; virágzata csaknem fürtös. — Az elébbiekkal. ☉. Aug.—Sept.

Kis B. *L. minor. D. C.*

37. ZSÓLTINA. *Serratula. L.*

1. Szára igen ágas; fészkei sátorozók, hosszukások; levelei tojásdadok, épek vagy félbeszárnyasok, vagy szárnyason-hasogattak. — Hegyi és síksági nedves réteken. 4. Jul.—Sept. 1—3'. (*Zsóltina; fűrészelevelű fű: festőfű.*)

Festő Zs. *S. tinctoria. L.*

2. Szára magános vagy ágas, ágain egy fészke van; levelei szőrösödők; érdesek, fésztalakuan szárnyason bevagdaltak, bordái láncsások, hegyesek, épéltek vagy alig fűrészesek. — Hegyi réteken, p. o. a budai Farkasvölgyben. 4. Jun.—Aug. 1½—2½'.

Sugárzó Zs. *S. radiata. M. B.*

38. VÁLUPIKK. *Lapsana. Vaill.*

Levelei szegletesen fogasok, az alsók félbeszárnyasok; szára bugásan ágas. — Réteken, szántóföldeken, kertekben, erdőkön, nagyon közönséges. ☉. Maj.—Aug. 1—3'.

Czérnaágu V. *L. communis. L.*

39. KATÁNG. *Cichorium*. L.

1. Fészkei kocsánytalanok, vagy kurta kocsányuak, két-tónként vagy többen ülnek együtt; virágai között levő levelei csaknem szárölelők, széles aljuak, láncsások; virága kék. — Mindenütt. 2. Jun.—Aug. 1½—3'. (*Katángkóró*; *kattan.*)

Mezei K. *C. Intybus*. L.

2. Fészkei kocsánytalanok, vagy kurta kocsányuak, két-tónként vagy többen ülnek együtt; virága közt levő levelei széles tojásdadok, szivesek szárölelők; virága kék. Mivelik. (*Czikória*; *endivia*; *téli saláta.*)

Endivia K. *C. Endivia*. L.

40. POLYVAHORDÓ. *Hypochoeris*. L.

1. Szára ágas, kopasz, tőlevelei a földre lapultak, kaczu-rosak, tompák, érdesek; virága fészke levélkeinél hosszabbak; virágai aranyárgák. — Réteken, legelőkön. 2. Jun.—Aug. 6—12''.

Kaczuos P. *H. radicata*. L.

2. Szára 1—3 fészkü; tőlevelei tányéralakuan kiterülnek, tojásdad hosszudadok, tompák, öblösen fogasok; veres petytyesek; fészke levelkéi épéltek; virágai aranyárgák. — Hegyi gyepeken. 2. Jun.—Jul. 1½—2'. (*Veres lapu.*)

Veres P. *H. maculata*. L.

41. ARSZLÁNFOG. *Leontodon* L.

1. Tőgyökere csonka, igen rostos. 2. Tőgyökere orsóalaku, egyesén lefelé növő, alig rostos; szára egy fészkü kopasz; levelei hoszúkás láncsások, nyélrefutók, épéltek, igen kurta szőrű, szürke, majdnem molyhos. — Hegyi és homoki száraz réteken. 2. Jun.—Sept. 6—18''.

Szőke A. *L. incanus*. *Schrank.*

2. Szára egy és több fészkü, leveletlen, kocsányja lassankint vastagodik meg; felül pikkelyes, virágzás előtt

felálló; levelei karélyosan vagy szárnyason hasgatott fogasok. — Réteken és legelőkön mindenütt 4. Jun.—Oct. 6—18".

Őszi *A. L. autumnalis. L.*

Szára egy fészkü, leveletlen vagy 1—2 pikkely van rajta, tetején vastagabb, mint egyébütt; levelei hosszukás láncsások, kaczuosan fogasok, vagy szárnyason bevagdaltak, 2—3 villāju szórüek. — Száraz hegyi és homoki réteken gyakori. ☉. Jun.—Oct. 4—12".

Dárdafogu *A. L. hastilis. L.*

42. MAGVARÓTT. *Picris. L.*

Szára ágas, sátorozó; levelei hosszukás láncsások, öblösen fogasok, csonka vagy dárdás aljjal szárölelök, sertés horgas szőrei miatt az egész növény durva tapintatu. — Vágásokon, bozótokban, utakon. 4. Jul.—Aug. 1½—3'.

Ékes *M. P. hieracioides. L.*

43. KECSKEDISZ. *Tragopogon. L.*

1. Virága kocsányja teteje ékalakura vastagodik; fészke levélkéi rendszerint 12 vannak s virágainál hosszszabak; fészke felső része homoru. — Dombokon, száraz réteken. ☉. Jun.—Jul.

Nagy *K. T. major. Jacqu.*

Virága kocsányja mindenütt egyenlő, csupán virága alatt kissé vastagabb mint egyebütt; fészke levélkéi leginkább 8 vannak. 2.

2. Fészke levélkéi virágainál kurtábbak, sugárvirágaitól származott magvai tövön simák; teteje felé bóbítája alatt finom pikkelyesek, s puha fulánkuak, kurtacsőrüek. Az egész növény szöszösen molyhos. — A Soroksár felé eső homokon ritka, Csepel szigetén azonban van elég. ☉, Maj.—Jul. 1½—3'.

Szöszös *K. T. floccosus. W. K.*

Fészke levélkéi virágaival egyenlők, vagy annál hosszabbak. 3.

3. Sugárvirágaitól származó magvai fonalaku csőreikkel egyenlők, görcsösen érdesek. — Verőfényes réteken, telekes földeken. ☉. Jun.—Jul. 1—3'. (*Bakszakál*; *kakukpogácsa*.)

Réti K. *T. pratensis*. L.

Sugárvirágaitól származó magvai fonalalaku csőreiknél kétszerre hosszabbak, pikkelyesen puha fulánkosak. — Minden gyepen található. ☉. Maj.—Jul. 1—3'.

Keleti K. *T. orientalis*. L.

44. POZDOR. *Scorzonera*. L.

1. Virága sárga. 2.

Virága lila- vagy rózsaszínű; szára egy vagy 2—4 fészkü; levelei szálások; termése karczolt, karczai simák; virága kellemes illatu. — Száraz hegyi és homoki gyepeken bőven. 2. Maj.—Jun. 1—3'.

Piros P. *S. purpurea*. L.

2. Töve tetején levő üstöke czérnás; fészke levélkéi kihagyozettek, hegyök tompák, külső levélkéi tojásdadok; kopasz szárán leginkább egy fészke van. — Száraz hegyi és homoki gyepeken gyakori. — 2. Maj.—Jun. 6—18".

Együgyü P. *S. austriaca*. Willd.

Töve tetején levő üstöke pikkelyes, vagy sima. 3.

3. Fészke felényi, mint a virága. 4.

Fészke akkora, mint a virága; termése sima; szára 1—3 fészkü; töve teteje sima, vagy alig pikkelyes. — Nedves réteken, Pest környéken: a városligetben és a Rákoson. ☉. Maj.—Jun. 6—18".

Kisvirágu P. *S. parviflora*. Jacq.

4. Szára egyszerű, leginkább egy fészkü, gypjas; magva sima. — Vizenyős, kivált homoki gyepeken. — 2. Maj.—Jul. 3—12".

Alacsony P. *S. humilis*. L.

Szára felső része ágas, ágai egy fészkek; fészke kopasz; sugárvirágaitól származott magvai, finom puha fulánkosak. — Hegyi és homoki száraz réteken gyakori. ☉. Maj.—Jul. 1½—3'.

Ártifi *P. S. hispanica. L*

45. MAGPOCZOK. *Podospermum. D. C.*

Gyökere évelő, tőgyökere teteje több fejű, melyek közül némelyik virágzó, a másik nem virágzó szárát hajt; szára felső része barázdolt; levelei szárnyason hasgattak, sallangjai szálások; sugárvirágai kétakkorák, mint a fészke levélkéi. — Gyepeken, szántóföldeken, utfeleken. 4. Maj.—Jul. 1—2'.

Sallangos *M. S. Jacquinianum. Koch.*

46. PITYPANG. *Taraxacum. Juss.*

1. Tökocsányja egy fészke, bördős; levelei láncsások, kaczurossok, fogasok vagy épélűek; magvai szálások, barázdoltak, teteje felé pikkelyes, puha fulánkosak. — Gyepeken. 4. Tavasztól fogva késő ősziig. Igen változékony. (*Pitypang; gyermek-lánczfű; bimbófű.*)

Pongyola *P. T. officinale. Wigg.*

Váltofajai: a) Fészke levélkéi mind szálások, a külsők lefelé hajlottak: *T. genuinum*; b) Fészke levélkéi szálások, láncsás külső levélkéi vízirányosan nyíltak ki, az egész növény tengerzöld színű: *T. glaucescens*; c) Fészke belső levélkéin rövid szarvacskák nőttek; *T. corniculatum*. — d) Fészke külső levelei tojásdadok, hegyesek, lelapultak; levelei láncsások öblösen fogasoltak, vagy szálások láncsások s épek: *T. lividum*.

2. Tökocsányja egy fészke, bördős; levelei hosszukások, tavaszszal épek, később fogasok vagy kaczurossok; magvai mindkét végén elkeskenyedettek, s hegyén

apró göresök vannak. — Száraz legelőkön, homokdombokon s a hegyeken. 2. Jun.—Nov. 3—10'.

Késői *P. T. serotinum. Poir.*

47. KAKICS. *Condrilla. L.*

Alsó levelei kaczurossok, a felsők szálas láncsások; ágai vesszősek; oldali fészkei egyenkint, vagy 2—3-ként állanak; magva öt fogu; virága sárga. — Hegyi és homoki száraz réteken közönséges. 2. Jun.—Sept. 2—4'. (*Apró katáng; disznókék.*)

Káka *K. C. juncea. L.*

48. SALÁTA. *Lactuca. L.*

1. Virága sárga; magva mind két oldalán kiálló vonalok vannak. 2.

Virága kék; magva mind két oldala közepén csak egy kiálló vonal van; levelei kopaszok, szárnyason hasogatottak, bordái elő oldalain fogasok. — Száraz gyepeken, bozótokban és erdőkben. — 2. Maj.—Jul. 1½—2'.

Kék *S. L. perennis. L.*

2. Levelei nem futnak a szárára. 3.

Levelei szárrafutók, az alsók mélyen szárnyason hasogattak, sallangjai szálasok, kissé fogasok, a felsők szálasok, építiek. — Köves helyeken, szőlők mellett, vágásokon. ☉. Jul.—Aug. 1½—3'. (*Phoenixopus vimineus. Richb.*)

Gatyás *S. L. viminea. C. H. Sch.*

3. Levelei nyeletlenek, szárölelők. 4.

Levelei nyelesek, félbeszárnyason-szárnyason hasogattak, végső karélya 3—5 szögű s nagy. — Bozótokban, ligeteken. ☉. Jun.—Aug. 1—3'. (*Phoenixopus muralis. Koch.*) (*Tolvajfü; sebfü.*)

Bugás *S. L. muralis. Fresen.*

4. Levelei tövön szivesek, bugái terepélyen álló s egyen-

magasságu sätort alkotnak; magva barna, fejer csöre akkora vagy hosszszabb, mint a magva. — Mi-
velik. ☉. Jun.—Aug. (*Saláta.*)

Kerti S. *L. sativa.* L.

Levelei tövön nyilalakuak. 5.

5. Magva csöre felényi, mint a magva. 6.

Magva csöre akkora, vagy kétanyyi, mint a magva. 7.

6. Levelei alsó lapja sima, alsóbb levelei kaczuosak fo-
gasok, a felsők kaczuosan-szárnyason hasogatottak,
magvai feketék. — Erdőkben s vágásokon Buda kö-
rül. ☉. 3—8'. (*L. quercina.* L.)

Sugár S. *L. stricta.* W. K.

Levelei alsó lapja sima, tölevelei nyélre futók, szár-
levelei nyilason szárölelők, épek, fogasok, az alsók
és középsők hosszszas-tojásdadok, a felsők kihegyezett
láncások; magvai feketék. — A gödöllői vágásokon
s a budai erdőkben. ☉. Jun.—Jul. 2—4'.

Nyilas S. *L. sagittata.* W. K.

7. Magva csöre magvával egyenlő, fejer, magva barnás
szürke, keskenyen prémezett, hegye kurta sertés-
szőrü; levelei kaczuosak, fulánkos foguak, gerince
is fulánkos. — Telekes és köves helyeken, szállók
mellett, utfeleken. — ☉. Jul.—Aug. 2—4'. (*Vad
saláta.*)

Keszeg S. *L. scariola.* L.

Magva csöre kétanyyi, mint a magva, fejer; tenger-
szinöld levelei szalások, kihegyezettek, épélűek; az
alsók kaczuosan-szárnyasok, gerenczeik fulánkosak.
— Telekes és köves helyeken, homoki réteken, bo-
zótokban. ☉. Jun.—Aug. 1½—3'.

Szálás S. *L. saligna.* L.

49. CSAKKÖR. *Prenanthes.* L.

Levelei szivesen szárölelők, kopaszok, alsó lapjaikon
tengerzöldek, alsó levelei tojásdadok, vagy hosszszu-
kások, nyeleikre gatyásan futók, fogasok, a felsők

láncások, kihegyezettek, épültiek; virágzata bugás; virágai pirosak. — Magas hegyi erdőkben, ritka. 2. Jul.—Sept. 2—5'.

Piros Cs. *P. purpurea*. L.

50. CSORBÓKA. *Sonchus*. L.

1. Szára ágas, ágai ernyősen sátorozók. 2.
Szára egyszerű, a hegyén sátorozó. 3.
2. Magvai keresztbe ránczosak, mindkét oldalon 3 vonunалуak; felső levelei kihegyezetten fülesek; virága kénsárga. — Mivelés alatti kertekben és telekesszántóföldeken. 2. Jun.—Jul. 1—3'.

Dudva Cs. *S. oleraceus*. L.

Magva sima, prémes, 3 vonalú; felső levelei tompa fülesek; gyökere orsóalaku; virága aransárga. — Az elébbivel. ☉. Jun.—Oct. 1—3'.

Érdes Cs. *S. asper*. Vill.

3. Gyökere terjedő; levelei láncások, kissé kaczuosak, szárlevelei tövön szivalakuak, egyenetlen szálkás foguak, a felsők épek. — Szántóföldeken, vetések közt gyakori. 2. Jul.—Aug. 1—2'.

Mezei Cs. *S. arvensis*. L.

Gyökere ostorindátlan, levelei kaczuosan-szárnyason hasogattak, sallangjai láncások, kihegyezettek, szárlevelei nyilas válluak, a felsők épek. — Mocsáros réteken, vizmosások mellett. 2. Jul.—Aug. 1—2'.

Zsemlyéki Cs. *S. palustris*. L.

51. ASZÁSZ. *Crepis*. L.

1. Magvai csőrösek. 2.
Magvai hegyök felé elkeskenyedők, azomban csőrtelemek. 3.
2. Kocsányjai virága kinyílása előtt bókolók; szára és levelei érdes szőrűek; szélső magvai fészke levélkéinél kurtábbak, a belsők pedig hosszabbak; fészke levélkéi szürke ikrás szőrökkel vannak fedve. — Szán-

tőföldeken, zöldséges kertekben, réteken, erdők szélein. Bakszagu. ☉. Jul.—Sept. 6—18". (*Barbarea foetida*. Mönch.)

Büdös *A. C. foetida*. L.

Kocsányjai felállók; minden magva egyenlő, vagy a külsők és belsők közt alig van valami különbség; csőre magvánál kurtább; kocsányjai és fészkei durva keményszőrűek. — Gyepeken és utfeleken mindenütt. ☉. Maj.—Jul. 1—3'.

Borzas *A. C. setosa*. Haller.

3. Tökocsányja hegyén, fészkei fürtösen állanak; tőlevelei tojásdad-hosszszukások, tövön elkeskenyedettek, fogsok. — Réteken és gyümölcsösökben. 4. Maj.—Jun. 1—3'.

Csonka *A. C. praemorsa*. Tausch.

Leveles szára tetején sátorozó virágzata van. 4.

4. Tőlevelei tojásdad ékalakuak, érdeksek szárlevelei tojásdadok, szárölelők, nyilas válluak, mindnyájan fogsok; fészkei szőke-molyhosak. — Buda körül, verőfényes helyeken. 4. Jul.—Sept. 2—4'.

Kemény *A. C. rigida*. W. K.

Tővelei kaczurossok, vagy kaczuross szárnyason hasogattak. 5.

5. Fészke kopasz, fészke külső levélkéi igen kurták, tojásdadok lelapultak; bugái egyenlő magasak. — Buda szőlőhegyei lejtőin, ritka. ☉. Jun.—Aug. 1—2½'.

Szép *A. C. pulchra*. L.

Fészke szőkén szőrösödő. 6.

6. Szárlevelei nyeletlenek, csaknem szárölelők, válluak fülesen fogasoltak, a felsők épélűek; fészke külső levélkéi kissé kinyíltak, a belsők hátukon kemény szőrűek vagy kopaszok, belső oldalukon selymes szőrűek. — Árkok mellett, szántóföldeken, hegyi és erdei réteken. ☉. Jun.—Oct. 2—4'.

Kétnyári *A. C. biennis*. L.

Szárlevelei nyeletlenek, szálasok, nyilalakuak, élők hátragyüremlett; magva 10 vonalú, anynyira elhe-

gycsedő, hogy majdnem csőrösnek tetszik, hegye érdes. — Mindenütt, még a kőfalak és házak tetején is. ☉. Maj.—Oct. $\frac{1}{2}$ —2'.

Hamvas A. *C. tectorum*. L.

52. HOLGYOMÁL. *Hieracium*. L.

1. Tökocsányja kopasz, egy virágu; töve ostorindákat hajt; tőlevelei visszás tojásdad-láncsások, sertésszőrűek, alól szürke molyhosak; fészke kurta hengerded. — Száraz réteken és legelőkön. 4. Jun.—Oct. 3—12". (*Kis egérfül*.)

Egérfül H. *H. Pilosella*. L.

Szára tökocsányalaku, vagy igen leveles. 2.

2. Szára egylevelű. 3.

Szára soklevelű. 6.

3. Szára 2—5 fészkt, töve ostorindákat hajt. 4.

Szára sátorosan sok fészkt. 5.

4. Szára kétágu, 2 fészkt, vagy két-két águ, 3 s több fészkt; levelei szálas láncsások, szürke-zöldek, felül durva szőrűek, alól szürke molyhosak; fészke tövön hasas. — Száraz hegyi réteken Buda mellett, a homokon Pest, Palota környékén. 4. Jun.—Sept.

Villás H. *H. bifurcum*. M. B.

Szára egy levelű, vagy néha tökocsánya van; 2—5 fészkt levelei kékes zöldek, nyelv alakúak, vagy láncsások, csaknem kopaszok, vállaiknál szemszőrűek; fészke kurta-hengerded. — Minden száraz réten. 4. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ —2'.

Nyulfül H. *H. Auricula*. L.

5. Szára egy vagy kevés levelű; fészkei szélylyelállók; levelei kékeszöldek, láncsások, élőkön s felső lapjaikon szőrűek; kocsányja elvirágzás után felálló, fészke ritka vagy tömött szórétől szürke színű. — Hegyi, erdei és homoki réteken. 4. Jun.—Aug. 1—3'.

Bogernyős H. *H. praealtum*. Koch.

Válfajai közül előfordul: a kopasz száru s kemény serte szőrrel borított levelű: *H. fallax*, vagy *H. cymosum*. Szára egy levelű, teteje és fészke szürke, vagy fekete kurta ikrás szőrrel van borítva; levelei füzöldek; tőlevelei tojásdadok, csaknem szivesek, fogasok, vállá körül eső fogai hátrafelé állók; szárlevelei kurta nyelűek, vagy nyeletlenek. — A liegetek köves helyein, vágásokban. 24. Jul.—Sept. 1½—2½'.

Kőfali *H. H. murorum. L.*

6. Levelei kékeszöldek, a felsőbbek apadólag kisebbedők, láncsások, mindkét oldalukon durva serteszőrűek; sátoruk sok fészktű, nyilt, s fejr molyhos. — Hegyi és homoki száraz réteken bőven. 24. Jun.—Sept. 1½—2'.

Kigyószisz *H. H. echioides. W. K.*

Levelei füzöldek, tőlevelei vagy vannak vagy nincsenek. 7.

7. Tőlevelei vannak, levelei tojásdad-láncsások, vagy tojásdadok, alól elkeskenyedők, fogasok, alól és élőkön durva szőrűek; kocsányjai és fészkei szürke vagy fekete ikrás kurta szőrűek. — A pilisi hegyen. 24. Jun.—Jul.

Közönséges *H. H. vulgatum. Fries.*

Tőlevelei nincsenek. 8.

8. Levelei tojásdadok, a felsők nyeletlenek, s szives vállakkal szárölelők, ritka foguak; kocsányja és fészke szürkészöld, gyakran kurta szőrű, és sokkal hosszabb mint tövén ülő murvája. — A Buda körüli magasabbban fekvő erdőkben. 24. Jul.—Sept. ½—3'.

Olasz *H. H. sabaudum. L.*

Levelei láncsások vagy szálások, épélűek, vagy fogasok, az alsók kurta nyelvbe elkeskenyedők, a felsők nyeletlenek; virágzata csaknem ernyős; fészkei levélkéi hegyei hátra görbültek. — Hegyi és homoki száraz gyepeken gyakori. 24. Jul.—Sept. 1½—4'.

Ernyős *H. H. umbellatum. L.*

41. Rend. **Ambruskafélék.** Ambrosiaceae. *Link.*1. CSIMPAJ. **Xanthium. L.**

1. Leveli szives háromszög alakúak, egyenetlen fogasok; termése tojásdad, két szarvu, tövises, tövisei között puha szőrös. — Telekes helyeken, szemét dombokon, zöldségesekben. ☉. Jul.—Oct. 1—3'. (*Deákmgogyoró; koldustetű; disznó mgogyoró; disznó bojtortján.*)

Szurós Cs. *X. strumarium. L.*

2. Leveli három karélyúak, a középső hosszú, s hegyes; levelei tövein három águ tövisei vannak. — Utfeleken, legelőkön mindenütt elterjedt. ☉. Jul.—Aug. 1—3'. (*Disznó tövis; gyengén szuró.*)

Disznótövis Cs. *X. spinosum. L.*

42. Rend. **Csengetytyükefélék.** Campanulaceae. *D. C.*1. CSEKCSILLAG. **Jasione. L.**

Szára ágas, vagy legalább ágasodásra hajló; levelei szálasok, kissé habos élűek, borzasok. — A gödöllői homokhegyeken, s Buda vidékén bőven. ☉. Jun.—Jul. 1—2'.
Erdei Cs. *J. montana. L.*

2. RAPONCZ. **Phyteuma. L.**

1. Virágzata füzéres, füzére gömb vagy hengeralakú. 2. Virágzata fürtös, vagy bugás; virágai kurta kocsányúak; levelei nyeletlenek, az alsók tojásdadok, csipkésen fűrészesek, vállban elkeskenyedők, a felsők láncsások, csaknem épélűek. — Buda verőfényes hegyi réteiben az erdők szélén. 4. Jul.—Sept. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '.

Szőke R. *P. canescens. W. K.*

2. Virágzata sokvirágú füzéres gomb, mely elvirágzás után tojásdaddá nyulik meg; külső murváit tojásdad-keskeny láncsások, alig fűrészesek; alsó levelei hosszú

nyeltek, tojásdadok vagy tojásdad-láncsások, szára felső levelei szálasok, csipkésen fűrészesek. — Hegyi gyepeken. 2, Jun.—Jul. 1—2'.

Gombos R. *P. orbiculare*. L.

Virágzata hoszszukás füzér; virága sárgás-zöld hegyű fejr, levelei kétszeresen csipkés-fűrészesek, az alsók nyelesek, szives tojásdadok, a felsők láncsások. — A pilisi hegyek magas ligeteiben. 2, Jun.—Jul. 1—2'.

Erdei R. *P. spicatum*. L.

3. CSENGETTYÜKE. *Campanula*. L.

1. Csészéje öblei nem pillenpátyosak; virága kék. 2.

Csészéje öblei pillenpátyosak; pillenpátyai maghonára letüremlettek; virága kék vagy lilaszínű; csészéje öblein levő pillenpátyai akkorák, mint a csészéje csöve; bokrétája metszetei hegyei kopaszok; virágzata bugás, virágai kocsányai lehajlók; levelei láncsások, élei habosak; az egész növény kurtaszőrrel van borítva. — Hegyi és homoki réteken. ☉. Maj.—Jul. 1—1½'.

Pongyola Cs. *C. sibirica*. L.

2. Virágai kocsányosak. 3.

Virágai kocsánytalanok. 9.

3. Tokja lefüggő, tövén nyiló. 4.

Tokja felálló, közepén vagy tetején nyiló. 7.

4. Felső levelei szálasok, az alsók kerekded-vese, vagy szivalakuak, épéltek; szára bugás, sok virágu. — Sziklákon, hegyi réteken és erdőkben, a homok dombi erdőkben ritkább. 2. Maj.—Jul. 1—1½'.

Kereklevelű Cs. *C. rotundifolia*. L.

Levelei másformák és szélesebbek. 5.

5. Puha szőrű; szára hengeres, felálló; levelei csipkések alsó lapjaikon szürke-molyhosak, az alsók hoszszu nyelvű szivesek, a felsők tojásdadok, elkeskenyedők. — Hegyi és homoki réteken gyakori. 2. Jul.—Sept. 1—4'.

Ökörfarku Cs. *C. bononiensis*. L.

Szára tompa vagy éles ormóju. 6.

6. Levelei egyenetlen fűrészesek, kurta szőrűek, az alsók hosszú nyelesek tojásdad hosszukások, a felsők láncsások; fürtje féloldali; gyökere terjedő. — Bokrokban, vágásokon, ligetekben. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Füzött Cs. *C. rapunculoïdes*. L.

Levelei kétszeresen fűrészesek durva foguak; kemény szőrűek, az alsók hosszú nyelesek, szives-tojásdadok, a felsők hosszukások, nyeletlenek; virága fürtjei szára mindenik oldalán állanak. — Erdőkben. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Villás Cs. *C. Trachelium* L.

7. Csészéje metszetei láncsások; fürtje kevés virágu; virága nagy, széles harangalaku, kék, néha fejéres; levelei olyanok, mint a barackfáé. — Ligetes erdőkben. 4. Maj.—Jul. 1—2'. (Öreg harangvirág.)

Barackklevelű Cs. *C. persicifolia*. L.

Csészéje metszetei áralakuak; virágzata bugás. 8.

8. Bugája pongyola, csaknem sátorozó; virága lila vagy kékszinű; levelei csipkések, tőlevelei hosszukás visszás-tojásdadok. — Minden gyepen. 4. Jun.—Jul. 1½—1½'.

Terepély Cs. *C. patula*. L.

Bugája hosszú, csaknem fürtös; levelei csipkések, tőlevelei hosszukás visszás-tojásdadok, nyélrefutók, szárlevelei szálas láncsások. — Ligetekben és hegyi réteken. ☉. Maj.—Jul. 1—3'.

Raponc Cs. *C. rapunculus*. L.

9. Szára és levelei ritkás kurta szőrűek, vagy kopaszok; levelei csipkések, tő- és szárközépi levelei nyelesek, tojásdadok vagy tojásdad láncsások, kerek vagy szives válluak, felső levelei szives szárölelők; virágzata szárhegyi vagy oldali csomóban van. — Erdei réteken. 4. Maj.—Aug. 1—3'.

Bunkós Cs. *C. glomerata*. L.

Szára és levelei borzas és érdes szőrűek. 10.

10. Levelei aprófoguak, tőlevelei láncsások, nyélbe keskenyedők, szárlevelei láncsás szálasok, a legfelsők szár-

ölelők; virágzata oldali és szárhegyi csomókban van. — Hegyi és lapályi, kövér ligetekben. 24. Jul.—Aug. 1—3. (Harangfü; nyakfü; csengető; vállas torokfü; erdei répa.)

Vállas Cs. *C. Cervicaria. L.*

Leveli csipkések, hosszudadok, mindkét lapjukon igen borzasok; tőlevelei csaknem nyeletlenek, szárlevelei félig szárölelők, virágzata csomós, de csomói szárborító hosszu füzért alkotnak. — Szent-Endre hegyi száraz rétein. 24. Jun.—Jul. 1—3.

Sokvirágu Cs. *C. multiflora. W. K.*

43. Rend. Buzérfélék. Rubiaceae. *Juss.*

1. GALAJ. *Galium. L.*

1. Virágzata levele hónaljában ül, vagy levele hónaljából indul s végre bugás, ez utóbbi esetben visszásan görbe tüskéi miatt érdes. 2.
Virágzata szárhegyi, bugás vagy gyűrtös; virágai tökélyesek; kocsánykái virágzás után egyenesen állanak; szára tüske nélküli. 10.
2. Virága egylaki, kocsányjai virágzás után lehajolnak. 3.
Virágai tökélyesek, szára gindár, visszás tüskés. 6.
3. Leveli hatosak, szálal lánccsások, fulánkös-hegyűtek, egyinuak, élök tüskésen érdes; kocsányjai 3 viráguak. Vetések között. ☉. Jun.—Jul.

Czukros G. *G. saccharatum. All.*

Leveli négyesek, 3 inuak, virágzás után ugy türemlenek hátra, hogy a lehajolt kocsányokat is fedezik. 4.

4. Virága kocsányjai egyszertűek, vagy két metszetűek, murvátlanok, bolyhosak; magvai simák, kopaszok; levelei körkörűsek. — Hegyi és homoki, terméketlen száraz gyepeken. ☉. Maj.—Aug. 3—12.

Szúrós G. *G. pedemontanum. All.*

Virága kocsányjai ágasok, murrások. 5.

5. Szára felegyenesedő, érdes szőrű; levelei körkörös hosszudadok, vagy tojásdadok; magva sima. Az egész növény sárgás-zöld. — Gyepeken, árnyas helyeken mindenütt. 2. Maj.—Jul. 1—1½'.

Keresztes *G. G. Cruciata. Scop.*

Szára kopasz, vagy csak az alsó részén szőrösödő; levelei hosszukások, vagy tojásdadok; magva sima. Az egész növény zöld. — Magasan fekvő erdők árnyaiban. 2. Jun.—Jul. 6—18".

Tavaszi *G. G. vernum. Scop.*

6. Levelei négyesek, ritkán hatosak, szálas hosszudadok, lekerekítetten butulók, kalásztalanok, 1 inuak, élők visszásan érdes; bugája pongyola; kocsányjai virágzás után felállanak. — Posványos és mocsáros helyeken. 2. Maj.—Aug. 1—2'.

Tóparti *G. G. palustre. L.*

Levelei hatosak, vagy nyolezasok, egy inuak. 7.

7. Levelei többnyire hatosak, szálas láncások, fulánkos hegyűek, élők előre felé tüskésen érdes; szára gindár, igen ágas, visszás tüskésen érdes. — A sz.-endrei sovány mezőkön és szántóföldeken. ☉. Maj. 6—15". (*G. divaricatum. Lam.*)

Berzedt *G. G. parisiense. L.*

Levele éle visszás tüskésen érdes. 8.

8. Kocsányjai többnyire háromvirágúak, s virágzás után hátragörbülnek, hosszabbak mint ripacsos magvai. — Szántóföldeken vetések közt. ☉. Jun.—Jul. 6—12". (*Ragadófü; ragadály; ragadvány.*)

Háromszarvu *G. G. tricornis. Vith.*

Kocsányjai egyenesek. 9.

9. Virága keskenyebb, mint a kifejlett magva; magva horgas keményszőrű vagy sima; virága fejr. — Gyepükben, árnyas helyeken, vetések közt. ☉. Maj.—Jul. 1—6'.

Ragadó *G. G. Aparine. L.*

Virága szélesebb mint a kifejlett magva; magva görcsösen érdes; virága fehér. — Posványokban és mocsárookban. 4. Maj.—Aug. 1—2'.

Posvány G. *G. uliginosum*. L.

10. Levelei négyesek, 3 inuak, fulánktalan hegyűek. 11.

Levelei, négyes, hatos- és tizenkettősek, egy inuak, s többnyire fulánkos hegyűek. 12.

11. Szára felálló, sugár, négyszögű, kopasz vagy szőrösödő, tetején bugás; magvai molyhosan keményszórtúek; levelei láncsások, élőkön érdesek. — Sövényekben, erdők szélein, vágásokon, Buda körül, ritka. 4. Jun.—Jul. 1—1½'.

Északi G. *G. boreale*. L.

Szára terepély, felegyenesedő, kopasz, tetején bugás; magvai kopaszok, vagy egykissé szőrösödők, levelei tojásdadok vagy hosszukás láncsások, élőkön érdesek. — A megye síkján fekvő vizenyős réteken bőven, a száraz helyeken gyepekben ritka. 4. Jun.—Aug. 1—1½'.

Mézsagu G. *G. rubioides*. L.

12. Virága tojássárga; levelei 8—12, keskeny szálasok, fulánkos hegyűek, élők legyüremlett, alsó lapjaikon kurta, puha szőrűek; bokrétája metszetei butulókigen kurta hegyűek; magva kopasz és sima. — Minden gyepen. 4. Maj.—Sept. 1—2'. (*Téjsugorítófü; kásafü.*)

Téjoltó G. *G. verum*. L.

Virága fehér, vagy sárgás fehér, levelei hatosak vagy nyolczasok. 13.

13. Szára hengeres, négy barázdájú; levelei hosszudad láncsások, tompák, fulánkos végűek, alsó lapjaikon tengerszín zöldek; bugája buglyos; kocsánykái hajszaál vékonyak, virágzás előtt bokolók. — A Buda körül fekvő magas erdőkben. 4. Maj.—Jun. 2—4'.

Erdei G. *G. sylvaticum*. L.

Szára négyszögű. 14.

14. Szára felálló; hosszukás bugája alsó ágai vizirányosan szélylyelállanak, elvirágzott kocsánykái szétterpedtek;

bokrétája metszetei hajszáalhegyűek; levelei szálasok, fulánkös végűek, mind két oldalán fénylő vonal van, kopaszok, vagy szőrösödők. — Az erdők szélein. 4. Jun.—Jul. 1—2'. (*G. erectum. Huds.*)

Fényes *G. G. lucidum. All.*

Szára leesepeült vagy felegyenesedő. 15.

15. Levelei láncások vagy visszás-tojásdad láncások; bokrétája metszetei hajszálvégűek; termése kopasz, kissé ránczos. — Erdőkben, gyepekben, bokrokban. 4. Maj.—Jun. 2—5'.

Puha *G. G. Mollugo. L.*

Levelei szálas láncások, elől szélesebbek, kihegyezettek, az alsók visszás tojásdad láncások; bokrétája metszetei hegyesek; termésén néhány csekély göb van. — Hegyi gyepeken, sziklákön. 4. Jun.—Jul.

Ösere *G. G. sylvestre. Pollich.*

2. BUZÉR. *Rubia. L.*

Gyökere évelő; szára egynyári; levelei négyesek vagy hatosak, láncások; kocsányjai a levélhómalja alól nőnek, három águak; fekete bogyója sima. — Buda, Buda-Örs és Szent-Endre környékén, ritka. 4. Jun.—Sept.

Pirosító *B. R. tinctorum. L.*

3. MÜGE. *Asperula. L.*

1. Termésén kemény horgas szőrök vannak; levelei hatosak-nyolczasok, az alsók visszás-tojásdadok, a felsők láncások. Jószagu. — Árnyas erdőkben bőven. 4. Apr.—Maj. 1/2—1'. (*Csillagszivfü; csillagos májfü.*)

Szagos *M. A. odorata. L.*

Termése kopasz. 2.

2. Murvái serteszemszörűek; virágzata szárhegyi esomó; virága kékes; levelei hatosak-nyolczasok, szálas lán-

csások. — Vetések közt gyakori. ☉. Maj.—Jun.
 $\frac{1}{2}$ —1'. (*Béka ragadály.*)

Ugari *M. A. arvensis. L.*

Murvái szemször nélküliek. 3.

3. Bokrétája karimája csövénél hosszabb, csaknem harangalaku; levelei többnyire nyolczasok, törékenyek, fulánkos hegyűek, élök begöngyöledött; felálló szára ormóttan. — Minden hegyi és homoki száraz réteken és a sziklák közt. 2. Maj.—Jul. 1—3'.

Galaj *M. A. galioides. M. B.*

Bokrétája töltséres karimája akkora, mint a csöve. 4.

4. Bokrétája leginkább három metszetű; alsó levelei hatosak, a középsők négyesek, szálások, murvái tojásdadok, hegyesek, fulánktalanok. — Erdőkben, sziklákön, árnyas bokrokban. 2. Jun.—Aug. 1—2'.

Festő *M. A. tinctoria. L.*

Bokrétája leginkább négy metszetű, kívülről érdes; murvái láncsások, fulánkosak; levelei négyesek; magva szemcsésen érdes. — Gyepeken, sziklákön. 2. Jun.—Jul. 1—2'.

Verecsfijas *M. A. cynanchica. L.*

4. MAGABÁR. *Scherardia. L.*

Levelei leginkább hatosak, láncsások; virága lilaszintű. — Szántóföldeken, vetések közt. ☉. Jun.—Sept. 2—6''.

Ugari *M. S. arvensis. L.*

44. Rend. **Lonczfélék.** *Lonicereae. Endl.*

1. LONCZ. *Lonicera. L.*

1. Szára felfató; virágzata csomósan gyűrűs.

Ellenes felső levelei össze- és általnóttek; bibeszára

kopasz. — Kertekben mivelik. †. Maj.—Jun. (*Jerikói rózsza; kecskeszakálfü; szulák.*)

Jerikói L. *L. Caprifolium. L.*

Szára felálló; virágai párosan állanak. **2.**

- 2.** Szára egészen kopasz; levelei szives-tojásdadok, épélűek, alig hegyesek; két murvája szálas sertés; bogyója fekete. — Kertekben mivelik. †. Maj.—Jun. 5—10'.

Tatár L. *L. tatarica. L.*

Szára szőrösödő; levelei tojásdadok, vagy körkörös tojásdadok, épélűek; murvai szálasok; bogyói veresek. — Bozótokban. †. Maj.—Jun. 5—10'.

Ükörke L. *L. Xylosteum. L.*

2. BANGITA. *Viburnum. L.*

- 1.** Levelei három vagy öt karélyuak, fűrészesek; szélső virágai sugárosak, tenyészszerv nélküliek. — Bozótokban, ligetekben. †. Maj.—Jun. 6—18'. (*Kányafa; gányafa.*)

Kányfa B. *V. Opulus. L.*

- 2.** Levelei tojásdadok, fogasolt fűrészesek, molyhosak. — Az elébbivel, bőven. †. Maj.—Jun. 3—18'. (*Ostормénfa; iszalag.*)

Ostormén B. *V. Lantana. L.*

3. BODZA. *Sambucus. L.*

- 1.** Sárgás virágai tojásdad fürtü virágzatot alkotnak, bogyói sötét pirosak. — Pest környékén, kertekben mivelik. †. 8—15'. (*Veres bodza.*)

Fürtös B. *S. racemosa. L.*

Fejéres virágai bogernyős virágzatot képeznek. **2.**

- 2.** Bogernyője 5 főkocsánnyal ágazik el; portokai sárgák. — Gyepükben, erdőkben. †. Jun.—Jul. 24—30'. (*Fái bodza.*)

Gyepü B. *S. nigra. L.*

Bogernyője 3 főkocsánnyal ágazik el; portokai piro-
sak; szára fűnemű. 4. 2—5'. (*Földi bodza.*)

Földi B. S. *Ebulus. L.*

4. KOCZKAGYÖNGY. *Adoxa. L.*

Virággombjai öt virágból állanak; tőlevelei hoszszu,
szárlevelei kurta nyelűek, hármások, levélkéi két-há-
rom karélyuak. — A budai városerdő gyepein s a.
hegyeken árnyasokban. — ☉. Mart.—Maj. 2—3".
(*Pézsma boglár.*)

Pézsma K. A. *Moschatellina. L.*

45. Rend. Jásminfélék. *Jasmineae. R. Br.*

1. JÁSMIN. *Jasminum. L.*

Csészéje fogai áralakuak; bokrétája csöve csészéjénél
kétszerte hoszszabb, ágai szögletesek; levelei háрма-
sok, visszás-tojásdad ékalakuak, mindég zöldek. —
Budán a szőlők gyepűiben. ♪. Jul.—Aug.

Bigé J. J. *fruticans. L.*

46. Rend. Olajfafélék. *Oleaceae. Lindl.*

1. LILA. *Syringa. L.*

1. Levelei tojaskerekek, vagy szivesek épéltek; bugás vi-
rágzata szárhegyi. — A budai hegyeken, gyepűkben
s kertekben mivelik. ♪. Apr.—Maj. 5—10'. (*Indiai*
mogyoró; borostyán; boroszlán; orgonafa; szelencze.)

Orgona L. S. *vulgaris. L.*

2. Levelei lánecsások, kihegyezettek, olykor szárnyason
hasogatottak. — Mivelik. ♪. Maj.—Jun. 3—6'. (*Tö-
rök borostyán.*)

Persiai L. S. *persica. L.*

2. FAGYAL. *Ligustrum*. L.

Levelei hoszszukás láncsások, kopaszok, épélűek; fejér töltséres virágai szárhegyi tömött bugát képeznek. — Gyepükben, erdőkben bőven. ♪. Maj.—Jul. 5—8'. (*Fagyalfa*; *madárhúr*.)

Veszszös F. L. *vulgare*. L.

3. KÓRISFA. *Fraxinus*. L.

1. Levelei 3—6 pár szárnyuak, levélkéi nyeletlenek, láncsás hoszszukások, kihegyezettek, fűrészesek; virágai zürzavart lakiak, barnák. — Erdőkben, kertekben. ♪. Magasfa. April—Maj. (*Körisfa*; *sebsfa*.)

Büdös K. F. *excelsior*. L.

2. Levelei leginkább 3 pár szárnyuak, levélkéi nyelesek, láncsások vagy körkörösek, kihegyezettek, fűrészesek; virágai tökélyesek, fejérek. — Hegyi erdőkben, bőven. ♪. April—Maj. Az előbbinél alacsonyabb fa.

Virágos K. F. *Ornus*. L.

47. Rend. Apoczinfélék. Apocynaceae. R. Br.

1. METÉNG. *Vinca*. L.

1. Levelei láncsás körkörösek, a felsők mindkét végükön kihegyezettek; csészéje metszetei kopaszok; szára henyélő s gyökerező. — Ligeti árnyasokban, s kertekben. ♪. April—Maj. $\frac{1}{2}$ —1'. (*Bervéng*; *börvény*; *meténg*; *szászfű*; *loncz*; *erdei puszpáng*; *földi borostyán*.)

Börvén M. V. *minor*. L.

2. Alsó levelei tojásdadok, a felsők láncsások; csészéje metszetei szemszörösek; szára henyélő, de nem gyökerező. — Hegyi nyilt és száraz gyepeken, a homok dombokon is. ♪. Apr.—Maj. $\frac{1}{2}$ —1'.

Szász M. V. *herbacea*. W. K.

48. Rend. **Krepinfélék.** Asclepiadeae. *R. Br.*1. **KREPIN.** *Asclepias. L.*

Szára tengerzöld, vagy verhenyes színű; levelei tojásdadok vagy tojásdad-körkörösök, kopaszok, elől habosak; virágzata szárhegyi sokvirágu ernyő; bokrétája tojásdad hoszszukás, csuklyája alig 3 karélyu. — A pesti városligetben elvadulva. 24. Jul.—Aug.

Pamut *K. A. syriaca. L.*

2. **CZINKA.** *Cynanchum. L.*

Szára felálló; levelei ellenesek, szives-tojásdadok, kihégyezettek; egyszerű ernyője kocsányjai, kocsánykainál háromszor hoszszabbak; öt karélyu bokrétája fejtér. — Erdőkben, bokrokban. 24. Maj.—Aug. 1—2½'. (*Fecskegyökér; méregölőfü; eskulápfüve.*)

Méregölő *Cz. C. Vincetoxicum. L.*

49. Rend. **Tarnicsfélék.** Gentianaceae. *Juss.*1. **ELECZKE.** *Limnanthemum. Gmel.*

Levelei fenuszók, szives-kerekdedek; ernyői levélhónaljiak, kocsánytalanok; sárga virága szemszórös. — A Duna és a Tisza mocsáraiban bőven. 24. Maj.—Aug. (*Eleczke.*)

Vizi *E. L. nymphoides. L.*

2. **VIDRAFÜ.** *Menyanthes. L.*

Hoszszunyelű, hármastőlevelei vannak, levélkéi viszástojásdadok; virágzata tömött fürt; fejtér szakállu virágai, fejtér testeszínűek. — A megye sik részén minden mocsárban. 24. Maj.—Jun. (*Vidrafü; keserű háromlevelű fü.*)

Háromlevelű *V. M. trifoliata. L.*

3. TARNICS. *Gentiana*. L.

1. Bokrétája torka kopasz. 2.

Bokrétája torka szakálás; levelei tojásdad láncások, hegyesek, az alsók visszás tojásdadok, nyelesek, a felsők nyeletlenek; bokrétája 5 metszetű, lilaszínű, csészéje 5 fogu. — Buda, Vörösvár, Szánthó ligeti és hegyi rétein. ☉. Jul.—Aug. 6—12".

Őszi T. *G. Amarella*. L.

2. Virágzata gyűrűs; gyertyatartóalaku bokrétája 4-metszetű, csaknem ékalaku; ellenes levelei vállalai hártványok, s hártványai egymással özszenöttek. — Hegyi gyepeken Buda környékén. ♁. Jun.—Aug. 6—18".

Keresztes T. *G. cruciata*. L.

Virágai a szára hegyén vagy a levelei hónaljából magánosan nőttek. 3.

3. Virága szárhegyi; bokrétája 4-metszetű; metszetei hegyökön fűrészesek, oldalaiakon rojtosan prémesek; levelei szálas láncások. — Hegyi es erdei réteken. ☉. Jul.—Aug. 2—6".

Prémes T. *G. ciliata*. L.

Virágai oldaliak és szárhegyiek; bokrétája 5 metszetű, bokrétája csöve ékharangalaku; égszínkék bokrétája belső oldalán pettegetett öt zöld csik van; levelei szálas láncások, alsó levelei aprók, pikkelyalakuak. — A megye síkságán, nedves réteken, a budai és szendrei hegyek patakjai mellékén. ♁. Jul.—Aug. 1—2'. (*Kornisfü.*)

Kornis T. *G. Pneumonanthe*. L.

4. KLÓRA. *Chlora*. L.

Ellenes háromszögű, tojásdad szárlevelei egész szélességükben özszenöttek, s a két levél közepén buvik által a szára; virága sárga. — A pesti városliget vizenyős turfás rétein. ☉. Jul.—Aug. 3—8".

Általbuvo K. *C. perfoliata*. L.

5. FÖLDEPE. *Erythrea*. L.

1. Szára igen ágas; virágai levelei hónaljából nőttek, baraczk virágszinűek, mint a többi fajoké is; levelei tojásdadok, többnyire 5 inuak. — Nedves, kivált homoki réteken, a Rákoson. ☉. Jun.—Aug. 3—12".

Csinos F. *E. pulchella*. Fries.

Szára egyszerű, virágzata sátorozó. 2.

2. Levelei hoszszukás-tojásdadok, leginkább 5 inuak; sátorozó virágzata szárhegyi, egyenlő magas. — Mindenféle réteken. ☉. Jun.—Sept. ½—1½'. (*Földepe; kis centauria; százforintos fü; kis ezerjófű.*)

Ezerjő F. *E. Centaurium*. Pers.

Levelei szálasok, vagy szálas hoszszukások, többnyire 3-inuak; sátora eleinte egyenlő magas, kocsányjai később bugásan fejlődven ki, virágai lejjebb feljebb állókká lesznek. — A megye síkjain eső posványos helyeken nagy bőséggel. ☉. Jun.—Aug. 3—8".

Gyujtovány F. *E. linariaefolia*. Pers.

50. Rend. Ajakások. Labiatae. Juss.

1. MÉNTA. *Mentha*. L.

1. Virágzata füzére hengeres; murvái szálas áralakuak; termését záró csészéje hasas, felül öszszehuzódott; levelei csaknem nyeletlenek, tojásdadok vagy láncások, fogason-fürészesek. — Patakok, vizmosások partjain, nedves réteken. 4. Jun.—Oct. 1—3'. (*Bárzing; ló-, fejr-, hegyes-, vadmenta.*)

Bárzing M. *M. sylvestris*. L.

Virágzata nem füzéres. 2.

2. Gombos virágzata szára hegyén ül, mely alatt vagy épen semmi, vagy egy pár gyűrűs virágzata van; levelei nyelesek, tojásdadok, fürészesek; csészéje fogai háromszögűek, áralakuak. — Vizenyős és posvá-

nyos réteken, patakok mellett, bőven. 24. Aug.—
Sept. $\frac{1}{2}$ —2'. (*Vizi-, fekete menta.*)

Vizi *M. M. aquatica. L.*

Virágzata gyűrűi levele hónaljaiban egymástól távol
ülnek. 3.

3. Bokrétája csöve töltéses; levelei tojásdadok, vagy
körkörösek, ritka fűrészfoguak, meglehetősen kopa-
szok, mint az egész növény. — Posványos és ned-
ves réteken. 24. Jul.—Sept. $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{1}{2}$ '.

Szelid *M. M. sativa. L.*

Bokrétája harangalaku; csészéje fogai, háromszögűen
láncsások, vagy tojásdadok; levelei nyelesek, tojás-
dadok, vagy körkörösek, fűrészesek s szárával együtt
érdeses szőrűek. — Az előbbivel ugyanazon helye-
ken. 24. Jul.—Sept. $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{1}{2}$ '. (*Tarlói menta.*)

Tarlói *M. M. arvensis. L.*

2. CSOMBOR. *Pulegium. Mill.*

Virága gyűrűi gömbalakuak, egymástól távoloeska állók;
csöves magtartó csészéje tetejét egy szörkör zárja
be, felső fogai hátrahajoltak; levelei nyelesek, körkö-
rösek, tompák, alig fogasok. — Szántóföldeken, ár-
kokban, nedves réteken bőven. 24. Jul.—Aug. $\frac{1}{2}$ —
1 $\frac{1}{2}$ '. (*Csombor; poló; köszvénymenta; putnok.*)

Közönséges Cs. *P. vulgare. Mill.*

3. PESZÉRCZ. *Lycopus. L.*

1. Levelei nyelesek, tojásdad-hosszszuk, nagy fűrész foguak,
vállaiknál pillenpátyosak; apró fehér virágaiban piros
pontok vannak. Viz partokon, árkokban, nedves bo-
zótokban. 24. Jun.—Sept. 1—2 $\frac{1}{2}$ '. (*Vizi peszercze.*)

Vizi *P. L. europaeus. L.*

2. Alsó levelei körrajza széles tojásdad, a felsőké láncsás,
mindnyája félbeszárnyason behasogatott, szőrösödök.
— Az előbbivel ugyanazon helyeken. 24. Jun.—Sept.

Magas *P. L. exaltatus. L.*

4. MURVAPIKK. *Origanum*. L.

1. Levelei hegyes tojásdadok, csaknem kopaszok; csészéje 5 fogu; bokrétája sötét piros, néha fejér. — Bokrokban, ligetekben vágásokon. 24. Jun.—Jul. 1—3'. (*Szurokfű; feketegyopár; varga majoránna; szűfű.*)
Szurokszagu M. O. *vulgare*. L.
2. Levelei tompa tojásdadok, nyelesek, mind két lapjokon szürke molyhosak; murvái tömöttek, csészéi felezettek, fogatlanok; bokrétája verhenyes fejér. — Mivelik. ☉. Jul.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1'. (*Majoránna.*)
Majoránna M. O. *Majoránna*. L.

5. DÉMUTKA. *Thymus*. L.

1. Szára henyélő; levelei láncások, vagy kerekded körkörösök; piros színű bokrétája felső ajaka kicsipett, tojásdad, csaknem négyszögű. — Gyepeken mindenütt. †. Cserjésedő. Jul.—Sept. (*Kakukfű; vad csombor.*)
Kakuk D. T. *Serpyllum*. L.
Sokféle *vál-fajai* közül nevezetesebbek: a.) Minden része borzas, szára ellenes oldala kopaszoeszka: *T. lanuginosus*; b.) Szára mindenik oldala egyenlően szőrös, levelei láncás-hosszszakások, vagy szálások: *T. angustifolius*; c.) nagyobb mint az előbbi, levelei váll felől elszűkültek, néha szálások és egészen szőrös: *T. pannonicus*. stb.
2. Szára és ágai felálló, ormói szőrösök; levelei tojásdad-körkörösök, vagy kerekdedek, simák, virágzata gyűrűsen füzéres. — Magasabban fekvő erdei réteken, erdőszéleken, Sz.-Endre, Visegrád és Vác felé. 24. Jul.—Oct. $\frac{1}{2}$ —1'. (Koch ezt is a *T. pannonicus* válfajjal azonegynek tartja.)
Hegyi D. T. *montanus*. W. K.

6. KALAMINTA. *Calamintha*. L.

1. Virágzata hat virágu gyűrűkből áll, kocsányja egyszerű; termése csészéje tetején össze van huzódva, s rábo-

rult fogainál fogva be van záródva, virága világos lilaszínű. — Szántóföldeken, hegyi és homoki verőfenyves helyeken. ☉. Jul.—Sept. $\frac{1}{2}$ —1'.

Mezei K. C. *Acinos. Clairv.*

2. Virágzata sátorozó gyűrűkből áll; kocsányjai villásak, 3—5 viráguak; levelei tompa tojásdadok, fűrészesek; virága piros; magva kerekded. — Hegyi erdők bötjtaiban Vác körül. 24. Jul.—Aug. 1—2'.

Orvosi K. C. *officinalis. L.*

7. PERESZLÉN. *Clinopodium. L.*

Szára felálló, gyapjas; levelei tojásdadok; gyűrűi sok viráguak; virága piros. — Hegyi és ligeti réteken. 24. Jul.—Oct. 1—2'. (*Pereszlén; szöszösfü.*)

Szöszös P. C. *vulgare. L.*

8. ZSÁLYA. *Salvia. L.*

1. Szára alsó része kórós; ágai s gyenge levelei szürke molyhosak; levelei láncások, ránczosak, murváii le hullók; csészéje metszetei egy kis tövisen végződnek; virága lilaszínű. — Kertekben mivelik. 7. Jun.—Jul. 1—2'.

Orvosi Zs. S. *officinalis. L.*

Szára egészen fűnemű. 2.

2. Virága barnán pontozott sárga; enyves csészéje ikrás gyapjas; levelei szives dárdások, kihegyezettek, nagy fűrész foguak. — A pilisi hegyek árnyas helyein a patakok mellett sziklákon. 24. Jun.—Sept. 1—3'.

Enyves Zs. S. *glutinosa. L.*

Virága kék, piros, lila vagy fehér színű. 3.

3. Bokrétája csövében szörkör van; gömbded gyűrűi sok viráguak; virága lilaszínű; szives levelei csaknem háromszögűek, egyenetlenül csipkések, alsó levelei nyele felső részén két füle van. — Gyepeken, utfeleken. 24. Maj.—Aug. 1—2'. (*Lózsálya.*)

Ló Zs. S. *verticillata. L.*

Bokrétája csövében nincs szörkör. 4.

4. Csészéje fogai hosszu tövis fulánkuak; murvai széles tojásdadok, hajsálhegyűek; ágas szárain sok virágyűrű van; tojásdad, csaknem szives levelei öblösen csipkések, szárával együtt szöszös gyapjasok. — Mezőkön utfeleken. ☉. Jun.—Aug. 1—3'.

Szerecsen Zs. *S. Aethiopsis. L.*

Csészéje fogai nem tövisesek. 5.

5. Porodái bokrétájánál kétszerite hosszabbak; tőlevelei tojásdadok, kétszeresen csipkések, karélyosak vagy csaknem szárnyason bevagdaltak, nyelesek, szárlevelei nyeletlenek, aprók; virága sárgás fejér. — Gyepeken bőven. 4. Jun.—Aug. 2—3'.

Polyhos Zs. *S. austriaca. L.*

Porodái bokrétájánál kurtábbak. 6.

6. Szára alig leveles; tőlevelei hosszu nyelűek, szives-hosszudadok, tompák, kétszeresen és durván csipkések, két párlevele kurta nyelű, gyűrűi alatt álló piczi levelei nyeletlenek, mindnyája felül sima, alól gyapjas; szára hegyén ülő virágzata gyűrűs-füzéres. — Kecs-kemét Csongrád felé eső száraz legelőin. 4. Maj.—Jun. 2—4'.

Konya Zs. *S. nutans. W. K.*

Szára meglehetősen leveles. 7.

7. Szára, murvai, csészéje és bokrétája enyves szőrös; felső ajaka sarlóalaku, sötét lilaszintű, ritkán fejér; csészéje felső ajaka kurta, 3 fogu; levelei tojásdadok vagy hosszukások. — Réteken, legelőkön, hegyi erdőkben. 4. Maj.—Jul. 1—3'.

Mezei Zs. *S. pratensis. L.*

Szára levelei alsó lapjai és csészéje szürke, puha szőrösök; murvai pirosak, vagy lilaszintűek; felső levele vállalai szivesek vagy tojásdadok, nyeletlenek. — Utfeleken, hegyi és homoki réteken. 4. Jun.—Aug. 1—1½'. (*Kakastarj; erdei-, mezei-, skarlátzsálya.*)

Erdei Zs. *S. sylvestris. L.*

9. CSIPKEPITYTY. *Nepeta*. L.

1. Levelei tojásdadok, hegyesek, alól szürke molyhosak, fűrészesek; magva sima és kopasz; virága fejtér vagy verhenyes. — Bozótokban, utfeleken. 2. Jul.—Oct. 1—3'. *Macskafű; nádra; mézelke; ménta.*)

Macska Cs. *N. cataria*. L.

2. Levelei hosszudadok, csipkések, mindkét lapjokon kopaszok; magva görcsösen érdes, hegye szőrösödő, virága fejtér vagy sötétén pontozott világos lila. — Verőfényes dombokon, hegyi réteken, bozótokban. 2. Jul.—Aug. 2—4'. (A lila virágú változatát hívják *N. pannonica*-nak. *Jacq.*) (*Mezei méhfű.*)

Kopasz Cs. *N. nuda*. L.

10. REPKÉNY. *Glechoma*. L.

1. Szára gyökerező, kopasz; levelei csipkések, vesealakúak, a felsők csaknem szivesek; hónalji kocsányjai 1—5 virágúak, virága világos vagy sötét lilaszínű. — Minden nedveses réten, bozótokban. 2. Apr.—Jun. 3—10''.

Két iksz *R. G. hederacea*. L.

Szára gyökerező borzas; levelei csipkések, szivesek nyelesek, szőrösek; hónalji kocsányjai 3 virágúak. — A megye hegyes vidékein a ligetekben. 2. April—Jun. 1/2—1 1/2'. (*Földi borostyán; kerek nádrafű; repkény; katona-petrezselyem.*)

Borzas *R. G. hirsuta*. *W. K.*

11. POFÓKA. *Dracocephalum*. L.

Levelei szárnyason öt hasábuak, hasábjai szálások, tompák, ágain s virágjai alatt levő levelei három hasábuak; virága lilaszínű. — A Palota és Fóth felé eső homoki gyepeken. 2. Maj.—Jun. 3—18''.

Sallangos *P. D. austriacum*. L.

12. VILLAHIM. *Prunella*. L.

1. Hoszszabb porodái hegyén tövisalaku foga van. 2.

Porodái fogatlanok, a hoszszabbakon azomban egy-egy kis pup van; csészéje felső ajaka széles-tojásdad és szálkás fogu; nagy virága lilaszínű. — Hegyi s ligeti nedves gyepeken. 4. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '.

Nagyvirágu V. *P. grandiflora*. L.

2. Hoszszabb porodái szálfoga egyenes; csészéje felső ajaka fogai kurták, csonkák, szálfahegyűek, alsó ajaka fogai tojásdad láncsások, alig szemszörösesek; virága lilaszínű, néha fejr. — Az elébbivel. 4. Jun.—Aug. (*Gyékfü; tűzfü; szilvalevelü fü; békavarfü; torokfü; toroköröme.*)

Torok V. *P. vulgaris*. L.

Hoszszabb porodái szálfoga előreahajolt; csészéje felső ajaka széles tojásdad, az alsó láncsás áralaku fésű fogason szemszörös; virága sárgas fejr. — Az elébbiekkel. 4. Jun.—Aug.

Fejr V. *P. alba*. Pall.

13. CSUKÓKA. *Scutellaria*. L.

1. Virágai magánosak, levelei hónaljában ülnek. 2.

Virágzata fűrtös, fűrtjei szárhegyiek. 3.

2. Levelei nyelesek, szives-hoszszudad-láncsások, apró tompa csipkékűek; virágai féloldaliak; bokrétája nyaka tövén csaknem derék szöglet alatt meggyökönt. — Nedves szikes réteken, patakok és mocsárok mellett. 4. Jún.—Aug. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '. (*Csákókafü.*)

Vizmelléki Cs. *S. galericulata*. L.

Levelei kurtanyelűek szélylyeltartók, vállakon levő két foguknál fogva csaknem dárdaalakuak, épélűek; virágai egyoldaliak. — Az elébbivel bőven. 4. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ — 1 '.

Nyillevelü Cs. *S. hastifolia*. L.

3. Felálló szára magános, felül ikrás szörű; levelei szives-hoszszudadok, nagy fűrészfoguk, szörösödök;

fürtje csaknem füzéres, féloldali; nyeles murvái a csészéjénél hosszabbak. — A budai erdőkben, különösen a Hárshegyben. 24. Maj.—Jun. 1—2'.

Borzas Cs. *S. Columnae. All.*

Felálló szára ágas, felső részén gyapjas; levelei nyelesek, szives hosszudadok, nagy fűrész foguak, kopaszok; fürtje csaknem füzéres, féloldali; nyeles murvái tojásdadok, szemszörösek, az alsók a csészéjével egyenlők. — A budai és kovácsi erdőkben nem igen gyakori. 24. Maj.—Jun. 1—3'.

Nyulánk Cs. *S. peregrina. L.*

14. MOZSÁRVIRÁG. *Melittis. L.*

Levelei szives tojásdadok, csipkések, szöröskék; virágai egyenkint, vagy 2—3-anként ülnek levele zugaiban; csészéje tág, harangalaku; nagy bokrétája fejtű, vagy piros. — Az erdők és bozótok árnyékaiban. 24. Maj.—Jun. 1—1½'. (*Dobronika; erdei méhfü.*)

Édes M. *M. melissophyllum. L.*

15. BIBETYŰ. *Sideritis. L.*

Levelei láncások, nyélbe keskenyedők, hegyök felé fűrészeseek szőke szörtűek; csészéje bokrétájánál hosszabb, felső ajaka 3 metszetű; virága sötét piros. — Száraz dombokon bőven. ☉. Jun.—Jul. ½—1'. (*Tisztesfü.*)

Tisztes B. *S. montana. L.*

16. PEMET. *Marrubium. L.*

1. Szára igen ágas, ágai szélylyelterpeszkedők; levelei szürke molyhosak, alsó lapjain hálózatosan ereztettek; az alsók tojásdadok, a felsők hosszukás-láncások, csipkések; virágzata gyűrűi 6 s több virágnak, csaknem egyenlő magasak; csészéje 5—10 fogu, csészéje fogai murváival együtt molyhosak. — Legelőkön, ré-

teken, utfeleken bőven. 24. Jul.—Oct. 1/2—1 1/2'.
(*Fejér pemete v. pesztercze.*)

Fejér P. *M. peregrinum. L.*

Válfajai: a.) Ha a levelei szélesebbek, mint a leirotté, molyha lazább, csészéje hegyei kopaszok, akkor: *M. latifolium, v. M. remotum*; b.) Ha a levelei keskenyebbek, hegyesebbek, ritka csipkékűek, csészéje fogai tömötten molyhosak, akkor: *M. angustifolium, v. M. creticum. stb.*

2. Szára fejér molyhos, tövön ágas, ágai felegyenesedők; tojásdad levelei nyélrefutók, egyenetlen csipkékűek, ránczosak, molyhosak, alól hálózatosan horpadásosak; gyűrűi sokvirágúak; csészéje 10 fogu, fogai molyhosak, közepétől lefelé kopaszok; csészéje hegyei horgason hátrahajoltak. — Telkeken, homoki réteken közönséges. 24. Jun.—Sept. 1—2'.

Orvosi P. *M. vulgare. L.*

17. BÉTONIKA. *Betonica. L.*

Levelei szivesek, tojásdad-hosszszudadok, csipkésen fűrészesek; piros bokrétája kívülről tömötten puha szőrű. — Minden gyepen. 24. Jun.—Aug. 1—1 1/2'.
(*Bétonika; bakfü; sebfü.*)

Orvosi B. *B. officinalis. L.*

18. HUNYÁSZ. *Stachys. L.*

1. Gyűrűi sokvirágúak; murvái csészéjével egyenlők, vagy felényiek; szára tömött gyapjassága miatt bolyhos; levelei szives tojásdadok, gyapjason molyhosak, virága piros. — Utfeléken, szántóföldeken, hegyi és homoki gyepeken. ☉. Jun.—Aug. 1—3'. (*Mezei fejtér zsálya.*)

Fejér H. *S. germanica. L.*

Gyűrűi kevés virágúak; murvái igen aprók. 2.

2. Bokrétája piros. 3.

Bokrétája halványsárga vagy sárgás fejér. 4.

3. Szára felálló, durva szőrű, teteje felé ágas és ikrás szőrű; levelei nyelesek, tojásdad-szivesek, s kihegyezettek, fűrészesek, érdes szőrűek; föld alatti hajtása vége egyenlő vastag. — Ligetekben, vágásokon, bozótokban. 2. Jun.—Sept. 1½—3'. (*Erdei hólt csalán.*)
Erdei H. *S. sylvatica*. L.

Szára felálló, magános, kemény, vagy végén meggörbült szőrű; levelei szives válluak, láncások, hegyesek, csipkésen fűrészesek, szőrösödők, az alsók kurta nyelűek, a felsők félig szárölelők; földalatti hajtása vége ékalakuan vastag. — Nedves réteken, kiöntéseken, árkokban és szántóföldeken bőven. 2. Jul.—Sept. 1—2'.

Seppedék H. *S. palustris*. L.

4. Szára felső részén puha szőrű; kopasz levelei nyelesek, az alsók körkörös hosszudadok, a felsők láncások; esészéje gyapjas. — Szántóföldeken, vetések közt, kivált a tarlón. ☉. Jun.—Sept. ½—1'.

Egy nyári H. *S. annua*. L.

Szára és levelei kurta szőrűek; levelei hosszudad-láncások, a felsők tojásdad kihegyezettek; esészéje érdes szőrű, de fulánkos hegye kopasz. — Minden gyepen közönséges. 2. Jun.—Aug. 1—2'. (*Tisztesfü; tarlóvirág.*)

Tisztes H. *S. recta*. L.

19. FOGANÓTT. Galeopsis. L.

1. Szára lefelé álló, lelapult puha szőrös, s czikkei alatt nincs megvastagodva. 2.

Szára keményszőrű, s czikkei alatt meg van vastagodva. 3.

2. Levelei láncások, vagy hoszszukás láncások, csaknem épélűek; virága piros. — Szántóföldeken, vetések közt. ☉. Jul.—Oct. ½—1'. (*Kenderikefü; veres vajfü.*)

Veres F. *G. Ladanum*. L.

Válfojai: a.) Levelei láncások, hosszadadok, egyenlő fűrészesek; csészéje zöldes, durvaszörü; *G. latifolia*; b.) Levelei szálas láncások, ritka fűrész foguak; csészéje szürke bolyhos: *G. angustifolia*.

Szára levelei tojásdadok, ága levelei tojásdad-láncások, virága sárgás fejr. — Ugarokon, vetések közt, bozótokban. ☉. Jul.—Sept. 1—2'.

Sárga F. *G. ochroleuca. Lam.*

3. Bokrétája nyaka csészéjével egyenlő vagy kurtább, alsó ajaka közép karélya csaknem négyszögü, csipkés; virága piros, vagy fejr, alsó ajaka tövön pirosan pontozott, sárga folt van; levelei hosszás-tojásdadok, kihegyezettek; szára kemény, durva szörös. — Az előbbiekkal. ☉. Jul.—Aug. (*Tarka kenderfü; tarka vajfü.*)

Közönséges F. *G. Tetrahit. L.*

Bokrétája nyaka hosszabb, mint a csészéje. 4.

4. Szára keményszörü; nagy bokrétája kénsárga, alsó ajaka tövön czitromszinü, lilaszinü közép karélya fejr szegélyü, oldal metszetei közepöktől fogva fejrrek; levelei hosszad-tojásdadok, kihegyezettek. — A szigetek bozótaiban a ligetek vizmosásai mellett. ☉. Jun.—Sept. 1—3'.

Tarka F. *G. versicolor. Curt.*

Szára lefelé álló lelapult, ezikkei alatt kemény szörös; virága piros; levelei széles tojásdadok, kihegyezettek. — Az előbiekkal, ☉. Jul.—Sept. 1½—3'.

Szörösödő F. *G. pubescens. Bess.*

20. GYÖNGYHIM. *Leonurus. L.*

Alsó levelei tenyeresen öt metszetüek, bemetszett fűrészesek, 3 karélyuak, felső levelei tövön ékalakuak apró virágai halvány verhenyesek. — Romokon, árkok mellett, bozótokban. 4. Jul.—Sept. 2—4'. (*Sziverösitöfü.*)

Szurós Gy. *L. cardiaca. L.*

21. KAJTÁR. *Chaiturus*. Host.

Levelei alsó lapjai fejér ikrások, alsó levelei kerekded-tojásdadok, ritka fűrész foguak, felső láncsás levelein néhány fűrész foga van; apró virágai világos rózsaszíntek. — Az elébbivel, házak körül. ☉. Jul.—Sept. 1—3'.

Pemet K. C. *Marrubiastrum*. Rehb.

22. TÁTKANAF. *Lamium*. L.

1. Bokrétája nyaka egyenes, virága piros; alsó levelei nyelések, kerekdedek vagy szives tojásdadok, csikosak, a felsők nyeletlenek, szárölelők, karélyosak; csészéje fogai virágzás előtt és után be vannak záródva. — Mivelt földeken, utfeleken. ☉. Febr.—Nov. 2—10". (*Básony csalyánka*.)

Szárölelő T. *L. amplexicaule*. L.

Bokrétája meggörbült, görbülése alatt el van szűkülve. 2.

2. Virága fejér, bokrétája görbülése felett csipkésen elszélesedik, e csipke alatt meg elszűkül, s ebben belől egy ferdén álló szörkör van; levelei tojásdad-szivesek, kihegyezettek, egyenetlen fűrészesek. — A pilisi hagyok bozótaiban ritka. 4. Maj.—Jun. 1—2'. (*Fejér holt csalán; árva csalán*.)

Fejér T. *L. album*. L.

Virága piros. 3.

3. Levelei egyenetlen csipkés fűrészesek; bokrétája nyaka alig görbe, elszűkülésénél szörkör van benne. Kellemtelen szagu. — A legközönségesebb mindentűt. ☉. Febr.—Nov. 1/2—1'. (*Büdös holt csalán*.)

Piros T. *L. purpureum*. L.

Levelei egyenetlen fűrészesek, kihegyezett tojásdad-szivesek; bokrétája csöve keresztbe szűkült el- s elszűkülése alatt belől keresztbe álló szörköre van; virága nagy, lilaszínű alsó ajakán piros foltok vannak. —

Árnyas erdőkben és mindenütt. 24. Maj.—Aug.
 $\frac{1}{2}$ —1'.

Hódos T. *L. maculatum. L.*

23. MAMÓ. Galeobdolon. L.

Tövéről gyökerező ostorindákat hajt; levelei szives-tojásdadok; virága sárga; nyaka veres, alsó ajakán két narancsfolt van.—Árnyas ligetekben. 24. Maj.—Jun. 1— $1\frac{1}{2}$ '. (Sárga hóltsalán; pettegetett levelű hóltsalán; macskamamó.)

Vérestorku M. *G. luteum. Huds.*

24. PESZTERCZE. Ballota. L.

Levelei szives-tojásdadok; 5 fogu csészéje fogai tojásdadok, szákahegyűek. — Útfeleken, pallagokon. 24. Jun.—Aug. 2—3'. (Büdös fekete pesztercze; fekete pemet; bujdosó csalán.)

Fekete P. *B. nigra. L.*

25. BUNDI. Phlomis. L.

Tőlevelei tojásdadok, tövön mélyen szivesek, csipkés, a gyűrűi alatt állók hosszukás láncások; murvai áralakuak, kemény szőrűek. — Nedves réteken, árkok s töltések mellett, vetések közt. 24. Jun.—Jul. 2—4'.

Csicsókás B. *P. tuberosa. L.*

26. TARORJA. Teucrium. L.

1. Virágzata levelei hónaljaiban oldaltálló. 2.

Virágzata szárhegyi. 3.

2. Levelei kétszershárnyason hasogattak, gyűrűi 5—6 viráguak. — Hegyi és homoki száraz gyepeseken, köves helyeken. ☉. Jun.—Jul. $\frac{1}{2}$ —1'.

Tömjén T. *T. Botrys. L.*

Levelei nyeletlenek, lánecsás-hosszszudadok, csipkésen fűrészesek, fejér gyapjasok, az alsók vállban kerekék, a felsők alól elkeskenyedettek; gyűrűi 4 viráguak. — Vizenyős réteken, árkok és mocsárok mellett. 4. Jun.—Aug. 1—1½'. (*Vizi foghagyma; fodorka.*)

Hagymaszagu T. T. *Scordium. L.*

3. Gyűrűs virágzata fürtöt alkot, virágait környező levelei murva alakúak; gyűrűi 6 viráguak; levelei ékalakuan-tojásdadok; szára henyélő, felegyenesedő, szőrösödő. — Hegyi réteken, ligetek mellett. 4. Jun.—Sept. 2—8". (*Gamandor; zsuzsdánka; kis cserlevelű fű; sarlósfű.*)

Gamandor T. T. *Chamaedrys. L.*

Gyűrűi szárhegyi gömböt alkotnak; levelei szálas lánecsások, épelték, kivált alól molyhosak; kórós szára lecsepült. — Verőfényes hegyeken, homokokon és más mezőkön. 4. Jun.—Aug. 3—6".

Hegyi T. T. *montanum. L.*

27. KACSKANYAK. Ajuga. L.

1. Virágai levele hónaljaiban magánosak. 2.

Virágzata gyűrűs. 3.

2. Leveli három hasábuak, hasábjai szálasok; virága sárga, erős kellemetlen szagu. — Szántóföldeken, vetések közt. ☉. Jul.—Oct. 2—10". (*Kalincza; földi fenyő; köszvényfű.*)

Kalincza K. A. *Chamaepithys. Schreb.*

Leveli tojásdad-hosszszudadok, csaknem épelték, felálló, néha henyélő szárával együtt gyapjason-borzások; virága szennyes sárga, vagy szennyes fejér, erei pirosak. — A pere-sz.-mártoni erdőben. 4. Jun.—Jul. 1—1½'.

Szenynyes K. A. *Laxmanni. Bth.*

3. Töve gyökerező ostorindákat hajt; levelei kikarnyargatottak vagy alig csipkésék; virága kék, néha test-

szintű vagy fejtér. — Nedves réteken, ligetekben. 24.
 April—Jun. $\frac{1}{2}$ —1'. (*Közép nádályfü; fiasfü.*)
 Ostorindás K. *A. reptans. L.*

Töve ostorindátlan. 4.

4. Alsó murvái 3 karélyuak, a felsők gyűrűinél kurtábbak vagy alig akkorák; levelei hoszsuzadok, tompák, egyenetlen fogasok, virága kék, néha halvány veres. — Hegyi és homoki réteken. 24. Maj.—Jun. 3—9".
 Halmi K. *A. genevensis. L.*

Felső murvái gyűrűinél kétszerte hoszsuzabbak; kika-nyargatottan csipkések, alig szinesek; borzas gyűrűi gulaalakulag szárborítók; levelei hoszsuzadok, tompák, csipkésen fogasok. — Erdei gyepeken. 24. Maj.—Jul. $\frac{1}{2}$ —1'.

Tornyos K. *A. pyramidalis. L.*

51. Rend. Gubovirágfélék. Globulariaceae. D. C.

1. GUBÓVIRÁG. *Globularia. L.*

Tölevelei lapiczkások, hegyök kicsipett; szárlevelei lánésások, nyeletlenek; virágzata szárhegyi gömb; virágai kékek. — Hegyi nyílt réteken. 24. Maj.—Jun. 6—12".

Apró G. *G. vulgaris. L.*

52. Rend. Galambócfélék. Verbenaceae. Juss.

1. GALAMBÓCZ. *Verbena. L.*

1. Szára felálló; levelei ellenesek, 3 hasábuak, sallangosak; virágzata fonalalaku hoszszu füzér, virágai aprók, halvány pirosak. — Romokon, legelőkön, utfeleken stb. ☉. Jun.—Oct. 1—2 $\frac{1}{2}$ '. (*Szaporafü; galambfü; galambócz.*)

Szpora G. *V. officinalis. L.*

2. Szára henyélő; levelei ellenesek, kétszerszárnyason, a

felsőök szárnyason hasogattak; virágzata kurta füzér; apró virágai kékellők. — Faluk körül, Szolnok vidékén. ☉. Jan.—Sept. $\frac{1}{2}$ —1'.

Henye G. *V. supina*. L.

53. Rend. Borágófélék. Boragineae. Desv. Juss.

1. KUNKOR. *Heliotropium*. L.

Szára terepélyen ágas; levelei tojásdadok, épéltek, molyhosan érdesek; füzére féloldali, megkunkorodik. — Szántóföldeken, árkokban, utfeleken. ☉. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1'.

Europai K. *H. europaeum*. L.

2. SZEPLÉN. *Cerinthé*. L.

Szára felálló, felül ágas; levelei simák, tőlevelei nyélbe menő tojásdadok, szárlevelei tojásdad szives szárölelők; bokrétája 5 hasábu, hasábja hegyes fogu. — Szántóföldeken, gyepeken, kórakások mellett. ☉. $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{1}{2}$ '. (*Párduczfű; szeplőlapu; viaszfü.*)

Kis Sz. *C. minor*. L.

3. KIGYÓSZISZ. *Echium*. L.

1. Bibeszára hegye kétmetszetű. 2.

Bibeszára hegye ép; bokrétája csöve két anynyi, mint csészéje; porodái bokrétájánál hosszabbak, bokrétája veres; füzére ép; levelei széles láncások; az egész növény borzas. — Hegyi gyepeken, p. o. a sashegyen. ☉. és 4. is. April—Maj. 1—3'.

Veres K. *E. rubrum*. Jacq.

2. Füzére ép; bokrétája csöve kurtább, mint a csészéje; porodái lefelé hajlók, szélylyeltartók, s a bokréta karimájához támaszkodók, bokrétája kék; levelei láncások; az egész növény borzas durva szőrű. — Ut-

feleken, gyepeken. ☉. Maj.—Jul. 1—3'. *Tövises-v. vadatraczél; pirosító gyökér; terjőke.*)

Terjőke *K. E. vulgare. L.*

Fűzére kéttagu, tömött, porodája fehér bokrétájánál kétszerte hosszabb; láncsás levelei és szára a másik kettőnél sokkal borzasabb. — Hegyi és homoki száraz réteken. ☉. Jun.—Aug. 1½—4'.

Olasz *K. E. italicum. L.*

4. APÁCZ. *Nonnea. Med.*

Szára csaknem egyszerű; levelei láncsások, lelapult szőrűek, virága körül álló levelei tojásdad-láncsások; bokrétája eresze akkora, mint a csöve. — Szárazabb, kivált homoki gyepeken. ☉. Maj.—Jun. ½—1'. (*Lycopsis pulla.*)

Gyászoló *A. N. pulla. D. C.*

5. NADÁLYTÓ. *Symphytum. L.*

1. Gyökere orsóalaku, ágas; szára ágas, levelei szárrafutók, tőlevelei tojásdad-láncsások, nyélbe keskenyedők, a felsők láncsások; virága veres vagy lilaszínű, ritkán sárgás fehér. — Nedves réteken. 4. Maj.—Jul. 1—2'.

Fekete *N. S. officinale. L.*

2. Gyökere hengerded, ferdén álló, husos görcsös, vége csonka; szára egyszerű; levelei szárrafutók, tőlevelei tojásdadok, a felsők körkörösök, ezeknél az alsók kisebbek s virágzás idejére elszáradnak; virága halvány sárga. — Hegyi ligetekben. 4. Maj.—Jun. 1—1½'.

Gumós *N. S. tuberosum. L.*

6. ATRACZÉL. *Anchusa. L.*

1. Csészéje 5 fogu, vagy 5 metszetű; bokrétája csészéjénél hosszabb, bőltpikkelyei tojásdadok, selymesek, virága piros-lilaszínű; szára felálló, levelei láncsások.

Az egész növény durvaszőrü. — Mindenütt. ☉. néha 24. Maj.—Aug. 1—3'. (Ökörnyelvfű; mezei atraczel.)

Mezei A. A. *officinalis*. L.

Csészéje 5 hasábu, bokrétája csészéjével egyenlő. 2.

2. Szára felálló, ágas; levelei tojásdadok vagy hoszszukás láncások; bört pikkelyei hoszsudadok, hegyén ecset-szörteek; virága égszinkek. Az egész növény durvaszörös. — A vetések közt, árkok szélein Buda környékén. ☉. néha 24. Jun.—Aug. 2—4'.

Olasz A. A. *italica*. Retz.

Szára egyszerű, puhán érdeses szörte; levelei hoszszukások, mind két végén elkeskenyedök, csaknem fogasoltak; fürtjei párosak; fejer bört pikkelyei tojásdad-hoszsudadok, szélén szemszörteek, hegyén puposan behajlottak, kopaszok, virága kék. — A Naszál hegyén. ☉. Jun.—Jul. 2'.

Tompa A. A. *Barrelieri*. D. C.

7. NYAKÓ. *Lycopsis*. L.

- Levelei láncások, kikanyargatottan fogasok, kemény durvaszörteek; bokrétája csöve közepén meggörbült; virága kék. — Vetések közt Gödöllő vidékén, bőven. ☉. Maj.—Jun. 6—18". (*Anchusa arvensis*. Link.)

Biboresós Ny. *L. arvensis*. L.

8. VÉRTŐ. *Onosma*. L.

Szára igen ágas; levelei szálas láncások, serteszörteek, sertéi egy kopasz göbből nőnek ki; szálcásai felényiek, mint kopasz portokai. — Száraz hegyi és homoki gyepeken. ☉. néha 24. Maj.—Jun. (*Pirosító gyökér; sárga atraczel*.)

Szúrós V. O. *echioides*. L.

9. KÓMAG. *Lithospermum*. L.

1. Bokrétája elébb rózsa, azután kékszinű, torka szörös,

5 ránczba van szedve; szára durvaszörű 2—3 águ, nem virágzó szára terjedő; levelei láncsások, meglehetősen hegyesek; magva fejér sima. — Ligetekben, vágásokon. 24. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '.

Változó K. *L. purpureo coeruleum. L.*

Bokrétája fejér vagy sárgás fejér. 2.

2. Szára felálló, igen ágas, levelei láncsások, hegyesek, érdesek; magva fejér, sima. — Ligetekben, utfelekben. 24. Maj.—Jul. $\frac{1}{2}$ —3'. (*Madárköles; gyöngyköles; napkása; tengeri kömagva fü.*)

Gyöngy K. *L. officinale. L.*

Szára felálló, csak a tetején ágas; levelei láncsások, lelapult kurtaszörűek; termés csészéje ritkán álló, termése ránczos barna. — Gyepeken, vetések közt. ☉. Maj.—Jul. 1—3'.

Mezei K. *L. arvense. L.*

10. GÁLNA. *Pulmonaria. L.*

1. Nemvirágzó töve külső levelei nyelesek, szívesek; kocsányja gatyás; virága előbb veres, azután lilaszínű. — Ligetekben, vágásokban. 24. Apr.—Maj. 1—2'. (*Tüdőfü; gálna.*)

Pettegetett G. *P. officinalis. L.*

2. Szára sertésszörű, sertéi közt puha szőrök is vannak; tölevelei hosszunyelttek, körkörös láncsások, szárlevelei hosszudad-láncsások, a felsők félig szárölelők; virága előbb veres, azután kék. — Ligetekben, vágásokban. 24. April—Maj. 3—18'.

Tüdő G. *P. angustifolia. L.*

11. ALKANNA. *Alkanna. Tausch.*

Szára henyélő s felegyenesedő, alig ágas, borzas; tölevelei nyélbemenők, lapiczkás láncsások, a felsők láncsások, épelttek, virága szép kék. Gyökere barna-piros, a papírt és kezét sötétpirosra festi. — Homo-

kon mindenütt. 4. April—Jun. $\frac{1}{2}$ —2'. (*Lithospermum tinctorium*. D. C.) (*Piros ökörnylev; pirosító fű; vad ökörnylev.*)

Festő A. A. *tinctoria*. Tausch.

12. SÜN MAG. *Echinosperrum*. S.

Szára felül ágas; levelei láncások, lelapult szőrűek s szemszőrűsek; bokrétája csészéjénél hosszabb; magva oldalán két sor horgas tüske van. — Romokon, falakon, útleleken. ☉. Jul.—Aug. 1—2'.

Bojtorján S. E. *Lappula*. L.

13. NEFELEJTS. *Myosotis*. L.

1. Csészéje lelapult szőrű, magva megérésekor nyílt. 2. Csészéje felálló, horgas szőrű, 5 metszetű. 3.
2. Tőgyökere dűlten áll, terjedő; szára négyszögű; szárlevelei hosszukás láncások, meglehetősen hegyesek; bibeszára akkora mint a csészéje; bokrétája égszin kék; boltpikkelyei elébb sárgák, később verhenyes sárgák. — Posványok, árkok s mocsárookban. 4. Maj.—Jul. 10—15", (*Nefelejts.*)

Mocsári N. M. *palustris*. With.

Tőgyökere függőleg áll; szára hengeres; szárlevelei szálas hosszudadok, tompák; bibeszára igen kurta, bokrétája olyan mint az elébbié, de a metszetei kisebbek. — Terem az elébbivel együtt. ☉. Jun.—Jul.

Pázsitos N. M. *caespitosa*. Schult.

3. Termése kocsányja csészéjénél kurtább; bokrétája csöve még egyszer akkora, mint a csészéje; portokai boltpikkelyéig érnek; bokrétája színe kezdetben sárga, azután kékes, végre sötét kék; szárlevelei szálas hosszudadok, tompák. — Nedveses gyepeken. ☉. Maj.—Jun. 2—12".

Változó N. M. *versicolor*. Pers.

Termése kocsányja csészéjével egyenlő, vagy annál alig hosszabb. 4.

4. Csészéje metszetei virágzás után felállva záródnak össze; bokrétája eresze vizirányos; szárlevelei hosszudad láncások, hegyesecskék. — A budai, sz.-endrei stb. erdők vizenyős helyein. ☉. Maj.—Jul. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '.

Erdei N. *M. sylvatica. Ehrh.*

Csészéje metszetei virágzás után is nyitva maradnak. 5.

5. Termése csészéjének kocsányjai vizirányoson állanak; harangalaku bokrétája csöve be van záródva; szárlevelei hosszudadok, tompák. Az egész növény borzas. — Száraz gyepeken. ☉. Maj.—Jun. 1—12".

Borzas N. *M. hispida. Schlect.*

Termése kocsányjai csészéinél kétszerte, vagy még hosszabbak. 6.

6. Termése kocsányjai felálló, vagy egykissé oldalra kihajló; termése csészéi be vannak záródva; bokrétája eresze homorú; szárlevelei hosszudad-láncások; szára ágas s leveleivel együtt szőrös. — Budán ritka, a kerepesi, gödöllői erdőkben bőven. ☉. Jun.—Aug. 8—18".

Közép N. *M. intermedia. Link.*

Termése kocsányjai letüremlettek; apró bokrétája karélyai épek; kevés virágu fürtje tövén leveles; szárlevelei hosszudad láncások, ritka szőrtek és szemszőrösek. — A pilisi és vácsi hegyek erdeiben. ☉. Maj.—Jun. 1— $1\frac{1}{2}$ '.

Kevésvirágu N. *M. sparsiflora. Mikan.*

14. MAGISZÁK. *Asperugo. L.*

Szára ágas, henyélő, kurta visszás fulánkokkal rakott; hosszudad láncás érdes levelei szemszőrösek; kurta kocsányu apró, s pirosas kék virágai hónaljiak; termése csészéje nagyra megnő. — Utfeleken, árkok partjain mindenütt. ☉. Maj.—Jun. 1—3'.

Henye M. *A. procumbens. L.*

15. ÁRNÓ. *Cynoglossum*. L.

Szára felálló; levelei finom szürke molyhossága miatt puha tapintatúak; alsó levelei széles láncások, nyélbe keskenyedők, szárlevelei szálaláncások, mind épéltek; fürtjei murvátlanok; bokkrétája eresze harangalaku. — Útfeleken, árokpartokon, szántóföldeken, vágásokon. ☉. Maj.—Jul. 1—3'.

Orvosi *Á. C. officinale*. L.

16. KÖLDÖNCZ. *Omphalodes*. Tourn.

1. Tőlevelei szives tojásdadok; szárlevelei tojásdadláncások; virágot termő szára felálló, kopasz, felül szőrös; virágzata fürtös; terméketlen szára henyélő's terjedő. — A megye síkján a Baja felé eső erdőkben. ♀. Kora tavasszal. 2—6''.

Tavaszi K. *O. verna*. Mönch.

2. Tőlevelei lapiczkások; szárlevelei tojásdad láncások, az alsóbbak ellenesek; mindkét oldalukon érdesek; egy virágu kocsányjai hónaljiak; alig két águ szára henyélő. — Árnyas erdőkben, a budai Jánoshegy északi oldalán. ☉. Apr.—Maj. 6—9'.

Nefelejts K. *O. scorpioides*. Lehm.

54. Rend. Szulákfélék. *Convolvulaceae*. Vent.

1. SZULÁK. *Convolvulus*. L.

1. Levelei szálaláncások, hegyesek, gyapjasok; szára ágas, lecsepült; csészéje gyapjas; töltéséres bokkrétája világos, szőrös ránczai sötét rózsaszínűek. — Hegyi nyílt réteken Buda körül. ♀. Jun.—Jul. ½—1'.

Rózsaszínű Sz. *C. Cantabrica*. L.

Levelei nyílalakuak. 2.

2. Nyílalaku levelei vállban hegyesek; kicsiny murvája virágától távol áll; töltéséres bokkrétája fejez vagy

verhenyes. — Szántóföldeken, réteken, kertekben. 24. Maj.—Sept. (*Kis szulák; szulák; folyófü; iszapfü.*)

Kis Sz. *C. arvensis. L.*

Nyilalaku levelei vállban csonkák; szives nagy murváí csészéjét befoglalják; töltséres bokrétája nagy, fejr. — Gyepükön; bokrokon. 24. Jun.—Aug.

Nagy Sz. *C. sepium. L.*

2. FÜNYÜG. *Cuscuta. L.*

1. Bokrétája csöve kétanynyi, mint a karimája, csövében levő pikkelyei oldalára lapulva felállók, egy terméjű; virágzata füzéres; termése majdnem borsónyi. — Bokrokon és fákön, kivált nyár- és füzfákön élőködik; található a Sz. Gellért és a Nádorkertje közt a Duna parton. ☉. Jun.—Sept.

Egyterméjű *F. C. monogyna. Vahl.*

Bokrétája csöve akkora, mint a karimája. 2.

2. Bokrétája csövében levő pikkelyei oldalára lapulva felállók; bibéi fonalalakuak; virágzata csomós; virágai verhenyesek. — Csalánon, kenderen s füzeken élőködik. ☉. Jun.—Jul. (*Aranka; fecskefonál; görényfü; köszvényfü.*)

Fonál *F. C. europaea. L.*

Bokrétája csövét egymásfelé hajló pikkelyei bezárják; bibéi fonalalakuak; virágzata csomós; virágai verhenyesek. — Adémután, Reketytyén és a Lóherén stb. élődik. ☉. Jun.—Aug.

Kakuk *F. C. Epythimum. L.*

55. Rend. Csucsórfélék. *Solanaceae. Barth.*

1. FÁNZÁR. *Lycium. L.*

Szára gindár; levelei láncsások, nyélre keskenyedők; bokrétája karimája akkora, mint a csöve. — Gyepükben elvadulva, mivelik is. †. Jun.—Jul.

Pongyola *F. L. barbarum. L.*

2. CSUCSÓR. *Solanum*. L.

1. Levelei páratlan csonkatollas- szárnyasok; szára szegletes, szőrös; földalatti tövein gumókat terem. Mivelik. ☉. Jun.—Jul. (*Földi alma; pityóka; krumpér; kolumpér; csucsorka.*)

Burgonya Cs. *S. tuberosum*. L.

Levelei nem szárnyasok. 2.

2. Szára cserjésedő, kapaszkodó, kopasz; alsó levelei szives-tojásdadok, a felsők dárdások; virága sötét lilaszinű; termése veres bogyó. — Gyepükben, bokrokban, vizenyős helyeken. ☽. Jun.—Aug. 3—4'. (*Veres v. vízi ebszöllő.*)

Kecserédes Cs. *S. Dulcamara*. L.

Szára fűnemű; levelei tojásdadok, csaknem kótaalakúak, öblösen fogasok, görbehegyű ritka szőrtek; virága fejér; termése fekete, néha sárgás v. verhenyes bogyó. Mérges. — Mivelt helyeken, kertekben. ☉. Jul.—Sept. 1—1½'. (*Ebszöllő; szépszöllő.*)

Fekete Cs. *S. nigrum*. L.

3. PÁPONYA. *Physalis*. L.

Levelei rendszerint párosak, egymás mellől indulnak, hosszu nyelűek, tojásdadok, épelűek, vagy habosak; virágai hónaljiak, piszkos-fejérek, pirosan ereztettek; skarlátpiros bogyóját felfuvott veres csészéje zárja magába. — Árnyas erdőkben, gyepük és szőlőskertek mellett. ♀. Jun.—Jul. ½—1½'. (*Muharcz; zsidócseresznye; körontófü; venusköldöke.*)

Piros P. *P. Alkekengi*. L.

4. NADRAGULYA. *Atropa*. L.

Szára ágas, párosan álló s egyenetlen nagyságu; levelei tojásdadok, nyélrefutók, épelűek, hegyesek; virága piszkos barna lilaszinű; fénylő bogyója sötét piros; söt fekete. Halálos mérég. — Árnyas erdőkben a

budai hegyeken bőven. 2. Jun.—Jul. 2—6'. (*Nadrágulya; ragyfü; farkas-cseresznye; mérges cseresznye.*)

Maszlagos N. A. *Belladonna. L.*

5. REDÓSZIROM. *Datura. L.*

Levelei nyelesek, tojásdadok, öblösen s egyenetlenül fogasok; virágai szára hegye villái közt magánosak; tokja tüskés. Mérges. — Telekes helyeken; trágyadombokon. ☉. Jun.—Aug. 1—3'. (*Csudafa; maszlag; csattantó.*)

Maszlagos R. D. *Stramonium. L.*

6. CSALMATOK. *Hyosciamus. L.*

Szára és levelei ragacsos bolyhuak; levelei tojásdadok, szárnyason hasogatott öblösek, az alsók nyelesek, a felsők szárülelők, virágai csaknem kocsánytalanok; bokrétája violaszin erezetű piszkos halványsárga. Igen mérges. — Telekes helyeken, utfeleken, vágásokon. ☉☉. vagy ☉. Jun.—Aug. 1—3'. (*Beléndfü; bolondító fü; disznóbab.*)

Bolondító Cs. II. *niger. L.*

7. DOHÁNY. *Nicotiana. L.*

1. Levelei tojásdadok, épélűek, nyelesek; csészéje metszetei kerekdedek, tompák, bokrétája gyertyatartó-alaku, sárgás zöld. — Mivelik, most már telekes helyeken s faluk körül vadon is nő. ☉. Jul.—Aug.

Kapa D. N. *rustica. L.*

2. Levelei hosszudad-láncásak, kihegyezettnek, nyeletlenek, az alsók szárrafutók; bokrétája torka felfuvódott hasas, piros. — Mivelik, vadon ritka. — ☉. Jul.—Aug.

Közönséges D. N. *Tabacum. L.*

56. Rend. Tákajakfélék. Scrophulariaceae. R. Br.

1. FARKKÓRÓ. *Verbascum*. L.

1. Virágzata 4- vagy sokvirágu csomókból álló füzérnek látszik. 2.

Virágzata fürtös. 9.

2. Levelei egészen vagy félig szárrafutók. 3.

Levelei nem futnak a szárára. 5.

3. Levelei félig szárrafutók, csipkések, sárgás molyhosak, körkörösök, vagy hosszudad-láncásók, a felsők tojásdad kerek, kihegyezettek; hosszabbik két szálcája kopasz, vagy a végén alig szőrös, másfélszer, vagy kétszerte hosszabb mint a féloldalára futó portoka. — Erdőkben, szántóföldeken, utfeleken. ☉. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ —5'.

Szöszcvő *F. V. phlomoides*. L.

Levelei oly módon futnak a szárára, hogy levél levelet ér. 4.

4. Bokrétája töltéses; porodái fehér gyapjasok, két hosszabbik kopasz szálcája a féloldalára lefutó portokánál négyszerte hosszabb. — Telekes helyeken, ugarokon, utfeleken. — ☉. Jul.—Aug. 2—5'. (*V. Thapsus*. L.) (Ökörfarkkóró; királygyertya; gyapjufű.)

Ökör *F. V. Schraderi*. Meyer.

Bokrétája kerékalaku; szálcái fehér gyapjasok, a két hosszabbik kopasz szálcája, másfélszer vagy kétszer akkora, mint a reájok féloldalon hosszan lefutó portokuk. — ☉. Az elébbivel. Jul.—Aug. 2—3'.

Keskenylevelű *F. V. thapsiforme*. Schrad.

5. Szálcáin levő gyapja fehér. 6.

Szálcáin levő gyapja piros. 7.

6. Levelei ép- és habos-élűek, molyhosak, molyha állandó, az alsók hosszuk, hegyesek és nyélbe keskenyedők, szárlevelei szivesek, fülesek s nyeletlenek. — A me-

gye hegyi vidékein, p. o. Sz.-Endre körül, pallagon és patakok mellett. ☉. Jun.—Aug. 3—5'.

Ékes F. *V. speciosum*. Schrad.

Levelei csipkések, felső lapjaik csaknem kopaszok, az alsók porosan molyhosak, felső leveleik nyeletlenek, tojásdadok, kihégyezettek; ágai fel- s kissé szélylyel-állók, tornyosan bugásak, éles ormójuak; virága sárga, néha fejér. — Telekes helyeken, szántóföldek s utak mellett, erdőkben ritka. ☉. Jun.—Aug. 2—4'.

Fedelékes F. *V. Lychnitis*. L.

7. Virága rozsdaszínű; kocsányjai csészéinél sokkal hosszabbak; levelei csipkések, alsó lapjaikon molyhosak, alsó levelei nyelesek, hosszuk, a felsők hosszszas-tojásdadok, hegyesek, nyeletlenek, szívesen szárölelők. — A pesti és vácsi homoki mezőkön, réteken. ☉. Maj.—Jul. 1—3'.

Füstfogta F. *V. rubiginosum*. W. K.

Virága sárga. 8.

8. Szára felső része élesen ormós, pirosas fekete; alsó szárlevelei vállban szívesek, hosszszunyelűek, a felsők tojásdad-hosszszuk, alól mind molyhosodók, csomókból álló fürtje megnyult. — Mindenféle gyepeken. ☉. Jun.—Jul. 1—3'.

Fekete F. *V. nigrum*. L.

Szára felső része és bugásan álló ágai hengerdedek, pirosas feketék; alsó levelei tojásdad-hosszszudadok, nyélbe keskenyedők, vagy alig szívesek, a középsők kurtanyelesek, a felsők nyeletlenek. — A budai ligetek, és a sikság gyepein. ☉. Jun.—Aug. 2—3'. (*V. austriacum*. Schrad.)

Karcsú F. *V. orientale*. M. B.

9. Levelei alsó lapjaikon molyhosak, tőlevelei nyelesek, tojásdadok, vagy hosszszukások, csipkések, közép és felső levelei tőleveleinél sokkal kisebbek, nyeletlenek, apró csipkélűek; kocsányjai murvánál sokkal hosszabbak; virága sötét lilaszínű. — Réteken, ki-

vált nedves helyeken. ☉. Jun.—Aug. 1—2'. (*Kékmolyfü; kékvirágú ökörfarkkóró.*)

Violaszin F. V. *phoeniceum*. L.

Levelei kopaszok, az alsók visszás-tojásdadon hoszsuk, vállban elkeskenyedettek, öblösek, a felsők hoszsuk, hegyesek, kétszeres csipkések; kocsányjai murvainál másfélszer vagy kétszer hoszsabbak. — Réteken és legelőkön mindenütt. ☉. Jun.—Jul. 1—3'. (*Molyfü; penészfü.*)

Molyüző F. V. *Blattaria*. L.

2. GYUJTOVÁNY. *Linaria*. Tourn.

1. Szára lesepült, fonalaku. 2.

Szára felálló. 3.

2. Levelei tojásdad-dárdások, a legalsók tojásdadok; sarkantyuja egyenes, virága fejéres, felső ajaka belől lila, alsó ajaka sárgaszínű. — Homoki réteken, szántóföldeken, a vetések közt. ☉. Jul.—Sept. 3—18".

Cseplesz Gy. L. *Elatine*. Mill.

Levelei kerekded-tojásdadok, épélűek; sarkantyúja ivalakuan görbe, virága fejéres sárga színű, felső ajaka pirosas. — Az elébbivel. ☉. Jul.—Aug.

Kétszínű Gy. L. *spuria*. Mill.

3. Virágai levelei hónaljaiból magánosan nőnek; kocsányja csészéjénél háromszorta hoszsabb; virága világos lilaszínű, ajakai sárgák, levelei tompaláncások. Az egész növény ikrás szőrös. — Réteken, szántóföldeken, a vetések közt. ☉. Jun.—Sept. $\frac{1}{2}$ —1'.

Apró Gy. L. *minor*. Desf.

Virágzata szárhegyi fürtös vagy füzéres. 4.

4. Alsó levelei négyenként gyűrűsen állanak, a felebbesők váltogatók szálások, mindkét végükön kihegyesedők; csészéi kocsányjaival együtt ikrás szőrösek; magvai szárnyasok, simák. — Száraz réteken és szántóföldeken, vetések közt. ☉. Jun.—Sept. $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{1}{2}$ '.

Ügari Gy. L. *arvensis*. Desf.

Levelei váltogatók vagy ziláltak. 5.

5. Főkocsányja kocsánykáival együtt ikrás szórös; fürtje tömött, söt fedelékes; virága sárga, magva szárnyas, közepén görcsösen érdes; levelei láncsás szálások, hegyesek, tömött zilált állásuak. — Mindenütt. 24. Jun.—Sept. 1—2½'. (*Lenlevelü fü; gyujtovány; pinyö.*)

Közönséges Gy. *L. vulgaris. Mill.*

Főkocsányja és kocsánykái kopaszok. 6.

6. Levelei szálások, vagy szálás láncsások, hegyesek, 3 inuak; fürtjei bugásak; hosszu sarkantyui egyeneskék. — Száraz homoki réteken; p. o. Pest körül. 24. Jul.—Sept. 1—2'.

Lenlevelü Gy. *L. italica. Trevir.*

Levelei láncsások, kihégyezettek, nyeletlenek; fürtjei veszzósek, girbe-gurbák, bugásak; áralaku sarkantyui egyenesek. — Hegyi és homoki réteken, utfeleken stb. 24. Jun.—Sept. 1—4'.

Fakó Gy. *L. genistifolia. Mill.*

3. PINTYÓ. *Antirrhinum. L.*

Levelei ellenesek, vagy váltogatók, láncsások, kopaszok; virágzata fürtös; csészéje metszetei tojásdadok, tompák, bokkrétájánál sokkal kurtábbak. — Szántóföldeken, vetések közt. Mérges. ☉. Jul.—Aug. 3—12''.

Gunyás P. *A. Orontium. L.*

4. TÁKAJAK. *Scrophularia. L.*

1. Virágai hónaljiak; kocsányja 1—2 vagy sokvirágu, s ez esetben sátorozó; csészéje metszetei hosszukások, prémetlenek, meglehetősen hegyesek, hegyeik hátragörbültek; kétszer csipkés és szives levelei szárával együtt gyapjasok. — Erdőkben, bozótokban, a pilisi és visegrádi hegyeken. ☉. Maj.—Jul. 1—3'.

Tavaszi T. *S. vernalis. L.*

Virágai szárhegyi fürtösek. 2.

2. Levelei tojásdad-hosszszudadok, vagy tojásdad-szivesek, kopaszok, kétszer fűrészesek, a levél válla felett eső fogai hosszabbak, s hegyesebbek, mint a levél hegye felé esők; szára élesen négyszögű; csészéje metszetei tojásdadok s hártzával keskenyen szegélyezettek. — Nedves helyeken, ligetes és árnyas réteken. 4. Jun.—Aug. 2—4'. (*Fekete cseresznye; fekete bodza; torokgyékfü; varju mogoró.*)

Bodza T. *S. nodosa. L.*

- Levelei szives-hosszszudadok, vagy tojásdad-szivesek, fűrészesek, az alsó fűrész fogai a felsőknél apróbbak; szára és kocsányjai szélesen gatyásak; csészéje metszetei hártzával szélesen szegélyezettek. — Mocsárookban és fűzesekben. 4. Jun.—Aug. 2—4'

Vízi T. *S. Ehrhartii. A. Stev.*

5. CSIKORKA. *Gratiola. L.*

- Nyeletlen és láncsás levelei ellenesek, apró fűrész fogak; kocsányjai hónaljiak s egy viráguk. — Nedves réteken és mocsárookban. Mérges. 4. Jun.—Sept. 1/2—1'. (*Csikorgófü; innyujtófü.*)

Réti Cs. *G. officinalis. L.*

6. ISZAPROJT. *Limosella. L.*

- Tőgyökere fonalalaku, ostorindás; lapiczkás tőlevelei hosszú nyelűek; tőkocsányja egy virágú; apró virága fejéres-testszinű. — Kiöntésekben, s az áradás visszahúzódása után a félig kiszáradt fenekekben. ☉. Jun.—Sept. 1—2".

Seppendékes I. *L. aquatica. L.*

7. GYÜSZÜVIRÁG. *Digitalis. L.*

1. Felálló szára enyvesen gyapjas; tőlevelei nyélbe keskenyedők, tojásdad-hosszszudadok; szárlevelei félig szár-

ölelők, alól szőrösödők; hónalji virágai magánosak; bokrétája kívül szőrösödő, piszkos sárga, belső része barnán tarkázott. — Hegyi és ligeti gyepeken. 24. Jun.—Aug. 1—3'. (*D. ochroleuca. Jacqu.*)

Nagyvirágu Gy. *D. grandiflora. Lam.*

2. Felálló szára teteje felé gyapjas; nyeletlen levelei lán-
csások, kopaszok, vállban szemszőrösek; fürtös vi-
rágzata szárhegyi, tömött, gyapjas; bokrétája külső
része rozsdaszínű erezetes, enyveskés gyapjas, belől
fényes. — Pomáz és Békás-Megyer környékén bok-
rokkan s a szőlők gyepüi mellett. 24. Jun.—Jul.
1—3'. (*D. lanata. Ehrh.*)

Gyapjas Gy. *D. fuscescens. W. K.*

8. SZIGORÁLL. *Veronica. L.*

1. Virágzata fürtös. 2.

Virága magános hónalji; termése kocsányja lefelé gör-
bült. 18.

2. Fürtje hónalji. 3.

Fürtje szárhegyi. 11.

3. Öthasábu csészéje, hasábjai egyenlők. 4.

Öthasábu csészéje hasábjai közt a hátulsó kisebb. 9.

4. Levelei kopaszok. 5.

Levelei szőrösek. 7.

5. Lapított s keresztbe széles tokja teteje kicsipett; nye-
letlen s hegyes levelei szálas lánccsások, s hegyök felé
alig fogasok; fejéres virágaiban verhenyes vagy kék
csikok vannak. — Vizenyős helyeken, mocsárok mel-
lett. 24. Jun.—Sept. $\frac{1}{2}$ —1'.

Hajfürtös Sz. *V. scutellata. L.*

Lapított kerekded tokja alig kicsipett. 6.

6. Nyeletlen levelei lánccsások, vagy tojásdadok, hegyesek,
alig fűrészeselek; virága sötétkékekkel erezett világos
kékszínű. — Vizenyős helyeken. 24. Maj.—Aug. 1
—2'. (*Vizi pólé.*)

Pólé Sz. *V. Anagallis. L.*

Kurta nyelű, körkörös vagy hosszukás levelei tompák csipkésen fűrészeselek; lapított tokja kissé duzzadt; virága kék. — Források, patakok és mocsárokbán. 24. Maj.—Aug. 1—2'. (*Deréce; vízi pólé; vízi saláta; téli saláta.*)

Deréce Sz. V. *Beccabunga. L.*

7. Szára két sor szőrű; tojásdad levelei csaknem nyeletlenek, csipkésék; viszsás-tojásdad tokja háromszögű; élénk kékszinű virágai sötétkékekkel eresztek. — Réteken és legelőkön mindentűt. 24. Apr.—Jul. 1/2—1'. (*Fátyú verónika.*)

Cser Sz. V. *Chamaëdrys. L.*

Szára köröskörül szőrös. 8.

8. Hoszsú nyelű levelei tojásdadok, csipkésen fűrészeselek; lapos és kopasz tokja igen széles, tövén, hegyén ki van csipve, szemszőrös; fejéres kék virága sötéttel csikozott. — Hegyi réteken és ligetekben, Pilis-Csaba, Sz.-Kereszt és Visegrád felé. 24. Maj.—Jun. 6—8'.

Hegyi Sz. V. *montana. L.*

Kurta nyelű levelei viszsás-tojásdad körkörösök, vagy hosszukások, fűrészeselek; szára érdeses szőrű, tövön gyökerező; fürtje tömött, sok virágú; felfelé álló termése kocsányja háromszögű, viszsás-szíves, tompán kicsipett tokjánál kurtább. — Hegyi réteken, hegy oldalakon bőven. 24. Jun.—Aug.

Orvosi Sz. V. *officinalis. L.*

9. Terméketlen szárai henyélők, a virágzók felegyenesedők; kurta nyelű levelei szálas láncások csipkésen fűrészeselek; viszsás-tojásdad tokja alig kicsipett; virága világoskék. — Száraz réteken. 24. Maj.—Jul. 3—12'.

Lecsepült Sz. V. *prostrata. L.*

Mindenik szára felálló, vagy ivalakulag meghajolt tövéről felegyenesedő; viszsás-tojásdad tokja hegyesen kicsipett. 10.

10. Alig nyeles és láncás levelei csipkésék vagy szárnya-

son hasogatott fogasok; virága szép kék. — Homoki mezőkön, ritka. 24. Maj.—Jul. $\frac{1}{2}$ —1'.

Sallangos Sz. *V. austriaca*. L.

Válffajai: a) levelei láncások, vagy láncsás szálasok ritka csipkés-fűrészkes foguak: *dentata*; b) levelei láncsások, vagy láncsás szálasok, szárnyason hasogatott fűrészkesek: *pinnatifida*.

Nyeletlen levelei tojásdadok vagy hosszukások, vállban alig szivesek, mélyen fűrészkesek; virága kék. — Hegyi réteken, vágásokon, gyepükben. 24. Maj.—Jul. $\frac{1}{2}$ —2'.

Széleslevelű Sz. *V. latifolia*. L.

Válffajai: a.) Szives vállu levelei szárölelők: *V. latifolia major*. Schrad.; b.) tojásdad levelei leginkább hosszukások: *V. latifolia minor*. Schrad.; A. *V. Teucrium*. L. vagy ezzel, vagy a *V. austriaca*-val azonos.

11. Szárhegyi fürtje magános, vagy ez alatt még számos oldali fürtje van; bokrétája csöve hengeres. 12.

Fürtjei, vagy a szára vagy ágai hegyén állanak; bokrétája csöve igen kurta; szárlevelei lassankint átmennek murvába. 14.

12. Murváikocsányjával vagy egyenlők, vagy kurtábbak, szálas láncsások; levelei egyszeresen vagy kétszer fűrészelték. — Magasan fekvő réteken, vágásokon, Budán a Farkasvölgyön. 24. Jun.—Aug. 1—2'. (*V. foliosa*. W. K.)

Fatytyu Sz. *V. spuria*. L.

Murváikocsányjainál hosszabbak; hosszu fürtjei igen tömöttek. 13.

13. Kihegyezett láncsás levelei, egész a hegyéig élesen kétszer fűrészkesek; murváikocsányjával szálas áralakuak. — A szigeti vizenyős réteken, a Zagyva és a Tisza mellett eső mocsárookban. 24. Jun.—Aug. $1\frac{1}{2}$ —2'.

Hosszszulevelű Sz. *V. longifolia*. L.

Tojásdad-láncsás, alsó levelei tompák, a felsők hegyesek, csipkésen fűrészkesek, a hegyök felé épültek;

fürtje igen tömött, csaknem füzér. — Minden száraz réten, 24. Maj.—Aug. $\frac{1}{2}$ —2'. (*Kék macskafark.*)

Macskafarku Sz. V. *spicata*. L.

Egyébféle válfajai közt terem nálunk a szőrösödő alól csaknem kopasz levelű, s keskeny metszetű bokkrétájú: *V. cristata*. *Berrh*, vagy a *V. Orchidea*. *Cranz*.

14. Paizsalaku magvai laposak. **15.**

Medencezalaku magvai homorúak. **17.**

15. Gyökere évelő; tojásdad vagy hoszszukás levelei alig csipkések, az alsók apróbbak, kerekdedek, a felsők láncsások, épéltek; lapított tokja keresztbe szélesebb s tompán kicsipett; fejéres virága kékes csiku. — Erdőkben és nedves réteken. 24. Maj.—Sept. 3—15".

Kakuk Sz. V. *serpyllifolia*. L.

Gyökere egy nyári s vékony. **16.**

16. Levelei szives-tojásdadok, csipkések, a felsők láncsások s épéltek; tokja lapított, visszás-tojásdad, két karélyu s szemszörös; virága kék. — Réteken, legelőkön, mivel tereken. ☉. Mart.—Jun. 4—12".

Ugar Sz. V. *arvensis*. L.

Alsó levelei tojásdadok s épek, a felsők szárnnyason hasogattak, a legfelsők láncsások; tokja lapított visszás-szives és szemszörös; igen apró virága kék. — Minden gyepen. ☉. Apr.—Maj. 1—4'.

Tavaszi Sz. V. *verna*. L.

17. Alsó levelei tojásdadok, a középsők 3—5 ujjúak, a legfelsők láncsások; szára és ágai sokvirágú, ritkás fürtűek, virága kék. — Minden gyepen, kivált a homokon. ☉. Mart.—Maj. 2—6".

Ujjas Sz. V. *triphyllos*. L.

Alsó és közép levelei szives-tojásdadok, csipkések tompák, a felsők láncsások; virága sötét kék. — Homoki gyepeken. ☉. Apr.—Maj. 2—5".

Kora Sz. V. *praecox*. L.

18. Levelei tojásdadok, csaknem szivesek, fűrészesen csipkések; tokja zilált ikrás szőrű; virága téjszintű, felső

karélya kék vagy verhenyes. — Szántóföldeken és legelőken mindenütt. ☉. Mart.—Jun. 2—6".

Mezei Sz. *V. agrestis*. L.

Levelei szives-kerekdedek, csipkésen, csaknem 5 karélyuak; tokja gömbded 4 karélyu; csészéje metszetei szivesek, elvirágzás után felállók. — Gyepeken és mivelt téreken. ☉. Mart.—Jul. 6—12".

Pallagi Sz. *V. hederifolia*. L.

9. SZÁLKACSEK. *Euphrasia*. L.

1. Kurtább porodái tokjain egy hosszú szálla van, hosszabb porodái tokjai kurtább szállájauak; nyeletlen levelei tojásdadok, többnyire 5 foguak; bokkrétája felső ajaka két karélyu, karélyai szélylyel állók, 2—3 fognak, alsó ajaka 3 metszetű, metszetei mélyen kicsipittek, virága fejéres vagy kékellő, alsó ajaka sárga foltos, a felső lila csiku. — Száraz és nedves gyepeken, ligetekben. ☉. Jun.—Sept. 3—12". (*Efrázsia*; *szemfü*; *szemvidító fü*.)

Szemvidító Sz. *E. officinalis*.

Válfajai: a) Ikrás ritka szőrű, pálhái szállahegyűek, nagy virágu: *pratensis*; — b) ikrátlan lelapult göndörszőrű, levele fogai hajszállahegyűek: *nemorosa*.

Portokjai egyenlő szállájauak. 2.

2. Bokkrétája testszinű, néha fejr, erősen szőrösödő; felső ajaka lapított, csonka; portokai hegyeit gyapjai egybekötik; széles vállal kezdődő levelei elkeskenyednek, szálas láncások, ritka fűrészfoguak. — Homoki s hegyi réteken gyakori, a nedves helyeket szereti. ☉. Jul.—Sept. 6—12".

Fogáncs Sz. *E. Odontites*. L.

Bokkrétája sötét sárga, szakálas, szemszörös; porodái bokkrétájánál hosszabbak, portokai kopaszok, szabados; felső ajaka lapított, csonka; levelei szálas láncások, hegyesek, épélűek vagy ritka fűrészfoguak. — Az elébbivel. ☉. Jul.—Sept. 6—12".

Sárga Sz. *E. lutea*. L.

10. LAPÓR. *Rhinanthus*. L.

1. Murvái egyenlő szintűek, a felsők bevagdaltan fűrészesek, fogai hegyesek; egyenes csövű bokkrétája felső ajakán tojásdad-kurta fogai vannak; vlrága színe sötét sárga; levelei hosszudad-láncások; szára kopasz és föltnélküli. — Nedves réteken. ☉. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ —1'. (*Kakasczimer*.)

Taréjos L. *R. minor*. Ehrh.

2. Murvái különféle szintűek, halványok, a felsők bevagdalt fűrészesek, fogai áralakuak, hajszállhegyűek; bokkrétája ajaka egyenesen előre nyuló, csöve kissé görbe; csészéje kopasz vagy kissé szőrösödő; magva szárnyai szélesebbek, mint magvának fele része; levelei hosszudad-láncások; szára kopasz vagy szőrösödő. — Nedves réteken. ☉. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{1}{2}$ '. (*Csen-gökóró*; *kakastaréj*.)

Csörgő L. *R. major*. Ehrh.

11. KAJMACSÓR. *Pedicularis*. L.

Szára felálló, tövétől kezdve ágas; levelei szárnyasok, bordái hosszukások, csaknem szárnyason hasogatottak, sallangjai csipkések; csészéje két ajaku, bokkrétája felső ajaka csaknem sarlóalaku, kurta csövű, rózsaszínű. — Minden mocsárban. 24. vagy ☉. Jun.—Aug. 6—18". (*Kakastaréj*.)

Posvány K. *P. palustris*. L.

12. FINTOR. *Melampyrum*. L.

1. Füzére négyszögű vagy kupalaku, tömött; levelei láncások. 2.
Füzére féloldali, laza; csésze fogai láncás áralakuak. 4.
2. Füzére élesen négyszögű, tömött fedelékes; murvái széles szivesek, kihegyezettek, fésűalakulag fűrészesek, hátrahajoltak; csészéje kétsoros szőrű. — Homoki

kövér réteken vetések közt, vágásokon. ☉. Jun.—Sept. 6—12".

Taréjos *F. M. cristatum. L.*

Füzére kupalaku, tömött; murvái tojásdadok v. tojásdad láncások, kihegyezettek, szárnyason fogasoltak, fogai ár- vagy sertealakuak. 3.

3. Csészéje szőrösödő, fogai láncás-sertealakuak; murvái a töve felé fekete pontozottak, laposak, felfelé szélylyelállók. — Réteken, szántóföldeken, vetések közt. ☉. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1'. (*Csormolya.*)

Csormolya *F. M. arvensis. L.*

Csészéje érdes szőrű, vagy gyapjason bolyhos, fogai láncás áralakuak, nem pontozottak, tövön válusok, hegyök kissé behajlik. — Szántóföldeken, vetések közt bőven. ☉. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1'. (*Csermelye; fekete buza; rókafarkfü.*)

Csermely *F. M. barbatum. L.*

4. Murvái szives láncások, fogasok, virágzás idején kékek, azután meghagyják magukat; csészéje érdes szőrű, felényi mint a virága; bokrétája ajakai sárgák, csöve rozsdaszínű; levelei szives tojásdadok, egészen láncasba menők. — Ligetekben, bozótokban vágásokon. ☉. Jun.—Aug. 6—18". (*Gyertyánalljafü; kék üstöküfü.*)

Kék üstökü *F. M. nemorosum. L.*

Murvái láncások. 5.

5. Murvái tövén mindkét felől egy vagy többáralaku foga van, néha épeltü; csészéje bokrétájánál sokkal rövidebb, kopasz; bokrétája halványsárga vagy fejéres, csöve egyenes. — Hegyi és ligeti réteken itt ott. ☉. Jun.—Aug. 6—12".

Gunyoló *F. M. pratense. L.*

Murvái mind épeltük, vagy csak a felsőknek van két felől tövön egy-egy kis tompa foguk; csészéje kopasz, akkora mint a bokrétája; fogai vizirányosan szélylyelállók; apró virága sötét sárga, bokrétája csöve görbe.

A magasabban fekvő ligetekben gyakori. ☉. Jul.—
—Aug. 6—12''.

Szájatatott *F. M. sylvaticum* L.

57. REND. Szádorfélék. Orobancheac. Juss.

1. SZÁDOR. Orobanche. L.

1. Két levelű tővén egy murva van; csészéje levélkéi több inuak, csaknem egyenlő két metszetűek; bokrétája harangalaku, tővön gugásan hasas, ajakai egyenetlenül fogasoltak, ikrás rojtosak; porodái a bokréta fenekére nőttek, nagyon szőrösek. — Ligetekben, bokrokban, hegyi réteken, leginkább az Ernyős Patkó-czim és a Szarvas Kerep gyökerén élődik. ☉. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ 'f (*O. caryophyllacea*. Sm.)

Vérpiros Sz. *O. cruenta*. Bertol.

Egy tagu csészéje tővén 3 murva van. 2.

2. Egy tagu csészéje 5 fogu, fogai lánésások, hegyesek; kékes bokrétája csöves, előre görbült, közepén el van szűkülve, ajaka metszetei hegyesek, laposak; portokai kopaszok, tővön kissé szőrösödők; kékes tőkocsányja magános. — Száraz dombokon, az Egérfark Cziczkorón élődik. ☉. Maj.—Jul. $\frac{1}{2}$ —1'.

Kék Sz. *O. coerulea*. Vill.

Egy tagu csészéje 4 fogu, tojásdad-háromszögű fogai áralakuan kihegyezettek; portokai kopaszok; szárá ágas. — A Kender, Dohány és a Fekete Csucsór tővén élődik.

Elágazó Sz. *O. ramosa*. L.

2. VICSOR. Lathraea. L.

Gyökere husos, pikkelyes; tőkocsányja felálló, szőrösödő, pikkelyes, bokoló; szárhegyi füzére egy oldali; bokrétája alsó ajaka 3 metszetű, csipkés. — Fák és

cserjék gyökerein élődik, az árnyas ligetekben. 2.
Apr.—Maj. 2—6''.

Konya V. *L. squamaria. L.*

58. Rend. Renczefélék. Utriculariceae. *Endl.*

1. RENCZE. *Utricularia. L.*

Levelei minden irányban szélylyelálló, szárnyason sok sallanguak, sallangjai hajszálvékonyak s ritka apró tövisesek; sarkantyúja kupalaku, felső ajaka akkora, mint az inye; portokai egybenöttek; virága sárga; szárán apró hólyagok vannak. — Árkokban és mocsárookban. 2. Jun.—Jul.

Hináros R. *U. vulgaris. L.*

59. Rend. Kankalinfélék. Primulaceae. *Vent.*

1. MÜKÖCS. *Androsace. L.*

1. Rózsásan nőtt tölevelei a földön gyepelnek; levelei élei tőkocsányjával együtt csillagszörűek; csészéje bokrétájánál hosszabb; fejr bokrétája torka sárgás. — A Sz. Endre felé vezető utfelen, ritka. ☉. Jul.—Sept. 2—5''.

Gór M. *A. elongata. L.*

2. Rózsásan nőtt tölevelei a földön gyepelnek, körkörösek vagy láncsások, fogasok; tőkocsányja és ernyője szörös, szőrei cikkesek; csészéje bokrétájánál hosszabb, termése csészéje igen nagy; virága fejr vagy pirosas, torka sárgás. — Szántóföldeken, legelőkön, szőlőkben. ☉. Apr.—Maj. 3—5''.

Nagy M. *A. maxima. L.*

2. KANKALIN. *Primula. L.*

Tölevelei tojásdadok; nyélrefutók, ránczosak, alól molyhosak; tőkocsányja és ernyője selymes; gallérai to-

jásdad tövüek, s áralaku hegyüek; tojásdad csészéje élesen ormós, 5 fogu; csöves bokrétája karimája harangalakulag homoru, virága sárga. — Ligetekben. 24. April—Maj. $\frac{1}{2}$ —1'. (*Kása virág; sz. György virága; kükörics; keztüvirág; kankalin.*)

Tavaszi K. *P. officinalis. Jacqu.*

3. TÜRTSZIROM. *Cyclamen. L.*

Vastag tógyökere gumóalaku; tólevelei nyelesek, szives kerekdedek, habosan fogasok; tőkocsányjai egy viráguak, virágzaskor felállók, a termése megérésekor henyéldök és csavarosan tekeredettek; virága igen szép, rózsaszintü. — A sz. keresztü és sz. endrei hegyi erdökben. 24. Aug.—Sept. 4—6". (*Disznórépa; disznókenyér; földikenyér.*)

Ligeti T. *C. europaeum. L.*

4. LIZINKA. *Lysimachia. L.*

1. Öt porodája szabad; vagy tövön alig nőtt öszsze s maghonát nem fedezi; szára henyéldök, gyökerezök; levelei ellenesek, sziveskerekdedek; kocsányjai hónaljiak, magánosak; csészéje metszetei szivesek. — Vizenyós, kivált erdős helyeken. 24. Jun.—Aug. (*Innyujtófü.*)

Pénzlevelü L. *L. nummularia. L.*

Öt porodája tövön vagy félig öszszenött, s maghonát fedezi. 2.

2. Szára felálló; levelei ellenesek vagy gyürüsek; kurta nyelüek, hosszukás láncások, alól kissé gyapjasok; virágzata bugás; bokrétája metszetei tojásdadok, hegyesek, élök kopasz; virága sárga. — Nedves helyeken, mocsárookban. 24. Jun.—Jul. 3—4'. (*Füzény.*)

Füzén L. *L. vulgaris. L.*

Szára felálló, levelei ellenesek vagy gyürüsek, kurta nyelüek, hosszudad láncások, vagy tojásdadok, szörösödök; hátokon fekete petytyesek; kocsányjai hónaljiak, ellenesek, vagy gyürüsek; bokrétája metsze-

tei hegyesek, ikras szemszörűek; virága sárga, tövön rozsdaszínű. — Nedves réteken, patakok s malmok körül. 2. Jun.—Aug. 1—3'.

Pettegetett L. L. *punctata*. L.

5. TIKSZEM. *Anagallis*. L.

1. Szára henyélő; levelei nyeletlenek, tojásdadok, bokrétája metszetei apró csipkékűek, finom ikras szemszörűek, a csészénél valamivel hosszabbak; kocsányja a virágánál hosszabb. — Mezőkön, kertekben, vetések közt. ☉. Maj.—Aug. 3—12''. (*Tyukszem; tyukbegy; tixszem; tiktara; kakukterjék.*)

Piros T. *A. arvensis*. L.

2. Szára henyélő; levelei ellenesek, nyeletlenek, tojásdadok; bokrétája metszetei apró csipkékűek, csaknem szemszörnélküliek, csészéjénél valamivel hosszabbak; kocsányja akkora, mint a virága; virága kék. — Az elébbivel. ☉. Maj.—Aug.

Kék T. *A. coerulea*. L.

6. TÓNYA. *Hottonia*. L.

Levelei fésűalakuan szárnyason hasogatottak; virágzata szárhegyi gyűrűsen álló fűrt; virága fejtér vagy pirosas. — Álló és csendesesen folyó tiszta vizekben. 2. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ —1'.

Czicz T. *H. palustris*. L.

7. SZÁMOLYA. *Samolus*. L.

Szára felálló; levelei visszás-tojásdadok, vagy hosszukások, botulók; fűrtje végre megnyúlik; murvája kocsánykája közepén van; tokja csaknem gömbalaku. — Tavakban gyakori. 2. Maj.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1'.

Sziki Sz. *S. Valerandi*. L.

60. Rend. **Gazillatfélék.** *Monotropeae.* *Nuttal.*1. GAZILLAT. *Monotropa.* **L.**

Leveletlen tőkocsányját sárgás pikkelyek fedik, ennek a hegyén van sokvirágu fürtje; jószagu bokkrétája metszetei tompák és szemszórősek. — A tölgyeken elődik. 24. Jun.—Jul. 3—18".

Elődi *G. M. Hypopitys. L.*

IV. Csoport. **Váltszirmuak.** *Dialypetalae.*61. Rend. **Ernyősök.** *Umbelliferae.* *Juss.*1. GOMBERNYŐ. *Sanicula.* **L.**

Tőlevelei tenyeresen hasábosak, hasábjai 3 metszetűek, egyenetlenül bevagdalt fűrészesek; tökélyes virágai kocsánytalanok, porodás virágai kurta kocsányuak; ernyője 3—5 sugáru, ernyőcskéi gömbösek; virága fejtér vagy verhenyes. — Ligetekben, árnyas bokrokban Buda körül. 24. Maj.—Jun. (*Szaniczor; szanikula.*)

Hegyi *G. S. europaea. L.*

2. ZAPÓCZA. *Astrantia.* **L.**

Tőlevelei tenyeresen 5 hasábuak, hasábjai hosszukás viszsás tojásdadok, hegyesek, csaknem 3 metszetűek, egyenetlenül hegyes fűrészfoguak; fejéres vagy verhenyes galléra épült, vagy a hegyénél mind kétfelől 1—2 fogu; csészéje fogai tojásdad-láncások s fulánk hegyűek. — Sz.-Endre és Visegrád körül a hegyi patakok mellett és a ligetekben. 24. Jun.—Jul. 1—2'. (*Zapócza.*)

Berki *Z. A. major. L.*

3. IRINGÓ. *Eryngium*. L.

1. Leveli hármason kétszer szárnyaltak, hálózatos erűek, tüskés foguak, tőlevelei nyelesek, szárlevelei fülesen szárölelők, fülei szabdalt fogasok; szára bugás; gallérkái kerekded ernyőinél hosszabbak; a csészéje hosszabb a bokrétájánál. — Legelőkön, réteken, utfeleken. 4. Jun.—Aug. 1—2'. (*Ördögsekér; borda-, oldal-, rakolya-, keringő-, átkozott szamár-tövis, macska-, százfejű-, mezei-tövis.*)

Mezei I. *E. campestre*. L.

2. Tőlevelei épek, nyelesek, tojásdad-szivesek, csipkésen fűrészesek, középső levelei nyeletlenek, épek, a felsők 5 hasábuak, tövisesen fűrészesek; galléra szálaláncsás, ritka tövis fogu, akkora, mint tojásdad ernyőkéje, szára tetején sátorozó. — Nedves réteken, a Duna partjain, fűzesekben. 4. Jul.—Aug. 1—3'. (*Temondádfü.*)

Kék I. *E. planum*. L.

4. CSOMORIKA. *Cicuta*. L.

Tőgyökere vastag, husos, belső része üreges, melyet keresztthártyák rekgetnek el; gyökérrostjai fonalalakuak; levelei 2—3-szor szárnyasok; levélkéi 2—3 hasábuak, sallangjai szálaláncsások, hegyesen fűrészesek, virága fejr. Igen mérges. — Mocsárookban Pest körül, ritka. 4. Jun.—Aug. (*Méreg bürök; Csomorika.*)

Gyilkos Cs. *C. virosa*. L.

5. ZELLER. *Apium*. L.

Leveli szárnyasok, a felsők hármások, levélkéi ékalakuak, hegyen bevagdaltak vagy fogasok; virága fejr, magvai kerekdedek. — Mivelt téreken, kertek környékén, természetik. ☺. Jul.—Aug. 1—3'. (*Zeller.*)

Nagyszagu Z. *A. graveolens*. L.

6. PETREZSELYEM. *Petroselinum*. Hoffm.

Szára felálló, szegletes; levelei felül fényesek, alól homályosak, az alsók háromszor szárnyaltak, a felsők hármások, levélkéi láncások, épek vagy 3 metszetűek; virága fejér; magvai tojásdadok. — Kertek mellett, mivel téréken, nagyban termesztik. ☉. Jul.—Aug. 1—3'. (*Petrezselyem*.)

Közönséges *P. P. sativum*. Hoffm.

7. SARLÓFÜ. *Falcaria*. Host.

Tőlevelei egyszerűek vagy hármások; szárlevelei hármások, ezek közt a középső levél 3 metszetű, a két szélső a külső részén 2—3 metszetű, metszetei szálas láncások, egyenlően sűrű fűrészfoguak, fogai tuskés-fulánk hegyűek; galléra 6—8 levelű. — Utfeleken, gyepük mellett, köves és gyepes helyeken. ☉. Jun.—Jul. 1—1½'. (*Sium Falcaria*. L.) (*Sarlófü*.)

Közönséges *S. F. Rivini*. Host.

8. KÖMÉNY. *Carum*. L.

Levelei kétszer szárnyasok, levélkéi szárnyason hasogatott sok sallanguak, az alsó pár a köznyelen keresztben áll; mind két galléra hiányzik; szára szegletes; gyökere orsóalaku; magva tojásdad, lapított. — Minden, kivált a nedves helyeken. ☉. Jun.—Jul. 1—2'. (*Kömény*.)

Konyha *K. C. Carvi*. L.

9. BAKTOPP. *Aegopodium*. L.

Alsó és közép levelei kétszer hármások, levélkéi tojásdad hosszukások, egyenetlen fogasok; a felsők egyszerű hármások; lapos ernyője nagy; galléra és galérkája nincs; magvai tojásdad-hosszudadok. — Gye-

pük és utak mellett, ligetekben, kertekben. 4. Maj.
—Jul. 1—3'. (*Sison Podagraria. Spr.*) (*Ludlábfü.*)
Bigecsi B. A. *Podagraria. L.*

10. PIMPINELLA. *Pimpinella. L.*

1. Virágai tökélyesek. 2.

Virágai kétlakiak. 3.

2. Szára szegletes, barázdolt, leveles; levelei szárnyasok, levélkéi kurtanyelűek; bibeszára maghonánál hosszabb; bokrétája fejr vagy verhenyes; magva hosszukás tojásdad, kopasz. — Magasan fekvő ligetekben, bozótokban, erdőszéleken. 4. Jun.—Jul. 1—4'.

Nagy P. *P. magna. L.*

Szára hengeres, kopasz, alig vonalozott, tövén kissé szőrös, felső része csaknem levéltelen; levelei szárnyasok, levélkéi tojásdadok; bibeszára virágzás idején maghonánál kurtább; magva tojásdad, kopasz. — Száraz réteken. 4. Első ízben virágozik Maj.—Jun., második ízben Aug.—Sept. 1—2'. (*Földi temjén; rákfarkfü; bipinella.*)

Tömjénes P. *P. Saxifraga. L.*

3. Szára felálló, bugás; levelei kétszer-háromszor szárnyaltak, szárnyai 2—3—5 szárnyason szabdaltak, sallangjai keskeny szálak; galléra nincs, gallérkája vagy nincs, vagy csak egylevelű; magva szőrösödő érdes. — Hegyi és homoki száraz réteken. 4. Maj. Jun. 3—18".

Akó P. *P. pumila. Jacqu.*

Szára felálló, bugás; levelei két-háromszor szárnyason szabdaltak, szárnyaeskái 2—3—5 szárnyas metszetűek, sallangjai hajszál vékony szálak; galléra alig egylevelű, gallérkája 5 levelű; levelei serte-áralakúak, egyenetlenek, ernyőjénél rövidebbek; magva sima. — Szőlők mellett, száraz gyepeken. — ☉. Jun.—Jul. 1—3'.

Buglyos P. *P. Kitaibelii.*

11. KORSÓKA. *Berula*. Koch.

Szára hengerded, rovátkos, igen ágas; töve ostorindás; levelei szárnyasok, levélkéi tojásdad hosszudadok, fűrészesek; mind két galléra sok levelű, szárnyason hasogatott, ernyője kurta kocsányu; virága fejér. — Áradásos helyeken, mocsárok és patakokban. 2. Jul. — Aug. 1—2'. (*Sium angustifolium*. L.)

Száröldali K. *B. angustifolia*. Koch.

12. BOLONYIK. *Sium*. L.

Gyökere rostos; töve ostorindás; levelei szárnyasok, levélkéi láncsások, vállban egyenetlen, aztán egyenlően éles fűrészesek, víz alá merült levelei kétszer szárnyason vagy sokszorosán hasogattak; galléra sok levelű; magtartó kocsánykája magvához van nőve. — Tavakban s csendesen folyó vizekben. 2. Jun.—Jul. 2—4'. (*Béka korsóska*; *bolonyik*.)

Mérges B. *S. latifolium*. L.

13. SZINGALLÉR. *Bupleurum*. L.

1. Öt rovátku termése sinórjai közt szemesés puha fulánkjai vannak, sinórjai szemesésen fodrosak; szálas láncsás levelei nem nőttek által; szárhegyi ernyői három kocsányuak; szálas láncsás levelű gallérkái virágzás idején hosszabbak, mint 3—5 virágu ernyőcskéi. — Szikes téreken más sziki növényekkel együtt. ☉. Jul.—Sept. 4—18".

Gindár Sz. *B. tenuissimum*. L.

Termése rovátkai karczoltak, nem fulánkös szemesések. 2.

2. Levelei átnőttek, tojásdadok; galléra nincs, gallérkái tojásdadok, kihegyezettek, sinórjai fonlalakuak rovátkai karczoltak. — Vetések közt, száraz réteken, köves helyeken. ☉. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '. (*B. perforiatum*.) (*Buvák*; *átbuvófü.*)

Buvák Sz. *B. rotundifolium*. L.

Levellei nem nőttek át. 3.

3. Gyökere egy nyári. 4.

Gyökere évelő. 5.

4. Levellei 5—7 inuak, inai közei eresek, az alsók körkörösök vagy hosszudadok, nyélbe keskenyedők, a felsők láncsások, mind két végükön kihegyezettek, nyeletlenek; gallérkái láncsások, hajszálhegyűek; kocsányjai akkorák, mint a termése. — Utfeleken, hegyi és homoki réteken. 4. Jun.—Aug. 1—2'.

Gacsos Sz. *B. falcatum*. L.

Levellei tojásdadok, vagy tojásdad hosszukások, az alsók nyélbe keskenyedők, a felsők nyeletlenek, mélyen szíves vállal szárölelők; gallérkái körkörösök, kurta hegyűek, akkorák, mint ernyőcskéi. — A budai erdőkben a Jánoshegyen ritka, több van a pilisi hegyen. 4. Jun.—Jul. 1—3'.

Szárölelő Sz. *B. longifolium*. L.

5. Szára bugás, ágai szélylyelállók, hegyei ernyősek; levelei keskeny szálas-láncsások, kihegyezettek 3—5 inuak; gallérkái láncsás áralakuak, hegyesek, ernyőcskéinél hosszabbak; kocsánykái akkorák, mint szálas hosszudad termései. — Buda körül hegyi gyepeken, található homoki gyepeken is. ☉. Jul.—Aug.

Gazos Sz. *B. Gerardi*. Jacqu.

Szára bugás; levelei keskeny szálas láncsások, kihegyezettek, 7 inuak, szárölelők; ernyője 2—3 kocsányu; gallérkái láncsás szálasok, hegyesek, termései ernyőcskéinél kurtábbak; kocsánykája felényi mint a termése. — A budai ligetekben ritka, gyakoribb a pilisi hegyen. ☉. Jul.—Aug. 1—2'.

Tejelő Sz. *B. junceum*. L.

14. HARAMAG. *Oenanthe*. L

1. Orsóalaku tőgyökere rostos, rostjai fonalalakuak; szára igen ágas, ágai terepélyek, levelei kétszer-háromszor szárnyaltak, sallangjai bevagdaltak, a víz alá merültek

sok metszetűek, metszetei hajszerűalakúak; bibeszára tojásdad termésénél kurtább. — Árkokban, tavakban folyókban. 4. Jun.—Jul. 2—4'. (*Vízi kapor; bő-sővény.*)

Vízi H. O. *Phellandrium. Lam.*

Csomós gyökerén, több kevesebb gumó van. 2.

2. Gyökere rostjai murek alakúak, hosszukások, vagy fonalalakúak; töve ostorindás; szárnyas szárleveleibőrdős nyeleinél kurtábbak, tőlevelei kétszer-háromszor szárnyasok; ernyője 2—3 sugáru. — Posványokban, árkokban, mocsárokbán. Mérges. 4. Jun.—Jul. 1—1½'.

Ostorindás H. O. *fistulosa. L.*

Gyökere rostjai fonalalakúak, végei gömb vagy tojásalaku gumóvá vastagodnak; levelei kétszer szárnyasok, szárnyaeskái bevagdaltak, metszetei hegyesek; tőlevelevei tojásdadon bevagdalt tompa csipkékűek, szára felső levelei szálások, épek; termése hengerded, töve gyűrű puffadásu. — Posványok és mocsárokbán a megye sik részén. 4. Jun.—Jul. 1—3'. (*Vízi petrezselyem; vízi mogyoró.*)

Mogyorós H. O. *pimpinelloides. L.*

15. ÁNIZS. *Foeniculum. Hoff.*

Szára tövön hengeres; levele metszetei szálás áralkuak, hozszoacsokák; ernyője 13—20 kocsányu; galléra nincs. — Mivelt téreken, kertek körül. ☺. Jun.—Jul. (*Meum foeniculum Spr.*)

Édes A. *F. officinale. All.*

16. ADAZ. *Aethusa. L.*

Levelei mind két lapjain fényesek, 2—3-szor szárnyasok, levelkéi is szárnyason hasogatottak; galléra nincs; gallérkája 3 levelű, hátra türemlett, ernyőcskéjénél hosszabb; igen mérges. — Kertekben, mi-

velt és telekes téreken, a ligetekben. ☉. Jun.—Aug. 1—3'. (Ádázó bürök.)

Mérges A. A. *Cynapium. L.*

17. GURGULYA. Seseli. L.

1. Gallérkája levélkéi egészen őszszenőttek, vagy csak tövön nőttek őszsze. 2.

Gallérkája levelei nem nőttek őszsze. 3.

2. Gallérkája egytagu esésze alaku, fogas; ernyője 9—12 kocsányu, kocsányjai ormósak, belső oldalaikon fiatal terméseivel együtt szőrösödők; levelei háromszor szárnyasok, szárnyaesekái szálasok. — Hegyi és homoki nyílt réteken. 4. Jul.—Aug. 1—2'.

Szilkés G. S. *Hippomarathrum. L.*

Gallérkái levélkéi tövön őszszenőttek; galléra egy levélű; domboru ernyője tömött, molyhos, ernyőeskéi kurta kocsányuak, tömöttek, virágzás előtt lekonyulnak; termései kezdetben molyhosak, azután megkopaszodnak; szára girbe gurba; levelei 3—4-szer szárnyason szabdaltak, levélkéi serteszáluak, levele nyelei hártýasan lapítottak, szárhüvelyezők. — A budai hegyi réteken. 4. Aug.—Sept. 1—2'.

Molyhos G. S. *leucospermum. W. K.*

3. Ernyője 10—15 kocsányu, kocsányjai csaknem hengerek, kopaszok, kocsánykái hengerek vagy oldalról lapítottak; galléra nincs, gallérkája áralaku, keskeny hártýa prémű, felényi mint kocsánykái; tőlevelei hármások, háromszor szárnyaltak, levélkéi láncsás szálasok; magva kopasz vagy alig szőrösödő. — Hegyi és homoki száraz réteken. ☉. Jul.—Aug. 2—4'.

Fakó G. S. *glaucum. Jacqu.*

Ernyője 20—30 kocsányu, kocsányjai szegletesek, csaknem egyenlők, belső oldalukon szőrösödők; galléra nincs, gallérkája láncsás, széles hártýa prémű, ernyőeskéjénél hosszabb; fiatal magva szőrösödő; tő és alsó szárlevelei háromszoros szárnyasok, levélkéi szá-

lasok, nyele felső része válus. — Hegyi gyepeken.
 ☉. Jul.—Aug. 1—2'. (*S. annuum. L.*)

Tarka G. *C. coloratum. Ehrh.*

18. BIBEPÁR. *Libanotis. Crantz.*

Leveli kétszer-háromszor szárnyasok, levélkéi szárnyason hasgattak, hasábjai láncsások, fulánkos hegyűek, levélkéi legalsó párja közép gerinczökön keresztbe állnak; galléra sok levelű; szára ormósan barázdolt; ernyője félgömb alakú; magva kurtaszőrű, hamuszínű. — Hegyi nyílt réteken, ligetekben, száraz homoki réteken. ☉. Jun.—Jul. (*Athamanta Libanotis L.*)

Hegyi B. *L. montana. All.*

19. SZILA. *Silaus. Bess.*

Szára szegletes; tőlevelei 3—4-szeresen szárnyaltak oldal metszetei épek vagy két hasábuak, a végsők 3 hasábuak, legfelső levelei egyszeres szárnyasok; galléra nincs, vagy 1—2 levelű; gallérkája soklevelű; termése tojásdad hoszsú. — Gyepeken mindenütt. ♀. Jul.—Aug. 2—3'. (*Cnidium Silaus. Spr.*)

Réti Sz. *S. pratensis. Bess.*

19. DEREZLE. *Selinum. L.*

Szára barázdolt, éles ormóju; alsó levelei háromszor szárnyasok, levélkéi mélyen szárnyason hasogattak vagy bemetszettek; ernyője tömött, kissé domboru; galléra nincs; gallérkája soklevelű. — Nedves réteken gyakori. ♀. Jul.—Aug. 1—3'. (*Angelica Carvifolia. Spr.*)

Köménylevelű D. *S. Carvifolia. L.*

20. ANGYÉLIKA. *Angelica. L.*

Leveli háromszor szárnyaltak, levélkéi tojásdadok vagy láncsások, élesen fűrészesek, nyélre nem futók, a végső

ép vagy hárommetszetű; levele hüvelyei igen nagyok, hasoson felfuvódottak. — Nedves réteken, patakok mellett. 24. Jun.—Jul. 3—4'. (*Angyalfü; angyélika.*)
 Erdei A. A. *sylvestris*. L.

21. HUSÁNG. *Ferula*. L.

Szára felálló, hengeres, ágas; levelei háromszor szárnyason szabdaltak, fényesek, szálas sallangjai hegyesek, fűrészesen szemszőrösek; ernyői szárhegyiek, leginkább hármások, a középső kocsánytalan, sokviráguak, laposak; virága sárga; magvai nagyok, tojásdadok, barnák. — Bokrokban, köves helyeken, ritka, a pilisi hegy teteje déli oldalán. — 24. Jun.—Jul. 3—4'.

Gallértalan H. F. *sibirica*. L.

22. KOCSORD. *Peucedanum*. L.

1. Galléra nincs, vagy 3 levelű s ez is lehulló. 2.

Galléra soklevelű, állandó. 3.

2. Levelei ötször hármások, levélkéi szálas keskenyek, épültek, a végsők hármások; 3 levelű galléra lehulló; kocsánykája termésénél két- vagy háromszor hosszabb, kocsányjai kopaszok. — Vizenyős szikes helyeken, mocsárok sárkok mellett, a Tisza mellett fekvő szántóföldeken. 24. Jul.—Sept. 2—4'. (*Kéncöves gyökér, disznó-, vagy erdei vad kömény.*)

Kéncöves K. P. *officinale*. L.

Levelei mind két oldalaiikon fényesek, szárnyasok, levélkéi nyeletlenek, sokhasábuak, hasábjai szálasok, hegyesek; ernyői kocsányjai belső oldalaiikon kurtaszórttek; ernyőcskéi egy levélből állnak; magva rovátkai 3 olajsikunak. — A budai erdők szélein, a szép juhászné körül, ritka. 24. Jun.—Jul. 2—3'. (*Imperatoria Chabraei*. Spreng.)

Rojtos K. P. *Chabraei*. Rehb.

3. Szára szegletes, barázdolt, ágai vesszősek; levelei háromszor szárnyasok, levélkéi tojásdadok, szárnyason hasgattak, metszetei szálas láncások, élök érdes; galléra 5—8 levelű, szélylyelálló; termésén levő bibeszára lehajló, termése vánkosánál valamivel hosszabb; magva lapított fejrémű. — Gyepeken, kivált a szigeteken. 2. Jul.—Aug. 1—4'. (*Cnidium alsaticum*. Spr.)

Buglyos K. *P. alsaticum*. L.

Szára hengeres, vonalozott, galléra lettremlett. 4.

4. Levelei nyele elágazásai minden izen hátragyököntek s szélylyeltartók, levélkéi fénylők, tojásdadon bevagdaltak, vagy csaknem szárnyason hasogatott fogasok; magvai érintkezési lapjain eső olajcsikjai ivalakuak. — Hegyi és homoki száraz gyepeken. 2. Jun.—Aug. 2—3'. (Magva narancshéj ízű, theája citromhajszagú.)

Czitrom K. *P. Oreoselinum*. Mönch.

Levelei nyele elágazásai nem gyököntek hátra. 5.

5. Szára két-két águ; levelei háromszor szárnyaltak, levélkéi tengerzöld színűek, tojásdadok, csaknem tüskés fűrészfoguak; magvai érintkezési lapjain levő olajcsikjai párhuzamosak. — Hegyi és homoki száraz réteken. 2. Jun.—Aug. 2—3'. (*Hegyi petrezselyem*.)

Szarvas K. *P. Cervaria*. Cuss.

Szára szőke, főtül ágas; levelei kopaszok, háromszor szárnyason szabdaltak, levélkéi szálasok, tompák, vastagok, barnahegyűek, ernyője 5—7 águ; gallérja alig van; termése hegyén csorba. — Homoki oldalon a megye sík részén, p. o. Pest, Vác felé eső homokjain. 2. Aug.—Oct. 3—6'. (*Elszakasztott szárból sárga tej foly.*)

Sárgatejű K. *P. arenarium*. W. K.

23. TEJÉR. *Thysselinum*. Hoff.

Szára barázdolt; levelei háromszor szárnyaltak, levél-

kéi melyen szárnyason hasgattak, metszetei szálas láncások, kihegyezettek; galléra és gallérékái sokle velűek, hártýasan prémezettek. — Nedves réteken mindenütt. ☉. Jul.—Aug. 2—4'. (*Büdös-tejelő.*)

Posvány T. *T. palustre.* Hoff.

24. KAPOR. *Anethum.* L.

Levelei tengerszinzöldek, kétszer-háromszor szárnyal tak, metszetei fonalalakuak; galléra nincs; körkörös magva lapos szegélyű. — Kertek körül s kertekben.

☉. Jul.—Aug. 2—3'. (*Pastinaca Anethum.* Sp.)
(*Kapor.*)

Kerti K. *A. graveolens.* L.

25. PASZTINÁK. *Pastinaca.* L.

Levelei szárnyasok, felső lapjaik fénylők, az alsók szórösek, levélkéi tojásdad-hosszszakások, vagy hosszudadok, tompák, csipkés-fürészesek; galléra nincs; termése tojásdad, rovátkai két olajcsikuak. — Gyepeken, különösen nedves helyeken. ☉. Jun.—Aug. 2—3'. (*Pesztternák; olasz répa.*)

Kerti P. *P. sativa.* L.

26. TAPSIR. *Heracleum.* L.

Levelei durva szórűek, szárnyasok vagy mélyen szárnyason hasogattak, levélkéi karélyosak, vagy tenyeresek; ernyője sugárzó; maghona tömött szórű. — Ligetekben, bokrokban, kövérebb réteken. ☉. Jul.—Aug. 2—5'. (*Medvetalp.*)

Medve T. *H. Sphondilium.* L.

27. MAGTARAJ. *Tordylium.* L.

Szára visszás durvaszörös; levelei szárnyasok; levélkéi tompa csipkéjűek; magvai közepén sertés-kemény-

szőrűek, négy olajcsikuak. — Utfeleken, szőlők mellett, bokrokban Buda környékén. Jun.—Jul. 1—2'.

Durva *M. T. maximum. L.*

28. SUJTÁR. *Siler. Scop.*

Levelei fényesek, alsó lapjaikon tengersiz zöldek, szárnyason 2—3 karélyosak, karélyai kerekdedek, csipkés fogasok; galléra nincs, magvai sinórosak. — Hegyi erdőkben, bokrokban bőven. 4. Maj.—Jul. 1—3'. (*Siler aquilegifolium. Gärtn.*)

Sinóros *S. C. trilobum. Scop.*

28. BORDAMAG. *Laserpitium. L.*

1. Levelei hármason kétszer szárnyaltak, levélkéi tojásdadok, fűrészesek, vállban szivalakuak, épek; ernyője kocsányjai belső oldalakon érdesek. — Erdők szélein, ligetekben, bokrokban. 4. Jun.—Aug. 3—6'. (*Ernyőseink legszebbike.*)

Széleslevelű *B. L. latifolium. L.*

2. Levelei nyele és éle borzas, levelei kétszer szárnyaltak, levélkéi szárnyason hasogattak, metszetei láncások, szára szegletesen barázdolt, alsó része durva viszzás szőrös. — A budai ligetekben és vágásokon bőven. 4. Jun.—Jul. 1—3'.

Borzas *B. L. pruthenicum. L.*

31. MUROK. *Daucus. L.*

Levelei két-háromszor szárnyaltak, fénytelenek, levélkéi szárnyason hasogattak, hasábjai láncások, hajszállhegyűek; galléra és gallérkéi szárnyason hasogattak. — Réteken mindenütt. ☉. Jun.—Aug. 1—3'. (*Murokrépa.*)

Sárga *M. D. Carota. L.*

30. SZÍROMÓR. *Orlaya*. Hoff.

Szélső virágai sugárosak, nagyok; termése tüskés, teje felé levő tüskéi horgasok. — Köves helyeken, utfeleken. ☉. Máj.—Jul. 1—2'. (*Fejér buzavirág.*)
Nagyvirágu Sz. *O. grandiflora*. Hoff.

32. BORZON. *Caucalis*. Hoff.

Magvai mellék sinórjain egy soru kopasz tüskéi vannak, tüskés áralakuak, horgas hegyűek, akkorák, mint magva átmérője; ernyője 2—3 kocsányu, szára vonalozott két-két ágas; levelei kétszer szárnyason szabdaltak, sallangjai szálasok, hegyeskék. — Szántóföldeken, vetések közt. ☉. Máj.—Jun. $\frac{1}{2}$ —1'.

Vigály *B. C. daucoides*. L.

33. DEGENCS. *Turgenia*. Hoff.

Szára felső része kurta, serteszörű, ágas; levelei szárnyasok, levélkéi láncások, bevagdaltan fűrészesek; ernyője 2—3 kocsányu; galléra 2—5 levelű, gallérkái 5—7 levelűek. — Vetések közt, utfeleken. ☉. Jun.—Jul. 1—1 $\frac{1}{2}$ '. (*Virágai és magva horgas sertéi pirosak.*)

Szárnyas *D. T. latifolia*. Hoff.

34. TŰSKEMAG. *Torilis*. Hoff.

1. Galléra soklevelű, ernyője hosszú kocsányu; magva tüskéi befelé görbültek, egyszerű hegyűek nem horgasok; levelei kétszer szárnyason szabdaltak, metszetei hosszudadok, bevagdalt fűrészesek. — Gyepük és utak mellett, bozótokban, erdőkben. ☉. Máj.—Jul. 1—3'.

Mezci *T. T. Anthriscus*. Gmel.

Galléra egy levelű vagy nincsen; magvai tüskéi horgasok. 2.

2. Ernője kocsányjai hosszuk; bokkrétája szirmai akko-

rák, mint maghonai; bibéje majdnem kétanyyi, mint a maghona vánkosa; levelei kétszer szárnyaltak, a felsők szárnyasok és hármások. Vetések közt, bokrokban, erdőkben. ☉. Jun.—Aug. 1—3'. (*T. infesta. Hoff.*)

Teleki T. *T. helvetica. Gmel.*

Egyszerű ernyője csomós, kocsánytalan az ág oldalain; csak külső magvai horgas-tüskések, a belsők szemcsésen érdesek; szára lecsepült; levelei kétszer szárnyasok, levélkéi szárnyason bevagdaltak. — A Sas hegy köves helyein a szőlők mellett. ☉. Jul.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1'.

Cseplesz T. *T. nodosa. Gürtn.*

35. ORMÁNKA. *Anthriscus. Hoff.*

1. Tojásdad termése tüskés, tüskéi áralkuak, befelé görbültek; bibeszára igen kurta, bibéje csaknem száratlan; szára kopasz; levelei háromszor szárnyaltak, kopaszok, alsó lapjaikon inai szétszórt szőrösek. — Kertekben, ligetekben, bozótokban mindenütt. ☉. Jun.—Jul. 1—3'.

Televény O. *A. vulgaris. Pers.*

Hoszsuzdad vagy szálás termése kopasz, vagy ritka szemcsés; bibeszára hosszu. 2.

2. Hoszsuzdad termése ritkás szemcsés, szemcséi szálkátlanok; gallérkái 5 levelűek, hosszu szemszőrösek; szára alól durvaszörű, felül kopasz; levelei kopaszok, vagy alsó lapjok föbb inain serteszőrűek, kétszerszárnyaltak, szárnyacskái szárnyason hasogatottak. — Kertekben, gyümölcsösökben, bozótokban. ☉. Jun.—Jul. 1—3'. (*Chaerophyllum sylvestre. L.*)

Erdei O. *A. sylvestris. Hoff.*

Szálás termése kétanyyi mint a csőre; levelei háromszor szárnyasok, kopaszok, alsó lapjaik inain ritka szőrösek, levélkéi szárnyason hasogatottak. — Ker-

tekben, mivel helyeken. ☉. Maj.—Jul. 1—2'. (*Chaerophyllum sativum. Bauh.*) (*Turbolya; olasz saláta.*)
Turbolya O. A. *Cerefolium. Hoff.*

36. BARABOLY. *Chaerophyllum. L.*

1. Gallérkája kopasz; levélkéi láncsások, hajszálhegyűek; bibeszára lehajolt, akkora, mint maghona vánkosa; gyökere gumós; szára bütykei alatt puffadt, tövön durva szőrös, felül kopasz; levelei többszörösen füzöttek, levélkéi mélyen szárnyason hasgattak, hasábjai szálas láncsások; felső levelei szálasok, igen keskenyek. — Utszeleken, árokpartokon, a homokon. ☉. Jun.—Jul. 2—6'. (*Myrrhis bulbosa Spr.*) (*Bubijicska; Baraboly; Mogyoró saláta; csemege bürök.*)
Bubijicska B. C. *bulbosum. L.*

Gallérkája szemszőrös. 2.

2. Bibeszára hátrahajolt, akkora, mint a maghona vánkosa; szára bütykei alatt felfuvódott, alól keményszőrű, felül kopasz; levelei kétszer szárnyaltak, levélkéi tojásdad hoszsúk, karélyosan szárnyason bevagdaltak, karélyai tompák. — Mivel és telekes téreken mindenütt, ligetekben, bozótokban. ☉. Jun.—Jul. 2—3'. (*Myrrhis temula. Gärtn.*)
Bóditó B. C. *temulum. L.*

Bibeszára jóval hoszszabb, mint a maghona vánkosa; szára bütykei alatt puffadtak; levelei háromszor hármások, hoszsúdad tojásdadok, fűrészesek, az egész növény borzas. — Erdei patakok mellett, nedves bozótokban, magasabb helyeken. 4. Jun.—Jul. 2—3'. (*Myrrhis aromatica. Spr.*)

Fűszeres B. C. *aromaticum. L.*

37. BÜRÖK. *Conium. L.*

Szára kopasz, tövön veres ptytyes; levelei háromszor szárnyaltak, levélkéi szárnyason hasgattak, láncsások;

lánésás gallérkái ernyőcskéinél kurtábbak. — Mivelt helyeken, házak körül árkokban. Mérges. ☉. Jun.—Aug. 3—6'. (*Bürök; bötök; sipfü.*)

Büdös *B. C. maculatum. L.*

62. Rend. Aráliafélék. Araliaceae. *Juss.*

1. BOROSTYÁN. *Hedera. L.*

Szára gyökér rostjainál fogva fákra s falakra kapaszkodik; bőrnemű levelei kopaszok, fényesek, szegletesen 5 karélyuak, virágzó szárain épek, tojásdadok, kihegyezettek; egyszerű ernyője szőrösödő; virágai zöldesek; lisztes bogyói feketék. — Ligetekben fákra és sziklákra kapaszkodik. ♄. Aug.—Sept.

Repkény *B. H. Helix. L.*

63. Rend. Somfélék. Cornaceae. *D. C.*

1. SOMFA. *Cornus. L.*

1. Levelei tojásdadok, hegyesek, egyenszintűek; kurta lelapult szőrűek; bogernyős virágzata lapos; galléra nincs; fekete csontára fejtű petytyes. — Erdőkben, gyepükben. Cserje. ♄. Jun.—Jul. 6—9'. (*Veres gyűrű.*)

Veresgyűrű *S. C. sanguinea. L.*

2. Levelei tojásdadok, kihegyezettek, a fa elvirágzása után hajtának ki; ernyős virágai akkorák, mint négy levelű gallérai; csontára tojásdad-hosszszukás, végre veres. — Erdőkben, bozótok- és bokrokban, kertekben. Cserje. ♄. Mart.—Apr. 6—12'. (*Som.*)

Husos *S. C. mascula. L.*

64. Rend. Fakinfélék. Loranthaceae. *Don.*

1. FAGYÖNGY. *Viscum. L.*

Szára kétkétágú, igen ágas; levelei ellenesek, lánésás lapiczkások, érhálózat nélküliek, bőrtapintatúak; virá-

ga sárga; bogyója fejtér. — Alma, füz, ihar, hárs stb. fákon élődik. ♪. Kora tavasszal.

Élődi F. *V. album. L.*

2. FAKÍN. *Loranthus. L.*

Szára kopasz, igen ágas; levelei ellenesek, nyelesek, tojásdad hoszsúak, tompák, válban elkeskenyedők, alig eresek; füzéres virágzata szárhegyi; virága hibás fejlődés miatt kétlaki, hatszirmu; sárgás zöld, bogyója sárga. — Tölgyfák ágain élődik. ♪. Maj.—Jun.

Élődi F. *L. europaeus. L.*

65. Rend. Posgafélék. *Crassulaceae. D. C.*

1. SZAKA. *Sedum.*

1. Levelei laposak, szélesek, ellenesek vagy gyűrűsek, az alsók széles válluak, a felsők szivesek, nyeletlenek; gyökere sok tövü, évről évre új száratokat hajt; virágzata bogernyős; bokrétája zöldes fejtér; belső porodái szirmai tövéhez vannak nőve. — Köves helyeken, kőfalak és fedelek tetején. ♪. Aug.—Sept. 1—2'.
(*Bablevelüfű; kövérfű; varjubab; szerelemtaplója.*)
(*S. Telephium L.*)

Bablevelü Sz. *S. maximum. Sut.*

- Levelei hengeresek; gyökere vékony; töve gyepes. 2.
2. Bokrétája fejtér, vagy verhenyes; szirmai láncásak, csészéjénél háromszor hoszsúbbak; bugás virágzata csaknem egyenlő magas; szára alsó része gyökerező. — Sziklákon és kőfalakon. ♪. Jul.—Aug. 3—10".
(*Kicsiny fülű.*)

Fejtér Sz. *S. album. L.*

Bokrétája sárga. 3.

3. Husos levelei tojásdadok, hátokon puposak, s a szárán tompa válluknál fogva vannak ránőve; szára gyökerező; bogernyője kopasz; láncás és hegyes szirmai

csészéjénél még egyszer hosszabbak. — Réteken, legelőkön, ligetekben. 4. Jun.—Jul. 2—4". (*Bárány, vagy egér csecsfü; szakafü.*)

Borsos Sz. *S. acre.* L.

Hengerded levelei szálasok, tompák, elhegyesedő vállukkal nőnek a szára; szára gyökerező; bogernyője kopasz; láncsás és hegyes szirmai csészéjénél még egyszer hosszabbak. — Az előbbivel. 4. Jul.—Aug. 4—6".

Hatszegü Sz. *S. sexangulare.* L.

2. FÜLFÜ. *Sempervivum.* L.

1. Rózsaalakuan kinyiló tőlevelei hosszukás viszsás tojásdadok, hirtelen fulánkhegyűek, kopaszok, szemszörösek; bokrétája csillagalaku, szirmai csészéjénél még egyszer hosszabbak, pirosak. — Házfedeleken, sziklákon. 4. Jul.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1'.

Rózsás F. *S. tectorum.* L.

2. Rózsaalakuan kinyiló levelei, hosszukás láncsások, hegyesek, kopaszok, szemszörösek; szárlevelei szives tojásdadok, kihelyezett, alól felül szörösek és szemszörösek; bokrétája harangalaku, sárgás fejr. — Sziklákon Buda körül. 4. Jul.—Aug.

Borzas Sz. *S. hirtum.* L.

66. Rend. Kőtörfélék. *Saxifragaceae.* D. C.

1. KÖTÖR. *Saxifraga.* L.

1. Szára magános, felálló, egyszerű vagy ágas, leveles; tőlevelei viszsás-tojásdad lapiczkások, három karélyuak vagy hasábuak; szárlevelei váltogatók, tenyeresen három metszettűk; egy virágu kocsányján levő 2 murvája termésénél hosszabb. — Hegyi réteken, köveken, falakon szántóföldeken. ☉. Apr.—Maj. 1—4".

Apró K. *S. trydactylites.* L.

Szára felálló, magános, igen leveles; tölevelei vesealakuak, karélyosan csipkések, nyelesek, szárlevelei nyeletlenek, hoszszukások, hónaljaik alatt rügyek (hagymák) teremnek; virágzata bogernyős; virága fejr. — Minden termékeny gyepen a hegyeken, úgy mint a síkon. 24. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '.

Rügyes K. *S. bulbifera*. L.

2. VESELKE. *Chrysosplenium*. L.

Levelei váltogatók, vesealakuak, mélyen csipkések, csipkéi kicsipettek; virágzata sátorozó; sárga virágai arany sárgán pöntozottak. — A pilisi járás nedves és árnyas ligeteiben. 24. Apr.—Maj. 3—6''.

Arany V. *C. alternifolium*. L.

67. Rend. Ribiszkefélék. *Ribisaceae*. *Endl.*

1. RIBISZKE. *Ribes*. L.

1. Kocsányjai 1—3 viráguak; murvája 2—3; csészéje harangalaku, hoszszukás metszetei letüremlettek; szirmai viszsás tojásdadok; bogyója zöldes sárga; fülkái hármások. — Mivelik; vadon terem a pilisi hegy szikláin. 7. Apr.—Maj. 2—4'. (*Egres, köszméte, pöszméte.*)
Pöszméte R. *R. Grossularia*. L.

2. Fürtös virágzata csaknem kopasz, elvirágzás után lefüggő; csészéje kopasz, medenczealaku, éle kopasz; murvai tojásdadok, kocsánkáinál kurtábbak, levelei csaknem 5 karélyuak; bogyója veres. — Mivelik. 7. Apr.—Maj. 2—4'.

Veres R. *R. rubrum*. L.

68. Rend. Szirontákfélék. *Ranunculaceae*. *Juss.*

1. BÉRCSE. *Clematis*. L.

1. Szára kapaszkodó; levei szárnyasok, levélkéi tojásda-

dok, kihegyezettek, épélűek vagy karélyosak, vagy durva fűrészfoguak, csészéje levelei hoszszukások, mind két felől molyhosak; virága fejr. — Gyepükön, bokrok- és bozótokban. 7. Jun.—Sept. (*Venike; venicz, iszalag, szulák.*)

Iszalag *B. A. Vitalba. L.*

Szára felálló. 2.

2. Levelei lánčasok vagy tojásdadok, hegyesek, épélűek, kopaszok, alsó lapjaikon inai szőrösödök; virágai lekonyultak, kékek. — Vizenyős gyepeken, füzesekben. 4. Jul.—Aug. 1—2½'. (*Bércse.*)

Éplevelű *B. C. integrifolia. L.*

Levelei szárnyasok, levélkéi tojásdadok. kihegyezettek; csészéje levelei hoszszukások, tompák, kopaszok, élőkön szőrösödök. — Hegyi réteken bozótokban. 4. Maj.—Jul. 1½—3'. (*Lótorma; nagy palaczkafü; erősfü.*)

Lótorma *B. C. erecta. L.*

2. VIRNÁNCZ · *Thalictrum. L.*

1. Sima termése három élű, élei szárnyasok, s vaczkán egy kis kocsánykán áll; virága zöldes v. fejr, szálcésái lilaszíntűek; levelei 2—3-or szárnyasok, levélkéi, alig kerekdedek, karélyosak vagy csipkések. — A gödöllői erdőkben gyakori. 4. Jun.—Jul. 2—3'.

Függős *V. T. aquilegifolium. L.*

Hoszszában rovátkolt termése egyenes hegyű s vaczkában ül. 2.

2. Bugája tornyadó vagy tojásdad alaku, virágai ritkásak, vagy ágacskái hegyeiu ernyősek, de nem sűrűk. 3.

Bugája csaknem sátorozó, virágai s termései az ághegyeken csomóban ülnek. 7

3. Kocsányjai szárnyason fűzöttek, t. i. kocsányja alsó oldal ágai sokkal kurtábbak, mint a középső; zilált virágai bókolók; virágzata bugás; szálas levelei fény-

lők, a szárhegyiek néha hármások; felső levelei hüvelyének füle tojásdad-hosszszukás, kihegyezett s fogasolt; gyökere terjedő. — A budai hegyi és a pesti homoki réteken. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Galaj V. *T. galioides*. Nestler.

Kocsányjai hármason fűzöttek, azaz: kocsányja oldalági akkorák, mint a közepső. 4.

4. Szára kisebb-nagyobb mértékben kékes hamvas. 5.

Szára nem hamvas. 6.

5. Levelei nyelecskái kiálló vonalaiknál fogva, ormósak; levélkéi kerekdedek vagy ékalakuan visszás-tojásdadok, 3—5 foguak; levelei hüvelye fülei kurták, lekeresítettek, kissé szélylyeltartók, porodái lefüggők. — Hegyi és homoki gyepeken. 4. Maj.—Jul. 1—2'.

Kis V. *T. minus*. L.

Levélkéi kerekdedek vagy visszás tojásdadok, 7 foguak; levelei hüvelyei fülei kurták, lekeresítettek, kissé szélylyeltartók; kocsánykái, virágai és porodái egyenesen előreállók. — Hegyi réteken, a homokdombokon Pest, Gödöllő és Vác körül, ritkább. 4. Jun.—Jul. 2—3'.

Magas V. *T. elatum*. Jacqu.

6. Levelei hüvelyei fülei szélesek, lekanyarítottak, vizirányosan állók, végre hátra göngyöldöztek, levelei nyelei első elágazásainál pálhások; ágai és kinyílt bugája szegletes, kocsányjai girbe gurbák, virága és porodái lefüggők. — Hegyi és homoki gyepeken, utfeleken. 4. Jun.—Jul. 1½—2½'. (*T. collinum*. Wallr.)

Dombi V. *T. Jacquinianum*. Koch.

Levelei hüvelye fülei háromszög tojásdadok, fogasok felálló s a szárra lapultak; levelei nyelei első elágazásánál pálhások, bugája terepély, virágai csaknem ernyősek és gyűrűsek. — Hegyi réteken, utfeleken és gyepük mellett. 4. Jun.—Jul. 2—3'.

Közép V. *T. medium*. Jacqu.

7. Gyökere rostos; levelei hüvelye fülei tojásdadok, kihégyezettek; levele nyelei elágazásainál nincs pálha; levélkéi hoszszukás ékalakuak vagy szálasok, fénylők, alól halványak; bugája sátorozó; porodái felállók. — Vizenyős réteken, mocsárok mellett. 24. Maj.—Jul. 2—4'.

Szüklevelű *V. T. angustifolium. Jacqu.*

Gyökere terjedő; levelei hüvelyei fülei hoszszukás-tojásdadok, hoszszabbak, mint szélesebbek; levele nyelei alsó elágazásainál pálhások; levélkéi visszastojásdad-ékalakuak, épek vagy 3 metszettek, a felsők szálasok, alól halványok; bugája sátoros; porodái felállók. — Az elébbivel. 24. Maj.—Jul. 2—4'. (*Vad virnánecz.*)

Sárga *V. T. flavum. L.*

3. KÖKÖRC SIN. *Anemone. L.*

1. Levelei egyszerűek, 3 karélyuak, épélűek; csészéhez hasonló 3 levelű galléra közvetlen a leple alatt van; virága kék, néha piros vagy fejr. — A sz.-endrei és visegrádi erdők szélein. 24. Mart.—April. 2—4". (*Nemes májfü; mogyoróaljafü.*)

Májfü *K. A. Hepatica. L.*

Levelei füzöttek, vagy hasogattak; hármass galléra nyeletlen vagy nyeles. 2.

2. Magva csákós. 3.

Magva csákótlan. 4.

3. Virága felálló; leple alól harangalaku, végre a közepétől kezdve hátrafelé hajolva kinyilt, kétannynyi hoszszu, mint a porodája; virága sötét, később világos; tölevelei 3-szor szárnyason hasogatottak, hasábjai szálasok, hegyesek. — Száraz, kivált hegyi réteken. 24. Kora tavasszal. Virágzaskor 3—6", később 1—1½'. (*Leány v. lókörcsin.*)

Leány *K. A. Pulsatilla. L.*

Virága lefüggő; leple harangalakuan özszeáll, csak a

hegye türemlik hátra; porodái akkorák, mint a leple harangalaku része; virága fekete lilaszintű; tőlevelei háromszor szárnyason hasogatottak. — Réteken, különösen a homokon. 24. April—Maj. 1—1½'. (*Kisebb leány kökörösín.*)

Mezei K. A. *pratensis*. L.

4. Magvai molyhosak; bibeszára kopasz, igen kurta, virága magános; leple 5 szirmu, tojásdad, alól gyapjas, fejér; tőlevelei 5 hasábuak, hasábjai csaknem kótaalakuak. — Erdőkben, s hegyi réteken. 24. Maj.—Jun. 6—18".

Erdei K. A. *sylvestris*. L.

Magvai szőrösödök. 5.

5. Galléra 3 levelű, nyeles, nyelei csaknem akkorák, mint a levele; leple 6 szirmu, szirmai mindkét oldalukon kopaszok, fejérek; tőkocsányja egy virágu. — A szendrei és visegrádi árnyas berkekben, ritka. 24. Kora tavasszal. 3—12". (*Fejér berekvirág; fejér pipacs; szélvirág; patác.*)

Berki K. A. *nemorosa*. L.

Galléra 3 levelű, nyeles, nyele leveleinél sokkal kurtább; leple 5 szirmu, szirmai alól szőrösödök, sárgák; virága többnyire páronkint áll. — Ligetekben, bozótokban. 24. Kora tavasszal 3—12".

Boglar K. A. *ranunculoides*. L.

4. HÉRICS. Adonis. L.

1. Sárgaszintű bokrétája 10—20 szirmu, nagy; csészéje 4—5 levelű; puha szőrű; termései csaknem gömbdeden visszástojásdadok, horgas csőrűek; tőlevelei csak pikkelyek. — Mindenféle réteken, legelőkön, hegyoldalakon. 24. Apr.—Maj. ½—1'. (*Kökörösín.*)

Tavaszi H. A. *vernalis*. L.

Bokrétája 3—6—8 szirmu; gyökere egy nyári. 2.

2. Csészéje szőrös; bokrétája lángszintű, néha tövén fekete, néha sárgás veres; termése ránczos, felegyenedő

csőre feketés barna. — Szántóföldeken vetések közt. Maj.—Jul. 1—1½'. (*Tyukszemvirág.*)

Lángszinü *H. A. flammea. Jacqu.*

Csészéje kopasz; bokrétája minium veres, szirmai töve néha fekete; termése ránczos, felegyenesedő csőre termésével egyenlő színü. — Az elébbivel. Jun.—Jul. 1—2'. (*Kakasvirág; pallagi rózsa.*)

Nyári *H. A. aestivalis. L.*

5. MIZURA. *Myosurus. L.*

Pázsitos levelei szálasok; szárhegyi virágai magánosak, szirmai piczinyek; vaczka végre kupalakulag megnyulik. — Gyepeken, kertekben. ☉. Maj.—Jun. 1—4".

Piczi *M. M. minimus. L.*

6. FULÁNC. *Ceratocephalus. Mönch.*

Magva pupjai közt válus, hátán ormós, hegyén sarlóalakuan csőrös; virága sárga. — Buda körül, az agyagos helyeken, töltéseken. ☉. Mart.—Maj. 1—3". (*Ranunculus falcatus. L.*)

Sarlós *F. C. falcatus. Pers.*

7. SZIRONTÁK. *Ranunculus. L.*

1. Bokrétája fejr, szirma töve leginkább sárga. 2.

Bokrétája világos sárga vagy aranyszínü. 3.

2. Viz alámerült levelei sertealakulag sallangosak, nyelesek, sallangjai mindenfelé szélylyeltartók; vizen uszó levelei vesealakuak, karélyosak vagy bemetszettek; porodái hoszabbak, mint maghonaiból alakult gömbje. — Álló vizekben és patakokban. 4. Jun.—Aug.

Tavi Sz. *R. aquatilis. L.*

Minden levele viz alá van merülve, s sertealakuan sallangos; szára hengeres; bokrétája 9—12 szirmu;

porodái maghonaiból alakult gömbjénél kurtábbak. —
Az elébbivel együtt. 2. Jun.—Aug.

Lábbogó Sz. *R. fluitans*. *Lam.*

3. Levelei épek; gyökere rostos vagy gumós. 4.
Levelei szabdaltak, vagy füzöttek vagy karélyosak. 8.
4. Szára felegyenesedő, vagy henyélő. 5.
Szára felálló, csöves, vagy felálló, vagy uszó. 6.
5. Levelei kerekded-szivesek, a felsők szegletesek; gyökérén sok gumóju; csészéje 3, néha 4—5 levelü. — Erdőkben, réteken, legelőkön, nedves helyeken. 2. Mart.—Maj. 2—8". (*Kis fecskefü; tavaszi saláta; galambbegy.*)

Saláta Sz. *R. Ficaria*. *L.*

Levelei körkörösök, láncsások vagy szálások; felegyenesedő szára félredülő, s bütykeinél fogva néha legyökerező; termései visszás-tojásdadok, simák, kurta és tompahegyűek. — Árkok, tavak, patakok körül s nedves réteken. 2. Jun.—Aug. (*Boglárvirág; béka-virág; sömörfü.*)

Lángos Sz. *R. Flammula*. *L.*

6. Termései tüskéskes csőrösök, gömbbe állottak; virágai aprók, lehullók; szára hengeres, két-két águ; hosszudad-láncsás levelei nyelesek, simák, alig fogások. — A pomázi erdők álló vizeiben és a Tisza mocsáraitban. ☉. Maj.—Jun. 2—8".

Kocsánytalan Sz. *R. nodiflorus*. *L.*

Termései simák. 7.

7. Levelei hoszsú láncsások, kihégyezetttek; felálló sugárszára tövön gyűrűsen gyökeres, ostorindás; magvai szélesek és kurta sarlóalaku csőrösök; ághegyi sárga virágai nagyok. — Posványos réteken és mocsárok körül, a nádasokban. 2. Jun.—Aug. 1—3'.

Nádi Sz. *R. Lingva*. *L.*

Alsó levelei nyelesek, számosak, gyűrűsen állók, tojásdad-hosszudadok; szárlevelei váltogatók, ékalakuak, 3 karélyuak vagy 3 foguak, a felsők csaknem szála-

sok; magvai ferde tojásdadok, csaknem lapítottak. — Különösen a Tisza mocsáraiban. 24. Maj.—Jul.

Buglyos Sz. *R. polyphyllus*. W. K.

8. Gyökere gumós. 9.

Gyökere rostos, (kivéven a *R. bulbosus*-t, melynek tögyökere gumósan van megvastagodva.) 10.

9. Szára és levelei szőke selyemszőrősek; tőlevelei hármassok, levélkéi szálas láncsások; kocsányja hengeres; csészéje letüremlett. — Gyepeken, vetések közt, sziklákön. 24. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '.

Selymes Sz. *R. illyricus*. L.

Szára szőrösödő; levelei kopaszok, tőlevelei gereblyésen fűzött 3—5 hasábuak, kevés szárlevele 3 hasábu, a legfelsők épek, mindenikféle levele hasábjai szálasok, csaknem épeltük; szára egyvirágú; csészéje nyílt, borzas; tojásdad szirmai csészéjénél kétszerte hosszabbak; lapított magvai hártya préműek. — Hegyi és homoki lejtőkön, a budai vérmezőn és az Orczykert mellett. 24. April—Maj. 6—18'.

Villás Sz. *R. pedatus*. W. K.

10. Termései simák. 11.

Termései vagy ránczosak, vagy görcsösek, vagy tüskések. 17.

11. Kocsányja hengeres és nem barázdolt. 12.

Kocsányja barázdolt. 14.

12. Levele nyelei tövön hüvelyezők, tőlevelei kerekdedek vagy vesealakuak, csipkések; szárlevelei ujjasok, hasábjai láncsások; tavasz kezdetén nyíló virágai szirmotalanok vagy csak egyszirmuak, azután 2—3—5 szirmuak; magvai hasasok és selymes szőrűek. — Lombos erdőkben, vágásokon és hegyi réteken. 24. Maj.—Jun. 6—18'.

Változó Sz. *R. auricomus*. L.

Levele nyelei szőrösödők vagy gyapjas durvaszőrűek. 13.

13. Tő- és szárlevelei tenyeresek, metszetei csaknem kótaalakuak, bevagdalt hegyesfoguak, a felsők 3 hasá-

buak, hasábjai szálasok; termése lencsealakuan lapított, kissé görbe csőre kurtább, mint a magva; vaczka kopasz. — Minden réten. 4. Maj.—Sept. 1—3'.

Réti Sz. *R. acris*. L.

Tő- és szárlevelei tenyeresek, metszetei széles viszsás-tojásdadok, 3 metszetűek s hegyes foguak, a felsők 3-sok; termése lencsealakuan lapított, csőre tövön széles, tetején begöngyölödött, majdnem felényi, mint a magva; vaczka kopasz. — A pilisi, sz.-endrei, sz.-keresztli és a váczy hegyek erdeiben. 4. Jun.—Jul. 1—3'.

Gyapjas Sz. *R. lanuginosus*. L.

14. Tőlevelei tenyeresen szabdaltak. 15.

Tőlevelei hármások és kétszer hármások. 16.

15. Tőlevele hasábjai 3 metszetűek s bevagdaltak; magvai csőre horgas; vaczka sertés. — Száraz réteken, bokrok és bozótokban. ☉. Maj.—Jul. 1—1½'.

Sokvirágu Sz. *R. polyanthemos*. L.

Tőlevele hasábjai széles viszsás tojásdad szivesek; magva csőre begöngyölödött; vaczka sertés. — Magasan fekvő hegyi réteken, a sz.-keresztli, sz.-endrei, visegrádi és váczy erdőkben. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Ligeti Sz. *R. nemorosus*. D. C.

16. Tőve gyökerező ostorindákat hajt; csészéje kinyilt; magvai finom szurdalással pontozottak. — A legközönségesebb minden nedves és vizenyős helyen. 4. Maj.—Aug. ½—1½'. (*Boglárka; kakasláb; hollóláb.*)

Boglárka Sz. *R. repens*. L.

Tőve gumósan megvastagodott, ostorindája nincs, csészéje letüremlett; magvai simák. — Szántóföldeken, utfeleken, árkokban, nem gyakori. 4. Jun.—Aug. ½—1'.

Gumós Sz. *R. bulbosus*. L.

17. Magvai hosszukás füzért alkotnak, aprók, ormótlanok, finom ránczosak; halványsárga szirmai igen aprók; csészéje letüremlett. — Vizenyős helyeken gyakori.

Mérges ☉. Jun.—Sept. (*Torzsika; istárj; vízi méreg; sebesítőfü.*)

Torzsika Sz. *R. sceleratus. L.*

Magvai gömbalaku csomót alkotnak. 18.

18. Tőlevelei hármások, vagy kétszer hármások, levélkéi 3 metszetűek, csészéje letüremlett; magvai közepén sok, vagy a széle körül egy sor görcs van. — A pesti és budai gyepeken nem ritka. ☉. Maj.—Jul. $\frac{1}{2}$ —1'.

Borzas Sz. *R. Philonotis. Ehrh.*

Tőlevelei épek vagy 3 hasábuak, a felsők hármások; magvai laposak, csőrösek, görcsösek és tövisesek. — Szántóföldeken, vetések közt. ☉. Maj.—Jul. $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{1}{2}$ '.

Mezei Sz. *R. arvensis. L.*

8. GÓLYAHIR. *Caltha. L.*

Szára felegyenesedő; levelei szives kerekdedek, csipkések; virága arany színű. — Nedves helyeken. 4. Mart.—April. 6—12". (*Mocsárvirág; békavirág; gólyavirág; sárga viola.*)

Mocsári G. *C. palustris. L.*

9. SZIRALJ. *Eranthis. Salisbury.*

Sárga nagy virága kerek és sok hasábu gallérában ül. — A pesti városligeti tó partján. 4. Febr.—Mart. Igen ritka. 3—6".

Téli Sz. *E. hyemalis. Salisb.*

10. HUNYOR. *Helleborus. L.*

1. Kétágu szára kopasz, csupán elágazásainálleveles; csak virágzás után hajtó tőlevelei ujjasok, hosszu láncsások, hegyesek, egyenetlen mély fűrészesek, erei kiálló, kopaszok; virága zöld, bibéje felálló. — A budai Jánoshegy tetején, a budaörsi, budakeszi és csa-

bai erdőkben, bokrokban. 4. Apr.—Maj. 6—12".
(*Papkalap; páponya; hunyor.*)

Zöld H. *H. viridis. L.*

2. Felálló szára felül alig szegletes, leveles; tőlevelei ujjason hasábosak, hasábjai épek s ismét 2—3 hasábuak, egyenetlen kétszer fűrészesek, szárlevelei 3 hasábuak, hasábjai 2—3-szor behasítottak, fűrészesek; kékesen piros virágai kurta kocsányuak, bökölök. — A csabai sz.-keresztii, sz.-endrei, visegrádi és a váczyi erdőkben. 4. Mart.—Maj. 6—12".

Piros H. *H. purpurascens. W. K.*

11. GALAMÓ. *Isopyrum. L.*

Gyökere terjedő, rostjai csomósak; tőlevelei hosszunyelűek, kétszer hármások, levélkéi tompa három karélyuak, fogasok; szárlevelei nyelesek, pálhások, kétszer hármason vagy csak hármason szabottak; kocsányjai egyvirágúak; fejr bokrétája szirmai tompák. — Arnyas berkekben. 4. Kora tavasszal. 3—8".

Virnánz G. *I. thalictroides. L.*

12. KANDILLA. *Nigella. L.*

Pilises levelű; szirma 5—10; portokai kalászosak, kalászhalmak felényiek, mint a portokai; tokjai simák, a tövüktől középig összenöttek; magvai három ormójuak, finom szemcsésen érdesek. — Vetések közt, utfeleken. ☉. Jun.—Aug. 6—18". (*Fekete koriándrum; parasztbors.*)

Mezei K. *N. arvensis. L.*

13. CZÁMOLY. *Aquilegia. L.*

Pilise sarkantyui hegyei horgasok, ereszei tompák, kicsepettek, akkorák, mint a porodái; levelei kétszer háromszorosak, levélkéi 3 karélyuak, csipkések. —

Csaba és Visegrád körül az erdőkben, igen ritka. 4.
Máj.—Jun. 1—2'. (*Harangvirág.*)

Harang Cz. *A. vulgaris. L.*

14. SARKVIRÁG. *Delphinium. L.*

Pilise egy tagu 4 metszetű; kocsányja murvájánál hosszabb, tokja kopasz; szára egyszerűen ágas, levelei vékony sallangra szabdaltak. — Vetések közt, utfeleken, pallagokon. ☉. Máj.—Aug. 1—2'. (*Kék sarkantyuvirág; kék szarkaláb.*)

Mezei S. *D. Consolida. L.*

15. SISAKVIRÁG. *Aconitum. L.*

1. Pilise sarkantyuja hátra tört horgas, sisakja félgömbalaku, bóltos; virága sárga, virágzata bugás; levelei sokhasábuak, sallangjai szálások. — Ritkás erdőkben Csaba, Visegrád és Vác körül ritka. 4. Aug.—Sept. 1—2'. (*Sárga sisakfü; szelíd sisakfü; kuklás-vagy csuklyásfü.*)

Méregölő S. *A. Anthora. L.*

2. Pilise sarkantyui pergék, sisakja kétszerte magasabb mint széles, csaknem hengeres, lapított; virága halvány sárga; levelei tenyeresek 5 hasábuak, hasábjai 3 metszetűek, metszetei egyenetlen fűrészesek. — Lombos erdőkben mindenütt. 4. Jun.—Aug. 2—4'. (*Farkasölőfü; répa-, gyökér-bab; méregfü.*)

Farkasölő S. *A. Lycocotnum. L.*

16. TAKTA. *Actea. L.*

Levelei hármason kétszer szárnyaltak, levélkéi tojásdad hosszukások, egyenetlenül kétszer fűrészelték; fürtjei tojásdadok; szirmai akkorák, mint a porodái; bogyója kerekded tojásdad. — Hegyi berkekben. 4. Máj.—Jun. 1—2'. Mérges.

Békabogyó T. *A. spicata. L.*

69. Rend. **Borbolyafélék.** Berberideae. *Juss.*1. **BORBOLYA.** *Berberis*. **L.**

Tövissei három águak, levelei csomósak, visszás-tojásdadok, szemszörösen fűrészesek; fürtje sok virágu, lefüggő; szirmai egészen vagy alig kicsipettek, sárgák. — Erdőkben, gyepükben. ♯. Maj.—Jun. (*Sóska*; *fái sóska*; *leánysom*; *üröm borbolya.*)

Sóska *B. B. vulgaris*. **L.**

70. Rend. **Mákfélék.** *Papaveraceae*. *Juss.*1. **MÁK.** *Papaver*. **L.**

1. Kerekded tokja keményszőrű, borzas; porodái felül kiszélesedettek; leveles szárán egynél több veres virága van. — Szántóföldeken, kertekben. ☉. Maj.—Jul. 1—1½'.

Csekély *M. P. hybridum*. **L.**

Tokja kopasz. 2.

2. Az egész növény kopasz, kékes zöld; levelei szárölelők, hosszukások, egyenetlen fogasok, a felsők épek, az alsók öblösek; tokja csaknem kerekded. — Mivelik. ☉. 2—3'.

Kerti *M. P. somniferum*. **L.**

Az egész növény szőrös. 3.

3. Szálcái áralakuak; tokja kurta visszás-tojásdad; bibéje lemezei szélökkel egymást fedezik; levelei szárnyasok, vagy kétszer szárnyasok, szárnyai hosszukás láncások s bevagdaltan fogasok: virága veres. — Vetések közt, utfeleken. ☉. Maj.—Jul. ½—1½'. (*Pipacs.*)

Pipacs *M. P. Rhoeas*. **L.**

Szálcái áralakuak; tokja ékalaku, töve felé lassankint keskenyedik el; bibéje csipkái különváltak; levelei kétszer szárnyasok, metszetei szálasok, ritka fogasok; virága veres. — Az előbbivel. ☉. Maj.—Jul. ½—1½'.

Bujdosó *M. P. dubium*. **L.**

2. SZARUTOK. *Glaucium*. Tourn.

Szára és levelei szőrösek; felső levelei nyeletlenek, szárnyason hasgattak; beczője sertés-keményszőrű. — Utfeleken, hegyi és homoki gyepeken. ☉. Maj. — Aug. 6—18''. (*Szarvasmák*) (*G. phoeniceum* Sm.)
Szarvas Sz. *G. corniculatum*. Curt.

3. GÓDIRCZ. *Chelidonium*. L.

Virágzata ernyős; csészéje csaknem kopasz; szárafelső része szélesebb; virága sárga. Az egész növény verhenyes sárga tejjel van megtelve. — Kertekben, árnyas helyeken, árok partokon. Mérges. ♃. Maj. — Jul. 1—3'. (*Czinadónia; vére hullófű; nagy fecskefű; gódircz.*)

Czinadónia G. *C. majus*. L.

4. LIKASIR. *Corydalis*. D. C.

1. Gyökere gumós, gumója üreges; szárán két levél nő, melyeknek nyelei tövén nincs pikkely; levelei kétszer hármások, bevagdaltak; murvai épek. — Bozótokban ligetekben. ♃. Kora tavasszal. $\frac{1}{2}$ —1'. (*C. bulbosa* Pers.) (*Likasir; tavaszi gerézes; kakasláb; hüvelykes földfüsti.*)

Gumós L. *C. cava*. Schweig.

2. Gyökere gumós, gumója tömött; levelei kétszer hármások, bevagdaltak; alsó levele nyelelevelen, pikkelyalaku; murvai ujjasan hasadtak; termése kocsányja megnyult, egyenes, termése ritkán áll. — Az elébbivel. ♃. (*C. digitata* Pers.)

Kemény L. *C. solida*. Sm.

5. FÜSTIKE. *Fumaria*. L.

1. Csészéje igen igen kicsiny, nagyító nélkül alig kivehető, s kocsánykájánál keskenyebb; táskája tojás-kerekded; termése fürtje laza; piros bokrétája szirmai szálások.

— Mivelt s terméketlen téreken, kertekben, szőlőkben. ☉. Apr.—Jul. 6—18".

Vaillant *F. F. Vallantii. Lois.*

Csészéje bokrétájánál 3—6-szor kisebb. 2.

2. Csészéje levelei 3-szorta kisebbek szirmainál s szélesebbek mint kocsánykái; táskája kerekded, keresztbe szélesebb, hegye csonka, kissé kicsipett. — Az előbbivel. ☉. Maj.—Sept. (*Földfüsti.*)

Föld *F. F. officinalis. L.*

Csészéje levelei szirmainál 6-or hosszabbak s vele egyenlő szélesek; táskája tojás-kerekded, hegyeses; virága fehér vagy halvány piros. — Az előbbiekkal. ☉.

Kisvirágu *F. F. parviflora. Lam.*

71. Rend. Keresztések. Cruciferae. *Juss.*

1. RÉZSUKA. *Nasturtium. L.*

1. Virága fehér; levelei hónaljából növő szárai legyökeresnek; levelei szárnyasok, a felsők 3—7 bordájuaak, az alsók 3-masok, levélkéi kanyarosak, az oldaliak körkörösök, a végsők csaknem szives-tojásdadok; beczője szálas, akkora mint a kocsányja. — Források és patakok mellett. 2. Maj.—Jun. 3—18".

Orvosi *R. N. officinale. R. Br.*

Virága sárga. 2.

2. Szirmai akkorák mint a csészéje; alsó levelei félbeszárnyasok, a felsők mélyen szárnyason hasogatottak, hosszukás hasábjai fogasok; beczője hosszukás felpuffadt, akkora mint kocsánykája. — Nedves réteken, árkokban, utfeleken. ☉. Jun.—Aug. 6—15".

Tavi *R. N. palustre. D. C.*

Szirmai csészéjénél hosszabbak. 3.

3. Szára igen ágas, terepély; levelei mind mélyenszárnyason hasogattak, vagy szárnyasok, levélkéi hosszukás láncsások, fogasok vagy ismét szárnyason bevagdaltak; táskája szálas, akkora, vagy kissé hosszabb vagy

kurtább, mint a kocsánykája. — Nedves réteken, árkokban. 2. Jun.—Aug. 6—15'.

Berki R. *N. sylvestre*. R. Br.

Szára tövön gyökerező, ostorindás és a vízben felfuvó-
dott csöves; levelei hosszukások vagy lánésások,
vállban elkeskenyedők, fűrészeseek, vagy fogasok, az
alsók félbeszárnyasok vagy fésűalakuak; tászkája kör-
körös vagy csaknem gömbalaku, 2—3-szor kurtább,
mint a kocsánykája. — Álló vizekben, árkokban. 2.
Jun.—Jul. 1—2'.

Izzap R. *N. amphibium*. R. Br.

2. TORMÁNCS. *Barbarea*. R. Br.

Alsó levelei félbeszárnyasok, végső levélkéje, igen nagy,
kerekded, oldalbordája négy pár; felső levelei épek,
viszszás-tojásdadok, fogasok; fürtje virágzás idején
tömött, gyenge beczői dülten felálló. — Utefeleken,
gyepük mellett, agyagos árkokban. ☉. Maj.—Jul.
1—2'.

Téli T. *B. vulgaris*. R. Br.

3. TORONSZÁL. *Turritis*. L.

Tőlevelei kaczuosak, vagy fogasok vagy épélűek, 3
águ szőreiknél fogva érdesek; szárlevelei kopaszok;
szívesen nyilas vállaiknál fogva szárölelők; beczői
sugáron felálló, kocsánykáiknál 6-szor hosszabbak;
virága sárgás fehér. — Hegyi és homoki száraz ré-
teken, erdőkben. ☉. Maj.—Jun. 1—3'.

Kopasz T. *T. glabra*. L.

4. IKRAPIKK. *Arabis*. L.

1. Magvai szárnyatlanok, vagy keskeny szegélylyel szár-
nyaltak. 2.

Magvai széles hártyszárnyuak; beczői felálló kocsány-
kairól lefelé görbültek, laposak, degeszek, szélökön

vastag szegélyűek; levelei ágas szőrösek, fogasok, tőlevelei körkörüsek, nyélre keskenyedettek; szárlevelei hosszukások, mélyen szives vállukkal szárölelők, ritka fogasok; virága fejtér v. sárgás fejtér. — A budai szikiás berkekben ritka. ☉. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ —2'.

Tornyos I. A. *Turritta*. L.

2. Szárlevelei vállban szivesek, szárölelők, nyeletlenek. 3. Szárlevelei vállban elkeskenyedettek, kurta nyelűek, a legfelsők épélűek, szőrösek; tőlevelei nyelesek, félbeszárnnyason kaezurosak, mindenik oldalán 6—9 bordával, minden levele ágas szőrös; szélylyelálló beczői szálások, csaknem laposak; egy hosszába menő finom in van rajtok; virága lila, ritkán fejtér. — Kőfalakon, fedeleken, sziklákon, száraz réteken. ☉. Jun.—Jul. 6—18'.

Sivatag I. A. *arenosa*. Scop.

3. Szára és levelei ágas szőrösek; tőlevelei nyélbe keskenyedettek, szárlevelei tojásdad-lánesások, fogasok, vállban mélyen szivesek; végre megnyult fűrtje tekerős; lapított beczői szélylyelállók, csaknem 3 inuk, kocsánykájánál alig szélesebbek; virága fejtér. — Nyílt és száraz réteken mindentűt. ☉. Maj.—Jun. 6—12'.

Terepély I. A. *auriculata*. Lam.

Szára alól szélylyelálló szőreinel fogva érdes; levelei hosszukások, fogasok, ágas szőrösek, tőlevelei nyélbe keskenyedők; szárlevelei felállók, vállban csonkafülek vagy szivesek; beczői felállók, keskeny szálások, lapítottak, hosszában eresek s egy kiálló inuk van; virága fejtér. — Hegyi, erdei és homoki száraz réteken. ☉. Maj.—Jun. 1—3'.

Borzas I. A. *hirsuta*. Scop.

5. FOSZLÁR. *Cardamine*. L.

1. Levelei nyele tövén szárölelő fülek vannak; levelei szárnyasok, alsó levele levélkéi tojásdadok 3—5 metsze-

tűek, nyelecskések, felső levele levélkéi hosszukás láncások hátsó élőkön fogasok, nyelecske nélküliek; szirmai rendszerint nincsenek. — Erdei gyepeken, a pilisi hegyi erdők utfelein. ☉. Apr.—Jun. 1—2'.

Virágrugó *F. C. impatiens. L.*

Levelei nyele tövén nincsenek fülei. 2.

2. Portokai felrepedésök előtt pirosak; visszás-tojásdad szirmai 3-szor akkorák mint a csészéje; szára ormósan barázdolt; szárnyas levele levélkéi kerekdedek vagy hosszukások, szegletesen fogasok; virága fejér. — A pilisi hegyek magasabban fekvő erdeiben, nedves helyeken. 4. Maj.—Jun. 6—12".

Keserű *F. C. amara. L.*

Portokai sárgák; visszás-tojásdad szirmai háromszor akkorák, mint a csészéje; szára hengeres, felül alig rovátkos; levelei szárnyasok, tőlevele levélkéi kerekdedek, fogasok vagy kanyarasok, a végsők igen nagyok; szárlevele levélkéi szálások, épek; virága lilaszintű, néha fejér. — Minden vizenyős helyen. 4. Maj.—Jun. 6—18".

Kakuk *F. C. pratensis. L.*

6. FOGASIR. *Dentaria. L.*

1. Hármasszelelel gyűrűsen állanak, levélkéi egyenetlen fűrészesek; porodái akkorák, mint a szirmai, sárgás fejérek. — A budai árnyas erdőkben, különösen a Jánoshegyen. 4. April—Maj. 1—1½'.

Kilenczlevelű *F. D. enneaphyllos. L.*

Levelei váltogatók, az alsók szárnyasok, a felsők épek; levele hónaljaiban gumócskák vannak. — Az előbbivel, de gyakoribb. 4. Maj.—Jun. 3—18". (*Foganöttfü.*)

Gumótermő *F. D. bulbifera. L.*

7. ESTIKE. *Hesperis. L.*

1. Szirmai visszás-tojásdadok, igen tompák. 2.
Szirmai szálások láncások, tompák; kopasz és lapított degesz bezóli kocványkaival együtt szélylyeltartók,

kopácsai felényi szélesek, mint a válaszfala; levelei tojásdad láncsások, kihegyezettek, épélűek, vagy alig fogasok; virágai fakósárgák piros erezettel. — Hegyi és homoki erdők gyepein. ☉. Maj.—Jun. 1—2'.
(*Éjeli viola; estvelke.*)

Szomoru *E. H. tristis. L.*

2. Levelei tojásdad láncsások, kihegyezettek, fogasok, az alsók néha félbeszárnyasok; szára felálló, kopasz vagy ágas szőrökkel szőrösödő; beczői szélylyeltartó kocsánykain felállók, kopaszok, csaknem hengeresek, degeszek; virága lilaszínű vagy fehéj. — Árnyas berkekben ritka, található a budai kincstári erdőkben. ☉. Maj.—Jun. 1—2'.

Pompás *E. H. matronalis. L.*

Levelei tojásdad láncsások, kihegyezettek, fogasok, az alsók félbeszárnyasok; szára felálló, egyszerű vagy ikrás szőrökkel szőrösödő; beczői szélylyeltartó kocsánykain felállók, hengeresek, degeszek; virága lilaszínű. — A Széchenyi hegy szántóföldei barázdáin, és a bozótokban. ☉. Maj.—Jun. 2—3'.

Kaczuros *E. H. runcinata. W. K.*

8. MÁLIKA. *Malcholmia. R. Br.*

Szára felálló, alig szegletes, igen ágas; levelei hosszudad láncsások, vállban keskenyek, alig fogasok, érdesek; apró virágai halvány rózsaszínűek; beczői borzasok. — Buda-Pest körül a szántóföldek barázdáin, utfeleken, nem gyakori. ☉. April—Maj. 3—10'.

Borzas *M. M. africana. R. Br.*

9. ZSOMBOR. *Sisymbrium. L.*

1. Levelei különféleképen szabdaltak, néha a legfelsők épek. 2.
Levelei épek. 8.
2. Levelei kaczurossan szárnyason hasogattak, néha a leg-

felsőik egyszerűen szárnyason hasábosak vagy dárdaalakuak. **3.**

Levelei két-háromszor szárnyasok, minden levele sallangja szális; beczői felfelé görbék, kocsányjainál másfélszer hosszabbak; virága sárga. — Telekes helyeken, utfeleken mindenütt. ☉. Maj.—Sept. 1—2'. (*Kányafű; sebforrasztófű; Szófia.*)

Szófia Zs. *S. Sophia. L.*

- 3.** Beczői áralakuan kihegyezettek, szorosán főkocsányjára lapultak; végső levélkéje nagy és dárdaalaku; virága sárga. — Telekes helyeken, utfeleken, házak körül. ☉. Jun.—Sept. 1—2'.

Szapora Zs. *S. officinale. L.*

- Beczői hengeresek, szélylyeltartók, vagy lefelé hajlók. **4.**
4. Kaczurosszárnyason szabdalt levele sallangjai tövön fülesek; kocsánykái kurták, csaknem olyan vastagok mint a beczői. **5.**

Levelei hasábjai tövén nincsenek fülei; kocsánykái karesuk és vékonyak. **6.**

- 5.** Öszszetartó csészéje felálló; levele véglevélkéi szegletesek vagy dárdások, tövén fülei felfelé tartók; virága sárga. — Utfeléken, telekes helyeken, p. o. a budai vár mellett bőven. ☉. Jun.—Aug. 1—3'.

Hamvas Zs. *S. Columnae. L.*

Csészéje igen szélylyelnyilt; felső levele szárnyai s véghasábjai keskenyszálisok; virága sárga; beczői terepélyen kiállanak. — A homoki gyepeken igen gyakori, az erdőkben sziklás helyeken. ☉. Maj.—Jul. 1—3'.

Dunamelléki Zs. *S. pannonicum. L.*

- 6.** Gyenge beczői sátorozó virágzatán jóval felül érnek s 4-szer akkorák mint a kocsányjai; csészéje kissé kinyilt. — Telekes helyeken, kőfalakon, sziklákon. ☉. Maj.—Jul. 1—3'.

Irió Zs. *S. Irio. L.*

- Gyenge beczői sátorozó virágzatán nem érnek felül. **7.**
7. Beczői kocsánykájainál kétszerte hosszabbak; felegye-

nesedők, kissé görbék, egymástól távolodók; szára és alsó levelei keményszőrűek; virága sárga. — Utfeléken, telkeken, sziklákon gyakori, réteken ritka. ☉. Maj.—Jul. 1—3'.

Borzas Zs. *S. Löselii*. L.

Beczői kocsánykainál sokkal hosszabbak, szélylyel vagy épen lefelé hajlók, számosak és tömöttek; szára és levelei kopaszok vagy ritka szőrűek. — A budai várhegy oldalán. ☉, Jun.—Jul. 2—2½'.

Sima Zs. *S. austriacum*. Jacq.

8. Virágai sárgák. 9.

Virágai fejérek. 10.

9. Szára felálló hengeres, fakó; alsó levelei kaczuosak, a felsők épek láncsás szálások, borzaskák; virágzata fürtös; beczői felálló. — Az Orczy kert gyepén. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Káka Zs. *S. junceum*. W. B.

Szára sugár, merev, levelei hosszukás láncsások, egyenetlen fogasok, szőrösödők; beczői merőn terepélyek. — Erdőkben, szántóföldeken Buda körül. 4. Jun.—Aug. 2—4'.

Merő Zs. *S. strictissimum*. L.

10. Alsó levelei vesealakuak, durva kanyaros-csipkések, a felsők szives-tojásdadok, hegyes foguak. — Gyepék mellett, utfeleken. ☉. April—Jun. 1—2'. (*Foghagy-maszagufü.*)

Hagymaszagu Zs. *S. Alliaria*. Scop.

Levelei hosszukás láncsások, ritka foguak, villás szőröktől szőrösödők; szirmai a csészénél kétszerte hosszabbak. — Gyepeken. ☉. Apr.—Maj. és őszszel ismét. 3—12'.

Gyomos Zs. *S. Thalianum*. Gaud.

10. SZEGECS. *Erysimum*. L.

1. Szárlevelei vállban szivesek, szárölelők, alsó levelei visszás-tojásdadok, közép- és felső levelei körkörös-

sek; beczői felállók, sugárok; kopácsai 3 inuak; virága világos sárga. — Bozótokban, hegyi réteken és a vetések közt Buda körül. ☉ és ☉. Maj.—Jun. 1—2'.

Burján Sz. *E. austriacum*. Bmg.

Szárlevelei hosszukások vagy szálások, vállban nem szivesek; virága sárga. 2.

2. Kocsánykái csészéinél 2—3-szor hosszabbak, majdnem felényiek mint négyszögű s kissé lapított beczői; levelei hosszukás láncások, kanyarosak, egyenlően háromágú szőreitől érdesek. — Bozótokban, kövecses helyeken; vizpartokon. ☉. Jun.—Jul. 1—2'.

Ibolya Sz. *E. cheiranthoides*. L.

Kocsánykái akkorák, mint a csészéje. 3.

3. Szálás láncás levelei egyszerű szőreitől érdesek, épültek vagy ritkán fogasoltak; terméketlen ágai levelei hónaljából nőnek; félrehajló zöldormóju beczői derékszög alatt négyszögűek, szőkék. — Homokon igen bőven, azomban van a hegyi gyepeken is. ☉. Maj.—Jun. 1—1½'.

Szöke Sz. *E. canescens*. Roth.

Kocsánykái kurtábbak, mint a csészéje. 4.

4. Kocsánykái csészéjénél 2—3-szor kurtábbak; beczője tompa négyormóju, háta felül kissé lapított, egyenszinű; levelei láncások, öblösen fogasok, épültek, érdesek, alól sömörűsek egyszerű vagy csillag szőreitől érdesek. — Hegyi és homoki gyepeken. ☉. Jun.—Aug. 1—1½'.

Sömörös Sz. *E. crepidifolium*. Rehb.

Kocsánykái felényiek, mint a csészéje. 5.

5. Levelei hosszukás láncások, kanyaros fogasok, egyenlő csillag szőreitől érdesek; beczői szőkék, zöld ormói kopaszok. — Hegyi réteken, gyepek és utak mellett bőven, a homokon ritka. ☉. Jun.—Aug. 1—2½'.

Jószagu Sz. *E. odoratum*. Ehrh.

Levelei láncás-kihegyezetttek, kissé öblösen vagy kanyarosán fogasok, vagy épültek; csaknem hengeres

beczője alig vastagabb, mint vizirányosan elálló vastag kocsánykája. — Szántóföldeken, mezőkön utfeleken. ☉. Maj.—Jul. 3—12".

Fürtös Sz. *E. repandum. L.*

11. ÁLSZEGECS. *Syrenia. Andrzej.*

Szára felálló, lelapult szőrű; levelei keskeny láncsások, épek; sárga virágai csaknem kocsánytalanok; beczői felálló, szőkék, négyszögűek. — Gyepeken, s a legterméketlenebb homokon bőven. ☉. Jul.—Sept. 6—18".

Szüklevelű Á. *S. angustifolia. Rb.*

12. KÁPOSZTA. *Brassica. L.*

1. Beczői főkocsányjához lapultak; minden levele nyeles, alsó levelei félbeszárnyasok, fogasok; a felsők láncsások, épeltűek; csészéje levelei vizirányosan kinyitlak. — Szántóföldeken, vetések közt. ☉. Jun.—Oct. 2—4'. (*Sinapis nigra L.*) (*Repsén.*)

Repsén K. *B. nigra. Koch.*

Beczői főkocsányjától elálló; felső levelei nyeletlenek, széles válluak, vagy szives vállal szárölelők. 2.

2. Csészéje levelei felálló, alsó részükön egymáshoz érnek; minden porodája felfelé áll; fürtje laza, már virágzás előtt megnyult; felső levele vállalai nem szivesek. — Mivelik, azomban a mezőkön itt-ott vadon is terem. ☉. Maj.—Jun. 1—1½'.

Főzelék K. *B. oleracea. L.*

Csészéje levelei félig vagy egészen kinyitlak; kurtább porodái szélyyelálló, felegyenesedők; felső levelei vállalai szivesek. 3.

3. Levelei tengerszínzöldek, az alsók félbeszárnyasok, a felsők hosszukások. — Szántóföldeken, vetések közt, mivelik is. ☉ és ☉. Maj.—Jun. 1—2½'. (*Karórépa.*)

Karórépa K. *B. Napus. L.*

Mivelés alatti válfajai: a.) A két nyári vékony győ-

kerü *káposzta repce*. B. *Napus oleifera*; — b.) az egy nyári vékony gyökerű *k. repce*. B. *Napus annua*; — c.) a husos gyökerű *k. kalarábé*. B. *Napus esculenta*.

Levelei füzöldek, vagy csak végre tengerzöldek, alsó levelei félbeszárnyasok, a felsők tojásdadok, kihegyezetttek; fürtje virágzás ideje alatt lapos, kinyílt virágai tömött virággombjánál magasabbak. — Mivelik, azomban itt-ott vadon is terem. ☉ és ☉☉. Maj.— Jul. 1—2½'.

Kerekrépa K. *Rapa*. L.

Mivelés alatti válfajai: a.) Vékony s egy nyári gyökerű a *tavaszi répa repce*. B. *Rapa oleifera annua*, és a vékony gyökerű két nyári, *őszi répa repce*. Br. *Rapa oleifera biennis*; b.) a *töves répa*. Br. *Rapa esculenta*.

13. MUSTÁR. *Sinapis*. L.

1. Levelei tojásdadok, egyenetlen fogasok, alsó levelei vállban fülesek, vagy félbeszárnyasok; beczője kopácsai akkorák vagy alig kurtábbak, mint kétélű csőre, kopácsai 3 inuak, kopaszok, vagy kurta serteszőrűek; virága sárga. — Szántóföldeken vetések közt és réteken közönséges. ☉. Maj.—Aug. 6—18". (*Repce*.)

Vetési M. *S. arvensis*. L.

2. Levelei szárnyasok, levélkéi egyenetlen durva fogasok, kissé karélyosak; beczője kopácsai akkorák, vagy kurtábbak mint lapított v. kardalaku csőre; kopácsai kiálló 5 inuak, keményszőrűek; virága sárga. — Vetések közt, Budán ritka. ☉. Jun.—Jul. 1—1½'. (*Sárga v. kerti mustár; kerti repce*.)

Féjér M. *S. alba*. L.

14. NYULYGA. *Erucastrum*. Schimp. és Spen.

Ágas szára felálló, fakó; levelei nyelesek, az alsók bi-

biresós szórrel bolyhosak, öblösen szárnyaltak, karélyai kerekdedek alig fogasok; szárlevelei lassanként elkeskenyedő karélyuak, a legfelsők szálas láncsások, kopaszok, épéltek; pongyola fürtje megnyult; virága sárga; beczői kardhegyűek. — Töltéseken, köves helyeken, a budai szőlők gyepűi mellett, a pesti homokon ritka. ☉. Jun.—Oct. 1½—4'. (*Brassica elongata* W. K.)

Haraszt Ny. *E. elongatum*. *Rchb.*

15. SORAPÁR. *Diplotaxis*. *D. C.*

1. Szára leveles, alja csaknem kórós; alsó levelei szárnyason hasogattak, hasábjai szálasok; felső levelei épek, szálasok, épéltek, mind kopaszok; kocsányja kétanyoni mint a virága; szirmai kerekded visszás-tojásdadok s kurta nyakuak. — Hegyi és homoki réteken bőven. ♄. Jun.—Sept. 1—1½'.

Sallangos S. *D. tenuifolia*. *D. C.*

2. Szára csak tövön leveles, fűnemű; levelei ziláltan szőrösek, öblösen fogasok vagy félbeszárnyasok, karélyai tojásdadok vagy hosszukások, fogasok, a végső visszás-tojásdad, szegletes, fogas; kocsányja virágával egyenlő; szirmai kerekded, visszás-tojásdad, kurta nyakuak. — Az előbbivel. ☉. Jun.—Oct. ½—1½'.

Kőfali S. *D. muralis*. *D. C.*

16. TERNYE. *Alyssum*. *L.*

1. Szálcái belső oldalán tompa fogacskák vannak; táskája rekeszeiben két vagy több magcsa van; törzse kórós; tavaszi hajtásai hegyökön fürtösen ágasok; fürtje bugás, termése bugája sem nyulik meg; törzse levelei hosszukások, nyélbe elkeskenyedők puha molyhosak. — Mészsziklákön, a Sz. Gellért oldalán igen bőven. ♄. Apr.—Maj. 6—12''.

Kövi T. *A. saxatile*. *L.*

Hosszabb szálcái tövüktől közepökig szárnyas éltek;

kurtább szálcásai tövén hasonlóul szárny forma pót van. 2.

2. Táskája rekeszeiben egy magcsa ül; táskája tömött s lelapult csillagszöreiből szőke; tojásdad magva egyik oldalán keskenyszárnyu; fürtje lapos bugás; fűnemű szárai felegyenesedők, töveiken kórósak; visszás-tojásdad vagy hoszszukás szőke levelei vállban elkeskenyednek. — A homoki mezőkön bőven. 4. Maj. — Sept. 3—12". (*A. alpestre. L.*)

Sodros T. *A. tortuosum. W. K.*

Táskája rekeszeiben 2 magcsája van. 3.

3. Csészéje termésén is állandó; szálcásain nincs fog, a két kurtább szálcása töve mind két oldalán sertefogak vannak; táskája kerekded, igen kurta csillagszöreiből szőke; fürtje szárhegyi; szára fűnemű; levelei láncások, az alsók visszás-tojásdadok. — Minden gyepen. ☉. Maj. — Jul. 3—18".

Csészés T. *A. calycinum. L.*

Csészéje lehulló. 4.

4. Lecsepült s felegyenesedő szára tövön végre kóróssá lesz; fürtje szárhegyi, magános; táskája tojásdad vagy kerekded, lelapult csillagszöreiből szőke; levelei szürkék, láncások, az alsók visszás-tojásdadok. — Száraz réteken bőven. 4. Kora tavasztól Juliusig. 3—12". Hegyi T. *A. montanum. L.*

Szára felegyenesedő, fűnemű; fürtje szárhegyi; hoszszabb, szálcásai fogatlanok, a kurták szárnyasok, s mind két oldalukon egy-egy serte foguk van; táskája kerek, egészen kopasz vagy csak élényszemszörös; szürke levelei láncások; az alsók visszás-tojásdadok. — Homoki és hegyi réteken mindenütt bőven. ☉. Tavasszal. 1—6".

Apró T. *A. minimum. Willd.*

17. HAMUKA. *Farsetia. R. Br.*

Fűnemű szára felálló; szirmai kétmetszetűek; hoszszabb

porodái tövön szárnyasok, a kurtábbak fogasok; táskája körkörös, domboruan lapított, szőrösödő; levelei láncások, az alsók nyélbe keskenyedők; virága fejér. — Minden száraz réten, utfeleken, csapásokon. ☉. Maj.—Jul. 1—1½'. (*Ternyefü.*)

Fejér *H. F. incana. R. Br.*

18. LAPICZ. *Lunaria. L.*

Szára felálló, hengeres; alsó levelei ellenesek, a felsők váltogatók, szivesek, hegyesek, csipkésen fűrészesek, szőrösödők; kékes piros virágai sátoros bugát alkotnak; táskái körkörös láncások, mindkét végök felé kihegyezettek. — A pilisi árnyas erdőkben. 24. Maj.—Jun. 2—4'.

Begyes *L. L. rediviva. L.*

19. DARAVIRÁG. *Draba. L.*

1. Szára ágas és leveles; közép és felső levelei tojásdadok, szárölelők; kocsánykái vízirányosan állanak, kétszer akkorák, mint a táskái; szirmai épélűek, fejérek. — Hegyi és homoki minden gyepen. ☉. Maj.—Jun. 6—12''.

Kövi *D. D. muralis. L.*

Tőkocsányja van. 2.

2. Tőkocsányja kopasz; törékeny levelei szálások, hegyesek, serteszőrű szemszőrősek; porodái szirmaival egyenlők; bibeszára akkora, mint a táskája kereszt átmérője, virága sárga. — Mészsziklákon Buda körül. 24. Kora tavasszal. 1—6''.

Kövér *D. D. aizoides. L.*

Tőkocsányja tövön szőrös, felső része s ágai kopaszok; tőlevelei láncások, hegyesek, vállban elkeskenyedők; táskái láncások, hosszukások v. kerekdedek, kocsánykáinál kurtábbak; bibeszára igen kurta; szirmai eresze bemetszettek; virága fejér. — Minden gye-

pen, kora tavasszal. ☉. 1—6". (*Füstvirág; korpa-
virág; ködvirág.*) Köd *D. D. verna. L.*

20. TORMA. *Cochlearia. L.*

Tőlevelei hoszszukások, szivesek vagy tojásdad-szivesek, csipkések, alsóbb szárlevelei füstösen szárnyason szabdaltak, a felsők tojásdad-láncások, csipkésen fűrészesek, a legfelsők szálasok, csaknem épélűek; tászkái kopácsai és a magvai simák; virága fejr. — Mivelik, azomban vadon is nő. 4. Jun.—Aug. 2—3'.
Orrtekerő *T. C. Armoracia. L.*

21. GOMBORKA. *Camelina. Crantz. D. C.*

1. Hengeres és borzas szára közép levelei hoszszukás láncások, épélűek, vagy fogasoltak, vállban nyilalakuak; virága sárga; tászkája körtealaku. — Mivelik, azomban réteken és vetések közt vadon is terem. ☉. Maj.—Jul. $\frac{1}{2}$ —2'.

Magvas *G. C. sativa. Crantz.*

2. Szegletes és kopasz szára igen ágas; szárölelő levelei fülesen nyilasok, hoszsuzudal-láncások, hegyeskék, fogason fűrészesek, kopaszok, a legfelsők szálasok; virága sárga; tászkája tojásdad-gömbalaku. — Agyagos, nedves helyeken, nádasokban, szántóföldeken. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Fakó *G. C. austriaca. R. Br.*

22. TARSÓKA. *Thlaspi. L.*

1. Tászkái háromszögű-szivesek, alól el vannak keskenyedve; rekeszeiben 4 magcsa van; bibeszára igen kurta; szára ágas; fürtje nyult; szárlevelei nyeletlenek, szivesek anynyira szárölelők, hogy a szára általbuvónak látszik. — Hegyi és berki gyepeken. ☉. Kora tavasszal. 3—12".

Általbuvó *T. T. perfoliatum. L.*

Táskái köralakuak, vagy tövön lekerekítettek, felül kicsipettek, laposak. **2.**

- 2.** Tövéből kurta, pázsitos levelű törzseket hajt; virágzó szára egyszerű; tőlevelei nyelesek, lapiczkás visszástojásdadok, szárlevelei hosszukások, nyilas-vállal szárölelők; táskája rekeszei 1—2 magvuak, bibeszára hosszú; virága fejt. — Hegyi réteken és ligetekben. 4. Maj.—Jun. 6—12".

Hegyi *T. T. montanum. L.*

Termése megérése után elszáradó növény; szára ágas; szárlevelei nyilas-válluak, nyeletlenek, fogasok, széles szárnyu táskái nagyok, sok magvuak; virága fejt. — Szántóföldeken, vetések közt, zöldségek kertekben. ☉. Maj.—Jul. 6—18". (*Nyüfü; nagy borocska; temon-dád; vadmustár.*)

Vetési *T. T. arvense. L.*

23. PAIZSPÁR. *Biscutella. L.*

Táskája tövén és hegyén kikanyarított; csészéje töve sarkantyutlan; tőlevelei hosszukások, nyélre keskenyedők, szárlevelei is hosszukások, nyeletlen, lekerekített vállukkal félig szárölelők, a legfelsők láncsások; virága sárga. — Hegyi réteken, mész sziklákon, Buda körül. 4. Jun.—Aug. 6—15".

Sikált *P. B. laevigata. L.*

24. ZSÁZSA. *Lepidium. L.*

- 1.** Táskája felső vége nagyon ki van csipve. **2.**
Táskája felső vége alig van, vagy nincs is kicsipve. **5.**
2. Szárlevelei szárölelők. **3.**
Szárlevelei nem szárölelők. **4.**
3. Szárlevelei fogasoltak, nyilas vállal szárölelők, alsó levelei hoszukások, nyélbe keskenyedők, vállban öblösen fogasok; tojásdad- és közepétől szélesen szárnyalt táskái ripacsosan pontozottak; virága fejt; az egész növény szökén szőrösödő. — Pallagokon, vetések

közt, utfeleken közönséges. ☉. Maj.—Jul. 6—18".
(*Palaczkafü; vadmustár; temondádfü.*)

Mezei Zs. *L. campestre. R. Br.*

Szárlevelei épek, mélyen szives-szárölelők; alsó levelei nyelesek, szárnyasok, bordái sokszorosán sallangosak; táskái kerekded-körkörösök, hegyökön keskeny szárnyuak; virága sárgálló. Telekes helyeken, fedeleken, utfeleken. ☉. Maj.—Jun. 6—18".

Felemás Zs. *L. perfoliatum. L.*

4. Tászkái kerek tojásdadok, szárnyasok, tompák, főkosányjához lapulók; alsó levelei nyelesek, szabálytalanul bevagdaltak, karélyosak, szárnyasok, vagy kétszer-szárnyasok; a felsők nyeletlenek, szálasok, épek; virága apró fejér. — Mivelik, azomban a kertek körül vadon is nő. ☉. Maj.—Jun. 1—2'. (*Rézsuka; saláta-torma.*)

Kerti Zs. *L. sativum. L.*

Tászkái szélyyelálló, kerek-tojásdadok, tompák, hegyökön keskeny szárnyasok; alsó levelei nyelesek, szárnyasok, vagy kétszer-szárnyasok; a felsők nyeletlenek, épek és szálasok; virágai két porodások, szíromtalanok. — Telekes helyeken, zöldséges kertekben, házfedeleken. ☉. Maj.—Jul. 4—15".

Mecsek Zs. *L. rudérale. L.*

5. Levelei hoszszukások, kanyaros fogasok; tőlevelei nyélbe keskenyedők, szárlevelei nyilalaku vállalakkal szárölelők; táskái szivesek, szárnyatlanok, felpuffadt kopácsai miatt csaknem két-gürcsűek; bibeszára akkora, mint táskája válaszfala; virága fejér. — Utfelen, telekes helyeken, mindenütt. 4. Maj.—Jul. 1—1½'. (*Borsika.*)

Borsika Zs. *L. Draba. L.*

Levelei pozsgások, szökéllők épek, az alsók nyelesek, tojásdadok, a felsők szárölelők, nyilas tojásdadok, a legfelsők láncsások; táskái tojásdadok, hegyesek, ranczoskák; virága fejér. — A legszárazabb szikeken,

kiváltképen sziksós tavak közelében. 24. Maj.—Jun.
6—12".

Sziki Zs. *L. crassifolium*. W. K.

25. SZIRTÖR. *Hutchinsia*. R. Br.

Levelei szárnyasok; leveles szára ágas; szirmai csészéjénél alig hosszabbak; táskái körkörösök, tompák; virága apró, fehér. — Hegyi nyílt réteken Buda körül, p. o. a Sashegyen. ☉. Kora tavasszal. 1—3".

Sziklai Sz. *H. petraea*. R. Br.

26. CSAPKA. *Capsella*. Vent.

Levelei kaczurossak, szárnyason szabdaltak, sallangjai tojásdad háromszögűek, hegyesek, kissé fogasok; szárlevelei épek, sokféle alakúak; táskái háromszögű viszás-szivesek; virága fehér. — Mindenütt. ☉. Apr.—Oct. 1/2—1 1/2'. (*Paperszény; pásztortáska; békatarsoly; szükés; vérállatfü; porczogófü; vadmustár.*)

Pásztortáska Cs. *C. Bursa pastoris*. Mönch.

27. TÁSKARAG. *Senebiera*. Pers.

Szára leceseputt; levelei mélyen szárnyason hasogattak, hasábjai épek vagy elől bevagdaltak; kocsánykái virágainál kurtábbak; táskái csaknem vesealakuak, lapítottak, hálózatosan ránczosak, tornyadzóalaku bibeszára tetejökön ül; virága fehér. — A Budaörs felé vivó budai ország-utfelen, ritka. ☉. Jun.—Aug.

Pikkelyes T. *S. Coronopus*. Poir.

28. TÁSKAZÁR. *Euclidium*. R. Br.

Szára felálló, hengeres szórösödő; levelei nyelesek, érdeses szőrűek; tőlevelei öblösen szárnyasok, szárlevelei láncsások, ép, vagy fogas-élűek; táskái tojásdadok, kurta szőreiktől érdesek; virágai fehérek, vagy

verhenyések. — Ugarokon, vetések közt, homokon bőven. ☉. Maj.—Jun. 3—14'.

Madárorru T. *E. syriacum*. R. Br.

29. CSÜLLENG. *Isatis*. L.

Szára felálló, szegletes, igen ágas; levelei simák, tő és szára alsó levelei nyélrefutók, hosszudad-láncásak, tompák, esipkések; szárlevelei nyilas vállal szárölelők; táskái hosszukások, igen tompák, lefüggők; virágai sárgák. — Szántóföldek barázdáin, homoki réteken, vetések közt. Az egész növény tengerszinzöld. ☉. Jun.—Aug. 2—4'. (*Festőfü.*)

Festő Cs. *I. tinctoria*. L.

30. BUNKONCZ. *Myagrum*. L.

Szára felálló, ágas, kopasz; tőlevelei nyélre keskenyedők, hosszukások, öblösen fogasok; szárlevelei nyilas válluak, szárölelők; táskái viszsás-szives, négy czikkűtek; virága sárga. — Vetések közt, utfeleken gyakori. Az egész növény tengerszinzöld. ☉. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{1}{2}$ '.

Szives B. *M. perfoliatum*. L.

31. SÖMÖRGE. *Neslia*. Desv.

Szára felálló, szőrösödő; szárölelő levelei nyilas láncásak, épéltek v. alig fogasok; táskái csaknem gömbalakuak; apró virágai sárgák. — Vetések közt, igen ritka. ☉. Jun.—Jul. $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{1}{2}$ '.

Pallagi S. *N. paniculata*. Desv.

32. MATYÓ. *Calepina*. Desv.

Szára felálló, alig szegletes; levelei kopaszok; tőlevelei pázsitosak, nyelesek, csaknem félbeszárnnyasok, szárlevelei öblösen fogasok, a felsők szárölelők, nyilasválluak; tojásdad táskái ránczosak; virága fehér. —

Telekes helyeken, szántóföldeken, Budán a várhegyen és a Sz.-Gellérthegy alatt. ☉. April—Maj. 6—12'.

Ránczos M. C. *Corvini. Desv.*

33. SZÜMCSŐ. *Bunias. L.*

Szára felálló, hengeres, ágas, szőrös; tő- és szárlevelei nyelesek, kaczurossan félbeszárnyasok, vagy öblösen fogasok, a középsők alig nyilas kaczurossak, a legfelsők láncsások, vagy szálások; tojásdad táskái két rekeszűek, bibiresős szümölcsösek; virága sárga. — Szántóföldeken, vetések közt, utfeleken. ☉. Jun.—Jul. 1—3'.

Napkeleti Sz. *B. orientalis. L.*

34. REKENYŐ. *Rapistrum. Boerhave.*

Felálló szára barázdolt, ágas bogos; alsó levelei kaczurossak, öblösek, fogasok, borzasok, a felsők láncsások, csaknem kopaszok, gerinczeiken borzasok; táskája két czikkű, az alsó czikke hengeres, a felső tojásdad; virága sárga. — Száraz gyepeken, szántóföldeken, utfeleken. ♀. Jun.—Jul. 1—2'. (*Rekenyő.*)

Évelő R. *R. perenne. All.*

35. TÁTORJÁN. *Crambe. L.*

Fiatall levelei keményszőrűek, az idősbek szárával együtt kopaszok; tőlevelei kétszer-szárnyasok, szárnyacskaí hosszukások, fogasok vagy bevagdaltak; hosszabb porodái hegyei villások, táskáin nincs rajta a bibeszára. — Szántóföldeken, utfeleken, gyepeken, a Tisza vidékén. ♀. Jul.—Aug. 1—3'.

Buglyos T. *C. Tataria. Jacqu.*

36. RETEK. *Raphanus. L.*

1. Levelei félbeszárnyasok; beczője hengeres, kihegyezett,

kocsánykájánál alig hosszabb; virága sötét erezetű világos lilaszintű. — Mivelik kertekben. ☉. Maj.—Jun.

Kerti R. *R. sativus*. L.

2. Levelei félbeszárnyasok; beczője cikkelyes, cikkelyei egy magvuak, hosszabb, mint a bibeszára, virága sárga v. fejr. — Szántóföldeken, vetések közt. ☉. Maj.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1'.

Repsén R. *R. Raphanistrum*. L.

72. Rend. Resedafélék. Resedaceae. D. C.

1. REZEDA. Reseda. L.

1. Csészéje 4 hasábu; levelei zilált állásuak, megnyult-láncások, tompák; vállban két oldalról egy-egy foguak; szára felálló, többnyire magános, ritkán ágas; virágzata tömött füzérnek látszó fürt; virága halvány-sárga; tokja hosszudad, 4 fogu. — Utfeleken, árok partokon, réteken, szántóföldeken, mivelik is festéknek. ☉. Jul.—Sept. 1—3'. (*Korbácsfü.*)

Fogas R. *R. luteola*. L.

Csészéje 6 hasábu. 2.

2. Alsó és közép levelei kétszer-szárnyasok, a felsők 3 hasábuak, hasábjai láncások, fényesek; szára ágas, virágzata fürtös; kocsánykái akkorák, mint a csészéje; virága sárgás; tokja hosszudad, 3 fogu. — Vetések közt, gyepeken, utfeleken, sziklákon. ☉. Maj.—Oct. 1—2'. (*Olasz mustár; olasz repce; vad rezeda.*)

Repce R. *R. lutea*. L.

Alsó levelei épek, a felsők 3 karélyuak v. 3 hasábuak. 3.

3. Virágai kellemes illatuak; kocsánykái akkorák, mint sárgálló csészéje, tokja 3 fogu, levelei láncások, tompák, a felsők 3 hasábuak. — Kellemes illataért mivelik. ☉. Tavasztól—őszig. $\frac{1}{2}$ —1'.

Szagos R. *R. odorata*. L.

Virágai illatnélküliek. 4.

4. Szára felálló, szegletes, ágas, felül érdes; virágzata fürtös; kocsánykái és fejéres bokrétájával egyenlő magas csészéi érdesek; hatszögű tokja élei fulánkosan érdesek, teteje 3 orru. — A sz.-Gellérthegy déli oldalán, homoki réteken ritka. ☉. Maj.—Aug. 1—1½'. (*R. mediterranea. L.*)

Szagatlan *R. R. inodora. Rchb.*

- Szára lecsepült, ágas, ágai felegyenesedők; alsó levelei lapiczkások; hatszögű tokja 3 fogu; apró virága fejéres. — Szántóföldek barázdáin, homoki réteken s a vetések közt Budapest körül. — ☉. Maj.—Jul. 3—12".

Kis *R. R. Phyteuma. L.*

73. Rend. Nimfafélék. Nymphaeaceae. *Salisb.*

1. NIMFA. *Nymphaea.*

1. Levelei mélyen szives kerekdedek, épélűek, bőrtapintatuak; maghonát csaknem tetejéig porodái benövik; sárga bibéje 10—12 sugáru; virága fehér. — Álló és lassan folyó vizekben, Pesten a városligeti esztornában. 24. Jun.—Aug.

Féjér *N. N. alba. L.*

2. Levelei mélyen szives-kerekdedek, öblösen fogasok, alsó lapjaikon pirosodók, vizen uszó levelei tojásdadnyilalakuak; virágai fejérek. — A budai Császárfürdő mellett eső meleg forrásban. 24. Jun.—Aug.

Melegvizi *N. N. thermalis. D. C.*

2. TÓRÓZSA. *Nuphar. Smith.*

1. Levelei tojásdad-szivesek, bőrtapintatuak, épélűek; vállakarélyai közel állanak egymáshoz, mind két lapján zöldek; kocsányjai négyszögűek, ormói élesek; virága sárga; bibéje lapos, épeltű; portokai hosszukás-szála-

sok. — Álló és lassan folyó vizekben, kivált a Tisza körül. 24. Jun.—Aug. (*Vízi tök.*)

Sárga T. *N. luteum. Smith.*

2. Levelei szives-hosszszudadok; válla karélyai távolodnak egymástól; kocsányjai hengeresek, felomlásosan selymesek; virága sárga, bibéje fogas. — A Duna kiöntéseiben Vác körül, ritka 24. Jul.—Aug.

Selymes T. *N. sericeum. Láng.*

74. Rend. Szuharfélék. Cistineae. *D. C.*

1. TETEMOLDÓ. *Helianthemum. Tourn.*

1. Bibeszára akkora, mint a maghona; kórós szára henyélő; ágai felegyenesedők; pálhátlan levelei ellenesek, szálas hosszszudadok, vagy tojásdadok, molyhosak vagy az élök felé csomós szőrűek; virágai sárgák. — Verőfényes dombokon; sziklás és homokos helyeken bőven. 7. Maj.—Jul. 2—4''.

Sziklai T. *H. oleandicum. Wahl.*

Bibeszára maghonánál 2—3-szor nagyobb. 2.

2. Henyélő szára kórós; pálhátlan levelei ziláltak, szálasok, finom fulánkhegyűek, kissé érdesek, alig szemszőrűek; termése kocsányjai visszahajoltak; virága sárga. — Verőfényes mészhegyeken Buda vidékén és homoki gyepen bőven. 7. Jun.—Jul. 3—8''.

Kaeskörös T. *H. Fumana. Mill.*

Felegyenesedő szára kórós, pálhás levelei tojásdadok, vagy szálas hosszszukások, kurta szőrűek vagy alól molyhosak, szemszőrűek, élökön letüremlettek; termése kocsányjai megcsavarodva hajolnak le; virága sárga. — Minden száraz gyepen és legelón. 7. Maj.—Sept. 3—18''. (*Tetemöldőfü.*)

Közönséges T. *H. vulgare. Gärt.*

75. Rend. **Harmatfűfélék.** Droseraceae. *D. C.*1. BOGLÁRPÓT. **Parnassia. L.**

Szirmai kurta nyakuak; pilise 9—13 gombos sertével van prémezve; tőlevelei nyelesek, szivesek, tompák, épélűek, szárlevelei szárölelők; virága fejér. — Hegyeken, nedves gyepeken és tavakban. 24. Jul.—Sept. 1/2—1'. (*Májfű.*)

Gyönyörű *B. P. palustris. L.*

76. Rend. **Ibolyafélék.** Violariceae. *D. C.*1. IBOLYA. **Viola. L.**

1. Száratlanok; leveleik s kocsányjaik mind a tövéből nőttek. 2.

Szárba indulók. 4.

2. Töve ostorindákat hajt; levelei szives-tojásdadok, alig szőrösök, idei ostorindái levelei vesealakúak; levele nyelei tövén levő pálhái tojásdad-láncsás hegyesek, rojtos élűek, kopaszok, hegyökön szemszőrösök; termése kocsányja henyélő, tokja szőrösödő; kellemes illatu virága sötét lila színű. — Árnyas helyeken, gyepük és bokrok mellett. 24. Mart.—April. (*Kék viola; szederjes viola; martiusi viola; ibolya; kis ibolya.*)

Tavaszi *I. V. odorata. L.*

Töve nem hajt ostorindákat. 3.

3. Levelei tojásdadok, vagy hosszukás tojásdadok, alsó későbbi levelei mélyen szivesek; borzas szőrűek, alsó pálhái tojásdadok, a felsők láncsások, rostjaival együtt kopaszok; termése kocsányjai henyélők; tokja szőrösödő; illattalan virágai világos vagy közép lilaszintűek. — Gyepeken, gyepük mellett. 24. Apr.—Maj.

Borzas *I. V. hirta. L.*

Levele vállalai széles kikanyarítása miatt szivesek, a külsők tojásdadok, a belsők hosszukás tojásdadok, vállalai

csuklyásan behajlók; pálhái láncsások, elkeskenyedett hajszállhegyűek, rojtosak, kocsányjai henyélők; tokja szőrösödő; virága lilaszintű. — Homoki réteken és homok hegyi erdőkben. 4. Apr.—Maj. (*V. campestris* M. B.)

Csuklyás I. *V. ambigua*. W. K.

4. Szára henyélő, s felegyenesedő. 5.

Szára felálló. 6.

5. Szára kurta, szóke szőrü vagy kopasz; levelei szivesek, tompák, apró csipkékűek, az alsók vesealakuak; pálhái tojásdad hoszszudadok, hegyesek, levele nyeleinél sokkal kurtábbak; tokja tompa tojásdad, virága halvány viola vagy fejr színű. — Minden homoki, kivált vizenyős gyepon, e mellett a budai hegyek nyilt oldalain. 4. Maj.—Jun. 1—2".

Homoki I. *V. arenaria*. D. C.

Szára kopasz vagy alig szőrösödő; levelei szivesek, hoszszukás-tojásdadok, kurta hegyűek; pálhái hoszszukás láncsások, rojtos-fürészesek, levele nyelénél sokkal kurtábbak; virága sarkantyuja kétanynyi, mint a csészéje pillenpátya sima, szine sárgás fejr, holott bokrétája sötét lilaszintű. — A hegyi és siki erdőkben gyakori, nyilt gyepeken ritka. 4. Maj.—Jun. 6—12".

Sovány I. *V. canina*. L.

6. Lefelé álló bibéje horgas, madárcsóralaku. 7.

Felegyenesedő bibéje felső része ékalaku. 9.

7. Szára egysoros szőrü, levele nyele ormóján szőrös; levelei széles szivesek, kurta hegyűek, az alsók csaknem vesealakuak; első tövirágai szirmasok, de terméketlenek, későbbi szárvirágai szirmatlanok; virágai halvány pirosak vagy lilaszintűek. — Minden erdőben. 4. Maj.—Jun. 3—12".

Szirmatlan I. *V. mirabilis*. L.

Szára kopasz. 8.

8. Levelei szives vállal hoszszukás-láncsások, nyelei felfelé kissé gatyások; közép szárlevelei pálhái láncsások he-

gyesek, felényiek mint levele nyelei, a felsők akkorák mint levele nyelei; bokrétája sarkantyuja akkora, mint hegyes levelű csészéje pillenpátyjai; virága fehér, vagy lilaszínü. — Posványos réteken bőven. 24. Maj.—Jul. 2—6". (*V. lactea*. Sm.)

Iszap I. *V. stagnina*. Kit.

Levelei alig szives vállal-láncsások, nyelei gatyások; közép szárlevelei hosszudad-láncsások, bevagdalt fűrészesek, levele nyeleinél hosszabbak; bokrétája sarkantyuja akkora, mint hegyes levelű csészéje pillenpátyjai; virága kék, ritkán fehér. — Hegyi és ligeti réteken, szöllők gyeptü mellett. 24. Jun.—Jul. 6—18". (*V. persicifolia*. Roth.)

Réti I. *V. pratensis*. M. és K.

9. Levelei csipkések, az alsók tojásdad-szivesek; pálhái félbeszárnnyas-szárnnyason hasogattak, középső hasábjai csipkések; sarkantyuja kétanynyi, mint csészéje pillenpátyjai; gyökere egyszerű; szára felegyenesedő ágas. — Gyepeken, telekes helyeken, szántóföldeken. ☉ és ☉. Maj.—Jul. 2—18". (*Császár szakáll; háromszínü viola*.)

Háromszínü I. *V. tricolor*. L.

Igen sok válfaja közül nálunk leginkább kettő van: a.) bokrétája kétszínü, s csészéjével egyenlő, apró és karesu: Apró I. (*V. arvensis*. Murray; b.) bokrétája igen nagy 1—2—3 szintü, csészéjénél nagyobb: Kerti I. *V. hortensis*.

77. Rend. Tököfélék. Cucurbitaceae. Juss.

1. TÖK. *Cuburbita*. L.

1. Szára kapaszkodó; kacscsai ágakok; levelei szivesek, 5 karélyuak, érdesek, nyelei bőrdősek; egylaki virága sárga; kabakja kerekded vagy tojásdad, sima. — Mivelik. ☉. Jun.—Aug. (*Uritök; dinka; linka*.)

Uri T. C. *Pepo*. L.

2. Szára kapaszkodó; kacsesai ágasok, levelei 5 karélyuak, karélyai szárnyason kikanyargatottak, egylaki virága sárga; kabakja rendszerint gömbalaku, zöld, (béle fehér, sárgás v. piros.) Mivelik. ☉. Jul.—Aug. (*Görög-dinynye.*)

Görögdinynye *T. C. Citrullus. L.*

2. UGORKA. *Cucumis. L.*

1. Szára kapaszkodó; kacsesai egyszerűek; levelei szivesek, 5 szögűek, szögei hegyesek; virága sárga; kabakja hoszszukás, szűmölcsös. — Mivelik. ☉. Máj.—Sept. *Savanyító U. C. sativus. L.*

2. Szára kapaszkodó; kacsesai egyszerűek; levelei szivesek, 5 szögűek, fogasok, szögei kerekdedek; kabakja gömb vagy tojásalaku, sima, vagy hálózatosan eres, vagy rütskös. — Mivelik. ☉. Máj.—Sept. *Sárgadinynye U. C. Melo. L.*

3. GÖNYE. *Bryonia. L.*

Szára kacsesainál fogva kapaszkodó; levelei szivesek, 5 karélyuak; virágzata fürtösen sátorozó, egylaki virága szenyynes sárga; bibéje kopasz; bogyója fekete. — Gyepükben bőven. ♄. Jun.—Jul.

Büdös *G. B. alba. L.*

78. Rend. Porcsinfélék. *Portulacaceae. Juss.*

1. PORCSIN. *Portulaca. L.*

Szára ágaival együtt leceseplűt; levelei hoszszukás ék-alakuak, pozsgások; sárga virágai hónaljiak v. szárhegyiek, magánosak v. 2—3 kocsánytalanok; csészéje metszetei tompa orinójuak. — Gyümölcsökben, szántóföldeken, homoki réteken. ☉. Jun.—Oct. (*Kövért porcsin; disznóorja; kerti porcsfü.*)

Kövért *P. P. oleracea. L.*

79. Rend. Szegfűfélék. Caryophyllaceae. Fenzl.

1. PORCZIKA. *Herniaria*. L.

Szára lecsepült, alól kórós; levelei és csészéje kurta-szórűek, levelei hosszukások és láncások, vállban elkeskenyedők; pálhái tojásdadok, szárra lapultak; 3—5 virágu csomói hónaljiak. — Homoki gyepeken és a budai mészhegyeken. 24. Jun.—Jul.

Szőke *P. H. incana*. Lam.

2. ASZGALLÉR. *Paronychia*. Juss.

Szára lecsepült v. felegyenesedő; levelei láncások vagy körkörösök, tompák, szemszórűsek; murvái szélestojásdadok, kurta szákahegyűek, ezüstszínű száraz hártýások, szárhegyi csomójukkal zöldes virágait takarják. — Mészsziákon, hegyi nyílt téreken Buda körül. 24. Jul.—Aug.

Gombos *A. P. capitata*. Lam.

3. CSIBEHUR. *Spergula*. L.

Felálló v. felegyenesedő, ágas szára felül enyves, szórós; szálas áralaku levelei gyűrűsen állanak, felső lapjuk domboru az alsón egy barázda nyulik végig; kocsányja elvirágzás után lekonyul; virága fehér, magvai gömbded-lencsealakuak, apró szemesés felülete érdes. — Szántóföldeken, vetések közt, bőven. ☉. Maj.—Jun. 3—10''.

Pallagi Cs. *S. arvensis*. L.

4. SZIKLÁR. *Scleranthus*. L.

1. Virága többnyire 10 porodás, szirmai fejéren keskenyen szegélyezett zöldek; csészéje metszetei tojásdadok, hegyesek, keskeny hártýapréműek, termése csészéje kissé kinyílt; szára henyélő; ellenes levelei szálasok, hegyesek, szemszórűsek. — Szántóföldeken,

kertekben, hegyi és homoki réteken, ☉. Jun.—Aug. 3—18''.

Egynyári Sz. *S. annuus. L.*

2. Virága 10 porodás, szirmai fejéren szélesen szegélyezett zöldek; csészéje metszetei hosszukások, lekerített tompák, széles hártyaapréműek, termése csészéje zárt, szára henyélő; vastagoeska levelei kurták, tengerzöldek. — Szántóföldeken, hegyi és homoki száraz réteken. 24. Maj.—Sept.

Évelő Sz. *S. perennis. L.*

5. SZAGYÁN. *Sagina. L.*

1. Szára lecsepült, tövön gyökerező, ágai felegyenesedők; levelei szálasok, fulánkos hegyűek, egészen kopaszok; elvirágzott kocsányjai hegyei horgasok, a termést hordók felállók; csészéje levelei tompák, kalásztalanok. — Szántóföldeken, homoki legelőkön s erdei gyepeken. 24. Maj.—Jul. 2—4''.

Heverő Sz. *S. procumbens. L.*

2. Szára felálló, tövétől kezdve ágas, oldalágai felegyenesedők; levelei szálasok, fulánkosak, tövön szemszórősek; elvirágzott kocsányjai felállók, alig egy kissé befelé hajlók; csészéje levelei tompák, a két külső igen kurta fulánkos hegyü, fulánkjai befelé görbültek. — A budai szántóföldeken és gyepeken. ☉. Maj.—Jul. 2—6''.

Emelkedő Sz. *S. apetala. L.*

6. PIKKELYHÚR. *Lepigonum. Wahl.*

1. Szára lecsepült, felegyenesedő, ágas, ágai fürtősek; levelei szálas fonalalakuak, laposak, fulánkos hegyűek csészéje levelei láncások, tompák, innélküliek, élőkön hártvások; virága piros; szárnytalan magvai 3 szögűek, alig ránczosak. — Homoki réteken, szántóföldeken, mocsárok mellett. ☉. Maj.—Sept. 3—6''.
- (*Alsine rubra. Wahl.*)

Veres P. *L. rubrum. Wahl.*

2. Szára lecsepült, felegyenesedő, ágai fürtösek; levelei szálas fonalakúak, alól felül domborúak; kocsányjai virágzás után letüremlettek; csészéje levelei láncsások, innélküliek, élőkön hártások, virága piros; hártya karimáju s lapított magvai finom ránczosak. — Szikes téreken, sziksós tavak mellett. ☉. Maj.—Sept. 3—6". (*Alsine marina*. M. K.)

Szárnyasmagvu *P. L. medium*. Wahl.

7. LUDHÜR. *Alsine*. Wahl.

1. Töve henyélő törzseivel együtt pázsitos; szirmai csészéje leveleinél hosszabbak. 2.

Töve alig, vagy nem is pázsitos; csészéje levelei szirmainál hosszabbak. 3.

2. Levelei szálas áralakúak, 3 inuak; virágzó szára felegyenesedő, vagy egyenes, 1 vagy sok virágu; csészéje levelei tojásdad-láncsások, hegyesek, 3 inuak, szélők hártás. — Gyepeken. 4. Egész nyáron át. 3—8".

Tavaszi *L. A. verna*. Bartl.

Levelei áralakúan-sertealakúak; virágzó szárai felegyenesedők, felül bugások; csészéje levelei tojásdadok, hegyesek, csaknem porzogósak, fejérek, rajtok egy-egy zöld csik van; tojásdad szirmai a csészéjénél alig hosszabbak. — Minden hegyi és homoki gyepeken, köves helyeken. 4. 5—10".

Sertelevelű *L. A. setacea*. M. és K.

3. Csészéje levelei egyenetlenek, szálas áralakúak, igen hegyesek, fehér porzogósak, rajtok egy-egy zöld csik van; kocsánykái murváinál kurtábbak; virágzata csomósan sátorozó; szára felálló sugár, felül ágas, alól szőrösödő. — Hegyi és homoki száraz gyepeken a budai mészhegyek kövesein. ☉. Jun.—Aug. 3—8". (*A. fasciculata*. M. K.)

Csomós *L. A. Jacquini*. Koch.

Csészéje levelei egyenetlenek, igen hegyesek, fehér széles szegélyűek; kocsánykái igen kurták; virágzata

gombosan sátorozó; szára felegyenesedő, tövön igen ágas; az egész növény szőrösödő, néha ragacsos ikrás-szűrű. — Az elébbivel. 24. Jun.—Jul. 3—8''.

Gombos L. *A. glomerata*. M. B.

7. HOMOKHÚR. *Arenaria*. L.

1. Szára felegyenesedő, villásan bugás; levelei tojásdadok, kihégyezettek, nyeletlenek; virágai magánosak, ágai villáiban, vagy levelei hónalja alatt vannak; láncsás csészéje levelei szirmainál másfélszer hosszabbak; szirmai tojásdadok, fejérek. — Legelőkön, réteken, szántóföldeken, ligetekben bőven. ☉. Maj.—Jul. 3—12''.

Kakuk H. *A. serpyllifolia*. L.

2. Szára felálló sngár; levelei áralkuan sertealakuak, tőlevelei csomósak, szárlevelei özszenőtt ellenesek; sátorozó virágzata háromágu; tojásdad csészélevelei tompák, hártvások; szirmai tojásdadok, csészéje leveleinél háromszor hosszabbak. — Nyílt gyepeken Sz.-Endre, Vác és Gödöllő körül. 24. Maj.—Jun. 1—1½'. (*Alsine graminifolia*.)

Pázsitlevelű H. *A. graminifolia*. Schrad.

8. CSITRE. *Moehringia*. L.

Levelei tojásdadok, hegyesek, 3—5 inuak, az alsók nyelesek; kocsányjai akkorák, mint a levelei; csészéje levelei hegyesek, 3 inuak; szirmai csészéjénél kurtábbak, fejérek. — Ligetekben bőven. ☉. Maj.—Jun. 3—12''.

Háromínú Cs. *M. trinervia*. Clair.

9. OLOCSÁN. *Holosteum*. L.

Szára kékeszöld; levelei ellenesek, körkörösök; virágzata ernyős, kocsányjai egyenetlenek, ikrás szűrűek.

— Szántóföldeken, gyepeken, kerítések körül, utfeleken. ☉. Maj.—Jun. 2—8".

Ernyős *O. H. umbellatum. L.*

10. MADÁRHUR. *Cerastium. L.*

1. Murvái és csészéje levelei hegyei fűneműek s szakállasok. 2.

Murvái és csészéje levelei hegyei hártványosok és kopaszok. 3.

2. Levelei kerekdedek vagy tojásdadok, az alsók nyélbe keskenyedők; termése kocsánykái akkorák vagy kurtábbak, mint a csészéje; szirmai csészéjével egyenlő hosszuk. — Réteken, legelőkön, köves helyeken, kőfalakon. ☉. Maj.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1'.

Gombos *M. C. glomeratum. Thuill.*

Levelei hosszukásosok és tojásdadok, az alsók nyélbe keskenyedők; bugája felső ágai csomósak, termése kocsánykái csészéjénél 2—3-szor hosszabbak, szirmai csészéje leveleivel egyenlők. — Hegyi és ligeti száraz réteken Buda körül bőven. ☉. Jun.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1'.

Csirizes *M. C. brachypetalum. Desp.*

3. Szára felegyenesedő, vagy felálló; levelei hosszukásosok és tojásdadok; csészéje levelei hegyei kicsipetten fogasoltak; termése kocsánykái csészéjénél 2—3-szor hosszabbak s letüremlettek; szirma csészéje leveleivel egyenlők v. kurtábbak. — Réteken, legelőkön, kivált a homokon. ☉. Maj.—Aug. 1—8".

Herélt *M. C. semidecandrum. L.*

Szára felegyenesedő, az oldalt állók fővön gyökerezők; levelei hosszukásosok v. tojásdadok; termése kocsánykái 2—3-szor hosszabbak, mint épvégű csészéje levelei. — Minden réten, legelőn, köves helyeken, kőfalakon. ☉. Maj.—Aug. $\frac{1}{2}$ —1'.

Pongyola *M. C. triviale. Link.*

11. CSILLAGHÜR. *Stellaria. L.*

1. Virágzó szára alsó levelei nyelesek. 2.

Virágzó szára minden levele nyeletlen. 3.

2. Szára hengeres; levelei szálások; levelei éle kocsánykái és csészéi ragacsos szőrösödők; szirmai kissé bemetszettek, fejérek, mint a többiek is. — Homoki réteken, szántóföldeken, legelőkön és szikes mezőkön. ☉. Maj.—Jun. 3—6''.

Ragacsos Cs. *S. viscida. M. B.*

Szára felegyenesedő, villás, egy soru szőrös; levelei tojásdadok, kurta hegyűek; virágai szárhegyiek és szára villáiban ülők, szirmai kéthasábuak, csészéjénél kurtábbak; porodája 3—5, csészéjénél hosszabb tokja hoszszukás. — Kertekben, szőlőkben, mivel tereken. ☉. Egész nyáron, őszön. 3—16''. (*Ludhúr; tikszár; pipehúr; tyukbegy; egérfül; árnyék szeretőfü.*)

Gyenge Cs. *S. media. Vill.*

3. Szirmai középig bemetszettek; levelei nyeletlenek, lán-
csások, hosszan kihegyezettek s érdes élűek; mur-
vái fűneműek; szirmai csészéjénél kétszer hosszab-
bak; gömbalaku tokja akkora, mint a csészéje. —
Bozótokban, ligetekben, gyepük körül a budai he-
gyeken. 4. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ —1 $\frac{1}{2}$ '.

Olocsán Cs. *S. Holostea. L.*

Szirmai egész a tövéig kéthasábuak. 4.

4. Szára leginkább elterült, 4 szögű, kopasz; levelei fű-
zöldek, vállban szemszőrösek; murvái is szemszőrö-
sek; szárhegyi sátorozó virágzata végre igen kinyíló;
szirmai csészéjével egyenlők; tokja hoszszukás. —
Gyepeken. 4. Maj.—Jun. 1—2'.

Pázsit Cs. *S. graminea. L.*

Szára leginkább felálló; levelei kopaszok, szál-
csások, többnyire kékes zöldek; murvái hártványos,
élőkön kopaszok; bugája nem igen nyílik ki, majdnem
oldalt álló; szirmai csészéjénél hosszabbak; tokja

hoszszukás-tojásdad. — Vizenyős réteken; árkokban, mocsárok mellett. 2. Jun.—Aug. 1—1½'.

Fakó Cs. *S. glauca*. With.

12. PUHAR. *Malachium*. Fries.

Szára lecsepült és kapaszkodó, tövön gyökerező; levelei szives-tojásdadok, kihegyezettek, nyeletlenek, a nem virágzó szárain levők nyelesek; bugája villás, ikrás szőrös; kéthasábu szirmai csészéjénél hosszabbak. — Vizenyős helyeken, árkokban, patak széleken. 2. Jun.—Aug. 1—2'.

Vizi P. *M. aquaticum*. Fries.

13. SZEGFÜ. *Dianthus*. L.

1. Hat levelű galléra hártyanemű áttetsző, zörgős, a 3 külső felényi, mint a 3 belső, a külsők fulánkos hegyűek, a belsők tompák, csészéjénél hosszabbak; csészéje levelei a hozzájuk hasonló gallérba vannak beburkolva, szára kopasz; szárhegyi virágzata gombos vagy magános; halvány piros, apró szirmai aszszuk. — Hegyi és homoki réteken, sziklákon. ☉. Jul.—Aug. ½—2'.

Aszszú Sz. *D. prolifer*. L.

Galléra pikkelyei fűneműek, vagy nincsenek. 2.

2. Szirmai épéltek v. fogasok, rózsza- vagy testszintűek. 3. Szirmai ujjason bevagdaltak. 7.
3. Virága magános; körkörös csésze pikkelyei kalászosak s kettősek; szára szőrösödő, érdes; levelei szálas láncások; szirmai visszás-tojásdadok, fogasok, rózsza- v. testszintűek, fehér petytyes szirmai torkolatán sötét rózsaszínű karika van. — Homoki, hegyi és erdei réteken. 2. Jul.—Aug. ½—1½'.

Klárizsos Sz. *D. deltoides*. L.

Virágzata csomós, vagy csomósan gombos. 4.

4. Bőrnemű barna galléra zörgős. 5. Fűnemű galléra nem zörgős, szőrös v. szemszőrös. 6.

5. Szárhegyi virágzata többnyire 6 virágu gömböt képez; galléra pikkelyei tompák, áralakuan kalászosak, kalászhalmok felényiek, mint a csészéje csöve; szirmai ereszei akkorák, mint a nyakuk; levelei szálasok, hüvelyei hosszabbak, mint a levele négyszeres szélessége. — Gyepeken. 4. Maj.—Jul. 1—2½'. (*Barát v. német szegfű.*)

Barát Sz. *D. Carthusianorum. L.*

Szárhegyi virágzata 12—30 virágu gömböt képez. A többi jegyeiben a Barát Szegfűvel egyenlő. — Homoki hegyoldalokon. 4. Maj.—Aug. 1—2'. (*D. polymorphus. M. B.*)

Gyászoló Sz. *D. atrovirens. All.*

6. Murváji és csészéje pikkelyei láncsás-áralakúak, érdes szőrűek; levelei láncsások, előrészkön elkeskenyedtek, tompa hegyűek, s szárával együtt szőrösödők; fűrészes élű, piros szirmai fehér pontuak. — Ligetekben, vágásokon, gyepük mellett. ☉. Jul.—Aug. 1—3'. (*Mezei szegfű.*)

Szeplős Sz. *D. Armeria. L.*

Murváji láncsások, csészéje pikkelyei tojásdadok, fűnemű kalászhalmok akkorák, vagy 2—3-szor hosszabbak, mint a csészéje csöve; levelei szálas láncsások, elkeskenyedve hegyesek, 5 inuak, hüvelyei akkorák, mint a levele szélessége, kurta szemszőrűek; szirmai pirosak, nyaka fehér. — Hegyi réteken, erdei utak és gyepük mellett. 4. Jul.—Sept. 1—2½'.

Dombi Sz. *D. Sequerii. Vill.*

7. Szára 2—5 virágu; virágai magánosak; csészéje pikkelyei kerekded-tojásdadok, kurta fulánkös hegyűek; levelei szálas-áralakúak, élőkön érdesek; ujjason bevagdalt fehér szirmai közepe visszás-tojásdad; törzse henyélő, ágas, gyökerező és pázsitos. — Mészhegyi sziklákon bőven. 4. Jul.—Aug. ½—1'.

Tollas Sz. *D. plumarius. L.*

Ennek válfaja a homokon termő, s September—Octoberben virágzó: **Késői Sz. *D. serotinus*. W. K.**

Szára többnyire magános 2 s több virágu; csészepikelyei tojásdadok, kihegyezett kalászosak; szálas láncsás levelei kihegyezettek; szárnyason hasogatott szirmai sertehasábuak, közepe hosszukás; virága halvány piros. — Nedves réteken. 24. Jul.—Sept. 1—3'.

Buglyos Sz. *D. superbis*. L.

14. DERCZEFŰ. *Gypsophila*. L.

1. Szára felálló, csaknem villás, ágas-bogas; virágai ziláltak, világos pirosak; csészéje körtvéyalaku, 5 fogu; mindkét végök felé elkeskenyedő levelei szálasok. — Szántóföldeken, gyümölcsösökben. ☉. Jul.—Sept. 3—18".

Gyepi *D. G. muralis*. L.

Szára tövén felegyenesedő, vagy tövétől kezdve elágazó. 2.

2. Szára teteje tömötten sátorozó, felső része ágaival együtt ragacsos szőrösödő; levelei láncsások, mind két végök felé elkeskenyedők; csészéje harangalaku; porodái és hibeszára bokrétájánál hosszabbak, virága fejer vagy verhenyes. — Homoki gyepeken. 24. Jun.—Aug. 1—3'.

Homok *D. G. fastigiata*. L.

Szára bugás, alól kurta szőrü; bugája terepély, pongyola, kopasz; levelei láncsások, igen hegyesek, többnyire 3 inuak; csészéje medenczealakulag harangalaku; bokrétája fejer. — Homokon, szántóföldeken, köves helyeken. 24. Jul.—Aug. 2—4'.

Buglyos *D. G. paniculata*. L.

15. ÉKFŰ. *Tunica*. Scop.

Levelei kurták, szálasok, hegyesek, élőkön érdesek; vállban hártya szegélyűek, szárra lapultak; csészéje

harangalaku, tompa 5 fogu; bokrétája halvány piros.
— Száraz és szikes mezőkön. 4. Jul.—Sept.
1/2—1'.

Kötörő É. *T. saxifraga*. Scop.

16. SZAPPANFŰ. *Saponaria*. L.

Virágzata csomósan sátorozó; csészéje hengeres, kopasz; verhenyes fejr szirmai csonka tákosak; szára felálló; levelei hosszukás körkörösök. — Szántóföldeken, utfeleken, kertek körül. 4. Jul.—Sept. 1—2'. (*Szappanfű; tajtékfű; lábmosófű.*)

Tajtékfű Sz. *S. officinalis*. L.

17. BÖGRESZEG. *Vaccaria*. Medik.

Virágzata ritkásan sátorozó; csészéje ormói szárnyasok; piros szirmai csipkái egyszerűek, felálló szára kopasz; levelei láncások, tövön őszenöttek. — Szántóföldeken, vetések közt. ☉. Jun.—Aug. 1—2 1/2'.

Vetési B. *V. parviflora*. Mönch.

18. SZILÉNE. *Silene*. L.

1. Szirmai bokrétája torkolatánál egyszerűek (táknélküliek.) 2.

Szirmai bokrétája torkolatánál tákosak. 5.

2. Virágzata sátorozóan bugás, villás és szárhegyi; csészéje tojásdad, felfuvódott, fejr hártyanemű, sinóros, hálózatosan erezett kopasz; szirmai lemeze 2 hasábu, tövén két pup van. — Gyepeken, legelőkön, gyepük mellett. 4. Jun.—Sept. 1—3'.

Hólyagos Sz. *S. inflata*. Sm.

Virágzata bugás vagy fűrtős. 3.

3. Szirmai épek, szálások, zöldek, kopaszok; fűrtje ágai ellenesek, kocsányjai gyűrűsen fűrtösek; tölevelei lapiczások, láncás szárlevelei tövön őszenöttek,

nyeletlenek. — Száraz gyepéken, hegyeken és a homokon egyaránt. 4. Maj.—Jul. 1½—2½'.

Fodorszirmu Sz. *S. Otites. Sm.*

Szirmai két hasábuak. 4.

4. Gyapjas szőre ragacsos; fürtje gyűrűs; kocsányjai ellenesek, 1—3 virágnak; czészéje hengeres, közepén kissé hasas; fogai tompák; levelei fodrosak. — Homoki réteken gyakori, hegyi gyepéken ritka. ☉. Jun.—Jul. 2—3'.

Enyves Sz. *S. viscosa. Pers.*

Az egész növény szőrösödő; fürtje nyult, gyűrűs forma; csészéje ékalaku, sinóros; levelei érdesek, tőlevelei nyelesek, ékalakuan láncások, szárlevelei szálas láncások, tövön összenőve szárölelők. — Homoki, kiváltképen nedves réteken bőven. ☉. Maj.—Jun. 1½—3'.

Sokvirágu Sz. *S. multiflora. Pers.*

5. Csészéje 30 sinóru; szirmai visszás-szívesek; tokja hosszukás tojásdad; levelei szálas láncások. — Vetések közt, homokon, köves helyeken. ☉. Maj.—Jun. 3—18''.

Kupos Sz. *S. conica. L.*

Csészéje 10 sinóru v. 10 karczolásu. 6.

6. Szirmai épek, kicsipett éltek; csészéje csövesen ékalaku; szárhegyi virágzata tömött csomóban álló sokvirágu buga; az egész növény kopasz, azomban szára felső bütykei gyűrűsen ragacsosak; levelei tojásdadok. — A budai Széchenyi (sváb) hegyen. ☉. Jun.—Aug. 1—1½'.

Szegfü Sz. *S. Armeria. L.*

Szirmai két hasábuak. 7.

7. Virágai villás águ szára hegyén magánosak, felállóak; szára kocsányjaival együtt ragacsos, gyapjas; levelei hosszukások, hegyesek, a legfelsők láncás tövükkel keskenyen összfutók, a legalsók visszás-tojásdadok, virága halvány testszínű. — Bozótokban, vágásokon, gyepük mellett, ritka. ☉. Jul.—Sept.

Estveli Sz. *S. noctiflora. L.*

Virágai nem szárhegyiek s nem magánosak. 8.

8. Virágzata fürtös. 9.

Virágzata bugás. 10.

9. Fürtje kétágu, fürtje virágai párosak; csöves s kissé hasas csészéje kurta kocsányjával együtt bókoló, termése csészéje tojásdad-hosszszukás s felálló; levelei körkörös-láncások, kihelyezett, lapiczkások; virága fejér. — Hegyi szántóföldeken, ligetekben, Buda körül. ☉. Maj.—Jun. 1—2'.

Kétkétágu Sz. *S. dichotoma*. Ehrh.

Fürtje ritka virágu; hoszszu kocsányu virágai ellenesek; csészéje igen hoszszu, a termésén bunkós; alsó levelei hoszszu nyélbe keskenyedők, visszás láncások, a felsők öszszenöve nyeletlenek, láncások, tövön szemszörösek; magános szára felegyenesedő. — Hegyi réteken, köves helyeken, homoki réteken s szántóföldeken. 4. Jul.—Oct. 1—3'.

Gór Sz. *S. longiflora*. Ehrh.

10. Ágai és bugái ellenesek, ágai háromfelé ágazók, 3—7 virágnak, egy soruak, bugái konyák; csészéje csöves, fogai hegyesek; levelei hegyesek, láncás körkörösek, az alsók majdnem lapiczkások, a felsők szálas láncások; szára felegyenesedő. — Hegyi réteken és ligetekben. 4. Maj.—Jun. 1—2'.

Konya Sz. *S. nutans*. L.

Bugája terepély, kevés virágu; szára felül enyves; tölevelei tojásdad lapiczkások, szárlevelei tojásdad hegyesek; csészéje áttetsző, termése csipkéje hasas; virága zöldes fejér. — A pilisi hegy tövén találta Heuffel — ritkaság. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Zöldvirágu Sz. *S. viridiflora*. L.

19. KUKUBA. Cucubalus. Tourn.

Szára kapaszkodó, ágai terepélyesen szélylyeltartanak levelei hosszszukás tojásdadok, hegyesek; csészéje hasason harangalaku; zöldes fejér szirmai kétmetsze -

tűek; fekete fénylő bogyói gömbalakuak. — Gyepükben, bozótokban a hegyeken ritka, a szigeteken gyakori. 4. Jun.—Aug. 2—6'.

Bogyótermő *K. C. bacciferus. L.*

20. MÉCSVIRÁG. *Lychnis. D. C.*

1. Szirmai épek, tákosak; levelei és szára tömötten molyhosak; kocsányjai csészéinél sokkal hosszabbak; levelei tojásdad-láncsások, bőrtapintatuak. — Ligeti réteken, berkekben, a budai kincstári a sz.-endrei s vácsi erdőkben. ☉. Jun.—Jul. 1—3'. (*Kassai rózsa.*)

Rózsás *M. L. coronaria. Lam.*

Szirmai bemetszettek. 2.

2. Szirmai 4 hasábuak, hasábjai szálások, tenyeresek, veresek, szárlevelei szálás láncsások. — Nedves réteken. 4. Maj.—Jul. 1—3'. (*Kakuk szegfü.*)

Kakuk *M. L. Flos cuculi. L.*

Szirmai 2 metszetűek. 3.

3. Szára aláfelé gyapjas; felső levelei tojásdad-láncsások, elkeskenyedve kihegyezettek, kocsányjai csészéivel együtt ikrás kurta szőrűek; tokja tojásdad-kupalaku, fogai előreállók; kétlaki virága fejér, estve nyílik. — Réteken, gyepeken mindenütt. ☉. Jun.—Aug. 2—3'.

Esti *M. L. vespertina. Sibthorp.*

Szára levelei, kocsányja és csészéje gyapjas; felső levelei tojásdadok, hirtelen kihegyezettek; tokja kerekded-tojásdad, fogai lekunkorodottak; két laki virága piros, nappal nyílik. — A pilisi hegy magasabbán fekvő berkeiben. 4. Jun.—Aug. 2—3'.

Nappali *M. L. diurna. Sibthorp.*

21. ENYVENCZ. *Viscaria. Röhl.*

Szára kopasz, felső bütkei alatt enyves; levelei láncsások, kopaszok, vállban szemszórősek; virágzata fürtösen bugás, csaknem gyűrűs; szirmai pirosak,

épek, tákosak. — Ligeti réteken, berkekben. 4. Maj.—Jul. 1—2 $\frac{1}{2}$ '.

Közönséges *E. V. vulgaris*. Röhl.

22. KONKOLY. *Agrostemma*. L.

Szára és levelei lelapult szőrrel bolyhosak; levelei szálas láncsúsok, hegyesek; magános virágai hosszu kocsányiak, pirosak; szirmai hullámosan csipkésék; csészéje metszetei szirmainál hosszabbak. — Vetések közt bőven. ☉. Jun.—Jul. 1—3'. (*Konkoly*.)

Vetési K. A. *Githago*. L.

80. Rend. Mályvafélék. *Malvaceae*. Juss.

1. PAIZSSAJT. *Lavatera*. L.

Szára fűnemű, molyhos; alsó levelei szegletesen karélyosak, a felsők 3 karélyiak; kocsányjai magánosak, levele nyeleinél hosszabbak; halvány piros szirmai két karélyiak. — Hegyi és homoki réteken, szántóföldeken. 4. Jun.—Aug. 1 $\frac{1}{2}$ —3'.

Nagyvirágu *P. L. thuringiaca*. L.

2. ZILIZ. *Althea*. L.

1. Kocsányjai sokviráguak, leveleinél kurtábbak; levelei mindkét lapjokon puha-molyhosak, egyenetlen csipkésék, szivesek vagy tojásdadok, az alsók öt-, a felsők három-karélyiak. — Nedves helyeken, fűzesekben, szántóföldeken gyakori. 4. Jun.—Sept. 2—5'. (*Fejér mályva; mahola; mázola; ziliz.*)

Mahola *Z. A. officinalis*. L.

Kocsányjai 1—2 viráguak. 2.

2. Kocsányjai leveleinél kurtábbak, egy viráguak, felső kocsányjai csészéjeinél kurtábbak s tág füzért képeznek; külső csészéje belső csészéjével egyenlő; szirmai kicsipetten 2 karélyiak, hosszabbak, mint szé-

lesek, lilaszínűek, tövön sárgák; levelei csipkések, az alsók szives-kerekdedek, a felsők 3 karélynak. — A budai száraz réteken és szántóföldeken bőven. ☉. Jun.—Sept. 3—5'.

Halovány *Z. A. pallida*. *W. K.*

Kocsányjai leveleinél hosszabbak. 3.

3. Levelei molyhosan érdesek, egyenetlen fűrész-foguak, az alsók tenyeresek, a felsők ujjasok, a legfelsők háromasok; kocsányjai 1—2 viráguak, virágai rózsaszínűek, tövön sötét pirosak. — Utfeleken, szántóföldeken, bozótokban bőven. 2. Jul.—Sept. 3—5'.

Kender *Z. A. camabina*. *L.*

Levelei csipkések, vízirányosan szélyyelálló durva szőrösök, az alsók vesealakuak s karélyosak, a középsők tenyeresek, a legfelsők 3 hasábuak; esészéje hasábjai megnyult láncások, virágai pirosak. — Szántóföldeken, réteken, vetések közt, bozótokban, ritka. ☉. Jun.—Sept. 1—3'.

Borzas *Z. A. hirsuta*. *L.*

3. MÁLYVA. *Malva*. *L.*

1. Alig kicsipett szirmai esészéjével egyenlők; külső esészéje szálas láncás; termései prémesek, horpadozottan ránczosak; kocsányjai csomósak, virágzás után lefelé hajlók; szirmai akkorák, mint a esészéje, világos rózsaszínűek; lecepült s felegyenesedő szárán levelei szives-kerekdedek, 5—7 karélynak. — Telekes helyeken, szikes legelőkön. ☉. Jun.—Oct. 6—12".

Északi *M. M. borealis*. *Wallm.*

Mélyen kikanyarított szirmai esészéjénél hosszabbak. 2.

2. Szára lecepült, vége felegyenesedő; levelei szives-kerekdedek, 5—7 karélynak; kocsányjai csomósak, virágzás után lefelé hajlók, szirmai esészéjénél 2—3-szor hosszabbak, világos rózsaszínűek; termései éle lekerekített, sima v. alig ránczos. — Az elébbivel, házak körül. ☉. Jun.—Oct. 6—18". (*Apró, vagy kerek-*

mályva; kis papsajt; haslággyitófű; uti mályva.) (*Malva rotundifolia. L.*)

Kerek *M. M. vulgaris. Fries.*

Szára felálló vagy felegyenesedő; levele nyelei kocsányjaival együtt érdes szőrűek; levelei 5—7 karélyosak; kocsányjai esomósak, elvirágzás után felállók; szirmai csészéjénél sokkal hosszabbak, piros erezetű rózsaszínűek; termése prémes, horpadozottan ránczos. — Az előbbiekkal együtt. ☉. Jun.—Oct. ½—3'. (*Nagy papsajt.*)

Erdei *M. M. sylvestris. L.*

4. HIBIK. Hibiscus. L.

Levelei fogasok, az alsók csaknem épek, a felsők 3 hasábuak, hasábjai láncsások, közép hasábjai igen hosszuk; csészéje felfuvódott, hólyagos, erezett; bokrétája sárgás, szirmai tövei sötét pirosak. — Szántóföldeken, mivel tereken. ☉. Jul.—Aug. 6—18". (*Varjumák; dinynyefű.*)

Dinynye *H. H. Trionum. L.*

5. SÁRDA. Abutilon. Gärtn.

Levelei kerekded-szivesek, kihegyezettek, esipkések, molyhosak; kocsányjai levele nyeleinél kurtábbak; virága sárga; mintegy 15 kettős csonka esőrű érdes magvaeskája van. — Faluk körül, telekes helyeken a Tisza felé eső részeken. ☉. Jul.—Sept. 1½—5'. (*Sida Abutilon L.*) (*Sárda-mályva.*)

Selyem *S. S. Avicennae. Gärtn.*

81. Rend. Szódokfélék. Tiliaceae. Juss.

1. SZÓDOKFA. Tilia. L.

1. Levelei kerekdedek, szives ferde válluak, kihegyezettek, alól apró szőrűek, levele inai zugaiban fejr szakáluak;

sátorozó virágzata 2—3 virágu; bibéje karélyai felálló; levelei és gyümölesei nagyobbak, mint a következő fajé s nála 1—2 héttel korábban virágzik. — Erdőkben és sétatérekben. ♀. Jun. (*Hársfa; szál-dokfa; szódokfa.*)

Nagylevelű Sz. *T. grandifolia. Ehrh.*

2. Levelei kerekdedek, szíves ferde válluak, kihegyezettek, mindkét lapjukon kopaszok, alsó lapja tengersiz zöld, levele inai zugaiban rozsdá színű szakáluak; sátorozó virágzata 5—7 virágu; bibéje karélyai vízirányosan szélylyelállanak. — Az elébbivel együtt. ♀.

Aprólevelű Sz. *T. parvifolia. Ehrh.*

82. Rend. Linkafélék. Hypericineae. D. C.

1. LINKA. *Hypericum. L.*

1. Csészéje levelei épélűek. 2.

Csészéje levelei ikrás fűrészfogúak. 3.

2. Szára felálló kétélű; levelei tojásdad hosszukások, áttetsző pontokkal pettegetettek; virágzata sátorozó; csészéje hegyes levelei, maghonánál kétszerte hosszabbak; porodája 50—60. — Réteken, szántóföldeken, bozótokban bőven. ♀. Jun.—Aug. 1½—2'. (*Csengőfü; orbánczfű; lyukas levelűfü.*)

Csengő L. *H. perforatum. L.*

Szára felálló, négyszögű; levelei tojásdadok, áttetszően pontozottak; csészéje tompa levelei körkörösök, körülbelül akkorák, mint a maghona. — Nedves réteken, mocsárok mellett bőven. Jun.—Aug. 1½—2'.

Négyszögű L. *H. quadrangulum. L.*

3. Felálló szára hengeres; nyeletlen levelei szíves-tojásdadok, a felsők áttetszőn pontozottak, alól érdesek, csészéje levele szemzőreire levő ikrái nyelesek; magvai finom pontozatuak. — Berkekben, bozótokban, vágásokon és hegyi réteken. ♀. Jun.—Jul. 1—3'.

Hegyi L. *H. montanum. L.*

Felálló szára hengeres; kurta nyelű, levelei tojásdadok, vagy hoszszukások, áttetsző pontozatúak, s szárával együtt érdesek; csésze levelei szemszörei igen kurta nyelűek; magvai bársonyosak. — Az elébbivel együtt. 4. Jun.—Jul. 2.—3'.

Borzas *L. H. hirsutum. L.*

83. Rend. Látonyafélék. *Elatineae. Cambess.*

1. LÁTONYA. *Elatine. L.*

1. Levelei ellenesek, nyeleiknél kurtábbak; virágai kocsánytalanok v. igen kurta kocsányúak; 8 porodás virága 4 szirmu, fehér v. rózsaszintű. — Kiszáradt mocsárok- és posványokban. ☉. Jun.—Jul. 2—4".

Cseplesz *L. E. Hydropiper. L.*

2. Levelei hármával-négyével gyűrűsök, nyeletlenek, a vízben levők hajszál, a vízből kiérők tojáskérek alakúak; virágai fejekek. — Az elébbivel. ☉. Jun.—Jul. 4—6".

Pocsolya *L. E. Alsinastrum. L.*

84. Rend. Jávorfélék. *Acerineae. D. C.*

1. JÁVOR. *Acer. L.*

2. Virágzata fürtös. 2.

Virágzata sátorozó. 3.

2. Levelei szives-tojásdadok, alig karélyosak, kétszer fűrészesek; nyelei verecek, szőröskék; virágzata fürtjei billengesek; leppendéke szárnyai csaknem párluzamosan állók, éretlen korokban alig szőrösödők, érett korokban vérpirosak. — A budai erdőben. ♀. Maj. — Jun. 10—15'. (*Feketegyűrű*)

Feketegyűrű *J. A. tataricum. L.*

Levelci tenyeres 5 karélyuak, alól bágyadt és tengerszinzöldek, karélyai kihegyezettek, egyenetlen csipkés

fürészesek; fürtjei lefüggők; termése szárnyai kissé szélylyelállók. — Magasan fekvő erdőkben és kertekben. ♀. Maj.—Jun. 15—30'. (*Jávorfa; juharfa.*)

Juhar J. A. *Pseudoplatanus. L.*

3. Levelei tenyeres 5 karélyuak, öblösen 3—5 foguak, fogai elkeskenyedve hajszálhegyűek; sátorozó virágzata felálló, tövön fiatal leveleivel együtt ikrások; maghona kopasz; leppendéke szárnyai nagyon szélylyelállanak. — Az előbbivel együtt. ♀. April—Maj. 15—25'.

Jókori J. A. *platanoides. L.*

Levelei tenyeres 5 karélyuak, karélyai épélűek, hosszukások, a középső tompa 3 karélyu; sátorozó virágzata felálló; csészéje levelei szirmaival együtt szálasok, gypjasok; leppendéke szárnyai vizirányosan állók. — Berkekben, gypükben, bozótokban. ♀. Apr.—Maj. 6—15'. (*Fodor-Jávor; Juhar; Iharfa.*)

Fodor J. A. *campestre. L.*

85. Rend. Bokrétafafélék. Hippocastanaceae. D. C.

1. BOKRÉTAFÁ. *Aesculus. L.*

Levelei ötösek; felálló virágzata bugás, termése tokja tüskés. — Mivelik. ♀. Maj.—Jun. (*Vadgesztenyefa.*)

Gesztenye B. A. *Hippocastanum. L.*

86. Rend. Csészeszárnyfélék. Polygaleae. Juss.

1. CSÉSZESZÁRNY. *Polygala. L.*

1. Maghonának alig van kocsánykája; csészeszárnyai hosszukások v. tojásdadok, 3 inuak, oldalain alig ereztettek, erei nem hálózatosak; tölevelei pázsitosak, visszás-tojásdadok vagy lapiczkások, szárlevelei szálas-láncásak; virága kék. — Homoki nedves réteken, hegyeken ritka. ♀. Maj.—Jun. 6—8'.

Keserű Cs. *P. amara. L.*

Maghona kocsánykája virágzaskor akkora, mint a maghona vagy annál hosszabb. 2.

2. Csészéje szárnyai körkörösök, 3 inuak, inai a hegyénél egy ferde érrel vannak egybekapcsolva, oldal inai hálózatosan ereztettek; maghona kocsánykája maghonánál 3—4-szer hosszabb; levelei szálas-láncások, hegyesek, az alsók visszás-tojásdadok, tompák s nem pázsitosak; virága rózsaszínű. — Hegyi és homoki száraz réteken. 24. Maj.—Jul. 1—1½'.

Nagyobb Cs. *P. major. Jacqu.*

Csészéje szárnyai körkörösök v. tojásdadok, 3 inuak, inai a hegyénél egy ferde érrel vannak egybekapcsolva, oldal inai hálózatosan ereztettek; maghona kocsánykája akkora, mint a maghona; alsó levelei körkörösök v. visszás-tojásdadok, tompák, pázsitot nem képeznek, szárlevelei szálas-láncások, virága kékes, rózsaszínű v. fejr. — Az előbbivel. 24. Maj.—Jun. 4—12". (*Pacsirtafü; téjhozófü.*)

Pacsirta Cs. *P. vulgaris. L.*

87. Rend. Halyogfafélék. Staphyleaceae. *Bartl.*

1. HALYOGFA. *Staphylea. L.*

Levelei szárnyasok, 5—7 levélkéi hosszukás láncások, kopaszok, fűrészesek; virágzata fürtös; fejéres verhenyes; tokja hártyanemű, felfuvódott. — Erdőkben, bozótokban mindenütt. 7. Maj.—Jun. (*Halyogfa; hólyagmogyoró.*)

Mogyorós H. *S. pinnata. L.*

88. Rend. Csutkalomfélék. Celastrineae. *R. Br.*

1. KECSKERÁGÓ. *Evonymus. L.*

1. Ágai négyszögűek, simák; levelei körkörös-láncások, apró fűrész-foguak, kopaszok; szirmai zöldesek, hosz-

szukások; tokjai leginkább 4 karélyuak, tompaélűek, simák. — Erdőkben, gyepükben. — ♀. Maj.—Jun. 8—18'.

Csikos K. *E. europaeus*. L.

2. Ágai hengeresek, bibircsósok; levelei körkörösök, apró fűrész-foguak, kopaszok; kocsányjai czérnaszálúak; kerekded zöldes szirmai barnapirosan pontozottak; tokjai leginkább 4 karélyuak, tompaélűek, simák. — Erdőkben, gyepükben. ♀. Maj.—Jun. 4—8'.

Bibircsós K. *E. verrucosus*. Scop.

89. Rend. Szőlőfélék. Ampelideae. Kunth.

1. SZÖLLŐ. *Vitis*. L.

Levelei szives-kerekdedek, 5 karélyuak, durva fogások, leveleivel átellenben vagy billenges fürtje, vagy 2—3 águ kacsesa van; szára kacsesainál fogva kaspaszkodó. — A szigeti erdőkben. ♀. Maj.—Jun.

Bortermő Sz. *V. vinifera*. L.

90. Rend. Bengéfélék. Rhamneae. R. Br.

1. TŰSKEPÁR. *Paliurus*. Tourn.

Ágai szőrösödők, tövis fulánkjai párosak, az alsó hátragörbült; levelei tojásdadok, kurtahegyűek, 3 inuak; termése szárnya apró fűrészfogu; virágai zöldes sárgák. — A budaörsi szőlők gyepűiben. ♀. Maj.—Jun.

Szárnyas T. *P. aculeatus*. Lam.

2. BENGÉ. *Rhamnus*. L.

1. Ágai ellenesek, tövishegyűek; levelei kerekded-tojásdadok- apró fűrészfoguak, vállban csaknem szivesek; kocsányjai pálhainál 2—3-szor hosszabbak. — Gye-

pükben, berkekben. ♀. Maj.—Jun. 10—20'. (*Varjutövis*; *ebtövis*; *festökökény*; *hashajtó kökény*.)

Varjutövis *B. R. cathartica. L.*

2. Ágai váltogatók, tövistelenek; körkörös levelei épéltek, hegyesek; virágai tökélyesek, 5 porodások. — Berkekben, bokrokban, gyepükben, kivált nedves helyeken. ♀. Maj.—Jun. 8—15'. (*Kutyafa*; *büdösfű*; *büdös cseresznye*.)

Kutya *B. R. Frangula. L.*

91. Rend. Fütéjfélek. Euphorbiaceae. *R. Br.*

1. FÜTÉJ. *Euphorbia. L.*

1. Fedője kerekded v. keresztben-tojásdad és épélő. 2. Fedője félholdalaku v. kétszarvu. 8.
2. Magvai sejtesen hálózatosak, tokja sima; ernyője 5 águ, azután 3, végre két-két águ; levelei visszás-tojásdadok, elején fűrészesek. — Mivelt helyeken, szántóföldeken, utfeleken. ☉. Jun.—Sept. 3—18".

Éklevelű *F. E. helioscopia. L.*

Magvai simák. 3.

3. Tokja szűmölcsös. 4.

Tokja sima v. finomul pontozott. 6.

4. Ernője sok kocsányu, azután 3-, végre 2 águ; galléra levélkéi körkörösök, tompák, tövön elkeskenyedettek; levelei nyeletlenek, lánésások, épéltek v. alig fogások, kopaszok. — Nedves réteken, mocsárookban, folyók partjain. ♀. Maj.—Jun. 2—4'.

Tavi *F. E. palustris. L.*

Ernyője 3—5 kocsányu. 5.

5. Tokja szűmölcese csaknem félgömbalakuak; gallérkái csaknem 3 szögűen tojásdadok, fulánkhegyűek, apró fűrészfognak; levelei hegyesek, visszás-lánésások, nyeletlenek, szives-válluak, a legalsók visszás-tojásdadok, igen tompák, nyélbe keskenyedők. — Szántó-

földeken, mivel tereken, nedves helyeken. ☉. Jun.—Sept. $\frac{1}{2}$ —2'.

Nagylevelű F. *E. platyphyllos*. L.

Tokja szümölcssei megnyult fonalakak; leple metszetei akkorák, mint a gallérekái; gallérekái körkörösök, tompák, kicsipettek, tövön elkeskenyedettek, kurtanyelűek; levelei hosszukások, nyeletlenek, bolyhos szőrűek. — Hegyi réteken, erdőkben, vágásokon, berkekben. 4. Maj.—Jul. 6—18''.

Borzas E. *E. epithymoides*. L.

6. Levelei nyeletlenek, hosszukás-láncsások, igen apró fűrészfoguak, alólról épültek, minden oldalukon gyapjasok; gallérekái tojásdadok, tompák. — Nedves réteken, mocsárookban, vizek partjain. 4. Maj.—Jul. 1—2'. (*E. pilosa*. L.)

Gyapjas F. *E. procera*. M. B.

Levelei kékes zöldek, láncsások, v. láncsás-szálások, épültek vagy csak a hegyök felé finom csipkésék. 7.

7. Gallérekái háromszögűek, tojásdadok, keresztbe szélesebbek, kalászosan fulánkosak, tövön csonkák v. szivések; tokja kopasz. — Hegyi és homoki legszárazabb réteken. 4. Jun.—Aug. 6—12''.

Parti F. *E. Gerardiana*. Jacqu.

Gallérekái széles-tojásdadok, tompák, fulánkosak; sima (szümölestelen) tokja tömött szőrű. — Az agyagos földeken, kivált hegyeken, igen közönséges. 4. Maj.—Aug. 1—1 $\frac{1}{2}$ '. (*E. nicaeensis*. L.)

Dunamelléki F. *E. pannonica*. Host.

8. Magvai simak. 9.

Magvai ránczosak. 14.

9. Gallérekái kerekdeden őszenöttek; tokja kopasz, finomul pontozottan érdes; levelei viszsás-tojásdad-hosszukások, nyélbe keskenyedők, puhaszőrűek. — Hegyi és homokdombokon fekvő erdőkben. 4. Maj.—Jul. 6—18''.

Baracklevelű F. *E. amygdaloides*. L.

Gallérekái nem nőttek ősze. 10.

10. Levelei szálasok, v. szálas-láncások, válluk felé kissé elkeskenyedők. 11.

Levelei szálas láncások, közepőktől hegyök felé lassanként keskenyednek el. 13.

11. Levelei tömötten szőrösödők, épélűek, hegyesek, vagy fulánkos hegyűek; szára szőrösödő; gallérkái kótaalakuak vagy háromszögű tojásdadok, szélesebbek, mint hosszabbak. — Bokrokban, erdei utfeleken. 4. Maj.—Jul. 1—2'.

Füzlevelű *F. E. salicifolia. Host.*

Levelei kopaszok. 12.

12. Keskeny szálas levelei épélűek, ziláltak; ágai levelei igen keskenyek; gallérkái kótaalakuak, v. háromszög-tojásdadok, szélesebbek, mint hosszabbak, kurtán kihegyezettek, épélűek. — Mindenütt a legközönségesebb. 4. Maj.—Jul. 6—12'.

Farkas *F. E. Cyparissias. L.*

Láncás v. szálas láncás levelei kopaszok, hegyök felé kissé érdesek, az alsók kurta nyelesek, az ágain levők keskenyebbek; gallérkái kótaalakuak, v. háromszög-tojásdadok, tompák, fulánkos hegyűek. — Szántóföldeken, utfeleken, nem gyakori. 4. Maj.—Sept. 1—1½'. (*Kis sárffü.*)

Kissár *F. E. Esula. L.*

13. Levelei fénytelenek, kopaszok, épélűek; szára veszszős; tőgyökere lefelétartó, sok tövü. — Árkok, utak, szántóföldek mellett, gyepeken. 4. Maj.—Jul. 1—2'.

Veszszős *F. E. virgata. W. K.*

Levelei felül fényesek, kopaszok, épélűek; szára sugár, vastag, végre pirosodó; tőgyökere vízirányosan terjedő. — Vizenyős réteken, mocsárok s patakok mellett, Csepel szigetén bőven. 4. Maj.—Jul. 1½—3'.

Fényes *F. E. lucida. W. K.*

14. Tokján egy érdes csik vagy két ormó van. 15.

Tokja sima. 16.

15. Levelei kékes zöldek, szálasok, kihegyezettek, fulánkosak, kopaszok, a felsők szélesebbek; gallérkái veseala-

kuak v. csaknem kótások, fulánkos hegyüek. — Vetések közt. ☉. Maj.—Sept. 4—12''.

Vetési F. *E. segetalis*. L.

Levelei nyelesek, visszás-tojásdadok, igen tompák, épültek, az alsók csaknem köralakuak; gallérkái tojásdadok; magvai belső oldala hosszában 2 barázda van, a másik oldalán horpadozottan pontozott; 2 ormóju tokja éle kissé szárnyas. — Vetések közt. Jul.—Oct. 6—12''. (*Ebtéj.*)

Dudva F. *E. Peplus*. L.

- 16.** Levelei láncsások, vállban keskenyek, hegyesek v. kihegyezettek, alsó levelei lapiczkások; galléra levelei tojásdadok, tövön csaknem sarlóalakuak, épültek v. hegyök felé fűrész fogacskájuak, — Vetések közt, mivel helyeken. ☉. Jul.—Sept. 6—12''.

Kaszás F. *E. falcata*. L.

Levelei szálasok, vagy szálas ékalakuak, hegyesek vagy tompák s fulánkosak, vagy csonkák, kopaszok; gallérkái szálasok, csaknem szives válluak, hegyesek. — Vetések közt. ☉. Jun.—Oct. 2—10''.

Apró F. *E. exigua*. L.

2. SZÉLFŰ. *Mercurialis*. L.

- 1.** Szára egyszerű; levelei nyelesek, tojásdad-hosszúak, v. láncsások; termés virágai hosszú kocsányuak; virága zöldes; termése borzas. — Árnyas berkekben bőven. ♄. Apr.—Maj. 6—10''.

Tartós Sz. *M. perennis*. L.

- 2.** Szára ágas; levelei nyelesek, tojásdad-láncsások, vagy tojásdadok; termés virágai csaknem kocsánytalanok; virága zöldes; termése tüskés. — Telekes helyeken, gyepük, árkok mellett. — Vetések közt. ☉. Jun.—Aug. 1—2'.

Egynyári Sz. *M. annua*. L.

92. Rend. Diófafélék. Juglandeae. *D. C.*1. DIÓFA. *Juglans. L.*

Levelei páratlan szárnyasok, többnyire 9 levélkéjük van, ezek tojásdadok, kopaszok, alig fűrészesek, csaknem egyenlők; csontára csaknem gömbalaku. — Mivelik. *h.* Nagy fa.

Pompás *D. J. regia. L.*

93. Rend. Anakardfélék. Anacardiaceae. *Juss.*1. SZÖMÖRCZE. *Rhus. L.*

1. Levelei egyszerűek, visszás-tojásdadok; virágzata bugás, szárhegyi; virágai tökélyesek. — Bokrokban, berkekben, s Buda köves helyein. *h.* Maj.—Jun. 3—18'. (*Parókafa.*)

Sárga Sz. *R. Cotinus. L.*

Levelei füzöttek. 2.

2. Levelei hármások, levélkéi szegletesen fogasok. Igen mérges. — A Margit szigeten és a fűvészkertben ültetve van. *h.* Jun.—Jul. 4—12'.

Mérges Sz. *R. Toxicodendron. L.*

Levelei szárnyasok, bordái 8—10 párból állanak; ágai gyapjasok; virágzata tömött, veres, füzéres. — Kertekben ültetik. *h.* Jun.—Jul. 6—12'.

Virginiai Sz. *R. typhina. L.*

94. Rend. Rutafélék. Rutaceae. *Juss.*1. HARMALA. *Peganum. L.*

Levelei váltogatók, szárnyason sallangosak, sallangjai szálasok, hegyeskék; virágai szárhegyiek, szirmai hosszudadok, tompák, szennyes fejérek. — A Sz.-Gellérthegy déli oldalán. *h.* Jun.—Aug. 1—2'.

Sallangos *H. P. Harmala. L.*

2. EZERJÓ. *Dictamnus*. L.

Szára felálló; levelei váltogatók, páratlan szárnyasok, levélkéi hosszukás-tojásdadok; virágzata fürtös, tőkocsányja és kocsánykái virágaival együtt ikrás szőrösek; virága halvány piros, igen szagos. — Hegyi gyepeken és erdőkben. 24. Jun.—Jul. 1—3'. (*D. albus*. L.) (*Ezerjófű*; *körislevelűfű*; *szarvasgyökér*; *dictamnus*.)

Köris E. *D. Fraxinella*. Pers.

95. Rend. Lompárfélék. *Zygophyllaceae*. R. Br.

1. SZURDANCS. *Tribulus*. L.

Elágazó szárai henyélők; szárnyas levelei 6 pár bordájuk, ellenes levélkéi tojásdad-láncsások; 5 púpú tokján 2—4 tövis van. — A homokon mindenütt. ☉. Jun.—Oct. (*Királydinynye*; *földisulyom*; *koldustetű*.)

Sulyom Sz. *T. terrestris*. L.

96. Rend. Gerelyfélék. *Geraniaceae*. D. C.

1. ÁRORR. *Erodium*. L.

1. Ernyői sok viráguak, szirmai egyenetlenek; teljesen kifejlett porodái kopaszok, s szálcái tövön kiszélesedettek; levelei szárnyasok, levélkéi csaknem a gerinczökig szárnyason bevagdaltak, metszetei fogasok. — Gyepeken, utfeleken s telekes helyeken. ☉. Mart. Oct. 1—15".

Bürök A. *E. cicutarium*. L. Herit.

2. Ernyői 3—5 viráguak; szirmai csaknem egyenlők; teljesen kifejlett porodái, tövüktől középig láncsások, szemszőrösek, középen felül fonalalakuak, kopaszok, levelei körrajza tojásdad, szárrafutók, szárnyason be-

vagdaltak, sallangjai fogasok. — Bozótokban, köves helyeken, a Sz.-Gellérthegyén bőven. ☉. Maj.—Jun. 6—18".

Gólya Á. *E. ciconium*. Willd.

2. GERELY. *Geranium*. L.

1. Tőgyökere évelő, csonka, hosszu rostu; szirmai esészejénél hosszabbak. 2.

Tőgyökere egy nyári, orsóalaku, karesu; szirmai aprók, kocsányjai kétvirágúak. 3.

2. Kocsányjai 2 virágúak, kissé hátratüremlett szirmai fodrosak, kerekded, visszás-tojásdadok, egyenetlenül csipkések; porodái félig keményszőrű szemszöröse; levelei tenyeresen 7 hasábuak, bevagdalt fogasok. — Magasan fekvő berkekben Visegrád és Vác körül. 4. Jun.—Jul. 1—3'.

Fodros G. *G. Phaeum*. L.

Kocsányjai 1—2 virágúak, virágzás után lehajlók; szirmai visszás-tojásdadok, kicsipettek, kalászos esészejénél kétszerte hosszabbak; tokja kopácsai símák, felül szőrösek; körrajzban vesealaku levelei 7 hasábuak, hasábjai 3 — sok metszetűek; virága piros. — Verőfényes dombokon, hegyi és homoki réteken, bozótokban. 4. Maj.—Jul. 1—2'. (Varju v. esókaláb; vérállatőfü.)

Rózsás G. *G. sanguineum*. L.

3. Levelei hármások, ötösek; levélkéi nyelesek, 3 hasábuak, hasábjai szárnyason bevagdaltak; tokja kopácsai hálózatosan ránczcsak; szára szélylyelálló szőrös; virága rózsaszínű. — Sziklás, homokos, helyeken, berkekben, bokrokban. ☉. Maj.—Sept. 1—2'. (Róbertfüve; büzös gólyaór.)

Bakbüzü G. *G. robertianum*. L.

Levelei más szabásúak. 4.

4. Levelei kör v. vesealakuak, tenyeresen 5—9 metszetűek, metszetei elől kurta 3 metszetűek, tompák, épeltűek v. csipkések. 5.

Leveli kör v. vesealakuak, tenyeresen 5—7 hasábuak, hasábjai egyszerűen vagy kétszer szárnyason hasogattak, sallangjai szálasok, épéltek; csészéje levelei kalászosak. 9.

5. Szirmai szivesek v. hosszukás-viszszás szivesek. 6.

Szirmai ékalakuan hosszuk, v. hosszukás visszás-tojásdadok; szirmai nincsenek kicsipve; csészéje levelei kurta kalászuak. 8.

6. Tokja és magvai simák, lelapulva szőrösödök; szirmai nyaka finom szemszőrösek, szirmai akkorák mint a csészéje, v. valamivel hosszabbak. — Kőfalakon, utfeleken, szántóföldeken közönséges. ☉. Maj.—Aug. 6—12''.

Apró G. *G. pussillum. L.*

Tokja ránczos, magvai simák; szára leveleivel együtt gyapjas. 7.

7. Viszszás-szives szirmai kurta fulánku csészéjénél hosszabbak, nyakban finom szemszőrösek; vesealaku levelei 7—9 metszetűek. — Gyepeken, legelőkön, gyümölcsösökben. ☉. Maj.—Aug. 6—18''.

Puha G. *G. molle. L.*

Viszszás-szives szirmai akkorák, mint a kalászos csészéje; levelei 5 metszetűek, a felsők 3 metszetűek, oldalmetsetei közül egy a többinél hosszabb; szára csaknem felálló, buglyos. — Szöllők közt, gyepükben. ☉. Maj.—Jun. 2—3'.

Berzedt G. *G. divaricatum. Ehrh.*

8. Szára szőrös, kisebb-nagyobb mértékben a növény egyéb részeivel együtt ikrásan ragacos; csészéje levelei virágzás ideje alatt lefelé állók; tokjai ráncz-talanok, simák; magvai sejtesen pontozottak. — Gyepeken, legelőkön, gyümölcsösökben. ☉. Jun.—Aug. 6—18''.

Kereklevelű G. *G. rotundifolium. L.*

Szára, a növény egyéb részeivel együtt kopasz, legfeljebb felső része finomul szőrösödő; csészéje levelei virágzás alatt összetartók, keresztbe ránczosak; szir-

mai csészéjénél másfélszer hosszabbak; tokja hálózatosan ránczos, felső része csőrével együtt finomul szőrösödő; magva sima. — Árnas sziklákon és berkekben, p. o. a Jánoshegy tetején. ☉. Maj.—Jun. 3—12".

Csillogó G. *G. lucidum. L.*

9. Kocsányja az alatta álló levélnél sokkal hosszabb; szirmai csészéjénél valamivel hosszabbak; tokja kopasz; csőre, szára s az egész növény lelapuló szórtü v. csaknem kopasz. — Réteken, bozótokban, vágásokon. ☉. Jun.—Sept. ½—1'. (*Galambláb; gólyaköröm.*)

Galamb G. *G. columbinum. L.*

- Kocsányja az alatta álló levélnél kurtább vagy vele egyenlő hosszú; szirmai csészéjével egyenlők; tokja csőrével együtt ikrás szőrös; szára és az egész növény kurtaszórtü. — Mivelt helyeken, zöldségesekben, szántóföldeken. ☉. Jul.—Sept. 1—2'.

Metélt G. *G. dissectum. L.*

97. Rend. Lenfélék. Linaceae. *D. C.*

1. LEN. *Linum. L.*

1. Csészéje levelei élei ikrás szemszórúek. 2.
Csészéje levele élei ikrátlanok. 4.
2. Virága sárga; csészéje levelei láncsások, kihegyezettek, tokjánál hosszabbak; levelei kopaszok, 3 inuak, élők sima, tövén mindkét oldalról egy-egy ikra van; szára felül 4 élű. — Minden réten, kiváltképen a budai szőlők mellett fekvő hegyi gyepeseken. 24. Jun.—Aug. ½—1½'. (*Sárga vadlen.*)

Sárga L. *L. flavum. L.*

Virága kék v. verhenyes lilaszínű. 3.

3. Szára molyhosan gyapjas; levelei tojásdad-láncsások v. láncsások, 5 inuak; csészéje és murvái ikrás szemszórúek; csészéje láncsás, levelei tokjánál hosszab-

bak. — Hegyi homok és agyag talaju réteken, utfeleken. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Borzas *L. L. hirsutum. L.*

Szára és levelei kopaszok; szemszörösen érdes élű levelei szálasok, kihegyezettek; csészéje körkörös levelei árhegyűek és ikrás szemszörösek, tokjánál alig hosszabbak. — Száraz réteken. — 4. Jun.—Jul. 1—1½'.

Árlevelű *L. L. tenuifolium. L.*

4. Levelei ellenesek, érdes élűek, az alsók viszsás-tojásdadok, a felsők láncsások; csészéje levelei körkörösök, hegyesek; virága fejéres. — Gyepeken, kivált a vizenyős helyeken. ☉. Jun.—Jul. 3—12". (*Békalen; apró len.*)

Béka *L. L. catharticum. L.*

Levelei váltogatók v. ziláltak, v. csak az alsók ellenesek. 5.

5. Csészéje levelei apró szemszörösek, tojásdadok, kihegyezettek; levelei láncsások, kopaszok; felálló szára magános. — Mivelik. ☉. Jul.—Aug. 2—3'.

Házi *L. L. usitatissimum. L.*

Csészéje levele élei kopaszok. 6.

6. Szirmai széles viszsás-tojásdadok, melyek széleikkel egymást hátalják, nyaka hosszukás háromszögű; tokja kerek-tojásdad, kocsányja felálló; levelei szálas-láncsások. — Homoki réteken bőven. 4. Jun.—Aug. 1—2½'.

Bokros *L. L. perenne. L.*

Szirmai kerekded viszsás-tojásdadok, oldal széleikkel egészen hátalják egymást, nyaka háromszögű, olyan széles a milyen hosszu; tokja gömbalaku; kocsányja virágzás után ivalakulag oldalra kihajlik; levelei szálas láncsások, kopaszok. — Réteken, köves helyeken, utfeleken. 4. Jun.—Aug. 1—2½'.

Hegyi *L. L. austriacum. L.*

98. Rend. Sósdfélék. Oxalideac. *D. C.*1. SÓSDI. *Oxalis. L.*

Szára nincs; töve gyökerező, fogas; levelei hármások, levélkéi viszsás-szívesek, szőrösödők; tókocsánya leveleinél hosszabb, közepén 2 murvája van; hosszukás tojásdad piros v. fejér szirmai alig kicsipettek. — Magasan fekvő berkek árnyaiban. 4. Apr.—Maj. 3—6". (*Erdei- v. madár- v. fecske v. apró sóska; allelujafü.*)

Madár S. *O. Acetosella. L.*

99. Rend. Fájvirágfélék. Balsamineac. *A. Rich.*1. FÁJVIRÁG. *Impatiens. L.*

Kocsánya 3—4 virágu, sárga veres petytyes virágai lefüggők, sarkantuja hegye hátragörbült; tojásdad levelei durva fogasok; szára bütykei felpuffadtak. — A vácsi és pilisi hegyek patakjai mellett. ☉. Jul.—Aug. 1—1½'. (*Ne nyulj hozzám; ne bánts engem; üvegszárufü.*)

Üvegszáru F. *I. noli me tangere. L.*

100. Rend. Csészekürtfélék. Oenothereae. *Juss.*1. CSÉSZEKÜRT. *Oenothera. L.*

Első évben nővő legalsó levelei körkörösök v. hosszukás viszsás-tojásdadok, nyélrefutók, tompák s egy kis hegyecskejök van; alsó szárlevelei körkörösök v. széles láncsások; porodái bokrétájánál hosszabbak. — A homokos részeken, a szigetek ligeteiben. ☉. Jun.—Jul. 1—3'. (*Idegen sárga viola.*)

Ligetéke Cs. *Oe. biennis. L.*

2. CSÓVIRICS. *Epilobium*. L.

1. Levelei ziláltak, láncások, épélűek, apró ikrás fogasok, eresek; kissé piros szirmai nyakasok, viszsás-tojásdadok; bibeszára végre lekonyul. — Erdei réteken, vágásokon, bozótokban. 24. Jun.—Aug. 2—6'.

Keskeny Cs. *E. angustifolium*. L.

Alsó levelei ellenesek, a felsők váltogatók; szirmai töltésesen állanak össze. 2.

2. Virágzata és szára teteje mindig felálló. 3.

Virágzata és szára teteje virágzás előtt bökölök, vagy lefüggők és csak a virágzás alatt lassanként egyenesednek fel. 5.

3. Szárán 2—4 kiálló vonal van, igen ágas, csaknem kopasz; levelei láncások, tővüktől hegyőig lassankint keskenyednek el, fogasolt fűrészesek, a középsők vállalikkal szárrafutók, az alsók kissé nyelesek; bibéje bunkós; virága rózsaszínű. — Vizenyős és mocsáros helyeken. 24. Jun.—Jul. 1—1½'.

Négyszögű Cs. *E. tetragonum*. L.

Szárán nincsenek kiálló vonalok. 4.

4. Levelei szárölelők, válluk egykissé szárrafutó, szálal láncások, hajszállhegyűek, fogasolt fűrészfoguak, fogai befeléhajoltak; szára hengeres, igen ágas, elálló szőrei miatt bolyhos; gyökere ostorindás; virága nagy, rózsaszínű. — Fűzesekben, nedves réteken, magas hegyek vizmosásai mellett. 24. Jul.—Aug. 1—3'.

Piros Cs. *E. hirsutum*. L.

Levelei nyeletlenek, láncások, hegyesek; fogasok, alsó ellenes levelei kurtanyelűek, magános, hengeres szára egyszerű szőreitől bolyhos; bibéje metszetei kifelé göngyölődök. — Az elébbivel. 24. Jul.—Aug. 1—2'.

Apróvirágu Cs. *E. parviflorum*. Schreb.

5. Levelei nyelesek, tojásdadok v. tojásdad-hosszszukások, egyenetlenül fogasoltak, ereiken és élőkön szőrösödők; szára hengeres, szőrösödő; bibéje metszetei ki-

felé hajlók, apró virágai rózsaszínűek. — Hegyi ligetekben. 24. Jun.—Jul. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '.

Hegyi Cs. *E. montanum*. L.

Levelei láncsások, hegyök felé lassanként elkeskenyedők, épéltek v. fogasoltak, ékalaku vállukkal a szárranóttek; szára hengeres, kissé szőrösödő; ostorindája fonalalaku; bibéje bunkós; virága halvány piros v. fejér. — Mocsárookban és turfás téreken. 24, Jun.—Jul. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '. (*Derécze*.)

Derécze Cs. *E. palustre*. L.

3. SZIROMPÁR. *Circaea*. L.

Levelei tojásdadok, kissé szives válluak, kikanyargatott fogasok, szőrösödők, nyelesek; fürtje szárhegyi; fejtér szirmai kicsipettek. — Nedves ligetekben, a Duna szigetein. 24. Jul.—Oct. 4—6". (*Varázslófű*.)

Varázs Sz. *C. lutetiana*. L.

101. Rend. Tóborostafélék. Halorageae. R. Br.

1. USZSZAKÁL. *Hippuris*. L.

Levelei szálasok, levelgyűrűi 8—12 levélből állanak; tenyészszervei, később termései, levelei tövén vannak. — Álló és lassan folyó vizekben, árkokban. 24. Maj.—Aug. 3—12". (*Vizi lófark*.)

Lófark U. *H. vulgaris*. L.

2. TÓBOROSTA. *Myriophyllum*. L.

1. Gyűrűben álló levelei szárnyason hasogattak, sallangjai sertealakuak; gyűrűs-füzéres virágzata hónalji; murvái fésűalakulag szárnyason hasogattak, virágainál hosszabbak. — Mocsárookban, árkokban. — 24. Jun.—Aug.

Gyűrűs T. *M. verticillatum*. L.

2. Levelei gyűrűsek, szárnyason hasogattak, hasábjai ser-

tealakuak; virágzata gyűrűs, gyűrűi füzérformák, fiatal füzerei felállók; felső murvai épek, az alsók bevagdaltak. — Az elébbivel. 4. Jul.—Aug.

Füzéres T. *M. spicatum*. K.

3. SÜLYOM. *Trapa*. L.

Lábbó levelei kótaalakuak, a víz alámerültek czérnaalakuk; fejr virágai hónaljiak; kocsányjai gyapjasok; termése 4 szarvu makk, szarvai kupos vastag tövistek. — A Tisza és Zagyva kiöntéseiben. ☉. Jun.—Jul. Termését tavasszal szedik. (*Sulyom*; *vizi dió*; *vizi gesztenye*.)

Csemege S. *T. natans*. L.

102. Rend. Füzényfélék. *Lythriaceae*. *Juss.*

1. LOCSAHÚR. *Peplis*. L.

Szára lecseptült; levelei ellenesek, visszás-tojásdadok, nyelesek; virágai hónaljiak, magánosak, verhenyesek. — Ártéri berkekben, kivált a Tisza körül. ☉. Jun.—Sept. 3—12".

Henye L. *P. portula*. L.

2. FÜZÉNY. *Lythrum*. L.

1. Virága magános, hónalji; levelei ellenesek, a legalsókat kivéve, szálaláncsások; porodája 5—6; szirmai lehullók; csészéje tövén áralku igen kurta 2 murva van. — Ártérekben, nedves réteken, mocsárok körül. ☉. Aug.—Sept. $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ '.

Alacson F. *L. Hyssoppifolium*. L.

Virágzata gyűrűs, hosszu füzért képez; alsó levelei ellenesek; virágai 12 porodások. 2.

2. Levelei láncsások, vállban szivesek, nyeletlenek; füzére egészen gyűrűs virágzatból áll; csészéje fogai váltogatva hosszabbak; virága piros. — Vizenyős helye-

ken, füzesekben, nádasokban. 24. Jun.—Sept. 1—4'.
(*Füzlevelű fü; piros füzény.*)

Réti F. L. *Salicaria. L.*

Levelei láncások, vállban lekerekítettek; virágzata alól gyűrűs, a felsők váltogatók; csészéje fogai egyenlők.
— Az előbbivel. 24. Jun.—Sept. 1—3'.

Veszszős F. L. *virgatum. L.*

3. JÉZSAFA. *Philadelphus. L.*

Levelei körkörösek, kihégyezettek, fűrészesen fogasoltak, felső lapjaikon kopaszok, alól kurta szőrűek; virágzata fürtös; csészéje metszetei kihégyezettek; bibeszára 4 hasábu, porodáinál kurtább. — Mivelik, itt-ott elvadulva. 7. Maj.—Jun. 3—6'. (*Olasz jázmin.*)

Korona J. P. *coronarius. L.*

103. Rend. Almafélék. *Pomaceae. Juss.*

1. BIRS. *Cydonia. Tourn.*

Levelei tojásdadok, tövön tompák, épélűek, alsó lapjaikon csészéikkel együtt molyhosak; virágai magánosak. — Szőlők gyepűiben. 7. 6—10'. (*Birs v. büs alma.*)

Közönséges B. C. *vulgaris. Pers.*

2. KÖRTEFA. *Pyrus. L.*

1. Bibeszárai szabadok; termése alsó része felé elkeskenyedő; levelei tojásdadok, akkorák, mint a virága kocsányjai, apró fűrész foguak. — Erdőkben, ligetekben. 7. Maj. 2—3'.

Vad K. P. *communis. L.*

2. Bibeszárai tövön öszszenöttek; termése kocsányja körül bemélyedett; levelei tojásdadok, kurtahegyűek, kopaszok v. alól molyhosak, nyelei felényiek, mint a levelei. — Erdőkben. 7. Maj. 2—3'.

Vadalma K. P. *Malus. L.*

3. BEREKENYE. *Sorbus. L.*

1. Levelei páratlan szárnyasok. 2.

Levelei tojásdadok vagy karélyosak. 3.

2. Fiatal levelei bolyhosak, az idősek kopaszok; levélkéi hegyes fűrészesek; bimbói kopaszok, ragacsosak; virágzata bogernyős; termése körtealaku. — Mivelik, vadon ritka. ♀. Maj.—Jun. 3—4°. (*Berekenye; barkócza.*)

Fojtós *B. S. domestica. L.*

Fiatal levelei bolyhosak, az idősbek kopaszok, levélkéi hegyes fűrész foguak; bimbói molyhosak; virágzata ágas-bogas ernyő; termése gömbalaku, veres. — Erdőkben. ♀. 2—3°. (*Veres berekenye; piros kutya-cseresznye.*)

Veres *B. S. aucuparia. L.*

3. Levelei kétszer fűrészesek, vagy alig karélyosak, fűrész fogai és karélyai levele közepétől válla felé kissebedők, alól molyhosak; virágzata sátorozó; termése veres v. sárgás. — Hegyi erdőkben. ♀. Maj.—Jun. 2—3°.

Lisztes *B. S. Aria. Crantz.*

Levelei tojásdad karélyosak, kifejlett korokban kopaszok, karélyai kihegyezettek, egyenetlen fűrészesek, alsó karélyai a felsőbbeknél nagyobbak; virágzata sátorozó, kocsánykái szőrösödők; körkörös termései barnák. — Ligetekben, bozótokban. ♀. Maj. 2—3°. (*Barkócza.*)

Barkócza *B. S. torminalis. Crantz.*

4. NÁSZPOLYA. *Mespilus. L.*

Levelei láncsások, épek, alól molyhosak; virágai magánosak, csészéje metszetei bokrétájánál hosszabbak. — Mivelik, itt-ott vadon. ♀. Maj. 1—2°. (*Nászpolya; noszpolya; miszpulya; lásponya.*)

Borizü *N. M. germanica. L.*

5. GALAGONYA. *Crategus*. L.

1. Virágai egy bibeszáruak; veres termése egy magvu; virága kocsányja gyapjas, csészéje metszetei letüremlettek s csészéje csövére lapultak; levelei mélyen 3 metszetűek; fája tövises. — Erdőkben, bokrokban, bőven. ♪. Apr.—Maj. 6—18'.

Egymagu *G. G. monogyna*. L.

Virágaiban egy bibeszárnál, s terméseiben egy magnál több van. 2.

2. Bibeszára rendszerint 2—3; veres termése 2—3 magu, kocsányjai kopaszok; levelei kisebb bevágású 3 karélyuak; fája tövises. — Erdőkben, bokrokban, gyepükben. ♪. April—Maj. 6—18'. (*Galagonya*.)

Csere *G. C. oxyacantha*. L.

Bibeszára 5; fekete fénylő termése 5 magu; kocsányjai és ágai molyhosak; csészéje metszetei hegyesek, alig hátrahajlók. — Csepel szigetén a Duna partjain. ♪. Maj. 6—18'.

Fekete *G. C. nigra*. W. K.

104. Rend. Rózsafélék. *Rosaceae*. *Juss.*1. RÓZSA. *Rosa*. L.

1. Csészéje aljába zárt maghonai kocsánykátlanok; csészéje metszetei szárnyason hasogattak, kurtábbak mint a bokrétája, letüremlettek, végre lehullók; bokrétája sötét piros; kocsányjait és csészéit ikrás serték fedik; levélkéi körkörösök v. kerekdedek, alsó lapjainkon kissé érdesek; pálhái szálás hosszukások; virága alatti leveleivel egyenlők; idei fáján egyenetlen, tömött fulánkjai közt ikrás serték vannak. — Hegyi réteken, ligetek és erdőkben. ♪. Maj.—Jun. 6—12".

Tarka *R. R. gallica*. L.

Csészéje aljába zárt maghonai kocsánykások. 2.

2. Maghonai kurta kocsánykájuk; csészéje metszetei

épek, felényiek mint a szirmai, szálás kihegyezettek, állandó csészéje metszeteivel borított termései lapos golyóalakúak, bőrneműek; fulánkjai egyenetlenek ár- és sertealakúak, egyenesek; 5—9 levelkéje kerekded v. tojásdad, egyszerűen v. kétszer fűrészelték. — Hegyeken, bozótokban, utfeleken. ♪. Maj.—Jun. 2—3'.

Tompalevelű R. *R. pimpinellifolia*. *D. C.*

Maghonai kocsánykái olyan hosszuk, mint a maghonai. **3.**

- 3.** Fulánkjai egyenesek, tövön lapítottak; levélkéi szürke-zöldek, körkörösök v. tojásdadok; virága alatt álló levele pálhái kiszélesedettek, körkörösök; porczogós termése kerekded; virága halvány rózsaszínű. — Bozótokban, kivált a szőlők gyepüiben. ♪. Maj.—Jul.

Borzas R. *R. tomentosa*. *L.*

Fulánkjai sarlóalakúak. **4.**

- 4.** Levélkéi körkörösök, éles fűrészfoguak, felső fűrész fogai öszszetartók; csészéje metszetei szárnyason hasogattak, csaknem akkorák, mint a bokrétája; termése kerekded v. körkörös, porczogós; fája teteje ivalakúan meghajlik. — Bozótokban, ligeteken. ♪. Maj.—Jul.

Csipke R. *R. canina*. *L.*

Válfojai: a.) Levele nyelei, kocsányjai és csészéje csöve kopasz: *canina vulgaris*. b.) Levele nyelei, levélkéi kocsányjai szőrösök: *canina dumetorum*; c.) Kocsányjai ikrás, keményszőrűek; levelei kopaszok, szőrösök; csészéje csöve kopasz v. ikrás szőrös: *canina collina*; d.) Levele nyelei és levélkéi alól, vagy mindkét oldalon ragacsosak, ikrások; kocsányjai és csészéje csövei kopaszok: *canina sepium*.

Levelkéi körkörösök, rozsdaszín ikrások, kétszeres hegyes fűrészfoguak, fűrész fogai szélylyeltartók; termései kerekdedek, porczogósak. — Bozótokban, bokrokban. ♪. Maj.—Jul. **Rozsdás R.** *R. rubiginosa*. *L.*

2. SZEDERJ. *Rubus*. *R.*

- 1.** Szára felálló, ágas, cserjésedő; levelei szárnyasok, a

felsőök hármások; szirmai visszás-tojásdad ékalakúak; csészéje letüremlett. — A visegrádi és sz.-keresztői magas erdőkben. ♪. Maj.—Jun. 3—5'. (*Málna.*)

Málna Sz. *R. Idaeus. L.*

Szára ivalakulag meghajolt v. henyélő. 2.

2. Virágzata bugás; szirmai tojásdadok s csészéje metszeteivel együtt szélylyeltartók; termése fényes; termése csészéje letüremlett; levelei ötösek-hármások, alól fejér molyhosak, — Erdőkben, szántóföldeken. ♪. Maj.—Jul. Hajtásai néha 15—20'.

Seregély Sz. *R. fruticosus. L.*

Válffajai: a.) Levelei alól zöldek, szőrösek: *R. corylifolius. Sm.*; b.) Levelei mindkét lapjokon molyhosak: *R. tomentosus. Borkh.*

Virágzata sátorozó. 3.

3. Levélkéi csaknem kerekdedek, egyenetlen fűrészesek, felül barázdoltak, alól fejér molyhosak, levelei 3-sok, ritkán 5-sek; kocsányjai és csészéje fejér molyhosak és ikrás gyapjasok; termése apró, fekete. — A budai és váci erdőkben ritkább, a sikon fekvő szántóföldeken és bozótokban. ♪. Maj.—Jun. Hajtása 1—3'.

Mezei Sz. *R. agrestis. W. K.*

Levélkéi szives-tojásdadok. 4.

4. Lecsepült szára és termése kékes hamvas, vékony fulánkjai ziláltak; levelei 3-mások, ritkán 5-sek, levélkéi kétszer fűrészesek, alól alig szőrösödők; felálló kocsányjai és csészéi ikrásan szőrösödők; termése nagy és hamvas. — Szántóföldeken, árokpártokon, bozótokban. ♪. Jun.—Jul. (*Szederj.*)

Hamvas Sz. *R. caesiuss. L.*

Szára piros és ikrásan borzas. 5.

5. Levelei 5-sek és 3-sok is; levélkéi kétszer-fűrészesek, alól szőrösödők; sátora tömötten álló fulánkjaitól borzas; felálló kocsányjai és csészéje is ikrásan borzasok; termése verhenyes fekete. — Magasabban fekvő erdőkben. ♪. Jun.—Jul.

Borzas Sz. *R. hirtus. W. K.*

Levellei 3-masok, levélkéi hegyesek, kétszeres szálkás-fürészesek, borzasok; felálló kocsányjai és csészéi ikrás-borzasok; termései verhenyes feketék. Az előbitől csak leveleinél fogva különbözik. — A budai, vácsi és sz.-keresztii erdőben. 24. Jun.—Jul.

Ikrás Sz. *R. glandulosus. Bell.*

3. SZAMÓCZA. *Fragaria. L.*

1. Kocsányján levő szőrei felfelé állók vagy hozzálapultak. 2.

Kocsányján levő szőrei vizirányosan elálló; termése csészéje nagyon kinyílt, v. letüremlett; bokkrétája igen nagy, gyümölcsöt termő virágai porodái husos vaczkával egyenlők, terméketlen virágaié vaczkánál kétszerte hosszabbak. — Erdőkben, kivált vágásokon. 24. Maj.—Jul. 1—1½'.

Kerti Sz. *F. elatior. Ehrh.*

2. Csészéje terméséhez lapult. 3.

Csészéje termésétől elálló, vagy letüremlett; porodái alig akkorák, mint husos vaczka. — Erdőkben, vágásokon bőven. 24. Maj.—Jul. 3—6".

Földieperj Sz. *F. vesca. L.*

3. Termései gömbalakuak, aprók; terméketlen virágai porodái vaczkánál kétszerte hosszabbak. — Száraz hegyeken és homoki réteken. 24. Maj.—Jun. Az előbinél alacsonyabb.

Csattogó Sz. *F. collina. Ehrh.*

Termései kúpalakuak, ananászszerűek, nagyok; levélkéi felül csaknem kopaszok. — Mivelik kertekben. 24. Maj.—Jul. 6—12".

Ananász Sz. *F. grandiflora. Ehrh.*

4. PIMPÓ. *Potentilla. L.*

1. Alsó levelei páratlan szárnyasok. 2.

Levelei tenyeresen 3—5-sek. 4.

2. Virága fejtér, visszás-tojásdad szirmai csészéjénél hosz-

szabbak; felálló szára pirosas, felül villás; felső levelei 3-masok, szőrösödők, egyenetlenül bevagdalt fűrészesek; pálhái épek. — A visegrádi sziklákon. 4. Maj.—Jun. 1—2'.

Kövi *P. P. rupestris. L.*

Virága sárga. 3.

3. Szára indanemű, legyökerező; levélkéi hoszszukások, éles fűrész-foguak; szárán levő pálhái sokmetszetűek, hártványos; kocsányjai hónaljiak, gyapjasok, egy virágnak. — Vizenyős réteken és legelőkön. 4. Maj.—Sept. (*Pipefű; ludpázsit; fejér v. ezüstös hátufű; vadvarádics.*)

Liba *P. P. anserina. L.*

Szára henyélő, két-két águ; levélkéi hoszszukások, bevagdalt fűrészesek, a felsők nyélre futók; virágai magánosak, kocsányjai virágzás után hátra kunkorodnak. — Vizenyős helyeken, szántóföldeken. ☉. Jun.—Aug. 3—12''.

Henye *P. P. supina. L.*

4. Virága fejér. 5.

Virága sárga. 6.

5. Törzse gyökerező; szára vékony, felegyenesedő; tölevelei 5-sek, levélkéi hoszszukás-láncásak, vállban elkeskenyedők, felül kopaszok, alól és élőkön selymeszőrösek, elöl fűrészesek, fogai hegyesek, összszetartók; porodái és makkocskái kopaszok, ez utóbbiak kötőlékek felől szőrösek. — Hegyi gyepeken, ligetekben Buda körül. 4. Maj.—Jun.

Fejér *P. P. alba. L.*

Töve henyélő, néha gyökerező; szára vékony, lecsepült; tölevelei 3-sok, levélkéi kerekded-tojásdadok, csonkák, felül csaknem kopaszok, alól gyapjasok, a középsők elöl, az oldaliak csaknem a válloktól kezdve fűrészesek; makkocskái kötőlékei felől szőrösek. — Terméketlen dombokon, bózótokban, erdőszéleken, sz. Endre s Vác vidékén. 4. April—Maj. 1—4''.

Szamóczás *P. P. Fragariastrum. Ehrh.*

6. Csészeje 8 metszetű; bokrétája 4 szirmu; szára felálló v. henyélő, de nem gyökerező; levelei nyeletlenek v. kurtanyelűek, 3-sok, az alsók néha 5-sek; pálhái 3—sok metszetűek. — Erdőkben, bozótokban, száraz és nedves réteken. 24. Jun.—Aug. 6—18".

Timpó P. *P. Tormentilla. Sibthorp.*

Csészeje 10 metszetű; bokrétája 5 szirmu. 7.

7. Szára indaalaku, leceseplűt, bűtykein gyökerező; levelei 5-sek, köztük azomban vannak 3-sok is; levélkéi hosszukás visszás-tojásdadok, felül kopaszok, alól lelapult szőrűek, csaknem a válluktól fűrészesek; magvacskái szemcsésen érdesek. — Legelőkön, réteken, ugarokon, kivált nedves helyeken. 24. Mart.—Sept. (*Ötlevelű fü.*)

Terjedő P. *P. reptans. L.*

Szára felegyenesedő v. felálló. 8.

8. Szára földön fekvő s többnyire gyökerező törzséről egyenesedik fel. 9.

Szára tövéről indulva felálló v. felegyenesedő; teteje bogernyősen ágas és sokvirágu. 10.

9. Alsó levelei 5-sek, nyelei szárával együtt szürke molyhosak; levélkéi hosszukás visszás-tojásdadok, csonkák, mélyen fűrészesek, fűrészfoga mindkét oldalon leginkább 4 van; legalsó pálhái keskeny-szálások; magvai alig ránczosak. — Minden hegyi és homoki réten a legközönségesebb. 24. Mart.—Jul.

Hamvas P. *P. cinerea. Clair.*

Levelei 5—7-sek, levele nyelei szárával együtt durvaszőrűek; levélkéi hosszukás ékalakuk, mélyen fűrészesek, csonkák; magvai ránczosak. — Hegyi gyepeken, ligetekben, és a homokon. 24. Maj.—Jun.

Czérnás P. *P. opaca. L.*

10. Levelei mindkét lapján egyenlő szintűek, 5—7-sek, levélkéi hosszukások, vállban ékalakuan elkeskenyedők, durva fűrészfoguak; szára felálló durvaszőrű, pupon ülő hosszabb szőrei közé kurtaikrás szőrők is vegyültek; virága világos sárga; halvány ormóval szárnyformán

kerített magvai kiülő ránczosok. — Száraz hegyi és siki réteken, kivált kövér homokföldeken. 24. Jun.—Jul. 1—2'.

Egyenes *P. P. recta. L.*

Válfojai: a) Levelei és pálhái bevagdalt fűrészesek, citromszinü virága alig ér ki a csészéjéből; *P. obscura*; b) Pirosolló, felálló, szórós, levelei metszetei fogason fűrészelték; szálas-láncsás, pálhái épek; kénköszinü szirmai csészéjével egyenlők: *P. pilosa*; c) Levelei metszetei sallangos-szárnyas szabásuak; aranyzinü szirmai csészéjénél nagyobbak: *P. laciniosa*.

Levelei kétszinüek, alól fejr v. szürke molyhosak, felül zöldek, lelapult szörtiek v. csaknem kopaszok. 11.

11. Szára felálló v. lefekvő tövéről felegyenesedő, puha gyapjas és egyszersmind molyhos; levelei 5-sek, levélkéi hosszukás láncsások, ránczos magvát fonalalku vékony ormó keríti körül. — A Széchenyi hegyi nyílt réteken és szántóföldeken ritkább, gyakoribb a Soroksár felé eső kövér gyepeken. (*P. canescens. Bess. P. ascendens. Kit.*)

Felegyenesedő *P. P. inclinata. Vill.*

Szára felegyenesedő, molyhos; levelei 5-sek; levele elkeskenyedett épeltü vállu s visszás-tojásdad, mélyen bevagdalt fűrészesek, vagy szárnyason sallangos, éle begöngyöldött, alól fejr molyhos; ránczos magva prémetlen. — Dombokon, verőfényes réteken, száraz gyepeken, sőt berkekben is. 24. Maj.—Jul. 1/2—1 1/2'.

Ezüstös *P. P. argentea. L.*

5. CZIKLÁSZ. Geum. L.

1. Alsó levelei félbeszárnyasok, a felsők hármások; csészéje letüremlett; sárga szirmai visszás-tojásdadok; magvai szórősek, magva kalászhai 2 czikküek, alsó czikke kopasz, s ennél a négyszerte nagyobb felső czikk töve szórősödő; gyökere jóféle szegfű szagu. — Bozótokban, erdőkben, gyümölcsösökben. 24. Maj.

—Jun. $\frac{1}{2}$ —2'. (*Gyömbéres gyökér; szegfűszagu gyökér; erdei szegfű.*)

Szegfűszagu Cz. *G. urbanum. L.*

2. Alsó levelei félbeszárnyas csonka szárnyasok, melyek 5 karélyosnak látszanak, fűrészesen-csipkésék, szárlevelei 3 karélynak, bevagdalt fogasok; sárga szirmai harangalaku csészéjénél nagyobbak, lehullók; egytagu magvai magvakalászaival együtt gyapjasok. — A pilisi magasabb hegyek árnyas berkeiben. 24. Apr.—Maj. $\frac{1}{2}$ —1'. (*Waldsteinia geoides. W.*)

Karélyos Cz. *G. montanum. L.*

6. PÁRLÓ. Agrimonia. L.

Levelei csonka-tollas szárnyasok, fűrészkes levélkéi alól szürke kurtaszórtűek; virágzata hoszsú füzéres; sárga szirmai tojásdadok; termése csészéje visszás-kupalaku, hoszszában barázdolt, puha horgas sertéjű. — Száraz réteken, gyümölcsösökben, bozótokban: 24. Maj.—Aug. 1—3'. (*Párlófű; apró bojtorján.*)

Bojtorjános P. *A. Eupatoria. L.*

7. BAJNÓCZA. Spirea. L.

1. Levelei csonkatollas szárnyasok, levélkéi tojásdadok, épek, a végső nagyobb, tenyeresen 3—5 metszetű; virágzata bogernyős; kopasz tokja őszszekunkorodott. — Nedves réteken, vizek partjain. 24. Jun.—Aug. 3—4'. (*Legyezőfű; borvirág.*)

Legyező B. *S. Ulmaria. L.*

2. Levelei csonkatollas szárnyasok, levélkéi hoszszukások, szárnyason bevagdaltak; virágzata bogernyős; szőrösödő tokjai egymáshoz lapultak; gyökere gumóitól kolonczos. — Minden réten bőven. 24. Maj.—Jun. 1—1 $\frac{1}{2}$ '.

Kolonczos B. *S. Filipendula. L.*

8. CSÁBAIR. *Poterium*. L.

Szára szegletes, verhenyes; termése csészéje kemény, hálózatosan ránczos, 4 ormóju, ormói tompák; levelei páratlan szárnyasok, levélkéi kerekdedek, fűrészesek. — Hegyi és homoki száraz réteken. 2. Maj.—Jun. 1—2'. (*Csábair*; *pimpinella*.)

Vérfejtő Cs. *P. sangvisorba*. L.

9. VÉRFO. *Sangvisorba*. L.

Füzére tojásdad-hosszszukás, barna piros; 4 porodája csészéjével egyenlő magas; levelei szárnyaltak, levélkéi szives-hosszszudatok. — Vizenyős réteken. 2. Jun.—Aug. 2—3'. (*Vérfü*.)

Orvosi V. *S. officinalis*. L.

105. Rend. Mondolafélék. *Amygdaleae*. *Juss.*1. MONDOLA. *Amygdalus*. L.

1. Levelei láncsások, ikrás fűrészfoguak, levele nyelei felső részén ikrások, akkorák, mint a levele keresztmérete v. valamivel hosszabb; csészéje harangalaku; csontára héja lyukacsos. — Kertekben, szőlőkben mivelik. ♀. Kora tavasszal. 2—3°. (*Mondola*.)

Csemege M. *A. communis*. L.

2. Levelei láncsások, kurta nyelökre keskenyedettek, ikráson fűrészesek, vállban épélűek; csészéje hengeres; csontára héja nem lyukacsos. — A Széchenyi-hegyen, a Farkasvölgyön s Vác körül. ♀. April. 1—2½'. (*Hangabaraczk*.)

Hanga M. *A. nana*. L.

2. BARACZK. *Persica*. *Tourn.*

Levelei szálas-láncsások, hegyes fogakkal fűrészesek,

kurtanyelűek; virágai kocsánytalanok, világos rózsaszínűek. — Kertekben. ♪. Kora tavasszal. 1—2°. (*Szörös baraczk.*) Ószi *B. P. vulgaris. Mill.*

3. SZILVA. *Prunus. L.*

1. Virága kocsányjai igen kurták, gyümölcse mélyedésébe zártak; tojásdad levelei alig szivesek, kihegyezettek, kétszer fűrészesek, nyelei ikrások. — Mivelik kertekben. ♪. 1—2°. (Apró fajtáit *tengeri baraczk*-nak hívják.)

Kajszinbaraczk *Sz. P. Armeniaca. L.*

Virága kocsányjai hoszsúk; termése kopasz, hamvas. 2.

2. Ágai tövishegyűek, ágacskái szőrösödők vagy selymesek. 3.

Ágai kopaszok, tövistelenek. 4.

3. Bimbói egyvirágúak, magánosak, v. kettősek, v. hármasok; levelei körkörösek vagy széles láncások; csontára golyóalaku, felálló. — Gyepükben, bozótokban, szántóföldek barázdáin. ♪. Apr.—Maj. 2—6'. (*Kökény; kökénytövis.*)

Bimbói leginkább két virágúak, kocsányja finomul szőrösödő, ágacskái selymesek; levelei körkörösek; csontára golyóalaku, lefüggő. — Mivelik. ♪. Apr.—Maj. 1—2°. (*Kökényszilva.*)

Közép *Sz. P. insititia. L.*

4. Bimbói leginkább két virágúak; kocsányjai szőrösödők; levelei körkörösek, csontára hoszsúkás, függő. — Mivelik. ♪. Apr.—Maj. 1—2". (*Szilvafa.*)

Kerti *Sz. P. domestica. L.*

Bimbói egy virágúak; kocsányjai kopaszok; levelei körkörösek; csontára veres, golyóalaku, lefüggő. — Mivelik. ♪. Apr.—Maj.

Cseresznye *Sz. P. cerasifera. Ehrh.*

4. MEGYGY. *Cerasus. Fl. vett. Gärtn.*

1. Virágzata fürtös v. sátorozó. 2.
Virágzata csomóalaku, ernyős v. kettős. 3.

2. Fürtje lefüggő; levelei körkörösök, csaknem kétszer fűrészesek, kissé ránczosak, nyáron lehullók, nyelei ikrások. — Mivelik, magas helyen fekvő erdőkben, ritka. ♪. Maj. 1—2°. (*Kutya-, vad-, gerezdes cseresznye; zelnicze.*) Zelnicze M. C. Padus. D. C.

Sátora kocsányos, egyszerű; levelei kerekded-tojásdadok, kissé szivesek, tompa fűrészfoguak. — Gyepükben, erdőkben, sziklákon. ♪. Maj.—Jun. 4—8'.

Saj M. P. Mahaleb. L.

3. Levelei nyele tövén két ikra van; levelei körkörösök, kihegyezettek, kissé ránczosak, alól szőrösödők; gyökerei sarjakat nem hajtanak. — Erdőkben. ♪. Apr.—Maj. 2—3°. (*Prunus avium. L.*)

Cseresznye M. C. *dulcis. Fl. vett.*

Levelei nyele tövén nincs ikra. 4.

4. Levelei laposak, kopaszok, fényesek, bőrtapintatuak, körkörösök, mind kihegyezettek; szirmai kerekdedek; gyökere sok sarjat hajt. — Mivelik, gyepükben vadon. ♪. Apr.—Maj. 1—2°.

Savanyu M. C. *acida. Fl. vett.*

Levelei laposak, kopaszok, fénylők, kissé bőrtapintatuak, a felsők hosszukások v. láncsások, kihegyezettek, oldali rügyei visszás-tojásdadok, lekerekített tompák; szirmai hosszukás visszás-tojásdadok; gyökere sarjakat hajt. — Sziklákon; bozótokban. ♪. Apr.—Maj. 1/2—1 1/2'. (*Vadmegygy.*)

Cseplesz M. C. *Chamaecerasus. Host.*

106. Rend. Pillangósok. Papilionaceae. L.

1. JENESZTER. *Spartium. L.*

Ágai hengeresek, ellenesek és váltogatók, zöldek, üres beltük; levelei magánosak, láncsások; sárga virágai az ághegyeken vannak. — Mivelik, a pesti városligetben. ♪. Maj.—Jun. 3—6'. (*Jenezster.*)

Szagos J. S. *junceum. L.*

2. REKETYTYE. *Genista*. L.

1. Csészéje felső ajaka 2 kurtafogú, az egész csésze lelapult szőrrel fedett; kocsányjai egy csomó levéltől környezve magánosan v. többen oldalt állanak; virágai kopaszok; levelei hosszukás láncások, alsó lapjokon és élőkön lelapult szőrűek. — Mész sziklákon és ligetekben Buda körül. ♪. Jun.—Jul. 1—1½'.

Henyélő R. *G. procumbens*. W. K.

Csészéje felső ajaka 2 hasábu. 2.

2. Virága kocsányjai oldaltállók; magánosan vagy többen vannak egy levélcsozó által környezve; vitorlája és csólnakja selymes szőrös; szára henyélő vagy felegyenesedő; levelei hosszukás láncások, alólról, ágai, kocsányjai és csészéivel együtt lelapult szőrűek. — Hegyi és homoki száraz réteken. ♪. Maj.—Jun. 3—8'.

Szőrös R. *G. pilosa*. L.

Virágzata fürtös. 3.

3. Szára lefekvő, kurta törzséről felálló, mélyen barázdolt, kopasz, felül szőrösödő; levelei láncások v. körkörösök, élőkön szőrösödők; virága és hüvelyei kopaszok. — Hegyi és homoki száraz és nedves réteken bőven. ♪. Jun.—Sept. 1—2'. (*Sárga festőfü; nyulreketytye.*)

Nyul R. *G. tinctoria*. L.

Szára hengeres vonalozott, s leveleivel együtt ritka durvaszőrű; levelei láncások, körkörösök, v. tojásdadok; virága kopasz; hüvelye tömött, durva szőrrel borított. — Budán a hegyi s erdei gyepeken, különösen a Farkasvölgyön. ♪. Jun.—Jul. 6—18'.

Szöszös R. *G. ovata*. W. K.

3. ZANÓT. *Cytisus*. L.

1. Csészéje harangalaku, szélesebb mint hosszabb; virágzata leveletlen fürt. 2.

Csészéje csöves; virágzata szárhegyi gombban v. oldali csomóban van. 3.

2. Gazdag virágu fürtjei lelapult szőrűek, lefüggők; hármalevele levélkéi körkörösek, felül kopaszok, alól lelapult szőrűek; hüvelyei selymes szőrűek. — Mivelik kertekben. ♄. Maj. 1—1½°.

Fái *Z. C. Laburnnm. L.*

Gazdag virágu fürtjei felálló, kocsányjai és csészéi lelapult szőrűek; csészéje kurta, harangalaku; virága kopasz; hármalevele levélkéi visszás-tojásdadok v. hosszukások, alsó lapjaik, valamint hüvelyek is lelapult szőrűek. — Ligeteken, bokrokban a homokon is. ♄. Jul.—Aug. 2—4'.

Feketéllő *Z. C. nigricans. L.*

3. Szára henyélő, igen ágas, ágai felegyenesedők, leveleivel együtt ritkás szőrűek; 2—4 virágból álló szárhegyi ernyője van; kocsányjai murvások. — Verőfényes dombokon, erdei réteken, bokrokban. ♄. Maj.—Aug. 1—3'.

Henye *Z. C. supinus. L.*

Válfa: a homokon termő kevesebb és keskenyebb levelű: Kétvirágu *Z. C. biflorus. W. K.*

Szára felálló, vagy tövön megdülő. 4.

4. Szára sokágu, gyapjas; levélkéi láncások, szákahegyűek, mindkét oldalon selymes szőrűek; virágzata szárhegyi ernyős gomb; csészéje hosszukás, durva szőrű. — Ligetekben, bokrokban, hegyi és homoki réteken. ♄. Jul.—Aug. 1—3'.

Buglyos *Z. C. austriacus. L.*

Szárjai sugárok, felfelé és szélylyelálló, csaknem egyenlők, ágai és levelei szélylyelnylt durva szőrűek; levélkéi visszás-tojásdadok v. visszás-tojásdad láncások, gyapjasok; virágzata szárhegyi ernyős gomb; csészéje hosszukás, gyapjas. — Az előbbivel, de ritkább. ♄. Jul.—Sept. 1—2'.

Gombos *Z. C. capitatus. L.*

4. IGLICZ. *Ononis. L.*

1. Szára henyélő, tövön gyökerező, gyapjas; felegyenesedő

ágai hegyei tövisesek; virágai hónaljiak, magánosak; hüvelye felálló, tojásdad, csészéjénél kurtább; virága piros. — Legelőkön, réteken, szántóföldeken. 24. Jun.—Sept. 1—2'.

Terjedő I. *O. repens. L.*

Szára felálló v. felegyenesedő. 2.

2. Ágai tövistelenek; levelei csészéjénél kurtábbak, levélkéi viszsás-tojásdadok, fogasok, ikrás szőrösek; pálhái láncsások, kihegyezettek, éles foguak; felálló hüvelye tojásdad, gyapjas; virága sárga. — A városligetben, Sashegyen és a budaörsi sziklákon. 24. Jun.—Jul. 2—6''.

Sárga I. *O. Columnae. All.*

Ágai tövisesek. 3.

3. Szárán egy sor gyapjas szőr van, ágai tövesei leginkább párosak; hónalji virágai magánosak; levélkéi tojásdad-hosszszakások, pálháikkal együtt fogasok, kopaszok; hüvelyei tojásdadok, felállók, akkorák vagy hosszabbak, mint a csészéje; virága piros. — Legelőkön, réteken, szántóföldeken mindenütt. 24. Jun.—Sept. 1—2'. (*Iglicze- v. gerlicze-tövis; ökörgúzs; ekeakadály; szamártövis.*)

Tövises I. *O. spinosa. L.*

Szára gyapjas, hónalji virágai kettősek, ága hegyein tömött füzéresek; levélkéi tojásdadok, pálháival együtt fogasoltak, ikrás szőrösek; hüvelye felálló, tojásdad, csészéjénél kurtább; virága halvány piros. — Réteken, kivált vizenyős helyeken, a megye síkjain. 24. Jun.—Sept. 1—3'. (*Bakbüzü tövis.*)

Büzös I. *O. hircina. L.*

5. SZAPUKA. *Anthyllis. L.*

Szárhegyi virágzata kettős gombu; galléros leveleiszárnyasok, levélkéi egyenetlenek; csészéje hasas, ferde nyilásu. — Száraz hegyi és homoki réteken. 24. Maj.—Aug. 6—18''. (*Nyulherefü.*)

Nyul Sz. A. *Vulneraria. L.*

6. CSIGACSÓ. *Medicago*. L.

1. Hüvelye csaknem gömbalaku, csigamódra ötször tekeredett, élékétsoru, tövises, tövisei horgasok; pálhái tojásdadok, kurta foguak, a felsők csaknem épéltek; levelkéi alsó részén fogasoltak, szőrösödők; virágai aprók, sárgák. — Száraz réteken, a homokon bőven. ☉. Jun.—Sept. 4—12".

Piczi Cs. *M. minima*. L.

Hüvelye egyszer v. többször csigamódra tekeredett, v. sarlóalaku, hüvelye tövistelen. 2.

2. Hüvelye közepén nyílt. 3.

Hüvelye közepén be van záródva. 5.

3. Hüvelye sarlóalaku; v. egyszer tekeredett, szőrösödő, v. ikrás szőrös; fürtje tömött, kurta; kocsánykái csészéinél kurtábbak, virágzás után felállók; pálhái tojásdad-láncsások, kihegyezettek; levelkéi hegyök felé fogasok, fulánkos hegyűek; virága sárga. — Száraz réteken, utfeleken, erdőkben. 2. Jun.—Sept. 1—4'. (*Sárkerep*.)

Sárkerep Cs. *M. falcata*. L.

Hüvelye csigaalaku, 2—3 csavarodásu. 4.

4. Hoszszukás fürtje sok virágu; kocsánykái csészéinél kurtábbak, virágzás után felállók; pálhái tojásdad-láncsások, kihegyezettek; levelkéi kicsipett hegyűek, fulánkosak, hegyök felé fogasoltak, az alsók visszás-tojásdadok, a felsők szálas ékalaknak; virága kék. — Réteken, nagyban mívelik. 2. Jun.—Sept. 1—3'. (*Luczerna; burgundiai széna*.)

Kék Cs. *M. sativa*. L.

Kurta fürtje 5—10 virágu; kocsánykái csészéinél hoszszabbak v. akkorák, virágzás után lekonyulnak; levelkéi kicsipett fulánkos hegyűek, az alsók ékalaknak, hegyök felé kissé fogasok, a felsők szálas ékalaknak, épéltek; virága sárga. — Mészsziklákon,

hegyi és homoki száraz réteken. 24. Jun.—Aug. 6—18". Cseplesz Cs. *M. prostrata*. Jacqu.

5. Füzéres virágzata sok virágu, tömött; kocsánykái akkorák, mint a levele; hüvelyei vesealakuak, felfuvódtak, hegyökön csavarodottak, ivesen ereztettek, kopaszok v. szőrösödők; pálhái tojásdadok, csaknem épélűek: levélkéi visszás-tojásdadok, alig kicsipettek, elől fogasok; virága sárga. — Legelőkön, réteken, vágásokon. ☉. Maj.—Aug. 6—18".

Komlós Cs. *M. lupulina*. L.

- Kocsányjai 1—5 viráguak, kurtábbak mint levelei esigás hüvelyei kerekék, lencsealakulag lapítottak, mind két oldalról domboruak, csavarodása leginkább 6; pálhái szárnyason hasogatott serte sallanguak; apró fűrészfogu levélkéi szárával együtt kopaszok, az alsók visszás-szívesek, a felsők visszás-tojásdadok. — A Sashegy keleti és déli lejtőin. ☉. Jul. 6—24".

Karikás Cs. *M. orbicularis*. All.

7. LEPKESZEG. *Trigonella*. L.

- Szára lesepült; levelei hármások, levélkéi visszás-tojásdad kótaalakuak, hegyesen fogasoltak; virágzata 6 v. több, ernyősen esomós; hüvelye szálas, ferdén erezett; szőrösödő; virága apró, sárgás. — A Sz.-Gellért oldalán, s a Duna balpartján eső homoki gyepeken. ☉. Jun.—Jul. 2—6".

Heverő L. *T. monspeliaca*. L.

8. MÉZKEREP. *Melilotus*. L.

1. Virágzata felálló, kerekded-tojásdad, tömött fürt; hüvelye hoszszukás tojásdad, csőrös, hoszszában erezett-esikos; levélkéi hoszszukás láncsások, éles fűrészszesek; virága kék. — Hegyi réteken, erdőkben; nem gyakori. ☉. Jun.—Aug. 6—18". (*Kerti vagy szagos lóhere; molyfű.*)

Kék M. *M. coerulea*. Lam.

Virágzata lefüggő megnyult fürt. 2.

2. Virága fejer, szárnyai akkorák, mint a esólnakja, a vitorlájánál azomban kurtább; hüvelye tojásdad, tompa, fulánkos hegyü, hálózatosa ránczos, kopasz; alsó levélkéi visszás-tojásdadok, a felsők hosszukás-láncsások. — Homoki gyepeken, utfeleken. ☉. Jul.—Sept. 2—6'.
Fejér *M. M. alba. Desrousseaux.*

Virága sárga. 3.

3. Bokrétája szárnyai akkorák, mint a vitorlája, esólnakjainál hosszabbak; hüvelye tojásdad, tompa, fulánkos hegyü, keresztbe ránczos, kissé hálózatosa, kopasz; alsó levélkéi visszás-tojásdadok, a felsők láncsások. — Minden réten, legelón, uton, utfelen. ☉. Jun.—Sept. 1—4'. (*Somkóró; dutkóró.*)
Somkóió *M. M. officinalis. Desv.*

Bokrétája szárnyai vitorlájánál kurtábbak, esólnakjáná hosszabbak; hüvelye tojásdad, hegyes, hálózatosa ránczos, felső forradásánál lapított, kopasz; pálhái széles aljuak, bevagdalt fogasok, árhegyüek; hosszukás láncsás levélkéi tompák; élesen, csaknem tuskésen fűrészeseek. — A megye síkjain fekvő sóstavak és mocsárok mellett. ☉. Jun.—Jul. 1—3'.

Fogas *M. M. dentata. Pers.*

9. LÓHERE. *Trifolium. L.*

1. Kerekded v. hosszukás füzért v. gombot képező virágai kocsánytalanok. 2.
Kerekded v. hosszukás füzért v. gombot képező virágai kurtább v. hosszabb kocsányuak; csészéje torka belől kopasz. 13.
2. Csészéje torka belől kopasz; vitorlája lehulló; termése csészéje felfuvódott. 3.
Csészéje torkában belőlről egy kiálló vonal vagy szörkör nőtt. 4.
3. Szára gyökerező; virággombja golyóalaku, melynek tövén egy sok hasábu gallér van; hátán gömbalakulag

felfuvódott termése csészéje hálózatosan erezett, szőrös; virága verhenyes fejr. — Nedves réteken és legelőkön bőven. 4. Jun.—Sept. 3—10''.

Eper L. *T. fragiferum*. L.

Szára felálló; füzére tojásdad, gallértalan; csészéi hártványos, sinórosak, felfuvódottak, tojásdadok; levélkéi hosszudad-láncások, alig fűrészesek, kopaszok; pálhái áralkuak; fejr virága veres petytyes. — Szántóföldeken, a Tisza vidékén. 4. Jul.—Aug. 1—3'.

Hólyagos L. *T. vesiculosum*. Santi.

4. Csészéje csöve kívülről puhaszörü v. gyapjas. 5.

Csészéje csöve kívülről kopasz. 12.

5. Csészéje csöve 20 sinóru; gyapjas, fogai fonalalkuak, szemszöröse; füzére gömbalaku, kettős, galléros; levélkéi hosszukás láncások, igen finomul fogasok; virága piros. — Hegyi réteken, ligetekben, bozótokban. 4. Jun.—Jul. 1—1½'.

Bérczi L. *T. alpestre*. L.

Csészéje csöve 10 sinóru. 6.

6. Bokrétája fejéres v. vajszinü. 7.

Bokrétája piros. 9.

7. Füzére gyapjason igen bolyhos, hengeralku; csészéje fogai áralkuan sertcalakuak, bokrétájánál hosszabak; bokrétája elébb fejéres, azután verhenyessé válik; szára ágas, kiterült, leveleivel együtt gyapjas; pálhái tojásdadok, kihagyozettek; levélkéi szálás hosszukások, alig fogasok. — Gyepeken és szántóföldeken. ☉. Jul.—Sept. 6—18''. (*Macskahere; herehura; nyullábfü.*)

Herehura L. *T. arvense*. L.

Füzére gömbalaku, végre tojásdad v. hosszukás tojásdad; virága vajszinü. 8.

8. Szára felegyenesedő tövéről indulva felálló, durva szörü, felül csaknem leveletlen; pálhái láncás áralkuak; levélkéi körkörös hosszukások, szöröse; virágzata néha galléros; csészéje szélylyelnült, durva szörü; bokrétája kétanynyi mint a csészéje. — He-

gyi gyepeken, vágásokon, a homokon nem igen terem. 24. Jul.—Aug. 1—2½'.

Vajszin L. *T. ochroleucum*. L.

Szára sugáran felálló, pálháival s levele nyeleivel együtt durva szőrt; pálhái szabadon álló része láncsás áralku, szára közepén akkora, mint a levele nyele; levélkéi hosszukás láncsások, épélűek, szőrösek, az alsók hegyei kiesipettek; csészéje fogai láncsás áralkuak, termése mellett felállók. — Ligetekben az erdők utai mellett, vágásokon Sz.-Endre és Vác vidékén. A nálunk levők közül ez a legnagyobb. 24. Jun.—Jul. 2—4'.

Dunamelléki L. *T. pannonicum*. Jacqu.

9. Füzére tövön gallertalan; virággombja kerekded-tojásdad, alig borzas szőrt, csészéje fogai sertealakuak, akkorák mint a bokrétája; szára felálló, ágai buglyosan állanak, leveleivel együtt gyapjas, levélkéi tojásdad láncsásosok, tompák, épélűek; pálhái hasasok, inasok, szálas láncsások, kihegyezettek. — A homokdombokon levő erdei vágásokon, s a tiszai sík gyepesein. ☉. Jun.—Aug. 1—3'.

Buglyos L. *T. diffusum*. Ehrh.

Füzére tövön galléros. 10.

10. Tojásdad pálhái meggyökönten kaláson végződnek; virággombjai rendszerint kettősek; szára felegyenesedő; levélkéi tojásdadok, csaknem épélűek, szőrösödők, szőrei lelapultak. — Minden réten; mivelik nagyban. ☉. Maj.—Sept. 1—2—3'. (*Réti piros lóhere.*)

Réti L. *T. pratense*. L.

Tojásdad pálhái áralkuak, kihegyezettek. 11.

11. Csészéje fogai kinyíltak, egyenesek, termése csészéje hasasan felpuffadt; levélkéi visszás-tojásdadok, vagy visszás-szívesek, elől apró fűrészfoguak, a felsők hosszukás ékalakuak. — A sz.-endrei száraz réteken és a Tisza körül fekvő gyepeken. ☉. Maj.—Jun. 6—18'.

Karczolt L. *T. striatum*. L.

Csészéje fogai gyapjasok, felállók; levélkéi kurta nye-

lecskések, hoszszudad-tojásdadok, alig fogasok; szára henyélő, azután felegyenesedő, alig tekergős, igen ágas, borzas. — A sz.-endrei és váci hegyi gyepeken nem gyakori, bőven terem a Tisza rétjein. 4. Jun.—Jul. 2—3'.

Gyapjas L. *T. expansum*. W. K.

12. Füzére gömbalaku, magános, gallértalan; csészéje 10 sinóru, piros bokrétája felénél is kurtább, fogai fonalalakuak szemszörösek, termése csészéje felálló; pálhái szabadon álló része láncsás, hegyes; levélkéi körkörösök, igen finom fogasok; szára tekergős. — Hegyi és ligeti réteken, bozótokban. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Gacsibás L. *T. medium*. L.

Füzére hoszszukás-hengeres, leginkább kettős, a töve néha galléros; csészéje 20 sinóru, fogai áralakuak, szemszörösek, 4 felső foga csövénél 2—3-szor kurtább; pálhái szabadon álló része láncsások, kihagyozottak, ritka fűrészfoguak; levélkéi hoszszukás láncsások, tövises fűrészfoguak s felálló szárával együtt egészen kopaszok. — Ligeti és hegyi réteken bőven. 4. Jun.—Jul. 1—2'.

Piruló L. *T. rubens*. L.

13. Csészéje fogai egyenlő hoszszuk v. a két felső foga hoszszabb; virággombjai kocsányosak, gallértalanok. 14.
Csészéje két felső foga a többinél szembetűnően rövidebb. 19.
14. Csészéje akkora v. hoszszabb, mint a bokrétája. 15.
Csészéje felényi, mint a bokrétája. 16.
15. Pálhája hártvás, zörgős; levélkéi visszás-tojásdadok, fűrészesek; szára ágas, igen vékony, tekergős, elterült; kocsányja igen kurta, csészéje csövénél sokkal kurtább, virágzás után lehajló; termése csészéje alsó oldalán tövig behasadt; virága apró fejr. — A jász-

sági és kunsági szikes mezőkön. — ☉. Jun.—Jul. 3—18".

Kisvirágu *L. T. parviflorum. Ehrh.*

Pálhája kótalaku, fejér szegélyü, ikrás fogas; levélkéi viszszás-tojásdad láncsások, tompák, egyenetlen fűrészfoguak; szára csaknem magános, kopasz, felálló; 10 sinóru csészéje fogai áralakuak, egyenetlenek, verhenyes bokrétájával csaknem egyenlők. — Száraz réteken, a Tisza vidékén. ☉. Jun.—Jul. 3—8".

Sugár *L. T. strictum. L.*

16. Kocsánykái igen kurták, csészéje csövénel 2—3-szor kurtábbak, virágzás után lehajlók; levélkéi körkörösök, éles fűrészfoguak, alsó lapjaikon szárával együtt szőrösök, élőkön sűrűn ereztettek, erecskéi megvastagodottak; szára felálló v. felegyenesedő; virága fejér. — Minden gyepen. 2. Maj.—Jun. 6—18".

Háromfejű *L. T. montanum. L.*

Virággombjai belsejében álló kocsánykái csészéi csöveivel egyenlők, vagy azoknál 2—3-szor hosszabbak. 17.

17. Szára henyélő, gyökerező; pálhái száraz hártýajúak, széles láncsások, fulánkosak; virága fejér v. verhenyes fejér, kocsánykái virágzás után lehajolnak. — Réteken, legelőkön mindenütt, kiváltképen nedves helyeken. 2. Jun.—Sept. Földön fekvő szára 1—2'. (Fejér lóhere.)

Gyökerező *L. T. repens. L.*

Szára nem gyökerező. 18.

18. Szára felegyenesedő, kopasz, bürdös, könnyen özsze nyomható; levélkéi kótalakuan körkörösök, tompák, apró fűrészfoguak, élén kétfelől mintegy 20 ere van; kocsánykái virágzás után lehajolnak; bokrétája fejér, azután rózsaszínü, közép virágai felül fejérek, alól pirosak, a szélsők pirosak. — A megye síkján eső minden réten, kivált a nedves helyeken. 2. Maj.—Sept. 1—1½'.

Korcs *L. T. hybridum. L.*

Szára henyélő, szegletes-barázdás, girbe-gurba, kopasz; levélkéi viszsás-szivesek v. viszsás-tojásdadok, hegyök kicsipett, fűrészesek, fűrészfogai sertések; pálhái fejr szegélyűek, tövön szárölelők; virága pirosolló, kocsánykái virágzás után lehajlók. — Homoki gyepen a tiszai vidéken, Pesten ritka a *Ludovicæum* megett. ☉. Jun.—Jul. 1—2'.

Szeges L. *T. angulatum*. W. K.

19. Mindenik levélkéje nyeletlen; pálhái hosszukás-láncások, tövön nem szélesebbek; bokrétája aranyszínű, vitorlája kanálalaku, karczolt, szárnyai lehajlók, virága megszáradva zörgős. — Kövér gyepen. ☉. Jun.—Aug. 6—18".

Zörgő L. *T. agrarium*. L.

Közép levélkéje nyeles; levélkéi viszsás-tojásdadok; pálhái tojásdadok; bokrétája világos-sárga, vitorlája kanálalaku, karczolt, szárnyai lehajlók; szárai leginkább henyélők. — Minden gyepen. ☉. Jun.—Sept. 6—18".

Henyélő L. *T. procumbens*. L.

10. DORNIK. *Doryenium*. L.

1. Levélkéi szálal ékalakúak, csaknem selymesen bolyhosak, szőre lelapult; virággombjai rend szerint 12 viráguak; bokrétája fejr, csólnakja vége sötét lilaszínű; hüvelye gömbalaku. — Hegyi és homoki száraz réteken, sziklákon. ☉. Jun.—Aug. 6—12".

Cserjésedő D. *D. suffruticosum*. Vitt.

2. Levélkéi hosszukás ékalakúak, zilált szőrűek, szőrei szélyyelállanak; virággombja leginkább 20 virágból áll; bokrétája fejr, csólnokja orra alig foltos, kisebb, mint az előbbié. — A pilisi hegy szikláján. ☉. Jul.—Aug. 6—12".

Fűnemű D. *D. herbaceum*. Vill.

11. KEREP. *Lotus*. L.

Szára henyélő, kemény; virággombja rendszerint 5 vi-

rágu; esészéje metszetei háromszögű tövüek s árhegytek, egyenlők, virágai kinyílása előtt bezáródtak; bokrétája szárnyai láncás visszás-tojásdadok; esőlnakja csaknem kótaalaku, derek szög alatt felegyenesedő; hüvelye szálas, hengeres, egyenes. — Réteken, szántóföldeken. 24. Jun.—Sept. 6—18". (*Szarvas sárga here.*)

Szarvas K. *L. corniculatus. L.*

12. SZÁRNYÓK. *Tetragonolobus. Scop.*

Szára henyélő; levélkéi visszás-tojásdad ékalakuak; virágai magánosak, sárgák; hüvelye négyszögű gatytyás. — Kővér, kivált nedves réteken. 24. Maj.—Jun. 6—15".

Gatyás Sz. *T. siliquosus. Roth.*

13. HIGVIRICZ. *Glycyrrhiza. L.*

1. Szára felálló, karczolt, szőrös, felül ragacsos; levélkéi tojásdad-láncások, alsó lapjaikon enyves szőrösödők; fürtjei hónaljiak, bokrétája lilaszínű; hüvelyei sarlóalakuak, ikrás tüskések. — A Margit-sziget gyepain és bokraiban bőven, 24. Jun.—Jul. 2—3".

Ikrás H. *G. glandulifera. W. K.*

2. Szára felálló, barázdolt, szőrösödő; levélkéi hosszukás tojásdad-láncások, alól pontozottak, virággombjai hónaljiak; bokrétája lilaszínű; hüvelyei veres tüskések. — Vizenyős réteken és bokrokban s mocsárookban. 24. Jun.—Aug. 1—2½'.

Tüskés H. *G. echinata. L.*

14. GÁLGA. *Galega. L.*

Szára felálló; levelei szárnyasok; levélkéi láncások, nyílalakuak, fulánkös hegytek, kopaszok; bokrétája fejeér és lila, vitorlája kékesszínű; hüvelye felálló, egyenes,

czikkes. — Réteken, vizenyős bozótokban, gyepükben stb. 24. Jul.—Sept. 1—2'.

Kecskere *G. G. officinalis. L.*

15. ÁKÁSZ. *Robinia. L.*

Fürtjei lecsüggők, kocsánykái egy viráguak; levelei páratlan szárnyasok, levélkéi hosszukás-körkörösök; fiatal ágain pálhái fulánkká keményednek; virága fejtér. — Mivelik, most már vadon is nő. 7. Maj.—Jun. 4—6°. Fejtér *A. R. Pseudacacia. L.*

16. DUDAFÜRT. *Colutea. L.*

Levélkéi körkörösök, csonkák; sárgaszintű bokrétája vitorláján 2 rövid puposodás van; hüvelye felfuvódott hólyag. — Ligetekben, bokrokban, gyepükben. 7. Maj.—Jun. 5—10'. (Hólyagos borsófa, varjuköröm.) Pukkantó *D. C. arborescens. L.*

17. SAJKORR. *Oxytropis. D. C.*

Szára felálló v. felegyenesedő, leveleivel együtt bolyhos szőrös; levelei szárnyasok, alsó levele levélkéi hosszudadok, a felsők lánésások; füzérei tojásdad-hosszúcsúcsok; virága sárga; hüvelyei felállóak, szálasok, 2 rekeszűek, bolyhosak. — A Sz. Gellérten, a pesti városliget mögött és Csepel szigetén. 24. Jun.—Jul. 1—2'.

Szőrös *S. O. pilosa. D. C.*

18. BÓKA. *Astragalus. L.*

1. Virágai töve tetején csoportosak, alig kocsányosak; szárnyas levelei is mind a tövéről nőttek; hüvelyei tojáskerekek, valamint az egész növény, gyapjasok. — A homokon bőven. 24. Maj.—Jun. Másodizben Sept.—Oct. 3—6".

Száratlan *B. A. exscapus. L.*

Virágzata füzéres v. fürtös; száras növény. 2.

2. Szára felálló kórós v. fűnemű. 3.

Szára megdült v. lecsepült. 4.

3. Az egész növény szökén szőrösödő, kórós, ágai veszsősök; szárnyas levelei 5—7 bordájúak, levélkéi hosszudad-láncások; virágzata fürtös, virága lilaszintű; hüvelyei csaknem négyszögűek, csészéjükből alig érnek ki. — A Pest körül fekvő homok dombokon, p. o. a vácsi temető felé, Csepel szigetén és Vác körül. 24. Maj.—Jun. $\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ '.

Veszsős B. *A. virgatus. Pall.*

Szára mereven felálló, szőrösödő, szőre lelapult; szárnyas levelei 12—15 bordájúak, levélkéi láncások és szálások, füzerei megnyultak, tömöttek, vajszinű virágai felállók; hüvelyei hosszukás-szálások, szőrösödők, a főkocsányhoz lapultak. — Homoki nedves réteken és dombokon. 24. Maj.—Jul. 1—3'.

Durva B. *A. asper. Jacqu.*

4. Bokrétája lilaszintű v. pirosolló. 5.

Bokrétája sárgás v. vajszinű. 7.

5. Szára kórósodó, szárba induló, azután szélylyel ágazó; az egész növény szökellő; szárnyas levelei 5—7 pár bordájúak, levélkéi hosszudadok v. körkörösek; füzére csaknem gombos; termése csészéje hólyagos, hüvelye hosszukás, csészéjénél kevéssel hosszabb, durva szőrű. — A mészhegyeken levő száraz gyepeken. 24. Maj.—Jun. 3—10'. (*A. albidus. W. K.*)

Szólke B. *A. vesicarius. L.*

Szára fűnemű. 6.

6. Szára megdült, szőrös, szőre lelapult; szárnyas levelei 8—12 pár bordájúak, levélkéi láncások; füzerei gombosak, tojásdadok; kékes piros bokrétája vitorlája szálás-hosszukás, szárnyainál 3-szor hosszabbak; maghona és hüvelye kocsánytalan; hüvelye felálló, tojásdad, kihegyezett, durva szőrű. — Minden gyepeken, igen közönséges. 24. Jun.—Jul. 1—3'.

Vitorlás S. *A. Onobrychis. L.*

Szára megdült kopasz; szárnyas levelei 7—10 pár bordājuak, levélkéi szálasok, kicsipett végtűek; fűrtjei megnyultak, ritkások; bokkrétája szárnyai kétáguak; hüvelyei függők, szőrösödők. — Hegyi és homoki gyepeken. 4. Maj.—Jun. 6—12".

Hasadtszárnyu *B. A. austriacus. L.*

7. Szára és levelei csaknem kopaszok v. egészen kopaszok, henyélők; szárnyas levelei 5—6 pár bordājuak, levélkéi tojásdadok; füzerei tojásdad-hosszszakások; hüvelyei szálasok, csaknem 3 szögűek, alsó forradásuknál mélyen benyomottak, ivalakuak, kopaszok, felálló, végre egymáshoz lapulók. — Hegyi és erdei réteken, vágásokon, gyepükben. 4. Jun.—Aug. 3—5'. (*Héjja köröm.*)

Édeslevelü *B. A. glycyphyllos. L.*

Szára és levelei szőrösödők v. gyapjasok. 8.

8. Szára henyélő; szárnyas levelei sok bordājuak, levélkéi kurta nyelecskések, hosszudadok tompák, szákahegyűek; sok virágu fűrtjei hónaljiak; hüvelyei csaknem gömbdedek, puffadtak, szákahegyűek, szőröskék. Bozótokban, réteken, szántóföldeken, erdőkben. 4. Jun.—Aug. 2—3'. (*Hólyog lóborzó.*)

Bagócsa *B. A. Cicer. L.*

Szára lecsepült gyapjas; szárnyas levelei 8—sok bordājuak, levélkéi visszás-tojásdadok, kicsipettek; hónalj fűrtjei magánosak, tömöttek; hüvelyei ösztetekert facsartak, szőröskék. — Száraz mezőkön a Tisza vidékén. 4. Jun.—Jul. 2—4'.

Sugori *B. A. contortuplicatus. L.*

19. KORNILLA. *Coronilla. L.*

1. Szára henyélő; pálhái láncások, szabadok; levelei leginkább 10 pár bordājuak, levélkéi hosszszakás visszás-tojásdadok, tompák; ernyője többnyire 20 virágu, kocsánykái csészéje csövénél 3-szor hosszab-

bak; bokrétája fejér piros tarka; czikkhüvelye négyszögü. — Mindenütt. 24. Jun.—Sept. 1½—3'.

Tarka *K. C. varia. L.*

2. Szára felálló; pálhái aprók, levéllenesek, lehullók; levelei páratlan szárnyasok, levélkéi tojásdadok vagy visszás-tojásdadok, az alsó pár a levélnyelét öleli; ernyője 15—30 virágu; kocsánykái csészéje csövénél 3-szor hosszabbak; bokrétája sárga; czikkhüvelye négyszögü, lapított. — Hegyi száraz réteken, bokrokban, köves helyeken. 24. Jun.—Jul. 12—18''.

Koronás *K. C. montana. Scop.*

20. PATKÓCZIM. *Hippocrepis. L.*

Ernyői gombosak, kocsányjai levelénél hosszabbak, czikkhüvelyei görbék, érdes szőrtek, czikkein benyomottak, kopaszok. — Mészhegyek verőfényes rétein és a homokon. 24. Maj.—Aug. 6—12''. (*Lópatkófű.*)

Ernyős *P. H. comosa. L.*

21. ESPÁRCZET. *Onobrychis. Tourn.*

- × Szára felegyenesedő; levelei 9—12 pár bordájuak; levélkéi szálas hosszukások; fürtje kétannyi mint a levele; hüvelye köralaku, közepén domboru s hálózatos. — A budai hegyi réteken bőven, vetik nagyban. 24. Jun.—Aug. 2—4'. (*Espárczet; szamárhelye; spanyol lóhere; varjuborsó.*)

Takarmány *E. O. sativa. Lam.*

22. BABÓ. *Vicia. L.*

1. Bibeszára köröskörül egyenlően szőrös, alsó oldalán nem szakálás. 2.
Bibeszára alsó oldalán a hegye felé szakálás, egyéb részén kopasz, v. a felső részén köröskörül bolyhos. 4.
2. Fürtjei leveleinél hosszabbak; levelei leginkább 8 pár

bordájuak, levélkéi tojásdadok, tompák; pálhái félholdalakuak, bevagdaltan sok foguak; bokkrétája fejéres, vitorlája kéken erezett; hüvelyei szálas hosszúságúak. — A pilisi hegyek ligeteiben. 2. Jul.—Aug. 2—4'.

Ligeti B. *V. sylvatica*. L.

Fürtjei leveleinél kurtábbak. 3.

3. Levelei leginkább 5 pár bordájuak, levélkéi tojásdadok, tompák, a legalsók a szárra simulók úgy, hogy pálháit is elfedik; virága vajszinű. — Bozótokban, erdőkben, gyepük mellett. 2. Jun.—Aug. 2—4'.

Borsóka B. *V. pisiformis*. L.

Levelei sok pár bordájuak, s három águ öszszekunorodott kacscson végződnek, levélkéi tojásdad hosszúságúak v. láncásak; pálhái féldárdaalakuak, épélűek; hüvelyei csaknem kótaalakuak. — Erdőkben és vágásokon. 2. Jun.—Aug. 2—3'.

Vitéz B. *V. cassubica*. L.

4. Kocsányjai megnyultak, sok viráguak, az alattok nőtt levélnél hosszabbak v. kurtábbak. 5.

Kocsányjai 1—2, vagy 4—6 viráguak. 8.

5. Pálhái félholdalakuak, bevagdalt sok foguak, fogai hajszálhegyűek; levelei leginkább 5 pár bordájuak, levélkéi tojásdadok, tompák, a legalsó szárától távoloska van; virága fehér v. verhenyes lilaszinű. — A hegyi, szigeti és homoki bozótokban. 2. Jun.—Aug. 2—3'.

Csere B. *V. dumetorum*. L.

Pálhái féldárdaalakuak, épélűek. 6.

6. Levelei szárával együtt gyapjasok, 8 pár bordájuak, levélkéi láncásak; virágai egymást hátalják; vitorlája lemeze akkora, mint a nyaka; bokkrétája sötét v. világos lilaszinű, szárnyai fejéressek; hüvelye körkörös. — Vetések közt. ☉. Maj.—Aug. 3—4'. (*Kaszanyüg.*)

Szőrös B. *V. villosa*. Roth.

Levelei lelapult szőrűek. 7.

7. Vitorlája lemeze akkora, mint a nyaka, bokkrétája lila-

szinü; hüvelye szálas hoszszukás, kocsányja csészéinél kurtább; levele 10—11 pár bordájú, levélkéi hoszszukások v. láncások. — Bozótokban, ligeteken, vágásokon, gyepükben. 2. Jun.—Aug. 3—4'. (*Kaszanyüg.*)

Kaszanyüg *B. V. cracca. L.*

Vitorlája nyakánál kétszerte hoszszaabb, bokkrétája lilaszinü; hüvelye szálas hoszszukás, kocsánykája csészéjénél kurtább, levelei 10 pár bordájúak, levélkéi láncások, 3 inuak. — Az elébbivel. 2. Jun.—Aug. 3—4'.

Inaslevclü *B. V. tenuifolia. Roth.*

8. Párosan szárnyas levelei 4—8 pár bordájúak. 9.
Párosan szárnyas levelei 2—3 pár bordájúak. 15.
9. Bokkrétája szenynyes- v. sárgás fejr, nyaka olajszinü v. barna, néha kékes-piros foltos; vitorlája kopasz, kétanynyi mint a szárnyai; csészéje fogai láncás áralkuak, felényiek mint a csöve, csaknem egyenlök; hüvelyei vizirányosan állanak; levélkéi visszás-tojásdadok v. visszás-szivesek v. hoszszukás szálasok, csonkák. — A budai gyepeken ritkább, sok van Üröm és Weindorf körül. ☉. Maj.—Jul. 1—3'. (*Szeny-nyes B. V. sordida. W. K.*)

Nagyvirágu *B. V. grandiflora. Scop.*

Bokkrétája lilaszinü vagy piros; (a pannonicáé néha fejr.) 10.

10. Hüvelyei kopaszok, v. alig szörösödök. 11.
Hüvelyei borzas szöröse. 14.
11. Virágai egy hónalji fürtben 2—5 en vannak; vitorlája kopasz, egész bokkrétája szenynyes lilaszinü; csészéje fogai egyenetlenek; hüvelye szálas-hoszszukás; levélkéi tojásdadok v. hoszszukások, tompák. — Bozótokban, gyepükben, erdökben gyakori. 2. Maj.—Jul. 1—2'.

Gyepüi *B. V. Sepium. L.*

Virágai a levél hónaljában leginkább kettönként állanak. 12.

- 12.** Levélkéi ékalakuak, a felsők két karélylyal csorbák, az alsók visszás-szivesek; vitorlája kopasz, csészéje fogai láncsás áralakuak, előreállók; hüvelye szálas. — Mivelt helyeken, gyepeken vetések közt. ☉. Maj.—Aug. 1—2'.

Sziveslevelü *B. V. cordata. Wulf.*

Levélkéi egyszer kicsipetten csorbák, néha hegyesek. **13.**

- 13.** Hüvelyei felálló, hosszukások, szőrösek, magva golyóalaku, kétfelől behorpadt; vitorlája kékes, szárnyai bibor pirosak, csólnakja fejéres; levélkéi visszás-tojásdadok. — Nagyban vetik. ☉. Jun.—Aug. 1—3'. (*Ló- v. abrak-borsó; lednek, vad lencse; bükköny.*)

Abrak *B. V. sativa. L.*

Hüvelyei lehajlók, szálasok, ha megérnek, kopaszok; feketék, magva golyóalaku; bokrétája piros, vitorlája kopasz; levélkéi hosszudadok, keskenyek, az alsók kissé csonkák, a felsők hegyesek. — Az elébbivel. ☉. Jun.—Aug. 1—3'.

Keskenylevelü *B. V. angustifolia. Roth.*

- 14.** Levélkéi tojásdadok, tompák, alig fűrészesek v. ép-élűek; vitorlája kopasz, bokrétája szürke lilaszínű; hüvelyei lapítottak, kopaszok v. szőrösek, éle puha tüskés szemszőrös. — Gyepeken, kivált vizenyős és sós helyeken, a Tisza felé. ☉. Jun.—Aug. 1—2'.

Fogas *B. V. narbonensis. L.*

Válfa: levélkéi csomósan a vállukról fűrészesek: *V. serratifolia. Jacqu.*

Levélkéi hosszukások és visszás-tojásdadok, tompák v. csonkák; vitorlája szőrös, bokrétája fejéres, van lilaszínű is; hüvelyei hosszukások, lefordultak, durva szőrösek. — Vetések közt bőven. ☉. Maj.—Jul. 1—2'.

Dunamelléki *B. V. pannonica. Jacqu.*

Válfa: bokrétája kisebb, vitorlája szőrösödő, piros: *V. purpurascens. D. C.*

15. Virágai magánosak, hónaljiak, kocsánytalanok; 2—3 pár levélkéi fulánkos végtűek, a felsők kacseson végződnek; csészéje fogai csaknem egyenlők; bokrétája világos lilaszínű, apró; hüvelye szálás, kopasz; magvai koczkaalakúak, szemcsésen érdesek. — Hegyi és homoki gyepeken, p. o. a Szép juhásznénál. ☉. Maj. — Jun. 3—8''.

Piczi B. *V. lathyroides*. L.

Virágai 2—4 virágú hónalji fürtöket képeznek; csészéje fogai egyenetlenek; virága fejér, szárnyain fekete foltok vannak; hüvelyei bőrneműek, puhaszőrűek. — Vetik. ☉. Jun.—Jul. 2—3'. (*Bab; kerti-, disznó-; lóbab.*)

Bab B. *V. Faba*. L.

23. LENCSE. *Ervum*. L.

1. Fürtje 2—6 virágú, körülbelől akkora, mint a levelei; levelei leginkább 6 pár bordájuak, levélkéi szálások, tompák v. csonkák; pálhái féldárdaalakúak, hüvelye hoszsúkás, 2 magu, szórösödő. — Vetések közt, gyepeken, kertekben. ☉. Jun.—Sept. 2—4'.

Borzas L. *E. hirsutum*. L.

Kocsányja 1—2 virágú. 2.

2. Hüvelye 1—2 magu, kopasz; levelei leginkább 6 pár bordájuak; pálhái láncsások, épélűek. — Vetik. ☉. Jun.—Jul. 6—12''. (*Lenkse.*)

Főzelék L. *E. Lens*. L.

Hüvelye 3—4 magu. 3.

3. Kocsányja 1 virágú, akkora, mint a levele; levelei 3—4 pár bordájuak, levélkéi láncsások, tompák; pálhái féldárdaalakúak; virága lilaszínű; hüvelye kopasz, szálás. — Hegyi gyepeken, vetések közt. ☉. Jun.—Sept. 2—3'.

Négymagvu L. *E. tetraspermum*. L.

Kocsányja 1 virágú, akkora mint a levele, levelei többnyire 7 pár bordájuak, levélkéi láncsások, tompák, v.

csonkák; pálhái egyenetlenek, egyik szálás, épült, nyeletlen, a másik félholdalaku, sertefogu, nyeles; virága lilaszintű; hüvelye széles hosszudad, többnyire 3 magvu. — Vetések közt Pest körül. ☉. Jun.—Jul.

Egyvirágu *L. E. monanthos. L.*

24. BORSÓ. *Pisum. L.*

Pálhái tojásdadok, félig szivesek, tövön egyenetlen fogasok; levelei 2—3 pár bordájuak, levélkéi tojásdadok, csipkések; bokrétája kékes piros; magva horpadásos. — Vetések közt; vetik is. ☉. Maj.—Jul.

Mezei *B. P. arvense. L.*

25. BÜKKÖNY. *Lathyrus. L.*

1. Levelei hiányzanak, levél nyelei levélalakuak, láncások, kacscstalanok; kocsányjain 1—2 virág van; virága apró veres tarka. — Szántóföldeken, s gyepeken Hidegkut körül. ☉. Maj.—Jun. 6—12''.

Kacstalan *B. L. Nissolia. L.*

Levelesek. 2.

2. Levelei egy pár bordájuak; kocsányjain 1—2 virág terem; gyökere egygyári. 3.
Levelei 1—3 pár bordájuak; kocsányjain sok virág terem, gyökere évelő. 4.

3. Kocsányja egy virágu, levelénél kurtább; virága kékes, pirosas v. fejér; hüvelye körkörös, hosszukás, lapított, kopasz, 4 magvu, felső éle meggörbült, két szárnyu; magva szegletes, sima. — Vetések közt, mivelik is. ☉. Maj.—Jun. 2—3'. (*Szeges borsó.*)

Szeges *B. L. sativus. L.*

Kocsányja két virágu, levelénél hosszabb; virága kékes piros, azután kék; hüvelye szálás, hosszú, durva szőrű; magva gömbölyű érdes. — Hegyi réteken ritkább, nedves homoki réteken a szigeteken gyakorb. ☉. Jun.—Aug. 1—2½'.

Borzas *B. L. hirsutus. L.*

4. Szára ormós, gatyátlan. 5.
Szára gatyás. 6.
5. Levelei 1 pár bordājuak, levélkéi tojásdadok, szákahegyűek, pálhái láncsás féldárdások; csészéje felső foga kurta háromszögű; bokrétája piros, hüvelye szálas hosszukás, kopasz; magva alig görcsös; gyökere gumós. — Vetések közt, agyagos mezőkön. 4. Jun.—Aug. 1½—3'. (*Földi mogyoró.*)

Mogyorós B. *L. tuberosus. L.*

Levelei egy pár bordājuak, levélkéi láncsások; pálhái láncsás-féldárdások; csészéje fogai láncsás-áralakuak, maghonánál kurtábbak; bokrétája sárga; hüvelyei kopaszok, dülten erezettek. — Réteken, szántóföldeken, erdőkben. 4. Jun.—Sept. 1½—3'.

Pallagi B. *L. pratensis. L.*

6. Levelei nyelei gatyátlanok, levelei 2—3 pár bordājuak, levélkéi szálas láncsások, szákahegyűek; pálhái fülecskéi láncsások, kihegyezettek; bokrétája kék; hüvelye szálas hosszukás, egyenes, kopasz; magva sima. — Vizenyős réteken, sásasokban, fűzesekben. 4. Jun.—Aug. 2—3'.

Tavi B. *L. palustris. L.*

Levelei nyelei gatyások. 7.

7. Szára gatyája kétszer olyan széles, mint levele nyelée; magva kötőléke magvát félig keríti; vitorlája háta verhenyes zöld, töve belől bibor piros, onnan felfelé testszintű. Buda körül ritka, bőven van a szigetekben. 4. Jun.—Aug. 2—6'. Erdei B. *L. sylvestris. L.*

Szára gatyája fulánkös, szemszörös, olyanforma széles, mint levele nyelée; magva kötőléke alig egy harmadra keríti be a magvát; magvai görcsösek, görcsei hosszukások, egymásba olvadók; bokrétája nagy szép piros. — Hegyi gyepeken, kertekben is mivelik. 4. Jun.—Aug. 3—6'. (*L. grandiflorus. Láng.*)

Széleslevelű B. *L. latifolius. L.*

26. LEDNEK. *Orobus. L.*

1. Bokrétája piros v. kékellő. 2.

Bokrétája sárgás fehér v. vajszinű. 3.

2. Levelei 2—3 pár bordájuak, levélkéi tojásdadok vagy hosszukás tojásdad-láncsások, hosszan kihegyezettek, alsó lapjaikon fénylők; bokrétája piros, később kék, végre zöldes kék; hüvelye kopasz. — Ligetekben. 24. April—Maj. 1—1½'. (*Kakukborsó; vadlednek; bükköny.*)

Tavaszi L. *O. vernus. L.*

Levelei leginkább 6 pár bordájuak, levélkéi tojásdad-hosszúcsások, tompák, alól tengerszínzöldek, fénytelenek; bibeszára szálás, közepétől tetejéig szakálás, bokrétája piros; hüvelyei feketék. — Erdőkben, bokrokban. 24. Maj.—Jun. 1—2'.

Fekete L. *O. niger. L.*

3. Levelei sok pár bordájuak, levélkéi kurta nyelecskéjűek, tojásdad-láncsások, száka hegyűek; sok virágu fürtjei hónaljiak; hüvelyei kissé lapítottak, láncsások, simák, mintegy 4 magvak. — A budai és pilisi hegyi erdőkben. 24. Maj.—Jun. 1½—2½'.

Vajszin L. *O. ochroleucus. W. K.*

Levelei 1—4 pár bordájuak. 4.

4. Gyökere csomós, rostjai ékalakúan meggumósodnak; szára szegletes; levélkéi szálás-láncsások és szálások, kopaszok, szákahegyűek; pálhái féldárdások; bibeszára szálás; hüvelye egyenes, szálás. — Hegyi és homoki réteken. 24. Maj.—Jun. 1—1½'.

Fejér L. *O. albus. L.*

Válfojai: a) Virága fehér v. sárgás fehér, vitorlája háta néha rózsaszinbe játszik: *O. pannonicus. Jacqu.*; b) Vitorlája piros, szárnyai és csólnakjai sárgák: *O. versicolor. Gmel.*)

Gyökere rostos, nem gumósodó; szára szegletes; levélkéi kopaszok, megnyult szálás kardalakuak, szákahegyűek; pálhái serte v. áralakuak, féldárdások; bokrétája fejéres, leginkább gyengén pirosodó, bibéje lapiczkásan elszélesedő, hüvelye egyenes szálás. — A

Széchenyi hegyen levő ligeti réteken, a budai kincstári erdőben. 24. Jun.—Jul. 1—1½'.

Sáppadt *L. O. pallescens. M. B.*

27. PASZULY. *Phaseolus. L.*

1. Fürtjei leveleinél hosszabbak, kocsányjai kétáguak; bokrétája fejr v. veres; hüvelye lefüggő, kissé sarlóalaku; levélkéi tojásdadok, kihegyezettek. — Mivelik. ☉. Jul.—Aug.

Nagyvirágu *P. P. multiflorus. W.*

2. Fürtjei leveleinél kurtábbak, kocsányjai két águak; bokrétája fejr v. verhenyes; hüvelye lefüggő, meg lehetőszen egyenes; szára felfutó. — Mivelik. ☉. Jul.—Aug.

Futó *P. P. vulgaris. L.*

28. CZERCZISZ. *Cercis. L.*

Levelei kerekdedek, szivesek, kopaszok; piros virágai fája kilevelezése előtt agai oldalaiból csoportosan hajtának ki. — A pesti városligetben s a Margit-szigeten. ♣. April—Maj. 6—15'. (*Judásfája; tányérle-velü fa.*)

Tányéros Cz. *C. Siliquastrum. L.*

Rövid növénytani műszótár.

A.

Ajakas, *labiatum*. Az ajakas szó alatt rendszeren a két *ajaku*-t (*bilabiatum*) értik. Ajakas, vagy két ajaku az egytagu csésze vagy bokréta, midőn alja csővé van növe, teteje pedig úgy van bevágva, hogy két főmetszete egymással szemben áll, s nyílása egy tátottszájhoz hasonlít. — Az ajakasnak két főmetszete ismét vagy ép, vagy 2—3-szor bemetszett. Ajakas csészéje van a Zanótnak, *Cytisus*; ajakas bokkrétája van a Zsályának, *Salvia*.

Alakos, *personatum*. Ezen könyvben csak a bokkrétájáról van mondva, midőn az ajakas bokréta alsó ajaka ki-domborodásával a bokréta torkát bezárja, mint a Pintyő, *Antirrhinum* bokkrétájában.

Állevél, *Phyllodium*. Olyan levél, mely egy kiszélesedett levélnyélből áll, tulajdonképen egy levél-lapalaku levélnyél. Ilyen állevele van a Kacsstalan Bükönynek. *Lathyrus Nissolia*.

Alma, *Pomum*. Bogyónemű termés, mely a csésze és a maghon meghusosodásából fejlődik ki, a közepében pedig bőr vagy pergamenszerű béllésben vannak a magvak. Ilyen termése van a Körtefának. *Pyrus*.

Alsó, *inferum*. Valamely szerv, mely egy másik szervnek, legalább látszólag, alatta áll; használják különösen a virág különböző körei egymás közti viszonyai kifeje-

zésére. Ha például azt mondják: *alsó bokréta*, az azt teszi, hogy a virág legbelső körén, a maghonon alól kezdődő bokréta; — *alsó maghon* azaz a bokréta és csésze alatt álló stb.

Áralaku, *subulatum*, ha valamely szerv p. o. a levél keskeny tövön kezdődvén lassanként finoman elhegyesedik, p. o. a Boróka, *Juniperus* és a Savar, *Sal-sola* levelei.

Ásító, *ringens*. Olyan ajakas bokréta, melynek egymáshoz közelebb vagy távolabb álló ajakaitól a torkábajól be lehet látni; mint a Tátkanaf. *Lamium*. Alkalmazzák ezen kifejezést az olyan sok szirmu bokrétára is, melynek a szirmai állása az ajakosak szája állásához hasonlít, mint a Dákoskáké. *Gladiolus*.

Aszottas, *scariosum*. Vékonyabb vagy vastagabb száraz hártyanemű szerv, mint a Vasvirág *Xeranthemum* fészke pikkelyei, az Utifű *Plantago* bokrétája.

Átnőtt, *perfoliatum*, ha a levél válla a szárat körül fogja, mint a Buvák Szingalléré. *Bupleurum perfoliatum*.

B.

Babug, *Papilla*, a bokréta szirmain vagy a bibén egymás mellett kidudorodott ikrák vagy szümölcsöcskék, mint az Atraczel, *Anchusa* bőlt pikkelyein levő apró ikrás kidudorodások.

Barázda, *Sulcus*. A növény felszínén egymás mellett fekvő egyenlő keskenységű bemélyedések, mint némely növények szárain láthatni, mint a Nagy Pimpinella szárán.

Barka, *Amentum*. Olyan virágzat, melynek a főkocsányjára egymás mellé, rendszeren változtatva nőtt pikkelyei alá különvált tenyészszervek nőnek, aztán virágzás után rendszerint mindenestül egy darabban lehullanak; ilyen a Dió, Fűz, Nyár porodás virágzata.

Becző, *Siliqua*. Két termőlevélből képződött olyan magrejtő, melynek ellenesen álló két forradása között belső részében, közepén egy hártya válaszfal nyulik

végig, s a forradásairól nőtt sinórocskák vagy kötőlékek-nél fogva táplálkozó magvaeskák ezen válaszfal által vannak elkülönözve; hossza szélességénél 4—6-szorta nagyobb; két kopácsesal nyílik fel, s kopácsai kocsányja felől alól kezdenek felfeselni. Ilyen termésök van a keresztes virágok nagyobb részének, mint p. o. a Káposztának. *Brassica*.

Befelé fordult, *introrsum*, vagy belső oldalon nyíló p. o. az olyan portokok, melyek a szálesák belső oldalára növény a virág közepe felől hasadnak ki, mint a Takta, *Actea* portokai.

Bél, *Nucleus*, a magnak a hámján vagy kérgén belől eső fejrnyje és keményítő és néha olajból álló azonrésze, melyből a csira kikelése idején első táplálékát veszi.

Berzedt, *squarrosum*, ha a levelek vagy az ágak minden irányban szélylyelterpeszkednek, mint a Berzedt Galaj, *Galium parisiense* ágai.

Beszegett, *induplicatum*, ha a levél vagy a levélnemű részek élei bekunkorodnak, mint a Bércse, *Clematis* bimbóban levő szirmai éle lenni szokott. Mondják ezt a magban levő kelő levélkéek éléről is, ha azok is be vannak kunkorodva, s ilyenkor felcserélik a ránczos szóval.

Bibe, *Stigma*, a virág terméje hegyén ikrás szőrök, vagy babugokból álló ragacsos rész, mely a reá hulló virágport felfogja, s azokat termékenyítő szütyökké kifejleszti. — Ez a terme lényeges része.

Bibiresós, *tuberculatum*, apró pupokkal vagy göcsökkel fedett feltület, mint a milyen szokott lenni az Ugorka, *Cucumis* kabakjának a felülete.

Bibeszár, *Stylus*, a maghon tetejéről nőni szokott száracska, melynek a tetején ül a bibe. A bibeszár végig csatornás, melyen a virágporból kifejlődő termékenyítő szütyök amaghonig lenyulhatnak; néha a bibeszár levélneműleg ellapul, mint a Nőszíromé.

Bibeták, *Gynostemium*, azon kis pótlékoeska, mely p. o.

a kosborfélék bibéjével a termére nőtt porodát összeköti.

Biggyesztett, *incumbens*, midőn a növény valamely része hegyére egy másik része vagy a közepével, vagy a közepe tájával van ránőve, mint a Liliom, Hagyma és a Zöldcsik, *Ornithogalum* portokai nőttek a szálcáira.

Billenges fürt, *Racemus compositus*, olyan fürtös virágzat, melynek a kocsánykái ismét fürtöcskékké ágaznak el, mint a Szöllő és a Feketegyűrű Jávör, *Acer tataricum* virágzatáé.

Bimbó, *Gemma*, az ágak oldalán vagy végén növő pikkelyekkel fedett olyan szerv, melynek közepén fekvő új ágacska vagy ágacskák durványain levél és virág-részek durványai vannak kiképződve.

Bóbita, *Pappus*, a magcsák vagy a kifejlett magvak tetején szőr vagy tollasszőr, néha pikkely formában kifejlett csésze, mint a milyenek nagyrésztben a fészkesek, a Gyökönke, *Valeriana* termésein látható szőrök vagy pikkelyek.

Bogernyő, *Cyma*, olyan virágzat, melynek 3 s több kocsányja egy pontból indul ki, ezek azután ágbogosan úgy ágaznak el, hogy az ágacskáikon levő virággal végre egy síkban terülnek ki, mint a Bodzafa, *Sambucus* virágzata.

Bögrealaku, *urceolatum*, olyan hasas, belől üreges tetején nyílt szerv, melynek a hasa felett s nyílása alatt elszűkült nyaka van, mint p. o. a Rózsa csészéje.

Bogyó, *Bacca*, olyan husos leves magrejtő, melynek a magvát a husa közt finom hártya vagy meg nem fásult bőr, vagy pergamen környezi, mint a Szöllő, Bodzafa termése.

Bókoló, *cernuum*, ha a felálló szár tetején levő ág, vagy virágkocsányja úgy hajlik meg, hogy vége vagy a rajta levő virág vizirányos állásává lesz, mint a Napraforgó Napvirágé, vagy a Bókoló Bogácsé.

- Bokréta**, *Corolla*, a csészén közvetlen belől eső színes levelekből (szirmokból) álló része a virágnak.
- Bóltpikkely**, *Fornix*, az egy tagu bokréta torkában különféle alakulag kifejleni szokott, s a torkot elszűkítő v. bezáró pilisnemű pótlék, a milyen van a Mízsót, *Myosotis*, a Nadálytő, *Symphytum* bokréta-tája torkában.
- Borda**, *Jugum*, a szárnyas levelek főnyelén ellenesen vagy csaknem ellenesen álló levélkepar; innen p. o. a Bábó szárnyas levelei 5—11 bordájúak.
- Borsókás**, *granulatum*, midőn a növény valamely része szemcsés-felületű.
- Bördös**, *fistulosum*, midőn a növények szára vagy a levelek nyele vagy kocsányja belső részén jó hosszsan üreges, mint a Veres Hagyma levele, a Bürök, *Conium* szára, a Tök levele nyele.
- Buga**, *Panicula*, olyan virágzat, melynek a főkocsányjából különböző magasságban fejlődő kocsánykái különféleképen ágaznak el, s virágai az így elágazott kocsánykak hegyein vannak, mint p. o. a Fagyal, *Ligustrum* virágzata. (Lásd a különféle bugákat a XXIII. lap, 4. szám *b* alatt.)
- Buglyos**, *diffusum*, *effusum*, *supra decompositum*, az ágaknak s ezekből ismét az ágacskáknak a szárból 45 fokú szeglettel 90 fokú szeglettel való elhajlása, mint az Egynyári Hunyász, *Stachys annua* ágai, s a Harmattartó Típpan, *Agrostis Spica venti* virágzata stb.
- Burok**, *Spatha*, egy darabból álló hártyanemű takaró, mely majd egyes virágokat takar bimbó korukban be, mint a Hóvirágé, majd virágzatokat, mint a Kontyvirágé.
- Butuló**, *obtusum*, ha valamely szervnek a hegye vagy tompa szegletű vagy alig észrevehető szegélyen végződik, mint p. o. a Farkas Gégevirág, *Aristolochia Clematitis* levele.
- Bütykös**, *geniculatum*, ha a növény valamely szervén

helylyel közzel kiálló görcsök támadnak, mint a pázsitfűvek szalmáin.

Bütyökköz, *Internodium*, a növény szerv, például a szár azon része, mely a görcsök között egyenlő átmérőjűvé fejlődik, mint a pázsitfűvek bütykei között eső csöves részei.

Cs. és Cz.

Csákó, *Cauda*, a mag tetejére a megmaradt bibeszárból képződött fonalakú hajlós, néha szőrös nyujtvány, mint a milyen van a Kökörcsin, *Anemone* magvain.

Csavargós, *repandum*, a levél éle, midőn az csekély mélyedéssel hullámzó vonalban van kikanyargatva mint az Ostorindás Kacsokány, *Ajuga reptans* levele éle.

Cserje, *Frutex*, olyan faféle növény, mely tövéből több vékony derekat hajt, melyek 1—2 ölnél magasabbra nem nőnek, mint p. o. a Kőkényszilva, *Prunus spinosa*.

Csésze, *Calyx*, a virág négy fő részei között mindég a külső kört képező zöld rész. (Lásd XXVII. lapon a alatt.)

Czikk, *Articulus*, a növény valamely szerve két választó vonal, vagy bütyök között eső része. p. o. a pázsitfűvek szalmája bütyök közén eső része, vagy a Kornilla hüvelye két vonal között eső tagjai.

Czikkhüvely, *Lomentum*, olyan hüvely termés, mely keresztben el van rekgetve, s mindenik rekeszében egy mag van, s megérésekor kereszt rekgetéseiben válnak el egymástól, mint a Kornilla és a Patkócsim, *Hippocrepis* termése.

Csigaalakú, *cochleatum*, midőn valamely szerv, mint a Csiga cső, *Medicago* némely faja termése, csavarosan kétszer s többször van megtekeredve.

Csillagos, *stellatum*, midőn az egynemű szervek egy központ körül sugárosan terülnek ki, mint p. o. a Ga-

- laj, *Galium* fajai levelei, vagy mint az Ostormén, Bangita *Viburnum Lantana* fiatal ágain levő szőrök.
- Csipkés**, *crenatum*, ha valamely szerv (például a levél) éle szűk szeglet alatt van bevagdálva, azomban kiülő hegyei tompa karélynak, mint Tavaszi Ibolya levele éle.
- Csipők**, *Stimuli*, olyan szőr fulánkok, melyeknek a tövén égető nedvet tartó hólyagocskák vannak, s magokon a szőrökön végig csatorna vonul; ilyenek a Csalán, *Urtica* fajai szőrei.
- Csira**, *Embryo*, a mag belébe foglalt növény durványa, melyben már a gyököcske, s a szára és a levelek elemei is meg vannak.
- Csirabimbó**, *Gemmula embryonalis*, a mag belébe foglalt magszike hegyén levő bimbócska, melyből a kelő levél vagy levelek, azután a növény felfelé növő részei fejlenek ki.
- Cső**, *Tubus*, az egy levelű csésze, vagy az egytagu bokréta v. lepel elkeskenyedő, azomban egyenlő átmérővel bíró alsó része.
- Csőlnak**, *Carina*, így hívják a pillangós virágok éles alju, s felegyenesedő végű azon szirmát, mely a porodákat és a termét betakarja, ilyen csőlnakja van p. o. az Akászfa, *Robinia* pillangós virágának.
- Csomó**, *Fasciculus*, olyan virágzat, melyben a virágok a szár hegyén kurta, vagy kurtán elágazó kocsányokon tömötten ülnek együtt, mint a Barát Szegfű, *Dianthus Carthusianorum* virágzatában.
- Csonka**, *truncatum*, midőn a növény valamely lapos szervények a vége egyenes vonalon, vagy valamely tömör részének a vége egyenes síkon végződik, mint a Mezei Perje, *Poa pratensis* levele hüvelyei nyelvecskéjének a vége, és mint a Gyöngyhim *Leonurus*, vagy a Pemet *Marrubium* magvainak a vége.
- Csonkatollas-szárnyas**, *interrupte alatum v. pinnatum*, olyan szárnyas levél, melynek bordái váltogatva nagyobbak és kisebbek, azaz: egy pár szemben álló

levélke kicsiny, a következő pár nagyobb, azután ismét kicsiny, s így tovább, mint a Burgonya vagy Kolompér Csucsóré.

Csontár, *Drupa*, husos termés, melyben a magtakaró csont kemény héjjá alakul, ilyen a Cseresznye, Szilva termése.

Csoportos, *aggregatum*, midőn egynemű szervekből egy pontra vagy kis térségre sok halmozódik össze, mint a Sikkantyu, *Scabiosa* virágai.

Csőr, *Rostrum*, a növény különféle részei hegyein növe kisebb-nagyobb kemény nyujtvány; ilyen csőre van például a Káposzta és a Mustár beczőjének, a Kecskedisz, *Tragopogon* makkocskájának stb.

Csuklyás, *cucullatum*, az olyan üreges növényi rész, mely szélesebb részén, vagy alján nyílt kupot v. félhengert vagy félgömböt alkot, mely aztán majd egyenes majd görbe; ilyen például a Csuklyás Ibolya, *Viola ambigua* levele, a Sisakvirág *Aconitum* pilise felső vége.

D.

Dárdaalaku, *hastatum*, az olyan levél, vagy pálya, melynek mind két válla oldalra kihegyesedik, s ezen kihegyesedés a levél nyeléhez derék szeglet alatt áll; ilyen a Madársóska Lórom, *Rumex acetosella* levele.

Degesz, *torosum* v. *torulosum*, midőn a magrejtő helyvel közvel púposan vagy hólyagosan feldomborodik, mint a Paszuly hüvelyei vagy a Kaczuross Eszti, *Hesperis matronalis* beczői.

Derekányiló, *circumscissum*, ha egy csöves vagy valamely üreges szerv közepe kerületén vagy derekán pattan fel, mint a Tikszem, *Anagallis*, vagy a Csalmatok, *Hyosciamus* magrejtője.

Domboru, *convexum*, az olyan szerv vagy növényi rész, mely egyenlőn feldudorodó boltozatos felülettel bír s mind a mellett nem félgömbalaku.

Durvány, *Rudimentum*, egy ki nem fejlett vagy eltörpült szervnek a kezdete, mint az **Árpa** v. a **Rozs** füzérkéjében a második és harmadik virág kezdete.
2. A kezdete valamely szervnek, mely még ki fog fejlteni, mint p. o. a maghonban levő magcsák, melyek a mag durványai.

E.

Ecsetalaku, *pennicyllatum*, valamely szerv hegyén tömött, szórból vagy szórhöz hasonló vékony részecskékből álló csomó, mint p. o. a **Csábair**, *Poterium* bibéje.

Egyenes, *erectum*, a függőleg növő szerv.

Egytagu, *gamo*, midőn egynemű részek egymással összenőttek, p. o. egytagu bokréta, *Gamopetala corolla*.

Ékalaku, *cuneiformis*, olyan vékony és lapos részek, melyek a hegyökön szélesek s aláfelé lassankint keskenyednek el, mint a **Szász Meténg**, *Vinca herbacea* szirmai.

Él, *Margo*, a levél vagy a levélhez hasonló lapos szerv széle vagy kerülete.

Ellenes, *oppositum*, ha két rész egyenlő magasan, azomban a szemben álló oldalakon nő, mint a **Tikszem**, *Anagallis* levelei.

Élődi, *parasiticum*, olyan növény, mely egy másik élő növénybe ereszti gyökereit, s annak a nedvét szívja el, mint a **Fűnyüg**, *Cuscuta* a **Csigacsón**.

Éplevél, *Folium integrum*, ha a levél éle be van metszve, de metszetei nem hatolnak a szélétől messze a közepe felé, mint például a **Tavaszi Ibolya** levele.

Épélü levél, *Folium integerrimum*, az olyan levél, melynek az éle nincsen bevagdálva, mint p. o. a **Lonez**, *Lonicera* levele.

Enyves, *viscidum*, midőn a növény valamely szerve olajos gyantát izzad ki, s a miatt ragacsos, p. o. az **Enyvencz**, *Viscaria* szára bütykei alatt.

Érdes, *scabrum*, ha a növény szára, levele felülete, ormója vagy éle kemény kurta fogakkal vagy szőrökkel be van növe, melyet leginkább ujjaink e felületen való huzgálásával veszünk észre, mint p. o. az *Atraczel*, *Anchusa* szára és levelei.

Eres v. **erezett**, *venosum*, ha a levél vagy levélnemű részek vékony ágazatokkal hálósan vannak keresztül kasul szöve, mint p. o. a *Körtefa* levelében lévő legvékonyabb elágazások, vagy a *Üsészeszárny*, *Polygala* színes csészéjében levő piros ágazatok.

Eresz, *Limbus*, lásd: *Karima*.

Eresztők, *Commisura*, az ernyősök kétfél magva egymást érő belső lapjai, melyek egymásra levén támasztva, valóban egygyé is nőnek.

Érintkezési lap, *Commisura*, ugyanaz, a mi az előbbi.

Ernyő, *Umbella* az olyan virágzat, melynek a kocsányjai egy pontból indulván, csaknem egyenlő magasságra jutnak s hegyeiken aztán kifejlik a virág, mint a *Kankalin*, *Primula* virágzata. **Kétszeres ernyő**, *Umbella composita*, pedig az olyan virágzat, mely miután ernyővé kifejlődött, mindenik kocsányja tetején ismét egy kis ernyő = ernyőke fejjik ki, mint p. o. a *Kapor*, *Anethum* virágzata.

Évelő, *perennis*, olyan gyökér vagy szár, mely kifejlése után több éven át él, szarát hajt és virágzik.

F.

Faj, *Species* alatt olyan növényeket értünk, melyek mind külső bélyegeikre, mind belső szerkezetükre nézve egymással megegyeznek, vagy üszszes jellemök arra mutat, hogy vagy egy ősnövénytől vagy egymáshoz hasonló ősnövényektől származnak; ilyen faj minden egyes növény.

Fedelékes, *imbricatum*, midőn a növény szervei, p. o. a levelek, vagy a pikkelyek széleikkel egymást úgy hátaltják, mint a házfedél cserepei, vagy a hal pikkelyei;

ilyen fedelékesen állanak p. o. a Csüköllő, *Centaurea* fészke pikkelyei.

Fejérnye, *Albumen*, a mag belében levő, rendszeren a csirát környező szijjas vagy porczogós állomány, mely vegyi alkotó részeire nézve megegyezik a madártojás fejérnyéjével. Ilyen fejérnye környezi p. o. a buza- és kukoricza magva csiráját.

Fejes buga, *Thyrus*, lásd buga, és a XXIII. XXIV. lapon a 4 szám, *b* és *c* betűk alatt.

Félbeszárnyas, *lyratum*, az olyan levél, melynek éle a levél közepéig vagy annál is belebb karélyosan van vagdalva, s a végső, páratlan karélya a többihez mérve igen nagy; ilyen a Vétési Mustár, *Sinapis arvensis* levele.

Felegyenesedő, *ascendens*, szár vagy ág, ha az vizirányosan kezd nőni, azomban megfordul s függőleges irányban nő fel, mint p. o. Cser Szigorál, *Veronica Chamaëdrys* szára.

Felemás, *polygamum*, olyan virágu növény, melynek a virágzatában álló tökélyes (porodát és termét tartalmazó) virágai között vannak olyan virágok is, melyekben vagy csupán poroda, vagy csupán terme van; ilyen virágai vannak a Jávör, *Acer*, a Falfű, *Parietaria* fajainak.

Felfutó, *volubile*, az olyan növény szára, mely valamely tárgy, például fa vagy karó körül felfelé menő csavar formán tekergődzik; így csavarog fel jobbra tartva a Komló, *Humulus*, balra tartva a Paszuly, *Phaseolus* szára.

Féloldali, *secundum*, ha a növény egy csoportban álló részei, egy s ugyan azon irány felé vannak hajolva, mint p. o. a Májusi Gyöngyvirág, *Convallaria majalis* virága fürtje.

Felomlásos, *lepidotum*, a fiatal ágakon és leveleken csilagszörök együtvé növéséből támadó pikkelyesforma apró pontocskák, mint a milyen az Ezüstfa, *Eleagnus* levele.

- Felső**, *superum*, a növény szervei azon állása, midőn legalább látszólag, egyik szerv a másik felibe nő; azt mondjuk p. o. felső virág, midőn a csésze és bokréta, vagy pusztán a lepel a maghona felett kezdődik, mint a Csengetytyűke, *Campanula*, a Nőszírom, *Iris* virágában.
- Félszer virág**, *Flos lingulatus*, ha a bokréta alsó része csövé van növe, azomban ezen cső egy helyen elkezdi lappá kiterülni, s felső része vagy láncsa, vagy nyelv alakúvá fejlődik ki, mint a milyenek a Ciczkóró, *Achillea* és a Napraforgó, *Helianthus* szélső vagy sugárvirágai.
- Fenuszó**, *natans*, a vízben termő növények olyan levele vagy szára, mely a víz felszínén terül el, mint a Lepce, *Lenma* szára és levele és a Nimfa, *Nymphaea* levele.
- Feslés**, *Dehiscentia*, valamely bezáródva volt szerv felnyílási vagy felpattanási mozzanata, p. o. midőn a becző termés a kocsányja felől, tehát alólról kezd felnyílani, azt mondjuk, hogy: feslik.
- Fészkes virág**, *Flos compositus*, midőn egy csészealakú gallérban (fészekben = calathidium) a szár vagy kocsány kiszélesedett tetején sok virág van együtt, mint a milyen a Napvirág, *Helianthus* virágzata.
- Fodros**, *undulatum*, midőn a levél éle hullámos vonaluan ránczos, mint a Bodros Uszány, *Potamogeton crispum* levele.
- Fogas**, *dentatum*, midőn a növény szerve éle csekély bevágásai tompa szögtek, kitülő részei pedig hegyesek, mint a Fűz, *Salix* levelei éle.
- Foltos**, *maculatum*, midőn a növény valamely szervén a szerv alapszínétől elütő színű petytyek vagy területecskék vannak, mint a Bőrök, *Conium* szárán.
- Fonalalaku**, *filiforme*, midőn a szerv hosszában menőleg jó darabon egyenlő vékony átmérőjű, mint p. o. a Kukoricza csövéből kinyúló bibeszárak.
- Forradás**, *Sutura*, válu barázda vagy sínóralakú növés,

mely helyen két szomszéd szerv nőtt együvé, ezen öszszenövés rendszeren a szerv kifejlődéseig tart, a midőn ugyanis azon a helyen a szerv felfeslik, ilyen forradásuk van p. o. a beczőknek.

Forrtportokuak, *Syngenesia*, az egy fészekben egyesült virágok portokai olyan csóvé nőnek, melyen a kétágu bibeszárak átnyulik, mint a milyenek a Napvirág közzép virágaiban levő portokok.

Forrtszirmuak, *gamopetala*, minden egytagu bokréta.

Fűféle, *herbaceum*, olyan növény, melynek rostjai puhák és meg nem keményednek. Ellentéte a fafélének, melynek rostjai megkeményednek.

Fulánk, *aculeus*, a növények felszínén vagy élén növő szurós szerv, mely csak a felbőrön végződik, s arról könnyen leválasztható, mint a Rózsa és Akászfákon.

Fűrész, *serratum*, ha a levél vagy a levélnemű szerv éle fenynedén úgy van bevagdálva, hogy bevágásai szűkszegletűek, kiálló részei is hegyesek, mint a Rózsa fa levélkéié.

Fürt, *Racemus*, olyan virágzat, melynek a főkocsányjából kinövő, s el nem ágazó kocsánykáin vannak a virágok kifejlődve, mint a M. Gyöngyvirágé, *Convallaria majalis*.

Füzér, *Spica*, olyan virágzat, melynek a főkocsányjára kocsánytalanul vannak a virágok felfűzve, mint az Arpa, az Utifű, *Plantago* virágzatában.

Füzérke, *Spicula*, az olyan virágzat, melyben a füzéres vagy bugás virágzat egyes virágai helyén 1—2, s több virágoeska van kocsánykátlanul egyesülve, mint a polyvás füvek virágzataiban. (Lásd LI. lap) alatti 1. 2. számokat.

Füzött, *compositum*, midőn egynemű szervek egy közös száron, nyelen vagy kocsányon egyesülnek, mint például némely levelei. Füzött levél p. o. a Lóheréé, a Bokrétafáé, a Rózsa fáé stb.

G.

- Gallér, *Involucrum*, egy vagy több körben, vagy fedelekesen álló, egymással vagy özsze nem nőtt, vagy bizonyos részben özszenőtt levélnemű részek, melyek rendszerint a virágzat közelében vagy épen alatta fejlenek ki, mint a K ö k ö r c s i n, *Anemone* tőkocsányján, az ernyősök virágzata alatt lenni szokott.
- Gallérka, *Involucellum*, fejlődésére és alakjára nézve a gallérral egyenlő, azonban ez vagy egyes virág vagy a virágzat egyes részei közelében vagy alatt szokott állani, mint az ernyősök ernyőkéi alatt gyakran látható.
- Gatyás, *alatum*, ha a levél válla úgy nő a szárára, vagy a nyelére, hogy két oldalán széles szegélyt képez, mint a milyen az Erdei és a Széleslevelű Bükköny, *Lathyrus* levele nyele.
- Gaz, *Culmus*, olyan szár, melynek izei, czikkei vannak; azonban bütkei belől egymásba nyilnak és belseje általában likacsos belü, mint a Sás, *Carex* szára.
- Gerincz, *Costa*, a levél aljától a hegyéig nyuló kisebb nagyobb mértékben kiálló egyenes vonal, vagy is a levélnyelének a levélben levő folytatása.
- Gindár, *Flaccum*, v. *flaccidum*, olyan szár, mely felállóvá fejlett, azonban gyengesége, hajlassága, vagy a rajta kifejlett részek miatt egyenes állásában megmaradni nem bírván, elhajlik vagy le is fekszik, mint p. o. a Burgonya Csucsóré, a Kölesé.
- Göcsös, *nodosum*, midőn a növény valamely részén helylyel közzel megcsomósodások vagy felemelkedések vannak, mint a pázsitfűvek szalmáin.
- Görbe-gurba, *flexuosum*, midőn valamely szerv, p. o. a szár jobbra balra, vagy ellenkező oldalra, tompa szöglet alatt többször van meghajolva, mint a Keserédes Csucsór, *Solanum Dulcamara* szára.
- Gyapjas, *villosum*, hosszu vagy kurtás kisebb nagyobb mértékben szélyyelálló puha szőrborítéka a szárnak

vagy a levélnek, mint p. o. a Földieper Szamóc-
zán. *Fragaria Vesca*.

Gyertyatartó alaku, *hypocrateriforme*, ha valamely, csaknem egyenlő átmérőjű cső tetején szélesecske karimává (ereszszé) terül ki, mint a Kankalin, *Primula* bokrétája.

Gyökerező, *repens*, midőn a szár vagy az ág a földre fe-
küdvn, helylyel közszel gyökereket hajt, mint a Bog-
lárka Szironták, *Ranunculus repens* szára.

Gyököcske, *Radicula* a mag csirájának a kötőléssel
egybekapcsolt kifejlésekör lefelé induló része.

Gyöngysoralaku, *moniliforme*, apró golyóalaku s szo-
rosan egymást követő tagja valamely szervnek, mint
például a Retek beczője.

Gyűrű, *Verticillus*, a levelek vagy virágok nyelei vagy
kocsánykáinak a szár vagy kocsány körül egyenlő ma-
gasságban való kiindulása, mint a Galaj levelei (lásd
csillagos) vagy a Tátkanaf, *Lamium* virágzata.

Gugás, *strumosum*, midőn valamely csöves szerv egyik
oldalon bőtosan puffad ki, mint a Szádor, *Oro-
banche* bokrétája csöve.

Gumó, *Tuber*, olyan vékony héjjü tömött belü szerv,
melynek felülete besüppedéseiben csirák fejlenek ki,
mely csirák kedvező helyzet és körülmények között
új növénynyé kifejleni képesek, mint a Burgonya
Csücsör földalatti terméseié. Meg kell ettől külön-
böztetni a Mogyorós Bükköny, *Lathyrus tube-
rosus* megvastagodott tőgyökereiből fejlett kolonczo-
kat, melyeknek sem besüppedései nincsenek, sem ki-
hajtani nem képesek.

H.

Habos, *undulatum*. (Lásd fodros.)

Hagyma, *Bulbus*,ével, többnyire kurta, tövön (hagy-
mató = Lecus) egymást bekerítő hártýákból álló
termény, melynek a közepén végig nyulik a szár dur-

- ványa, más szóval földalatti rügy. Ilyen hagymája van a Veres Hagyma-, *Allium Cepa*, a Liliomnak.
- Hagymabimbó, *Bulbillus* v. *Bulbulus*, a hagyma rétegei között képződött apró hagymácska, mely nem az anyanövényen, hanem attól elválva fejlődik ki új növénynyé, mint a Zöldesik, *Ornithogalum* hagymáiban látható.
- Hám, *Epidermis*, a növény különféle részeit beborító szintelen, áttetsző felbőr.
- Harangalaku, *campanulatum*, olyan egy tagu csésze vagy bokréta, melynek az alja hasason tágas, felső része kissé összszefelé tart, karimája pedig ismét kifelé tart, mint a Csengetytyúke bokrétája.
- Hártyanemű, *membranaceum*, vékony áttetsző szijas levlénemű szintelen képződmény, mint a Dudafürt, *Colutea* magrejtője.
- Hártyatöltsér, *Ochrea*, hártyanemű burok, mely a levelek nyelei tövét foglalja be, mint a milyen van a Czikkszár, *Polygonum* fajai levelei nyele tövén.
- Hasábos, *partitum*, midőn az egy tagu csésze vagy az egy tagu bokréta közepénél lejjebb van bevagdálva.
- Hát, *Dorsum*, a szerv külső, vagy a tengelylyel átellenben álló része.
- Hátraszegett, *reflexum*, midőn a növény valamely szerve, p. o. a levele töve irányánál alább van hajolva, mint a Tejöltő Galaj, *Galium verum* levele, vagy a Gumós Szironták, *Ranunculus bulbosus* csészéje levelei.
- Hengeres, *teres*, (lásd XIII. lap 5. sz.)
- Henyélő, *procumbens*, ha a növény szárai úgy terülnek el a földön, hogy végei felfelé állanak.
- Hóldalaku, tulajdonképen félholdalaku, *lunatum*, midőn a félkör alakú szerv közepe úgy van kikanyarítva, hogy a két vége szervalakuvá lesz, mint a Farkas Fütéj virága fedője.
- Hólyagos, *vesiculosum*, midőn valamely szerv a benne

levő levegőtől ki van puffadva, mint a Dudafürt, *Colutea* hüvelye.

Homoru, *concauum*, midőn a szerv vagy több szerv együtt egyenlően besüppedő bóltozatos felülettel bír, mint a Zelnicze Megy szirmai, vagy mint a Murók, *Daucus* virágzata.

Hónalj, *Axilla*, a levélnek vagy a levélnemű szerveknek, vagy az ágaknak a szárból való kiindulásánál támadó szeglet.

Horgas, *hamulosum*, kurta visszahajlott végű szőr- vagy szuró szervek, mint a milyenek például a Bojtorján, *Lappa* fészke pikkelyei végei.

Horpadozott, *lacunosum* v. *foveatum*, midőn valamely szerv felülete gidres gödrös.

Hosszszudad, *oblongum*, midőn valamely körkörös végű szerv, p. o. a levél 2—4-er hosszabb, mint széles, p. o. a Vitéz Kosbor, *Orchis militaris* levele.

Hullékony, *caducus*, midőn valamely szerv a vele egyidőben kifejlő szervek kifejlése után csakhamar lehull, mint a Szódokfa és a Mák csészéje.

Husos, *carosum*, olyan tömött és leves növényrészek, melyeket késsel könnyen lehet vágni, mint az alma gyümölcs, a Fűlfű, *Sempervivum* levelei.

Hüvely, *Legumen*, két kopácsú s rekesznélküli száraz magrejtő, mint a milyen a Paszuly termése.

Hüvelyező, *vaginans*, ha a levél vagy csővé alakult alja vagy nyele a szárat vagy az ágat, vagy a másik levélnyelet beburkolja, mint a pázsitfűvek levelei burkolják a szárat, a M. Gyöngyvirág levelei egymást.

I.

Ikra, *Glandula*, a növény felbőrén különféle alakban kifejlő hólyagnemű szervecskék, melyek bizonyos időben repülő olajjal vagy gyantás stb. folyadékkal vannak megtelve; ilyenek p. o. az Ezerjő, *Dictamnus* kocsánykain levő, olajjal telt hólyagsák.

- Ikrásszőrű**, *glanduloso-pilosum*, midőn az ikrák a szőrök hegyein fejlenek ki.
- Ikrás gyapjas**, *glanduloso villosum*, midőn az ikrák a gyapjak végeig vannak.
- In**, *Nervus*, a levél gerinczéből vagy a gerincze aljából kiinduló oldal-elágazás (lásd XIV. lap. 2. szám.)
- Inda**, *Flagellum*, némely növény tövéből növő s a földön elterülni szokott hajtás, melyen helylyel-közzel levélcsonók nőnek, jelleméhez tartozik, hogy a földbe legyökerezik s azon felül azon évben, melyben keletkezik, virágot nem terem. Ilyen indája van a Földi eper, Szamóczának.
- Ingadozó**, *laxum*, tágon álló, ellentéte az összetartónak, mint p. o. az Egyvirágu Lehapót, *Melica uniflora* füzérkéi.
- Iny**, *Palatum*, a bokréta alsó ajaka bóltozatosan feldomborodó közepe, melylyel a felső ajakhoz fektüdvén, a torkát bezárja, mint a Pintyő, *Antirrhinum* alsó ajakán láthatni.
- Iz**, *Articulus*, valamely megtagolt szerv tagjai két határvonala közé eső része; mint a pázsitfűvek cikkei.

K.

- Kabak**, *Pepo*, a csészével őszszenőtt s vele együtt kifejlett rendszerint 3 rekeszű bogyó; mint a milyen a Tök s Ugorka termése.
- Kacscs**, *Cirrhus*, fonalalaku, hengeres, különféleképen kunkorodó növényi rész, mely vagy a növény szárából, vagy a levél végéről szokott nőni, és a melynél fogva a növény más növénybe szokott kapaszkodni.
- Kaczuros**, *runcinatum*, a szárnyason kikanyargatott levélnek azon neme, midőn a levél karélyai végei lefelé vagy hátrafelé tartanak, mint a Pongyola Pitypang, *Taraxacum officinale* levele.
- Kalász**, *Arista*, fonalaku, leginkább kemény, hosszabb vagy kurtább szálskanemű növés, mely valamely szerv-

nek vagy a végéről vagy a hátáról szokott nőni, mint a milyen a Buza és a Zab polyvájáról nővő száka.

Kancsóalaku, *urceolatum*, lásd: bögrealaku.

Kanálalaku, *cochleare*, egy homoruan kívülgyölt szerv, mint a Tátkanaf, *Lamium* felső ajaka, s a Zörgő Lóhere, *Trifolium agrarium* vitorlája.

Kapaszkodó, *scandens*, vékony száru növény, mely kacsainál fogva más növényekbe vagy tárgyakra fogódzva képes felállani.

Karczolt, *striatum*, lásd: sinóros.

Kardalaku, *ensiforme*, egyenlő szélességű vagy láncsásan elhegyesedő olyan levél, melynek mind a két éle éles; ilyen a Nőszirm, *Iris* levele.

Karélyos, *lobatum*, ha a levél közepéig ható szűk vagy tágszegletűen van bevágva, kitülő részei pedig tompahegyűek, mint a Szöllő és a Kánya Bangita levelei.

Karina, *Limbus*, a csöves alju egy tagu csészének, bokrétának vagy lepelnek kiszélesedett s kiterült teteje, mint a milyen például a Tüdő Gálna, *Pulmonaria angustifolia* bokrétája kiterült felső része.

Kelő, *Plumula*, a mag csirájának a gyököcskével átellenben fekvő kikeléskor felfelé törő vége.

Kerek, *orbiculatum*, az olyan levélnemű szerv v. mag, melynek éle egy központ körül a központtól csaknem egyenlő távolságra van; ilyen a M. Gólyahir, *Caltha* levele s a Lencse magva.

Kerékalaku, *rotatum*, az olyan lepel vagy bokréta, melynek alsó része alig kivehető csövé nőtt egybe, felső része (karimája) pedig, ha bár be van is vágva, laposan terül ki; ilyen a Farkkóró, *Verbascum* bokrétája.

Kerekded, *subrotundum*, olyan alak, mely a körhöz közel áll.

Keresztes, *cruciatum*, ha egy síkban fekvő négy tagu levél vagy szirm közül az átellenesek úgy állanak

szemben, hogy együtt hasonlítanak a kereszthez, mint p. o. a **Káposzta** bőkrétája.

Kérges, *cortigosum*, az olyan szerv, mely porczogós, vagy vastag kemény bőrrel van bevonva, mint a **Korsóka**, *Berula* termése.

Kétajaku, *bilabiatum*, lásd: **ajakas**.

Kétfalkás, *Diadelphus*, ha a porodák szálesái két esomóba nőttek össze, azomban a portokai szabadok, mint p. o. az **Akászf**a vagy a **Borsó** virágában.

Kétféle, vagy felemás levelű, *heterophyllum*, az olyan növény, melynek a levelei alakjokra nézve különböznek egymástól, mint p. o. a **Felemás Zsázsa**, *Lepidium perfoliatum* levele.

Két főbb porodások, *Didynamia*, midőn a virágban levő négy poroda közül kettő egyenlően alacsony, mint a **Tátkana f**ban, *Lanium*.

Két-két águ, *dichotomum*, midőn valamely két ágra induló szár ágai újra, s mind végig két ágra oszolnak, mint **Fagyöngy**, *Viscum* ágai.

Kétlaki, *dioicum*, olyan virág, melynek egyikében poroda van, s a mely növényen ez található, azon megporodás virág nem fejlődik ki, mint a milyen a **Kender** és **Komló** virága.

Kétnyári, *bienne*, olyan gyökér, mely azon a nyáron, melyen a magról megnevekedett, virágot és termést nem hoz, hanem magot a következő évben terem, a mikor aztán azt megérlelvén, el is szárad, ilyen p. o. a **Murok**, *Daucus*.

Kétrekeszű, *biloculare*, az olyan termés vagy magrejtő, melynek a közepén végig huzódó válaszfala a magvakat egymástól elválasztja, ilyen minden **becző** termés.

Kétszeres ernyő, *umbella composita*, lásd **ernyő**.

Kicsipett v. csorba, *emarginatum*, midőn a levélnemű szerv hegye sekélyen úgy van bevágva, hogy az által két kurta hegyes vagy tompa karélyocska áll elő, mint a **Tavaszi Pimpó**, *Potentilla verna* szirmai hegyein.

- Kigöngyöledött, *revolutum***, az olyan levélnemű szerv, mely hátra felé nem csak lehajolt, hanem özsze is tekeredett, mint p. o. a Csóvics, *Epilobium* és a Csengetytyűke, *Campanula* bibéje.
- Kiharapott, *praemorsum***, midőn valamely szerv hegye úgy van megesonkítva, hogy felülete darabos, mint a Satabub, *Succisa* gyökere.
- Kinyílt, *patens***, midőn az egynemű részek egymástól elállanak, mint p. o. a Mezei Sarkvirág, *Delphinium consolida* kocsánykái, és az Abrak zab bugája.
- Kocsány, *Pedunculus***, a szárnak azon hajtása, melyen a virág fejlődik ki.
- Kocsányka, *Pedicellus***, a kocsány apróbb elágazása.
- Konya, *nutans***, lásd bökölő.
- Kopács, *Valva***, a magrejtő forradásain fesfelő egyes darabok v. ajtók p. o. a bezű két kopácsesal nyílik fel.
- Kopáncs, *Cupula***, a murvákából képződött néha poháralku, a magot félig, néha a magot egészen betakaró boríték, mint a milyen van p. o. a Tölgyfa és Gesztenyefa makkjának.
- Kopasz, *glabrum***, olyan növény, melyen sem szőrök, sem serték nem nőnek.
- Körkörös, *ellipticum***, az olyan levélnemű szerv, melynek mind két vége csaknem egyenlően van elkerekedve, azomban olyan hosszukás köralak, mintha két központtal két kör volna benne leírva, ilyen levele van p. o. a Kőkény Szilvafának, *Prunus Spinosa*.
- Körös, *frutescens, suffruticosum***, midőn a növény szára megkeményszik, azomban fakeménységre még sem jut, mindemellet épen úgy élélő mint a fák és a cserjék dereka, ilyen p. o. a Kerti Zsálya szára.
- Körtvealku, *turbinatum***, egy talpával felfelé fordított kup, mint a milyen a Jézsaafa, *Philadelphus* csészéje.
- Korsó vagy kanesóalku, *urceolatum***, lásd bögrealku.
- Kótaalaku, *rhombeum***, egy elhuzottt négyszegalak mint

a milyen a Libatopp, *Chenopodium* némely faja levele.

Kötőlék, *Podospermium*, azon kis szálacska, melynél fogva a mag mig ki nem fejlík a magrejtő forradásával vagy a növény valamely részével öszszeköttetésben van, s általa táplálkozik.

Kupos, *conicum*, olyan alak, mely egy széles talpról indul, s lassanként hegyesedik el, úgy azomban, hogy ha végig metszjük, az így nyert lap egyenszáru háromszögöt képez; ilyen a Varádics, *Tanacetum* és a Szikfű *Matricaria* vaczka.

Külső csésze, *Epicalyx* v. *caliculus*, midőn a csészét még egy másik csésze foglalja be, mint a milyen a Földieper Szamóczáé, *Fragaria Vesca*.

L.

Lábbó, *fluitans*, olyan levél vagy szár, mely vagy a víz színén, vagy a vízben lóbálódik, mint p. o. a Sulyom, *Trapa natans* levelei.

Lándzsás, *lanceolatum*, a levél vagy levélnemű szerv olyan alakja, melynek mind két vége egyenlően keskenyedik el, s a közepe kihasasodik, vagy két görbe vonal által képezett két hegyes szögű lap, mely mintegy négyszer hosszabb, mint széles, ilyen levele van a Fagyalfának, *Ligustrum*.

Lapiczkás, *spatulatum*, az olyan levélnemű szerv, melynek a válla úgy keskenyedik el, mint a láncás levélé, hegye pedig oly szélesen van elkerekedve, mintha a láncás levele közepén kerekitenék le, ilyen levele van a Gubóvirágnak, *Globularia*.

Lapított, *compressum*, az olyan szár, nyél, vagy kocsány, melynek két oldala kissé domboru, élei pedig lekerekítettek, s ha keresztül metszjük keresztmetszete felülete körkörös; ilyen p. o. a Fejér és Fekete Nyárfalevele nyele.

Lárvás, *personatum*, lásd: alakos.

- Lecsepült**, *prostratum*, v. *procumbens*, midőn a szár ágaival együtt úgy terül el a földön, hogy semmi része nem emelkedik fel, azomban gyökeret nem ver, mint p. o. a Lepkeszeg, *Trigonella*.
- Lefelétartó**, *descendens*, olyan növényi rész, mely hegyével a föld felé van irányozva, vagy épen a földbe is nyomul.
- Lefutó**, *decurrens*, az olyan levél válla, mely még a levél tövén alól is vagy a nyélre, vagy a szára nő, mint a milyen a Fekete Nadálytő, *Symphytum officinale* levele.
- Léha**, *sterilis*, olyan virág magrejtő, melyben vagy nincsen kifejlett mag, vagy nem is képes magot teremni, mint p. o. az Arpa füzérkéiben levő két szélső virág.
- Lemez**, *Lamina*, a levél vagy a levélnemű szerv kiterült része, mint p. o. a levél lapos része, vagy a vált-szirmu bokréták közül a Keresztesek vagy a Szegfűfélék szirmai kiterült felső széle.
- Lepel**, *Perigonium*, a virágban a csésze és a bokréta helyét pótló rendszerint színes külső takaró; ilyen leple van a Tulipánnak, Gyöngyvirágnak, stb.
- Leppendék**, *Samara*, olyan egy vagy két magvu toknemű termés, melynek vagy köröskörül vagy legalább a féloldalán hártya szárnya van, mint a Szilfa és a Jávortermésének.
- Levél**, *Folium*, lásd a XIV. lapon 3 §.
- Levélke**, *Foliolum*, a füzött leveleket alkotó egyes tagok neve, p. o. az Akaszfa füzött levele, főnyélen (páratlan) szárnyason áll, ennek mindenik körkörös tagja, egy-egy levélke; vagy a Lóhere hármass füzött levele egy-egy tagja is levélke.
- Levélnemű**, *foliaceum*, minden olyan növényiszerv, mely külső termete és belszerkezeténél, s kivált felbőre pusztá szemmel nem látható nyílásainál fogva a levél alkotásával vagy származásával megegyezik.
- Lisztes**, *farinosum*, az olyan szerv, melynek felülete dur-

va porhoz hasonló szemcsékkel be van hintve, mint a Fejér Libatopp, *Chenopodium album* levele.

Lombos, frondosum, szoros értelemben, midőn egy csomó levél a törzsszel vagy a nyéllel kisebb nagyobb mértékben olyan egész növényt képez, melyen a törzs és a levél nyeleszorosan egygyé olvadnak, ezek rendszerint legyezőalakulag terülnek ki, mint a harasztokon láthatni; tágabb értelemben azomban, minden olyan laposan kiterült levelű fákát értenek alatta, melyek leveleiket ősszel vagy tavasszal elhullatván, ismét új leveleket hajtanak. Ilyenek erdeifáink legnagyobb része, ennek ellentétei a tűlevelűfák.

M.

Mag, Semen, a megtermékenyülés következtében kifejlett olyannemű szerv; mely egy új életre kelni képes növény durványát foglalja magában; olyan szerv, mely virágos növények tenyészésének általános eszköze. (Lásd XXXVIII. lap. 7. §.)

Magános, solitarium, ha a növény szerve állása helyén egyedül, (s nem hozzá hasonló szervek társaságában) fejlődik ki, p. o. magános szára nő a tövéről a Házi Lennek, magános virága van a Csipke Rózsának, *Rosa Canina*.

Magcsa, Ovulum, a termőleveleken kifejlődő hólyagcsa vagy szümöles, vagy a mag durványa, mely a növény virágzása után maggá képes kifejlenni, ilyen magcsákkal van megtelve minden maghon.

Maghon, Germen, ovarium, a virág legbelső részében kifejlenni szokott termőlevelekből alakuló magcsatartó, melyből a megtermékenyülés után vagy egyenesen a mag, vagy a magrejtő fejlődik ki. (Lásd XXXIII. lap. f. alatt.)

Magoszlop, Trophospermium, Spermophorum, a maghon közepén levő azon hely vagy rész, a melyre a róla növő kötőléknél fogva a magcsák azután a mag-

vak fel vannak fűzve, mint a milyen a Konkoly vagy a Szegfű magrejtője közepén álló oszlop.

Magrejtő, *Pericarpium*, a maghont alkotó termőlevélből képződő azon takaró, mely a magvakat beborítja, ez szokott lenni vagy száraz, vagy husos. (Lásd XXXV. lap. 6. §.)

Magsinór, *Funiculus*. Lásd: Kötőlék.

Magtanya, *Placenta*. Lásd: magoszlop v. magtartó.

Magtartó, *Spermophorum*, a maghon közepén vagy oldalan képződött azon hely, melyre a magesák vagy a magvak fel vannak fűzve. Lásd: magoszlop.

Makk, *Nux*, olyan termés, melyet kívülről különféle vastagságu kéreg borít, melyen belől van a mag bele és a szike, ilyen termése vana Tölgyfának, Mogyorónak, Bikkfának stb.

Makkoeska, *Caryopsis*, *nucula*, *achenium*, kis makk. Lásd XXXV. lap. a betű alatt.)

Mászó, *repens*, lásd: gyökerező.

Meddő, *sterilis*, lásd: léha.

Medenczealaku, *pelviforme*, köralakú s mérsékelten beütpedő szerv, mint p. o. a Veres Ribiszke, *Ribes rubrum* csészéje kiszélesedett esőve.

Meggyökönt, *geniculatum*, midőn valamely egyenes vonalban álló szerv hirtelen elhajlik, azomban ismét egyenes irányban halad tovább, mint a Zab fajai kalasza.

Metszett, *fissum*, *fidum*, midőn a levél vagy a levélnemű szerv éle bevágásai a közepénél nem hatnak alább.

Mezgsés, *viscidum*, lásd: enyves.

Mézgödör, *Nectarium*, a bokréta vagy a lepel szirmain támadó mélyedések vagy barázdák, melyek néha pikkelyel vannak befedve, néha nyitak s rendszerint méznedvet izzadnak ki, mint a Szironták szirmai tövén levő pikkely alatti gödröske, a *Lilium* szirmán levő barázda.

Mézikra, *Glandula nectarifera*, a virág szirmai tövén képződő bibiresők, mint p. o. az Ikrapikk, *Arabis*

szirma tövén; vagy a virág közepében kifejlett bibircsök, mint a Fűz virágában vannak.

Mirigy, *Callus*, a növény szervein képződő s megkeményedni szokott kidudorodás, mint a milyen van a Dudafürt, *Colutea* bokrétája vitorláján.

Molyhos, *tomentosum*, apró puha szőrök, melyek a növény valamely szerve felületét úgy lepik be, hogy a miatt fejrlik, mint az Ökör farkkóró levelei.

Murokalaku, *dauciforme*, olyan tógyökér, melynek a teteje majdnem legszelesebb s onnan aláfelé lassanként hegyesedik el, s e miatt mintegy hegyére állított kupot képez; ilyen tógyökere van a Muroknak, *Daucus*.

Murva, *Bractea*, a virág kocsányján képződött levelek vagy pikkelyek, melyek rendszerint a virág közelében állanak, s ha kettő vagy több van egymás mellett, a kocsányból rendszerint különböző magasságból indulnak ki; ilyen murva van p. o. a Tavaszi Violának, a Szódokfa kocsányján; néha a murva színes, mint a Csormolya Fintor, *Melampyrum arvense*.

Murvácska, *Bracteola*, kis murva, azaz: olyan murva, mely valamely külső murva alatt képződik. Némely fűvész a pázsitfűvek polyváját származása s állásánál fogva murvának nevezi, s következetesen a polyva alatt fejlődő ondót, murvácskának hívja.

Murvakör, *Involucrum*, gallérféle levélkék a fészkesvirágok fészkei alatt, mint a milyen van az Űszógör, *Senecio* némely fajainak.

N.

Négy főbb porodások, *Tetradynamia*, olyan virágok, melyekben 6 poroda van, s ezek közül 4 egyenlő magas, 2 egyenlő alacsony; ilyenek a Keresztesek virágai s azok között p. o. Káposzta.

Nem, *Genus*, olyan fogalom, mely alá virága részei s ter-

mései alkotásában s általában külső termete és belső szerkezetében egymással megegyező növényfajokat foglalhatni egybe. Ilyen nem fogalom p. o. a Rózsa, mely alá foglalhatók a virágai s terméseiben egymással megegyező Tarka R., *R. gallica*. Tompa levelű R., *R. pimpinellifolia*, Borzas R., *R. tomentosa*, Csipke R., *R. canina* stb.

Nem feshő, *indehiscens*, azaz fel nem nyíló tok, ellentéte ez a feshőnek.

Nyak, *Ungvis*, nyakas, *ungviculatum*, a vált szirma bokréta szirma elkeskenyedő s a esészébe nyuló része; ilyen nyaka van p. o. a Szegfű szirmainak.

Nyel, *Petiolus*, a növény szárából vagy az ágáról növő azon nyujtvány, melynek a vége a levél lapjába benyulván, ott gerinczeczé alakul, s a melyen a levél lapja áll; ilyen nyele van például a Viola levelének.

Nyelecske, *Petiolulus*, hasonlóul nyél, csak hogy nyelecskének akkor hívják, midőn a füzött levél közös nyeléből apró nyelek indulnak, melyeknél fogva a levélkék vannak reá felfüzve; ilyen nyelecskéje van p. o. a Rózsa szárnyas levele levélkéinek.

Nyelvecske, *Ligula*, a szárát hüvelyező pázsitféle füvek levele hüvelyei tetején növő hártyanemű nyujtványa.

Nyilalaku, *sagittatum*, így nevezik az olyan vállu levelet vagy levélnemű szervet, melynek a vállalai hegyesen megnyulván, függőleg állanak; ilyenek a Nyilfű, *Sagittaria*, a Kis és Nagy Szulák, *Convulvulus arvensis* és a *C. Sepium* levelei.

Nyulánk, *elongatum*, olyan szerv, mely hosszára terjedő, vagy a mely kezdetben kurta s azután növés közben nyulik meg.

O. Ö.

Öblös, *sinuatum*, az olyan levél vagy levélnemű szerv, melynek éle mélyen van kikanyargatva, s karélyai is rendszerint kerek, mint p. o. a Tölgyfa levelei.

- Olajcsik, *Vitta* az ernyösök magvai rovátkaiban kifejlenni s azokat betölteni szokott olajos gyanta vonal. (Lásd LXXXI. lap, *) alatti 5. számot.) A magvak hátán vagy külső részén eső olajcsikokat külsőknek, *vittae dorsales*, a két fél mag eresztékén esőket belsőknek, *vittae commissurales* nevezik.
- Ondó, *Palea*, a polyvásfüvek virágaiban a polyvák alatt kifejlenni szokott 1—2 zöldes fejér murvanemű takaró, mely a magra néha rá is nő, mint a köles magvára. (Lásd LII. lapon a jegyzet 4. száma alatt.)
- Ormós, *carinatum*, midőn a növény valamely szervén kiálló él van, mint p. o. a Polyvacsukk, *Phalaris* polyváján.
- Orsóalaku, *fusiforme* olyan alaku tögyökér, melynek a teteje lassanként kezd aláfelé vastagodni, a közepe felé legvastagabbá lesz, onnan kezdve aztán ismét lassanként vékonyodik el; ilyen a Terjőke Kigyószisz, *Echium vulgare* tögyökere.
- Ostorinda, *Stolo*, némely növény tövéből nőni szokott s a földön elterülő hengeres hajtás, mely a végén legyökerezik, rendszerint még keletkezése évében szárat vagy virágot nevel; ilyen ostorindája van a Tavaszi Violának.
- Öszszehuzódott, *constrictum*, ha a csöves vagy hasas szervek egy vagy több helyen hirtelen elszűkülnek, mint a Gyöngyike, *Muscari*, leple teteje, vagy a Tátkanaf, *Lamium* bokrétája csöve közepén alól eső része.

P.

- Paizsos, *peltatum* olyan tányéralaku levélnemű szerv, melynek a nyele vagy kocsányja a közepe tájára van nőve, s így a lap a nyélre derék szöglet alatt fekszik; ilyen a Sarkantyuvirág, *Tropaeolum*.
- Pálha, *Stipula*, némely levélnyele tövén vagy azzal átellenben nőni szokott apró levélnemű rész, mint p. o. a Borsó levele nyele tövén levő növés.

Pár, t. i. levélpár, *Jugum*, lásd: borda.

Párkányos, *marginatum*, midőn valamely szerv tőle, legalább színre nézve, különböző anyaggal van szegélyezve, mint az Erdei Mályva és a Tapsir, *Heracleum* magva; az Időérző Csükküllő fészke levelei szegélye.

Párta, *Corolla*, így nevezik némelyek a bokrétát, de miután Diószeghi és Fazekas a párta szót a műszókközé csak besorozták, s e helyett állandóul a „bokréta“ szót használják; az egyformaság és a zavar kiküerdése kedvéért maradjunk a bokréta szó mellett.

Pázsitfű, *Gramen*, az izékes száru, polyvás virágu növény, mint a milyen a Buza, Köles és a Kukoricza stb.

Pelyhek, *Plumae*, lásd: szór.

Pettegetett, *punctatum*, mikor valamely szerv mintegy be van szurkálva, mint a Csillagesin, *Galatella* levele; vagy átszurkálnak látszik, mint a Csengő Linka, *Hypericum perforatum* levele, vagy mikor színesen van pontozva, mint a Pettegetett Gálna, *Pulmonaria officinalis* levele.

Pikkelyes, *squamosum*, értik ez alatt különféle növény-szervek egymást hátaló, s a hal pikkelyeihez hasonló állását; pikkelyesek p. o. a fák bimbói, a barkák, némely fészkes virág fészke, a fenyők termése, némely gyökerek, mint a Vicsor, *Lathrea* gyökere stb.

Pillangós, *papilionaceum*, az olyan 4 szirmu bokréta, melynek egyik, rendesen a legnagyobb szirma, vitorlája, fel s hátraálló; két szirma, a szárnyai, oldalt s előre álló; tenyész szerveit befoglaló egy szirma, csólnakja, pedig két szárnya között áll; ilyen virága van p. o. az Akászfának.

Pillenpáty, *Appendix*, a csésze alsó részére vagy a bokrétához nőtt levél- vagy szíromnemű pótlék, mint a milyen van a Tavaszi Ibolya csészéjén.

Pilis, *Nectarium*, szíromnemű levél vagy pikkely, mely a lepel vagy a bokréta valamely részén vagy mellett,

kivül vagy belől fejlik ki, s rendszerint mézedényül szolgál, mint a milyen van a Sisakvirágban, Hunyorban.

Poháralaku, *cyathiforme* olyan csésze, bokréta v. lepel, mely egy csonka felfordított karima nélküli kupot ábrázol.

Pókhálós, *arachnoideum*, egymáson keresztül kasul álló, pókhálóhoz hasonló finom szálakból alakult, szöszszel borított szerv, a milyen p. o. a Pókhálós Bojtorján, *Lappa tomentosa* fészke.

Polyva, *Gluma*, a pázsitfűvek virágát kívülről takaró szerv. Lásd LII. lap, a jegyzet 4. száma alatt.

Porzogós, *cartilagineum*, az állati poczogóhoz hasonló száraz és szilárd, azomban a szarunál puhább növényi képződmény; ilyen a Gégevirág, *Aristolochia* magvának a fejrnyéje.

Porlé, *Fovilla*. Lásd: poroda.

Poroda, *Stamen*, a virágnak a bokrétán vagy a leplen belől álló, eredetileg levélnemű állományokból képződött része. Egy kis nyujtványnál fogva, vagy a nélkül van a vaczokhoz vagy a bokrétához nőve, ezen nyujtvány neve: szálcsa = *Filamentum*; eredetileg a levél nyele. A szálcsa tetején van egy zacskóformotok; portok = *Anthera*, mely meg van telve virágporral = *Pollen*; a portok eredetileg a levél lapja, mely széleivel úgy nőtt össze, hogy vagy egy vagy kétrekeszű tokká alakult. A virágpor, ha a bibére hull, hólyaggá, majd szütyővé alakul, mely a benne levő porlénél (*Fovilla*) fogva, a magcsákat megtermékenyíti.

Portok, *Anthera*. Lásd: poroda.

Pót, *Appendiculum*, v. *Appendix*, a szervhez szorosan nem tartozó toldalék, mely rajta majd mintegy lemezecske, majd mint nyujtvány, majd mint anyagjára nézve a szervtől különböző szegély szokott kifejleni. A pótnak különféle fajai a fül = *Auricula*, rendszerint levéltoldalék; a gatyá vagy szárny =

Ala; a taréj = *Crista*; a sarkantyú = *calcar*; a csákó = *cauda*; a csőr = *Rostrum*; a szarv = *Cornu*; a szakáll = *Barba*; az üstök = *Coma*; a pillenpáty stb.

Prémes, *marginatum*. Lásd: párkányos.

Pupos, *gibbum*, midőn valamely szerv felülete itt-ott külféle módon feldudorodik, mint a milyen a Fuláncs, *Ceratocephalus* termése felülete.

R.

Ránczba szedett, *plicatum*, a levélnemű szerveken támadó hegyes vagy tompa szeglet alatti felemelkedések, melyek a szerveken vagy hosszára vagy keresztben állanak. Hosszára van ránczba szedve a Fejér Zásza, *Verratrum album* levele, keresztbe van ránczolva, a Gyertyánfa, *Carpinus* levele.

Ránczos, *rugosum*, midőn a levél erei közein levő puha részek kisebb-nagyobb mértékben szabálytalan alakú dudorodnak fel, mint a Zsálya és a Kankalin, *Primula* levelei felülete.

Reczés, *reticulatum*, midőn valamely szerv felülete rostcskák vagy fonalszálacska képződményekkel úgy van átszőve, vagy behuzva, hogy a fonalcskák közein háló szemhez hasonló térecskék támadnak, mint a milyen a Tarka Sáfrán, *Crocus reticulatus* hagymája felülete.

Rekesz, *Loculamentum*, az üreges szervben, maghonban, vagy magrejtőben képződött válaszfalak által támadó fiók vagy fiókok, p. o. három rekeszű tokja van a Hóvirágnak, a Tulipánnak.

Rend, *Ordo*, olyan fogalom, mely alá Linné az egy seregbe tartozó, s terméjük számára nézve megegyező növényeket foglalja; olyan fogalom továbbá, mely alá a természetes rendszer alkotók, a külső termetökre egymáshoz hasonló, valamint általános nemi jegyeikben megegyező növényeket foglalják. Némely fűvé-

szek e szó helyett a család = *Familia* szót, használják.

Rendszer, *Systema*. Az összes növényvilág egyes tagjainak egy bizonyos elv szerinti egymás mellé és egymás alá állítását hívják növényteni rendszernek. Ha a növényeket egyetlen, vagy egy pár főbb szerv egyenlősége alapján állítják egymás mellé, akkor a rendszert mesterségesnek (*Systema artificiale*) nevezik; mivel ilyen esetben, az egy bizonyos szervekre nézve megegyező növények, habár külső természetűkre, sőt fejlődésük és növésükre nézve nagyon különböznek is egymástól, mintegy mesterséggel vannak egymás mellé állítva. Ilyen mesterséges rendszer a Linné Károly svéd tudósé, melynek alapja a növény porodái egyenlősége. Ezen rendszer szerint van rendezve e könyvben a seregek és a nemek meghatározására vezérlő I. táblázat. — Ha pedig a növények benső fejlődése, valamint külső természetének összes jegyeiben való hasonlóság alapján állítják egymás mellé s egymás alá a növényeket, akkor a rendszert természetesnek (*Systema naturale*) hívják. Ilyen természetes rendszer az Endlicher István hazánkfiáé, mely szerint e könyvben levő, s a fajok meghatározására vezérlő II-ik táblázat össze van állítva.

Ripacsos, *scorbiculatum*, az olyan felületű szerv, melyen a reszelőpor nagysága ritkább vagy sűrűbb emelkedések vannak, mint a milyenek a Kosborfélék magvai.

Rojtos vagy rostos, *fibrosum*, midőn valamely szerv fonal vagy czérnaalakú sűrű kinövésekkel bír, mint a gyökerek, vagy az efféleképen sallangossá vált szervek szélei.

Rongyos, *lacerum*, midőn a levélnemű szervek élei egyetlenül s szabálytalanul vannak bevagdálva, mint az Imola Csüköllő, *Centaurea Jacea* fészke levélkéi éle; vagy a Dudva Csorbóka levelei éle.

Rovátk, *Vallecula*, az ernyősök magvain képződni szokott sinórok közötti bemélyedések, vagy völgyecskék. Lásd LXXI. lapon a jegyzet 4. számát.

S.

Sallangos, *laciniatum*, a levélnemű szervek éleimélyebb s egyenletes bevágásai, melyek azomban szabályosabbak, mint a rongyos élüről mondva van; sallangos p. o. a Bárány Üröm, *Artemisia Pontica* kétszer szárnyalt levele.

Sarkantyú, *Calcar*, rendszerint a bokréta, lepel, vagy a pilis zacskósan v. kuposan megnyult alja, mint a milyen a Sarkvirágé *Delphinium*.

Sátorozó virágzat, *Inflorescentia corymbosa*, ha a virágzat kocsányjai különböző magasságból indulnak, s végre mégis egyenlő magasságra érven virágaikkal egy síkban terülnek ki, mint p. o. az Égerfark Cziezkóró, *Achillea Millefolium* virágzata.

Sejtes, *favosum*, az olyan vaczok, melynek besüppedései egyenszögűek, s válaszfalai vékony hártvások, mint a milyen a Bordon, *Onopordum* vaczka.

Sereg, *Classis*, Linné szerint olyan fogalom, mely alá az alap jegyül felvett fő bélyegben egymással megegyező növények tartoznak. Egy seregbe tartoznak p. o. azok, melyeknek 1, 2, 5, 10 stb. porodájok van.

Sertés, *setosum*, a durva keményszőrökkel fedett növényi szerv, mint a milyen a Csekély Mák, *Papaver hybridum* maghona.

Sima, *laeve*, az olyan szerv, melyen semmi felemelkedések vagy bemélyedések nincsenek. Nem kell ezt a kopaszszal özszezevarni.

Sinór, *Stria*, a növények felületén egyenközű sorokban álló felemelkedések, a milyenek vannak az ernyősök magvai felületén. Lásd a LXX. lapon levő jegyzet 3 száma alatt.

- Sinóros**, *striatum*, az olyan felület, melyen csaknem egyenközü sorokban álló felemelkedések vannak, mint a **Kupos Siléne** csészéje oldala.
- Sisak**, *Galea*, egy erősen boltozatos csészé, bokréta, vagy pilis, mint a **Sisakvirágé**, *Aconitum*.
- Sokfalkás**, *Polyadelphia*, olyan virág, melynek sok porodái tövön 3—5 csomóba nőttek, mint a **Linkáé**, *Hypericum*.
- Sugár**, *strictum*, egyenesen felállónyulánk, a gindár ellentéte; ilyen a **Kopasz Toronszá**, *Turritis glabra* szára.
- Sugáros**, *radiatum*, midőn a szervek egy központ, vagy tányér körül egyenlő magasságban s körben állanak, mint a **Napvirág** szélső virágai.
- Szabad**, *liber*, az egynemű szervek részei semmi részben nincsenek egymással összeszőve, mint p. o. a **Rózsa** szirmai, vagy mint az **Ibolya** szálcái.
- Szabdalt**, *incisum*, midőn a levél vagy a levélnemű szerv éle egyenetlenül van bevagdálva, s ez által keskeny szeletei támadnak, a bevagdolás azomban még sem hat a levél közepéig, ilyen p. o. a **Gamondor Tarorja** *Teucrium Chamaëdrys* levele, ilyen a **Tollas Szegfű**, *Dianthus plumarius* szirmai éle.
- Szálas**, *lineare*, az olyan levél vagy levélnemű szerv, mely aljától hegyéig csaknem egyenlő széles s szélességénél 4—5-szörte hosszabb; ilyen a **Hóvirág** levele.
- Szálcsa**, *Filamentum*. Lásd: **poroda**.
- Szalma**, *culmus*, olyan csöves szár, mely büttykők által izekre van tagolva, s büttykeiből induló levelei, büttykei közeit behüvelyezik; ilyen szalmájok, = szárok, van a pázsitfűveknek.
- Szár**, *Caulis*, a növény tövéből felfelé növő olyan törzs, melyen ágak vagy legalább levelek képződnek. Lásd XI. lap. 2. §.
- Szárborító**, *confertum*, midőn a levelek a száron sűrűn s egymásra borulva formán állanak mint p. o. a **Parti Fűtáj**, *Euphorbia Gerardiana* levelei.
- Szárhegyi**, *terminale*, midőn a virág a szár vagy ko-

csány végén áll, s a szár vagy a kocsány egyéb részén nincs másutt semmi, mint p. o. a Tulipán.

Szárny, *Ala*, lásd: pillangós.

Szárnyas, *alatum*, ha a levél főnyelén úgy fejlenek ki a levélkék, hogy a végső kivételével, mindenik levélkével ellenesen áll egy másik levélke, mint az Akáscsfa levele. Lásd a XIX. lapon a szárnyas levél változatait.

Szárnyason hasadt, *pinnatifidum*. Lásd a XVIII. lapon.

Szárölelő, *amplexicaule*, olyan levél, mely válláival vagy egészen vagy legalább félig a szárhoz nőtt, mint a Karórépa Káposztáé vagy a Szárölelő Tattkánafé.

Szárra lapult, vagy lelapult, *adpressum*, midőn a levél egészen a szárhoz fekszik, mint a Toronszál, *Turritis* levelei.

Szélylyelterpedt, *divaricatum*, midőn a növény ágai vagy a virágzat kocsányjai a szártól vagy a kocsánytól vagy kinyílt vagy épen derék szeglet alatt elállanak, mint a Vigály Édpázsit virágzata, vagy a Buzér ágai.

Selymes, *sericeum*, igen finom tapintatu fénylő, s lelapult kurta szőr, mint a milyen a Liba Pimpó, *Potentilla anserina* levelén levő szőr.

Szemcsés, *granulatus*, lásd: borsókás.

Szemszörös, *ciliatum*, ha a levél vagy levélnemű részek elein szőrök nőnek, mint p. o. a Fülfű levele éle.

Szerv, *Organum*, a növény élete fentartását és tenyészését előmozdító növényi rész, mint a milyen a gyökér, levél, virág stb.

Szétnyílt, *patens*, lásd: kinyílt.

Szigony, *Glochis*, az olyan szőr, serte, vagy fulánk, melynek a vége vissza van fordulva, mint a milyenek az Árnő, *Cynoglossum*, magvai tüskéi.

Szirom, *Petalum*, a vált szirmu bokréta, vagy a lepel egyes színes részei.

- Sziromtalan, *apetalum*, az olyan virág, melynek nincs szirmos bokrétája, mint a *Kapotnyaknak Asarum*.
- Szives, *cordatum*, az olyan levélnemű szerv, melynek a lapja a végig vágott főtt tojás lapjához hasonlít, azomban szélesebb alján ki van kanyarítva, mint a *Tavaszi Ibolya* levele.
- Ször, *Pilus*, a hám, vagy a felbőrből növő vékony átlátzó rendszerint csöves nyujtvány. Sokféle fajai közül nevezetesebbek: a molyhok *tomentum*, lásd ezt; a pelyhek *plumae* hoszszu gyenge szőrök, melyeknek szálain puha szőröcskék nőttek, mint az *Arszlánfog*, *Leontodon* bóbítája szőrei; *gyapjak*, *villi* lásd ezt; *szősz*, *lana* öszszeviszsza hajló puhaszőrök; *selyem sericum*, lásd ezt; *serte seta*, lásd ezt stb.
- Szörkőr, *Annulus pilorum*, némely csésze és bokréta csövében egyenlő magasságban nőtt szőrsinór, mint a *Villahim*, *Prunella* bokrétája csövében.
- Szörösödő, *pubescens*, kurta s puha szőrű felület, mint a *Réti Szironták*, *Ranunculus acris* levelei.
- Szősz, *Lana*. Lásd: ször.
- Szümölcsös, *verrucosum*, a növény szervei felületén támadó különféle felemelkedések, melyek azomban a félgömb alakjához közelitnek, mint a milyen a *Bibiresós Keeskerágó* kérge.
- Szütyő, *Utriculus* általában hártyanemű zárt zacskó; ha termésről mondják, értenek alatta egy vékony hártýájú egymagvu termést, melyben a mag tágon áll; ilyen termése van p. o. az *Amarántnak*.

T.

- Ták, *Nectarium*, lásd: pilis.
- Tányér, *Discus*, a vaczok laposan kifejlett s attól legalább egy vonal által elkülönülni látszó teteje, mint p. o. az *Atraczelé*, *Anchusa*.
- Tápszivó, *Spongiola* a gyökér felbőr nélküli vége, melynél fogva a tápszert magába szivja.

- Tarék**, *Crista*, valamely szervén kifejlett fogasolt, majd puha, majd kemény szárnyforma pótlék, mint a milyen van az *Espárczet*, *Onobrychis* magván.
- Táska**, *Silicula*, a becző terméshez hasonló alkotásu mag-rejtő, csak hogy a hossza a szélességével egyenlő, mint a milyen a *Csapka*, *Capsella* termése.
- Telibélü**, *solidum*, midőn a szerv belseje valamely tömöttebb állománnyal van betöltve, ellentéte a csöves vagy bördősnek.
- Tengely**, *Axis*, a növény gyökere, szára vagy ágai közepébe képzelt hosszában menő vonal.
- Tenyeres**, *palmatum*, az olyan levél vagy levélnemű vagy gyökérféle szerv, mely tövén egy darabban terül ki, hanem éle felől legalább a közepéig be van vágdalva, mint a *Jókori Jávör*, *Acer platanoides* levele, né-mely *Kosbor* kolonczos gyökere.
- Terjedő**, *repens*, a gyökerezővel majdnem egy jelentésű, azonban főképen az olyan gyökérről mondják, mely igen szapora, mint a *Taraczk Buza*, *Triticum repens* gyökere; a gyökerező szót leginkább a szárra értik, lásd: gyökerező.
- Terme**, *Pistillum*, a virág legbelső részében termő levelekből képződő szerv; alsó része, melyben a magcsák vannak, a maghon, *Germen*; felső része a bibe, *Stigma*; a maghon és a bibe között kifejleni szokott szálcaska, a bibeszár, *Stylus*. Lásd XXXIII. lapon *f* betű alatt.
- Termekocsányka**, *Gynophorum* a vaczokról növő nyelcske, melyre a terme van felnöve, mint a *Mécsvirágban*, *Lychnis*.
- Termet**, *Habitus*, az egész növény külsője.
- Toboz**, *Strobilus*, termés virágokat tartalmazó olyan pikkelyes barka, melynek puha pikkelyei a gyümölcs megérésekor megkeményednek, sőt meg is fásulnak; ilyen termése van a *Komlónak* és a *Fenyőfáknak*.
- Tojásdad**, *ovatum* az olyan levélnemű szerv, mely mind-

két végén le van kerekítve, az alsó vége azomban szélesebb, a felső vége hegyesebb; vagy olyan lap, mely a megfőtt és két felé vágott tojás lapjához hasonlít, mint a milyen a Körtefa levele.

Tok, *Capsula*. Lásd XXVII. lapon *f* alatt.

Tökélyes virág, *Flos completus*, v. *hermaphroditus* az olyan virág, melyben mind a 4 fő rész: csésze, bokréta, poroda és terme megvannak; szorosabb értelemben véve az olyan virágot értik e szó alatt, melyben poroda és terme is van egyszersmind.

Tökélytelen virág, *Flos incompletus* v. *unisexualis* az olyan virág, melynek valamely része hiányzik.

Tökocsány, *Scapus*, a növény tövéből felfelé növő s szárat helyettesítő olyan szerv, melyen sem ágak, sem levelek nincsenek, hanem a tetején van a virágzat, ilyen tökocsányja van p. o. a Kankalinnak.

Töltséralaku, *infundibuliforme*, olyan egy tagu csésze vagy bokréta, melynek az alja el van szűkülve s teteje felé menedékesen szélesedik ki, mint a milyen a Szulák, *Convolvulus* bokrétája.

Tornyadzó alaku, *pyramidale*, olyan szerv, vagy egy-nemű szervek összeállításából támadt alak, melynek az alja széles s teteje felé elhegyesedik, oldalai azomban ormósan tűnnek fel, mint a Bokrétafa, *Aesculus* virágzata.

Torzsa, *Spadix*, olyan virágzat, melynek meghusosodott vastag kocsányjára nőnek a virág tenyészszervei, mint a Kontyvirágé, *Arum*.

Törzsök, *Truncus* széles értelemben a növény tövéből felfelé növő része a növénynek, szorosabb értelemben a faféle növények dereka.

Tövís, *Spina*, a növény szára belső részéből induló s ki nem fejlett hegyes végű törpe ág; ilyen tövise van a Kőkényszilvának.

Tüske, *Spina*, lásd: tövís.

Tüsző, *Folliculus*, egyetlen termő levélből képződött

olyan tok termés, mely a szár vagy a kocsány felől való oldalán egyfelől feslik fel; ilyen termése van a Sarkvirágnak, *Delphinium*.

U.

Ujjas, *digitatum*, az olyan füzött levél, mely 5—7-ével nő egy közös nyél végére, mint a milyen a Bokrétafa, *Aesculus* levele.

Üstök, *Coma*, a virágzat, vagy a mag, vagy a gyökér tetejére egy csomóba nőtt rost, vagy hajszálalaku nyujtvány; mint a milyen van az Üstökös Gyöngyike, *Muscari comosum* virágzata tetején.

V.

Vaczok, *Receptaculum*, a kocsány, vagy a kocsányka megvastagodott vagy épen kiszélesedett teteje, melyen aztán a virág részei fejlenek ki. Lásd a XXVI. lapon 2. szám alatt.

Válaszfal, *Dissipimentum*, a magrejtőt rekeszekre osztó husos vagy hártyás részek, mely a magrejtő alakulásakor a termőlevelek befelé fordult széleiből képződik.

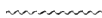
Válfaj, *Varietas*, valamely növény faj eredeti alakjától némi mellékes jegyekben eltérő olynemű változat, melyben azért a faj lényeges jegyei azonnal megismerhetők; sőt az ilyen válfaj magvai elvetése által az eredeti alapfajra vissza is vihető.

Váll, *Basis*, a levél alsó részének a nyele vagy a gerincze tövétől jobb és bal felől eső része. Lásd a XIV. lapon. 2. szám alatt.

Váltogató, *alternum*, midőn az egyik ág, vagy az egyik levél a szár egyik oldalán alább, a másik pedig a szár másik oldalán felebb áll, mint p. o. Dohány levele.

Váltszirmu, *Dialypetala*, az olyan bokréta, melynek szirmai semmi részben nem nőttek egymással össze, mint p. o. a Szegfű bokrétájában.

- Válás, *canaliculatum*, midőn a levélen, vagy valamely szervén hosszában menő bemélyedés vonul végig, mint a Bunkós Hagyma, *Allium Sphaerocephalum* levelén.
- Vánkos, *Torus*, a vaczok feldudorodott teteje, melyen aztán a virág részek fejlenek ki.
- Vesealaku, *reniforme*, az olyan levél, melynek a válla köze szivesen van kikanyarítva, vállai és hegye pedig egészen le vannak kerekítve, mint a Kapotnyak leveléé.
- Villás, *furcatum*, miből az ágak vagy s szőrök két s több egyenlő ágra oszolnak, mint a Kőd Daravirág levelén levő szőrök.
- Virág, *Flos*. Lásd a XXIV. lapon 1. szám alatt.
- Virágosnövény, *Phanerogamen*, melynek a virága pusztá szemmel látható vagy legalább a virágában levő tenyészszervei egy közönséges nagyítóval megszemlélhetők.
- Virágtalan növény, *Cryptogamen*, melynek a virágait sem pusztá szemmel, sem nagyító üveg segítségével felvenni nem lehet, hanem e helyett magporai (*Sporae*) teremnek, mint a harasztoknak.
- Virágpor. *Pollen*. Lásd: poroda.
- Virágzat, *Inflorescentia*, több virágnak egy közös közös kocsányon való csoportosulása. Lásd a XXI. lapon. 4. §.
- Viszszás-szives, *obcordatum*, az olyan levél, vagy levélnemű szerv, melynek a válla hegyes, hegye pedig szivesen ki van kanyarítva.
- Viszszás-tojásdad, *obovatum*, az olyan tojásdad levél, vagy levélnemű szerv, melynek a hegye szélesebb, válla pedig keskenyebb.
- Vitorla, *Vexillum*. Lásd pillangós virág.

Névmutató.

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
A.			
Abutilon CVII.	253	Alisma LXXXII.	37
Acer LXXXII., CXXX.	255	<i>Alismaceae</i>	37
<i>Acerineae</i>	255	Alkanna LXIV.	156
Achillea CXX.	97	Allium LXXX.	43
Aconitum XCIII.	209	<i>Almafélék.</i>	273
Acorus LXXX.	60	Alnus CXXVII.	63
Actea XCII.	209	Alopecurus LIV.	19
Adáz LXXIV.	185	Alsine LVIII, LXXVII, LXXXIII, LXXXVI.	240
Adonis XCIV.	202	Álszegecs CIV.	220
Adoxa LXXXIV., LXXXVII.	134	Althea CVII.	251
Aegilops LIII.	1	Alyssum CIII.	222
Aegopodium LXXII.	181	Amaránt CXXVI.	77
Aesculus LXXXII.	256	<i>Amarántfélék.</i>	77
Aethusa LXXIV.	185	<i>Amaranthaceae.</i>	77
Agrimonia LXXXIX.	282	Amaranthus CXXVI.	77
Agrostemma LXXXVII.	251	<i>Amarillisfélék.</i>	49
Agrostis LV.	16	<i>Amaryllideae.</i>	49
Aira LVII.	15	<i>Ambruskafélék.</i>	125
<i>Ajakasok</i>	138	<i>Ambrosiaceae.</i>	125
Ajuga XCVI.	151	<i>Ampelideae.</i>	258
Ákász CX.	298	<i>Amygdaleae.</i>	283
		Amygdalus XC.	283

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
Anacamptis CXXI.	53	Árpa LIII.	1
<i>Anacardiaceae.</i>	263	Arrhenatherum LVI.	13
Anagallis LXV.	178	Arszlánfog CXIV.	115
<i>Anakardfélék.</i>	263	Artemisia CXVIII.	100
Anchusa LXIV.	154	Arum CXXV.	60
Andropogon LIII.	22	Asarum LXXXVIII.	85
Androsace LXV.	176	<i>Asclepiadeae.</i>	136
Anemone XCV.	201	Asclepias LXX.	136
Anethum LXXV.	190	Asparagus LXXX.	46
Angelica LXXIII.	187	Asperugo LXIV.	158
Angyélika LXXIII.	187	Asperula L., LXI.	131
Ánizs LXXIII.	185	Aster CXIX.	92
Anthemis CXX.	99	Astragalus CX.	298
Anthericum LXXX.	41	Astrantia LXXI.	179
Anthoxanthum LIV.	13	Aszász CXIII.	121
Anthriscus LXXVI.	193	Aszgallér LXVIII.	238
Anthyllis CIX.	288	Atraczel LXIV.	154
Antirrhinum CI.	166	Atriplex LXVIII.,	
Apácza LXIV.	154	CXXVI.	74
Apium LXXII.	180	Atropa LXVII.	161
<i>Apocynaceae.</i>	135	Avena LVII.	13
<i>Apoczinfélék.</i>	135		
Aquilegia XCIV.	208	B.	
Arabis CVI.	213	Babó CXI.	301
<i>Araliaceae.</i>	195	Bajnócza XC., XCI.	282
<i>Araliafélék.</i>	195	Bajuszfű LV.	19
Aranyfűrt CXVII.	94	Bajuszpázsit LVIII.	10
Aranyvirág CXX.	100	Baka CXXIV.	61
Arenaria LVIII.,		Baktopp LXXII.	181
LXXXVII.	241	Balhafű CXVII.	96
Aristolochia CXXIII.	84	Ballota XCVII.	150
<i>Aristolochiaceae.</i>	84	<i>Balsamineae</i>	269
Árnó LXIV.	159	Bangita LXXVII.	133
<i>Aroideae.</i>	60	Bangó CXXII.	54
Árorr LXXVIII.		Baraboly LXXVI.	194
LXXXV., CVII.	264	Baraczk XC.	283

Barbarea CVI.	213	Bögretok LXI., LXVII.	83
Bárcs CXV.	112	Bogyópikk CXXXII.	62
Beckmannia LV.	18	Bojtorján CXV.	113
Bellis CXX.	93	Bóka CX.	298
Benge LXI., LXIII., CXXX.	258	Bokrétafa LXXXII.	256
<i>Bengefélék.</i>	258	<i>Bokrétafafélék.</i>	256
<i>Berberideae.</i>	210	Bolonyik LXXIII.	183
Berberis LXXIX.	210	<i>Boragineae.</i>	153
Bérese XCIV.	198	<i>Boragófélék.</i>	153
Berekenye XCI.	274	Borbolya LXXIX.	210
Berula LXXIII.	183	<i>Borbolyafélék.</i>	210
Beta LXIX.	71	Bordamag LXXVI.	191
Betonica XCVII.	146	Bordon CXV.	110
Bétonika XCVII.	146	Boróka CXXXIII.	61
Betula CXXVIII.	62	Borostyán LXII.	195
<i>Betulaceae.</i>	62	Boroszlán LXXXIII.	83
Bibak CXXI.	55	<i>Boroszlánfélék.</i>	83
Bibefog CXXII.	57	Borsó CXI.	306
Bibekonty CXXII.	56	Borzon LXXVI.	192
Bibepár LXXIV.	187	Brachypodium LVII.	5
Bibetyű XCVL.	145	Brassica CV.	220
Bibikra LV.	12	Briza LVII.	8
Bidens CXIV.	97	Bromus LVI.	6
Bikkfa CXXVIII.	65	Bryonia CXXX., CXXV.	237
Birs XCI.	273	Bükköny CXI.	306
Bisutella CIII.	226	Bundi XCVII.	150
Blitum XLVII., LXIX.	73	Bunias CII.	230
Bóbitagyász CXVI.	107	Bunkonez CII.	229
Bodza LXXVII.	133	Bunkópót LVII.	15
Bogács CXVI.	110	Bupleurum LXXII.	183
Boglárfa CXXVII.	67	Bürök LXXVI.	194
<i>Boglárfafélék.</i>	67	Butomus LXXXIV.	38
Boglárpót LXXVII.	234	Buza LIII.	3
Bognád LVI.	11	Buzér LX.	131
Bögreszeg LXXXVI.	247	<i>Buzérfélék</i>	128

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
C.			
Calamagrostis LV.	. 16	Cerathophyllum CXXIII.	62
Calamintha XCIX.	. . 140	Cercis LXXXV.	. . . 309
Calepina CII.	. . . 229	Cerinthe LXIV.	. . . 153
Callitriche XLVII. CXXIII.	62	Chaerophyllum LXXVI.	194
<i>Callitrichineae</i>	. . . 62	Chaiturus XCVIII.	. 149
Caltha XCIII.	. . . 207	Chelidonium XCII.	. 211
Camelina CIV.	. . . 225	<i>Chenopodaceae</i>	. . . 71
Campanula LXVII.	. . 126	Chenopodium LXIX.	. 71
<i>Campanulaceae</i>	. . 125	Chlora LXXXII.	. . 137
Camphorosma LXI.	. 75	Chondrilla CXIII.	. . 119
<i>Cannabineae</i>	. . . 67	Chrysanthemum CXX.	100
Cannabis CXXXII.	. 67	Chrysosplenium LXXXIII.,	
Capsella CIII.	. . . 228	LXXXV.	. . . 198
Cardamine CV.	. . 214	Cichorium CXIV.	. . 115
Carduus CXVI.	. . . 110	Cicuta LXXII.	. . . 180
Carex CXXXI., CXXV.	23	Cineraria CXVII.	. . . 106
Carlina CXV.	. . . 107	Circaea XLVIII.	. . 271
Carpinus CXXVIII.	. . 63	Cirsium CXV.	. . . 112
Carum LXXII.	. . . 181	<i>Cistineae</i>	 233
<i>Caryophyllaceae</i>	. . 238	Cladium LI.	. . . 33
Castanea CXXIX.	. 65	Clematis XCIV.	. . . 198
Caucalis LXXVI.	. . 192	Clinopodium XCIX.	. 141
<i>Celastrineae</i>	 257	Cochlearia CIV.	. . 225
<i>Celtideae</i>	 65	Coeloglossum CXXI.	. 53
Celtis LXVIII., LXXXI.	65	<i>Colchiacaceae</i>	. . . 40
Centaurea CXVI.	. . 108	Colchicum LXXXI.	. 40
Cephalanthera CXXI.	. 54	Colutea CXI.	. . . 298
Cephalaria LIX.	. . 89	<i>Compositae</i>	 91
Cerastium LXXVIII.,		<i>Coniferae</i>	 61
LXXXVIII.	. . . 242	Conium LXXVI.	. . 194
Cerasus XC.	. . . 284	Convallaria LXXIX.	. 46
Ceratocephalus LXXVIII.		<i>Convolvulaceae</i>	. . 159
XCIV.	 203	Convolvulus LXVI.	. . 159
<i>Ceratophylleae</i>	. . . 62	Corispermum XLVIII.,	
		LXIX.	 76
		<i>Corneae</i>	 195

<i>Lap</i>	<i>Lap</i>		
Cornus LXI.	195	Osillagpázsit LV.	18
Coronilla CXI.	300	Csimpaj CXXVI.	125
Corydalis CVIII.	211	Csipkepityty XCVII.	143
Corylus CXXIX.	64	Ositre LXXXIII.,	
Corynephorus LVII.	15	LXXXVI.	241
Crambe CII.	230	Osombor XCVIII.	139
<i>Crassulaceae</i>	196	Osomorika LXXII.	180
Crategus LXXXIX., XC.	275	Osorbóka CXII.	121
Crepis CXIII.	121	Osorikra CXXI.	53
Crocus L.	49	Osóvirics LXXXIII.	270
<i>Cruciferae</i>	212	Osucsór LXVII.	161
Crupina CXVI.	107	<i>Csucsórfélék.</i>	160
Crypsis LV.	19	Csukóka XCVIII.	144
Csábair XC., CXXV.	283	Csükküllő CXVI.	108
Csakkör CXII.	120	Cstilleng CIII.	229
Csalán CXXXII., CXXVI.	66	<i>Csutkalomfélék.</i>	257
<i>Csalánfélék</i>	66	Cucubalus LXXXVI.	249
Csalmatok LXVI.	162	Cucumis CXXV.	237
Csapka CIII.	228	Cucurbita CXXV.	236
Csáté LI.	36	<i>Cucurbitaceae.</i>	236
Cséksillag LXVII.	125	<i>Cupuliferae.</i>	63
Csengetytyűke LXVII.	126	Cuscuta LXII., LXX.	160
<i>Csengetytyűkefélék.</i>	125	Cyclamen LXV.	177
Csenkesz LVIII.	5	Cydonia XCI.	273
Csészekürt LXXXIII.	269	Cynanchum LXX., CVI.	136
<i>Csészekürtfélék.</i>	269	Cynodon LV.	18
Csészeszárny CVIII.	256	Cynoglossum LXIV.	159
<i>Csészeszárnyfélék.</i>	256	Cynosurus LVIII.	8
Csibehnr LXXVIII.,		<i>Cyperaceae.</i>	23
LXXXVIII.	238	Cyperus L.	36
Csigacsó CX.	289	Cypripedium CXXII.	57
Csikorka XLIX., XCIX.	167	Cytisus CVIII.	286
Csilla LXXX.	43	Czámoly XCIV.	208
Csillagesin CXIX.	93	Czékla LXIX.	71
Csillaghur LVIII., LXXVII.,		<i>Czeltisfélék.</i>	65
LXXXVII.	243	Czeltis LXVIII.	65

	Lap		Lap
Czerczisz LXXXV.	309	<i>Dioscoreae</i>	47
Cziczkoró CXX.	97	<i>Dioscoreafélék</i>	47
Czicző LXXXIII.	84	Dohány LXVI.	162
Cziklász XCI.	281	Dornik CX.	296
Czikkszár LXVIII.,		Doronicum CXIX.	104
LXXXI., LXXXIII.,		Doryenium CX.	296
LXXXIV.	80	Draba CIV.	224
<i>Czikkszárfélék.</i>	78	Dracocephalum XCVIII.	143
Czillár LXXXIV.	46	<i>Droseraceae</i>	234
Czímbor LIII.	2	Dudafürt CXI.	298
Czinezor LVIII.	8	Dugasor CXVII.	106
Czinka LXX., CVI.	136	Durcza LIV.	20
Czipőczim CXXII.	57		
		E.	
D.		Ebir LVII.	8
Dactylis LVII.	8	Echinops CXIV.	106
Dákoska I.	49	Echinopsilon LXIX.	77
Daphne LXXXIII.	83	Echinospermum LXIV.	157
<i>Daphnoideae</i>	83	Echium LXV.	153
Daravirág CIV.	224	Esetpázsit LIV.	19
Datura LXVI.	162	Édpázsit LVIII.	10
Daucus LXXVI.	191	Égerfa CXXVII.	63
Degencs LXXVI.	192	Ékfű LXXXVI.	246
Delphinium XCII., XCIII.	209	Elatine LVIII., LXXXI.,	
Démútká XCIX.	140	LXXXIV.	255
Dentaria CV.	215	<i>Elatineae</i>	255
Derecefű LXXXVI.	246	<i>Eleagneae</i>	84
Derezle LXXIV.	187	Eleagnus LX.	84
Dianthus LXXXV.	244	Elec LXXXIV.	38
Dictamnus LXXXV.	264	Elecze LXVI.	136
Digitalis CI.	167	Elymus LIII.	2
Diploxaxis CV.	222	Enyvenez LXXXVII.	250
<i>Dipsaceae</i>	89	Eperfa CXXVII.	66
Dipsacus LIX.	89	<i>Eperfélék</i>	66
Diófa CXXVIII.	263	Ephedra CXXXII.	62
<i>Diófafélék</i>	263	Epilobium LXXXIII.	270

<i>Lap</i>	<i>Lap</i>
Epipactis CXXI. 55	Farkkóró LXXVI. 163
Eragrostis LVIII. 10	Farsetia CIII. 223
Eranthis XCIV. 207	Fejvirág LIX. 89
Erigeron CXVII. 93	Fenyér LIII. 22
Eryngium LXXI. 180	Ferula LXXIV. 188
Eriophorum LI. 36	Festuca LVIII. 5
<i>Ernyősök</i> 179	<i>Fészkesek</i> 91
Erodium LXXVIII., LXXXV., CVII. 264	Ficus CXXXIII., CXXVII. 66
Erucastrum CVI. 221	Figefa CXXXIII., CXXVII. 66
Erysimum CVI. 218	Filago CXV. 102
Erythraea LXVI. 138	Fintor C. 173
Ervum CXI. 305	Foeniculum LXXIII. 185
Espárczet CX. 301	Foganótt XCVII. 147
Estike CV. 215	Fogasir CV. 215
Euclidium CII. 228	Földepe LXVI. 138
Eupatorium CXVII. 91	Folyondár CXXXII. 47
Euphorbia CXXVI. 259	Foszlár CV. 214
<i>Euphorbiaceae</i> 259	Fragaria XCI. 278
Euphrasia LXXXIX., C. 172	Fraxinus XLVIII., CXXX., CXXXII. 135
Ezerjő LXXXV. 264	Fulánes LXXVIII., XCIV. 203
Ezüstfa LXI. 84	Fülfű LXXXII., LXXXIX. 197
<i>Ezüstfafélék</i> 84	Fumaria CVII. 271
Evonymus LXI., LXIII. 257	Fünyüg LXII., LXX. 160
F.	Füstike CVII. 211
Fagus CXXVIII. 65	Fütéj LXXXIX., CXXVI. 259
Fagyal XLIX. 135	<i>Füttéjfélek.</i> 259
Fagyöngy CXXX. 195	Fű CXXXIII. 67
Fájvirág LXIII., LXXVIII. 269	Fűzény LXXXVIII. 272
<i>Fájvirágfélek</i> 269	<i>Fűzényfélek.</i> 272
Fakín LXXIX., CXXIX. 196	Fűzértekerics CXXII. 56
<i>Fakínfélek</i> 195	<i>Fűzfélék.</i> 67
Falcaria LXXIII. 181	G.
Falfű LXI., CXXVI. 67	Gagea LXXX. 42
Fánzár LXVII. 160	

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
Galagonya LXXXIX.,		Gladiolus L.	49
XC.	275	Glaucium XCII.	211
Galaj L., LX.	128	Glechoma XCVII.	143
Galambbegy L.	87	Globularia LX.	152
Galambócz XCV., XCIX.	152	<i>Globulariaceae</i>	152
<i>Galambóczfélék</i>	152	Glyceria LVIII.	10
Galamó XCIV.	208	Glycyrrhiza CIX.	297
Galanthus LXXIX.	49	Gnaphalium CXVIII.	103
Galatella CXIX.	93	Gódirez XCII.	211
Galáz XLVIII.,		Gólyahir XCI.	207
CXXIV.	57	Gombernyó LXXIII.	179
Galega CIX.	297	Gomborka CIV.	225
Galeobdolon XCVII.	150	Gönye CXXV., CXXX.	237
Galeopsis XCVII.	147	Gordon CXVI.	110
Gálga CIX.	297	<i>Gramineae</i>	1
Galium L., LX.	128	Gratiola XLIX., XCIX.	167
Gálna LXV.	156	Gubóvirág LX.	152
Gazillat LXXXII.,		<i>Gubóvirágfélék</i>	152
LXXXV.	179	Gurgulya LXXIV.	186
<i>Gazillatfélék</i>	179	Gyapu LI.	36
Gégevirág CXXIII.	84	Gyékény CXXIV.	60
<i>Gégevirágfélék</i>	84	<i>Gyékényfélék</i>	60
Genista CVIII.	286	Gyertyánfa CXXVIII.	63
Gentiana LX., LXII.,		Gymnadenia CXXI.	53
LXX.	137	Gypsophila LXXXVI.	246
<i>Gentianaceae</i>	136	Gyökönke L.	88
<i>Geraniaceae</i>	264	<i>Gyökönkefélék</i>	87
Geranium LXXXIV.,		Gyöngyhím XCVII.	148
CVI., CVII.	265	Gyöngyike LXXIX.	45
Gérbicz CXX.	54	Gyöngyvirág LXXIX.	46
Gerely LXXXIV.,		Gyopár CXVIII.	103
CVI., CVII.	265	Gyujtovány CI.	165
<i>Gerelyfélék</i>	264	Gyűszűvirág CI.	167
Gerepesin CXIX.	92		
Gesztenyefa CXXIX.	65	II.	
Geum XCI.	281	Hagyma LXXX.	43

<i>Lap</i>	<i>Lap</i>		
Hagymabur CXXII.	56	Holosteum LVIII.,	
Hajka LV.	17	LXXVII., LXXXVII. 241	
<i>Halorageae</i>	271	Hólye LXXX.	41
Hályogfa LXX. LXXVII. 257		Homokhur LVIII.,	
<i>Hályogfafélék</i>	257	LXXXVII.	241
Hamuka CIII.	223	Hordeum LIII.	1
Haramag LXXIV.	184	Hottonia LXVI.	178
Harmadmag LVI.	12	Hóvirág LXXIX.	49
Harmala LXXXVIII.	263	Humulus CXXXII.	67
<i>Harmatfűfélék</i>	234	Hunyász XCVII.	146
Hedera LXII.	195	Hunyor XCIV.	207
Helianthemum XCIII.	233	Husáng LXXIV.	188
Helianthus CXX.	96	Hutchinsia CIII.	228
Heliotropium LXIII.	153	Hutsza LXXXI.	57
Helleborus XCIV.	207	<i>Hydrocharideae</i>	47
Heracleum LXXV.	190	Hydrocharis CXXX.	47
Hérics XCIV.	202	<i>Hypericineae</i>	254
Herniaria LXVIII.	238	Hypericum CXII.	254
Hernyóka LV.	18	Hypochaeris CXIII.	115
Hesperis CV.	215	Hysciamus LXVI.	162
Hibik CVII.	253		
Hibiscus CVII.	253	I.	
Hierochloa LVI.	12	Ibolya LXII.	234
Hidör LXXXII.	37	<i>Ibolyafélék</i>	234
<i>Hidőrfélék</i>	37	Igliez CIX.	287
Hieracium CXIII.	123	<i>Ikracsőfélék</i>	87
Higviritz CIX.	297	Ikrapikk CVI.	213
Himantoglossum CXXI.	53	Impatiens LXIII.,	
Hinár CXXIV. CXXXI.	57	LXXVIII.	269
<i>Hindárfélék</i>	57	Inula CXVII.	94
<i>Hippocastaneae</i>	256	<i>Irideae</i>	47
Hippocrepis CXI.	301	Iringó LXXI.	180
Hippuris XLVII.	271	Iris L.	47
Holeus LVI.	13	Isatis CIII.	229
Holgyomál CXIII.	123	Isopyrum XCIV.	208
		Iszaprojt LX. CI.	167

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
J.			
Jasione LXVII.	125	Kazupa LIX.	90
<i>Jasmineae</i>	134	Kecskesz CXIII.	116
Jasminum XLIX.	134	Kecskerágó LXI., LXIII.	257
Jázmin XLIX.	134	Kéhencz LVIII.	11
<i>Jázminfélék</i>	134	Kender CXXXII.	67
Jávör LXXXII. CXXX.	255	<i>Kenderfélék</i>	67
<i>Jávorfélék</i>	255	Kentrophyllum CXVI.	110
Jenezster CVIII.	285	Kerep CIX.	296
Jézsafa LXXXIX.	273	<i>Keresztesek</i>	212
<i>Juglandae</i>	263	Kigyószisz LXV.	153
Juglans CXXVIII.	263	Kikerics LXXXI.	40
<i>Juncaceae</i>	38	<i>Kikericsfélék</i>	40
Juncus LXXX.	38	Klóra LXXXII.	137
Juniperus CXXXIII.	61	Knautia LIX.	90
Jurinea CXVI.	110	Kochia LXIX.	75
K.			
Kaeskanyak XCVI.	151	Kocsord LXXV.	188
Kajmácsór CI.	173	Kocsagyöngy LXXXIV.	
Kajtár XCVIII.	149	LXXXVII.	134
Káka LI.	33	Koeleria LVII.	12
Kakics CXIII.	119	Kököresin XCV.	201
Kalaminta XCIX.	140	Köldőnez LXIV.	159
Kalapfü CXVII.	91	Köles LIV.	21
Kalászbojt LIII.	1	Kolokán CXXXI.	47
Kálmos LXXX.	60	Kómag LXV.	155
Kandilla XCIV.	208	Kömény LXXII.	182
Kankalin LXV.	176	Komló CXXXII.	67
<i>Kankalinfélék</i>	176	Komócsin LV.	18
Kapor LXXV.	190	Konkoly LXXXVII.	251
Káposzta CV.	220	Kontyvirág CXXV.	60
Kapotnyak LXXXVIII.	85	<i>Kontyvirágfélék</i>	60
Kásafü LIV.	17	<i>Kopáncstermők</i>	63
Kásakalász LIV.	23	Körfény CXV.	107
Katáng CXIV.	115	Körörsfa XLVIII.,	
		CXXX., CXXXII.	135
		Kornilla CXI.	300
		Korsóka LXXIII.	183

<i>Lap</i>	<i>Lap</i>		
Körtefa XCI.	273	Len LXXVIII., CVI.	267
Kosbor CXXI.	50	<i>Lenfélék</i>	267
<i>Kosborfélék</i>	50	Leontodon CXIV.	115
Kötör LXXXV.	197	Leonurus XCVII.	148
<i>Kötörfélék</i>	197	Lepese XLVIII., CXXXI.,	
Krepin LXX.	136	CXXIII.	59
<i>Krepinfélék</i>	136	<i>Lepcsefélék</i>	59
Kukoricza CXXV.	22	Lepidium CIII.	226
Kukuba LXXXVI.	249	Lepigonum LXXXVI.	239
Küllórojt CXVII.	93	Lepkeszeg CX.	290
Kunkor LXIII.	153	Lepturus LII.	1
L.		Leucojum LXXIX.	50
<i>Labiatae</i>	138	Libanotis LXXIV.	187
Lactuca CXIII.	119	Libatopp LXIX.	71
Lamium XCVI.	149	<i>Libatoppfélék</i>	71
Lapicz CIV.	224	Ligustrum XLIX.	135
Lapór C.	173	Likasir CVIII.	211
Lappa CXV.	113	Lila XLIX.	134
Lapsana CXIV.	114	<i>Liliaceae</i>	40
Laptaborz CXIV.	106	Liliom LXXX.	40
Laserpitium LXXVI.	191	<i>Liliomfélék</i>	40
Lathraea C.	172	Lilium LXXX.	40
Lathyrus CXI.	306	Limnanthemum LXVI.	136
Látonya LVIII., LXXXI.,		Limodorum CXX.	54
LXXXIV.	255	Limosella LX., CI.	167
<i>Látonyafélék</i>	255	<i>Linaceae</i>	267
Lavatera CVII.	251	Linaria CI.	165
Lednek CXI.	307	Linka CXII.	254
Leersia LIV.	20	<i>Linkafélék</i>	254
Léhapót LVI.	11	Linomyris CXVII.	94
Lelleg LXXVIII.	87	Linum LXXVIII., CVI.	267
Lemna XLVIII., CXXXI.,		Listera CXXII.	56
CXXIII.	59	Lithospermum LXV.	155
<i>Lemnaceae</i>	59	Lizinka LXVI., CVI.	177
Lenese CXI.	305	Loesagaz CXXIII.	62
		<i>Loesagazfélék</i>	62

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
Loesahur LXXIX.	272	Magtaraj LXXV.	190
Lóhere CIX.	291	Magyarótt CXIII.	116
Lolium LII.	4	Mák XCII.	210
<i>Lompárfélék</i>	264	<i>Mákfélék</i>	210
Lonez LXVII.	132	Malachium LXXXVIII.	244
<i>Lonezfélék</i>	132	Malaxis CXXII.	57
Lonicera LXVII.	132	Malcolmia CVI.	216
<i>Lonicereae</i>	132	Málka CVI.	216
Lórom LXXXI., CXXXI.	78	Mályva CVII.	252
<i>Loranthaceae</i>	195	<i>Mályvafélék</i>	251
Loranthus LXXIX.,		Malva CVII.	252
CXXIX.	196	<i>Malvaceae</i>	251
Lotus CIX.	296	Mamó XCVII.	150
Lucza LXXX.	39	Mángolt XLVII., LXIX.	73
Ludhur LVIII., LXXVII.,		Marrubium XCV.	145
LXXXIII., LXXXVI.	240	Matricaria CXX.	100
Lunaria CIV.	224	Matyó CII.	229
Luzula LXXX.	39	Mécsvirág LXXXVII.	250
Lychnis LXXXVII.	250	Medicago CX.	289
Lycium LXVII.	160	Megygy XC.	284
Lycopsis LXIV.	155	Melampyrum C.	173
Lycopus XLIX., XCV.	139	Melica LVI.	11
Lysimachia LXVI., CVI.	177	Melilotus CX.	290
<i>Lythariaceae</i>	272	Melittis XCVIII.	145
Lythrum LXXXVIII.	272	Ménta XCVIII.	138
		Mentha XCVIII.	138
		Menyanthes LXVI.	136
M.		Mercurialis CXXXII.	262
Mácsonya LIX.	89	Mespilus XC.	274
<i>Mácsonyafélék.</i>	89	Meténg LXVI.	135
Madárhur LXXVIII.,		Mézfü LVI.	13
LXXXVIII.	242	Mézkerep CX.	290
Magabár LX.	132	Micropus CXVIII.	94
Magiszák LXIV.	158	Milium LIV.	17
Maglapél LXVIII.,		Mizura LXXVIII., XCIV.	203
CXXVI.	74		
Magpoczok CXIV.	118		

Lap	Lap
Moehringia LXXXIII.,	Napvirág CXX. 96
LXXXVI. 241	Nasturtium CIV. 212
Mocsárhur XLVII.,	Nászpolya XC. 274
CXXIII. 62	Nefelejts LXXV. 157
<i>Mocsárhurfélék</i> 62	Nepeta XCVII. 143
Mogyorófa CXXIX. 64	Neottia CXXII. 56
Mollinia LVIII. 11	Neslia CII. 229
Molyhár CXVIII. 94	Nicotiana LXVI. 162
Mondola XC. 283	Nigella XCIV. 208
<i>Mondolafélék</i> 283	Nimfa XCH. 232
Monotropa LXXXII.,	<i>Nimfafélék</i> 232
LXXXV. 179	Nonnea LXIV. 154
<i>Monotropeae</i> 179	Nőszirm L. 47
Montika CXX. 99	<i>Nőszirmfélék</i> 47
<i>Moreae</i> 66	Nuphar XCH. 232
Morus CXXVII. 66	Nyakó LXIV. 155
Mozsárvirág XCVIII. 145	Nyárfa CXXXIII. 70
Müge L., LXI. 131	Nyelecz LVII. 5
Muhar LIV. 21	Nyelvür CXXI. 53
Müköcs LXV. 176	<i>Nymphaeaceae</i> 232
Murok LXXVI. 191	Nymphaea XCH. 232
Murvapikk XCIX. 140	Nyilfű CXXV. 37
Muscari LXXIX. 45	Nyirfa CXXVIII. 62
Mustár CV. 227	<i>Nyirfélék</i> 62
Myagrur CII. 229	Nyulárnyék LXXX.,
Myosotis LXV. 157	CXXXI. 46
Myosurus LXXVIII., XIV. 203	Nyulga CVI. 221
Myriophyllum CXXIV. 271	
	O.
N.	Oenanthe LXXIV. 184
Nadálytő LXIV. 154	Oenothera LXXXIII. 269
Nadragulya LXVII. 161	<i>Oenotheraeae</i> 269
Nádtippan LV. 16	<i>Olafjafélék</i> 134
<i>Najadeae</i> 57	<i>Oleaceae</i> 134
Najas CXXIV., CXXXI. 57	Olocsán LVIII., LXXVII.,
Nápicz LVII. 15	LXXXVII. 241

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
Omphalodes LXIV.	159	Parnassia LXXVII.	234
Onobrychis CX.	301	Paronychia LXXVIII.	238
Ononis CIX.	287	Passerina LXXXIII.	84
Onopordon CXV.	110	Pastinaca LXXV.	190
Onosma LXV.	155	Pastinák LXXV.	190
Op̄hrys CXXII.	54	Paszuly CXI.	309
<i>Orchideae</i>	50	Patkóczim CXI.	301
Orchis CXXI.	50	<i>Pázsitfélék</i>	1
Orlaya LXXVI.	192	Pedicularis CI.	173
Ormánka LXXVI.	193	Peganum LXXXVIII.	263
Ornithogalum LXXX.	41	Pemet XCV.	145
Orobanche C.	175	Peplis LXXIX.	272
<i>Orobancheae</i>	175	Pereszlén XCIX.	141
Orobis CXI.	307	Perje LVII.	8
Origanum XCIX.	140	Persica XC.	283
Ostrya CXXVIII.	63	Peszérez XLIX., XCV.	139
<i>Oxaladeae</i>	269	Pesztereze XCVII.	150
Oxalis LXXXVII., CVII.	269	Petasites CXVII.	91
Oxytropis CX.	298	Petrezselyem LXXII.	181
P.		Petroselinum LXXII.	181
Paizspár CIII.	226	Peucedanum LXXV.	188
Paizssajt CVII.	251	Phalaris LIV.	18
Pakócza CXVII.	91	Phaseolus CXI.	309
Paliurus LXIII., LXXVII.	258	Philadelphus LXXXIX.	273
Palka L.	36	Phleum LV.	18
<i>Palkafélék</i>	23	Phlomis XCVII.	150
Pamár CXV.	102	Phragmites LVI.	11
Panicum LIV.	21	Physalis LXVI.	161
Papaver XCII.	210	Phyteuma LXXVII.	125
<i>Papaveraceae</i>	210	Pieris CXIII.	116
<i>Papilionaceae</i>	285	Pikkelyhur LXXXVI.	239
Páponya LXVI.	161	<i>Pillangósok</i>	285
Parietaria LXI., CXXVI.	67	Pimpinella LXXII.	182
Paris LXXXIV.	46	Pimpó XCII.	278
Párló LXXXIX.	282	Pintyő CI.	166
		Piptatherum LIV.	23

Lap

Lap

Pisum CXI.	306
Pitypang CXIII.	118
<i>Plantagineae</i>	85
Plantago LX.	85
<i>Plataneae</i>	67
Plathantha CXCI.	54
Platanus CXXVII.	67
<i>Plumbagineae</i>	87
Poa LVII.	8
Podospermum CXIV.	118
Pofóka XCVIII.	143
Poloskamag XLVIII., LXIX.	76
Polychnemum XLVIII., L.	78
Polygala CVIII.	256
<i>Polygaleae</i>	256
<i>Polygoneae</i>	78
Polygonum LXVIII., LXXXI., LXXXIII., LXXXIV.	80
Polyvaborz LIV.	20
Polyvabur LVII.	12
Polyvacsuk LIV.	18
Polyvahordó CXIII.	115
<i>Pomaceae</i>	273
Populus CXXXIII.	70
Poresin LXXXVIII.	237
<i>Porcsinfélék</i>	237
Porczika LXVIII.	238
Porfej CXXI.	54
Porodapár LIV.	13
Portulaca LXXXVIII.	237
<i>Portulacaeae</i>	237
<i>Posgafélék</i>	196
Potamogeton LXII.	58
Potentilla XCII.	278

Poterium XC., CXXV.	283
Potnya CXXX.	47
<i>Potnyafélék</i>	47
Pozdor CXIV.	117
Prenanthes CXII.	120
Primula LXV.	176
<i>Primulaceae</i>	176
Prunella XCVIII.	144
Prunus XC.	284
Puhar LXXXVIII.	244
Puhonez CXVI.	110
Pulegium XCVIII.	139
Pulicaria CXVII.	96
Pulmonaria LXV.	156
Pyrus XCI.	273

Q.

Quercus CXXIX.	64
------------------------	----

R.

Ragikra CXXI.	53
<i>Ranunculaceae</i>	198
Ranunculus XCIV.	203
Raphanus CIV.	230
Rapistrum CII.	230
Raponez LXVII.	125
Redősirom LXVI.	162
Rekenyó CII.	230
Reketytye CVIII.	286
Rencze XLIX., XCIX.	176
<i>Renczefélék</i>	176
Repkény XCVII.	143
Reseda LXXXIX.	231
<i>Resedaceae</i>	231
Retek CIV.	230
Rezeda LXXXIX.	231

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
<i>Resedafélék</i>	231	Salicornia XLVII.,	
Rezge LVII.	8	XLVIII.	76
Rézuka CIV.	212	Salix CXXXIII.	67
<i>Rhamnaceae</i>	258	Salsola LXIX.	77
Rhamnus LXI., LXIII.,		Salvia XLIX., XCV.	41
CXXX.	258	Sambucus LXXVII.	133
Rhinanthus C.	173	Samolus LXVII.	178
Rhus LXXVII., CXXX. 263		Sangvisorba LXI.	283
Ribes LXII.	198	Sanicula LXXIII.	179
<i>Ribisaceae</i>	198	<i>Santalaceae</i>	83
Ribiszke LXII.	198	Saponaria LXXXVI.	247
<i>Ribiszkefélék</i>	198	Sárda CVII.	253
Ritkaréj CXIX.	94	Sárika LXXIX.	50
Robinia CX.	298	Sarkar CXXI.	54
Rosa XCI.	275	Sarkvirág XCI., XCIII. 209	
<i>Rosaceae</i>	275	Sarlófű LXXIII.	181
Rozs LIII.	3	Sárma LXXX.	42
Rózsa XCI.	275	Sás CXXV., CXXXI.	23
<i>Rózsafélék</i>	275	Sátorsás LI.	33
Rozsnok LVI.	6	Saxifraga LXXXV.	197
Rubia LX.	131	<i>Saxifragaceae</i>	197
<i>Rubiaceae</i>	128	Savar LXIX.	77
Rubus XCI.	276	Scabiosa LX.	90
Rukercz CXX.	93	Scherardia LX.	132
Rumex LXXXI., CXXXI. 78		Schoboeria LXIX.	76
<i>Rutaceae</i>	263	Schoenus LI.	36
<i>Rutafélék</i>	263	Scilla LXXX.	43
S.			
Sáfrán L.	49	Scirpus LI.	33
Sagina LXII., LXXVIII.,		Scleranthus LXVIII.,	
LXXXVIII.	239	LXXXV.	238
Sagittaria CXXV.	37	Scorzonera CXIV.	117
Sajkorr CX.	298	Scrophularia CI.	166
Saláta CXIII.	119	<i>Scrophularineae</i>	163
<i>Salicineae</i>	67	Scutellaria XCVIII.	144
		Secale LIII.	3
		Sedum LXXXVII.	195

<i>Lap</i>	<i>Lap</i>		
Selinum LXXIV.	187	Sparganium CXXIV.	61
Sempervivum LXXXII.,		Spartium CVIII.	285
LXXXIX.	197	Spergula LXXXVIII.,	
Senebiera CIII.	228	LXXXVIII.	238
Senecio CXVII.	104	Spiranthes CXXII.	56
Seprőfű LXIX.	75	Spirea XC., XCI.	282
Serratula CXVI.	114	Stachys XCVII.	146
Sertecsek CXVII.	94	Staphylea LXX.,	
Seseli LXXIV.	186	LXXVII.	257
Sesleria LV.	12	<i>Staphyleaceae</i>	257
Setaria LIV.	21	Statice LXXVIII.	87
Sideritis XCVI.	145	Stellaria LVIII., LXXVII.,	
Sikkantyu LX.	90	LXXXVII.	243
Silans LXXIII.	187	Sternbergia LXXIX.	50
Silene LXXXVI.,		Stipa LV.	17
CXXXI.	247	Stratiotes CXXXI.	47
Siler LXXV.	191	Sturmia CXXII.	56
Sinapis CV.	221	Succisa LIX.	90
Sisakvirág XCIII.	209	Sujtár LXXV.	191
Sisymbrium CVI.	216	Sulyom LXI.	272
Sium LXXIII.	183	Sűnhaj LXIX.	77
<i>Smilaceae</i>	46	Sűnmag LXIV.	157
Sodortajk CXXI.	53	Sutabub LIX.	90
<i>Solanaceae</i>	160	Sutlap LXIX.	76
Solanum LXVII.	161	Symphytum LXIV.	154
Solidago CXIX.	94	Syrenia CIV.	220
Somfa LXI.	195	Syringa XLIX.	134
<i>Somfélék</i>	195	Szádor C.	175
Somócsing XLVII.,		<i>Szádorfélék</i>	175
XLVIII.	76	Szagyán LXII. LXXVIII.,	
Sömörge CII.	229	LXXXVIII.	239
Sonchus CXII.	121	Szaka LXXXVII.	196
Sorapár CV.	222	Szálkacsék C.	172
Sorbus XCI.	274	Szamócza XC.	278
Sósdí LXXXVII., CVII.	269	Számolya LXVII.	178
<i>Sósdifélék</i>	269	<i>Szantálfélék</i>	83

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
Szappanfü LXXXVI.	247	<i>Szuharfélék</i>	233
Szapuka CIX.	288	Szulák LXVI.	159
Szárnyók CIX.	297	<i>Szulákfélék</i>	159
Szarutok XCII.	211	Szümeső CII.	230
Szatytyú CXVIII.	91	Szurdancs LXXXV.	264
Szederj XCI.	276		
Segecs CVI.	218	T.	
Szegfü LXXXV.	244	Tákajak CI.	166
<i>Szegfüfélék</i>	238	<i>Tákajakfélék</i>	163
Szélfü CXXXII.	262	Takta XCII.	209
Szeplén LXIV.	153	Tamus CXXXII.	47
Szigoráll XLIX.	168	Tanacetum CXVIII.	102
Szikfü CXX.	100	Tapsir LXXV.	190
Szıklár LXVIII., LXXXV.	238	Taraxacum CXIII.	118
Szikór LXI.	75	Tarkőr CXIX.	104
Szila LXXIII.	187	Tarnics LX., LXII.,	
Szilfa LXVIII., LXXXIII.	65	LXX.	137
<i>Szilfélék</i>	65	<i>Tarnicsfélék</i>	136
Sziléne LXXXVI.,		Tarorja XCVI.	150
CXXXI.	247	Tarsóka CIII.	225
Szilva XC.	284	Táskarag CIII.	228
Szingallér LXXII.	183	Táskazár CII.	228
Sziralj XCIV.	207	Tátkanaf XCVI.	149
Sziromőr LXXVI.	192	Tátorján CII.	230
Szirompár XLVIII.	271	Tejér LXXV.	189
Sziromták XCIV.	203	Ternye CIII.	222
<i>Sziromtákfélék</i>	198	Tetemoldó XCIII.	233
Szirtör CIII.	228	Tetragonolobus CIX.	297
Szitytyó LXXX.	38	Teucrium XCVI.	150
<i>Szitytyófélék</i>	38	Thalictrum XCV.	199
Szódokfa XCII.	253	Thesium LXI., LXVII.	83
<i>Szódokfélék</i>	253	Thlaspi CIII.	225
Szöllő LXIII.	258	Thymus XCIX.	140
<i>Szöllőfélék</i>	258	Thysselinum LXXV.	189
Szömörce LXXVII.		Tikszem LXV.	178
CXXX.	263	Tilia XCII.	253

<i>Lap</i>	<i>Lap</i>
<i>Tiliaceae</i>	253
Típpan LV.	16
Tóborosta CXXIV.	271
<i>Tóborostafélék</i>	271
<i>Toboztermők</i>	61
Tokafék CXXI.	56
Tök CXXV.	236
<i>Tökfélék</i>	236
Tölgyfa CXXIX.	64
Tónya LXVI.	178
Tordylium LXXV.	190
Tórfű LII.	1
Torilis LXXVI.	192
Torma CIV.	225
Tormánes CVI.	213
Tórozsa XCH.	232
Toronzál CIV.	213
Torzon XLVIII., L.	78
Tózike LXXIX.	50
Tragopogon CXIII.	116
Tragus LIV.	20
Trapa LXI.	272
Tribulus LXXXV.	264
Trifolium CIX.	291
Triglochin LXXXI.	37
Trigonella CX.	290
Triticum LIII.	3
<i>Tukmafélék</i>	46
Tunica LXXXVI.	246
Turgenia LXXVI.	192
Turritis CIV.	213
Türtszírom LXV.	177
Tüskemag LXXVI.	192
Tüsképár LXIII., LXXVII.	258
Tussilago CXVIII.	91
Typha CXXIV.	60
<i>Typhaceae</i>	60
U.	
Ugorka CXXV.	237
<i>Ulmaceae</i>	65
Ulmus LXVIII., LXXXIII.	65
<i>Umbelliferae</i>	179
Ürezab LVI.	13
Üröm CXVIII.	100
Urtica CXXVI., CXXXII.	66
<i>Urticaceae</i>	66
Uszány LXII.	58
Üszögör CXVII.	104
Uszszakál XLVII.	271
Utifü LX.	85
<i>Utifüfélék</i>	85
Utricularia XLIX., XCIX.	176
<i>Utriculariaceae</i>	176
V.	
Vaccaria LXXXVI.	247
Vadóc LII.	4
Valeriana L.	88
<i>Valerianeae</i>	87
Valerianella L.	87
Válupikk CXIV.	114
Varádics CXVIII.	102
Vasvirág CXV.	107
Veniczfa CXXVIII.	63
Veratrum LXXXI.	40
Verbascum LXVI.	163
Verbena XCV., XCIX.	152

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
<i>Verbenaceae</i>	152		
Vérfő LXI.	283		
Veronica XLIX. . . .	168		
Vértő LXV.	155		
Veselke LXXXIII., LXXXV.	198		
Viburnum LXXVII. . .	133		
Vicia CXI.	301		
Viesor C.	175		
Vidrafű LXVI.	136		
Villahim XCVIII. . .	144		
Villamag CXIV. . . .	97		
Vinea LXVI.	135		
Viola LXII.	234		
<i>Violariceae</i>	234		
Virnáncz XCV.	199		
Viscaria LXXXVII. .	250		
Viscum CXXX.	195		
Vitis LXIII.	258		
		X.	
		Xanthium CXXVI. . .	125
		Xeranthemum CXV. . .	107
		Z.	
		Zab LVII.	12
		Zanchellia XLVIII., CXXIV.	57
		Zanót CVIII.	286
		Zapócza LXXI.	179
		Zászpa LXXXI. . . .	40
		Zea CXXV.	22
		Zeller LXXXII. . . .	180
		Ziliz CVII.	251
		Zöldesik LXXX. . . .	41
		Zsálya XLIX., XCV. .	141
		Zsázsa CIII.	226
		Zsóltina CXVI.	114
		Zsombor CVI.	216
		<i>Zygophyllaceae</i> . . .	264

Feltünőbb sajtóhibák.

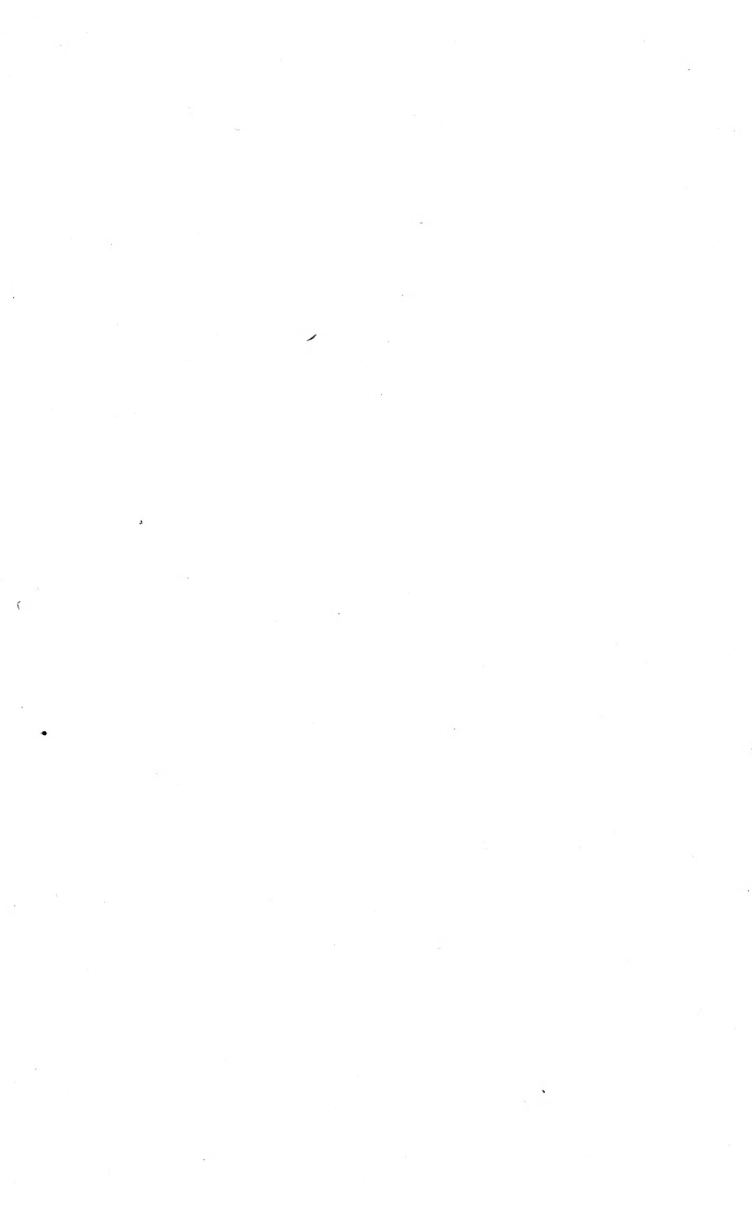
IX.	lapon	17.	sorban	alólról: murokalanak helyett murokalakunak.
XIII.	"	7.	"	alól: sandens helyett: scandens.
XVI.	"	1.	"	felül: obotum " obovatum.
XVII.	"	17.	"	alólról: emelve " említve.
LXXV.	"	4.	"	felül: külők " külsők.
4.	"	5.	sor	alól kimaradt a 3. szám.
45.	"	1.	"	" " a 9. szám.
45.	"	14.	"	felül: kártábbak helyett: kurtábbak.
57.	"	13.	"	" Calceolus " Calceolus.
60.	"	12.	"	felül: Mocokos " Mocskos.
65.	"	14.	"	alól kimaradt Szilfa. <i>Ulmus</i> .
102.	"	9.	"	felül: Camprestris helyett: Campestris.
108.	"	12.	"	alól: officinale " officinale.
135.	"	14.	"	felül: kikegyezettek helyett: kihegyezettek.
155.	"	10.	"	alól: biborcsos helyett: bibircsós.
208.	"	10.	"	" Pilises helyett: Pilise 5.
234.	"	4.	"	" tőlevelei " tőlevelei.
287.	"	5.	"	felül: Laburnum helyett: Laburnum.

New York Botanical Garden Library

QK 323 .G65 gen
Gonczy, Pal/Pestmegye es tajeka viranya

3 5185 00109 7292

